

TÁNCOS TANÉVEK

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR

Szemelvénygyűjtemény
a Magyar Táncművészeti Egyetem történetéhez
1950–2017

TÁNCOS TANÉVEK

BOLVÁRI-TAKÁCS GÁBOR

TÁNCOS TANÉVEK

Szemelvénygyűjtemény
a Magyar Táncművészeti Egyetem történetéhez
1950–2017

Magyar
Táncművészeti
Egyetem

Budapest, 2017

*A száz éve született Lőrinc György (1917–1996),
az Állami Balett Intézet alapító igazgatója emlékének.*

A szövegeket válogatta, sajtó alá rendezte,
a bevezető tanulmányt, a fejezetek előszavait és a jegyzeteket írta,
a kötetet szerkesztette: Bolvári-Takács Gábor

Lektorálta és a kötet előszavát írta: Szakály György

© Bolvári-Takács Gábor, 2017
© a szemelvények szerzői

ISBN 978-615-80297-7-3

ELŐSZÓ

Egy intézmény életében – de az emberi létben is – hatvanhét év nem olyan átláthatatlan, hogy ne lehetne néhány oldalon összefoglalni a legfontosabb pillanatait. Különösen olyan művészképző iskolák esetében, amelyek szinte minden előzmény nélkül jöttek létre, és az oktatók majdnem együtt tanulták, alakították a tananyagot, mint annak idején az Állami Balett Intézet esetében. Mégis ez a hatvanhét év a magyar táncművészet és táncoktatás üstökösszerű szárnyalását mutatja be, olyan fejlődést rajzolva a Balett Intézettől a Táncművészeti Főiskolán át a friss egyetemi rangig, amely példa nélküli a magyar oktatásban, de a világ táncművészképző intézeteiben sem fordult elő.

A ma már Táncművészeti Egyetemenként működő egykori Balett Intézet fejlődése a magyar, de nemzetközi összehasonlítást nézve más művészetoktatási iskolákkal összemérve is kiemelkedő eredmény. Meggyőződésem, hogy ez a szokatlanul gyors előrelépés volt az alapító oktatók eredeti szándéka, amely „röpke” hatvanhét év alatt, 2017. február 1-jén megvalósult. Bizonyára felfigyelnének erre a nagyszerű eredményre elődeink, ahogy biztosan tudom, hogy a még velünk élő alapító szakemberek is nagyon büszkék, hogy a tőlük tanultak alapján sikerült az álmaikat valóra váltani.

A *Táncos tanévek* lapozgatása közben teljes képet kaphatunk az intézmény fejlődéséről, a volt és jelenlegi képzési formákról, a kritikai beszámolók alapján pedig megállapíthatjuk, hogy a képzés befejezése korántsem jelenti a tanulmányok végleges befejezését, hiszen számtalan példa mutatja, hogy a kevésbé sikeres vizsga ellenére is lehet kimagasló eredményeket elérni, ha nem adjuk fel terveinket, ha képesek vagyunk következetesen harcolni álmainkért.

Büszke vagyok, hogy részese lehetek ennek a fejlődésnek és hálával gondolok mindazon szakemberekre, akik valaha itt tanítottak, vagy akikkel most is együtt készítjük fel a fiatalokat, hogy a mozdulatokból történetek legyenek, hogy az egyszerű lépések érzelmeket tudjanak közvetíteni a nézőknek.

Kívánom, hogy a mostani fiatalok, a hagyományokat megőrizve, képesek legyenek a tanultakat továbbfejleszteni és átadni majd az utánuk következő generációknak.

Szakály György

I.

AZ INTÉZMÉNY JOGÁLLÁSÁNAK
ÉS KÉPZÉSI SZERKEZETÉNEK
FEJLŐDÉSE

(bevezető tanulmány)

1950 szeptemberében nyílt meg az Állami Balett Intézet, amely 1990. július 1-jétől a Magyar Táncművészeti Főiskola, 2017. február 1-jétől a Magyar Táncművészeti Egyetem nevet viseli. Az 1983 óta főiskolai jogállású, alapításától kezdve saját általános iskolát, majd (utóbb nyolcosztályos) gimnáziumot, továbbá középiskolai kollégiumot fenntartó intézmény a hazai művészeti felsőoktatásban egyedülálló modellt honosított meg. A megszerzhető végzettségi szintek folyamatosan emelkedtek: 1950-től középfokú, 1975-től felsőoktatási jellegű intézmény, 1983-tól főiskola, 2006-tól alap- és mesterképzést folytató főiskola, 2017-től alap- és mesterképzést folytató egyetem.

Az intézmény történetéről monográfia eddig nem készült, visszatekintő kiadványok rendszerint az alapítási évfordulók kapcsán jelentek meg. A Lőrinc György igazgató által szerkesztett, *A balettművészet felé* című kötet az Állami Balett Intézet alapításának tizedik évfordulójára készült, népszerűsítő céllal, sok fényképpel, publicisztikai stílusban.¹ A harmincadik évfordulóra tették közzé az *Állami Balett Intézet* című, prospektusszerű kiadványt.² A *Mozaikok a Magyar Táncművészeti Főiskola első ötven évéről* című tanulmánykötet a főiskola fennállásának ötvenedik évfordulóját köszöntötte, intézménytörténeti fejezetekkel, igazgatói visszaemlékezésekkel és személyi adattárral.³ A 65. évfordulóra napvilágot látott a főiskola utóbbi másfél évtizedét áttekintő összeállítás.⁴

Egy iskolatörténeti monográfia elkészítését széles körű forrásfeltárásnak kell megelőznie, ez azonban az említett kiadványok egyikénél sem valósult meg, illetve nem volt szempont. Ezen a hiányon óhajtok segíteni a jelen kötettel. A dokumentumokban történető eligazodás megkönnyítése végett a bevezető tanulmányban az intézmény jogállásának és képzési rendszerének fejlődését tekintem át. Elemzésem alapját elsősorban a korabeli jogszabályok jelentették.⁵ Felhasználtam továbbá néhány saját korábbi munkámat.⁶

¹ A balettművészet felé. Szerkesztette: Lőrinc György. Gondolat Kiadó, Budapest, 1961.

² Állami Balett Intézet. Szerkesztette: Manherz Károly. Budapest, 1981.

³ Mozaikok a Magyar Táncművészeti Főiskola első ötven évéről. Összeállította: Fodor Antal. Planétás Kiadó, Budapest, 2001.

⁴ Magyar Táncművészeti Főiskola – Tizenöt év története 2000–2015. Összeállította: Schanda Beáta. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2016.

⁵ A lábjegyzetekben forrásként hivatkozott törvények és törvényerejű rendeletek a Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye éves kötetekben hozzáférhetők. A rendeletek és határozatok címében szereplő dátum (hónap, nap) megegyezik a közzétevő Magyar Közlöny dátumával. Egyéb jogforrások esetében a lelőhelyet

Az önálló művészeti egyetemek történeti fejlődése

A hazai művészeti felsőoktatás alapjait a 19. század második felében vetették meg. A ma önálló művészeti egyetemek (Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Színház- és Filmművészeti Egyetem) eredete erre az időszakra nyúlik vissza. Az intézményalapításhoz kedvező politikai környezet kellett, nem véletlen tehát, hogy csak a politikai konszolidáció kezdetét jelentő 1860/61. évi országgyűlés, de még inkább az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés után indult meg a folyamat. Elsőként a színészképzés kapott iskolát. Az 1863. május 10-én kelt királyi leirat a Nemzeti Színház utánpótlásának nevelése érdekében létrehozta az Országos Színészeti Tanodát, amely 1865. január 2-án nyílt meg. Az országgyűlésen először 1871. december 8-án, az 1872. évi költségvetés tárgyalásakor került napirendre az Országos Zene- és Énekakadémia létrehozása, ám az indítványt akkor elvetették. Az Országos Magyar Királyi Zeneakadémia végül 1875. november 14-én kezdte meg az oktatást. Létrehozását a válás- és közoktatásügyi miniszter utasítással rendelte el, miután az országgyűlés megszavazta a pénzügyi fedezetet, s ez alapján az uralkodó jóváhagyta a javaslatot. 1887-ben a kormányzat a két intézmény összevonásával megalapította az Országos Magyar Királyi Zene- és Színművészeti Akadémiát, amely 1893-ig létezett így. A szétváláskor a Zeneakadémia visszakapta az egyesülés előtti nevét, a színészképzés pedig immár Országos Magyar Királyi Színművészeti Akadémia néven működött tovább. A Magyar Képzőművészeti Egyetem történetében az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat 1859. évi megalakítása tekinthető közvetlen előzménynek, mert a társulat alapszabályai tartalmazták egy művészeti akadémia létesítésének tervét. Ez alapján 1866-ban képviselőházi javaslat is született. A képzőművészek oktatása végül 1871 októberében, a miniszteri rendelettel 1871. május 6-án felállított Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképzőben indult meg. (1908-tól neve: Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola.) A Mintarajztanoda keretén belül avatták fel 1880. november 14-én a Magyar Királyi Iparművészeti Tanodát, amely 1896-ban önállósult Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola néven.

A századfordulóra tehát kialakult a négy, egymástól jól elkülöníthető művészetoktatási ág, négy önálló intézményhez rendelve, magas fokú szakmai és szervezeti autonómiával. A képzési szintek eltérése miatt azonban az iskolák jogállása nem volt azonos. Bár az intézmények elnevezései és működési szabályai a 20. század első felében többször módosultak, a művészeti felsőoktatás egységes szabályozására 1948-ig várni kellett. Jogszabályban ekkor említették először „művészeti főiskolák” néven a négy intézményt.⁷

feltüntettem. Az utóbbi egy-két évtized jogszabályai internetes adatbázisokban is kereshetők: www.njt.hu, www.kozlonyok.hu.

⁶ Vö.: Múzsák a ködben. Tanulmányok a művészet és a hatalom viszonyáról a 20. században. Eredeti Kiadó, Budapest, 2008; A művészet megszelídítése. Folyamatok és fordulatok a művészetpolitikában, 1948–1956. Gondolat Kiadó, Budapest, 2011; Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművészképzés 19–20. századi intézménytörténetéből. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014; Táncudományi kutatások a Magyar Táncművészeti Főiskolán 1990–2015. Keretek, fórumok, eredmények. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2016.

⁷ Lásd a művészeti főiskolák tanárainak és oktatószemélyzetének fizetési osztályokba és fokozatokba való besorolása tárgyában kiadott 100/1948. (I.8.) Korm. számú rendeletet.

A következő évben a pártállam felszámolta az addigi autonómiákat, és az intézmények számára egységes szervezeti és képzési rendet írtak elő.⁸ 1956 februárjában a típusszabályzatokat az egész felsőoktatásra nézve egységesítették.⁹

Az oktatási rendszer első, átfogó törvényi szabályozása 1961-ben történt meg.¹⁰ Ekkor vezették be az „egyetemi jellegű főiskola” mint intézménytípus fogalmát, amelynek a művészeti felsőoktatás számára később jelentősége lett. 1971. szeptember 1-jei hatállyal ugyanis ennek alapján szervezték át egyetemi jellegű főiskolává a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolát, a Magyar Iparművészeti Főiskolát, a Magyar Képzőművészeti Főiskolát és a Színház- és Filmművészeti Főiskolát.¹¹ Tekintve, hogy az egyetemek és az egyetemi jellegű főiskolák jogállása között – a doktori cím odaítélési lehetősége és a képzés rövidebb időtartama kivételével – érdemi különbség nem állt fenn, a szóban forgó intézmények elérték a legmagasabb képzési lehetőséget. Az egyetemi jellegű főiskolát, mint intézménytípust 1986. szeptember 1-jei hatállyal megszüntették és kimondták, hogy ezek az intézmények egyetemenként folytatják működésüket.¹² A jogállás módosulása azonban nem jelentette számukra a „főiskola” megnevezés elhagyását, sőt ezen az 1993. szeptember 1-jén hatályba lépett felsőoktatási törvény sem változtatott.¹³ A négy egyetemi jogállású, de továbbra is „főiskola” elnevezésű művészeti egyetem 2000. január 1-jétől lett Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Magyar Iparművészeti Egyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem, illetve Színház- és Filmművészeti Egyetem.¹⁴ Az Iparművészeti 2005-től Moholy-Nagy Művészeti Egyetemenként működik.

Az Állami Balett Intézet megalakulása és működése a főiskolai rang eléréséig (1950–1983)

A művészeti egyetemek fent vázolt fejlődési folyamata a hazai táncművészképzésben jelentős fáziskéséssel zajlott le. Az Állami Balett Intézet 1950. évi létrehozása válasz volt a kor kultúrpolitikájának egyik nagy kihívására. A második világháború után az Operaház balett-repertoárjának átalakulása, elsősorban a szovjet balettek megjelenése olyan balettkart igényelt, amelyet a korábbi módszerekkel sem minőségben, sem elegendő létszámban nem lehetett kiképezni. Magyarországon a táncművészet terén önálló, álla-

⁸ Lásd a Magyar Képzőművészeti Főiskola, a Magyar Iparművészeti Főiskola, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola és a Színház- és Filmművészeti Főiskola szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 4.304/1949. (XI.5.) M.T., 4.305/1949. (XI.5.) M.T., 4.306/1949. (XI.5.) M.T. és 4.307/1949. (XI.5.) M.T. számú rendeleteket.

⁹ Lásd a felsőoktatási intézmények szervezeti kérdéseiről szóló 1956. évi 4. számú törvényerejű rendeletet.

¹⁰ Lásd a Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvényt.

¹¹ Lásd a művészeti főiskoláknak egyetemi jellegű főiskolákká átszervezéséről szóló 1971. évi 20. számú törvényerejű rendeletet.

¹² Lásd az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényt, valamint az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény hatályba lépéséről szóló 1985. évi 17. számú törvényerejű rendeletet.

¹³ Lásd a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényt.

¹⁴ Lásd a felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1999. évi LII. törvényt.

mi alapítású iskola 1945 előtt nem létezett. Az 1884-ben megnyílt és mindvégig saját balettiskolát működtető Magyar Királyi Operaház 1937-ben Nádas Ferenc vezetésével gyökeresen újjászervezte saját utánpótlás nevelését. Az ő balettmesteri munkássága meghatározó jelentőségűvé vált a hazai balettművészet történetében: az 1965-ig Kossuth-díjjal kitüntetett balettművészek – a koreográfus Harangozó Gyula kivételével – valamennyien Nádas-növendékek voltak. A szakmai képzés mellett az Operaház gondoskodott a négy évfolyamos elemi oktatásról, állami tanítónő alkalmazásával. A polgári – vagy ennél magasabb – iskolai végzettséget azonban a növendékek csak magánúton szerezhették meg. A kihívásra adott válasz tehát egyfajta művészetoktatási modellváltásban rejlett, s ehhez mintául szovjet metodika szolgált: az Agrippina Vaganova leningrádi balettmester által kidolgozott balettmódszertan. A hazai táncművészképzés intézményesítésében fontos szerepet játszott az 1949-ben létrehozott Népművelési Minisztérium, és annak vezetője, Révai József, aki mind a táncos képzés megalapozásában, mind a táncgyűttek működtetésében lépni kívánt. A miniszter döntése alapján 1950. január 15-én megnyílt a Táncművészeti Iskola, amely – szovjet metodikájú tananyaggal – hétéves képzési idejű alapfokú táncművészeti és hároméves képzési idejű középfokú táncoktató-képző tagozatból állt volna.¹⁵ Végül csupán fél tanévet élt meg, ugyanis 1950 szeptemberében, pártutasítás alapján, megnyitotta kapuit az Állami Balett Intézet.¹⁶ Az intézet működési szabályait hivatalosan 1951 februárjában fektették le.¹⁷ Ezekben kimondták, hogy a klasszikus balett legfelsőbb fokú oktatására, az Operaház balettiskolájának és a Táncművészeti Iskolának egyesítésével, a népművelési miniszter felügyelete alatt, Állami Balett Intézetet kell létesíteni, amelynek feladata a „szakmailag jól képzett, haladó szellemű táncművészek nevelése, akik művészetükkel a dolgozó nép ügyét szolgálják.” Meghatározták azt is, hogy a növendékek szakmai gyakorlatukat az Operaházban teljesítik. A tanulmányok végén képesítő oklevél szerezhető, amely „bármilyen táncos színpadon való alkalmaztatásra és a Színház- és Filmművészeti Főiskolán való továbbtanulásra” képesít. Az intézet – s előtte a Táncművészeti Iskola – alapító igazgatója Lőrinc György volt. Nádas Ferenc balettmesterként és a klasszikus balett munkaközösség vezetőjeként dolgozott tovább.

Az intézet alapfeladatát jelentő klasszikus balettművész képzésben a Vaganova-metodikán alapuló kilencéves képzési idő és a táncművész pálya speciális életkori sajátosságai szükségessé tették, hogy az intézetben olyan általános és középfokú iskola működjön, amelynek tananyaga és tanmenete összhangban áll mind a táncművészeti oktatás követelményeivel, mind a közismereti képzés céljaival. Ezt a művészképzés

¹⁵ Lásd a Táncművészeti Iskola szervezése, szervezési szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 8.399/1949. (XII.10.) Np.M. számú rendeletet. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: A Táncművészeti Iskola létrehozása 1949-ben = Táncstudományi Közlemények, I. évf. 2009. 2. szám, 51–60. o.

¹⁶ Lásd a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1950. június 29-ei ülésének e tárgyú határozatát. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: Az Állami Balett Intézet létrehozásának politikai körülményei = Kritika, XXIX. évf. 8. szám, 2000. augusztus, 26–28. o.

¹⁷ Lásd az Állami Balett Intézet létesítéséről szóló 54/1951. (II.25.) M.T. számú, valamint az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1.011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendeleteket. (A következő fejezetben mindkettőt közlöm.)

és a közismereti oktatás párhuzamosságával valósították meg (1. ábra). A párhuzamos oktatás a növendékek számára értelemszerűen délelőtti és délutáni elfoglaltságot jelentett. 1950 szeptemberétől az intézetben az általános iskola 3–8. osztályai működtek, az intézeti felvétel alsó korhatára a 8. életév volt. A kilencéves szakmai képzés első éve tehát az általános iskola harmadik osztályával esett egybe. A szakmai képzés utolsó három évében a növendékek középfokú, de érettségit nem adó tanulmányaikat az ún. „képző”-ben folytatták, szintén az intézet keretein belül. A IX. évfolyam végén a növendékek termi képesítővizsgát tettek, majd nyilvános vizsgaelőadáson adtak számot az elsajátított tananyagról és művészi munkájukról. Erre először az 1953/54-es tanév végén került sor, az intézet ekkor bocsátotta ki első végzős évfolyamát. A népművelési miniszter ez alkalomból szabályozta az intézet növendékeinek táncművészeti és közismereti képesítővizsgáit.¹⁸ Az ekkor diplomát szerző növendékek tanulmányaikat még az operaházi balettiskolában kezdték, így csupán négy tanévet kellett teljesíteniük a képesítővizsgáig. 1953-tól az intézet saját kollégiummal rendelkezett, a nagyszámú vidéki növendék megfelelő elhelyezésére. Tekintettel a táncművészképzés fokozott fizikai igénybevétellel járó folyamatára, az egészségügyi miniszter 1954-ben intézkedett a növendékek kötelező sportorvosi vizsgálatáról.¹⁹

1. ábra

A művészképzés szerkezete 1950–1954

életkor	8	9	10	11	12	13	14	15	16
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
általános iskola	3.	4.	5.	6.	7.	8.			
középfokú képző							1.	2.	3.

1954-ben az intézet keretén belül a középfokú képző helyett csökkentett óra- és tantervű általános gimnáziumot hoztak létre.²⁰ Ezzel érettségit biztosító oktatási intézmény létesült az Állami Balett Intézetben belül, amely maga is középfokú szakképesítést adott. Az 1954/55-ös tanévtől tehát az intézetben az általános iskola 4–8. osztályai működtek, ezáltal a felvétel alsó korhatára a 9. életév lett. A szakmai képzés első éve ettől kezdve az

¹⁸ Lásd az Állami Balett Intézet növendékeinek képesítővizsgáiról szóló 11–1–50/1954. (Np.K.8–9.) Np.M. számú utasítást. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: Iratok a balettművész-képzés történetéhez (1951–1956). In: Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez II. Szerkesztette: Tóvay Nagy Péter. Magyar Táncművészeti Főiskola, Budapest, 2014. 189–200. o.

¹⁹ Lásd a balettiskolák növendékeinek és a hivatásos táncsoportok tagjainak kötelező sportorvosi vizsgálatáról szóló 8300–2/1954. Eü.M. számú utasítást. (A következő fejezetben közlöm.)

²⁰ Lásd az Állami Balett Intézet létesítéséről szóló 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet módosításáról szóló 64/1954. (X.5.) M.T. számú, valamint az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1.011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendelet módosításáról szóló 1/1954. (X.24.) Np.M. számú rendeleteket. (A következő fejezetben mindkettőt közlöm.)

általános iskola negyedik osztályával állott párhuzamban (2. ábra). A IX. balettévfolyam így egybeesett az érettségi évével, a szakmai megmérettetés mellé tehát komoly elméleti vizsga is társult, erősítve a művészképzés értelmiségképző funkcióját és a növendékek általános műveltségét. Az első érettségi vizsgákra 1958-ban került sor.

2. ábra

A művészképzés szerkezete 1954–1963

életkor	9	10	11	12	13	14	15	16	17
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
általános iskola	4.	5.	6.	7.	8.				
gimnázium						1.	2.	3.	4.

Az igazgatói tanács 1955-ben látott hozzá az első iskolai rendtartás kidolgozásához. Előtte öt éven át alakították ki a szokásokat, valamint a körlevelekben, ideiglenes házi-rendben és ügyrendben lefektetett szabályokat. Az iskola működésének minden szegmensét, elsősorban a növendékek, valamint a tanárok és dolgozók munkáját részletesen szabályozó dokumentumból kitérni, hogy az ötvenes évek közepére kikristályosodott az intézet szervezeti, működési, fegyelmi és tanulmányi rendje. A rendtartás – az egész tantestület észrevételeinek figyelembevételével – 1956 márciusában készült el és lépett hatályba.²¹

Nem hallgatható el, hogy 1956–57-ben viharfelhők gyülekeztek az intézet felett. Egyrészt 1956 októberében az Operaház forradalmi bizottsága követelte az intézmény bezárását, másrészt 1957 elején kormányzati körökben merült fel szándék az intézet megszüntetésére, legalábbis az Operához csatolására. A feszültségek mögött az a tény állt, hogy addig csupán egyetlen végzős osztályt bocsátottak ki. Ráadásul 1957-ben nem tartottak felvételi vizsgát, így nem indult új első évfolyam. Ezt sokan az intézményvezetés szakmai alkalmatlanságának tulajdonították. Mivel azonban az 1956-os forradalom nyomán negyvennél több operai táncművész, köztük vezető szólisták hagyták el Magyarországot, s az ő státuszaikat jórészt az 1957-ben sikerrel diplomázott balettévfolyam tagjaiból töltötték be, a politikai helyzet konszolidálódásával elhárult a megszüntetés veszélye.

Eközben az intézet feladatokat kapott a pedagógusképzés területén is. Azt már az alapításkor meghatározták, hogy a népi tánccsoportok vezetőinek képzésére, 14. éves felvételi korhatárral, esti tanfolyam szervezhető, amelynek ideje három év. E szakon azonban csak 1953-ig folyt oktatás, mert a néptáncoktatók képzésére később az 1951-ben létrehozott Népművészeti Intézetet jelölték ki. A hivatásos néptáncművészek szervezett

²¹ Lásd: Az Állami Balett Intézet első rendtartása, 1956. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: Iratok a balettművész-képzés történetéhez (1951–1956). In: Források a magyar színpadi táncművészet történetéhez II., i. m. 201–232. o.

formában történő oktatására az Állami Balett Intézet 1959-től többször tett kezdeményező lépéseket. 1962-ben kísérleti jelleggel néptáncos képzés indult két növendékkel, a négyéves gimnáziummal párhuzamosan, de ennek 1966-tól nem volt folytatása. (Az állandó néptánc tagozatot csak 1971-ben sikerült létrehozni.)

1955-ben a népművelési tárca előírta a balettoktatók működésének felülvizsgálatát és továbbképzését. E szerint 1960. szeptember 1-jétől csak az foglalkozhatott balettoktatással, aki az Állami Balett Intézet keretén belül szervezett továbbképző tanfolyamot elvégezte és ennek alapján oklevelet nyert.²² Az ügy előzményéhez tartozik, hogy 1952-től kizárólag azok oktathattak balettet, akik a népművelési miniszter által kiállított ideiglenes alkalmassági bizonyítvánnyal rendelkeztek.²³ E bizonyítvány további érvényességének kimondása vagy elutasítása lett az intézet feladata. A hároméves időtartamú tanfolyam 1956 szeptemberében indult, tagjai 1959-ben végeztek. 1960-ban és 1961-ben két további évfolyam lépett ki. 1961-ben az intézet saját volt növendékei – elsősorban operaházi táncművészek – részére indított balettmester-képzést, ők 1963-ban kaptak diplomát. 1958-ban az intézet a Művelődésügyi Minisztériumtól megkapta a balettoktatás országos szakfelügyeletének feladatát, amely további jelentős szakmai sikernek volt tekinthető. A tapasztalatok összegzésére 1963-ban szakfelügyelők és balettoktatók részvételével rendezték meg az első országos balettpedagógus konferenciát.

A balettoktató-képző tanfolyam alkalmat nyújtott arra, hogy 1959-ben az intézet balettmesterei is szakképesítést szerezhessenek. Ők – az 1955-ös jogszabály alapján – olyan oklevelet kaptak, amely szerint eredményes balettművészi és az Állami Balett Intézetben, illetve az Állami Operaházban végzett balettpedagógiai munkásságuk alapján a balett-tánc tanítására alkalmasnak nyilvánítanak. Az oklevelet a minisztérium színházi és zenei főigazgatóságának vezetője, valamint az intézet és az Operaház igazgatói írták alá.

A balettművész szakon, 1963. szeptember 1-jén, ismét módosított képzési rend lépett életbe. Ettől kezdve a felvétel alsó korhatára a 10. életév lett, így az első balettévfolyam az általános iskola ötödik osztályával esett egybe. Az intézet iskolája immár csak felső tagozattal (5–8. osztályok) működött tovább. Ezáltal a gimnáziumi érettségi időpontja – a szakmai képzés viszonylatában – a IX-ről a VIII. évfolyam végére került. Az életkori ugrást arra használták fel, hogy az 1963/64. tanévben kétéves, ún. „művészképző” kezdje meg működését, amely a VIII. balettévfolyamot elvégzett, érettségizett növendékek felsőfokú elméleti továbbképzését szolgálta (3. ábra). (A művészképzőre néptáncos és artistanövendékeket is felvettek.) Ez a képzési szerkezet – amelyet a minisztérium 1965. szeptember 1-jével véglegesített – biztosította később a főiskolává válás alapját.

²² Lásd a balettoktatók működésének felülvizsgálatáról és továbbképzéséről szóló 6/1955. (XI.15.) Np.M. számú rendeletet. (A következő fejezetben közlöm.)

²³ Lásd a társastánctanítás egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában kiadott 1.011–3–38/1951. (X.25.) Np.M. számú rendelet kiegészítéséről szóló 11–2–65/1952. (Np.K.23.) Np.M. számú utasítást = Népművelési Közlöny, II. évf. 23. szám, 1952. december 11. 188. o.

3. ábra

A művészképzés szerkezete 1963–1983

életkor	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	
néptánc tagozat (1971-től)					I.	II.	III.	IV.		
általános iskola	5.	6.	7.	8.						
gimnázium					1.	2.	3.	4.		
művészképző									I.	II.

Ami a pedagógusképzést illeti, a balettmester-tanfolyam 1964-től szünetelt, ugyanakkor 1967-ben kétéves társastánc-pedagógus szak indult, hallgatói 1969-ben végeztek. Új feladatokat kapott az intézet Általános Iskolája és Gimnáziuma is. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán a különleges tehetségű növendékek képzésére az 1968/69-es tanévben Előkészítő Tagozatot állítottak fel, amelynek diákjai közismereti tanulmányaikat az intézet iskolájában végezték.²⁴ A kijelölés nem volt előzmény nélküli: 1950 óta ide jártak az Állami Artistaképző Iskola középiskolás korú növendékei is, s ezt a kapcsolatot 1980-ban, a jogutód Állami Artistaképző Intézet megalakulásakor jogszabályban is megerősítették.²⁵

Bár a négy művészeti főiskola 1971 óta egyetemi jelleggel működött, az Állami Balett Intézet ez idő tájt még mindig csupán érettségít és felsőfokú szakmai képesítést adott – igaz, e területen az országban ennél magasabb szintű képzés nem létezett. 1971 szeptemberében azonban elindult a néptánc tagozat, amelynek első végzős évfolyamára tekintettel a miniszter 1975-ben szabályozta az intézet képzési szerkezetét.²⁶ Egyrészt – az 1963-ban bevezetett szabályok szerint – a balettművész szakra történő jelentkezést a 10. életév betöltéséhez, illetve az általános iskola negyedik évfolyamának elvégzéséhez kötötte, másrészt a kilencéves szakmai képzésen belül két szintet állított fel: a IX. tanév végén felsőfokú balettművész oklevél szerzhető, míg a VI. balettvfolyam befejezésével közép fokú táncművész oklevél jár. Ez utóbbinak eleinte a gimnázium II. évfolyamának elvégzése volt feltétele, később előírták az érettségi vizsgát. Így formálisan is megvalósult az intézet felsőfokú intézménnyé minősítése, hiszen a balettművész szakon kibocsátott szakképesítés immár egyértelműen felsőfokú szakmai ismereteket igazolt. A differenciálással az intézet a felsőoktatási intézményrendszer számára is kezelhetőbbé vált. A kö-

²⁴ Lásd a kivételes tehetségű fiatalok képzéséről szóló 128/1968. (M.K.11.) számú utasítást = Művelődésügyi Közlöny, XII. évf. 11. szám, 1968. június 1. 184–185. o.

²⁵ Lásd az Állami Artistaképző Intézetéről szóló 6/1980. (VI.4.) KM számú rendeletet.

²⁶ Lásd az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendelet módosításáról és kiegészítéséről szóló 5/1975. (IX.14.) KM számú rendeletet. (A következő fejezetben közlöm.)

zép fokú táncművész végzettség és szakképesítés a későbbiekben a vidéki táncművészeti szakközépiskolákban (Győr, Miskolc, Pécs, Szeged) szerzhető végzettségi szintnek felelt meg, mert bár a szakmai képzés ezekhez képest életkorilag két évvel hamarabb lezárult, az 1983-as főiskolává történt átszervezés után a közép fokú oklevél kiadásához már kötelező volt az érettségi vizsga.

Az 1975-ös szabályozás során rögzítették a néptáncművész szak és a színházi táncművész szak megalapítását, négyéves tanulmányi idővel, a gimnáziumi tanulmányokkal párhuzamosan. E szakok további felsőfokú képzést nem biztosítottak, közép fokú végzettséget tanúsító oklevél kiadásával zárultak. A szakképzettségek megjelenésénél azonban a jogalkotó nem volt következetes, hiszen oklevelet írt elő mind a felső-, mind a közép fokú képzés végén, jóllehet ez utóbbi esetben a „bizonyítvány” kifejezést kellett volna használnia. A néptánc tagozat 1971-től folyamatosan működött, az évfolyamok négyévente váltották egymást. Színházi táncművész képzés 1991-ig nem indult.

Az intézet a 70-es évek elejétől erőteljesen törekedett pedagógus tanszak újbóli felállítására. Ennek eredményeként az 1974/75-ös tanévben újraindulhatott a táncpedagógusok képzése, hároméves esti tagozat formájában, klasszikus balett, néptánc és társastánc szakirányokban, illetve ezek párosításával. A végzeteket megillető, a szakirányt is feltüntető táncpedagógusi oklevelet – táncpedagógus munkakörben – azonos értékűnek nyilvánították a Színház- és Filmművészeti Főiskola táncfőtanszakán szerzett diplomával.²⁷ Az első táncpedagógus évfolyam 1977-ben végzett, s a szak folyamatosan tovább működve 1980-ban, 1983-ban és 1984-ben bocsátott ki végzős évfolyamokat. A miniszter lehetőséget adott nappali tagozatos pedagógusképzésre is, erre azonban a kilencvenes évekig nem került sor.

Az Állami Balett Intézet 1975. évi, ténylegesen felsőfokú intézménnyé történő átminősítése maga után vont munkaügyi rendelkezéseket is. Míg az intézetre 1970-ben még nem terjedtek ki a felsőfokú intézményekre vonatkozó szabályok,²⁸ addig 1977-ben már „egyéb, felsőoktatási jellegű intézményként” határozták meg, amelynek „felsőoktatási tagozatán” az oktatókat a főiskolákra érvényes munkakörökbe kellett besorolni.²⁹ Ez azonban csupán formai megerősítés volt, hiszen az intézetben – egyedi miniszteri engedéllyel – az alapítás óta főiskolai oktatói besorolások léteztek.

²⁷ Lásd a táncpedagógusok szakosító képzéséről szóló 4/1975. (IX.14.) KM. számú rendeletet. (A következő fejezetben közlöm.)

²⁸ Lásd pl. a felsőoktatási intézmények oktatói és egyéb alkalmazottai munkabérének megállapításáról szóló 201/1970. (M.K.5.) MM–MüM. számú együttes utasítást = Művelődésügyi Közlöny, XIV. évf. 5. szám, 1970. február 28. 73–82. o.

²⁹ Lásd a felsőoktatási intézmények oktatói és egyéb dolgozói munkabérééről szóló 7/1977. (VII.27.) OM–MüM. számú együttes rendelet II. számú mellékletét = Művelődésügyi Közlöny, XXI. évf. 15. szám, 1977. augusztus 1. 629. o.

Táncművész- és táncpedagógus-képzés főiskolai szinten (1983–2006)

Az Állami Balett Intézet számára a főiskolai jogállást – nagymértékben Dózsa Imre igazgató erőfeszítései nyomán – az 1983-as esztendő hozta meg. Az intézményt szeptember 1-jei hatállyal – nevének változatlanul hagyása mellett (!) – főiskolává szervezték át. Az igazgató munkaköre főigazgatóra változott. A vonatkozó jogszabályok³⁰ kimondták, hogy az intézet feladata balettművészek, koreográfusok, táncpedagógusok és táncelméleti szakemberek, továbbá – középfokú tagozat keretében – színházi táncművészek és néptáncművészek képzése. A sikeres államvizsgát tett balettművész, koreográfus, táncpedagógus, valamint táncelméleti szakos hallgatók a képzés szakirányát feltüntetető főiskolai oklevelet, a színházi táncművész és a néptáncművész tagozaton végzők pedig a képzés szakirányát feltüntetető bizonyítványt kapnak. A jogszabály tehát valamennyi létező szakot megerősítette, egyben két új főiskolai szakot alapított (koreográfus, táncelmélet). A főiskolai képzési időt a nappali tagozaton – tehát lényegében a balettművész szakon – négy évben határozták meg. Emellett koherencia teremtő módosításokat hajtottak végre más jogszabályok szövegében, hiszen az Állami Balett Intézet mint főiskola specialitásait a hazai felsőoktatás intézményrendszerében is el kellett helyezni.³¹

A felsorolt, nehezen túlbecsülhető jelentőségű változások közül mindenekelőtt a balettművész szak sorsa lényeges. Az újonnan alapított szakok ugyanis értelemszerűen érettségihez kötöttek voltak, a régebben létező pedagógusképzés szintén, a balettművész szakon azonban meg kellett oldani az életkori párhuzam kérdését. Ehhez az 1963-ban felállított művészképző továbbfejlesztésével találták meg azt a megoldást, amely a hazai felsőoktatás történetében a mai napig páratlan. A kormány lehetővé tette, hogy a balettművész szakon a főiskolai képzés első két évében a hallgatók – a főiskolai tanulmányok *mellett* – gimnáziumi tanulmányokat folytassanak. Másképpen fogalmazva: a növendékek a szakra a gimnázium második osztályának elvégzése után nyertek főiskolai felvételt, s a 3–4. gimnáziumot már leckeönnyvel rendelkező főiskolai hallgatóként végezték el. Az immár kettős jogviszony keretében egyes főiskolai tantárgyakat (művészettörténet, zenetörténet, tánctörténet, idegen nyelv) gimnáziumi órakeretben tanultak, s az így szerzett osztályzatok egyben főiskolai kollokviumnak vagy gyakorlati jegynek, az érettségi tárgyak pedig egyben szigorlatnak számítottak. (Az esetleg sikertelen érettségi vizsga természetesen a főiskolai tanulmányok megszakításával járt.) Ugyanakkor az addig kilenc éves szakmai képzés kiegészült további egy – elméleti képzésre és szakmai gyakorlat folytatására szolgáló – tanévvel. A négy főiskolai év tehát a kilencéves szakmai képzés VII–

³⁰ Lásd az Állami Balett Intézetről szóló 1983. évi 18. számú törvényerejű rendeletet, valamint az Állami Balett Intézet irányításáról, szervezetéről és képzési rendjéről szóló 1037/1983. (IX.1.) M.T. számú határozatot. (A következő fejezetben mindkettőt közlöm.)

³¹ A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvénybe bekerült, hogy főiskolán főiskolai végzettségnél alacsonyabb szintű felsőfokú szakképzés is szerezhető, és hogy felsőoktatási intézményekben – kivételesen – középfokú szakképzést is lehet szerezni. A középfokú oktatási intézményekről szóló 1965. évi 24. számú törvényerejű rendelet, illetve az alsófokú oktatási intézményekről szóló 1962. évi 14. számú törvényerejű rendelet kiegészült azzal, hogy a kivételes művészi tehetségű fiatalok oktatása céljából gimnáziumot, illetve általános iskolát felsőoktatási intézmény is fenntarthat.

IX. évfolyamait, valamint az új X. évfolyamot foglalta magában (4. ábra). Ezzel helyére került a középfokú táncművész bizonyítvány is, hiszen a VI. balettévfolyam befejezésével a növendék ténylegesen főiskolai felvételi vizsgát tett. Ha a felvételi sikeresnek bizonyult, a VII. évfolyamon már hallgatóként tanult tovább. Ha nem, akkor – az érettségi megszerzése után – középfokú táncművész bizonyítványt kapott.

4. ábra

A művészképzés szerkezete 1983–1999

életkor	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
néptánc tagozat					I.	II.	III.	IV.		
általános iskola	5.	6.	7.	8.						
gimnázium					1.	2.	3.	4.		
főiskola							I.	II.	III.	IV.

Összegezve tehát, a szakra felvett művészjelöltek tanulmányaik során ettől kezdve a következő fordulópontokkal találkoztak: a VI. balettévfolyam végén főiskolai felvételi vizsga, a VIII. évfolyam befejezésével egyidejűleg gimnáziumi érettségi vizsga, a IX. évfolyam végén képesítővizsga és vizsgaelőadás, a X. évfolyam (4. főiskolai év) végén a szakdolgozat megvédése és elméleti jellegű államvizsga.

A főiskolává történt átszervezéssel egyidejűleg a kormány engedélyezte a balettművész szak előkészítő tagozatát is, amely kísérletképpen már 1976-ban elindult. Az ide felvételt nyert, nyolc-kilenc éves korú gyermekek általános iskolai tanulmányaikat továbbra is eredeti intézményükben folytatták, csak szakmai oktatásra jártak, délutánonként. A kezdeményezésben nem nehéz felismerni az intézet 1950–63 közötti, nyolcéves életkorban kezdődő képzési rendjének életkori elemeit.

Az országgyűlés, többéves előkészítő munka után, 1985-ben átfogóan újraszabályozta az oktatásügyet. Az 1986. szeptember 1-jén hatályba lépett oktatási törvény szövegébe az intézet főiskolai átszervezésekor lefektetett szabályok más megfogalmazásban ugyan, de lényegükben változatlanul bekerültek.³² A szakok alapítását, indítását, megszüntetését az irányító miniszter hatáskörébe utalták.³³ A felsőoktatási intézmények felsorolását külön jogszabály tartalmazta, az intézet a főiskolák között szerepelt.³⁴ Mindezek folyománya-

³² Ezek: alsó- és középfokú oktatási intézményeket a tanácsok tarthatnak fenn, de a minisztertanács kivételt tehet; felsőoktatási intézményben – kivételesen – középfokú szakképzés is szerezhető; a felsőoktatási felvételi eljárásban az iskolai végzettség, illetve a felvételi vizsga alól jogszabály felmentés adhat. Lásd az oktatásról szóló 1985. évi I. törvényt.

³³ Lásd az az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény végrehajtásáról szóló 41/1985. (X.5.) MT számú rendeletet.

³⁴ Lásd a Magyar Népköztársaság felsőoktatási intézményeiről szóló 1986. évi 13. számú törvényerejű rendeletet. Ez utóbbi jogszabály szövegében hibásan „Állami Balettintézet” elnevezés szerepelt.

ként – felsőoktatási dereguláció keretében – az egyes intézményekre, így az Állami Balett Intézetre vonatkozó valamennyi korábbi egyedi jogszabályt hatályon kívül helyezték.³⁵

Az 1990-es politikai rendszerváltozás előestéjén szavazta meg az országgyűlés az oktatási törvény módosítását.³⁶ Úgy döntöttek, hogy az egyetemek felsorolását országgyűlési határozatban, a főiskolák felsorolását minisztertanácsi határozatban kell megtenni. Ennek nyomán a kormány 1990. március 21-én (július 1-jei hatályba lépéssel) közzétette a főiskolák névsorát.³⁷ Ebben az Állami Balett Intézet elnevezés helyett a Magyar Táncművészeti Főiskola elnevezés jelent meg. A névváltozást az intézmény örömmel fogadta, hiszen azt korábban maga kezdeményezte, egyrészt a főiskolai jogállás egyértelmű feltüntetése, másrészt az alapítás óta lényegesen kibővült képzési kínálat miatt.³⁸

1991-től a néptánc tagozat, bővített tananyaggal, néptánc-színházi tánc tagozatként működött tovább. Az 1975 óta létező, de addig nem indult színházi tánc szak tehát nem önállóan, hanem a néptáncos képzéssel párhuzamosan nyert létjogosultságot, figyelembe véve a táncgyűttesek részéről felmerült új igényeket.

1993. július 13-án az országgyűlés önálló felsőoktatási törvényt (Ftv.) alkotott, amely 1993. szeptember 1-jén lépett hatályba.³⁹ A jogalkotók igyekeztek figyelembe venni a művészeti felsőoktatás egyedi vonásait, ám ez nem sikerült maradéktalanul, s hamarosan gondokat okozott. Figyelmen kívül hagyták a művészeti főiskolák felvételi rendszerének sajátosságait, amikor az érettségi bizonyítványt általános bemeneti követelményként határozták meg. Ezzel „ex lex” állapotba került a balettművész szak. Nem szabályozták a művészeti főiskolák által fenntartott közoktatási intézmények jogállását. A főiskola Általános Iskolája és Gimnáziuma elsősorban finanszírozási szempontból került lehetetlen helyzetbe, mert nem gyakorló iskolaként működött. A problémák az Ftv. 1996. szeptember 1-jei hatályú módosítása nyomán oldódtak meg.⁴⁰ Ebben kimondták, hogy a művészeti főiskolák és egyetemek nappali tagozatára, a Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) egyetértésével meghatározott művészeti szakokra a művésznövendék – intézményi döntés alapján – az érettségi bizonyítvány megszerzését megelőzően is felvehető, továbbá, hogy közoktatási intézményt fenntarthatnak felsőoktatási intézmények is, s az itt tanulók jogállása és képzésük finanszírozása megegyezik a helyi önkormányzatok által fenntartott intézményekével.

³⁵ Lásd az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény hatályba lépéséről szóló 1985. évi 17. számú törvényerejű rendeletet.

³⁶ Lásd az oktatásról szóló 1985. évi I. törvény módosításáról szóló 1990. évi XXIII. törvényt.

³⁷ Lásd a főiskolákról szóló 1048/1990. (III.21.) MT. számú határozatot. (A következő fejezetben kivonatolva közlöm.)

³⁸ A jogalkotó mulasztás követett el, mert nem rögzítette, hogy a főiskola az Állami Balett Intézet jogutóda. Ez a későbbiekben problémák forrásává vált. Így pl. öt éven át nem lehetett lezárni egy korábban indult bírósági eljárást, mert nem tudták jogszabállyal alátámasztani, hogy a két intézmény azonos. A patthelyzetet végül a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Magyar Ekvivalencia és Információs Központja oldotta fel, amikor 1995. március 9-én 80.058/95. számú ügyiratában igazolta a jogutódlást.

³⁹ Lásd a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényt.

⁴⁰ Lásd a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1996. évi LXI. törvényt. Megfogalmazásához több helyen a főiskola által készített szövegezést használták fel.

Ugyanekkor a jogalkotó – elősegítve az újonnan bevezetett intézményi akkreditáció szempontrendszerének kialakítását – egyértelműsítette a művészeti felsőoktatás működési feltételeit. E szerint művészeti egyetem vagy főiskola akkor működhet, ha egy művészeti és egy tudományterületen, vagy két művészeti területen legalább két művészeti ághoz tartozó több szakon képes és alkalmas alapképzésre. A művészeti területek fogalmát az Ftv. három kategóriában határozta meg: alkotó, alkalmazott és előadó művészetek. A Magyar Táncművészeti Főiskolán a MAB 1998 folyamán folytatta le az első intézményakkreditációs eljárást. Ennek során megállapítást nyert, hogy a képzési és művészeti tevékenység a minőségi követelményrendszernek eleget tesz, viszont a főiskola csak egy művészeti területen és egy művészeti ágban felel meg a törvényi követelményeknek. Emiatt a MAB az intézmény 2000. június 30-ig szóló, ideiglenes akkreditációját támogatta.⁴¹ Tekintettel arra, hogy a felsőoktatási integrációra vonatkozó kormányzati elképzelések a művészeti felsőoktatás intézményhálózatát nem érintették, az ellentmondás feloldása érdekében szükségessé vált a jogszabályi környezet újabb megváltoztatása. Ennek megfelelően az Ftv. 2000. január 1-jei hatályú módosítása kimondta, hogy főiskola abban az esetben létesíthető, illetőleg működhet, ha egy tudományágban vagy művészeti területen több szakon képes és alkalmas legalább hároméves főiskolai alapképzésre, általános és szakirányú továbbképzésre.⁴² Ennek alapján a főiskolát 2000-ben, ún. közbülső eljárás keretében, sikeresen akkreditálták. 2002-ben valamennyi szakon áttértek a kreditrendszerre.⁴³

Szólni kell egy jogi értelemben is érdekes történetről, a kötelező sorkatonai szolgálattal összefüggésben. Számos előadóművészi igénynek helyt adva, az országgyűlés 1994. január 1-jétől kezdődően biztosította, hogy – mások mellett – nem hívható be sorkatonai szolgálatra az a hadköteles, aki a Magyar Táncművészeti Főiskolán művészeti diplomát szerzett, és művészi hivatását gyakorolja.⁴⁴ A döntés kétségtelül méltányos volt, hiszen elismerte a táncos pálya sajátosságait. Ugyanakkor jogalkalmazási problémát is magában rejtett, mert a „diploma” fogalmát sem a felsőoktatási, sem a közoktatási törvény nem ismerte: az előbbi az „oklevél”, az utóbbi a „bizonyítvány” kifejezést használta. Az értelmezési zavar következtében a honvédség a főiskolán szerzhető középfokú szakképzettségeket is felmentési oknak fogadta el. Ezzel azonban megvalósult az Alkotmányba ütköző hátrányos megkülönböztetés, hiszen hátrányos helyzetbe hozták mindazokat, akik nem a főiskolán, hanem táncművészeti szakközépiskolában szereztek hasonló szintű szakképzést. Az ellentmondást az Alkotmánybíróság is megvizsgálta és 1994 októberében kimondta, hogy a szóban forgó mentesség alkalmazásánál alkotmányos követelmény, hogy azokra is vonatkozzon, akik a megnevezett művészeti diplomákkal

⁴¹ Lásd a Magyar Akkreditációs Bizottság 1998/8/IV/1. számú határozatát. (A következő fejezetben közlöm.)

⁴² Lásd a felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1999. évi LII. törvényt.

⁴³ Lásd a felsőoktatási tanulmányi pontrendszer (kreditrendszer) bevezetéséről és az intézményi kreditrendszerek egységes nyilvántartásáról szóló 200/2000. (XI. 29.) Korm. számú, valamint a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéshez illeszkedő kiegészítéséről szóló 77/2002. (IV.13.) Korm. számú rendeletet.

⁴⁴ Lásd a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvényt.

jogszabály szerint azonos értékű diplomával rendelkeznek.⁴⁵ A jogalkotó feltehetőleg jó szándékú jogi pongyolasága tehát alkotmányellenes helyzetet teremtett. Az Alkotmánybíróság kiterjesztő értelmezése viszont olyan szélesre tárta a felmentési lehetőségeket, amely már meghaladta a korábban tervezett pozitív diszkrimináció mértékét. Ezt felismerve az országgyűlés 1997. szeptember 1-jei hatállyal teljes egészében megszüntette a mentességet.⁴⁶ A táncművészek a továbbiakban – 2004-ig, amíg létezett sorkötelezettség – a közérdekű szolgálathalasztás lehetőségével élhettek.

Sokéves előkészítő munka után a kormány 1998-ban szabályozta a művészeti felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeit.⁴⁷ A terjedelmes jogszabály első ízben foglalta össze a teljesség igényével valamennyi művészeti egyetemi és főiskolai szak követelményrendszerét, a képzési időket félévekben, óraszámokban és kreditekben egyaránt meghatározva. A táncművészeti szakok az 1983-ban megállapítottakhoz képest csak annyiban változtak, hogy a táncelmélet szak neve táncelméleti szakiró szakra módosult. A jogszabály további érdeme a régebben szerzett szakképesítések ekvivalenciájának kimondása volt. A közalkalmazotti törvény 1992. július 1-jei hatályba lépésétől kezdve ugyanis számos probléma forrásává vált, hogy a hat, 1996. február 1-jétől nyolc, majd 1997. január 1-jétől tíz fizetési osztályba történő besorolás szempontjából a művészeti egyetemeken és főiskolákon szerzett oklevelek – még azonos szakokon belül is – a kibocsátás évétől függően más-más képzési szintet jelentettek.⁴⁸ A probléma megoldása végett tételesen felsorolták azokat a szakképesítéseket, amelyek korábban a ma megszerzhetőnél alacsonyabb végzettségi szinttel jártak együtt, és kimondták e szakoknak a jelenleg létező szakokkal való egyenértékűségét. A jogszabály pontot tett az Állami Balett Intézetben szerzett végzettségek meghatározása körüli vitákra is, amennyiben rögzítette, hogy alkalmazás és munkakör betöltése szempontjából főiskolai szintű balettművész szakképzettséggel egyenértékű az 1954-től kiadott táncművészeti képesítő oklevél, illetve az 1975 után szerzett balettművész oklevél, továbbá főiskolai szintű táncpedagógus szakképzettséggel egyenértékű az 1959-től kibocsátott balettmesteri oklevél, illetve az 1977-től szerzett táncpedagógus oklevél.

Ezzel egyidejűleg az oktatási miniszter meghatározta, hogy az újraszabályozott művészeti szakokon folyó képzést a rendelet megjelenésének időpontjában mely intézmények folytathatják. Főiskolai szintű balettművész, koreográfus, táncelméleti szakiró és táncpedagógus szakokon továbbra is kizárólag a Magyar Táncművészeti Főiskola kapott

⁴⁵ Lásd a 46/1994. (X.21.) AB számú határozatot.

⁴⁶ Lásd a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény, a hadköteles katonák szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIV. törvény és a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény módosításáról szóló 1997. évi LXXV. törvényt.

⁴⁷ Lásd a művészeti felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről szóló 105/1998. (V.23.) Korm. számú rendeletet. (A következő fejezetben kivenetesen közlöm.)

⁴⁸ Lásd a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvényt; a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény módosításáról szóló 1996. évi XXVIII. törvényt; valamint a Magyar Köztársaság 1997. évi költségvetéséről szóló 1996. évi CXXIV. törvényt.

képzési engedélyt.⁴⁹ Élve a lehetőséggel, a korábban nem működő koreográfus szakon 2001–2008 között öt évfolyam, az addig elvételre indított táncelméleti képzésben 2001–2009 között négy évfolyam kapott diplomát.

Az 1998/99. tanévben a néptánc-színházi tánc tagozaton is nagy változás történt: főiskolai szakká alakult át.⁵⁰ Szerkezete a balettművész szak gyakorlatát követte: a növendékek a gimnázium második osztályának elvégzése után főiskolai hallgatókká váltak, az eredetileg négyéves szakmai képzés pedig további két – elméleti képzésre és szakmai gyakorlatra szolgáló – tanévvel bővült, összesen tehát hat év időtartamú lett. Ezzel szinte egy időben (1997-ben) a főiskola Általános Iskolája és Gimnáziuma nyolc évfolyamos gimnáziummá vált és felvette a Nádas Ferenc Gimnázium nevet. Ezzel a balettművész szak első nyolc éve és a gimnázium évfolyamszámozása azonos lett. A párhuzam azonban csak rövid ideig tartott, mert az egységes iskolai évfolyamszámozás bevezetésével az osztályok 5–12. évfolyamokká váltak (5. ábra).

5. ábra

A művészképzés szerkezete 1999–2006

életkor	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
néptánc – színházi táncművész szak					I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
gimnázium (1997-től), majd egységes évfolyam-számozással	1. 5.	2. 6.	3. 7.	4. 8.	5. 9.	6. 10.	7. 11.	8. 12.		
főiskola							I.	II.	III.	IV.

1998-ban kísérleti jelleggel rövid életű modern tánc osztály létesült, az önálló szakként való elismerésre 2006-ig várni kellett.

A pedagógusképzés vonatkozásában az 1983-ban történt főiskolává átszervezés – mint láttuk – azt jelentette, hogy a főiskolai táncpedagógus szak felváltotta az addig működő képzést, és 1984-től négyéves idejűvé vált. Az első főiskolai évfolyam 1988-ban, a következő 1992-ben végzett. 1996-tól az alapfokú művészetoktatás nagyarányú országos fellendülése következtében évente indultak képzések. Az addig létező balett, néptánc és társastánc szakirányok gyermek-tánc, moderntánc, modern társastánc, divattánc szakirányokkal, továbbá kihelyezett képzési helyszínekkel – Budapesti Tanítóképző

⁴⁹ Lásd: Határozat a művészeti felsőoktatás alapképzési szakjain folyó képzésről = Művelődési Közlöny, XLII. évf. 33. szám, 1998. november 16. 3359–3362. o. Egyetemi szintű koreográfusképzést a Színház- és Filmművészeti Főiskola folytathatott.

⁵⁰ Lásd a művészeti felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről szóló 105/1998. (V. 23.) Korm. számú rendelet módosításáról szóló 131/1999. (VIII. 26.) Korm. számú rendeletet.

Főiskola, Magyar Testnevelési Egyetem, Győr, Kecskemét, Nyíregyháza, Pécs, Sáropatak, Szombathely – bővültek, ahol egy vagy több ciklusban hallgatók százai szereztek táncpedagógus oklevelet.

Az oktatási rendszer új igényeinek kormányzati kielégítését fejezték ki a 90-es évek végén bevezetett táncvonalakozású szakirányú továbbképzések, amelyeket pedagógusképző felsőoktatási intézmények indíthattak tanári, tanítói vagy gyógypedagógus végzettséggel rendelkezők számára.⁵¹

A bolognai folyamat hatása a táncművész- és táncpedagógus-képzésre (2006–2015)

Az európai felsőoktatási szerkezethez való alkalmazkodást célzó ún. bolognai folyamat a magyar felsőoktatást sem hagyta érintetlenül. Az országgyűlés a 2005-ben újraalkotott felsőoktatási törvényben előírta a háromciklusú képzési szerkezet bevezetését: alapképzés (BA/BSc), mesterképzés (MA/MSc), doktori képzés (PhD/DLA). Az alap- és mesterképzést egymásra épülő ciklusokban, osztott képzésként, illetve jogszabályban meghatározott esetben egységes, osztatlan képzésként lehetett megszervezni. A ciklusokra bontott, osztott és az egységes, osztatlan képzések szerkezetét a kormány, a szakok képzési és kimeneti követelményeit az oktatási miniszter határozta meg.⁵² Az addig csak az egyetemek vezetői részére biztosított rektori címet a főiskolákra is kiterjesztették, így a törvény hatályba lépésétől, 2006. március 1-jétől a Magyar Táncművészeti Főiskolát főigazgató helyett rektor vezette.

A szakszerkezet átalakításból a főiskolának kétségtelenül előnyei származtak. Nemcsak a képzési kínálat bővült, hanem lehetőség nyílt a korábbi *egyetemi szintnek* megfelelő képzési formák bevezetésére. A művészképzésben a főiskolai balettművész és néptánc-színházi táncművész szakokat felváltotta a 180 kredites *táncművész alapszak*, amelyen belül klasszikus balett, néptánc, modern tánc, kortárstánc és színházi tánc szakirányok végezhetőek. A képzési és kimeneti követelmények 2006 decemberében jelentek meg.⁵³ Az előző főiskolai szakok kifutásához igazodva a balett szakirány 2007-ben, a néptánc 2008-ban indult. Az újonnan indított modern tánc 2007-ben létesült. Színházi tánc még nem indult, a kortárstánc szakirány pedig a magánalapítású Budapest Kortárstánc Főiskola profilja. A szak képzési ideje a korábbi négy helyett három év, amelyet a tantervben a korábbi balettművész szak X., illetve a néptánc-színházi táncművész

⁵¹ Lásd a vezető óvodapedagógus és a gyermektáncoktató szakirányú továbbképzési szakok képesítési követelményeiről szóló 13/1997. (II. 18.) MKM számú, a tánc- és drámapedagógia szakirányú továbbképzési szak képesítési követelményeiről szóló 20/1999. (IV. 21.) OM számú, valamint a gyermektáncoktató óvodapedagógus szakirányú továbbképzési szak képesítési követelményeiről szóló 29/1999. (VII. 6.) OM számú rendeleteket.

⁵² Lásd a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. számú, valamint az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM számú rendeleteket.

⁵³ Lásd az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet módosításáról szóló 14/2006. (XII.13.) OKM számú rendeletet.

szak VI. évfolyamának megszüntetésével oldottak meg. Ennek eredményeként a balett szakirányon ismét a IX. szakmai évfolyam végén fejeződik be a képzés, s a szakdolgozat megvédése és a záróvizsga a képesítővizsgálattal és a vizsgaelőadással egy tanévben zajlik. Ez persze komoly megterhelést jelent a hallgatóknak, ugyanakkor optimális esetben 19 éves korban lehetővé teszi a felsőfokú végzettség megszerzését. A néptánc és a modern tánc szakirány öt éves szakmai képzés keretében végezhető el (6. ábra).

6. ábra

A művészképzés szerkezete 2006-tól

életkor	10	11	12	13	14	15	16	17	18
balettművész szak	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.
néptáncművész és moderntáncművész szakok					I.	II.	III.	IV.	V.
gimnázium	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	
főiskolai alapképzés (BA)							I.	II.	III.

A sajátos életkori felvételi bemenetet a jogalkotó minden eddigi megfogalmazásnál egyértelműbben meghatározta, amikor a törvényben rögzítette, hogy a táncművészeti képzési ágban a felsőfokú tanulmányok a középiskolai oktatás ideje alatt, az érettségi vizsgát megelőzően is megkezdhetőek oly módon, hogy a tanulói jogviszony mellett a felsőoktatási intézménnyel hallgatói jogviszony jön létre. Ennek során a hallgató egyidejűleg sajátítja el az érettségi vizsga letételéhez szükséges követelményeket és a művészeti képzés követelményeit. Mindezen túl a jogalkotó jelentős lépést tett a főiskolán a balettművész szakon 10 éves kortól, a néptánc és moderntánc szakon 14 éves kortól tanuló növendékek főiskolai képzést megelőző szakmai oktatásának rendezésére. A törvény bevezette az „előkészítő jogviszony” fogalmát. Kimondta, hogy a művészeti felsőoktatási intézmény a középiskolába járó tanulót előkészítheti a művészeti felsőoktatási intézménybe való belépésre. A tanulót a felsőoktatási intézmény – hallgatói jogviszony létesítése nélkül – nyilvántartásba veszi. A képzésben résztvevőt megillető jogokat és kötelezettségeket a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzata határozza meg. A főiskolán folyó művészképzés tehát 2006-tól kettős megerősítéssel legitimálódott: egyrészt az érettségit megelőzően megkezdhető főiskolai tanulmányok, másrészt a hallgatói jogviszonyt megelőző, a növendéket a főiskolához kapcsoló előkészítő jogviszony bevezetésével.

A művészeti jellegű főiskolai szakok alapképzéssé történt átalakulása mellett a kormány 2006-ban 120 kredites, négy féléves táncművészeti *mesterszakokat* alapított: klasszikus balettművész, néptáncművész, moderntáncművész, kortárstáncművész, színházi táncművész. Ezek közül a főiskola az első kettő szakindítási dokumentációját nyújtotta

be – sikerrel –, de 2016-ig csak a klasszikus balettművész szakot indította.⁵⁴ E szakok nem az alapképzések automatikus folytatásai. Felvételi követelményeik – egyebek mellett – három év szakmai gyakorlatot és magas szintű előadóművészi teljesítményt írnak elő a jelentkezők számára. Kortárástáncművész mesterszakot a Budapest Kortárástánc Főiskola indított.

A koreográfus szak 2006-ban hároméves *koreográfus alapszakká* alakult át, első alkalommal 2013-ban indult. A főiskola 2010-ben benyújtotta az egyetemi szintű képzést felváltó, 120 kredites koreográfus mesterszak indítására vonatkozó kérelmét, de a MAB elutasította.⁵⁵ 2009-ben a táncelméleti szakiró szak kifutott és megszűnt. Helyette a kormány a kritikusok és kutatók utánpótlásának biztosítására 120 kredites *táncelmélet mesterszakot* (szakiró és producer szakirányokkal), valamint 60 kredites *táncművészeti menedzser mesterszakot* alapított. Ezekre a főiskola 2009-ben sikertelenül nyújtott be létesítési és indítási kérelmet, így a kormány végül a képzési és kimeneti követelményeket sem határozta meg. Ez utóbbi történt a moderntáncművész és a színházi táncművész szakokkal is. Mindezek indokolatlanná tették valamennyi szak fenntartását: 2014 áprilisától csak a klasszikus balettművész, néptáncművész, kortárástáncművész és koreográfus mesterszakok léteznek.⁵⁶

A *pedagógusképzésben* a bolognai rendszer bevezetése a művészképzésnél lényegesen erőteljesebben érintette a főiskolát, amennyiben a tanárszak önálló mesterképzés keretében történő indítása teljesen új feltételrendszert követelt. Ehhez a táncpedagógus szakot *táncos és próbavezető alapszakra*, valamint a mesterképzésben végezhető *tánctanári szakra* bontva, összességében négyről öt éves képzési időre bővítve, egyetemi szintre fejlesztve szabályozták újra. Művészeti mesterfokozat birtokában lehetőség nyílt táncművész-tanári oklevél megszerzésére a mesterfokozat szerinti szakirányon.⁵⁷ A tanári szak általános képzési és kimeneti követelményei 2006 áprilisában, a táncos és próbavezető alapszaké 2006 decemberében jelentek meg.⁵⁸

A főiskola a 180 kredites, hároméves képzési idejű, nappali és esti tagozaton végezhető *táncos és próbavezető alapszak* szakirányait – a kortárástánc kivételével, eltérő útemezésben és tagozatokon – meg is hirdette (zárójelben az első évfolyamok indításának

⁵⁴ A képzési és kimeneti követelményeket 2008-ban tették közzé. Lásd az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM számú rendelet módosításáról szóló 26/2008. (VIII. 15.) OKM számú rendeletet.

⁵⁵ Lásd a Magyar Akkreditációs Bizottság 2011/2/IX/8. számú határozatát = www.mab.hu. A képzési és kimeneti követelményeket 2007-ben tették közzé. Lásd az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM számú rendelet módosításáról szóló 18/2007. (III. 19.) OKM számú rendeletet.

⁵⁶ Lásd a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. számú rendelet módosításáról szóló 132/2014. (IV. 18.) Korm. számú rendeletet.

⁵⁷ Lásd a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. számú rendeletet.

⁵⁸ Lásd az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006. (IV. 3.) OM számú rendeletet, valamint a módosításáról szóló 14/2006. (XII.13.) OKM számú rendeletet.

éve): moderntánc (2007), néptánc (2007), klasszikus balett (2008), modern társastánc (2008), divattánc (2009), színházi tánc (2011). A létező gyakorlatot folytatva a kihelyezett képzéseket a főiskola a táncos és próbavezető alapszak létrejötte után is fenntartotta, mígnem e lehetőséget a kormányzat 2013-ban megszüntette. A szándékok megváltozásának köszönhetően 2016-tól ismét van lehetőség vidéki képzési helyszínek működtetésére, ebben elsőként a Nyíregyházi Egyetem partner.

A 2005-ben egységes tanári szakként alapított, annak szakirányát képező *tánctanár mesterszakon* (klasszikus balett, néptánc, moderntánc, kortárástánc, színházi tánc, társastánc, divattánc, tánc történet és -elmélet szakirányokkal) a képzést a táncos és próbavezető alapszakra, valamint a táncművész, illetve koreográfus alapszakra megfelelő kiegészítő előfeltételekkel épülő 120 kredites (4 féléves), valamint a főiskolai szintű táncpedagógus diplomával már rendelkezők számára 60 kredites (2 féléves) formában egyaránt engedélyezték. A tánctanár szak szakirányai a főiskolán: a 2010-ben indult klasszikus balett, néptánc, moderntánc, modern társastánc, divattánc, valamint a 2013-ban indult tánc történet és -elmélet. A klasszikus balett és néptánc szakirányokon a művész mesterszakra épülő, 60 kredites formában táncművész-tanár szak is végezhető.

A táncművészeti szakképzésben felmerülő igényeknek engedve a főiskola 2006-ban indított először a felsőoktatási törvénynek megfelelő *szakirányú továbbképzési* szakot, mégpedig tánc történet tanári szakon, négy féléves képzéssel, táncpedagógus oklevéllel rendelkezők részére. A képesítési követelményeket a kormány 2005 márciusában tette közzé.⁵⁹ 2006-tól az ilyen típusú szakok képzési és kimeneti követelményeit az indító felsőoktatási intézmény képzési programjának részeként kell meghatározni.⁶⁰ A főiskola ennek alapján készítette elő és indította 2010-ben és 2012-ben a gyakorlatvezető mentortanár szakirányú továbbképzést.

A pedagógusképzés kapcsán megemlítenő még a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karával (2000-ig és 2014-től: Testnevelési Egyetem) 2003-ban indított közös képzés, az *egészségtan-tanár – táncpedagógus* szakpár, amelyen először 2007-ben adtak ki oklevelet.

A *doktori (DLA) képzés* megindítása terén egyelőre csak meg nem valósult szándékról adhatok számot. A főiskola 2010 decemberében nyújtotta be a Táncművészeti Doktori Iskola létesítésére vonatkozó kérelmét a MAB-hoz. A testület a képzési programot elfogadhatónak ítélte, ám a program indításához szükséges személyi feltételek (elsősorban egyetemi tanárok) hiánya miatt az akkreditációt nem támogatta.

A MAB az ún. második körös intézményi akkreditációs eljárást 2009-ben folytatta le, és ennek eredményeként a főiskolát 2017. december 31-ig akkreditálták.⁶¹

⁵⁹ Lásd az egyes művészeti szakirányú továbbképzési szakok képesítési követelményeiről szóló 5/2005. (III.11.) OM számú rendeletet.

⁶⁰ Lásd a szakirányú továbbképzés szervezésének általános feltételeiről szóló 10/2006. (IX.25.) OKM számú rendeletet.

⁶¹ Lásd a Magyar Akkreditációs Bizottság 2009/9/VIII/4. számú határozatát. (A következő fejezetben közlöm.)

A felsőoktatás rendszerét az országgyűlés 2011-ben ismét szabályozta. A 2012. január 1-jén hatályba lépett nemzeti felsőoktatási törvény a táncművészképzéssel kapcsolatos sajátosságokat változatlan formában emelte át. Nem módosultak azok az előírások sem, amelyek szerint, ha a felsőoktatási intézmény kizárólag a művészeti képzési ág valamelyikében folytat képzést, az egyetem vagy főiskola elnevezést akkor is használhatja, ha csak egy képzési területen jogosult alap- vagy mesterképzésre, illetve egy tudományterületen doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére.⁶²

A tanárszakok rendszerét a kormány – az új törvényre tekintettel – 2012 októberében újraszabályozta. A tanárszakok jegyzékében ekkor sem a tánctanár (szakirányok: klasszikus balett, néptánc, moderntánc, kortárstánc, színházi tánc, társastánc, tánc-történet és -elmélet), sem a táncművésztanár (szakirányok: klasszikus balett, néptánc, moderntánc, kortárstánc, színházi tánc, társastánc) szakok tekintetében nem történt változás. Ez alapján az illetékes miniszter 2013 januárjában meghatározta a képzési és kimeneti követelményeket. A rendeletben azonban a tánctanár szakon csak a klasszikus balett, néptánc, moderntánc, társastánc, valamint tánc-történet és -elmélet szakirányok; a táncművésztanár szakon pedig csak a klasszikus balett és a néptánc szakirányok szerepeltek. A főiskolai táncpedagógus szakképzettséggel rendelkezők számára továbbra is fennmaradt a lehetőség a tánctanár szakképzettség megszerzésére klasszikus balett, néptánc, moderntánc és társastánc szakirányokban, két félév alatt, 60 kredit teljesítésével.⁶³

A kormány 2015 júniusában közreadta az alap- és mesterszakokat tartalmazó felsőoktatási képesítési jegyzéket, amely 2015. szeptember 1-jén lépett hatályba. A táncművészet terén három alapképzés maradt: koreográfus, táncművész, valamint táncos és próbavezető, a két utóbbi szakirányok megjelölése nélkül. A mesterszakok között továbbra is megtaláljuk a klasszikusbalett-művész, koreográfus, kortárstánc-művész és néptáncművész szakokat.⁶⁴ Nem sokkal később a tanári mesterszakok jegyzékét is módosították, összhangba hozva a 2013-ban megjelent képzési és kimeneti követelményekkel. 2016 júliusában a tánctanár szak színházi tánc szakiránya megszűnt, a táncművésztanár mesterszakon pedig csak a klasszikus balett és a néptánc szakirányok maradtak meg.⁶⁵

A főiskola közoktatási intézményeinek életében 2014-ben fontos szervezeti változás történt. A főiskola – 2008-ban felvett nevén – Forgách József Kollégiumát egyesítették a Nádasi Ferenc Gimnáziummal, azóta a két intézmény összevontan, de saját szakmai vezetőkkel, a Magyar Táncművészeti Főiskola Nádasi Ferenc Gimnáziuma és Kollégiumaként működik.

⁶² Lásd a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvényt.

⁶³ Lásd a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről szóló 283/2012. (X. 4.) Korm. számú, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI számú rendeletet.

⁶⁴ Lásd a felsőoktatásban szerzhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről szóló 139/2015. (VI. 9.) Korm. számú rendeletet.

⁶⁵ Lásd a felsőoktatás szabályozására vonatkozó egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 169/2016. (VII. 1.) Korm. számú rendeletet.

Főiskolából – egyetem (2015–2017)

A MAB az ún. harmadik körös intézményi akkreditációs eljárást a főiskolán 2015-ben folytatta le, amelynek eredményeként az intézményt 2020. december 31-ig akkreditálták.⁶⁶

Az országgyűlés 2015. szeptember 1-jei hatállyal bevezette az „alkalmazott tudományok egyeteme” intézménytípus fogalmát, amelynek működési feltételei között – egyebek mellett – négy alapképzési szakon és két mesterképzési szakon folytatott képzés szerepelt.⁶⁷ Az állami főiskolák jelentős része ezeknek nyilvánvalóan megfelelt, így megkezdődött a főiskola mint intézménytípus kivezetése az intézményrendszerből.⁶⁸ A felsőoktatási törvény melléklete 2014-ben még tíz állami főiskolát tartalmazott, ebből 2016 szeptemberére három maradt, közte a Magyar Táncművészeti Főiskola. A többi egyetem alakult vagy egyetemhez csatlakozott.

2016 augusztusában megtörtént a felsőoktatási alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeinek egységes szerkezetbe foglalása.⁶⁹ A 2013-as szabályozáshoz képest történt néhány változás. A táncművész szakon 2015-ben kormányrendelettel megszüntetett szakirányokat specializációk váltották fel (klasszikus balett, modern tánc, kortárstánc, néptánc, színházi tánc), az oklevélben feltüntetett szakképzettség egységesen táncművész lett. Ugyanez történt a táncos és próbavezető szakkal, a választható specializációk: klasszikus balett, modern tánc, néptánc, modern társastánc, divattánc, színházi tánc. A tánctanár szak szakirányai közé visszakerült a 2013-ban törölt kortárstánc.

A művészeti felsőoktatás állami intézménytípusainak egységét immár csak a táncművészképzés főiskolai jogállása törte meg. A változás annál is inkább indokolt volt, mert a főiskolán lassan tíz éve folyt a korábbi egyetemi szintnek megfelelő mesterképzés. Ezt felismerve a kormány benyújtotta, az országgyűlés 2016. október 28-án tárgysorozatba vette, november 22-én pedig elfogadta a törvényjavaslatot, amelyben a főiskola egyetemként nyilvánítása is helyet kapott. A jogszabályt 2016. november 25-én tették közzé.⁷⁰ A jogalkotó a Magyar Táncművészeti Főiskolát nem az alkalmazott tudományok egyetemei, hanem az állami egyetemek közé emelte. E szerint a Magyar Táncművészeti Főiskola 2017. február 1-jétől Magyar Táncművészeti Egyetem megnevezéssel működik, s alapító okiratában eltérhet az egyetemek számára előírt általános feltételektől. Így – többek között – attól, hogy legalább nyolc alapképzési és hat mesterképzési szakon oktasson, doktori képzést folytasson és tudományos diákkört működtessen. Ez alapján a

⁶⁶ Lásd a Magyar Akkreditációs Bizottság 2015/7/VII/3. számú határozatát. (A következő fejezetben közlöm.)

⁶⁷ Lásd az egyes, a felsőoktatás szabályozására vonatkozó törvények módosításáról szóló 2015. évi CXXXI. törvényt.

⁶⁸ Lásd az oktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2016. évi LXXX. törvényt.

⁶⁹ Lásd a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzésekről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI számú rendelet módosításáról szóló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI számú rendeletet.

⁷⁰ Lásd az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi CXXXVI. törvényt. (A következő fejezetben kivonatolva közlöm.)

2017. január 30-án kiadott alapító okirat úgy rendelkezett, hogy az intézmény legalább három alapképzési és három mesterképzési szakon folytat képzést, és doktori iskolát nem, de tudományos diákkört működtethet.⁷¹

Összefüggések, tanulságok

Történeti összefüggéseiben vizsgálva a Magyar Táncművészeti Egyetem helyét és szerepét, a megállapítások az alábbi kulcsfogalmakhoz köthetők:

Szakmai monopolhelyzet. Az intézmény képzési profilja eltér minden más művészetoktatási intézményétől. A növendékek igen fiatalon kezdik meg szakmai tanulmányaikat, amelynek következtében az iskolának sajátos feltételrendszert kell biztosítania. Magyarországon a kormányzat sem művészi, sem gazdasági okból nem engedhette meg magának a képzés decentralizálását. Ez a monopólium-szemlélet érvényesült a balettművész-képzés, a néptáncművész-képzés, a táncpedagógus képzés, majd a többi szakok esetében is.

Egyediség. A szakmai monopolhelyzet szükségképpen sajátos szervezeti formát igényelt. Az intézményben már az első tanévtől kezdve megvalósult a szakmai képzés és a közismereti oktatás összhangja, saját általános iskola, később gimnázium, illetve kollégium létrehozásával. A kettős terhelés magas követelményeket támaszt, s ennek kizárólag a növendékek érdekeit szem előtt tartva lehet megfelelni. A fejlődésnek meghatározott szintjét elérve az intézetet főiskolává, majd egyetemmé szervezték át, fokozatosan megerősödtek az általános felsőoktatási funkciók.

Minőségbiztosítás. Az intézmény egyedülálló feladatai az alapítástól kezdve komoly szakmai-művészi minőséget feltételeztek. Megnyilvánult ez a tananyag kiválasztásában, a tantestület összeállításában és további utánpótlásában is. Az intézmény a világszerte széles körben és eredményesen alkalmazott Vaganova-módszer bevezetésével és tanításával lényegében maga teremtette meg a 20. század második fele magyar balettművészetének alapjait, elsősorban az előadóművészek, de a koreográfusok vonatkozásában is. A minőség legmagasabb mércéjét felállítva saját balett- és néptáncmesteri utánpótlását is biztosította, amely példátlanul eredményes önépítő folyamatban nyilvánult meg. A legjobban képzett, és művészi pályájuk során a legkiemelkedőbb sikereket elért művészek mint a következő generációk mesterei tértek vissza. Ez a minőségbiztosítási alapelv nem csupán objektíve biztosította a színvonal folyamatos emelését, de hozzájárult a bensőséges mester-növendék viszony, a gyümölcsöző szakmai műhelymunka kialakulásához is, amelynek jelentőségét nehéz lenne túlbecsülni. Mindez később más szakok létrehozásakor is érvényesült.

Elitképzés. Az intézmény végzett hallgatói – szakjuktól függetlenül – a hazai táncélet és táncpedagógia legképzettebb vonalát alkották és alkotják. A Magyar Állami Operaház a 2010-es évek elejéig szinte teljes egészében a volt növendékek szakmai munkájára épít-

tett. Az Állami Balett Intézet nélkül nem létezne a Győri Balett, a Pécsi Balett, a Szegedi Kortárs Balett és számos más balett-, néptánc-, moderntánc-, illetve kortárstánc-együttes. A hazai alap- és középfokú művészetoktatásban oktató táncpedagógusok mértékadó személyiségei itt szereztek diplomát. Ugyanakkor a főiskola folyamatosan megszüri az évtizedek során növekvő igényeket, és következtetésként nem a „tömegtermelés” szükségességét vonja le, hanem új képzési irányok esetében is fenntartja az elitképzést. A táncművészet fejlődése ugyanis nem pusztán a táncosok és táncpedagógusok számának szaporításában, hanem mindenekelőtt a vitathatatlan minőség megteremtésében áll.

Világszínvonal. Az egyetem önmeghatározásának viszonyítási pontja az alapítás óta a táncművészképzés világszínvonala. Hazai ellenpólus hiányában olyan nemzetközi tekintésre és kapcsolatrendszerre tehetett szert, amely az ország más oktatási intézményeinek alig adatott meg. A volt növendékek a világ minden táján megállják a helyüket. Szintén a nemzetközi nívót igazolják a hazai táncgyüttesek nagy sikerű külföldi fellépései, vendégszereplései. Végül, de nem utolsósorban az egyetemes táncművészet értékei a külföldről meghívott vendégtanárok, illetve a külföldi tanulmányútra küldött hazai balettmesterek munkája nyomán is beépültek az oktatásba.

Az eredmények eléréséhez döntő mértékben járult hozzá a Magyar Táncművészeti Egyetem egyedülálló oktatási rendszere, biztosítva a magas szintű szakmai képzést, meg-
alapozva a művészértelmiségi pályát.

⁷¹ Lásd a 63482/2016. számú módosított alapító okiratot: <http://www.allamkincstar.gov.hu/hu/ext/torzskonyv/1/?ktsearch=1&ktpar1=2&ktpar2=308735> (megtekintés: 2017. február 1.)

Az intézmény vezetői

Állami Balett Intézet (1950. augusztus 15. – 1990. június 30.), Magyar Táncművészeti Főiskola (1990. július 1. – 2017. január 31.), Magyar Táncművészeti Egyetem (2017. február 1–jétől)

Lőrinc György ⁷²	igazgató: 1950. augusztus 15. – 1961. június 30.
Hidas Hedvig ⁷³	igazgató: 1961. július 1. – 1972. június 30. ⁷⁴
Kun Zsuzsa ⁷⁵	igazgató: 1972. július 1. – 1979. június 30.
Dózsa Imre ⁷⁶	igazgató: 1979. augusztus 15. – 1983. augusztus 31. főigazgató: 1983. szeptember 1. – 1991. június 30. ⁷⁷
Palovecz János ⁷⁸	főigazgató: 1991. július 1. – 1992. június 30.
Gál Jenő ⁷⁹	főigazgató: 1992. július 1. – 1998. június 30. ⁸⁰
Dózsa Imre	főigazgató: 1998. július 1. – 2006. február 28. rektor: 2006. március 1. – 2006. június 30.
Ifj. Nagy Zoltán ⁸¹	rektor: 2006. július 1. – 2008. március 23. (†)
Bolvári-Takács Gábor ⁸²	rektorhelyettes, rektori jogkörrel: 2008. március 23. – 2009. május 14.
Jakabné Zórándi Mária ⁸³	rektor: 2009. május 15. – 2010. november 7. (†)
Szakály György ⁸⁴	rektorhelyettes, rektori jogkörrel: 2010. november 7. – 2011. június 30. rektor: 2011. július 1. – 2018. augusztus 15. ⁸⁵

⁷² Lőrinc György (Nagyvárad, 1917. március 17. – Budapest, 1996. július 21.) táncművész, balettmester, koreográfus. 1950-ben a Táncművészeti Iskola, 1950–61-ben az Állami Balett Intézet alapító igazgatója, 1950–82-ben balettmestere, 1975-től főiskolai tanár. 1961–77-ben az Operaház balettigazgatója.

⁷³ Hidas Hedvig (Budapest, 1915. december 6. – Budapest, 2011. január 17.) táncművész, balettmester, koreográfus, Érdemes Művész. Az Operaház balettskolájában végzett. 1932–39-ben az Operaház tagja, c. magántáncos. 1950-ben a Táncművészeti Iskola, 1950–80-ban az Állami Balett Intézet balettmestere, 1969-től főiskolai tanár, 1961–72-ben igazgató. Párhuzamosan 1959–73-ban a Fővárosi Operettszínház tánckarának vezetője.

⁷⁴ 1961. július 1. – 1963. március 31. között megbízott igazgató.

⁷⁵ Kun Zsuzsa (Budapest, 1934. december 9.) táncművész, balettmester, Kossuth-díjas Kiváló Művész. Az Operaház balettskolájában végzett. 1943-tól az Operaház tagja, magántáncosa, jelenleg örökös tagja és mesterművésze. Párhuzamosan 1972-től az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola főiskolai tanára, balettmester, jelenleg emerita professzor, 1972–79-ben igazgató.

⁷⁶ Dózsa Imre (Budapest, 1941. november 9.) táncművész, balettmester, Kossuth-díjas Kiváló Művész. Az Állami Balett Intézetben végzett. 1959-től az Operaház tagja, magántáncosa, jelenleg örökös tagja és mesterművésze, 1983–84-ben balettigazgató. Párhuzamosan 1979-től az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola főiskolai tanára, balettmestere, utóbb tanszékvezető, 2007-től egyetemi tanár, jelenleg emeritus professzor. 1979–83-ban igazgató, 1983–91-ben főigazgató, 1991–92-ben művészeti vezető (főigazgató-helyettes), 1998–2006-ban ismét főigazgató, 2006-ban rektor.

⁷⁷ 1990. július 1. – 1991. június 30. között megbízott főigazgató.

⁷⁸ Palovecz János (Nagykátá, 1939. augusztus 20.) pedagógus, felsőoktatási szakember. 1963–70-ben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főkönyvtárosa, szerkesztője. 1970–81-ben a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont (utóbb Oktatókutatási Intézet) csoportvezetője, tudományos titkára, igazgatóhelyettese. 1981–88-ban a Művelődési Minisztérium osztályvezetője. 1988–96-ban az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola főiskolai tanára, intézetigazgató, 1988–91-ben főigazgató-helyettes, 1991–92-ben főigazgató. Párhuzamosan 1988–96-ban a Színház- és Filmművészeti Főiskola docense.

⁷⁹ Gál Jenő (Budapest, 1938. május 3. – Budapest, 2015. június 1.) táncművész, balettmester, Harangozó Gyula-díjas. Az Állami Balett Intézetben végzett. 1957–85-ben az Operaház tagja. Párhuzamosan 1966-tól az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola balettmestere, utóbb tanszékvezető, 1983-tól főiskolai tanár, majd emeritus professzor. 1992–98-ban főigazgató, 2002–2005-ben főigazgató-helyettes.

⁸⁰ 1992. július 1. – 1992. december 31. között megbízott főigazgató.

⁸¹ Ifj. Nagy Zoltán (Budapest, 1966. február 18. – Budapest, 2008. március 23.) táncművész, balettmester, Kossuth-díjas Kiváló Művész. Az Állami Balett Intézetben végzett. 1985-től az Operaház tagja, magántáncosa. Párhuzamosan 2003-tól a Magyar Táncművészeti Főiskola balettmestere, 2006-tól főiskolai tanár, 2006–2008-ban (haláláig) rektor.

⁸² Bolvári-Takács Gábor (Sárospatak, 1967. március 15.) PhD, dr. habil., kulturális menedzser, történész, jogász. 1993-tól a Magyar Táncművészeti Főiskola ügyvivő-szakértője, tudományos főmunkatársa, 2007-től főiskolai tanár, 2015-től egyetemi tanár. 1993–98-ban főtisztviselő, 2007–2009-ben és 2017-től rektorhelyettes, 2008–2009-ben a rektori jogkör gyakorlója. Párhuzamosan 2000–2008-ban a Matáv (utóbb: Magyar Telekom) Szimfonikus Zenekar, 2012–2017-ben a Honvéd Együttes ügyvezető igazgatója.

⁸³ Jakabné Zórándi Mária (Budapest, 1956. szeptember 12. – Budapest, 2010. november 7.) DLA, néptáncművész, táncpedagógus, balettmester, Harangozó Gyula-díjas. Az Állami Balett Intézetben végzett. 1975–82-ben a Magyar Állami Népi Együttes, 1982–84-ben a Budapesti Táncegyüttes tagja, szólistája. Párhuzamosan 1975-től az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola oktatója, utóbb tanszékvezető, 2000-től főiskolai tanár, 2008-tól egyetemi tanár, 2009–2010-ben (haláláig) rektor.

⁸⁴ Szakály György (Nyíregyháza, 1955. december 15.) táncművész, balettmester, Kossuth-díjas Kiváló Művész. Az Állami Balett Intézetben végzett. 1977-től az Operaház tagja, magántáncosa, 1992–95-ben balettigazgatója, jelenleg örökös tagja és mesterművésze. Párhuzamosan 1993–95-ben és 2003-tól a Magyar Táncművészeti Főiskola balettmestere, utóbb intézetigazgató, 2008-tól egyetemi tanár, 2008–2011-ben rektorhelyettes, 2010–2011-ben a rektori jogkör gyakorlója. 2011-től rektor, megbízása 2018-ig tart.

⁸⁵ A főiskolai rektorok megbízásáról szóló 62/2015. (VII. 23.) ME. számú határozat szerint.

II.

AZ INTÉZMÉNY MŰKÖDÉSÉT
MEGALAPOZÓ JOGFORRÁSOK

1. Az Állami Balett Intézet alapító rendelete (1951)

*A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelete Állami Balett Intézet létesítéséről.*⁸⁶

1. § (1) A klasszikus balett-tánc legfelsőbb fokú oktatására az Állami Operaház balettiskolájának és a Táncművészeti Iskolának egyesítésével a népművelési miniszter felügyelete alatt Állami Balett Intézetet (továbbiakban: Intézet) kell létesíteni.

(2) Az Intézet feladata szakmailag jól képzett, haladó szellemű táncművészek nevelése, akik művészetükkel a dolgozó nép ügyét szolgálják.

(3) Az Intézet székhelye: Budapest.

2. § (1) Az Intézet keretén belül általános iskola és középfokú iskola (képző) működik, amelynek tananyaga és tanmenete összhangban áll mind a táncművészeti oktatás követelményeivel és az Intézet célkitűzéseivel, mind pedig az általános iskolai és a középfokú képzés céljaival.

(2) Az általános iskola és a képző (továbbiakban: Iskola) felett a szakfelügyeletet a népművelési miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben gyakorolja.

3. § A népi táncsoportok vezetőinek képzésére az intézetben esti tanfolyamot lehet szervezni.

4. § (1) Az Intézet élén az intézeti igazgató áll.

(2) Az intézeti igazgatót és az Iskola igazgatóját – utóbbit a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben – a népművelési miniszter nevezi ki.

(3) Az intézeti igazgató nevezi ki:

a) a népművelési miniszter előzetes jóváhagyásával az intézeti szaktanárokat, tanársegédeket és nevelőket, valamint az Intézet gazdasági vezetőjét.

b) a budapesti városi tanács végrehajtó bizottságának előzetes jóváhagyásával pedig az Iskola tanárait és nevelőit.

⁸⁶ Megjelent: Magyar Közlöny, 1951. évi 30–34. szám, 1951. február 25. 133–134. o.

(4) Az Intézet egyéb személyzetét az intézeti igazgató alkalmazza.

5. § (1) Az Intézet személyi és dologi költségeinek fedezéséről a népművelési minisztérium költségvetésében kell gondoskodni.

(2) Az Intézet szervezetét és tanulmányi rendjét a népművelési miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben szabályozza.

6. § (1) A 8.399/1949. (XII.10.) Np.M. számú rendelet hatályát veszti.⁸⁷

(2) A jelen rendelet végrehajtásáról a népművelési miniszter gondoskodik.

2. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje (1951)

*A népművelési miniszter 1.011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendelete az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában.*⁸⁸

Az 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet 5.§ (2) bekezdésében és a 6.§ (2) bekezdésében nyert felhatalmazás alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben az Állami Balett Intézet (továbbiakban: Intézet) szervezetét és tanulmányi rendjét az alábbiak szerint szabályozom:

1. § (1) Az intézeti igazgató feladata az Intézetben folyó táncművészeti és iskolai oktatás összehangolása és irányítása.

(2) Az intézeti igazgató, aki egyben szaktanári teendőket is végezhet, az Intézetnek felelős vezetője.

2. § Az Intézet keretében működő általános iskola és képző (továbbiakban: Iskola) élén az iskolaigazgató áll, aki egyben tanári teendőket is végez.

3. § Az Intézet tanszemélyzete a növendékeket díjazással járó magánoktatásban nem részesítheti.

4. § (1) Az intézeti igazgató mellett, tanácsadó szervként, igazgatói tanács működik, melynek feladata a táncművészeti és iskolai oktatás színvonalának állandó fejlesztése.

(2) Az igazgatói tanács tagjai: az intézeti igazgató, az iskolaigazgató, az intézeti szaktanárok és az egyes szakmai munkaközösségek vezetői.

(3) Az igazgatói tanácsot havonként legalább egyszer az intézeti igazgató hívja össze.

⁸⁷ Vö.: A népművelési miniszter 8.399/1949. (XII.10.) Np.M. számú rendelete Táncművészeti Iskola szervezése, szervezési szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: A Táncművészeti Iskola létrehozása 1949-ben, i. m.

⁸⁸ Megjelent: Magyar Közlöny. Miniszteri rendeletek, 1951. évi 34. szám, 1951. február 25. 231–232. o.

5. §. Az ugyanazon tantárgyat tanító szaktanárok szakmai munkaközösséget alakítanak, amelynek vezetőjét a szakmai munkaközösség tagjai közül az intézeti igazgató jelöli ki.

6. § (1) Az intézeti igazgató a tanulmányi titkári teendők ellátásával a tanári kar egyik tagját bízta meg.

(2) A tanulmányi titkár figyelemmel kíséri és nyilvántartja a növendékek politikai, művészi és tanulmányi fejlődését, valamint szociális helyzetét.

7. § (1) Az intézeti igazgató évenként legalább négyszer intézeti értekezletet hív össze, amelyen az Intézet teljes tanszemélyzete részt vesz.

(2) Az intézeti értekezlet feladata:

a) a növendékek politikai, művészi és tanulmányi fejlődésének értékelése;

b) az egységes nevelési irányelvek megbeszélése.

8. § Az Intézet működésével kapcsolatos gazdasági és gondnoki teendők ellátása – a beosztott alkalmazottak közreműködésével – a gazdasági vezető feladata.

9. § A heti kötelező óraszám az intézeti szaktanárok részére 12–20 óra, az iskolaigazgatóság részére 2–8 óra, a képző tanárai részére 20–24 óra, az általános iskolai nevelők részére 20–28 óra.

10. § Az Intézetbe felvehető növendékek számát, a felvétel szempontjait és feltételeit a népművelési miniszter határozza meg.

11. § (1) A növendékek felvétele felvételi vizsga alapján történik. Felvételi vizsgát évenként egyszer, a tanév elején kell tartani.

(1) A felvételi vizsgabizottság tagjai: a népművelési miniszter kiküldöttje, az intézeti igazgató és az Intézet szaktanárai.

12. § (1) Felvételi vizsgára jelentkezhet minden olyan gyermek, aki az általános iskola II. osztályát elvégezte, de még nincs 10 éves. 10. életévüket betöltött gyermekeket csak kivételesen indokolt esetben lehet felvételi vizsgára bocsátani.

(2) Az esti tagozat felvételi vizsgájára 14. életévüket betöltött fiatalok jelentkezhetnek.

(3) A felvételi kérelem tárgyában a felvételi vizsgabizottság javaslata alapján az intézeti igazgató dönt.

13. § (1) Felvételre jelentkezőknek felvételi kérelmükhöz az alábbi iratokat kell csatolniuk:

a) születési anyakönyvi kivonat;

b) általános iskolai bizonyítvány;

c) a szülők életrajza;

d) nyilatkozat arra vonatkozóan, hogy a szülők gyermeküknek az Intézetből való eltávolítása esetén sem az Intézettel szemben, sem pedig az Állami Operaházzal szemben semmiféle követelést nem támasztanak.

(2) Az esti tagozatra jelentkezőknek a következő iratokat kell benyújtaniuk:

- a) születési anyakönyvi kivonat;
- b) előtanulmányaikat igazoló bizonyítvány;
- c) önéletrajz;
- d) a hadkötelesek katonai szolgálati viszonyára vonatkozó igazolás.

14. § (1) Az Intézetben a tanulmányi idő 9 év.

(2) Az esti tagozat tanulmányi ideje 3 év.

(3) Az Intézet keretén belül az általános iskola III–VIII. osztályai működnek.

(4) Az Intézet keretén belül működő képzőben a tanulmányi idő 3 év.

15. § (1) A táncművészeti szaktanítás óratervét és tantervét az intézeti igazgató dolgozza ki az igazgatói tanács közreműködésével és jóváhagyás céljából a népművelési miniszternek bemutatja.

(2) A tantervben szereplő tantárgyak tananyagának részletes kidolgozása a szaktanári munkaközösségek feladata.

16. § Az Intézet növendékeinek tanulmányaihoz tartozik a színpadi gyakorlat. Ezt a gyakorlatot a növendékek a népművelési miniszter által szabályozott módon az Állami Operaházban szerzik meg.

17. § (1) A növendékeknek minden tanév végén a táncművészeti szaktantárgyakból vizsgát kell tenniük. Aki a vizsgát a tanév végén sikeresen nem teszi le, a következő évben tanulmányait nem folytathatja. Az intézeti igazgató indokolt esetben engedélyt adhat a vizsga elhalasztására.

(2) A táncművészeti szaktantárgyakból a növendékeket vizsgabizottság vizsgáztatja. A vizsgabizottság tagjai: a népművelési miniszter kiküldöttje, az intézeti igazgató és az intézeti szaktanárok.

(3) A vizsgabizottság a vizsga eredményét jeles, közepes, elégséges és elégtelen jegyekkel minősíti.

18. § (1) Az általános iskolai vizsgákra az általános iskolákra vonatkozóan mindenkor fennálló szabályok érvényesek.

(2) A képző tanulmányi rendjét (óratervét, tantervét és vizsgaszabályzatát) a népművelési miniszter a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértésben állapítja meg.

19. § (1) A növendékek tanulmányaik befejeztével a képesítővizsga sikeres letétele esetén képesítő oklevelet nyernek. Képesítővizsgára csak az bocsátható, aki az általános iskolát és a képzőt eredményesen elvégezte.⁸⁹

(2) A képesítő oklevél bármilyen táncos színpadon való alkalmaztatásra, és a Színház- és Filmművészeti Főiskolán való továbbtanulásra képesít.

20. § Az Intézet belső rendjére vonatkozó szabályokat az intézeti igazgató a népművelési miniszter jóváhagyásával állapítja meg.⁹⁰

3. A balettnövendékek sportorvosi vizsgálatának szabályozása (1954)

*Az egészségügyi miniszter és a népművelési miniszter 8300-2/1954. Eü.M. számú együttes utasítása a balettiskolák növendékeinek és a hivatásos tánccsoportok tagjainak kötelező sportorvosi vizsgálatáról*⁹¹

1. § (1) Aki az Állami Balett Intézetbe, balett- és egyéb táncmunkaközösség által fenntartott balettiskolába vagy hivatásos tánccsoportba való felvételét kéri, felvétele előtt köteles sportorvosi vizsgálaton részt venni.

(2) Balettiskola növendéke és hivatásos tánccsoport tagja csak az lehet, illetve maradhat, aki az (1) bekezdés alapján megtartott sportorvosi vizsgálat szerint alkalmas és ezt a 4.§ alapján kiállított ellenőrző lappal igazolja.

2. § (1) A balettiskolák növendékeinél és a hivatásos tánccsoportok tagjainál a sportorvosi vizsgálatot évenként meg kell ismételni.

(2) Az, aki az (1) bekezdés alapján elrendelt újabb sportorvosi vizsgálaton alkalmatlannak minősült, balettiskola növendéke, illetőleg hivatásos tánccsoport tagja tovább nem maradhat.

3. § (1) A sportorvosi vizsgálatot a felvételre jelentkező, illetőleg a vizsgálatra kötelezett lakóhelye szerint illetékes sportegészségügyi rendelő végzi.

(2) A sportorvosi vizsgálatra a sportolóknál végzendő alapvizsgálatok menetét és módját szabályozó 83/36/1953. Eü.M. számú utasítás rendelkezései az irányadók.

4. § (1) A sportorvosi vizsgálatra jelentkezőknél törzskönyvet és törzslapot kell vezetni. A jelentkezők részére ellenőrző lapot kell kiállítani.

(2) A törzskönyv és a törzslap vezetésére, valamint az ellenőrző lap kiállítására a sportegészségügyi rendelők és intézetek munkájának egységes szervezéséről és nyilvántartásainak egységes vezetéséről szóló 837/34/1952. Eü.M. számú utasítás rendelkezései az irányadók, azzal az eltéréssel, hogy a vizsgálat eredményét a következőképpen kell a tör-

⁸⁹ Vö: A népművelési miniszter 11–1–50/1954. (Np.K.8–9.) Np.M. számú utasítása az Állami Balett Intézet növendékeinek képesítővizsgáiról = Népművelési Közlöny, 1954. évi 8–9. szám, 1954. május 15. 82–89. o. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: Iratok a balettművész-képzés történetéhez (1951–1956), i. m.

⁹⁰ Vö: Az Állami Balett Intézet első rendtartása, 1956. Közzéteszi: Bolvári-Takács Gábor: Iratok a balettművész-képzés történetéhez (1951–1956), i. m.

⁹¹ Megjelent: Népművelési Közlöny, IV. évf. 2. szám, 1954. január 29. 7–8. o.

zslapra és az ellenőrző lapra rávezetni: „alkalmas”, „nem alkalmas”, újabb vizsgálatra berendelve”.

5. § A helyi tanácsok végrehajtó bizottságának népművelési osztályai, illetőleg szervei kötelesek a jelen utasítás rendelkezéseit a balettiskolák és a hivatásos táncsoportok tudomására hozni.

6. § A jelen utasítás az 1954. évi január hó 1. napján lép hatályba.

4. Az Állami Balett Intézet alapító rendeletének módosítása (1954)

*A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 64/1954. (X.5.) M.T. számú rendelete az Állami Balett Intézet létesítéséről szóló 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet módosításáról*⁹²

1. § Az 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet 2. §-a helyébe az alábbi rendelkezések lépnek:

„(1) Az Intézet keretén belül általános iskola és – csökkentett óra- és tantervvel – általános gimnázium működik.

(2) Az általános iskola, és a gimnázium (a továbbiakban: Iskola) felett a szakfelügyeletet a népművelési miniszter az oktatásügyi miniszterrel egyetértésben gyakorolja.”

2. § Ez a rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

5. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzatának és tanulmányi rendjének módosítása (1954)

*A népművelési miniszter 1/1954. (X.24.) Np.M. számú rendelete az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1.011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendelet módosításáról*⁹³

Az 1.011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendeletet (a továbbiakban: R.) az oktatásügyi miniszterrel egyetértésben az alábbiak szerint módosítom:

1. § A R. 2.§-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„Az Intézet keretében működő általános iskola és gimnázium (a továbbiakban: Iskola) élén az iskolaigazgató áll, aki egyben tanári teendőket is végez.”

2. § A R. 12.§-ának (1) bekezdése helyébe az alábbi rendelkezés lép:

„(1) Felvételi vizsgára jelentkezhet az a gyermek, aki az általános iskola III. osztályát el-

⁹² Megjelent: Magyar Közlöny, 1954. évi 76. szám, 1954. október 5. 562. o.

⁹³ Megjelent: Magyar Közlöny, 1954. évi 82. szám, 1954. október 24. 577–578. o.

végezte és tizedik életévét még nem töltötte be. Tizedik életévüket betöltött gyermekeket csak kivételesen indokolt esetben lehet felvételi vizsgára bocsátani.”

3. § A R. 14.§-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) Az Intézet keretén belül az általános iskola IV–VIII. osztályai működnek.”

4. § A R. 19.§-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A növendékek tanulmányaik befejeztével a képesítővizsga sikeres letétele esetén képesítő oklevelet szereznek. Képesítővizsgára csak az bocsátható, aki az általános iskolát, továbbá a gimnáziumot eredményesen elvégezte és érettségi vizsgát tett.”

5. § (1) Azok a növendékek, akik az 54/1951. (II.25.) M.T. számú rendelet alapján az Intézet keretében megszervezett képző I. vagy ennél magasabb évfolyamát a jelen rendelet hatályba lépése előtt már elvégezték, közismereti tanulmányaikat a képző III. évfolyamában fejezik be. Ezek a növendékek a gimnázium elvégzése, illetőleg érettségi vizsga letétele nélkül bocsáthatók képesítővizsgára.

(2) Azok a növendékek, akik az 1953/54. tanévben az általános iskola VIII. vagy ennél alacsonyabb osztályát végezték el, középfokú közismereti tanulmányaikat az Intézet keretében működő gimnáziumban folytatják.

6. § (1) A jelen rendelet rendelkezéseit az 1954/55. tanévtől kezdődően kell alkalmazni.

(2) A R. 14.§-ának (4) és 18.§-ának (2) bekezdése hatályát veszti.

6. Balettoktatók továbbképzésének szabályozása (1955)

*A népművelési miniszter 6/1955. (XI.15.) Np.M. számú rendelete a balettoktatók működésének felülvizsgálatáról és továbbképzéséről*⁹⁴

A balettoktatók szakmai felkészültségének felülvizsgálata céljából a következőket rendellem:

1. § (1) Balettoktatással 1956. szeptember 1. napjától kezdődően csak az foglalkozhat, akit a Népművelési Minisztérium felügyelete alatt működő Balettoktatókat Felülvizsgáló Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) erre alkalmasnak minősített és a részére ideiglenes alkalmassági bizonyítványt adott.

(2) A felülvizsgálatra 1955. december 15-ig kell jelentkezni. A jelentkezés az e célra rendszeresített kérdőíven történik, mely az Állami Balett Intézetnél (a továbbiakban: Intézet) igényelhető. A kiküldött kérdőívet a Bizottságnak címezve, az Intézet titkárságán kell beadni.

⁹⁴ Megjelent: Magyar Közlöny, 1955. évi 119. szám, 1955. november 15. 762. o.

2. § Balettoktatással 1960. szeptember 1. napjától kezdődően csak az foglalkozhat, aki az Intézet keretén belül szervezett Balettoktatókat Továbbképző Tanfolyamot (a továbbiakban: Tanfolyam) elvégezte és ennek alapján oklevelet nyert. A Tanfolyamra csak ideiglenes alkalmassági bizonyítvánnyal rendelkező balettoktatót lehet felvenni.

3. § A felülvizsgálat és a Tanfolyam elvégzése alól kivételes esetben – a Bizottság javaslata alapján – a népművelési miniszter felmentést ad. A felmentésre vonatkozó kérelmet az Intézetnél kell előterjeszteni.

4. § A Tanfolyam szervezetét és működését külön utasítás szabályozza.

5. § Jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba. Hatálybalépésével a 11-2-65/1952. (Np.K.23.) Np.M. számú utasítás⁹⁵ 1. pontja a jelen rendeletnek megfelelően módosul; az utasítás alapján kiadott alkalmassági bizonyítványok 1956. augusztus 31. napján érvényüket veszítik.

7. Táncpedagógusok szakosító képzésének szabályozása (1975)

*A kulturális miniszter 4/1975. (IX.14.) KM. számú rendelete a táncpedagógusok szakosító képzéséről*⁹⁶

Az oktatási miniszterrel és a Művészeti Szakszervezetek Szövetségével egyetértésben az alábbiakat rendelem.

1. § Táncpedagógus képesítés az Állami Balett Intézetben (a továbbiakban: Intézet) szakosító képzés útján szerezhető.

2. § A szakosító képzésre az jelentkezhet, aki

a) az Intézetben balettművész oklevelet szerzett,

b) az Intézetben a külön jogszabály alapján szervezett táncművész képzés keretében színházi táncművész, illetőleg néptánc-művész képesítést szerzett,

c) az Intézetben folytatott balettművész tanulmányok során a 6. tanév végén tett sikeres minősítő vizsga alapján színház táncművész képesítést, valamint hivatásos vagy műkedvelő művészeti együttesben legalább 2 éves táncművészeti gyakorlatot szerzett,

d) középiskolai érettségi (képesítő) vizsgát tett és hivatásos vagy műkedvelő művészeti együttesben legalább 5 éves táncművészeti gyakorlatot szerzett.

⁹⁵ Vö.: 11-2-65/1952. (Np.K.23.) Np.M. számú utasítás a társastánctanítás egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1011-3-38/1951. (X.25.) Np.M. számú rendelet kiegészítése tárgyában = Népművelési Közlöny, II. évf. 23. szám, 1952. december 11. 188. o.

⁹⁶ Megjelent: Magyar Közlöny, 1975. évi 62. szám, 1975. szeptember 14. 876-877. o.

3. § Táncpedagógusok szakosító képzése – balett-társastánc, illetve néptánc-társastánc szakon – 3 éves időtartammal nappali és esti tagozaton szervezhető.

4. § A jelentkezők felvételi vizsgát tesznek. A felvételtől – a szakterület igényeinek figyelembe vételével – az e célra szervezett felvételi bizottság javaslata alapján az igazgató dönt.

5. § A szakosító képzés tantervét és programját, a tanulmányi és a vizsgaszabályzatot, valamint a felvételi vizsgakövetelményeket külön rendelkezés állapítja meg.

6. § A tanulmányok befejezését követően sikeres záróvizsgát tett növendékek a képzés szakirányát feltüntető táncpedagógusi oklevelet kapnak. Az oklevél – táncpedagógusi munkakörben – a Színház- és Filmművészeti Főiskola táncfőtanszakán szerzett oklevéllel azonos értékű.

7. § A szakosító képzésben résztvevők tandíjat fizetnek. A tandíj mértékét – a pénzügyminiszterrel és a munkaügyi miniszterrel egyetértésben – külön szabályozom.

8. § Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba.

8. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzatának és tanulmányi rendjének módosítása (1975)

*A kulturális miniszter 5/1975. (IX.14.) KM. számú rendelete az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1011-5-57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendelet módosításáról és kiegészítéséről*⁹⁷

Az Állami Balett Intézet szervezeti és tanulmányi rendje tárgyában kiadott és az 1/1954. (X.24.) Np.M. számú rendelettel módosított 1011-5-57/1951. (II.25.) Np.M. számú rendeletet (a továbbiakban R.) – az oktatási miniszterrel egyetértésben – a következők szerint módosítom, illetőleg egészítem ki.

1. § A R. 12. §-a helyébe a következő rendelkezés lép:

„12. § (1) Felvételi vizsgára jelentkezhet, aki a 10. életévét a jelentkezés évében betölti, 14 évesnél azonban nem idősebb, feltéve, hogy az általános iskola 4., illetőleg az életkorának megfelelő magasabb osztályát eredményesen elvégezte.

(2) A felvételtől – a felvételi vizsgabizottság javaslata alapján – az Intézet igazgatója dönt.”

2. § A R. 14. §-a helyébe az alábbi rendelkezés lép:

„A 14. § (1) Az Intézet főfeladata a balettművész képzés. A balettművész képzés tanulmányi ideje 9 év.

⁹⁷ Megjelent: Magyar Közlöny, 1975. évi 62. szám, 1975. szeptember 14. 877. o.

(2) Az általános iskola 8. osztályát végzett jelentkezők részére az Intézet 4 éves tanulmányi idővel színházi táncművész, valamint néptáncművész szakon képzést szervez.

(3) Az Intézet szervezetébe tartozó általános iskola csak felső tagozattal (5–8. osztály) működik.”

3. § A R 17. §-ának (3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(3) A vizsgabizottság a vizsga eredményét jeles, jó, közepes, elégséges és elégtelen osztályzattal minősíti.”

4. § A R. 19. §-a helyébe az alábbi rendelkezés lép:

„19. § (1) A balettművész tanulmányok során a 6. tanév végén a növendék középfokú minősítő vizsgát, a 9. tanév végén felsőfokú képesítő vizsgát tesz. A növendék a felsőfokú képesítő vizsgára csak sikeres gimnáziumi érettségi vizsgát követően bocsátható. A képesítő vizsga alapján az Intézet a növendék részére „Balettművész” képesítést tanúsító oklevelet állít ki.

(2) A 14. § (2) bekezdésének rendelkezései alapján folytatott táncművész tanulmányok befejezését követően a tanulók záróvizsgát tesznek. A sikeres záróvizsga, valamint a gimnáziumi érettségi vizsga alapján a tanulók – a képzésük szakirányának megfelelően – színházi táncművész, illetőleg néptánc-művész képesítést tanúsító oklevelet kapnak.”

5. § A R. a következő 21. §-sal egészül ki:

„21. § (1) A balettművész képzésben a 6. tanév végén tett minősítő vizsga (19.§ (1) bekezdés), valamint a gimnázium II. osztályának sikeres elvégzése alapján a növendék „színházi táncművész” képesítést tanúsító oklevelet kap, ha a további képzésben való részvételre megállapított különleges feltételeknek nem felel meg.

(2) Aki az (1) bekezdés alapján kapott képesítő oklevelet, az annak megszerzését követő 5 éven belül az Intézetben gimnáziumi osztályozóvizsgát, illetőleg érettségi vizsgát tehet.”

6. § Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba. A R. 6. és 9. §-a, továbbá 13. §-a (1) bekezdésének c) és d) pontja, valamint (2) bekezdése hatályát veszti.

9. Az Állami Balett Intézet főiskolává történő átszervezése (1983)

*A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1983. évi 18. számú törvényerejű rendelete az Állami Balett Intézetről*⁹⁸

1. § (1) Az Állami Balett Intézet (a továbbiakban: Intézet) 1983. szeptember 1-től főiskolaként folytatja működését.

(2) Az Intézet feladata balettművészek, koreográfusok, táncpedagógusok és táncelméleti szakemberek, továbbá színházi táncművészek és néptáncművészek képzése.

⁹⁸ Megjelent: Magyar Közlöny, 1983. évi 39. szám, 1983. szeptember 1. 643–644. o.

(3) Az Intézetben középfokú táncművész- és néptáncművészképző tagozat is szervezhető.
2. § A sikeres államvizsgát tett balettművész, koreográfus, táncpedagógus, valamint táncelméleti szakos hallgatók a képzés szakirányát feltüntető főiskolai oklevelet, a színházi táncművész és a néptáncművész tagozaton végzők pedig a képzés szakirányát feltüntető bizonyítványt kapnak.

3. § Az Intézetet főigazgató vezeti.

4. § (1) A Magyar Népköztársaság oktatási rendszeréről szóló 1961. évi III. törvénynek – az 1973. évi 24. számú törvényerejű rendelettel megállapított – 20. §-a (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„(1) A felsőoktatási intézmények képzési feladataikat egymással együttműködve is megoldhatják: egyetemen, egyetemi jellegű főiskolán, főiskolán az egyetemi, egyetemi jellegű főiskolai, főiskolai végzettségnél alacsonyabb szintű felsőfokú szakképesítés is szerzhető. A felsőoktatási intézményekben – kivételesen – középfokú szakképesítést is lehet szerezni.”

(2) A középfokú oktatási intézményekről szóló 1965. évi 24. számú törvényerejű rendelet 1. §-ának – az 1973. évi 25. számú törvényerejű rendelettel megállapított – (2) bekezdése második mondata helyébe a következő rendelkezés lép:

„Tanárképzés céljára kijelölt gyakorló középfokú oktatási intézményt, valamint a kivételes művészi tehetségű fiatalok oktatása céljából gimnáziumot felsőoktatási intézmény is fenntarthat.”

(3) A középfokú oktatási intézményekről szóló 1965. évi 24. számú törvényerejű rendelet 1. §-ának – az 1981. évi 9. számú törvényerejű rendelettel megállapított – (5) bekezdése a következő rendelkezéssel egészül ki:

„A kivételes művészi tehetségű fiatalok oktatása céljából gimnáziumot a művelődési miniszter is létesíthet.”

(4) Az alsófokú oktatási intézményekről szóló 1962. évi 14. számú törvényerejű rendelet 1. §-a (2) bekezdésének első mondata helyébe a következő rendelkezés lép:

„A tanító- és tanárjelöltek gyakorlati képzése, továbbá a kivételes művészi tehetségű fiatalok oktatása céljából általános iskolát felsőoktatási intézmény is fenntarthat.”

(5) A felsőoktatási intézményekről szóló 1962. évi 22. számú törvényerejű rendelet 1. számú melléklete az Állami Balett Intézettel kiegészül.

5. § Végrehajtásáról, valamint az átszervezéssel kapcsolatos átmeneti intézkedésekről a Minisztertanács gondoskodik. Ez a törvényerejű rendelet 1983. szeptember 1-jén lép hatályba.

10. Az Állami Balett Intézet főiskolai szervezeti és képzési rendjének szabályozása (1983)

*A minisztertanács 1037/1983. (IX.1.) MT. számú határozata az Állami Balett Intézet irányításáról, szervezetéről és képzési rendjéről*⁹⁹

A felsőoktatási intézményekről szóló 1962. évi 22. számú törvényerejű rendelet 10. §-ának (1) bekezdésében, valamint az Állami Balett Intézet főiskolává való átszervezé-

⁹⁹ Megjelent: Magyar Közlöny, 1983. évi 39. szám, 1983. szeptember 1. 645. o.

séről szóló 1983. évi 18. számú törvényerejű rendelet 5. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a Minisztertanács a következőket határozza:

1. Az Állami Balett Intézet (a továbbiakban: Intézet) a művelődési miniszter felügyelete alatt áll.
2. A főigazgatót és a főigazgató-helyettest az Intézet oktatói közül a művelődési miniszter bízza meg.
3. Az Intézet nappali tagozatán a képzési idő 4 év.
4. A nappali tagozat balettművészeti szakán a képzési idő első két évében a hallgatók – a főiskolai tanulmányok mellett – gimnáziumi tanulmányokat folytatnak.
5. Az Intézetben előkészítő tagozat, valamint a főigazgató közvetlen irányítása alatt általános iskola és gimnázium működik. Az általános iskola és a gimnázium igazgatóját a főigazgató nevezi ki.
6. Az Intézet balettművész hallgatói főiskolai képzési rend szerint folytatják és fejezik be tanulmányaikat.
7. Ez a határozat 1983. szeptember 1-én lép hatályba; egyidejűleg az Állami Balett Intézet létesítéséről szóló 54/1951. (II.25.) MT. számú rendelet, valamint az ezt módosító 64/1954. (X.5.) MT. számú rendelet hatályát veszti.

11. Az Állami Balett Intézet nevének Magyar Táncművészeti Főiskolára változása (1990)

*A minisztertanács 1048/1990. (III.21.) MT. számú határozata a főiskolákról*¹⁰⁰
(kivonatos közlés)

1. A főiskolák, valamint a hittudományi főiskolák felsorolását e határozat melléklete tartalmazza.
2. Ez a határozat 1990. július 1-jén lép hatályba.

Melléklet a 1048/1990. (III.21.) MT határozathoz

Állami főiskolák

művelődési miniszter

(...)

Magyar Táncművészeti Főiskola (Budapest)

(...)

¹⁰⁰ Megjelent: Magyar Közlöny, 1990. évi 24. szám, 1990. március 21. 510–511. o.

12. A A táncművészeti felsőoktatási szakok első átfogó szabályozása (1998)

*A Kormány 105/1998. (V.23.) Korm. számú rendelete a művészeti felsőoktatás alapképzési szakjainak képesítési követelményeiről*¹⁰¹
(kivonatos közlés)

A Kormány a felsőoktatásról szóló, többször módosított, 1993. évi LXXX. törvény 72. §-ának d) pontjában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli el:

1. § A művészeti – a színház- és mozgókép-művészeti, az iparművészeti, a zeneművészeti, a képzőművészeti, valamint a táncművészeti – felsőoktatásban alapképzésben egyetemi és főiskolai végzettség szerezhető.

2. § A színház- és mozgókép-művészeti felsőoktatás általános képesítési követelményeit e rendelet 1. számú melléklete; a sajátos képesítési követelményeit a 2. számú melléklete; az iparművészeti felsőoktatás általános képesítési követelményeit a 3. számú melléklete; a sajátos képesítési követelményeit a 4. számú melléklete; a zeneművészeti felsőoktatás általános képesítési követelményeit a 5. számú melléklete; a sajátos képesítési követelményeit a 6. számú melléklete; a képzőművészeti felsőoktatás általános képesítési követelményeit a 7. számú melléklete; a sajátos képesítési követelményeit a 8. számú melléklete; a táncművészeti felsőoktatás képesítési követelményeit pedig a 9. számú melléklete tartalmazza.

3. § A művészeti felsőoktatás tanárszakjainak szakterületi és sajátos tanári képesítési követelményeit az adott tanárszak képesítési követelményei tartalmazzák, a tanári képesítés követelményeit külön jogszabály tartalmazza.

4. § (...) (2) E rendelet hatálybalépését megelőző időszakban a főiskolai szintű táncelmélet szakon szerzett szakképesítés a főiskolai szintű táncelméleti szakíró szakon szerzett szakképesítéssel egyenértékű. (...)

(5) Alkalmazás és munkakör betöltése szempontjából a főiskolai szintű

a) balettművész szakon szerzhető balettművész szakképzettséggel az alább felsorolt oklevelekkel igazolt képesítések egyenértékűek:

– az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje tárgyában kiadott 1011–5–57/1951. (II.25.) Np.M. rendelet 19. §-ában meghatározott táncművészeti képesítő oklevél, valamint

– e rendeletet módosító 5/1975. (IX.14.) KM. rendelet 4. §-ában meghatározott balettművész oklevél;

b) táncpedagógus szakon szerzhető táncpedagógus szakképzettséggel az alább felsorolt oklevelekkel igazolt képesítések egyenértékűek:

– a balettoktatók működésének felülvizsgálatáról és képzéséről szóló 6/1955. (XII.15.) Np.M. rendelet alapján kiadott balettmesteri oklevél,

– a táncpedagógusok szakosító képzéséről szóló 4/1975. (IX.14.) KM. rendelet szerinti, a képzés szakirányát feltüntető táncpedagógusi oklevél.

¹⁰¹ Megjelent: Magyar Közlöny, 1998. évi 43. szám, 1998. május 23. 3505–3545. o.

(6) Az (1)–(5) bekezdésekben nem érintett szakokon kiadott oklevelek az azokban foglalt szakképzettségnek, illetve végzettség szintjének felelnek meg.
(...)

13. A Magyar Táncművészeti Főiskola első intézményi akkreditációja (1998)

*A Magyar Akkreditációs Bizottság 1998/8/IV/1. számú határozata a Magyar Táncművészeti Főiskola akkreditációjáról*¹⁰²

A Magyar Táncművészeti Főiskola képzési és művészeti tevékenysége a MAB által az akkreditáció feltételül szabott minőségi követelményrendszernek eleget tesz, kivéve az Ftv. 4. § (1), ill. 120. § (1) bekezdésben foglaltakat. Az Ftv. hivatkozott előírásai szerint a működés feltétele, hogy egy művészeti és egy tudományterületen vagy két művészeti területen, legalább két művészeti ághoz tartozó több szakon legyen képes és alkalmas a 4. § (1) a), b) és c) pontokban foglalt követelmények teljesítésére. A Plénum – az Ftv. 122. § (2) bekezdésére való hivatkozással – a Magyar Táncművészeti Főiskola 2000. június 30-ig szóló akkreditációját javasolja.

Az akkreditációs értékelés során a MAB a főiskola alábbi szakjait vizsgálta:

Balettművész szak főiskolai alapképzés, nappali 8 félév.

Táncpedagógus szak főiskolai alapképzés, esti 8 félév, levelező 8 félév.

Táncelméleti szakíró szak főiskolai alapképzés, esti 8 félév oklevelet kiadó szak. Hosszabb szüneteltetés után az 1998/99-es tanévben ismét indult évfolyam.

Koreográfus szak főiskolai alapképzés, esti 8 félév (az 1998/99-es tanévben indul meg az első évfolyam képzése).

A szakok vizsgálata alapján a MAB Plénumának javaslatai:

Táncpedagógus szak: közbülső eljárás keretében a különböző helyszíneken folyó levelező tagozatos képzések teljes akkreditációs értékelését el kell végezni.

Táncelméleti szakíró szak és a koreográfus szak közbülső eljárás keretében a szakok teljes akkreditációs értékelését el kell végezni.

Indok: az akkreditációs értékelés befejezetlen, mert a vizsgálat idején nem volt még végzős évfolyam.

Határidő: 2002. december 31.

Kiegészítés:

A MAB Plénuma az Ftv. 120. § (5) bekezdésében foglaltaknak is eleget tevő akkreditációs vizsgálata alapján támogatja azt, hogy intézményi döntés alapján a balettművész szak nappali tagozatára az erre érdemes művésznövendékek az Ftv. 83. § (1) bekezdésének a) pontjától eltérően az érettségi bizonyítvány megszerzését megelőzően felvehetőek legyenek.

¹⁰² Megjelent: Akkreditációs Értesítő, 4. évf. 1. szám, 1999. február, 3. o., valamint: Oktatási Közlöny, XLIII. évf. 13/I. szám, 1999. május 10. 1096. o.

14. A Magyar Táncművészeti Főiskola második intézményi akkreditációja (2009)

A Magyar Táncművészeti Főiskola akkreditációs értékelése.

*I. Akkreditációs döntés, 2009/9/VIII/4. számú MAB határozat*¹⁰³

„A” minősítés. A főiskola akkreditációja – az intézmény akkreditációs feltételeknek való folyamatos megfelelése esetén – 2017. december 31-ig hatályos.

Indoklás:

A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény vonatkozó rendelkezései, illetve a MAB akkreditációs követelményei alapján a Magyar Táncművészeti Főiskola állami felsőoktatási intézményként akkreditálható.

Feltételrendszer

Az intézmény:

– a táncművészeti ágban több szakon folytat alap- és mesterképzést.

– rendelkezik a feladatai ellátásához szükséges állandó oktatói, kutatói karral: 134 fő (78 oktató, 19 zongorakísérő művésztanár, illetve nyelvtanár, 37 óraadó oktató). Az alaptevékenységének ellátásához szükséges oktatók és kutatók több mint hatvan százalékát (a MAB elvárás minimuma) közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatja: 97 fő (71 %).

– a közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatók, kutatók több mint egyharmadának van tudományos fokozata, illetve azzal egyenértékű művészeti díja: 30 fő.

– rendelkezik a képzéshez és a tudományos kutatáshoz szükséges tárgyi feltételekkel: megfelelő épületekkel – bennük a funkciók teljesítésére alkalmas gyakorlati és elméleti tantermekkel; színházteremmel; a művészeti képzést szolgáló szervezeti egységekkel: audiovizuális stúdióval, jelmeztárral, egészségügyi és rehabilitációs csoporttal – intézményi könyvtárral; informatikai háttérrel; kollégiumi férőhellyel, diákétkeztetési lehetőségekkel.

Ugyanakkor a tárgyi feltételek esetében szükségesnek tartjuk a házi bemutatók és a magas színvonalú oktatáshoz elengedhetetlenül szükséges színházterem-korszerűsítési munkálatok befejezését. (A beruházás az oktatási tevékenységhez is fontos lenne!)

A Főiskola magas színvonalon biztosítja a küldetésnyilatkozatban foglaltakat. Az új rektor¹⁰⁴ több évtizedes főiskolai oktatói gyakorlattal rendelkezik. A Főiskola stratégiája összhangban van az oktatás, fejlesztés és részben átalakítás követelményeivel. Intenzív munka folyik a PhD- és DLA-képzés bevezetésére, amelyet megnehezít, hogy a felsőoktatási törvény értelmében 2010-től az állami művészeti díjak nem helyettesíthetik a tu-

¹⁰³ Lásd: http://www.mab.hu/web/index.php?option=com_content&view=article&id=87&Itemid=623&lang=hu (megtekintés: 2017. február 1.)

¹⁰⁴ Jakabné Zórándi Máriáról van szó.

dományos fokozatokat. A Főiskola folyamatosan és eredményesen törekszik a magas színvonalú oktatás megtartására. Az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket még a kedvezőtlen gazdasági feltételek mellett is biztosította, de a hosszú távú működéséhez további fejlesztés lenne indokolt.

Kapcsolatrendszer, elismertség

A Főiskola állandó és rendszeres kapcsolatot tart fenn a hivatásos táncgyűttesekkel, társulatokkal, ami a végzett hallgatók elhelyezkedésének alapja. Ugyancsak kapcsolatban áll a táncművészeti civil szervezetekkel, ami a pedagógusképzésben betöltött helye miatt elengedhetetlen.

Budapest, 2009. december 4.

15. A Magyar Táncművészeti Főiskola harmadik intézményi akkreditációja (2015)

Határozat a Magyar Táncművészeti Főiskola intézményakkreditációs értékeléséről¹⁰⁵

A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény, a vonatkozó további jogszabályok, valamint a MAB akkreditációs elvárásai és a felsőoktatási minőségbiztosítás európai sztenderdjei (Standards and Guidelines in the European Higher Education Area, ESG) alapján értékelte a Magyar Táncművészeti Főiskolán folyó képzés, tudományos kutatás feltételeit. Ezzel összefüggésben vizsgálta az intézmény alaptervekenységét, működését, személyi és infrastrukturális ellátottságát, valamint minőségbiztosítását. Az intézményi észrevételek figyelembevételével véglegesített akkreditációs jelentést a MAB az alábbi határozattal fogadta el. (A jelentés a határozat melléklete.)

A MAB 2015/7/VII/3. sz. határozata

A Magyar Táncművészeti Főiskola intézményakkreditációs vizsgálata eredményeként a MAB megállapította, hogy az intézmény lényegileg megfelel azoknak a minőségi elvárásoknak, amelyeket a törvény szellemében a MAB állásfoglalása főiskola akkreditációja feltételének tekint, valamint a felsőoktatási minőségbiztosítás európai sztenderdjeinek (ESG). Ugyanakkor az intézmény minőségbiztosítási és -fejlesztési folyamatai nem teljes körűek, formalizált ellenőrzési, értékelési eljárásokat nem alkalmaznak. A MAB a Magyar Táncművészeti Főiskolát akkreditálja, az akkreditáció 2020. december 31-ig hatályos, 2017 szeptemberében induló követő monitorvizsgálat közbeiktatásával. A monitoreljárás indokaként megfogalmazott hiányosságok megszüntetésére hozott intézkedéseknek és azok eredményeinek bemutatását 2017. szeptember 15-ig kérjük benyújtani a MAB-hoz.

¹⁰⁵ Lásd: http://www.mab.hu/web/index.php?option=com_content&view=article&id=214&Itemid=624&lang=hu (megtekintés: 2017. február 1.)

Az intézmény vezetése az akkreditációs jelentésben szereplő további, a monitor eljárást nem érintő javaslatokkal kapcsolatos intézkedésekről is írásban, 2017. szeptember 15-ig tájékoztassa a MAB-ot.

Melléklet: MAB jelentés az intézmény akkreditációs értékeléséről

Budapest, 2015. szeptember 25.

16. A Magyar Táncművészeti Főiskola nevének Magyar Táncművészeti Egyetemre változása (2017)

2016. évi CXXVI. törvény az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról¹⁰⁶

(kivonatos közlés)

(...)

41. § Az Nftv. 63. alcíme a következő 104/D. §-sal egészül ki:

„A Magyar Táncművészeti Egyetem egyetemenként működő felsőoktatási intézmény, amely – alapító okiratában foglaltak szerint – eltérhet a 6. § (2) bekezdésében, a 9. § (3) bekezdésében foglalt a felsőoktatási intézményekre előírt feltételektől, azzal, hogy a 15–16. § szerinti képzési rendszert meg kell tartania.”

(...)

45. § Az Nftv. 115. §-a a következő (22) bekezdéssel egészül ki:

„2017. február 1-jétől (...) a Magyar Táncművészeti Főiskola Magyar Táncművészeti Egyetem megnevezéssel működik.”

(...)

47. § (1) Az Nftv. 1. melléklete helyébe a 2. melléklet lép.

(...)

51. § (1) Ez a törvény – a (2)–(5) bekezdésben foglalt kivétellel – 2016. november 30-án lép hatályba. (...)

(3) A (...) 45. § 2017. január 2-án lép hatályba.

(4) A 41. §, a 47. § (1) bekezdése és a 2. melléklet 2017. február 1-jén lép hatályba.

(...)

2. melléklet a 2016. évi CXXVI. törvényhez

„1. melléklet a 2011. évi CCIV. törvényhez

Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei

I. Egyetemek

I/A. Állami egyetemek: (...)

Magyar Táncművészeti Egyetem

(...)”

¹⁰⁶ Megjelent: Magyar Közlöny, 2016. évi 182. szám, 2016. november 25. 77230–77246. o.

III.

INTÉZMÉNYVEZETŐI BESZÁMOLÓK
ÉS INTERJÚK

Az egyes korszakok igazgatóit, főigazgatóit, rektorait foglalkoztató kérdésekről az intézményvezetői beszámolók és interjúk révén kapunk képet. Ezek informálnak az iskola aktuális helyzetéről, és történelmi távlatból segítenek megítélni az akkori fejlesztési tervek és modellek, sikerek és kudarcok valóságtartalmát.

A válogatás során arra törekedtem, hogy minden vezetőtől legalább egy nyilatkozatot vagy cikket közreadjak, s az intézmény történetének valamennyi szakaszát érintsem. A felhasznált források elsősorban a táncművészeti szaksajtó, továbbá napilapok és egyéb kulturális periodikák voltak. Lábjegyzetben közlök néhány magyarázó, értelmező megjegyzést, ahol ezt a szövegben szereplő utalások megértéséhez szükségesnek tartottam, vagy ahol téves adatot észleltem.

Az Állami Balett Intézetnek 1961–1975 között hat, házi sokszorosítású, belső terjesztésű évkönyve készült (1961, 1963, 1965, 1968, 1970, 1975). Ezek anyaga a korszak iránt érdeklődőknek további információforrás.

1. Lőrinc György igazgató cikke az Állami Balett Intézetéről (1952)¹⁰⁷

A balett-táncosok iskolai kiképzésének abban a korban kell megtörténnie, amikor a test még fejlődésben van és így könnyen alakítható, formálható. Mire egy táncos fizikuma teljesen kifejlődik, iskolai tanulmányainak is be kell fejeződnie. (A művészet minden más ágában a legintenzívebb iskolai tanulmányok éppen ebben az időben, érettségi után kezdődnek el.) Ez a körülmény nagyon nehéz feladat elé állítja a balett-táncos növendékeket és a balett-pedagógusokat egyaránt. A 17-18 éves fiatal balettművész színpadra megy, tehát nemcsak technikai, hanem művészi szempontból is érettnak kell lennie és a művészi munkához szükséges alapvető műveltséggel kell rendelkeznie.

Az Állami Balett Intézet, amely 1950 szeptemberében nyílt meg, céljaul tűzte ki, hogy a dolog természetéből eredő nehézségekkel megküzdve szakmailag jól képzett, szocialista művészeket neveljen.

A gyermekek a második általános osztály elvégzése után kerülnek be az intézetbe. Felmerülhet a kérdés, miért nem hamarabb? Azért nem, mert a legelemibb balettgyakorlatok helyes elvégzése is igen komoly figyelmet, akaraterőt és tudatosságot igényel. Erre pedig a nyolcévesnél kisebb gyermekek – egy-két kivételtől eltekintve – nemigen képesek. Nyolc-kilenc éves korban a gyermekek még eléggé hajlékonyak és már eléggé értelmesek ahhoz, hogy az egyszerű balettgyakorlatokat elsajátítsák.

A növendékek, mielőtt bekerülnek az intézetbe, felvételi vizsgán mennek át. A felvételtkor előbb orvos vizsgálja meg a jelentkezőket. A Szovjetunióban megjelent egy könyv,¹⁰⁸ amely a balettnövendékek felvételi vizsgáinak orvosi szempontjait tárgyalja. Az orvos a szív-, tüdő- stb. vizsgálatokon kívül különböző méréseket eszközöl, hogy megállapíthassa a test arányait, amiből a későbbi fejlődésre is következtetni lehet. Csábító lenne részletesebben kitérni erre a kérdésre, ez azonban túlnőne a jelen cikk keretén. A további vizsgálatot a szaktanárok végzik. Megfigyelik a jelentkező testalkatát és arányait. Tánc szempontjából különösen szembevető alkati hibák: rövid láb, O-láb, magas vállak, rövid nyak, nagy fej és domború hát. Kisebb hibák: X-láb, bokasüllyedés, csapott vállak,

¹⁰⁷ Megjelent: Lőrincz György (sic!): Az Állami Balett Intézet munkájáról = Táncművészet, II. évf. 2. szám, 1952. február, 38–44. o.

¹⁰⁸ N. A. Dembo: Az orvosi kiválogatás alapjai a koreográfiai iskolákban. (Lőrinc György jegyzete)

szűk mellkas, homorú hát – ha nem túlzott mértékben jelentkeznek. A szaktanárok ezután megvizsgálják a jelentkező izületeinek kilengő képességét és tágaságát, az ugróképességét, illetőleg ruganyosságát. Megfigyelik egyszerű járás és futás közben. Itt megnyilvánul a mozgás természetes bája, könnyedsége, ruganyossága, felszabadultsága, ügyessége – vagy ennek az ellenkezője. Végül megfigyelőképességét és ritmusérzékét teszik próbára. A kiválogatott jelentkezők egy balett-órát kapnak s ekkor dől el végleg, ki marad benn az intézetben. Az 1951/52. tanév felvételi vizsgáját 1951 júniusában tartottuk. Körülbelül ezer jelentkező közül húsz fiút és huszonkét lányt vettünk fel. A felvételi vizsga eredményesnek bizonyult, tekintve, hogy a növendékek nagy többsége ez ideig igen szép eredményt ért el. A felvett növendékek bekerülnek az intézet első táncévfolyamába és az általános iskola III. osztályába. Tantárgyaik: naponta egy óra klasszikus balett, hetenként két óra történelmi társastánc, egy óra ritmika és egy óra zenei előképző. Emellett végzik az iskolát naponta négy 40 perces órában.

Ebben az évben a kisfiúk és a kislányok mindennapos kemény munkával küzdenek meg a helyes tartásért, a „kifelé forgatásért”, a leszorított lábfejeért, az átfeszített térdekért, a legegyszerűbb ugrások pontos megoldásáért, megalapozva a későbbi évek munkáját. Az első év anyaga nem nagy, de azt a körülbelül harminc gyakorlatot, amelyet megtanítunk, nagyon pontosan, a legapróbb részletekig kidolgozottan kell tudniuk. A legkisebb fejmozdulat is pontos és tudatos kell, hogy legyen. A gyermekeknek ebben a precíz és tudatos munkában nagy gyönyörűségük telik. Szemléltetést ők maguk is örülnek a pontosságnak és a tudatosságnak. Ha valamelyik gyermek hibásan végez egy gyakorlatot, a többiek pontosan meg tudják mondani, milyen hibát követett el. Tudják, hogy mire kell törekedniük. A klasszikus balett gyakorlatoknak kitűnő nevelő hatásuk van. Első perctől kezdve figyelemre, akaraterőre, önfegyelemre és tudatosságra nevelnek.

Vannak gyermekek, akik első perctől kezdve jól dolgoznak és kihagyásaik, visszaeséseik oly jelentéktelenek, hogy azokat alig lehet észrevenni. Viszont vannak olyanok, akiknél nagy ingadozások tapasztalhatók. Ezek a gyermekek sokszor lepik meg a pedagógust. Akad olyan, aki félévben nagyon gyenge, év végére pedig kitűnő. Van olyan is, akinek igen jók az adottságai, de nincs elég akaraterője, nem bír eléggé koncentrálni és ezért nem ér el eredményt; az év elején jól indul, de az év folyamán fokozatosan lemarad a többi mögött. Előfordul ennek az esetnek fordítottja is: aránylag gyöngébb fizikai adottságok mellett a növendék nagy akaraterővel és tehetséggel szép eredményt ér el. Az első év végén már kialakul a pedagógus véleménye az egyes gyermekekről. Az év végén egy bizottság vizsgáztatja a növendékeket és szükség esetén az alkalmatlanokat eltanácsolja az intézetből. Ilyenkor természetesen nagyon el vannak keseredve a gyermekek, helyes irányítással azonban hamar megvigasztalódnak. Tavaly év végén fordult elő a következő eset. M. Máriát eltanácsolta a vizsgabizottság. Mikor a vizsga után behívtuk Máriát az irodába és közöltük ezt vele, elkezdett nagyon sírni. Vigasztalás közben az egyik pedagógus megkérdezte a zokogó kislánytól: „Te, Mária, mi akarsz lenni, ha nem lehetsz táncosnő?” A kislány abba hagyta a sírást, gondolkozott, szipogott, majd lassacskán felderült a képe és végül nagy lelkesedéssel és boldogan vágta ki: „tengerész”!

Nagy baj, ha a gyermekek egészséges ösztönét a szülők helytelenül befolyásolják. Megtörténik, hogy a szülők erősködnek: mindenáron táncos vagy táncosnő legyen a gyermekből. Ebben az esetben meginog a gyermek józan ítélete, egészséges ösztöne.

A második évben már sokkal nehezebb a balettnövendék munkája. Ebben az évben kezdi el működését az Operaházban. Megkezdődnek a délelőtti próbák és az esti fellépések. A balettórák száma kilencre emelkedik. Tehát napi egy óra helyett napi másfél órát gyakorolnak. A többi óra és tantárgy száma változatlanul marad. Így folytatódik ez a harmadik és negyedik évben is.

A harmadik évben kezdenek el a növendékek zongorázni. A zongoratanulással még közelebb kerülnek a zenéhez, ami annyira fontos a táncnál. Nagy hasznát veszik később annak, ha a zenét, amelyre táncolnak, maguk is le tudják játszani s ezen keresztül világosabban látják a zene felépítését, ritmusát, a frazírozásokat stb. és nincsenek állandóan a zenekísérőre utalva.

A második és harmadik év csöndes, szívós munkával telik el. Fokozatosan készülnek elő a nagy ugrásokra és forgásokra. Sokat foglalkoznak egyensúlyi feladatokkal. A harmadik évben úgyszólván az egész rúdtréninget középen, már féltalpon csinálják.

A negyedik évben már kezdenek forogni és megjelennek az első nagyobb ugrások (Sissonne ouverte 90 fokos szögben, Grand assemblée stb.). Ebben az évben nagyon fontosá válik a derék és a kézfeje mozgása. Az első három év iskolás tartása kezd feloldódni, a mozgások kifejezőbbé és folyamatosabbá válnak. Példának ragadjunk ki egy részletet: a kézfeje tartását. A láb nehéz figurái közben a kézfejnek meg kell őriznie független könnyedségét és kifejező képességét annak ellenére, hogy nehezebb lépéseknél a kézfeje ösztönszerűen feszít vagy elenged, aszerint, hogy a láb mozgása milyen erőfeszítést kíván, ami által a kézfeje kifejezéstelenné válik.

Ez ellen küzdenünk kell. Az első három évben a kézfejet egészen pontosan előírt módon kell tartani, minden lépésnél egyformán. A cél az, hogy a növendék a kézfejét legalább „tartani” tudja, függetlenül a láb mozgásától. A negyedik évben ez a „tartás” feloldódik és a kézfeje mozogni kezd. Ugyanez érvényes a karra, a fejre és a derékra is.

Történelmi társastáncban az első négy év folyamán megtanulják a növendékek a XIX. század összes társastáncait (Quadrille, Les Lanciers, Polka, Valcer, Polonaise, Körmagyar stb.). Ritmika-órákon, miután megismerkedtek az ütem, tempó és ritmus különböző elemeivel, elkezdik elemezni a balett gyakorlatokat és történelmi társastáncokat ritmikai szempontból, majd megadott ritmusokra maguk keresnek és állítanak össze lépéseket. Ezáltal a mozgás ritmusa, a zene ritmusa és a kettő egymáshoz való viszonya alaposan tudatosodik bennük. A zeneelméleti órákon megismerkednek a melódiával, a kísérettel, a többszólamúsággal, valamint a zenei formákkal.

Az ötödik évben új periódus kezdődik: a történelmi társastánc-órákat felváltják a karaktertánc-órák. A karaktertréning mellett a növendékek néptáncokat tanulnak, magyar, szovjet táncokat és más népek táncait. A néptánc jellege sokkal jobban különbözik a balettól, mint a történelmi társastáncé, ezért kezdjük el a karaktertánc tanítását későbbben. Két olyan különböző stílus, mint a balett és a néptánc egyidejű tanulása meg-

zavarná a kezdő gyermekeket. A kisgyermek izomzata különben sem elég erős még a karakter- és a néptánchoz. Az ötödik évben a növendékek 13 évesek, ekkorra már eléggé előrehaladtak a balettban és alkalmasak rá, hogy elkezdjék a karakter- és néptánc tanulmányaikat.

A balettban az ötödik év folyamán nagyon kell vigyázni a precizításra; a negyedik évhez képest a mozgások felszabadításában egy kicsit vissza kell tartani az iramot. A tizenhárom éves gyermekek, akik már bizonyos tudásra tettek szert, hajlamosak rá, hogy túlzásokba essenek. Ilyenkor a pedagógusnak nagyon szigorúan kell megfognia növendékeit, mindenben megkövetelve tőlük a pontosságot és az önuralmat, különben a mozgások ebben az évben teljesen elromolhatnak, ezt pedig a későbbiek folyamán már nagyon nehéz helyrehozni. Az ötödik évben a battirozások, forgások, nagy ugrások, amelyeket a negyedik évben már elkezdtünk, előtérbe lépnek és technikailag kemény feladat elé állítják a növendékeket. A kar, a fej és a derék bizonyos mértékig már a negyedik évben felszabadulnak. Mindezt most összhangba kell hozni. Itt csak úgy lehet eredményt elérni, ha a pedagógus a legkisebb pontatlanságot sem engedi meg a növendékeknek. Talán ez a legváltóságosabb és legharcosabb év, pedagógus és növendék számára egyaránt. Ebben az évben a növendék bizonyos fokig mentesül az operai szereplések alól, ami szükséges és hasznos (gyermekszerepekhez nagy, felnőtt szerepekhez még kicsi).

Hatodik évben a növendékek úgyszólván már minden lépést, ugrást, forgást tudnak. Ebben az évben már tizennégyévesek és befejezik általános iskolai tanulmányaikat. Többnyire úttörővezetők és erőteljes mozgalmi életet élnek.

A hetedik, nyolcadik és kilencedik évben egészen új tantárgyak jelennek meg a tantervben. Felsorolom a tantárgyakat anélkül, hogy kitérnék rá, melyik évben mit tanulnak és heti hány órán keresztül. Elkezdik az adagio-emeléseket, a forgásokat és ugrásokat a partner segítségével. Tanulnak színészi mesterséget. E tanulmánynak három fázisa van. Az első fázisban az anyag azonos a színművészeti iskolák helyzetgyakorlataival, Sztanyislavszkij módszere szerint. A második fázisban a helyzetgyakorlatokat már táncmozgásokkal oldják meg, a harmadikban pedig balettekből vett drámai és komikus jeleneteket tanulnak meg, dolgoznak ki. Mint melléktantárgy szerepel a vívás és a maszkírozás. Az utolsó három évben a balettórák száma bizonyos fokig csökken. Újra fellép a történelmi társastánc, azonban most már a régebbi korok táncait tanulják (a XVI., XVII., XVIII. századból). Karaktertáncban sor kerül a virtuózabb néptáncokra. E három év alatt végzik el a növendékek középiskolai tanulmányaikat. Három, úgynevezett „képzőt” végeznek, ahol az egyes közismereti és természettudományi tárgyak anyagát összevonva, bizonyos fokig sűrítve kapják meg. Legalaposabban magyar irodalommal és orosz nyelvvel foglalkoznak, de emellett tanulnak matematikát, geometriát, történelmet, földrajzot, kémiát, fizikát stb. Tanulnak művészettörténetet is heti négy órában. Az első évben képzőművészet-történettel, a második évben zenetörténettel, a harmadik évben tánc-történettel foglalkoznak. Művészettörténeti tanulmányaikat múzeum-, opera- és koncertlátogatással, könyvek segítségével és hanglemezek meghallgatásával egészítik ki. Ezek az évek a lázas készülődés éve.

A kilencedik év végén nyilvános előadáson kell bemutatkozniuk a végzősöknek a szakemberek és a nézőközönség előtt. A tizenhét éves fiúk és lányok színházhoz szerződnek. A színház, a színpad már nem új nekik. Ismerik a rendszeres és fegyelmezett munkát. Az úttörő- és DISZ-szervezetben hozzászórtak már a nyílt kritikához és önkritikához. Megismerkedtek a marxi-lenini ideológiával. Szakmai és művészi téren is fel vannak fegyverezve – megvan tehát minden alapjuk ahhoz, hogy tovább tudjanak tanulni és fejlődni és megállhassák helyüket a szocializmust építő táncművészetben.

A munka folyamán állandóan új meg új problémák merülnek fel. Ezeknek megoldása még előttünk áll. Sokszor követünk el hibát, alig győzzük helyrehozni. Eredményeinket nagy részben annak köszönhetjük, hogy a szovjet művészek segítettek nekünk. Az intézet megtervezésének és szervezeti felépítésének munkájában V. I. Vajnonen Sztálin-díjas balettmester és felesége, K. Armasevszkaja művésznő volt segítségünkre. Ők ismertették meg minket a Szovjetunió hasonló típusú intézeteinek felépítésével, ezeknek az intézeteknek tantervével, a klasszikus balett első három évének teljes tananyagával. Erre a továbbiakban mint biztos alapra építhetünk. Megjelent magyarul A. Vaganova *A klasszikus balett alapjai* című könyve,¹⁰⁹ amely szintén nagy segítség volt számunkra.¹¹⁰ A későbbiek folyamán N. Dugyinszkaja és K. Szergejev balettművészek segítettek minket értékes tanácsaikkal. A Szovjetunióban tanuló ösztöndíjasaink évről évre minden nyáron gazdag anyagtudással és tapasztalatokkal térnek haza, s ezeket átadják az itthon dolgozó táncpedagógusoknak.

Az intézet tanárainak érdeme, hogy felhasználva a segítséget, munkaközösségekben fejlesztik tovább az anyagot, állandóan tökéletesítve tudásukat és módszerüket. Tanjegyzeteket készítenek, amelyeknek az intézet keretén túl is hasznát látják a szakemberek.

A Balett Intézetet népi demokráciánk hozta létre: az ötéves terv gyermeke. Komoly feladatok állnak az intézet előtt, amelyeket jól kell megoldani. Ha ezeket jól oldja meg, nagymértékben előre lendíti majd a magyar szocialista tánc-kultúrát.

2. Lőrinc György igazgató nyilatkozata az ötéves Állami Balett Intézetről (1954)¹¹¹

A fiatal Állami Balett Intézet idén nyitotta meg ötödször a kapuit. Rövid pályafutása alatt nagy utat tett meg; országosan ismertté és elismertté vált. Az intézet igazgatóját, Lőrinc György balettmestert nemrégén Munka Érdeméremmel tüntették ki. Vele beszélgetünk.

– Komoly munka áll mögöttünk – mondja Lőrinc György. – És hogy nem volt hiábavaló, bizonyítéka ennek, hogy tavaly, az első alkalommal vizsgázott növendékeinket

¹⁰⁹ Agrippina Jakovlevna Vaganova: *Osznovi klasszicseszka tanca*. Moszkva, 1934. Magyarul: A. J. Vaganova: *A klasszikus balett alapjai*. Ford.: Albert Éva. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1951.

¹¹⁰ A karaktertánc tanításban nagy segítséget nyújtott A. B. Bocsarov: *A karaktertánc elemei* című műve; a történelmi társastáncban pedig N. P. Ivanovszkij: *Történelmi társastáncok c. műve*. (Lőrinc György jegyzete)

¹¹¹ Megjelent: H. S.: *Ötéves az Állami Balett Intézet = Színház és Mozi*, VII. évf. 42. szám, 1954. október 15., 24. o.

kivétel nélkül szerződtette az Operaház. A fejlődés és a további munka most már könnyebb lesz, mert a négy év alatt kiépített alapokra támaszkodhatunk. Mikor 1950-ben elindultunk, csupán egy balett-terem állt rendelkezésünkre, nem voltak kialakult módszereink, nem volt összeforrott tantestületünk.

– Ma már az intézet keretein belül általános és középiskola működik, szépen felszerelt tantermekkel, ebédlővel, szertárral, könyvtárral. Szép fekvésű, kényelmesen berendezett diákokthoz áll a vidéki növendékek rendelkezésére. A táncitanítás alaposan kidolgozott munkamódszerekkel folyik a hat balett-teremben. Az intézet tanárai munkaközösségben dolgozzák ki a tananyagot, amit jegyzetekben fektetnek le.

– Mi biztosítja a fejlődést?

– A fejlődés biztosítója az a magas igényű és szigorú követelmény, amit önmagunkkal és növendékeinkkel szemben támasztunk. Az első évfolyamtól kezdve lelkiismeretes, fegyelmezett munkára neveljük növendékeinket és bizony elég nagy azoknak a száma, akiket az intézet vizsgabizottsága eltanácsol a pályáról. Feladatunk az, hogy táncművészeket adjunk a táncművészetnek és ezért nem lehetünk elnézőek a közepes teljesítményűekkel szemben. A vizsgák szigorúak – de tanárnak és növendéknek egyaránt érdemes az eredményekért keményen megdolgozni.

Az Állami Balett Intézet A. J. Vaganova, nemrég elhunyt¹¹² világhírű szovjet balettmesternő rendszere alapján dolgozik. E rendszeren belül megvalósul a technikai tudás és a magas színvonalú művészi kifejezés összhangja.

3. Hidas Hedvig igazgató cikke a tizenöt éves Állami Balett Intézetéről (1965)¹¹³

Az idei tanévben ünnepeljük intézetünk fennállásának 15. és felszabadulásunknak 20. évfordulóját. E kettős jubileumnak különös jelentősége van számunkra, hiszen Intézetünk a hazánk felszabadítását követő kulturális forradalmunk egyik vívmánya.

Államunkban a művészeteknek nevelő feladatuk van, s az meghatározza a művészetek kulturális életünkben betöltött társadalomformáló szerepét. E feladat megoldásában minden művészeti ág, így a táncművészet is kivette részét. Államunk művészettámogató politikája talán a legtöbbit akkor tette a táncművészet érdekében, amikor tizenöt évvel ezelőtt az Állami Balett Intézet megalapításával ezt a művészeti ágat művészképző intézményhez juttatta és ezzel a többi művészeti ágakkal egyenlő szintre emelte. Míg az Állami Balett Intézet fennállásának csak tizenötödik évében van, addig a képzőművészet, a zeneművészet iskolái sokkal hosszabb múltra tekinthetnek vissza. Mégis úgy érzem, hogy az Intézet lépést tudott tartani a táncművészet területén a többi művészképző intézménnyel.

Az Állami Balett Intézet feladata az, hogy sokoldalúan képzett, haladó szellemű és művelt táncművészeket adjon a társadalomnak. De már rövidebb idő után e feladat

¹¹² A. J. Vaganova 1951. november 5-én hunyt el.

¹¹³ Megjelent: Hidas Hedvig: Tizenöt éves az Állami Balett Intézet = Táncművészeti Értesítő, 1965. 4. szám, 31–40. o.

bővült azzal, hogy a balettpedagógusok átképzését, illetve képzését, majd a balettpedagógusok országos felügyeletét is el kellett, hogy lássa. Az Intézet szívesen vállalta a reá háruló feladatokat, mert tudatában volt annak, hogy bár a jól képzett művész értékes táncművek igényes tolmácsolásával neveli a társadalom ízlését és fokozza igényét a jó és szép iránt; de a nagyközönség neveléséhez, a színházi és szakmai érdeklődés felkeltéséhez és fokozásához jó pedagógusokat is kell biztosítani.

Az elmúlt tizenöt év folyamán elért eredményeink csak fejlődésünk tükrében érthetőek és értékelhetők. Lássuk tehát, honnan indultunk és hová érkeztünk, hogyan alakult ki az Intézet mai szervezete, tanulmányi és képzési rendje, mi az Intézet jelentősége hazai és nemzetközi vonatkozásban.

Tizenöt évvel ezelőtt négy évfolyammal indultunk. Növendékeink magvát azok képezték, akik az Állami Operaház keretében működő iskolában Nádasi Ferenc balettmester vezetésével nyertek addig balettképzést. Ebből a négy évfolyamból nőtt ki fokozatosan a 9 évfolyamos szervezeti forma. Az alakulástól kezdve minden évben rendszeresen átlag 25–30 növendék jutott be főlvételi képességvizsgálattal az Intézetbe. Így minden évben nyílt egy új évfolyam. Csak 1957-ben szünetelt a felvétel. Szükségét láttuk több ízben pótló évfolyamok indításának. Ezzel a tehetségesnek mutakozó idősebb korosztályú növendékeknek adtunk lehetőséget a felvételre.

Az Intézet 9 évfolyamos szervezeti formával valósítja meg a sokoldalú szakmai képzést. Az általános műveltség megszerzését kezdetben az általános iskola elvégzése után hároméves középiskolai képzés, az 1954–55-ös tanévtől kezdve pedig a négyosztályos gimnáziumi érettségi biztosítja. Az 1963–64-es tanévtől kezdve előtérbe került a magasabb szintű szakmai műveltség igénye, és így indult el az érettségire épülő egy-, illetve kétéves művészképzés.

Az Intézet szervezeti felépítésének fejlesztésével együtt jár a tanulmányi és vizsgarend fejlődése, illetve korszerűsítése. A kiindulásnál biztos alapot jelentett Nádasi Ferenc balettmester nemzetközileg elismert balettpedagógiai tevékenysége. Ehhez járult hozzá 1950-ben a kiváló szovjet koreográfusnak V. Vajnonennek és feleségének, K. Armasevszkajának magyarországi működése. Ők közvetítették hazánkban a szovjet pedagógia akkori legkorszerűbb eredményeit, az Operában megszervezett balettpedagógus-tanfolyam keretében a leningrádi A. J. Vaganova balettmesternő módszerét pedig az ösztöndíjas L. Merényi Zsuzsa hozta magával leningrádi tanulmányútjáról.

A tananyag és a tanítási program lefektetése mindenekelőtt a klasszikus balett tantárgyban történt meg. A szaktanárok a tananyagot saját művészi tapasztalatukkal gazdagították és egyéni metodikai elképzelésekkel láttak munkához. A gyakorlati munka folyamán bemutató tanításokkal, szakmai vitákkal csiszolódott a tananyag: megmaradt az értékes és hasznos, lekopott az értéktelen. A szakmai munkaközösségekben való állandó, rendszeres együttműködés alakította ki az alapvető és egységes tananyagot, és ezzel egyúttal kifejlődött a tananyag átadásának legkorszerűbb módszere is. Ma már az I–IX. évfolyamok tananyaga írásban, jegyzetben összefoglalva áll a magyarországi balett pedagógusok rendelkezésére, sőt a német Henschelverlag kiadásában 1964-ben németül is

megjelent.¹¹⁴ Ez nagy jelentőségű, mert az Állami Balett Intézet balettmestereinek évtizedes közös munkájával kialakított 9 évfolyamos balett-tananyag és módszertan a német kiadvánnyal nemzetközi szinten is elérhetővé vált.

A 9 éves balettképzést ma a következő tantárgyak egészítik ki: történelmi társastánc, emelés, karaktertánc (magyar és idegen néptánc), táncírás és -elmélet, akrobatika, vívás, színpadi játék, repertoár, szolfézs, zongora, tánc történet, művészettörténet, zenetörténet, esztétika, világirodalom, idegen nyelv.

E tantárgyak túlnyomó többsége teljesen hagyomány nélkül, a tantárgy tanárának úttörő munkájával jutott el mai fejlett formájához. Tehát az anyaggyűjtésen és kiválogatáson, a rendezésen és korszerűsítésen kívül még ki kellett dolgozni a megfelelő szakmetodikát is. A legtöbb tantárgy tanítási programját és tananyagát írásban rögzítettük és folyamatban van a vonatkozó tanjegyzetek elkészítése is. Az utóbbi két évben az országos oktatási reform keretében a korszerű igényeknek megfelelően elkészültek a tantárgyak programrevíziói. Egyik fontos szempont volt, hogy az egyes művészeti tárgyak közötti kapcsolatok és összefüggések helyet kapjanak a gyakorlati oktatómunkában. A művészképzés színvonalának emelése érdekében a gyakorlati tárgyak megfelelő alátámasztása vált szükségessé. A tanárok lelkes és fáradhatatlan munkájának és hivatástudatának köszönhető, hogy kialakult az Intézet színvonalas és korszerű tanulmányi rendje.

Az utóbbi években felszínre került a „modern technika” szükségessége. A modern színpadi koreográfiai igénylik az ilyen irányú technikai kiegészítést, mert diplomás növendékeinknek e téren is helyt kell állniuk. Több vita volt ezzel kapcsolatban. Végül az az egyöntetű vélemény alakult ki, hogy mint kiegészítő tantárgy szükséges és meg kell keresni a módját, hogy megfelelő szakember beállításával biztosítsuk növendékeink ilyen irányú képzését.

Az Intézet kezdettől fogva lényegesnek tartotta, hogy a növendékek képzésükkel, táncos fejlődésükkel párhuzamosan ismerkedjenek meg a színpaddal. Ezért iktatta be, mint a képzés egyik követelményét, a színpadi gyakorlatot. Természetes, hogy a növendékek, mint balett szakosok a színpadi gyakorlat elsajátítása céljából az Állami Operaházhoz, újabban a Fővárosi Operettszínházhoz nyerne beosztást, ahol ellátják a balett-repertoire megfelelő szerepeit. Növendékeink operaházi szereplése intenzív együttműködést teremtett a két intézmény között. Az idők folyamán ki kellett alakítani az együttműködés módszereit, úgy, hogy mindkét intézmény egymást támogatva tegyen eleget sajátos feladatának anélkül, hogy egymás függvényei lennének, s anélkül, hogy az operai színpadi szereplés gátolná oktató-nevelő munkánk menetét. Így került sor a két intézet együttműködését szabályozó rendtartás kidolgozására.

Nagy előrelépést jelentett, hogy a növendékeket kivontuk a statisztaszerepekből. Növendékeink – mint a gyakorlat igazolja – sokat tanulnak, de ugyanakkor helytállásukkal nagy segítséget jelentenek az Operának, különösen 1956 óta, a csökkent létszámú balettkarban jelent munkájuk komoly teljesítményt.¹¹⁵ A színpadi gyakorlat tantárgyként való kezelését az mutatja, hogy a növendékek színpadi gyakorlatból is minősítést kapnak.

¹¹⁴ Methodik des klassischen Tanzes. Redaktion: György Lőrinc. Text: Zsuzsa L. Merényi. Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin, 1964.

¹¹⁵ 1956–57-ben külföldre távozott az operaházi balettagyűttes több mint negyven tagja, köztük Csinády Dóra, Müller Margit, Pásztor Vera, Szarvas Janina, Vashegyi Ernő magántáncosok.

Minden gyakorlati és elméleti tárgyból évente, évfolyamok szerint előírt vizsgák vannak. A vizsgák minősítése indexbe kerül. A növendékek – mint már említettük – szakmai tanulmányukkal párhuzamosan végzik el az általános iskola, majd a gimnázium megfelelő osztályait. Az érettségi vizsgát is le kell tenniük, mielőtt a szakmai diplomát kézhez kapják.

A kilencedik évfolyam befejeztével diploma-vizsgát kell tenniük. Ez komoly követelményeket támaszt a növendékekkel szemben. Zártkörű teremvizsgán kell megmutatniuk technikai felkészültségüket. A múlt tanévtől kezdve szakmai és esztétika műveltségük, világszemléletük igazolására elméleti szakvizsgát is tesznek, ahol az írásban benyújtott szakmai dolgozatukat a vizsgabizottság előtt kell megvédeniük. Ez az új követelmény a szakműveltség terén jelent fejlődést. Az Operaházban megrendezett nyilvános intézeti koncert a diploma-vizsga legfontosabb része.

Ezek a koncertek nemcsak tanúbizonyságai a növendékek sokoldalú felkészültségének, előadói és művészi készségüknek, hanem itt mérhető le az Intézet művészetpedagógia eredményei is. A követelményekhez igazodik az intézeti koncertműsor beosztása. A műsor első részében a klasszikus és romantikus balett legszebb szólótáncait, illetve pas de deux-it mutatják be. Ezek a jó, sőt virtuóz klasszikus technikai felkészültség legjobb értékmérői. A szinte állandó jelleggel műsoron lévő számok: *Diótörő*, *A hattyúk tava*, *A bahcsiszeráji szökőkút*, *Giselle*, *Gajane*, *Párizs lángjai*, tehát az operai klasszikus balett-színpad legszebb gyöngyszemei. A koncert második és harmadik részében a növendékek módot kapnak arra, hogy egyéniségüknek legjobban megfelelő számokban mutassák be előadóművészi tehetségüket, ezért a klasszikus balett mellett modern és demi-karakter jellegű táncjelenetek, egyfelvonásos balettek, szimfonikus táncművek kerülnek bemutatásra.

A tizenöt év folyamán az idei tanévben tartottuk a tizedik koncertet. Az eddigi vizsgakoncertek mind magas művészi szintet tükröztek és büszké vagyunk az elért eredményekre. Sőt, szerénytelenség nélkül állíthatjuk, hogy koncertjeink bizonyos tekintetben a magyar előadóművészet fejlődéséhez is új szempontokat, a magasabb szintű igények megvalósításához pedig ösztönzést adtak.

Intézetünk volt az első, amely nemcsak hangoztatta, de meg is valósította a magyar koreográfusok és zeneszerzők együttműködését, új műveik létrehozását. Szükség van új szellemű alkotások bemutatására, és pedig a mai közönségnek szóló formanyelven. Így került sor a régi témák korszerű feldolgozására is. Műsorunk évente újabb repertoár-táncokkal gazdagodott. Néhányat említünk ezek közül, amelyek bemutatóként vagy mint a régi témák új feldolgozása kerültek be programunkba: Nádas Ferenc: *Fiatalság bolondság*, *Vidám kísértetek*, *Rózsa lelke*, *Chopiniana*; Hidas Hedvig: *Róma kútjai*, *Két világ*, *Dance macabre*, *Arabesque*; Lőrinc György: *Acisz és Galatea*, *Nádasban*, *Egy faun délutánja*; Bartos Irén: *Lúdanyó meséi*, *Kék madár*, *Petruska*, *Napszakok*; Nádas Ferencné: *Csónakban*, *Mefisztó keringő*; L. Merényi Zsuzsa: *Carneval*, *Tavaszi*, *Delibes: Pas de deux*; Aszalós Károly: *Hajdú tánc*; Roboz Ágnes: *Farucca*. Nemcsak az Intézet tanárai vállaltak koreográfiai munkát, meghívtunk vendég-koreográfusokat is, így Barkóczy Sándor: *Tavaszi*, *Randevú*; Seregi László: *Scherzo* és Rábai Miklós: *Drágszéli táncszvit* c. kompozíciói

is bekerültek a koncertműsorba. Reméljük, hogy évről évre több jeles művész alkotása szerepelhet az intézeti repertoárszámok és bemutatók között.

Két alkalommal tarthattunk növendékkoncertet is. Mindkettő célja az volt, hogy Intézetünk művészetpedagógiai munkáját a szakmai közönség, illetve a nagy nyilvánosság előtt bemutassuk. Ezek ugyan jelentős ösztönzést adtak a fejlődéshez, de növendékeink túlterhelése miatt gyakrabban nem tudjuk megrendezni. Jó kezdeményezés volt, s reméljük, hogy ilyen irányú munkánkat – talán jobb épületviszonyok esetén és egy bemutatóterem birtokában – tervszerű intézeti munkává fejleszthetjük. Sikeres volt az a kezdeményezés, hogy volt növendékeink az intézeti KISZ és úttörő szervezetek javára rendeztek koncertet. Színvonalas volt, és hiszem, hogy lesz folytatása.

Az Állami Balett Intézet elsődleges célja a művészképzés, de már megalakulása óta a gyakorlat szükségessé tette, hogy a balettpedagógusok továbbképzésének, illetve kiképzésének is központja legyen. Miniszteri rendelet¹¹⁶ értelmében végrehajtottuk a balett-oktatók átképzését, illetve továbbképzését, ami az 1962/63-as tanévvel nyert befejezést.

A pedagógusképzés terén végzett munkánk eredményeként átképzést és kiképzést nyert 101 balettoktató. Az átképzéssel és az új pedagógusok képzésével, valamint azáltal, hogy az új balettoktatókat Intézetünkben végzett operai hivatásos táncosok köréből képeztük, hozzájárultunk ahhoz, hogy a balettpedagógus utánpótlás terén jól képzett szakemberek működjenek. Ugyancsak nagy előrelépést jelentett az, hogy az Állami Balett Intézet balett-tananyaga lett az országos oktatás egységes tananyaga.

Újabb eredményt jelentett, hogy az Állami Balett Intézet a Művelődésügyi Minisztériumtól megkapta a szakfelügyelet feladatát. 1958 óta évente általában és országosan kb. 80 szakfelügyeletet hajtunk végre. Ezzel kívánjuk segíteni és ellenőrizni az oktatás színvonalát, s így állandó kapcsolatot tartunk fenn a gyakorló pedagógusokkal.

1963-ban megtartottuk az első országos balettpedagógus konferenciát a szakfelügyelők és 63 balettpedagógus részvételével. Ez a konferencia összegezte az 5 éves szakfelügyelet tapasztalatait, továbbá azokat a szakmai és szervezeti, valamint jogi és szociális szempontú problémákat, amelyek, orvoslásra várva, sajnos még ma is fennállnak a balettpedagógia terén. Alaposan meg kell vizsgálni, hogy ezen a területen sorrendben mely kérdések megoldása a legfontosabb, és az adott körülmények között ezeken segíteni.

Nem mondtunk le arról, hogy művészeti szakágunk is véglegesen hozzájusson a tanárképzőhöz éppen úgy, mint a többi művészet. Jelenleg nincsen olyan intézmény, ahol táncpedagógus-képzés folyik. Ezt a hiányt mi is csak alkalmilag szervezett balettpedagógus-képzéssel hidaltuk át. Szükséges a szakmailag és pedagógiailag jól képzett, szocialista gondolkodású oktatók utánpótlása. A táncpedagógusképző tanulmányi és szervezeti rendjére már elkészítettük javaslatunkat.

Az intézeti vezetés több fejlődési szakaszon ment keresztül a tizenöt év folyamán. Lőrinc Györgynek, az Intézet első igazgatójának munkáját szervezettség, a szakmai eredmények elérésére irányuló törekvés jellemezte. Az induló Intézet jó irányítását legjobban

az igazolja, hogy ma már biztos alapokra építhetjük további munkánkat. Ezt az igényesség és a magas szintre törekvés hatja át.

A fejlődés, a feladatok szétágazó volta és mennyiségi szaporodása tette szükségessé az igazgatótanács megalakulását. Ez a szerv az egyszemélyes vezetés elvének fenntartása mellett komoly segítséget jelent az igazgatónak, hisz rajta keresztül sok értékes javaslat és gyakorlati tapasztalat valósul meg. Ennek a kialakítása tette lehetővé, hogy az Intézet igazgatója elsősorban a magasabb szempontú irányító feladatoknak szentelhesse magát, a részlegek felelős vezetőinek munkáját összefogja és koordinálja a közös célok és feladatok megvalósítására.

Lőrinc György az 1961/62. tanévben vált meg az Intézet vezetésétől és az Operaház balettkarának igazgatását vette át. Az új igazgató, Hidas Hedvig, a művészi színvonal további emelését tűzte ki célul. Hogy ennek a feladatnak megfelelően, a Művelődésügyi Minisztérium mindenekelőtt mentesíteni kívánta a tanulmányi adminisztratív teendők alól, ezért az Intézet számára helyettes igazgatói állást engedélyezett. Aszalós Károly helyettes igazgató azóta is komoly segítséget jelent a többi részlegvezetővel együtt, mint Bogdány Ferenc, az általános iskola és gimnázium igazgatója és a művészképző évfolyamok vezetője, Tiszai László gazdasági vezető, Balogh Éva kollégiumi igazgató és Kovács Éva tanulmányi előadó, akiknek harmonikus együttműködése biztosítja az Intézet jó működését.

A feladatok színvonalas munkát igényelnek a részlegek vezetőitől, a tantestülettől és az Intézet minden dolgozójától. De a feladatok minősége és nagysága nem mindig áll arányban az Intézet keretével és gazdasági lehetőségeivel. Reméljük, hogy eredményeink elismeréseként felettes szerveink a gazdasági lehetőségek adta keretben megteremtik az Intézet továbbfejlesztésének anyagi bázisát.

Az Intézet elmúlt tizenöt évének eredményei azt bizonyítják, hogy működése táncművészeti életünkben jelentős volt. A táncművész utánpótlás színvonalas nevelésével lehetővé vált, hogy az Operaház balettegyüttese mellett új balettkarok alakuljanak. Végzős növendékeinket most már nemcsak az Operaháznál és az Operettszínháznál helyeztük el, hanem az Intézet látta el művészekkel az újonnan alakult balettkarokat is a pécsi és a szegedi Nemzeti Színházaknál. Növendékeink jó előképzettsége biztosította, hogy kitűnően állnak helyt a munkában. Művészi munkájuk mellett emberi magatartásuk is megelégedést váltott ki. Rövid színházi működésükkel nemcsak hazai, hanem nemzetközi szinten is hírnévre tettek szert.

Végzős növendékeink első csoportját, 12 növendéket 1954-ben bocsátottuk útjára. 1957-től kezdődően évente tartottuk meg vizsgakoncertjeinket. Átlagban évente 12 növendék kerül ki az Intézet falai közül. A 15 év folyamán 97 növendék nyert teljes kiképzést és szerzett diplomát. A nálunk végzett és az Operánál, valamint táncos színházainknál működő fiatal művészek táncművészeti életünk tekintélyes bázisát jelentik. Ott vannak az Opera nemzetközi sikereket hozó szólistái között éppen úgy, mint a karban. Ők tették híressé a Pécsi Balettet. De a többi színházaknál is mind hazai, mind külföldi szereplések, fesztiválok alkalmával sikereket hoztak a magyar táncművészetnek. Az Intézet volt növendékeire büszkék vagyunk, öregbítették az Állami Balett Intézet nemzetközi hírnevét.

¹¹⁶ Lásd a balettoktatók működésének felülvizsgálatáról és továbbképzéséről szóló 6/1955. (XI.15.) Np.M. számú rendeletet. (A II. fejezetben közzölöm.)

Az Intézetet munka közben sok külföldi keresi fel. Voltak szovjet, bolgár, lengyel, német, angol, amerikai, svájci, finn, mongol, kínai, iráni vendégeink; voltak jó nevű művészek, újságírók, a kulturális élet képviselői és nem kis számban jó nevű szakemberek. Az Intézet tanári karának munkáját nemzetközileg is elismerik. Az elmúlt tizenöt év folyamán többen kaptak meghívást előadások tartására, oktatásra és tudományos vitákra. A Külügyminisztérium felkérésére az elmúlt évben az Intézet bemutatót rendezett művészetoktató munkájáról a hazánkba akkreditált kultúrattasék részére. Ezen mintegy 30 ország képviselője volt jelen. A bemutatónak nagy siker és elismerés volt a visszhangja.

Nemzetközi munkánk egy részét a külföldi hallgatók képzése jelentette. A nálunk végzetek ma hazájukban értékesítik az itt tanultakat, és tudjuk, hogy színvonalas munkát végeznek saját működési területükön. Végzett 3 német, 2 bolgár növendék, továbbképzésben részt vett 1 mexikói, 1 ausztráliai fiatal. Több alkalommal nálunk gyakorolt néhány külföldi vendégművész is.

A nemzetközi kapcsolatok tervszerű kiépítése terén a múlt év fordulópontot jelentett. A Művelődésügyi Minisztérium kezdeményezésére javaslatot nyújtottunk be a népi demokráciák szakintézeteivel való kapcsolat felvételére. A Művelődésügyi Minisztérium támogatásával így került munkaprogramba a nemzetközi kapcsolatok szervezett kiépítése, tapasztalatcsere, valamint szakmai és baráti együttműködés, kölcsönös tanulmányutak és a szakmai tananyag kicserélése. Ezt a kapcsolatot a kultúregyezmények is megerősítik, ez biztosítja a kölcsönös együttműködés rendszerességét és tervszerűségét.

A kulturális egyezmény keretében már felvettük a kapcsolatot a berlini balettiskolával; ugyanez folyamatban van a kijevei, a szófiai, a varsói és a prágai intézetekkel. A nemzetközi együttműködés következtében Intézetünk első vendégtanára Olga Lepesinszkaja, a nemzetközileg is ismert szovjet balettművész, a moszkvai Balettakadémia kiváló balettmestere volt. A múlt tanévben segítette művészetpedagógiai munkánkat; részt vett a gyakorlati oktatásban, segített betanítani vizsgai koncertszámokat, látogatta az évfolyamokat munka közben, részt vett a tanulmányi és metodikai értekezleteken. A szakmai megbeszéléseken segítette munkánkat bőséges tapasztalatainak átadásával, valamint a moszkvai Balettakadémia programjának intézeti ismertetésével. Egész évi, fáradságot nem kímélő, lelkes, kiváló művészi munkája követendő példaként áll előttünk.

Hazai és nemzetközi eredményeink alapján Intézetünk az akadémiai fokon működő legjobb intézetekkel egy színvonalon áll. Ez a tény is kötelez a további fejlesztésre és az elért eredmények megőrzésére.

Amikor ezúton is még egyszer elismerem a tanárok jó munkáját és köszönetemet fejezem ki a tantestületnek, azt is el kell mondanom, hogy sok áldozatvállalással, fáradhatatlan munkával jutottunk el a mai színvonalas eredményhez. A nehézséget tulajdonképpen a hiányosságok, illetve kezdetleges felszerelések okozták. Hiszen induló Intézetünkben az oktatás tárgyi feltételei csak szükségmegoldásként voltak biztosítva. Tudjuk jól, hogy kávéházak helyén több épületben elszórva, éttermekből átalakított balett-termekben dolgozunk.¹¹⁷ Ami kezdetben szükségből jó volt, az tizenöt év távlatában ma

¹¹⁷ Az intézet megindulásakor a balett-terem és a közismereti oktatás az Andrássy út 24. szám (volt Opera kávéház: 4 balett-terem) és az Andrássy út 25. szám (volt Upor kávéház: iskolai tanterem és 3 balett-terem) alatt kaptak helyet.

már hátráltató körülmény. Ezeknek a megszüntetése égetően sürgős feladatnak látszik, mert a színvonalas fejlődést ezen hiányosságok nagymértékben gátolják.

Új intézeti épületre volna szükség. Kormányzatunk ennek megvalósítása érdekében az első lépést már megtette azzal, hogy az intézeti székház építésének helyét kijelölte. Tárgyalások vannak folyamatban a székház anyagi lehetőségeinek biztosítására. Reméljük, hogy ezek a tárgyalások sikerrel fognak befejeződni. Annak a tudata, hogy kormányzatunk foglalkozik a probléma megoldásával, bizalommal tölt el és újabb lendületet ad munkánknak.

Elmondhatjuk, hogy az a csemete, amelyet tizenöt évvel ezelőtt kormányzatunk áldozatkészségével elültettünk, terebélyes fává növekedett, és ennek gyümölcseit a magyar táncművészet élvezzi.

4. Hidas Hedvig igazgató nyilatkozata a húszéves Állami Balett Intézetről (1970)¹¹⁸

1970 júniusában ünnepelte két évtizedes fennállását az Állami Balett Intézet. A jubileum alkalmából felkerestük az Intézet igazgatóját, Hidas Hedviget.

– Mi tette szükségessé húsz évvel ezelőtt az önálló Intézet létrehozását?

– A felszabadulás után bekövetkező politikai, társadalmi és kulturális változás a táncművészetet is a többi művészet rangjára emelte, és az iskolaszerű művészképzéssel kívánta biztosítani, hogy ne csak kiváló táncosokká, hanem a kor követelményeinek megfelelően művelt emberekké is váljanak a táncművészek. Ez azért is fontos, hogy ha netán a szakmai tanulmányok megszakadnak, a növendék a más pályákhoz is szükséges általános műveltséget és érettségi bizonyítványt mindenképpen megkapja, ezenkívül pedig a produkciók és a művészeti élet színvonalát emeli, ha a művészek sokoldalúan képzettek és tájékozottak.

– Milyen hagyományokra épített az Intézet, és hogyan alakította ki jelenlegi képzési rendszerét?

– A felszabadulás után, az 1950-es években a magyar balettművészet a szovjet alkotóművészek segítségével viszonylag rövid idő alatt ugrásszerű minőségi fejlődést ért el. A magyar balettpedagógia az új követelményekhez kellett, hogy igazodjék, s így az első szovjet mesterek egyúttal a szovjet hivatásos táncművészképzés rendszerével is megismertettek bennünket. Az Intézet létesítésekor ez adta az alapot, melyet a magyar tanári kar – élén az európai szakműveltségű és tapasztalatú Nádasi Ferencsel – állandóan csiszolt, alakított és transzponált, a mindenkorai színpadi követelmények figyelembevételével.

– Mit jelent ez a csiszolás és hogyan valósul meg a gyakorlatban?

– Intézetünk tanári kara kezdetől fogva olyan művészpédagógusokból áll, akik az egységes képzési rendszerrel – de saját egyéniségük és módszerük szerint – a tanítványokból alkatuknak, tehetségüknek megfelelő karakterű művészeket tudnak nevelni. Ezzel párhuzamosan a tananyagot is alkotó módon formálják, fejlesztik. Minden tanár a saját

¹¹⁸ Megjelent: Kaposi Edit: Húsz éves az Állami Balett Intézet = Muzsika, XIII. évf. 7. szám, 1970. július, 39–40. o.

tárgyával foglalkozó tanári munkaközösséggel vitatja meg a problémákat, és a szükséges változtatásokat közösen kísérletezik ki és iktatják be. Az anyag gazdagításához hozzájárulnak a hazánkban járó külföldi balettművészekkel, pedagógusokkal való tapasztalat-cserék és tanáraink külföldi tapasztalatai, tanulmányútjai is.

– Mit tart a két évtized legnagyobb eredményének?

– Azt, hogy a nemzetközi balettleletben már elismert magyar balettművészet sike-reiben az Intézetnek is része van. Az Operaház balettegyüttesének ma már 80 százaléka nálunk végzett művészekből áll, a Pécsi Balett megszületését pedig az tette lehetővé, hogy egy teljes évfolyam végzős növendékeit szerződtethette a színház, s az új utakat kereső magyar operett és musical szintén innen kapott néhány jól képzett művészt.

– Hogyan készült az Intézet a jubileum megünneplésére?

– A meghívott hazai és külföldi művészeknek és pedagógusoknak akartuk bemutatni iskolánk műhelymunkáját. Örömmel tapasztaltuk, hogy értesítésünkre, meghívásunkra több szovjet szocialista köztársaság és szocialista ország testvérintézetének tanári delegá-ciója jött el, valamint dán, angol, olasz és svájci kollégák. A vendégektől a legizgalmasabb kérdésre kértünk választ: Intézetünk képzési anyaga és színvonala megüti-e a nemzetközi táncművészeti követelmények mércéjét? Hiszen csak akkor sikerül a táncművészetben is a világszínvonalat elérnünk, ha ezt ugyanolyan szinten alapozzuk meg. (A tanácskozás eredményeiről – miután feldolgoztuk azokat – később fogunk beszámolni.)

– De ez már a következő évtizedek feladatai közé tartozik, – milyen feltételek teszik reálisá ezt a jogos igényt?

– Sokéves harc után reálishan talán most lehetünk először optimisták. Rövidesen olyan új színházak kapunk, ahol az iskola, a kollégium, a megfelelő gyakorlóterem egy épületben lesznek. Ez módot ad a növendéklétszám emelésére, s így rövidesen az Operát és a Pécsi Balettet, valamint a Fővárosi Operettszínházat is el tudjuk látni jól képzett, ifjú táncművészekkel, esetleg a többi, táncosokat foglalkoztató színházat és intézményt is. Az igényfelmérés alapján kb. húsz évig valamennyi végzős növendékün- ket azonnal szerződtetni tudják. Szeretnénk, ha az Intézet a vele szemben támasztott különböző, egyéb szakmai igényeknek is eleget tudna tenni, így például szükség len- ne fiatal balettmester-gárdára. A pedagógusképzés felelősségteljes munkáját örömmel vállalnánk, hiszen a jövő minőségi fejlődése szempontjából ez a legfontosabb. A ta- nulólétszám emelkedésével szeretnénk olyan iskolai balettegyüttest létrehozni, amely a tanulmányok szintjének megfelelő kompozíciókkal módot adna a növendékeknek, hogy kellő színpadi gyakorlatot szerezzenek. Ennek nemcsak a mi szempontunkból volna jelentősége, hanem a hasonló korú közönség ízlésnevelésében, a táncművészeti ismeretterjesztésben is. Egyre gyakrabban merül fel az az igény is, hogy a külföldi jelentkezők részére külön osztályt indítsunk, és nagy az érdeklődés a nyári kurzusok, speciális kollégiumok iránt is.

Az Intézet két évtizedes eredményei alapján bízunk abban, hogy terveiket sikerrel megvalósítják.

5. Kun Zsuzsa igazgató cikke a huszonöt éves Állami Balett Intézetről (1975)¹¹⁹

Az idei tanévben ünnepeljük intézetünk fennállásának 25. és felszabadulásunk 50. évfor- dulóját. E kettős jubileumnak különös jelentősége van számunkra, hiszen intézetünk a hazánk felszabadítását követő kulturális forradalmunk egyik vívmánya.

Az intézet megalapítása előtt a balettművész képzés az Állami Operaház keretén be- lül stúdió jelleggel folyt. Kevesen jutottak el az érettségiig. Államunk művészettámogató politikája legtöbbször tett a táncművészet érdekében akkor, amikor 25 évvel ezelőtt az Állami Balett Intézet megalapításával ezt a művészeti ágat művészképző intézményhez juttatta és ezzel a többi művészeti ágakkal egyenlő szintre emelte.

Az Állami Balett Intézet feladata az, hogy sokoldalúan képzett, haladó szellemű és művelt táncművészeket adjon a társadalomnak. A feladat azonban már röviddel az in- dulás után bővült azzal, hogy a balettpedagógusok átképzését, illetve képzését, majd a balettpedagógusok országos szakfelügyeletét is ellátja. Az intézet vállalta a reá hátruló feladatokat, mert tudatában volt annak, hogy a jól képzett művész – értékes táncművek igényes tolmácsolásával – neveli a társadalom ízlését és fokozza igényét a jó és a szép iránt; de tudatában volt annak is, hogy a nagyközönség neveléséhez, a színházi és szak- mai érdeklődés felkeltéséhez és fokozásához jó pedagógusokat kell biztosítani ebben a művészeti ágban is.

25 évvel ezelőtt négy évfolyammal indultunk. Növendékeink magvát azok a növen- dékek képezték, akik az Állami Operaház keretében működő iskolában Nádas Ferenc balettmester vezetésével nyertek addig balettképzést. Ebből a négy évfolyamból nőtt ki fokozatosan a 9 évfolyamos iskolai szervezeti forma. Az alakulási évtől kezdve minden évben rendszeresen átlag 25-50 növendék jutott be felvételi képességvizsgálattal az új növendékek sorába. Ez azt jelentette, hogy minden évben nyílt egy új első évfolyam. Csak egyetlen alkalommal szünetelt a felvétel, 1957-ben.

Az intézet a 9 évfolyamos szervezeti formával valósította meg a sokoldalú szakmai kiképzést. Az általános műveltség megszerzését kezdetben az általános iskola elvégzése után hároméves középiskolai képzéssel, az 1954–55. tanévtől kezdve pedig a négyosztá- lyos gimnáziumi érettségivel biztosította.

Az intézet szervezeti felépítésének fejlesztésével együtt járt a tanulmányi és vizsga- rend fejlődése, illetve korszerűsítése. A kiindulásnál biztos alapot és nélkülözhetlen segítséget jelentett Nádas Ferenc balettmester nemzetközileg elismert pedagógiai tevé- kenysége. Ehhez járult 1950-ben a kiváló szovjet koreográfusnak, V. Vajnonennek és feleségének, K. Armasevszkajának magyarországi működése, ők közvetítették hazánkban a szovjet pedagógia akkori legkorszerűbb eredményeit az Operában megszervezett ba- lettpedagógus tanfolyam keretében. A leningrádi balettmesternőnek, A. J. Vaganovának a módszerét pedig az ösztöndíjas Merényi Zsuzsa hozta magával a leningrádi tanulmá- nyútjáról 1952-ben.

¹¹⁹ Megjelent: Kun Zsuzsa: Huszonöt éves az Állami Balett Intézet = Táncművészeti Értesítő, 1975. 2. szám, 3–9. o.; a következő mottóval: „Az alábbiakban az Intézet igazgatójának június 17-én elhangzott ünnepi megemlékezését közöljük. A Szövetség elnöksége és az Értesítő szerkesztőbizottsága ez alkalommal is kö- szönti a jubiláló intézményt. – Szerk.”

A tananyag és a tanítási program lefektetése mindenekelőtt a klasszikus balett tantárgyban történt meg. A szaktanárok az anyagot saját tapasztalatukkal gazdagították és egyéni metodikai elképzelésekkel láttak munkához. A szakmai munkaközösségekben való állandó, rendszeres együttműködés alakította ki az alapvető és egységes tananyagot és ezzel egyúttal kifejlődött az anyag átadásának korszerű módszere. Ma már a 9 évfolyamos anyag jegyzetben összefoglalva áll a magyarországi balettpedagógusok rendelkezésére, sőt a német Henschelverlag kiadásában 1964-ben németül is megjelent.

A 9 éves balettképzést ma a következő tantárgyak egészítik ki: történelmi társastánc, emeléstánc, színpadi karaktertánc, magyar és idegen néptánc, táncírás és -elmélet, gimnasztika, akrobatika, színpadi játék, repertoár előkészítő, szolfézs, zongora, tánc történet, művészettörténet, zenetörténet, esztétika, világirodalom, idegen nyelv. E tantárgyak nagy része hagyomány nélkül, a tantárgy tanárainak úttörő munkájával jutott el mai fejlett formájához. Tehát az anyaggyűjtésen és kiválogatáson, a rendszerezésen és korszerűsítésen kívül még ki kellett dolgozni a megfelelő szakmetodikát is. Az összes szaktárgy tanítási programját írásban rögzítettük.

Itt szeretnék megemlékezni az 1968-ban létrehozott Metodikai Kabinettről, ahol a korszerű oktatás segédeszközeit, képmagnó-, film-, fotófelvételeket, hanglemezeket, könyveinket tároljuk. A Metodikai Kabinet, amely vezetését annak alapítása óta dr. Lugossy Emma látja el, elemző és összegező tudományos munkánk egyik bázisa.

A szakmai tárgyak és az általános műveltség megszerzése mellett az intézet kezdettől fogva lényegesnek tartotta, hogy a növendékek képzésükkel, táncos fejlődésükkel párhuzamosan ismerkedjenek meg a színpaddal. Ezért iktatta be, mint a kiképzés egyik követelményét, a színpadi gyakorlatot, melyet a bizonyítványokban is minősítünk. Természetes, hogy a növendékek, mint balett szakosok, a színpadi gyakorlat elsajátítása céljából az Állami Operaházhoz – egy időben a Fővárosi Operettszínházhoz – nyertek beosztást. Az Operaházban a gyermek-, valamint egyes balettbetétek felnőtt táncost igénylő szerepeit látják el. Növendégeink operaházi szereplése intenzív együttműködést teremtett a két intézmény között. Növendégeink – mint a gyakorlat igazolja – sokat tanulnak ezáltal, de ugyanakkor helytállásukkal nagy segítséget is jelentenek az Operaháznak.

Minden gyakorlati és elméleti tárgyból évente, évfolyamok szerint előírt vizsgák vannak. A vizsgák minősítése indexbe kerül. A növendékek – mint említettem – szakmai tanulmányaikkal párhuzamosan végzik el az általános iskola, majd a gimnázium megfelelő osztályait. Az érettségi vizsgát is le kell tenniük, mielőtt a szakmai diplomát kézhez kapják.

A diploma elnyeréséhez a IX. évfolyam befejeztével diplomavizsgát kell tenni. Ez a vizsga igen komoly követelményeket támaszt a növendékekkel szemben. Mindenekelőtt egy zártkörű teremvizsgán meg kell mutatniuk jó technikai felkészültségüket, majd az Operaházban megrendezett nyilvános koncerten tanúbizonyságot tehetnek előadóművészi képességükről. A koncertek műsora túlnyomóan klasszikus művek részleteiből áll, de gyakran mutatják be kortárs koreográfusok és intézeti tanáraink alkotásait. Néhány alkalommal tanév közben is tartottunk növendék koncertet, azzal a céllal, hogy bemutassuk intézetünk művészetpedagógiai munkáját a szakmai közönség és a nagy nyilván-

nosság előtt. Ezek az előadások komoly ösztönzést adtak tanulóink fejlődéséhez. A gyerekek sokirányú elfoglaltsága miatt ezek a koncertek egy idő óta elmaradtak. A jövőben szeretnénk növendégeink színpadi gyakorlatának ezt a formáját ismét feleleveníteni.

Az Állami Balett Intézet elsődleges célja a művészképzés, de már megalakulása óta a gyakorlat szükségessé tette, hogy az intézet központja legyen a balettpedagógusok továbbképzésének, illetve kiképzésének is. Ezért 1974-ben 33 hallgatóval új, 3 éves balettmesterképző tagozatot indítottunk, melynek programja az eddigieknél szélesebb körű, hiszen a balettmetodika mellett a hallgatók történelmi társastáncot, emeléstáncot, pszichológiát, neveléslélektant, zeneelméletet, zenetörténetet, anatómia-egészségtant, valamint tánc történetet tanulnak. Ezzel a tanfolyammal is biztosítani kívánjuk mind intézetünknek, mind a színházak igényeinek megfelelő pedagógus utánpótlást.

A néptánc-mozgalmak régi óhaja teljesült akkor, amikor az Állami Balett Intézet kezei között megoldottuk a hivatásos néptáncos képzést. Ennek az úttörő munkának eredményeit láthattuk a tagozat vizsgakoncertjén. A tagozat növendégei főtantárgyukon, a néptáncon kívül balettet, emelést, akrobatikát, éneket, zenét tanultak és érettségi vizsgát tettek. Az idei ősszel az eddigi tapasztalatokat figyelembe véve új évfolyamot indítottunk, ugyancsak 4 éves tanulmányi idővel. A színházi táncos igények kielégítésére a most lezáró tanévben létrejött Pécsen és Szegeden egy 4 éves szakközépiskolai tagozat, melynek szakfelügyeletével a Kulturális Minisztérium az Állami Balett Intézetet bízta meg.

Az intézeti vezetés több fejlődési szakaszon ment keresztül a 25 év folyamán. Lőrinc Györgynek, az intézet első igazgatójának munkáját szervezettség, szakmai eredmények elérésére irányuló törekvés jellemezte. Hogy jól irányította az induló intézet munkáját és életét, legjobban az igazolja, hogy ma már biztos alapokra építhetjük további munkánkat és ezt a munkát az igényesség és a magas szintre törekvés hatja át. Lőrinc György az 1961/62-es tanévben vált meg az intézet vezetésétől és az Operaház balettegyüttesének igazgatását vette át.

Az utána következő igazgató Hidas Hedvig, 1972-ig vezette az intézetet. Elsődleges feladatul a művészi és technikai színvonal emelését tűzte ki céljául. Igazgatása alatt az 1964/65-ös tanévtől kezdve előtérbe került a magasabb szintű szakmai műveltség igénye is, és így indult el az érettségire épülő egy-, illetve kétéves művészképző. A képzés keretén belül tánc történetet, zenetörténetet, világirodalmat, dramaturgiát, esztétikát és idegen nyelvet tanulnak. E tárgyakból vizsgát is tesznek.

Az intézet elmúlt 25 évének eredményei azt bizonyítják, hogy működése táncművészeti életünkben jelentős volt. A táncművész utánpótlás színvonalas nevelésével lehetővé vált, hogy az Operaház balettegyüttese mellett új balettkarok alakuljanak. Végzős növendégeink most már nemcsak az Operaháznál és az Operettszínháznál helyezkednek el, hanem az intézet látja el táncművészekkel az újonnan alakult balettkarokat és balettegyütteseket, így a Pécsi Balettet is. Növendégeink alapos előképzettsége biztosította, hogy jól állnak helyt a munkában. Végzős növendégeink első csoportját, 12 növendéket, 1954-ben bocsátottuk útjára. 1957-től kezdődően évente tartottuk meg a vizsgakoncertjeinket. Átlagban ilyenkor 12 növendék kerül ki az intézetből. Közülük azóta többen magas állami és egyéb művészeti díjak, kitüntetések tulajdo-

nosai, nemzetközi versenyek győztesei. A 25 év folyamán 192 növendék nyert teljes kiképzést és szerzett diplomát. A nálunk végzett és az Operaháznál, a Pécsi Balettél, valamint táncos színházainknál működő művészek táncművészeti életünk tekintélyes bázisát jelentik, mind hazai, mind külföldi szereplések alkalmával sikereket hoznak a magyar táncművészetnek. Az intézet volt növendékeire büszkék vagyunk, öregbítették az Állami Balett Intézet nemzetközi hírnevét. Iskolánknak első csoportos külföldi bemutatkozása az elmúlt tanévben jött létre. Aberdeenben, az ottani rangos ifjúsági zenei fesztiválon a teljes IX. évfolyam és néhány VIII. évfolyamos növendék szerepelt, részben vizsgakoncertünk programjával.

Nemzetközi munkánk egy részét a külföldi hallgatók képzése jelentette. A nálunk végzetek ma hazájukban értékesítik az itt tanultakat.

A nemzetközi kapcsolatok tervszerű kiépítése terén az 1964-es év jelentett fordulóponthoz. A Művelődésügyi Minisztérium kezdeményezésére javaslatot nyújtottunk be a népi demokráciák szakintézeteivel való kapcsolat felvételére. Így került be munkaprogramunkba a szervezett nemzetközi kapcsolatok kiépítése, tapasztalatcsere, valamint szakmai és baráti együttműködés a testvérintézményekkel. Ezt a kapcsolatot ma már kultúregyezmények is megerősítik és ez a tény is biztosítja a kölcsönös együttműködés rendszerességét és tervszerűségét. A kulturális egyezmény keretében már felvettük és megkötöttük a kapcsolatot a leningrádi, berlini, szófiai, varsói, gdanski, bukaresti, kolozsvári intézetekkel. Terveink között szerepel, hogy felvegyük a kapcsolatot más balettiskolákkal is. Itt elsősorban a moszkvai és permi balettintézetekre gondolok.

A nemzetközi együttműködés terén intézetünk első vendégtanáraként Olga Lepesinszkaját, a nemzetközileg is elismert szovjet balettművészt, balettmestert üdvözölhettük. Az elmúlt tanévekben segítette művészetpedagógiai munkánkat; részt vett a gyakorlati oktatásban, segített a koncertszámok betanításában, látogatta az évfolyamokat munka közben, részt vett a tanulmányi és metodikai értekezleteken. De igen nagy segítséget kaptunk A. Gavrilovics Jelagin mestertől is, aki az elmúlt tanévben 2, és az idén pedig 1 évfolyamunkat vezette, s egy éve a pedagógus tagozaton oktatja hallgatóinkat is. Segítségével intézetünk balettmesterei a balett munkaközösség keretében megismerkedhettek a Moszkvai Balett Intézet klasszikus balett tananyagával, melyet a következő években a budapesti programunkban hasznosítani kívánunk.

Eddigi hazai és nemzetközi eredményeink az eddig elért eredmények megőrzésére és továbbfejlesztésére köteleznek. Ma a balettművészet az egész világon reneszánszát éli, népszerűsége egyre nő. A már meglévő, ún. balett nagyhatalmak mellé egyre újabb és újabb országok együttesei, iskolái zárkóznak fel. A születő új koreográfiák művészileg és technikailag egyre nehezebb, sokrétűbb feladat elé állítják a táncművészeket. Ennek következtében a balett-technika eddig soha nem látott csúcspontot ért el. 3 éve tartó igazgatói működésem alatt az előbbieket tartottam szem előtt, ezért úgy hiszem, intézetünk feladata ma az, hogy a már meglévő, biztos, jó alapokon álló oktatásunkat még dinamikusabbá tegye, emelje a technikai színvonalat, képessé tegye a táncost arra, hogy testét hangszer gyanánt kezelve különböző stílusú táncművekben tudjon meggyőző alakítást nyújtani.

Intézetünkben eddig lány és fiú növendékeink – kivéve az első évfolyamokat – együtt tanultak. Tudjuk, nem egészen azonosak a követelmények a női és férfitanácsban, ezért az alacsonyabb évfolyamokban megszüntettük a koedukált osztályokat. A klasszikus balett órák időtartamát 1 óra 20 percről 1 óra 30 percre emeltük, valamint a balettórák számát minden évfolyamunkban heti 1-gyel növeltük. Egyes melléktantárgyak oktatását sűrítettük és átcsoportosítottuk. Kísérletként a 4 éves akrobatika oktatás helyett két évig tanítunk gimnasztikát és 2 évig akrobatikát, hogy az így szétbontott tantárgy a klasszikus balett oktatását jobban segíthesse elő. Első évfolyamos növendékeinknek, akiknek még nincs színpadi gyakorlatuk, az ún. repertoár előkészítő órákat vezettük be. Végzős növendékeink számára beiktattuk a színpadi karaktertánc oktatását, ahol nagy gondot fordítunk arra, hogy a jövő táncművészei megismerkedjenek Harangozó Gyula sajátos koreográfiai nyelvezetével, műveiben otthonosan mozogjanak, s hogy az Operaház repertoárjában levő karaktertáncokat is stílusosan adják elő.

Hazai táncéletünkben már nem is vitatott téma, hogy az ún. modern technika oktatását is be kell vezetni iskolánkban. Mindent megteszünk annak érdekében, hogy ezt a tervünket is valóra váltsuk.

Növendék utánpótlásunk javítása érdekében két éve rendszeresen és eredményesen járjuk a budapesti és vidéki általános iskolákat tehetségkutatás céljából, ezzel is növelve a tánra jelentkező alkalmas növendékek számát.

A következő tanévtől kezdődően kísérletképpen elindítjuk a 9 éves gyermekek számára az előkészítő osztályt, ahol heti 3 alkalommal készítjük elő az arra alkalmas növendékeket a későbbi intenzívebb oktatási munkára.

Ezeket a terveket csak úgy tudjuk megvalósítani, ha már régóta égető épületgondjaink megoldást nyernek.

Amikor ezúttal elismerem tanáraink jó munkáját és köszönetemet fejezem ki a tantestületnek, azt is el kell mondanom, hogy sok áldozatvállalással, fáradhatatlan munkával jutottunk el a mai színvonalas eredményhez. A nehézséget tulajdonképpen a hiányosságok, illetve a kezdetleges felszerelések okozzák. Hiszen induló intézetünkben az oktatás tárgyi feltételei csak szükségszerűen voltak biztosítva. Ismeretes, hogy kávéházak helyén, több épületben elszórva, éttermekből átalakított balett-termekben dolgozunk. Ami kezdetben szükségből jó volt, az 25 év távlatában hátráltató körülmény. Ezeknek megszüntetése égetően sürgős feladatnak látszik, mert a színvonalas fejlődést e hiányosságok nagymértékben gátolják. Új intézeti épületre van szükségünk. Kormányzatunk ennek megvalósítása érdekében az első lépést már megtette azzal, hogy az intézeti székház építésének helyét kijelölte. Addig is a Kazinczy utcai épület augusztus 20-án kész lesz, így a Nemzeti Galériából¹²⁰ elköltözhetünk. Addig dolgozunk a Kazinczy utcában, míg új épületünk el nem készül. Annak tudata, hogy kormányzatunk foglalkozik problémáink megoldásával, bizalommal tölt el és újabb lendületet ad munkánknak.

¹²⁰ A Magyar Nemzeti Galéria akkori, V. Kossuth Lajos tér 12. szám alatti épületéről (volt Kúria, később Néprajzi Múzeum) van szó.

6. Dózsa Imre igazgató nyilatkozata az Állami Balett Intézetéről (1980)¹²¹

Dózsa Imre egy esztendeje vette át Kun Zsuzsától az Intézet igazgatói tisztségét. Arra kérem, idézze fel, milyen elgondolásokkal látott munkához?

– Tervekről nem szoktam beszélni, mert úgyis csak megvalósulásuk után látszik, hogy mit szeretnék. Egyébként nagyképűség lett volna egy év alatt bármilyen gyökeres változást meghirdetni, s nem is kell alapvető változtatás, mert az Intézet felépítése úgy jó, ahogy van. Természetesen a kor, a stílusok, a darabok változásához az Intézetnek is alkalmazkodnia kell.

Különösebb elképzeléseim? Tudom, hogy milyen tárgyak rosszak, hol kell változtatni. Az együttesek repertoárja például annyira igényli a modern technikát, hogy a tantárgy oktatása most már elodázhatatlan. Az új tanévben ezért meghívunk egy tanárt Londonból; a művészképzősöknek tart majd órákat három hónapon keresztül. Szeretném, ha az Intézet egyik tanára ez alatt az idő alatt elsajátítaná tőle a Graham-technikát. Ezeket a stúdiókat a színházi táncosok is látogathatják majd, így nemcsak az Intézet, hanem az egész szakma tanulhat a foglalkozásokból. A színészmesterség oktatása is állandó gond. Úgy próbálok ezen segíteni, hogy Kapás Dezső rendezőt felkértem az órák vezetésére. A gyerekek ezentúl meg fognak szólalni a foglalkozásokon, tehát a beszéd és a mozgás komplexumát igyekszünk kialakítani. Még egy újdonság: a hagyományos repertoár-órák megszűnnek, s helyüket az órák menetébe beépítve – vagy akár külön foglalkozások keretében is – egy táncosabb stúdió váltja fel. Így a gyerekek a színpadi karaktertáncok ismétlése helyett klasszikus vagy egyéb darabokból kisebb részleteket, variációkat tanulnak meg, s az iskolás, kötött foglalkozás végén már a IV. évfolyamtól felszabadultabban táncolhatnak. Természetesen a karaktertánc oktatása azért megmarad.

A szakmai tárgyak anyagát át kell néznie, mert sok az átfedés, a pontatlanság. Elsőként a balettprogramot tisztáztam: bizonyos alapidolgozokhoz ragaszkodnom kell, bizonyos áramlatokat meg kell szüntetnem. Eddig szokásban volt, hogy ha jött – akár Keletről, akár Nyugatról – egy vendég, akkor az ő módszerei alapján a mi metodikánk is mindig egy picit módosult. Így a tanjegyzetbe sok tisztázatlan részlet került be. A munkaközösség már átnézte a kilenc év anyagát, s az első három év javított anyagával el is készült. Ugyanígy átfésültük az emeléstani jegyzeteket is.

Az elméleti tárgyak körében szeretném bevezetni a művészképzőben eddig is oktatott zene- és táncörténet, irodalom és filozófia mellé a képzőművészet történetét. A növendékek így komplex, összehangolt művészettörténetet hallgathatnának.

– Az Intézet néptánc- és pedagógustagozatán várható-e valami változás?

– A pedagógusképzőben éppen most indul el egy újabb évfolyam. Az itteni gond már szorosan kapcsolódik az Intézet régóta vajúdo kérdéséhez: a főiskolává váláshoz. Az Intézet életének egyik ellentmondása éppen az, hogy a pedagógus diploma főiskolai végzettségnek számít, ugyanakkor a táncos diploma köztes jellegű, nem tekintik sem közép-, sem főiskolai végzettségnek. Ha sikerül megoldani az Intézet főiskolává válá-

sát, akkor ez a kérdés is megoldódik. Elképzelésem azon alapul, hogy a növendékek a művészképző elvégzése után még egy évig kapnának elméleti stúdiókat, mialatt már a színházakban is dolgoznak. Ez a szakma ugyanis egészen speciális. Egy táncos nem „veszíthet” még éveket a pályájából, így is már felnőtt, mire kikerül az Intézetből. A pedagógusok oktatását pedig nappali tagozaton szeretném megvalósítani, így folyamatos képzést biztosíthatnánk. A néptánctagozat – mivel négyéves – marad szakközépiskola.

Az egyik legnagyobb gond, hogy szakmánk elméleti részével senki nem foglalkozik, illetve olyan generáció adja az elméleti bázist, amelyik már nyugdíj felé közeledik. Ha elérjük a főiskolai rangot, a metodikai kabinetből elméleti részleget, tulajdonképpen új tanszéket kell létrehoznunk az elméleti feladatok megoldására.

– Megoldható-e a növendékek gyakoribb színpadi foglalkoztatottsága?

– Már az elmúlt tanévben két vizsgaelőadást sikerült tartanunk. Az ún. kiskoncerteket nem akarom felújítani, mert a nem megfelelő körülmények miatt a szándékunkkal ellenkező hatást érik el. A jövő tavaszra ezért két koncertet tervezek az Erkel Színházban, de szóba került Tatabánya is, ahová a sikeres kiruccanás után visszahívták a növendékeket. Koreográfusokat is szeretnék felkérni, hogy kizárólag a növendékek számára, ezekre a koncertekre készítsenek műveket. És ha egyszer elkészül az új épületünk, az egybenyitható négy nagyteremmel saját színháztermünk is lesz. Ez a hatalmas épületkomplexum a Nyár és a Klauzál utca között emelkedik majd. Tervei készen állnak, kivitelező vállalatot is találtunk, 1985-re talán el is készül.¹²²

– Ki tudja-e elégténi az Intézet a társulatok táncos igényeit?

– Elegendő táncost soha nem képezünk, nem is tudunk, mert „nagy a piac”. Mindig kevés a jó táncos, s mindenki őket akarja szerződtetni. Ezért elosztás soha nem lesz. Szeretnék mégis optimális elosztási rendet kialakítani, megpróbálok megállapodást kötni az érdekeltektől, hogy ne folytatódjék ez az „embervásár” – ahogyan a növendékek mondják.

– Kialakult-e már a kapcsolat az Intézet és az alsó-, illetve a két középfokú szakiskola között?

– Igen, az Intézet gyakorolja a szakfelügyeletet az alsóbb fokú oktatási intézmények felett. Pécsről és Szegedről is vettünk fel egy-egy évre növendékeket az elmúlt tanévben. S a tehetséges gyermekeket mindenhol várjuk.

– Hogyan alakulnak az Intézet nemzetközi kapcsolatai?

– Régi és nagyon jó kapcsolatban állunk a moszkvai és a leningrádi oktatási intézményekkel, s továbbra is élünk a lehetőséggel, hogy növendékeinket ott képezzék tovább. Tanáraink viszont eljutnak a világ különböző pontjaira, s bízom benne, hogy tanulmányútjaikon meglátják, amit követni érdemes. Általános alapelvként nem akarok vendégmesterekre építeni, hiszen attól a mienk a budapesti Balett Intézet, hogy mi csináljuk. Ha mindig mankóra támaszkodunk, nem tanulunk meg járni, az Intézet pedig „járó” intézmény, kinőtt már a csecsemőkorból. Eddigi jó hírünket, nemzetközi rangunkat tovább kell növelnünk.

¹²¹ Megjelent: F. L. (*Fuchs Lívia*): Befejezetlen jövő = Táncművészet, V. (XI.) évf. 9. szám, 1980. szeptember, 4. o.

¹²² Az épület nem valósult meg.

7. Dózsa Imre igazgató nyilatkozata az Állami Balett Intézetéről (1981)¹²³

Operaházunk vezető magántáncosa – ahogy e rangot sok helyütt nevezik: első táncosa – változatlanul aktív színházi munkája mellett már harmadik éve igazgatja az Állami Balett Intézetet. Átlátja mostanra az intézet szerteágazó tevékenységét, ismeri múltját és feltérképezte a jövőbe vezető utakat. Beszéljen először arról – kérjük Dózsa Imrét –, mit tart felsőfokú táncpedagógiai intézményünk eddigi legjelentősebb teljesítményének?

– Mindenekelőtt azt, hogy az Állami Balett Intézet fennállásának 30 esztendeje alatt kicserélődött a teljes magyar előadógárda, s ma már majdnem minden hivatásos táncművész intézetünkben kerül ki. Elsősorban az Operaház teljes tánckara, valamint a Pécsi Balett tagjai és a nemrég alakult nagy sikerű Győri Balett törzsgárdája. (Azért mondok „törzsgárdát”, mert az alapító évfolyam mellé, később, néhány tánckari tagot a pécsi szakközépiskolából is felvettek.) Ezenkívül a Fővárosi Operettszínház tagságának zöme úgyszintén intézetünk növendékeiből rekrutálódott.

– Változtatott valamit a Balett Intézet bejáratott, régebbi szervezetén?

– Változtatásra nem volt szükség, csak a fejlődési folyamat során következő etapjait, lépéseit kellett észrevennem, illetve bevezetnem. Olyan hallatlan szerencsém volt ugyanis, hogy Nádas Ferenc metódusa, Lőrinc György igazgatása megteremtette azt a biztos pedagógiai bázist, melyet csupán megőrizni és továbbfejleszteni kellett. Ezt megtették a soron következő igazgatók: Hidas Hedvig és Kun Zsuzsa is. Én átvettem tőlük a stafétabotot s elvégeztem a magam penzumát.

– Akkor úgy kérdezem: miféle továbbfejlesztésre került sor közvetlenül igazgatása előtt és amióta igazgat?

– Hogy csupán a lényegeseket említsem: csaknem egy évtizede négy évfolyamos néptánc tagozattal bővült az intézeti oktatás. E téren gyűjtjük a tapasztalatot és kutatjuk a legmegfelelőbb módszereket a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlásának tervszerű megoldására. A 70-es évek elejétől folyik a balettpedagógusok képzése is. S mióta igazgatók, bevezettük a modern tánc és a jazz-tánc periodikus oktatását, mely már rendkívül időszerű volt.

– Megmagyarázná, miért volt ennyire időszerű a tananyag ágazati-stiláris kiegészítése?

– Ezt a kérdést kissé távolabbról közelítem meg. Magyarország kedvezőnek mondható földrajzi körülmények között fekszik táncviszonylatban is. A kelet-nyugati befolyások egyaránt érintették és megtermékenyítették balettművészetünket, beleértve a színházi szükségletekhez kötődő pedagógiát is. Mi a szovjet Vaganova-metódus szerint tanítunk. Mivel azonban megindult körülöttünk egy talán sosem látott mozgalmasságú kapcsolatrendszer: igazodunk az igényekhez. Mindenhol – így nálunk is – megfordulnak különböző táncirányzatok koreográfusai és bizony a táncosoknak az összes alkotói utasítást naprakészen végre kell hajtani.

– De valom: a mai balettművészetnek (éppúgy, mint a tegnapiak és holnapinak) legfőbb alapja az akadémikus vagy másképpen klasszikus balett iskolamódszere. Az aka-

démizmus a mi szakmánkban nem pejoratív kicsengésű, nem elavultságot jelent, hanem értékmérő fémjelzést, amely biztos időtállást garantál, s az összes egyéb irányzat gyors adaptálását is lehetővé teszi. A modern táncosból, jazz-táncosból nem válhat gyors iramban balett-táncossá valaki, de egy jól felkészített „balettes” – főleg persze növendék korában és mindenképpen fiatalon – hallatlanul rövid idő alatt képes elsajátítani az „egyebet”. Állításomat igazolhatják az itt megfordult angol, kubai modern táncmesterek és a nemrég nálunk járt amerikai jazz-tánc mester is. Ámuldoztak a növendékek testi és szellemi felfogóképességén.

– Hitet tesz tehát a klasszikus balett mellett. Érvényes ez a megállapítása az oktatáson túl, a színházi munkára is?

– Okvetlenül. Minden repertoár-társulat ékességei a klasszikus alkotások, s zálogai az előadóművészek kondíciójának, fejlődésének is. El tudja képzelni mondjuk a mai amerikai irodalmat Flaubert, Dosztojevszkij, Proust és Joyce, Upton Sinclair, Fitzgerald nélkül, s persze sok más felsorolható név nélkül, visszamenőleg a görögökig? És a zene, a képzőművészet milyen volna gyökerei nélkül?

– A klasszikus nyelvezettel egyébként minden kifejezhető (hiszen nyelvezet), így a legmodernebb életérzés is. A felhasználás szemlélet dolga. Tévednek azok a tollforgatók, akik mostanában (ismét!), tudatlanságból lekezelik az akadémikus balettművészetet. Ha nem szeretik, ne nézzék. Súlyos hibát követnek el azonban, amikor helytelenül befolyásolják a közízlést. Szívügyem, hogy ezt minden rendelkezésemre álló „szócsövön” át fülükbe juttassam.

– Mit szeretne megvalósítani, úgy is, mint a szakmai pedagógia legfőbb inspektora?

– A sok mindenből, ami eszembe jut, két gondolatot ragadnék ki. Az egyik talán közhelynek hangzik. Szeretném mindazt, amit tudok, amit szerte a világban tapasztaltam, átadni az újabb táncos nemzedéknek. Elvárom a Balett Intézet pedagógusaitól ugyanezt. Igyekszem hát – a felsőbb szervek támogatásával – mind több kollégámat tanulmányútra, külföldre juttatni. Jártak eddig is elég népes számban a moszkvai és leningrádi társintézetben, volt egy-egy mester a londoni modern tánc centrumban, Béjart Mudra-iskolájában, a kölni Nyári Akadémián; ezenkívül sok balettversenyt néznek végig. Növendékeink számára is nyitva az út: szovjet ösztöndíjakra, nyugati tanfolyamokra pályázhatnak, és részt vehetnek az ifjúsági kategória balettversenyein.

– Másik mondandóm az eredményeink fenntartásáért való küzdelemről szól. Állítom, hogy olyan komplex módon képezzük ki növendékeinket, mint a világ kevés országában. Megtanítjuk őket hivatásuk szeretetére is. Ezeknek a gyerekeknek kilencéves koruktól – jó esetben mindhalálig – egyetlen céljuk van: a szakma szolgálata. Azután kibocsátjuk őket és bekerülnek egy-egy társulat vérkeringésébe. Ha ezeken a helyeken nem találhatják meg életvitelüket, hitük közvetlen folytatását (ha elégtelen vagy szűk körben mozgó repertoárt, rossz közérzetet, rendszertelen gyakorlatokat stb. találnak), megtorpanhat a fiatal táncosok ambíciója és személyiségük sem fejlődik tovább. Ezért közvetlen érdekünk a társulatok „jó sorsa”. Nem szeretnénk értékeink eltékozlásának szemtanúi lenni.

¹²³ Megjelent: Gelencsér Ágnes: A korszerű Balettintézet (*sic!*) feladata. Beszélgetés Dózsa Imrével = Magyar Nemzet, XXXVII. évf. 298. szám, 1981. december 20., 10. o.

8. Dózsa Imre művészeti vezető nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (1991)¹²⁴

A gyakori vezetőváltás – miként egyes külföldi iskoláknál tapasztalható – megtöri az alapvető oktatási stílus menetét. A Balett Intézetnek szerencsére kevés igazgatója volt. Negyvenegy esztendő fennállása ebből a szempontból lényegében arányosan tagolódott Lőrinc György, Hidas Hedvig, Kun Zsuzsa és Dózsa Imre között.

Kossuth-díjas táncművészünk szeptembertől a táncfőiskola művészeti vezetője. Ebben a minőségében valamennyi művészeti-szakmai feladat első számú felelőse, aki korábbi, tizenegy éves főigazgatói működése alatt sikeresen kialakította az intézet jellegzetes, egyéni arculatát.

– Köszönöm, hogy ezt mondja, mert én is így érzem. Sőt, ma már – s valószínűleg éppen ezért – külön renoméja is van a nemzetközi mezőnyben. A mi diplománkkal több mint száz külföldi növendékünk tudott előnyösen elhelyezkedni. A pedagógusképzőre pedig annyi jelentkező van szerte a nagyvilágból, hogy pillanatnyilag a megnövekedett mennyiség már szervezeti gondokat okoz.

– Mi a titka ennek a sikerességnek?

– Az, hogy képesek voltunk alkalmazkodni a naprakész szükségletekhez. Mestereink a legjobb klasszikus iskolák metódusait adaptálták; nevezetesen a leningrádi, moszkvai vagy az angol balettintézetekét. A növendékek turnéi, illetve az iskolák kontaktusai kapcsán egyéb angol, német és olasz iskolák munkásságával is megismerkedtünk. Mindvégig tanítottak nálunk elsőrangú szovjet mesterek. Az utóbbi időszakban például Borisz Bregvadze, Adolf Hamzin, s az évek óta nálunk működő Flóra Kajdani. Most is érkezett hozzánk két kitűnő orosz és egy svéd pedagógus, és tanított rövidebb-hosszabb ideig a Royal Ballet School szisztémája szerint Jan Willem és Simon Mottram. Emellett nagyon fontosnak tartottam, hogy megnyerjem a régi, idősebb magyar mesterek mellé az ifjabb operaházi művészek egész sorát, valamint a vidéki együttesek rangos magántáncosait: Szőnyi Nórát, Keveházi Gábort, Eichner Tibort, Kováts Tibort, Bretus Máriát, Hetényi Jánost, Stimácz Gabriellát. Ők képviselik szerintem a hazai paletta színeit, s viszik tovább a művészetpedagógiába azt, ami éppen a sajátos arculat megtartását célozza. És persze az állandó továbbfejlesztésre szoruló technikai színvonalat is.

– Miközben a növekvő egyéb piaci szükségletekhez is alkalmazkodnia kellett...

– Természetesen. Így például oktatási terveinkben nem lehetett mellőzni a modern dance jelenlétét. Járt is nálunk az utóbbi években néhány kiemelkedő amerikai, kubai, angol modern mester. Köztük Lear Earnshaw és Wanoi Aikins, miközben azt is fontosnak tartottam, és fogom ezután is, hogy a mi pedagógusaink is dolgozzanak külföldön. Tanított hosszabb-rövidebb időn át idegenben Boros Erzsébet, Kékesi Mária, Dvorszky Erzsébet, Koren Tamás, Sterbinszky László és mások. Sőt, magammal is vittem néhány munkatársamat Chilébe, az ottani balettigazgatásom idején: Flóra Kajdanit, Sebestény Katalint és Szumrák Verát – gyakorlatvezetői és próbavezetői minőségben. Meggyőződésem ugyanis,

hogy rendkívüli haszonnal jár egy-egy idegen társulat struktúrájának, életvitelének, egyéni jellegzetességeinek megismerése. Gazdagítja az adott pedagógus tapasztalatait és hallatlan módon járulhat hozzá oktatói személyiségének alakulásához. Nem beszélve arról a nagyszerű lehetőségről, amellyel tevékenységük az intézet hírnevét öregbítheti...

– Hosszú évek óta folyik és folyton változik-tökéletesedik a pedagógusképzés. Ez a feladat már akkor is főiskolai szinten folyt, amikor a Balett Intézet még nem is volt hivatalosan főiskola.

– Valóban. S még mielőtt e tárgyat érintő egyéb részletekre kitérnék, szeretném hangsúlyozni, hogy a főiskola cím megszerzése azért volt számomra olyan elsőrendű fontosságú, mert a főiskolai diploma kézhez vétele által vált formailag egyenrangúvá a táncművész más művészekkel: zenészekkel, színház- és filmművészekkel, képzőművészekkel, akik már „ősidők óta” diplomások. Jól emlékszem, milyen gátlásokat okozott nekünk a pályakezdő években a „balettpatkányság”. Ma már minden kisgyerek, akit fölveszünk, tudja, hogy belőle – ha minden jól megy – főiskolát végzett művészember válik.

– De ugye ez nemcsak hiúsági kérdés? Úgyis tudom, hogy nem igazán erről van szó; csak a „visszaigazolást” szeretném hallani.

– Visszaigazolom. Nem mindegy – és tényleg nem csupán a társadalmi elhelyezkedés szempontjából –, hogy egy táncos majdnem analfabéta-e, ahogy valamikor az operaházi iskolában szokásban volt. Nem lehet mindegy, hogy a táncművész rendelkezik-e magasabb fokú kultúrával, olyannal, mint a humán értelmiségié általában. Biztos, hogyha növendékeinknek a gyakorlati-szakmai ismereteken túl elméleti-szakmai ismeretei lesznek, s hozzá kellő olvasottságuk-nyitottságuk általában, akkor egyszeriben jobb művésszé és teljesebb, magabiztosabb emberré is válhatnak. Mindez az esetleges pályamódosításkor is szerepet játszhat.

– Milyen módosítások várhatók az új tanévben?

– Szervezeti átalakulásunk egyik fázisa, hogy előbbre hoztuk az előkészítőt; nyolc éves kortól indul és egyéves helyett kétéves lesz. Hat évig tart az úgynevezett középfokú, négy évig a főiskolai balettművész-képzés.

– Az új tanévtől kezdve a négyéves néptáncképzés a modern táncsal bővült és létrejött az úgynevezett néptánc-színházi tánc tagozat. A tagozat vezetője Forgách József; a balettmesterek Som Gizella, Koren Tamás és Behumi Ferenc; a néptáncvezető Zórándi Mária; a modern tagozat vezetője pedig Lőrinc Katalin. Kiket képeznek itt?

– Néptáncosokat, modern táncosokat, musicaltáncosokat. Ilyenekre már évek óta van igény, de felkészítésükre tulajdonképpen most érett be igazán a helyzet, mert számottevőleg megnőtt irántuk a kereslet. Olyan „felvevőkre” gondolok – a hivatásos néptáncgyüttesek mellett –, mint az Operettszínház, a Szegedi Balett, a Madách Színház, a Veszprémi Színház és a Rocksínház – egyelőre.

– A középfokú balettművész-képzés mellett tehát ez a másik fajta képzési forma. De gondolom, a legnagyobb változások mégis a főiskolai oktatásban következnek be.

– Jórészt. Ugyanakkor az is természetes, hogy az egyik front strukturális változása az egész oktatási menetet áthatja. Legalábbis így kell majd történnie. Mert hát ez is csak folyamatosan kristályosodhat ki, mint minden változás egy élő-alkotó szervezetben.

¹²⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Évadkezdés a Magyar Táncművészeti Főiskolán. A jövő táncosai a legmagasabb fokkon... = Táncművészet, XVI. (XXII.) évf. 10. szám, 1991. október, 8–9. o.

– Milyen újdonságok várhatók a felsőfokú évfolyamok tananyagát illetően?
– A főiskolás években, magától értetődően, több lesz az elméleti tananyag. Felsorolni mindezt egy interjú keretében nem volna célszerű. Annyit azonban érdemes megemlíteni, hogy kapcsolódva a Tudományos Akadémia új tudománypolitikai koncepciójához, amely az egyetemek és főiskolák körébe kívánja utalni a szakágak kutatómunkájának egy részét, a szükséges posztgraduális képzésre is fel kell majd készülnünk. Ezzel kapcsolatban újdonságszámba mehet majd az úgynevezett áthallgatások lehetősége is. A feladatkör kialakításához és kivitelezési bázisaihoz sikerült megnyernünk Körtvélyes Géza aktív közreműködését.

– És milyen témakörök tartoznak majd ehhez a képzési, illetve továbbképzési területhez?

– Nyilvánvalóan olyanok, mint a tánctörténet és esztétika, összekapcsolva kultúr-történeti ismeretanyagokkal és a tánccal rokon, vele komplexitásban jelentkező tantárgyakkal. Azután, ha mint szeretném, egyszer beindul a koreográfus-, illetve kritikus- és szakíróképzés, akkor ezen elméleti tárgyakkal megalapozva a főiskola maradéktalanul el tudja majd látni feladatát.

– A szakmában mindenki tudja, ismeri és elismeri azt a széles körű tevékenységét, amelyet intézetvezetőként ez ideig végzett. Igaz, a legtöbben mindig a „látványosabb” felét ismerik mások munkájának, ezért megkérdezem: miket sorolna saját, leglényegesebb eredményei közé?

– Azt, hogy a látványos vizsgakoncertek mögött, már évek óta, olyan külföldi turnék állnak, melyek felnőtt táncosoknak is becsületére válnának. Nagy sikerrel szerepelt számos nyugat-európai városban a növendék-társulat, és mindenhova visszahívták őket. Továbbá azt, hogy az idei tanév végén Jeruzsálemben léptek fel növendékeink, a leningrádi iskola és a New York City Ballet iskolájának növendékeivel egyenrangú partnerként. Arra pedig egyenesen büszke vagyok, hogy soha nem vittünk tolmácsot magunkkal, mert minden gyerekünk megérteti magát angolul. Továbbá sikeresen tudunk gazdálkodni a külföldi tanfolyamok bevételeiből egy olyan periódusban, amikor szinte minden oktatási intézmény csődről panaszkodott. Még saját spicc-cipő műhelyt is létesítettünk, ahonnan – legalábbis egyelőre – térítésmentesen kapják elengedhetetlen munkaeszközüket a növendékek. Ezenkívül magam szerveztem minden külföldi turnét, magam impresszáltam diákok és mesterek külföldi útját, hogy minden bevétel az intézet „nagykasszájába” kerüljön, s hogy belőle a gyerekek profitáljanak...

9. Gál Jenő visszatekintése főigazgatói időszakára a Magyar Táncművészeti Főiskolán (2001)¹²⁵

– Hogyan került sor, nagy hirtelen, főigazgatói kinevezésedre?

– 1992 júniusában megbízott főigazgatónak kért fel a kulturális minisztérium, mivel Palovecz János egyéves megbízatása lejárt. Palovecz úr, a nagy műveltségű tanárember mellett Dózsa Imre töltötte be a művészeti vezetői posztot, de mégsem volt szerencsés helyzet, hogy a főigazgató maga nem a szakmából került az intézmény élére. Más megoldást kellett keresni, ezt a minisztérium is belátta. Az érvényes rendelkezések miatt nem lehetett Dózsa Imrét ismételten megbízni, így került sor az én felkérésemre. Erős hatásköri megkötéssel (például nem küldhetek el és nem vehetek fel senkit) elsősorban azzal bíztak meg, hogy bonyolítsam le a meghirdetendő főigazgatói pályázatot és biztosítsam az intézet folyamatos működését. Az amúgy sem békés és nyugodt körülményeket azonban bonyolította, hogy a gazdasági igazgató bejelentette szinte azonnali távozását, őszel pedig a főtitkár szerződése járt le. Vagyis nehézségekkel kezdődött a munkám.

– És hogyan zajlott le a pályázat dolga?

– Nemzetközi pályázatot írtunk ki, de nem keltett nagy visszhangot. Én nem indultam, de kollégáim nagy része rábeszélte: adjam be én is a pályázatot. Megtörtént, és három évre engem neveztek ki, most már rendes hatáskörrel. Sikerült rövidesen megfelelő főtitkárt és gazdasági igazgatót is találni, munkába állítani.

– Mindeközben mi történt a főiskola életében?

– Az aránylag egymáshoz közeli vezetésváltások visszahatottak a napi munkára is. Érdekellentétek, konfliktusok támadtak. A tanári kar egysége megoszlott, nem volt harmonikus a szakmai és a közoktatási gárda kapcsolata sem – itt kellett tehát mindenképp rendet, békét teremteni. Ez meg is kezdődött, lassan eredménnyel is járt. A szakmai munka ment a normális mederben, az adminisztratív dolgok fokozatosan rendeződtek, de akkor jött a „Bokros-csomag”.¹²⁶

– A „Bokros-csomag”? Hogyan befolyásolta ez a főigazgató és egyáltalán a főiskola működését?

– Nagyon is közelről. Jelentős összeget vontak el a főiskola támogatásából, s előírták, hány szakmai tanárt és más munkatársat kell elbocsátanom. Ez összefüggött azzal a problémával is, hogy a már érvényben lévő felsőoktatási és közoktatási törvény alapján nem fogadták el a mi oktatásunk speciális életkori adottságait. Széttárt karokkal olyanokat kérdeztek: hogy lehet az, hogy egy hetedik évfolyamos növendék harmadik gimnazista és főiskolára jár, és az alsóbb éveseket is részben főiskolai tanárok oktatják. Az a koncepció merült fel a minisztérium részéről, hogy az intézet munkáját meg kellene bontani három részre: általános iskolai, gimnáziumi és főiskolai szintre, amiből viszont megoldhatatlan

¹²⁵ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Interjú Gál Jenővel. In: Mozaikok a Magyar Táncművészeti Főiskola első ötven évéről. Összeállította: Fodor Antal. Planétás Kiadó, Budapest, 2001. 51–54. o.

¹²⁶ A Bokros Lajos pénzügyminiszter javaslata alapján, 1995. március 12-én bejelentett – utólag több ponton alkotmányellenesnek bizonyult – kormányzati intézkedéscsomag, amelynek keretében – egyebek mellett – az állami költségvetési szervekben létszámleépítést, kiadáscsökkentést írtak elő.

problémák fakadtak volna. Végül szó szerint a parlament segítségével sikerült legalizálnunk kialakított munkaszerkezetünket, tulajdonképpen a főiskolai rangot.¹²⁷

Ez persze kemény csatározások után következett csak be, s eközben kellett a képzési munkánkat a már korábban elért színvonalon lényegében zavartalanul folytatnunk. Azt mondhatom, összesen hat évig voltam főigazgató, s ebből az első hároméves megbízatásom idejét főként ehhez hasonló problémák megvívásával kellett eltöltenem. Idegőrlő, energiapusztító időszak volt ez, nem is szívesen emlékezem most vissza rá. Viszonylagos eredményeket csak a második félideben tudtam azután felmutatni.

– Korábban már súlyosan jelentkezett az épületprobléma, ez hogyan folytatódott?

– Éppen erre akartam kitérni, úgy látszik gondolatolvasó vagy. Amikor elvállaltam a tisztséget, pont ebben a kérdésben jelentkeztek reményt keltő események. Rövidesen és elég gyakran megkerestek bennünket különböző külföldi társaságok, hogy a Drechsler-palotát megveszik, s felépítenek egy új épületet számunkra. Sőt, volt egy olyan konzorcium is közöttük, amely egyenesen luxusszínvonalú épületet ígért – de hát ezekből végül nem lett semmi. Pedig a kapott Kazinczy utcai épület mellett továbbra is nagyon kellene egy új főiskola-komplexum a jó tevékenységhez.

– Akkor itt térhetnék rá arra, hogyan is folyt a képzés, mi folytatódott, esetleg mi változott meg.

– Ha a lényegre tekintjük, azt mondhatom, mindvégig arra törekedtem, hogy mindazt megfelelő szinten folytatni tudjuk, amit Dózsa Imre 12 esztendő alatt elért. Ez végül is sikerült, s főként azért, mert együtt lehetett tartani azt a szakmai tantestületet, amely évtizedek alatt alakult ki, és közös munkával felépítette a főiskola rangját, nemzetközi tekintélyt. Persze azért nem minden ment simán. A hazai átalakulások, változások sok területen befolyásolták az intézet munkáját, még a nemzetközi események is beleszóltak például a külföldi kapcsolataink alakulásába. A tradicionális együttműködésünk az orosz balettiskolákkal is megváltozott. Már nem fogadtak a korábbi feltételekkel növendékeket, csak deviza ellenében. Az úgynevezett keleti szférában maradvá, csupán 1998-ban zajlott le ismét csere a bukaresti balettiskolával. Nyitottunk viszont több relációban nyugat felé. 1995-től működik cserekapcsolatunk egy angol iskolával. Ők mindig várnak tőlünk növendékeket, és egyesek elhelyezkedésében is segítenek.

– Nem baj az, hogy néhányan elszerződnek, nem jelent ez veszteséget számunkra?

– Ezt a problémát én is felvettem a minisztériumban, javasolva, hogy az elszerződők fizessék vissza a tandíjukat. A válasz az volt: ez nem lehetséges, mert az EU-hoz való csatlakozás egyik feltétele a szabad munkavállalás. Erre nem lehetett mit válaszolni. És tenni sem lehet ellene. Szerencsére eddig – egy-két kivétellel – szinte minden végzős növendékünket el tudtuk helyezni. Elsőként továbbra is az Operaház válogathat közülük. Igaz, a nagy vidéki társulatok, a győri, illetve pécsi balettegyüttesek évekig nem szerződtek tőlünk táncosokat. Főleg a saját iskolájukban végzetekkel fiatalítanak.

– Azt lehet mondani, rengeteg problémával kerültetek szembe, de egy ilyen visz-

szapillantásnál mégis az egészről, tehát a szívet melengető szép pillanatokról is érdemes szólni. Mert ugye voltak ilyenek is?

– Persze hogy voltak. Örültünk mindnyájan a sikeres vizsgáknak és évközi koncerteknek, minden egyes növendékünk iskolai és későbbi sikerének. Egy gyönyörű jubileumi ünnepségnek. Elégedett lehetek azzal is, amivel előre léptünk. A néptánc-színházi táncos képzésünkben a növendékek tovább tanulhatnak a főiskolai diplomáért. Az országban kiépülő néptáncpedagógus képzést szakfelügyeljük, a Testnevelési Egyetem „képzőjén” pedig a mi főiskolai tanáraink tanítják a néptáncot és a modern táncot. És korántsem utolsósorban: megbízatásom finisében eredményesen zajlott le a főiskola akkreditációja, megmérettetése.

– Végül, milyen a személyes mérlege főigazgatói tevékenységednek?

– Mindvégig erős feszültségben éltem amiatt, hogy nem sikerül túllépni a napi működéssel kapcsolatos anyagi gondokon. Ez folytonos szorongást okozott. Meg kellett vívni a jelentkező gondokkal, talpon maradni úgy, hogy közben a korábbi vívmányok megmaradjanak, s némiképp előre is lépünk. Úgy érzem, megtettem, amit lehetett.

10. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából, I. (1998)¹²⁸

Dózsa Imre Kossuth-díjas, érdemes és kiváló művész, a balettművészi diploma megszerzése után (1959-től) máris az Operaház magántáncosa. 1970-től a Királyi Svéd Balett szólistája s a nyugat-berlini operaház állandó vendégművésze. Miközben itthon eltáncolja a *Diótörő*, a *Csipkerózsika*, a *Hattyúk tava* s a *Giselle* férfi főszerepeit, majd – az operaházi kortárs repertoárból – többek között Seregi Spartacusát, Béjart Kiválasztott ifjút, Fodor Jézusát, Vasziljev Macbethjét, rendszeresen fellép a legnagyobb nyugat-európai és amerikai balettszínpadokon. 1979–1983 között a Magyar Táncművészeti Főiskola igazgatója, 1991-ig főigazgatója.¹²⁹

– Ön tizenkét éven át már vezette ezt az intézményt. Majd a közbülső szakaszban, miközben előbb Chilében balettigazgatóként, majd Stockholmban állandó vendégbalettmesterként tevékenykedett, továbbra is a főiskola tanszékvezető balettmestere maradt. Tökéletesen ismeri az intézmény jelentőségét, feladatait és lehetőségeit. Mit őriz majd meg az eddigi struktúrából, és min szeretne változtatni?

– Nos, minden marad, ami az évek folyamán bevált és jónak bizonyult, és minden olyan új lesz, amivel az eddigi munkát és az eredményeket jobbitani lehet. Fontos például, hogy új emberek kerüljenek a főiskola szakmai tantestületébe. Úgy érzem, mintha a tantestület kissé eltávolodott volna a gyakorlati élettől. Hiszen egy előadóművészeket képző intézmény számára mindig elsődleges szempont, hogy együtt tudjon élni, lélegezni a társulatokkal. Új mesterként üdvözölhetjük Pongor Ildikót, Volf Katalint, Molnár

¹²⁷ A problémákat a parlament a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról szóló 1996. évi LXI. törvénnyel szüntette meg.

¹²⁸ Megjelent: Kaán Zsuzsa: „Az értékeket értéként kell kezelni...!” Évadkezdő beszélgetés Dózsa Imrével, a Magyar Táncművészeti Főiskola új főigazgatójával = Táncművészet, XXIX. évf. 1998. 4. szám, 10–11. o.

¹²⁹ Az intézmény neve 1990-ig: Állami Balett Intézet.

Mártát, de Egerházi Attilát és Lőrinc Katalint is. E két utóbbi név máris jelzi, hogy egyfajta modern technika mellett is letesszük a voksot. Körülbelül ez az új: fiatalítani kell, s nekünk is mozdulni kell.

– Hogyan éli meg ezeket a változásokat, mint ismert és elismert szakember, akinek az a meggyőződése is közismert, hogy „a jó klasszikus táncosnak nincs szüksége a modern technikára!” Ez persze nem új keletű, hanem régtől fogva hangoztatott véleménye, amellyel egyébként nincs egyedül. A klasszikus balett világában a „nagyok” külföldön is szinte kivétel nélkül ugyanezt vallották, mint például Aszaf Messzerer, vagy vallják, mint Vlagyimir Vasziljev. Ezzel együtt tudjuk, hogy mára már sokat változott a világ. Gyanítom, igazsága lehet annak a koncepciónak is, miszerint hadd éljenek s fejlődjenek a különféle technikák egymás mellett; kölcsönhatásuk pedig hadd teremjen újabbnál újabb koreográfiai nyelveket...! Vajon Ön magát a változást követi, miközben magánemberként megmaradt korábbi álláspontjánál, vagy időközben megváltozott a véleménye, s ezért úgy gondolja, már nyitni lehet, sőt nyitni muszáj ebben az irányban is?

– Nem változott a véleményem. Abszolút vallom és hiszem, s ezt láttam-tapasztaltam is, amerre csak jártam a nagyvilágban: aki egy jó klasszikus balett-tréninggel rendelkezik, az alkalmas mindenféle technikának az eltáncolására. Tehát ez változatlanul így igaz. A legkülönbözőbb együtteseknek van a repertoárján olyan modern darab, amihez nem kaptak igazán „saját külön” tréninget, mégis nagyszerűen meg tudják csinálni.

Ugyanakkor a világ valóban sokat változott: jó s még jobb táncosokra van szüksége az együtteseknek, ám ennél fogva nagyon sok tehetséges ember van, aki nem tud elhelyezkedni a klasszikus nagy társulatoknál. Elsősorban ezért szeretném a képzést kiszélesíteni, hogy ezáltal a jövő táncosainak megkönnyítsem az elhelyezkedést, a pályaválasztást, a boldogulást. Mert nem biztos, hogy egyedül a klasszikus balett az, amelyben valaki a tehetségét a legjobban ki tudja bontakoztatni. Ezért akarom az egyéb technikákat is megkóstoltatni a növendékekkel. Ugyanakkor annyiféle technika van a modernben, annyian alakítottak ki egyéni, markáns rendszereket, hogy szinte már nem is tudom követni. Ha ezeket mind meg akarnánk tanítani, akkor növendékeink tanulhatnának, amíg nyugdíjba nem mennek, hogy valamennyiben otthonosak legyenek. Véleményem szerint az a fontos, hogy a főiskolán olyan képzett, kulturált testeket tudjunk megformálni, amelyekkel a különböző együtteseknél a különböző koreográfiákat majd képesek lesznek eltáncolni.

Másrészt azt is észre kell vennünk, hogy manapság számtalan új együttes alakult, s alakul, szinte folyamatosan. Legtöbbjük színvonala azonban gyenge, éppen mert az „anyag”, amivel dolgoznak, nem igazán képzett. Egy képzett testtel viszont minden előadható; egy olyan testen, amelyik jól mozog, még a kevésbé tehetséges koreográfus műve is sokkal jobbnak tűnik. A koreográfus fantáziája is sokkal inkább meg tud mozdulni, jobban tudják egymást inspirálni. Tehát ha a modern technikához affinitást tudunk adni, akkor ez az egész hazai szakmai színvonalat fogja emelni. Hosszú távon ebben látom a most beindult modern képzés jelentőségét.

Az élet ráadásul ezt a koncepciót máris sokszorosan bizonyította. Ha végignézzük Magyarországon az úgynevezett alternatív alkotókat, akkor nem véletlen, hogy azok a

jó alkotók, akik saját maguk is magas szintű képzésben részesültek Román Sándortól Juronics Tamásig és Ladányi Andreáig. Tulajdonképpen ez ugyanolyan, mint a zenében: nem tudok elképzelni modern művet interpretálni egy olyan zenekartól, amelyik a hangszerén nem játszik tökéletesen. Tehát attól, hogy valaki Beethovent, Mozartot, Kurtágot vagy Honeggert játszik, mindenekelőtt a hangszerét kell kitűnően megszólaltatnia. A táncos a legcsodálatosabb élő hangszeren, a testén „szólaltatja” meg a koreográfusok elképzeléseit. Nyilvánvalóan mindenki annál szebben, minél több technikát sajátított el.

– Eszerint a balett- és néptáncképzés mellett – a táncoktatás fővárosi és országos viszonylatában – a modern tánc terén is vissza kívánja szerezni a főiskola szakmai monopóliumát?

– Én igazán nem örülök a monopolhelyzetnek. Talán sokkal jobban serkentene bennünket, ha megfelelő színvonalú konkurencia alakulna ki. Addig azonban, amíg nem ez a helyzet, valóban a mi feladatunk, hiszen ez az ország legmagasabb szintű képzést nyújtó intézménye. Ahogyan ez már a néptánc képzés terén is bebizonyosodott. Ettől ugyanis nemcsak maga a főiskolai oktatás vált teljesebbé. A néptáncszínház, kortárs néptánc s egyéb más új néptánc stílusok meg sem születtek volna, ha Novák Ferenc nem kaphatott volna egy teljes néptáncgagozatot (s persze, ha „nem veszi meg”), mint ahogy az Imre Zoltán vezette Szegedi Balett sem jöhetett volna létre... Egyszóval nem törekszem monopóliumra, talán csak egyetlen szempontból, ám ezt szeretném is keresztülvinni. Tudniillik, hogy ez egy természetes monopólium legyen, hogy tőlünk kerüljenek ki a legjobbak.

– Az elmúlt tanévben épp az Ön növendékei végeztek, s mutatkoztak be az Operaházban a szezonvégi, parádés vizsgakoncerten. Vajon másként gondolkodik-e mostantól kezdve, tehát jelenlegi státuszában a pedagógia felelősségéről?

– Nem titok, hogy akikkel mi foglalkozunk, azok naponta szembesülnek a képességeikkel: fejlődésükkel vagy lemaradásukkal. Azt hiszem, ettől még összetettebb a munkánk. Mert a tanítás mindenképp nagy felelősség: de táncot tanítani talán még nagyobb, hiszen csodálatos, mégis rövid, s rendkívüli lemondásokkal, gyötrelmekkel teli életre készítjük fel tanítványainkat.

– Ehhez már majdnem pszichológusnak is kellene lenni, nemcsak pedagógusnak. A főiskola mesterei alkalmasak erre az összetett feladatra? Mint például hajdan Nádas Ferenc, akinek kivételes művészpédagógusi rátermettségére több táncos generáció is nosztalgiával emlékezik...

– Nagy egyéniségeink voltak, vannak, s remélem, hogy lesznek. Ez egy közös munka, amelyben talán szintén hoz a jövő némi változást. Úgy érzem, az utóbbi években, s ez biztosan az én hibám, elhanyagoltuk azokat az összejöveteleket, azokat a munkaközösségi alkotóműhelyeket, ahol problémákról tudtunk beszélni. A táncpedagógiához is érzék és tehetség kell, ezt nem lehet megtanítani. Tehát akármilyen módon felkészült valaki pedagógiai, pszichológiai tanulmányaiban, az mégsem elég, mert minden ember más, és minden ember más a balett-teremben. Ráadásul az eleve különböző adottságokat, a más és más szellemi-testi karaktereket össze kell hangolni. Ha megfelelő s elegendő alkalom teremődik arra, hogy a kollégákkal ezen a téren is megosszuk egymással a tapasztalatoikat, akkor nagyon sokat tudnánk előrelépni.

– Egy koreográfusképző szakot indítottak el az idei tanévben. Nyilván nagy lehetőségek rejlenek benne. Mit vár tőle?

– Nagyon optimista vagyok. A Színművészeti Főiskolával közös tagozat indult Fodor Antal vezetésével. S bár tudom, hogy ez többlépcsős folyamat, s hogy ettől a növendékek még nem lesznek koreográfusok (hiszen ezt sem lehet tanítani, ehhez is tehetség, speciális adottság kell), mégis bízom abban, hogy a nyolc féléves képzés a felvételt nyert hallgatókat hozzásegíti ahhoz a látásmódhoz, amellyel majd jobban megismerik a táncalkotás fortélyait, a képzőművészetet s a zenét. Tehát mindazt, amit egyszer saját műveikben majd használni fognak.

– És az elméleti szak, a táncszakíró-képző?

– A magyar táncéletben nagyon nagy hiánycikk a kutató, a történész, az elméleti szakember. A főiskolán volt egy Kaán Zsuzsánk, itthagyt minket... Az írógárda jelentős része megöregedett, és különben is nagyon ritka az olyan szakember, aki a táncról s annak minden ágáról egyforma szeretettel ír. Pedig erre a szemléletre is nagy szükség volna. Sajnos, a táncművészet mint olyan, úgyszólván kikerült az elektronikus és a nyomtatott sajtóból. És itt elsősorban a napilapokra gondolok, amiket sokan olvasnak. Nagyritkán fordul csak elő, hogyha kinyitok egy újságot, tánckritikával találkozom, holott a kritikát nagyon fontosnak tartom. Őszintén szólva nagyon bánt, szinte rosszul esik, hogy nincsenek megfelelő számban felkészült szakembereink, akiknek fontos lenne, hogy – írásaikkal – érdemben segítsenek.

Másrészt azt is szeretném, ha az új szak a főiskola számára is utánpótlást képezne: ha a végzettek közül majd olyanok kerülnének be tánc történetet tanítani, akik szakértelemmel tudják felismerni és megmagyarázni, hogy mitől zseniális Petipának egy kötése, Csajkovszkij balettzenéjének egy-egy üteme... és itt eljuthatok a sorban akár Forsythe-hoz is, tehát korunk zseniális balett-szerzőihez.

– A „kortárs” nálunk sokaknak pusztán egy-egy új, leginkább posztmodern technika, de semmi esetre sem a balett-technika használatát jelenti. Ha megkérdeznék egy növendéke, hogy mi a kortárs, mit válaszolna? Egyáltalában, a „kortárs” mibenlétéről Ön hogyan gondolkodik, mint ennek az intézménynek az új vezetője?

– Azt hiszem, hogy én soha nem tettem az irányzatok, műfajok között efféle különbséget, hiszen a tánc bármilyen műfajában lehet jó és szólhat hozzánk. Számomra Seregi ugyanúgy kortárs, miként a zseniális koreográfus, Harangozó Gyula is kortársam volt. Akárcsak Ashton és MacMillan, de Kylián vagy Mats Ek is az. A „kortárs” fogalmát nem szívesen azonosítom egyetlen technikai irányzattal. Szívesebben beszélnék inkább divatokról, amelyeket az együttesek gyakran követnek, és számukra ez valóban fontos lehet. Azt hiszem, a divatot nekünk a főiskolán túl kell lépnünk, s ahelyett, hogy követnénk, olyan alapot kell adnunk a növendékeknek, amely bármikor számon kérhető, amelyikből mindig lehet meríteni. Ha a nagy színházakat és társulatokat, tehát a tánc világának azt a részét, amelyben én élek, s amelyet jól ismerek, egy nagy folyóhoz hasonlítom, akkor ehhez csatlakoznia kell a különböző kisebb folyóknak, patakoknak, és ettől a nagy csak még nagyobb, még szélesebb, még értékesebb lesz.

Persze, biztosan előfordulnak a jövőben is anomáliák, hisz a támogatás módja, a pénz elosztása igazából még nem alakult ki. Nem rossz, de nem is igazán úgy a legszerencsésebb, ahogy a Nemzeti Kulturális Alap táncollégiuma¹³⁰ dönt a pénzek fölött. Szívem szerint azt tartanám a legideálisabbnak, ha a művésznek nem kellene mással foglalkoznia, csak a művészettel; tehát ha az állam bizonyos intézményeket eltartana, hogy ne legyenek anyagi gondjaik: egy-egy komoly hivatásos együttesnek legyen annyi pénze, hogy lépést tarthasson a világrepertoárral. Ha a politika és a pénz jelenleg még valamibe beleszólhat, akkor az legfőképp az „értékmérés”. Azaz ha kialakul Magyarországon egy-egy új együttes, és ott születik egy-egy új mű, akkor legyen arra pénz, hogy ugyanez az előadás igenis mielőbb megmértessék a nemzetközi piacon, nemzetközi mérlegen. Mert ha ez megtörténhetne, akkor abban a pillanatban kiderülne, hogy az valóban „csoda”-e, mint ahogy itthon minősítik, vagy csupán egy érdekes „kísérlet”. Az értéket értéként kell kezelni, a kísérletet meg kell segíteni, de soha nem mehet az egyik a másik rovására. S bár a kísérletre is szükség van, attól még a hagyományosat őrizni, s a világszínvonalat tartani kell.

– Ön korábban épp a rendszerváltásig volt főigazgató. A pártállam tulajdonképpen megtámogatta a klasszikus balett iránti egyértelmű elkötelezettségét. Napjainkra, 1998-ra eltelt nyolc év. A nyitás, amiről beszél, ezek szerint a szakmai mozgással függ össze. Ugyanakkor talán egyfajta igazodás is a jelenlegi polgári demokráciához?

– Azt hiszem, az a legjobb, ha a táncművészet politikamentes. Amit mi átvettünk, az tulajdonképpen a cári balett, amelynek – szerencsére –, megadatott, hogy megőrizze nagy tradícióit a szovjet balettművészetben is. Általa – az ötvenes évektől kezdve – valami olyannak tettük le az alapjait, ami akkor Magyarországon nagyon hasznos volt. A balettművészet számára a politikai-művészetpolitikai irányvonal jót, fontost, értékest hozott. Megalakult a Táncművészeti Főiskola, „leánykori nevén” az Állami Balett Intézet is... Olyan művészetet tanultunk, amely, mint minden igazi művészet, az örökkévalóságnak szól. Joggal hiszem, hogy szakmai vonzerőnk a világban – a rendszerváltástól függetlenül – még ma is jobbra ennek a tradíciónak tulajdonítható...

Én a pártállamban is gyakran jártam külföldre, táncoltam a polgári demokráciákban, és büszkén tapasztaltam, hogy nálunk akkor szinte ugyanolyan vagy tán jobb repertoár volt, mert nemcsak keletről, de már nyugatról is tudtunk meríteni. A hatvanas-hetvenes évekre gondolok... Tehát léteztek olyan periódusok, amikor egyszerűen a világ élvonalába tartozott a magyar balettművészet. Remélem, sikerül újra az élvonalba kerülnünk, mégpedig azzal, hogy megfelelő módon tudjuk kezelni a rendkívüli tehetségeket, hogy nem hagyunk elveszni senkit, nem mondunk le senkiről. Ez lenne a főiskolai oktatás igazi célja és eredménye, ám ennek az az előfeltétele, hogy mindenki jól végezze a dolgát. Nekem pedig az a kötelességem, hogy ehhez a kollégáknak s a növendékeknek minden segítséget megteremtsek.

¹³⁰ A Nemzeti Kulturális Alap 1993-ban jött létre. Dózsa Imre 1996–98-ban – tehát az interjú idején – a Táncművészeti Szakmai Kollégium elnöke volt.

11. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából, II. (1998)¹³¹

A kör bezárult – mondja Dózsa Imre, a Magyar Táncművészeti Főiskola július 1-jétől kinevezett főigazgatója. Hiszen itt, az Állami Balett Intézetben kezdődött pályafutása, s az operaházi évek, a külföldi utazások, vendégszereplések után tért vissza 1979-ben igazgatónak, 1983-tól 91-ig pedig főigazgatónak. Ezt követően hét esztendőn át a tanszékvezető főiskolai tanári munka mellett bejárta a világot, s a külföldi balettigazgatói, vendégtanári időszak múltán most ismét a Táncművészeti Főiskola élén áll. A számvetéskor kiderül, hogy eddigi életének a felét töltötte el az iskola falai között. Egyébként egy balettművésznek szerinte be kell járnia a nagyvilágot, haza kell hoznia minden értéket, itthon pedig tovább kell adnia a megszerzett tudást. Ez a jó körforgás, a fejlődés, az előrelépés egyetlen biztosítéka. Mindezt persze szívesebben eltáncolná, minthogy beszélni kelljen róla.

– Azt szeretném, ha a jövő művésze lenne iskolánkban a legfontosabb, hiszen az ő életéről, pályájáról van szó. Megpróbálok mindent alárendelni annak, hogy a növendékeink jól érezzék itt magukat, hogy valódi művészi műhelymunkát végezhesse, és ne üzemként működjön a főiskola. Egy olyan iskolát szeretnék kialakítani, ahol mindenki, a főigazgatótól a portásig, szereti a táncot. Ahol mindenütt a tánc az elsődleges szempont. Olyan társakat akarok találni a vezetéshez, akik tudják, mire kell a pénz és az energia, akik tisztában vannak azzal is, milyen érzéssel jön be az iskolába reggel hétkor a gyerek, hogyan dolgozik este hétig, s hogy mennyire fáradtan megy haza.

– Szívesen vállalta ismét a főiskola vezetését?

– Őszintén bevallom, nem. Semmi szükségét sem éreztem annak, hogy annyi gondot, problémát a nyakamba vegyek, mint amennyit ennek az iskolának az igazgatása jelent, mert mindez szakmai munkám rovására történik. Hónapok óta hezitálok ezen, sokasodnak az álmatlan éjszakáim. Viszont úgy gondolom, ha most nem vállalom ezt a feladatot, akkor veszni hagyom azt a huszonöt évet is, amit már itt töltöttem, így aztán csak igent mondhattam.

– Mennyiben nehezebb most a munkája, mint húsz évvel ezelőtt?

– Megváltoztak a problémák, hiszen több mint háromszorosára nőtt a hallgatók létszáma, ráadásul többféle feladatot kell ellátnia most a Magyar Táncművészeti Főiskolának, mint korábban. Már nem lehet mindezt kézi vezérléssel irányítani. Éppen ezért megpróbálok a felelősséget megosztani a tanszékvezetőkkel, s mostantól kezdve együtt alakítjuk a főiskola jövőjét. Hat erős, a saját lábán álló tanszéket akarok felállítani, amelynek belső ügyeibe igyekszem majd nem beleszólni. Önállóságot szeretnék adni a gimnáziumnak is.

– Melyek a legégetőbb gondok, amelyeket elsőként kíván orvosolni?

– Az adminisztrációt kell rendbe tenni, s a tanszékvezetőkkel szeretném elfogadtatni az önállóságukat. Az egyik legnehezebb feladatom az lesz, hogy a tanári gárdát átalakít-

sam. Nagyszerű, remek művészek dolgoznak az iskolában, de közülük elég sokan megfáradtak, s szerintem nem szabad ennyire elszakadni a valós nemzetközi és hazai élettől. Még élő színpadi kapcsolat szükséges ahhoz, hogy mindent valóban át tudjanak adni a gyerekeknek. Egyébként vezetői megbízást egy esztendőre fogok adni, de fontos számomra, hogy ne úgy működjenek a dolgok, hogy én kitalálok valamit, és azt tűzön-vízen keresztülviszem, hanem valódi közös döntések szülessenek.

– Gondolom, az egyik legsúlyosabb probléma a háromlakiságuk, az, hogy a mai napig nincs megoldva a saját épület kérdése.

– Amikor először lettem igazgató, 1979-ben, a művészi munka mellett két alapvető célom volt. Főiskolai szintre kívántam emelni a balettintézeti oktatást, és egy állandó épületet akartam szerezni, ugyanis már az intézet születése óta, azaz negyvenhét esztendeje mindenütt ideiglenesen lakunk. Az első célom megvalósult, a másodikról még ma sem tudom, hogy mi lesz a megoldás. Pedig nagyon fontos lenne egy saját, állandó épület, ahol a gyerekek nem azzal töltene el órákat, hogy az egyik helyről a másikra vándorolnak. Akkor változatosabbá lehetne tenni a tanrendjüket is, hiszen elméleti és gyakorlati órák váltogathatnák egymást. Szeretném elérni azt is, hogy akik felelősséget éreznek a művészetoktatásért, megértsék: intézetünkben a lehetetlen állapotban levő helyiségek nemhogy táncosképzésre, de egyáltalán oktatásra sem alkalmasak. S talán akkor végre lesz egy igazi otthonunk.

– Úgy tudom, számos újítást is be akar vezetni.

– Alkalmazkodni kell a megváltozott körülményekhez. A Nemzeti Alaptanterv, a NAT pedagógusképzést vár tőlünk, hiszen a közoktatásban is megjelent a néptánc, s ehhez szükség van tanárookra. Ráadásul a modern technikákat is a képzés részévé kell tenni. Eddig csak vendégként fordultak meg nálunk ilyen oktatók, most ősztől azonban Lőrinc Katalin és Egerházi Attila irányításával elindul ez a szak is. A célunk ugyanis az, hogy növendékeink megismerjék a klasszikus és a kortárs irányzatok alapjait is. Emellett elindítjuk az elméleti képzést, s a Színművészeti Főiskolával közös koreográfus szakra is jelentkezhetnek a hallgatók, a Fodor Antal vezette tanszéken. Mostantól tehát nemcsak előadókat, hanem alkotóművészeket is képzünk.

– Pedig mostanában mintha csökkenne az érdeklődés a tánc iránt, míg régebben sokszoros volt a túljelentkezés, az utóbbi években egyre kevesebben mennek el a főiskola felvételijére.

– Megváltozott a körülöttünk levő világ, a művészpályák, ezen belül a tánc már nem olyan vonzó, mint korábban. Hihetetlen önfegyelmet, szigorú munkát kíván, s ezért bizony még megélhetést is alig nyújt. Mindenesetre én bizakodó vagyok, reménykedem abban, hogy valamelyest ismét magunkra tudjuk irányítani a figyelmet, s elérjük azt, hogy néhány gyereknek ismét a balettszínpad legyen az álma. Ezért elmegyünk iskolákba, ingyenes előadásra hívunk meg tanulókat, sőt a határon túlról is igyekszünk összegyűjteni a tehetségeket.

– Milyen egyéb feladatok várják még ősztől?

– Rettentő alacsonyok a fizetések, s hogyan várhatnék el bármit is a kollégáimtól, ha tudom, kénytelenek máshol is munkát vállalni, hogy megéljenek? Ki kell alakítani

¹³¹ Megjelent: Réfi Zsuzsa: „Ahol mindenki szereti a táncot” = Zene–Zene–Tánc, V. évf. 4. szám, 1998. szeptember, 4–5. o.

egy olyan finanszírozási rendszert, amelyből normálisan tudunk létezni. Abban reménykedem, hogy főigazgatóként lehetőségem lesz erről megfelelő fórumokon szólni, s fel tudom hívni a figyelmet az elkeserítő állapotokra.

– Mennyire veszi hasznát a külföldi kapcsolatainak?

– Igyekszem az általam értékesnek, jónak ítélt kezdeményezéseket itthon is megvalósítani. Nem lehet egy intézményt úgy igazgatni, hogy az ember ne tudja, mi történik a világban. Figyelem a színházak repertoárját, a különböző koreográfusi munkákat, s hogy milyen irányzatok, stílusok vannak terjedőben. A táncművészet állandóan fejlődik, és ezt kell segítenie a főiskolának is. Ezért is örülök annak, hogy a mi intézményünk és az angol Elmhurst Balettiskola között hosszú távú együttműködés született. Jelenleg hat növendékünk tanul náluk, s nyáron azért jártam Londonban, hogy megbeszéljük a tanácsserket, a különböző mesterkursusokat, így növendékeink is több bemutatkozási, színpadra lépési lehetőséghez jutnak, s számos érdekes dolgot tanulhatnak, amelyet itthon kamatoztathatnak.

– Ön emellett a Magyar Táncművészek Szövetségének a társelnöke. Megtartja ezt a pozíciót?

– Biztos vagyok abban, hogy meg kell vizsgálnom, milyen feladatkört őrzök meg, hiszen ezeken kívül számos kuratóriumban dolgozom vezetőként vagy tagként. Most azonban, ahogy a főiskola pillanatnyi helyzetét látom, azt érzem, teljes erőbedobással itt kell dolgoznom.

– Gondolom, különleges érzés lehet azt az intézményt irányítani, ahol annak idején ön is tanult.

– Érdekes. Nem tudnak megtéveszteni a gyerekek, hiszen ugyanazokat a padokat koptattam, ugyanazokkal a trükkökkel próbálkoztam, mint most ők. Tudom, milyen beállni minden reggel ugyanabba a pozícióba, legyőzni saját fizikai korlátainkat, hivatástudattal létezni már tízévesen, naponta szembenézni a saját tükörképünkkel, mérlegelve, hogy mit végeztünk. Ismerem azt az érzést, amelyet az ember akkor él át, amikor egyedül kiáll a pódiumra, s magam is részese lehettem a színpadi tánc nagyszerűségének és csodájának. Szeretném, ha a hozzánk járó gyerekek azzal az útravalóval lépnének ki a világba, hogy a mai teljesítményük megalapozza a holnap sikerét, és tudnák, minden mai napban benne rejlik a holnap. A mester pedig nem más, mint közvetítő ég és föld között, aki segít megvalósítani a csodát.

12. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2001)¹³²

Dózsa Imrével, a Magyar Táncművészeti Főiskola főigazgatójával beszélgettünk a táncművészet magyarországi helyzetéről, a Magyar Táncművészeti Főiskola jövőbeni terveiről.

– Először is engedje meg, hogy gratuláljak az operaházi Örökös Tagsághoz. Mit jelent az Ön számára ez a kitüntető cím?

– Ez egy kicsit furcsa meghatározás. Talán azt jelenti, hogy örökké emlékezni fognak arra, amit az ember eltáncolt az Operaház színpadán. Én mindig igyekeztem úgy táncolni, hogy az nyomot hagyjon a közönségben. Az Örökös Tag címmel egy pályát igyekeznek elismerni, anyagiakat illetően inkább jelképesen, hisz havi 4500 Ft-ot kap minden Örökös Tag.

– Fontos pillanatban érkezett ez az elismerés, akkor, amikor átszerveződik az Operaház. Ön a kettős vezetést már végigélte a Magyar Táncművészeti Főiskolán. Mi a véleménye róla?

– A Magyar Táncművészeti Főiskola esetében biztosítani kell a művészi színvonalat, hisz a végzett művészhallgatóknak meg kell felelniük az elvárásoknak oly módon, hogy a világ legfrissebb áramlatainak is meg tudnak felelni. A végzett művészeket el is kell helyezni, ez ma abszolút piaci alapon működik. Csak a legjobbkat szerződte-tik. Ugyanakkor a majdani munkahely vonzó kell legyen a gyerekeknek is, különben nem lesznek boldogok. Az Operaház új vezetői felállása a nagyvilágban már elterjedt gyakorlatot próbálja átvenni. Az intendáns az anyagiak előteremtéséért fog fáradozni, a művészeti igazgató pedig a művészi színvonal folyamatos karbantartásáért. Fontos, hogy mindenki azzal foglalkozzon, amihez ért. A színház attól nagyszerű, ha van egy kitűnő törzsgárdája. Ha egy intézménynek pénze van, könnyű olyan nagyságokat megszerezni, akik – mondjuk úgy – ráteszik a habot az eleve jól működő társulat „tortájára”. Egy operának gazdaságosan kell működnie, fontos, hogy olyan emberekkel dolgozzon, akik élnek-halnak azért, amivel foglalkoznak. Kiegyensúlyozott munkát, munkakörülményeket kell teremteni. Valószínű, hogy ezt célozta meg az operai váltás. 1989 óta most jutott oda az ország, hogy a politikai változásokat a kulturális élet változása is kövesse. A művészeknek erkölcsi és anyagi megbecsülésre van szükségük. A Magyar Állami Operaháznak vissza kellene jutnia a háború előtti meghatározó helyére, vissza kellene kapja a rangját és a megbecsülést. Mint minden váltást, ezt is áldozatok, keserűség fogja kísérsni. De úgy érzem aktuális volt, és örülök, hogy a kormány kézbe veszi az Operaház jövőjét, és ismét a világszínvonalra törnek.

– Bizonyos jogkörök redukálódnak a váltás kapcsán, az irányítás központi kézben fut össze. Mi a véleménye erről?

– A pályázat kiírásakor mindenki tudta, mi lesz benne foglalva. Az elbíráló kuratórium munkájában a balettegyüttes részéről a balett igazgatója vett részt. Szólnia kellett

¹³² Megjelent: Ledniczky Bea: Az értékeinkre mindig büszkének kell lennünk = Zene-Zene-Tánc, 8. évf. 2001. 5. szám, 4–6. o.

volna a főzeneigazgató pályázatának elfogadásakor, kinevezésekor, hogy ebben a formában nem látja ideálisnak a jövőbeli együttműködést. Nem tartom jónak, ha valaki az ilyen jellegű problémákkal a sajtót keresi meg, az mindig botrányszagú, a kimenetele kétséges. A jogkörök rendezését az új főigazgatóval kellett volna megbeszélni. Minden intézménynek van Szervezeti és Működési Szabályzata, így az Operának is. Abban lehetett volna pontosan rögzíteni a hatásköröket. Harangozó Gyulának előbb házon belül kellett volna tárgyalnia, nem az újságírókhoz, illetve a miniszterhez fordulni. Egy együttesvezetőnek éreznie kell, meddig mehet el, hogy célját elérje, és nagyon fontos az utak megválasztása.

– Egy ilyen működési formával óhatatlanul sérülést szenved a tánc presztízse. A Magyar Állami Operaház Balettegyüttese a legnagyobb felvevő piaca a Magyar Táncművészeti Főiskolának. Hoz-e valamilyen változást ez az együttműködésben?

– Presztízst csak a színpadon produkáltakkal lehet kivívni. Értem ezen egy repertoár kialakítását, egy konkrét elképzelés alapján megszervezett együttes létrehozását. Harangozó Gyulának felajánlottam, hogy ne vegyen fel kényszerből táncosokat, hanem nézze végig a diploma felé közeledő évfolyamokat, s úgy válassza ki, kivel szeretne dolgozni. Az Operaház Balettegyüttese alkalmas lenne egy nagyon jó repertoár kialakítására.

– Úgy tudom, hogy nagy változások várhatók a főiskola életében is. Költözik az intézmény, s végre állandó, oktatásra alkalmas helyet kap. Hogy áll most az építkezés? Mikor hagyják el az Andrássy úti épületet?

– Nagyon korán lettem ennek az iskolának a felelős vezetője, akkor még Állami Balett Intézetnek hívták. Két alapvető problémánk volt, egyrészt a táncművészetnek nem volt főiskolai szintű képzése, holott a táncművészek legalább olyan képzettséggel rendelkeztek, mint a más művészeti ágakban felsőfokú végzettséget szerzők, másrészt az iskola a megalakulása óta különböző ideiglenes épületekben működött. Célom volt, hogy a táncművészeket főiskolai szinten képezzék, ezt négy év alatt sikerült elérnem. Az elhelyezésünket illetően pedig most érett be a lehetőség, és úgy éreztem, hogy a főiskola megérdemel egy olyan otthont, amely megközelítőleg optimális körülményeket teremt működésünkhöz. Az Andrássy út 25. sz. alatti épületet, melyben dolgoztunk, megvette egy külföldi befektető cég, és szállodává kívánják alakítani. Vállalták, hogy ugyanannyi négyzetmétert építenek fel számunkra, mint amekkora helyet az Andrássy úton elfoglaltunk. Szerettünk volna a Kazinczy utcai épületünk mögötti parkoló részen egy táncművészeti központot kialakítani, de közben azt a területet is eladta a kerület. Ekkor értesültem arról, hogy az ELTE értékesíteni szeretné a Columbus utcai épületét. A minisztérium és a befektetők elfogadták a helyszínválasztásunkat, és még kaptunk két telket, amelyen egy teljesen új, 3000 m²-es részt építenek, ahol a balett-termek kapnak majd helyet. Az Andrássy útról az adminisztratív részlegek és a gimnázium terveim szerint november elsejével már kiköltöznek a Columbus utcába. Bár bizonyos helyiségeket még használni fogunk itt is. A szakmai oktatás, az új épület elkészültéig, a Kazinczy utcában marad. Remélem, hogy jövő szeptemberben már egységesen, az új helyszínen kezdhethjük a tanévet. A Kazinczy utcai épületet továbbra is szeretném hasznosítani a

Művészeti Egyetemek Rektori Székének¹³³ keretein belül, a termekben lehet majd kiállításokat rendezni, kisebb előadásokat tartani, illetve gyakorló- és próbahelyet biztosítanánk pályakezdő, fiatal művészeknek.¹³⁴

– Említette, hogy a főiskola a legújabb áramlatoknak is szeretne megfelelni. Hogy érik ezt el? Világviszonylatban egyre nagyobb teret hódít a modern tánc, önök mégis a klasszikára alapozzák a képzést.

– Hiszem, hogy egy táncos teste, ha képzett, minden műfajban egyaránt tud táncolni. A klasszikus balettnél jobb technikai alapot még nem találtak ki. Ez egy olyan bázisa a táncosnak, amely minden stílus előadására felkészíti. Az elvárások valóban különbözőek, próbálunk hozzájuk igazodni. Így jött létre annak idején a néptánc tagozatunk. A néptáncosok jelentkeztek azzal az igénnyel, hogy profi oktatást, megfelelően képzett táncművészeket szeretnének. A magyarországi táncélet és a táncművészképzés elválaszthatatlan. Akkor jó egy iskola, ha az együttesek igényeit veszi figyelembe, és ahhoz próbál képezni művészeket. Módosítottuk a képzést is, a klasszikus balett szakon megjelent a néptánc, a néptánc tagozatnál pedig a klasszikus balett bizonyos óraszámában. A modern tánc területén nagyon nehéz megtalálni azt a mestert, aki jó és megfizethető számunkra. Sokszor vádolnak konzervativizmussal, és azzal, hogy nem vagyok fogékony a modern művekre. Pedig nyitott vagyok mindenre, ami jó. De értelmetlen előadásokkal nem tudok azonosulni. A modern technikák ellen sosem tiltakoztam, már 1980-ban járt nálunk egy kubai vendégtanár, s azóta is folyamatosan hívunk meg modern technikát oktató mestereket. Egy táncos attól gyarapszik, ha az alapokat jól elsajátította, és egy repertoárt „átszűr” magán. Fontos, hogy hol tudjuk megtalálni azt a pontot, amelytől még nagyszerűbb táncosok szülehetnek. Régen ez kiemelt szakma volt, erkölcsi és anyagi megbecsülést élvezett. A folytonos panaszkodással, egymás nyilvánosság előtti szidalmazásával saját magunk romboltuk le presztízszünket. Ezért egyre kevesebben jelentkeznek a főiskolára, s meg kell birkóznunk ezzel a jelenséggel. Készítettünk egy saját *Diótörő*-előadást, mely egyrészt szakmai gyakorlat a növendékeknek és a hallgatóknak, másrészt, reményeink szerint, a közönség soraiban helyet foglaló leendő növendékeknek is vonzerőt jelent. A végzősök vizsgakoncertje pedig a szakmának szóló figyelemfelkeltés. De jó alkalmat teremt arra is, hogy külföldi alkotókat hívjunk meg, és felelevenítsünk rég elfelejtett műveket.

– A többi művészeti felsőoktatási intézmény már egyetemi rangon működik. Tervezi-e főigazgató úr, hogy a Táncművészeti Főiskolát is átminősítteti?

– Rengeteg olyan feltételnek kellene megfelelni, amelynek nem tudunk. Nálunk más a képzési idő, a hallgatók életkora, mint a többi intézmény esetében. Esetleg a főiskola egy bizonyos részét, a táncelméleti részt lehetne egyetemi rangra emeltetni.

¹³³ Művészeti Egyetemek Rektori Széke: 1992-ben létrehozott és a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényben megerősített jogállású szakmai érdekképviseleti fórum, alapító tagjai a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, a Magyar Iparművészeti Főiskola, a Magyar Képzőművészeti Főiskola, a Magyar Táncművészeti Főiskola és a Színház- és Filmművészeti Főiskola voltak.

¹³⁴ A Kazinczy utcai épület ilyen hasznosítására nem került sor, ott az intézmény táncpedagógus szakjai kaptak helyet.

– Régi probléma, hogy nincs igazi kritikai élet, a közönség tapsát kivéve nem tudják magukat mihez mérni a művészek. Miért fordul egyre csekélyebb érdeklődés a tánc felé? Lehet-e segíteni ezen a helyzeten?

– Ma a média csak az aktuális politikai helyzettel, a botrányokkal foglalkozik. Nem vagyunk büszkéek az értékeinkre. Ebben a sajtó is hibás, nem hívják fel a közönség figyelmét kellőképpen. Nem igaz, hogy a tánctól elpártoltak, inkább úgy mondanám, sok lehetőségünk szűnt meg. Például a televízióban nem lehet táncműsort látni. Nincs ma olyan újság, amely felölelné a teljes színházi életet. Ezért próbáltam annak idején olyan újság létrehozását szorgalmazni, amelyben több művészeti ág szerepelt együtt, így, aki az egyiket átlapozza, a másikkal is találkozhat. Azt hiszem az alapprobléma az, hogy minden művészeti ágtól távolodott a közönség, mert nem tudják megfizetni a jegyeket, a belépőket. Bár az igazán jó előadások most is telt házzal mennek. A minőség felé kell elmozdulni. Ez a művészetek mindegyikére vonatkozik. Érdekes nyelvezeteket kell használni, és oda kell figyelni a mondanivalóra is. Önmagunkat kell megbecsülni, és hittel élni meg azt, amit teszünk.

13. Ifj. Nagy Zoltán rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2006)¹³⁵

Céljai közé tartozik, hogy a Columbus utcai épületben közép-európai oktatási centrumot hívjon életre és szeretné a nemzetközi kapcsolataik számát is növelni, de a leglényegesebbnek azt tartja, hogy minél hamarabb egyetemmé alakuljon a Táncművészeti Főiskola. Ifj. Nagy Zoltán emellett fontosnak tarja új szakok indítását, és azt is, hogy külön marketing osztály tegye népszerűbbé a tánc összes válfaját. A táncművész, balettpedagógus ugyanis mindent meg akar tenni azért, hogy a tánc ismét a figyelem középpontjába kerüljön, és hogy minél többen válasszák hivatásul ezt a művészeti ágat. Pályázata 17:3 arányban győzött a szenátus június végi szavazásán, így augusztus 1-től már kinevezett rektorként kezdhette meg a munkát a Táncművészeti Főiskolán. Az azóta eltelt hetek tapasztalata alapján pedig azt mondja, a legtöbb energiát jelenleg a házon belüli ellenállás leküzdése viszi el, hiszen a változtatásokkal, az újításokkal nem mindenki ért egyet.

– A Táncművészeti Főiskola élén állni talán még sokkal nagyobb felelősség, mint egy társulatot vezetni, hiszen így arról dönt, milyen tudással lépnek ki majd az intézményből a művészek és a pedagógusok...

– Azért is határoztam el, hogy jelentkezem a vezetői posztra, mert a tánc tényleg az életem. Születésem óta élek ebben a világban, hiszen a szüleim is táncosok, s növendékként magam is eltöltöttem ennek az intézménynek a falai között egy évtizedet. Később, táncosként is gyakorta hívtak vissza tanítani, sok esetben én készítettem fel fiatalokat a vizsgaelőadásukra, három esztendeje pedig már a tanári karnak is tagja vagyok. A balett-mesteri kinevezésemet 2005-ben kaptam meg.¹³⁶ Ami azért is volt számomra nagy öröm,

¹³⁵ Megjelent: Réfi Zsuzsa: „Szeretnénk meg a táncot mindenkivel!” = Zene–Zene–Tánc, 13. évf. 2006. 3. szám, 21–22. o.

¹³⁶ A közalkalmazotti jogviszony létesítéséről van szó.

mert nagyon szeretek tanítani, jó érzés átadni az évek során megszerzett tudást a fiataloknak. Tanárként belülről láthattam az iskola rengeteg erényét, kitűnően működő területeit, de azért megtapasztaltam azt is, hogy a képzésnek milyen hiányosságai vannak. Így gondolkodni kezdtem azon, mit lehetne még jobban, még hatékonyabban működtetni. Különösen ebben az időszakban, amikor ilyen nehéz helyzetbe került a kultúra minden ága. S most, hogy elnyertem ezt a pozíciót, kicsit furcsa is, hogy azok a mesterek, akiket színpadon láttam, akik a szüleim partnerei voltak, s akiktől még én is tanultam, most a beosztottjaim lettek...

– Ön szerint pályázatának mely pontjai miatt szavazott a szenátus önnek bizalmat?

– Úgy vélem, a döntésük egyszerre szólt a programomnak, a személyemnek és annak, hogy komoly váltást akartak az iskola vezetésében. Ezért óriási az elvárás velem szemben, s ezt a várakozást állandóan érzékelem is. Úgy vélem, a pályázatomban egyik leglényegesebb eleme az egyetemmé válás, hiszen a tánc semmivel sem rosszabb a többi művészeti ágnál, s a színművészeti, a zeneművészeti vagy a képzőművészeti is már több esztendeje egyetemként működik. Most végre erre nekünk is komoly esélyünk van, s nagyon bízom abban, hogy hamarosan Táncművészeti Egyetemmé tudunk válni.

– Ez az átalakulás, régi, tízesztendő vágy a főiskolán, de eddig még nem sikerült megvalósítani... Ráadásul az egyetemmé válás azzal is jár, hogy a képzés ötesztendő lesz, ami azt jelenti, hogy még egy évet elvesz az aktív táncos esztendőkből...

– Igen, de most úgy vélem, olyan alaposan előkészítettünk mindent, nagyon pontosan leírtuk az öt esztendő teljes menetét, hogy valóban sikerül elérnünk ezt. S ettől a színpadon tölthető idő sem csökken, hiszen az utolsó évet már szinte teljes egészében színházi gyakorlatként tölthetik a növendékek. Az egyetemmé válás tehát a legfontosabb cél, de lényegesnek tartom azt is, hogy ne csak attól függjön az életünk, hogy az adott esztendőben mekkora a művészeti normatíva – amely már egyre kevesebb dologra elég –, hanem szeretném, ha ki tudnánk alakítani magunk körül egy támogatói kört, és ha sikerülne minél nagyobb összegű szponzorációt szerezni az intézménynek. Ezért is hozok létre teljesen új osztályként egy marketing csoportot. Nekik nemcsak a mecénások felkutatása lesz a feladatuk, hanem az is, hogy minél jobban népszerűsítsék a táncot és az intézményünket. Szeretném, ha több cikk, riport jelenne meg rólunk, s ha az iskolánk arculatát egyre többen megismernék. Most egy videofilmet is készítünk, ami felkerül majd a honlapunkra. Így az érdeklődők a képek, a szövegek mellett találnak egy olyan anyagot is, amely talán még jobb betekintést nyújt a főiskola és a tánc világába. Ezt azért tartom nagyon lényegesnek, mert a mai fiatalok már az internet alapján tájékozódnak, s az ő figyelmüket is jobban felkelti egy ilyen demo anyag.

– Emellett mit tud tenni még azért, hogy ne csökkenjen évről évre a felvételizők száma?

– Most is igyekszünk elkövetni mindent, amit csak lehet, a mesterek járják az országot, próbálnak növendékeket toborozni mindenhol, feltéve, ha egyáltalán beengedik őket az iskolákba... Remélem, azért az is segít majd, ha többször lehet hallani rólunk, ha teljesebb képet adunk a nálunk folyó munkáról. S talán a szülők számára is vonzóvá tudjuk tenni az intézményünket, hiszen éppen olyan változtatásokat szeretnék be-

vezetni, amelyek azt eredményezik, hogy még sikeresebbek legyenek a tőlünk kikerült növendékek, és egész életükben a táncsal foglalkozhassanak. Azt szeretném ugyanis, ha a jövőben valaki, mondjuk, VII. évfolyamosként rádöbben arra, nem vonzza a balett, akkor ne kelljen elhagynia az iskolát, hanem nyugodtan mehessen át egy másik szakra. A hallgatóknak emellett két nyelvet középfokon el kellene sajátítaniuk, mire megkapják a diplomájukat, így aztán tényleg nyitva lenne előttük a világ. S hogy a lehető legjobban menedzseljék majd magukat, arról is tanulnak, hogy mi mit jelent egy szerződésben, hogyan kell létre hozni egy bt-t, és hogyan kell összeállítani egy szakmai életrajzot. A pedagógusképző, a koreográfus szak vagy a szakírói is mind-mind azt szolgálja, hogy növendékeink az aktív művészi pályafutás után is megtalálják helyüket a világban.

Szeretném egyébként a nemzetközi kapcsolatrendszerünket is fejleszteni. Nyáron találkoztam a Berlini Táncakadémia vezető balettmesterével, aki nagy elismeréssel nyilatkozott a nálunk folyó művész- és pedagógusképzésről, s azt mondta, ez sok művésztüket érdekelné. Jó lenne megoldást találni arra, hogy hogyan tudnánk a kapuinkat kinyitni előttük... A későbbi terveim között pedig az is szerepel, hogy ezt az intézményt közép-európai oktatási központtá változtassam, ahol rendszeresen tartunk workshopokat, nyári mesterkurzusokat. Tudomásom szerint a világon ilyen még sehol sem létezik. S persze majd külföldi partnereket is szeretnék megnyerni közös, uniós pályázatokhoz, ez azonban még távlati terv, egyelőre az égetőbb gondokkal kell foglalkoznom. Először nyugalmat kell teremtenem a házon belül, hiszen most számos változással, átalakulással kell szembenézniük az itt dolgozóknak, s ez némi felbolydulással jár. Azért a hazai, a társintézményekkel folytatott együttműködést minél hamarabb szeretném elindítani, s a rektori értekezleteken már beszéltem is erről, s az ötletet mindenki nagyon nyitottan fogadta.

– Milyen lényeges változások várhatóak még az intézmény életében?

– Elindítjuk végre a modern tánc szakot, és gondolkodunk azon is, hogy a későbbiek során a színpadi táncnak is otthont adjunk. Ezzel is szeretném szélesíteni a választási lehetőségeket. Minden szakon sokszínűbbé akarom tenni az oktatást, éppen azért, hogy az itt diplomázó fiatalok ne csak klasszikus balettegyütttest, hanem akár modern társulatot is választhassanak. Így sokkal több esélyük lesz nemcsak Magyarországon, hanem a világon mindenütt. S a jövőben annak is nagyon örülnék, ha az együttesvezetők nemcsak a növendékek utolsó két vizsgájára jönnének el, hanem már VII. évfolyamtól rendszeresen megnéznék az előadásainkat, s figyelnék, hogy ki mire alkalmas.

– S milyen kapcsolatokra törekszik a többi oktatási intézménnyel?

– Szeretnék kialakítani egy olyan kapcsolati hálót, amely lefedi az egész országot, s amelyben minél több gimnázium, szakközépiskola is benne van, ahol táncoktatás folyik, hiszen nálunk olyan tudásbázis létezik, amellyel segíteni tudjuk a különböző intézményeket. Így mi is tudni fogjuk, hogy hol és milyen tehetségeket lehet találni. Úgy vélem, erősíteni kell a magyar táncosokra jellemző, erős művészi karaktereket is, amelyet Kyliántól kezdve Béjart-ig mindenki csodált. Lényeges ezért a történelmi és karaktertáncok hangsúlyosabb oktatása, és emellett a növendékek stílusérzékét is fejleszteni kell.

– Egy interjúban azonban azt említette, hogy túlságosan poroszos fegyelem uralkodik az intézményben belül...

– Ez részben az iskola jellegéből is fakad, hiszen itt egy növendéknek 9 esztendő alatt eldől a sorsa. Nem mindegy hát, hogy milyen képzést kap, hogy hogyan dolgoznak vele a pedagógusok. Ezért a hallgatók és az oktatók hihetetlenül egymásra utaltak. Ráadásul ez a művészeti ág óriási önfegyelmet kíván, amire nem biztos, hogy egy gyerek mindig képes... Úgy vélem, a rendszerváltás óta sokat változott a világ. Átalakult az iskolán kívüli szemlélet is, s a szülők és a gyerekek is másképpen gondolkodnak ma már, mint akár tíz évvel ezelőtt. Ezért meg kell találni azokat a pedagógiai modelleket, motivációs formákat, amelyekkel eredményt lehet elérni náluk. A tanárnak és a növendéknek csapatban, együtt kell dolgoznia a közös célért. S biztos vagyok benne, hogy erre a másfajta szemléletre, ezekre a más motivációs módszerekre a jelenlegi pedagógusaink is képesek.

– A változások mennyiben járnak együtt személycserékkel?

– Örültem volna, ha az előző vezetés meghagyja számomra azt a lehetőséget, hogy azokkal a munkatársakkal dolgozzam, akiket én választok ki. Nem így történt. Ennek ellenére lesznek személyi változások, de senki sem lesz elbocsátva. Másképpen oldjuk meg ezt a helyzetet, számomra azonban ez nem kevés nehézséget jelent. Egyébként is a legtöbb időt, energiát az ellenállás leküzdése viszi el, sokan nehezen fogadják el az átalakulást.

– Míg a művészképzőre jelentkezők száma évről évre csökkent, a pedagógusképző és az egyéb szakok iránt óriási az érdeklődés. Itt lesznek változások?

– A pedagógusképző az intézmény remekül megalapozott része, Fodor Antal, Zórándi Mária, Brieber János, Módy Júlia, Boros Erzsébet és minden kollégánk igazán kiváló munkát végez. Ez a terület annyiban változik csak a jövőben, hogy az eddig is nagyon jó színvonalú képzést igyekszünk még inkább minőségibbé tenni. Tényleg csak apróbb módosítások várhatók, a szabályok pontosabb betartására kell jobban odafigyelni, és elképzelhető, hogy kisebb csoportokban folyik majd az oktatás, hogy minden még professzionálisabb legyen. Fontos a minőségre helyezni a hangsúlyt, hisz minél magasabban képzettek a pedagógusok, annál képzetebbek lesznek a jövő táncosai. Ma már testnevelés órákon is tanulhatnak táncot a gyerekek, s ha olyan felkészült pedagógusok foglalkoznak velük, akik nálunk tanultak, akkor ezek a szakemberek képesek lehetnek arra, hogy felkeltsék a gyerekek érdeklődését ez iránt a művészeti ág iránt. Így tényleg lehetőség van arra, hogy megszeretessük a táncot mindenkivel. Hiszen ha valaki nem is választja hivatásául, akkor is érteni, érdekelni fogja a tánc, és szívesen vált majd jegyet az előadásaira. A műfaj népszerűsítéséért kiskoncertekkel járjuk az országot, nagyon sok fellépést vállalnak a növendékek, és rendszeresen tartunk nyílt napokat. Szeretném, ha készülne a jövőben egy DVD a nálunk folyó munkáról, mindennapokról, s ezt majd bárhová elvihetik a pedagógusaink, hogy betekintést nyújtsanak a képzésünkbe.

– Ön is vezetett egy évfolyamot a főiskolán. Rektorként is folytatja ezt a munkát?

– Igen, mert ez a társaság rengeteget változott az irányításom alatt, mentálisan sokat fejlődtek, s annyira hisznek bennem, hogy úgy érzem, most már én sem hagyhatom őket cserben. A diplomáig ezért a vezetőjük maradok. Már csak amiatt is, mert én is rengeteget tanulok tőlük. Aztán a folytatást majd meglátjuk...

– S mi lesz az operaházi szólista karrierjével?

– Mindent elértem, amit táncosként csak lehetett. Még tényleg sok szerep van a vállamon, melyből néhányat igyekszem leadni, hiszen a főiskola rengeteg energiát kíván. Az Operaház balettigazgatójával, Keveházi Gáborral nagyon jó a munkakapcsolatunk, ezért nem okoz nehézséget a kétfajta munka összeegyeztetése. Még így is rendszeresen színpadra lépek, s általában reggel hattól éjjelig dolgozom...

– Melyek az első intézkedései, amelyek a növendékek mindennapjait is befolyásolják?

– Talán azt már tapasztalhatják, hogy sokkal közvetlenebb lett a hangnem mind a diákokkal, mind a pedagógusokkal. Emellett beindítottunk egy képességfejlesztési képzést, amely segít abban, hogy a növendékek még jobban tudják használni a testüket. Ez az előkészítés öt éven keresztül történne, majd pedig speciális, személyre szabott képességfejlesztéssel folytatódna.

– S ahhoz képest, amilyen elvárásokkal idejött, milyennek találja a helyzetet a főiskolán?

– Sokkal-sokkal nehezebbnek. De hát ettől izgalmas és szép ez a feladat...

14. Ifj. Nagy Zoltán rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2007)¹³⁷

Ifj. Nagy Zoltán 2006. augusztus elseje óta a Magyar Táncművészeti Főiskola új rektora. Táncosként ugyanolyan aktív, mint korábban, ugyanúgy ellátja a Magyar Nemzeti Balett vezető férfiszólistájának feladatait a teljes repertoárban, és mégis bevállalta az életébe ezt a fantasztikus, nagy munkát.

– Minek lehet ezt köszönni? Mert azt hiszem, ezért mindenképp köszönetet érdemel....

– Igen, kettős feladatom van, és a rektorságot lényegében küldetésnek tekintem. Tudni kell, hogy erre a pozícióra pályázni kellett, tehát nem egyszerűen felkértek rá. Nagyon sokat gondolkodtam, hogyha én nyernék, elvállaljam-e, és ha igen, akkor vajon hogyan fogom megoldani. Ötletben, ambícióban nem volt hiány; enélkül az ember nem is ad be pályázatot. De ami igazán lökést adott, és maximálisan eldöntötte, hogy pályázzak-e vagy sem, az az óhaj volt, ami az egész magyar szakma részéről felém áradt. Az együttes vezetőktől és táncosoktól – a legkülönbözőbb táncművészeti ágazatokból. Sok helyről kaptam biztatást: igenis szükség van a váltásra, ezért ezt az állást okvetlenül kell pályáznom.

Ketten voltunk aspiránsok. S bár nem én tűntem befutónak, a legnagyobb meglepetésemre, sikerült. Ezek után rengeteg táviratot, telefont, biztatást kaptam. Fellelegzett a magyar táncszakma! – mondták. Igenis, bennem látják azt a jövőképet, aminek már régen itt lett volna az ideje. Hiszen a tánc terén a főiskola a legmagasabb szintű és a legkomolyabb felsőoktatási intézmény. Mi látjuk el tehetségekkel, fiatalokkal az egész

magyar táncszakmát. Mi vagyunk a legnagyobb utánpótlás-bázis. A magam részéről egyrészt arra törekszem, hogy ez így legyen; másrészt, hogy ne csak a klasszikus balettben és a néptáncban legyen így. Az első lépés az, hogy szeptembertől beindul a modern tánc szak, ami a modern és a kortárs tánc utánpótlását hivatott biztosítani – nagyon komoly tantervi hálóval, komoly felvétellel és tananyaggal. Tehát tényleg úgy próbáljuk ezt a szakot beindítani, hogy a modern és a kortárs tánc színvonala az elkövetkező években emelkedjen.

– Kb. 10 évvel ezelőtt írtam meg az *Élet és Irodalom* című hetilapban, hogy a Magyar Táncművészeti Főiskola nagyon nagy hibát követ el, ha kiengedi a kezéből a modern és a kortárs tánc oktatását, és – ellentétben a professzionális balett- és néptánc-képzéssel –, külső fórumoknak engedi át. A tény, hogy a főiskolán ezt a szakot tervezi, valójában azt igazolja, hogy jelenleg kevés a jól képzett kortárs táncos, és kevesen vannak a jó modern táncosok?

– Lényegében igen. Bár az az igazság, hogy számomra ez a változtatás nem lehetett kérdés: határozott, eldöntött koncepció volt. Hiszen nem szabad elfelejteni, hogy a klasszikus balett mellett a modern és a kortárs tánc óriási mértékben előretört...

– Az egész világon!

– ...így van, és ezáltal itthon is. Az iskolán belül a növendékek részéről is felmerült iránta az igény. Amint megtudták, hogy modern szak indul, érdekes módon, sokan még szakot is váltanak, és a klasszikus balettről átjelentkeznek a modernre. Eközben pedig azt se felejtsük el, hogy nagyon komoly közönsége van a modern táncnak. Tehát a váltás a közönség óhaját is akceptálta.

– Ezért viszont mégiscsak köszönet jár mindazoknak, akik az elmúlt 10-15 évben modernnel és kortárral foglalkoztak. Mert az ő vállukon nyugodott a feladat, hogy a közönséget előkészítsék és kineveljék. Ugyanakkor felmerül a kérdés, vajon e sok változtatás hatására nem kerül-e hátrányos helyzetbe a balettművészet?

– Úgy gondolom, nem. Hiszen a balettművész szak évente indul, egy, két, három évfolyammal. A néptánc, a színpadi tánc és a modern tánc pedig három-négyéves ciklikus váltogatással. Tehát a modern képzés beindulása nem azt jelenti, hogy minden évben indítunk évfolyamot, mert nem is férnének el, és több pedagógust sem tudunk foglalkoztatni. A tradíciókat pedig továbbra is tartjuk. Továbbra is a klasszikus balett szak marad a fő iránya a Magyar Táncművészeti Főiskolának. Hiszen eddig is jól működött, s remélem, ezután még jobban működik majd. Ezen belül azért tervezünk apróbb módosításokat. Szeretnénk a karaktertánc-oktatást és a történelmi táncoktatást egy kicsit „felturbózni”, hogy életszerűbb legyen, és a színpadi tánchoz legyen közelebb, ne pedig – mondjuk – a modern társastánchoz. Azt is kell tanítani, de a növendékeknek mindenképp tudniuk kell mazurkázni, valcerozni...

– Emlékszem, évtizedekkel ezelőtt, Hidas Hedvig igazgatósága idején ez még így volt. Nem lehet egy klasszikus balettművet színpadi karaktertánc és pontos stílusismeret nélkül előadni. Csakhogy emellett talán még időszerűbb a módszertani korszerűsítés!

– Ami a klasszikus balett szisztéma áthangolását illeti, való igaz, arra is mielőbb szükség volna. Hiszen az a Vaganova-rendszer, amit végül is a világon a legtöbb iskolá-

¹³⁷ Megjelen: Kaán Zsuzsa: „Közép-európai táncközpontot szeretnék!” Találkozás ifj. Nagy Zoltánnal, a Magyar Táncművészeti Főiskola rektorával = Táncművészet, XXXVIII. évf. 2007. 1. szám, 11–13. o.

ban tanítanak, majdnem hogy tökéletes. Csakhogy a balettművészet az utóbbi időben világszerte fejlődött, és a képzés felgyorsult. A követelményrendszer is megváltozott: még tisztábban, még többet, még magasabb szinten kell táncolni, s ezt nekünk is figyelembe kell vennünk. Olyan apró módosításokat kell eszközölni a tantervben, ami ehhez igazodik. Terveim között szerepel a legjobb helyekről: Szentpétervárról, Párizsból, Kubából szakembereket idehívni, és a mi mestereinket ezekre a helyekre elküldeni. Lássanak, tapasztaljanak, és lássunk mi is. Azután közösen alakítsunk majd valamennyit a metodika területén, hogy a XXI. század követelményeinek is meg tudjunk felelni. Hiszen úgy gondolom, szakértelembe nincs hiány; remélem, tehetségek is jönnek. A munkánk eredménye tehát valóban azon múlik, hogy mi, mesterek és pedagógusok milyen irányba visszük, és hogyan formáljuk a növendékeket.

– Elképzelhető, hogy nemcsak az operaház színpadán fognak spiccelni, hanem akár vidéki társulatok is újra felhúzzák a spicc-cipőt a táncosokkal? Mert vétek 9-10 évig komoly klasszikus technikát és spiccet tanulni, majd bekerülni egy együtteshez, ahol már balett-tréninget sem tartanak... Mindezzel arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy a balettművészet külföldön nem egyetlen városra koncentrálódik.

– Értem a problémát. Az, hogy más társulatnál kik húznak spicc-cipőt, nyilván nem az én gondom. De azt igen látni kell, hogy a klasszikus és a modern balett viszonyában jelentős fordulat történt. Az eddigi tendenciák azt mutatták, hogy „a modernebb” nagymértékben szakítottak a klasszikus hagyományokkal és lépérendszerrel. Napjainkban viszont ennek egy radikális visszarendeződését láthatjuk. Nyugaton a modern és kortárs balettekben is spiccen vannak a hölgyek, és komoly balett-technikával táncolnak, természetesen modern mozgásvilág mellett. Ezt a tendenciát szintén figyelembe kell vennünk. Nem véletlen, hogy a most induló modern szakon lesz balettóra, lesz spiccóra, tehát majdnem hogy klasszikus balett-tudással, de mégis a modern mozgásrendszer alaptechnikáit megtanulva fognak végezni a gyerekek. És ha ez sikerülne, óriási fegyvertény lenne, hisz mostanában elég komoly probléma van a végzősök elhelyezkedésével. Kétségtelen, hogy a magyar kultúra sem áll olyan szinten, ahol tartania kellene. S nem azért, mert nincsenek jó iskolák, hanem mert nem megfelelő a finanszírozás.

– Épp erre szeretnék rákérdezni: ehhez a tervhez lesz pénz?

– Nekünk, remélem, igen. Hallottuk, hogy a különböző egyetemek, főiskolák komoly gondokkal küzdenek, mínuszban van a gazdálkodásuk. Mi viszont elmondhatjuk magunkról, hogy ha nem is nagymértékben, de nyereséggel zártunk. Mivel az új felsőoktatási rendszer szerint – a bachelor-szinttől kezdődően – fizetős lesz a felsőoktatás, ezért rákényszerülünk arra, hogy a VI. évfolyam végén komoly szelekciót hajtsunk végre. Ugye, a piramis-elv alapján már nem fejkvóta van; idézőjelbe téve már nem „tömegtermelés” folyik. Nekünk sem az az érdekünk, hogy 9 év után olyan növendékek végezzenek, akiknek talán csak a 10%-a tud színházhoz elhelyezkedni. A többi szabadúszó lesz vagy abbahagyja a szakmát, esetleg továbbtanul, és más pályát választ. Nekünk az a feladatunk, hogy egy folyamatos, szigorú szelekció után olyan minőségű növendékek végezzenek, akiket már szerződésekkel várnak a színházak.

– Milyen kapcsolatban áll az együttes vezetőikkel? Lehet-e perspektivikusan számítani arra, amit szeretne? Hogy szerződéssel várják, és olyan feladatokkal lássák el a friss végzősöket, amelyek méltók a sokéves felkészüléshez és a tudáshoz.

– Úgy gondolom, hogy a vidéki nagy együttesek – Szeged, Győr, Pécs – magas színvonalon működnek; valamennyi vezetéssel jó a kapcsolatunk. Nagyon örülök, hogy hosszú évek után végre felhőtlen a Magyar Táncművészeti Főiskola és a Magyar Állami Operaház balettigazgatójának is a kapcsolata. Kölcsönösen minden segítséget megadunk egymásnak. Most a Győri Szakközépiskolával igyekszünk szorosabb együttműködést kialakítani. Ott is nagyon magas szakmai munka folyik, Bombicz Barbara személyében ott is új az igazgató. Ezt az összefogást látom a következő célnak. A komoly anyagi megvonások mellett ebben az országban ez az egyetlen lehetőségünk arra, hogy a magyar professzionális táncos szakma életben maradjon. Kezdve az alapszinttől és tovább, a nagy együttesekig.

– Van-e felelőssége a főiskolának abban, hogy az ország amatőr balettktatása jelenleg nagyon alacsony színvonalú? Tervezi-e, hogy ennek utána járva, úgy népszerűsíti a balettművészetet, hogy ne csak a népszerű sportokat és a dzsesszbalettet szeressék a szülők meg a gyerekek, mert abban fél év alatt is el lehet érni valami látványosat. Tudjuk, a balett a legnehezebb...

– Ez kétirányú feladatot jelent. Egyrészt van egy nagyon jól működő pedagógusképző intézetünk, ahol több mint 600 hallgatónk van. Úgy gondolom, magas szinten tanulják a táncpedagógus szakmát. Ez pedig garancia lehet arra, hogy az alap- és középfokú művészeti iskolákban is megemelkedjen a táncoktatás színvonala. Másrészt – miként a pályázatomban is írtam –, megpróbáljuk az intézményünket PR és marketing szempontból is fejleszteni. Keresem a megfelelő személyt, aki olyan anyagi igényekkel lép fel, amit az intézetünk teljesíteni tud.

– Annak társadalmi okai is vannak, hogy a balettművészet Magyarországon ma mennyire közkedvelt. A rendszerváltozás után végképp nagyon nehéz lett a helyzete, bár előtte sem volt már könnyű a dolga...

– Igen, az évtizedek haladtával csökkent a balett népszerűsége. Emlékszem, még a 80-as évek első felében is milyen gyakran foglalkozott vele az írott és az elektronikus sajtó. Nemhiába: a mai napig, ha azt mondjuk Lakatos Gabriella, Fülöp Viktor, Róna Viktor, Kun Zsuzsa, az idősebb korosztály pontosan tudja, kikről van szó. Szomorú és aktuális, hogy a napokban hunyt el a XX. század egyik legnagyobb balettművésze, Havas Ferenc, és a média – legalábbis eddig – alig foglalkozott vele. A szappanoperák és hasonló műsorok, amelyeket – a nagyobb profit reményében – különböző csatornákon erőltetnek, nem az igényes kultúra felé viszik az országot.

– Mit lehet tenni?

– Megállítani nem tudjuk a folyamatot, de befolyásolni igen. Kedvet kell csinálnunk a kisgyerekeknek, a szülőknek s a nagyszülőknek is, akik a tánc felé próbálják irányítani a gyereket. Ez hosszú folyamat, és az sem elhanyagolható, hogy a felvételi vizsgán jelentkező gyerekekre mennyire lesz hatással. Ám – a nagy számok törvénye alapján – minél többen jelentkeznek, annál több tehetséget lehet kiválogatni közülük.

– Mi a helyzet a nemzetközi balettversenyekkel?
– Érdekes módon vannak évjáratok, amikor összegyűlnek a tehetségek. Az intézmény szakmai színvonalát és az iskolai pedagógusok hozzáértését is mutatja, hogy az utóbbi időkben gyűjtögettünk egy csomó helyezést. Szentpétervár, Helsinki, Kína, Peking, Berlin versenyein a mieink sorozatban döntősök voltak, és dobogós helyezéseket is elértek. Rájuk különösen kellene vigyázni, nehogy a mi adónkból felnevelt növendékekből a külföldi együttesek profitáljanak.

– Az EU-s csatlakozás egyébként nyithat új távlatokat?

– Hogyne. A magam részéről egyenesen közép-európai táncközpontot szeretnék ebből az intézményből. Az, hogy saját épületünk, s benne még színháztermünk is van, mindenképp az előző rektor: Dózsa Imre érdeme. A komplexum továbbfejlesztése viszont már azt is lehetővé tenné, hogy külföldi pedagógusképzéssel, versenyekkel, nemzetközi mester- és növendékcserékkel próbáljuk meg ezt a még mindig tehetséges Közép-Európát összefogni. Jó a kapcsolatunk a prágai balettintézettel, Berlinnel is már beszéltem. Ott főleg a pedagógusképzés oldaláról merült fel az igény az együttműködésre, hiszen máris 20 növendéket tudnának küldeni évente. Mindez nagyon nagy lehetőség.

– Közismert, milyen rövid a táncos előadóművészi pálya. De hány évet ad önmagának mint rektor?

– A pályámon jelenleg is reggeltől estig dolgozom. Bizonyos szerepkörökben, egyikét szereptől az idén elbúcsúozom, és a jövőben is csak azokat a karakterszerepeket tartom meg, amelyeket valóban nem tudnak mással eltáncoltatni. Mégis új bemutatóra készülök: Pártay Lilla a legújabb balettjében, az *Elfújta a szél* világpremierjén Butler szerepét osztotta rám. Közben pedig a családdal, s a kislányom mellett a 7 hónapos kisfiammal is többet kellene törődnöm...

Mindezt egybevetve még jól érzem magam a pályán. A küldetésem azonban mindenképp a főiskola. Rektori megbízatásom 3 évre szól, s utána még egy ciklusra volna lehetőségem. Ha tehát az elképzeléseim alapján az intézmény jó irányt vesz, akkor meg kellene fontolnom, ne pályázzak-e újra, hogy a következő ciklusban is én vezethessem tovább.

15. Bolvári-Takács Gábor rektorhelyettes nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2008)¹³⁸

Bolvári-Takács Gábor a Magyar Táncművészeti Főiskola (MTF) tudományos és igazgatási rektorhelyettese tevékeny közreműködője volt a tavaly lezajlott, ún. bolognai rendszerre való átállásnak. Véleménye szerint a magyar táncművészképzés első számú intézménye számára hasznosnak bizonyult ez a felsőoktatási reform.

– Életrajza szerint angol tagozatos gimnáziumban végzett, majd történelem szakos tanár lett a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen, s később jogi diplomát is szerzett. Hogyan került kapcsolatba a tánccal és a balettművészetrel?

– A válasz meglehetősen egyszerű: mindig is érdekelt ez a művészeti ág. 1993-ban pedig olvastam a pályázati felhívást, miszerint a Magyar Táncművészeti Főiskola főtitkárt keres. Megpályáztam s meg is nyertem ezt a posztot, és szinte az első perctől fogva a táncélet sűrűjében találtam magam. A munkám során kiváló embereket és nagyon érdekes világot ismerhettem meg.

– A MTF csakúgy, mint hazánk többi egyeteme és főiskolája, rendkívül fontos állomáson van túl. Hiszen még ifj. Nagy Zoltán rektorsága idején kezdődött az átállás az úgynevezett bolognai rendszerre, és ebben a folyamatban Ön is részt vett. Vajon használt ez a reform a magyar táncművészképzés első számú, s egyszersmind a magyar felsőoktatás egyik legspeciálisabb intézményének?

– Nos, a rektorhelyettesé választásom után, 2007-ben a bolognai rendszerre való átállás előkészületei már sok szempontból megtörténtek. Ebben ifj. Nagy Zoltán mellett szerepe volt Dózsa Imrének, Schanda Beátának és Rozgonyi Eszternek is. Ők voltak azok, akik ezt a folyamatot a kezdetektől koordinálták. A bolognai rendszer kétféle oktatási forma, amely széles körben lehetővé teszi az átjárást a korábbi főiskolai és egyetemi szintek között, egyúttal pedig – s ez nagyon fontos – lehetőséget teremt a főiskolák számára, hogy bizonyos szakokon elindíthassák a régi fogalmaink szerinti egyetemi képzést. Ehhez – az új rendszerben – az egyes szakokon belül már világosan el kell határolni a 3 éves alapképzést és a 2 éves mesterképzést. A táncművészképzés nálunk bejáratott rendszere szinte magában hordozta a bolognai rendszer bevezetésének lehetőségét. Korábban a klasszikus balettművész szakon a hároméves művészképzőt egy negyedik, úgynevezett elméleti évvel folytathatták a hallgatók. Jelenleg a 7., 8. és 9. balettévfolyam alkotja az alapképzést, tehát a hallgatók már a 9. év végén diplomát szereshetnek. A 10. elméleti év elvégzése ehhez nem szükséges. Viszont ha később magasabb szintű oklevelet szeretnének, akkor újabb, 2 éves képzést kell teljesíteniük, amelynek az első évfolyama ebben a tanévben indult. Azt gondolom, hogy a főiskola, sőt a táncművészet egésze számára ez kifejezetten hasznos, mert sűríti a szakmai képzést, a hallgatók hamarabb ki-lephetnek a színpadra, másrészt biztosítja a fejlődés lehetőségét azoknak is, akik éreznek magukban ambíciót arra, hogy mindezt a tudást – elméleti szinten – magasabb fokra fejlesszék. A rendszer révén a táncpedagógus képzés is egyetemi szintre emelkedik. A 2

¹³⁸ Megjelent: Kálmán Tamás: „Főiskolánk folyamatosan képes a megújulásra” Találkozás Bolvári-Takács Gábor rektorhelyettesrel = Táncművészet, XXXIX. évf. 2008. 5. szám, 12–13. o.

éves MA (Master) képzés – amelynek jelenleg is zajlanak az akkreditációs előkészületei – legkorábban 2009 szeptemberében indulhat.

– Az Állami Balett Intézetet 1983-ban emelték főiskolai rangra, s ennek már 25 éve. Hogyan kapcsolódik e fontos évforduló megünnepléséhez a nemzetközi fesztivál?

– A jubileumi ünnepségsorozat október végén zajlott a főiskolán, a Várszínházban és a Thália Színházban. Azért rendeztünk nemzetközi fesztivált, és erre azért hívtunk meg számos neves külföldi művészeti oktatási intézményt, hogy velük együtt köszönthessük az évfordulót. Nagy jelentőségűnek érzem, hogy tíz híres táncművészképző iskola fogadta el a meghívásunkat, s a legtehetségesebb növendékeiket küldték a fesztiválra. Mellettük a mi növendékeink is bemutatkoztak műsorral, amelyben a MTF gyakran játszott táncszámait láthatta a közönség. Végül az sem elhanyagolható, hogy az előadásokat tudományos konferencia is kiegészítette, amely az ún. második szakmai tárgyak módszertanáról szólt.

– Önöknél számos külföldi növendék tanul minden évben. Világviszonylatban vajon hol helyezkedik el a főiskola a nemzetközi szakintézmények rangsorában?

– Egyrészt sajátos helyzetben vagyunk, mert a világ táncművészképző intézményei közül csak kevesen rendelkeznek hagyományos értelemben vett felsőoktatási státusszal. Nyilván abból indulnak ki, hogy egy próbatáncon nem a diplomát nézik, hanem az illető táncművész teljesítményét. Ebből a szempontból azt kell mondanom, hogy a főiskola kifejezetten jó helyen áll, ugyanis a végzett évfolyamok növendékeinek jelentős része külföldi együtteseknel helyezkedik el vagy képezi magát tovább. Nyilván itt az is szerepet játszik, hogy Magyarországon a felvevőpiac egyre korlátozottabb, ugyanakkor a nálunk szerzett tudás elegendő alapot nyújt ahhoz, hogy a hallgatók külföldön is eredményeket érhessenek el. De ehhez hozzá kell tennem még valamit. Főiskolánknak az az egyik legnagyobb erőssége, hogy a szisztematikusan felépített tananyag átadása mellett folyamatosan képes a megújulásra. A főirány jelenleg is a klasszikus balett. De míg a 70-es években a néptáncmozgás elindítása és a néptánc professzionális művelése jelentett előrelépést, most ugyanez jellemző a modern tánc szakra, amely 2007-ben, sokéves előkészítés után, szintén főszakként indulhatott el.

– Napjaink felsőoktatásában egyre fontosabb szerepet kap a marketing, hiszen harc dül a növendékekért és a hallgatókért. Néhány éve problémát jelent, hogy egyre kevesebben jelentkeznek a balettművész szakra. Milyen lépéseket tud tenni a főiskola ön maga s közvetve a művészeti ág népszerűsítése, illetve a folyamatos utánpótlás biztosítása érdekében?

– Ennek a kérdésnek vannak szélesebb társadalmi összefüggései is, hiszen a balettművész pálya – 20-30 évvel ezelőtti kiváltságos helyzetéhez képest – ma már nem nyújt olyan lehetőségeket és vonzerőt, mint korábban. Bár a fiú növendékek létszáma valóban kevés, ennek ellenére minden évben tudunk 10-15 fős első évfolyamot indítani, s ez biztosítja az utánpótlást. Folyamatosan dolgozunk a helyzet javításán, s ennek első lépése a kommunikációnk interaktívabbá tétele lesz. Ezért radikálisan megújítjuk a főiskola honlapját, hogy néhány hét múlva sokkal áttekinthetőbb, aktuálisabb, naprakészebb információkat tartalmazó internetes oldalunk legyen. A második lépés a felvételi tájékoz-

tatók újfajta nyomdai kivitelezése lesz, amely – reméljük – szinte majd kínálja magát az olvasásra. Végül folytatjuk a közvetlen kontaktuskeresést: a tehetségkutatókat, amely során iskolákkal vesszük fel a kapcsolatot, s mi magunk igyekszünk felkutatni a tehetséges fiatalokat.

– Ha a jövőbe tekintünk, melyek a főiskola előtt álló legfontosabb rövid és hosszú távú feladatok?

– Rövid távú céljaink közt a legfontosabb az intézmény vezetésének megerősítése. Ifj. Nagy Zoltán rektor úr tragikus halála óta ez a kérdés megoldatlan. Az idén esedékes rektori pályázat remélhetőleg 5 éves időtartamra rendezi és kiszámíthatóvá teszi ezt a helyzetet. Aktuális képzési feladatunk, hogy azoknál a szakoknál, ahol még nem rendelkezünk szakindítási engedéllyel (itt elsősorban az MA-, azaz a mesterképzésekre gondolok), minél előbb beadjuk a szükséges dokumentációkat, hogy elindíthassuk ezeket a szakokat is. Folyamatban van a színháztermünk bővítése is, ez az építési beruházás 2009 végére fejeződik be. Hosszabb távon pedig – a gazdálkodást, fejlesztést illetően – talán a legnagyobb volumenű feladat a főiskola Kazinczy utcai épületének kiváltása. Reményeink szerint néhány éven belül teljesen új épületet kapunk, amely mindenben megfelel a képzési igényeknek. Végül, a tananyagfejlesztés kapcsán a szakmai kitekintést szeretnénk szélesíteni – mestereink külföldi tanulmányútjaival, új oktatási technikák meghonosításával és oktatási segédanyagok megjelentetésével. Hiszen fontos, hogy oktatóink tevékenységének dokumentált része is legyen, amely szintén eredményesebbé teheti a hazai táncművészképzést.

16. Jakabné Zórándi Mária rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2009)¹³⁹

A Magyar Táncművészeti Főiskola új rektora május 15-én lépett hivatalba, s megbízatása négy esztendőre szól. A Harangozó-díjas néptáncművész, tanszékvezető egyetemi tanár szolgálatnak tartja ezt a posztot, s bízik benne, hogy folytatni tudja az ifj. Nagy Zoltán által elkezdett átalakítást. Sokszínűvé, nyitottá és családias hangulatúvá kívánja tenni az iskolát, valóban olyan intézménnyé, amely a valós életre készíti fel növendékeit. Jakabné Zórándi Mária szeretne új szakokat is indítani, az anyagi biztonsághoz szponzorokat, támogatókat szerezni, és lényegesnek tartja, hogy jobban menedzseljék magukat, eredményeikről ne csak a főiskolán belül tudjanak. Tervei között szerepel a főiskola egyetem-mé alakítása, de ugyanilyen fontosnak tartja, hogy szorosabbra fűzzék a kapcsolatot az alapfokú intézményekkel.

– Miért döntött úgy, hogy az aspiránsok közé lép? Azért, mert Szakály György viszályozott, vagy mert közben a kollégái meggyőzték, ha a második pályázat sem vezet eredményre, akkor Ön lehet a nevető harmadik?

– A jelenlegi helyzetben nevetésről nem beszélnék. A gazdasági megszorítások miatt ugyanis sajnos kénytelen leszek olyan intézkedéseket hozni, amelyek nem lesznek

¹³⁹ Megjelent: Réfi Zsuzsa: Ifjú Nagy Zoltán útján. Jakabné Zórándi Mária nyitott egyetemet szeretne teremteni = Zene-Zene-Tánc, (16. évf.) 2009. 2. szám, 4–5. o.

népszerűek... Visszatérve a pályázathoz, még 2006-ban, akkor, amikor ifj. Nagy Zoltán lett a rektor, arra kért, hogy segítsen munkájában, hiszen több mint 30 éve dolgozom az intézményben, aktívan részt vettem az akkreditációban és az összes intézményi, fejlesztési program kialakításában, emellett tanszékvezetőként is sok tapasztalatot szereztem az évek folyamán. A magam részéről mindenben igyekeztem támogatni, mert azt láttam, hogy óriási lelkesedéssel és energiával látott neki az intézmény átalakításának. Igyekezett az iskolát úgy megújítani, hogy közben megőrizze az addigi értékeit. Elképzeléseit az intézmény jövőjéről nagyon jónak tartottam, sok mindenről hasonlóan gondolkodtunk. Ezt bizonyítja az is, hogy ifj. Nagy Zoltán tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála után Szakály Györggyel közösen elhatároztuk, mindent megteszünk, hogy a Zoli által megkezdett utat folytassuk. A rektori pályázatot azóta háromszor is kiírták, azonban az első két alkalommal – bár többen személyesen is felkértek, hogy pályázzak – nem jelentkeztem, mert nem akartam, hogy esetleg támadás érjen azért, mert nem a klasszikus balettművészet, hanem a néptáncművészet a szakterületem.

– Pedig ifj. Nagy Zoltán is azt akarta, hogy egyenrangúak legyenek a műfajok, ne egymás alatt-fölött álljanak...

– Így igaz, de ehhez idő kell... Mivel a két pályázó között döntetlen volt a szenátusi szavazás eredménye, a második után ismét megkerestek, és név szerint is felkértek arra, hogy pályázzak. Ezzel egy időben Szakály György is arra kért, hogy vállaljam a megmérettetést, mert ő már harmadszor nem kíván indulni a pályázaton, egyben arról biztosított, hogy rektorhelyettesként mindenben támogatja munkámat.

– Mit tart pályázata leglényegesebb elemeinek?

– Elsőként, mint említettem, az ifj. Nagy Zoltán által elindított utat kívánom folytatni. Nyitott, sokszínű és családi hangulatú iskolát szeretnék működtetni, amelyben a gyerekek, a pedagógusok és valamennyi dolgozónk egy közös cél érdekében végzi a munkáját. Úgy gondolom, a jelenlegi struktúra alkalmas arra, hogy úgy a művészképzés, mint a pedagógus és koreográfus, illetve a szakelméleti képzés területén biztosítani tudjuk az elvárt igényeket. A táncművészetben ma már a műfajok is gyakran ötvöződnek egymással, ezért nem arról kell beszélnünk, hogy ki milyen szakot képvisel, hanem arról, hogy szakmailag milyen színvonalon. Vagyis a minőség a lényeg.

– A mai világban már végképp erre kell törekedni, hiszen előfordulhat, hogy valakinek balett-táncosként egy opera betétszámában rappelnie kell...

– A kulcs a mi kezünkben van. Hiába magas színvonalú valaki tudása, ha egysíkú... Ma a próbatáncokon már többnyire nemcsak betanult részleteket kell eltáncolni, hanem modern műfajban is be kell mutatkozni, esetleg még improvizálni is tudni kell. A kép-lékenység napjainkban tehát alapvető kritérium. A művészeknek megfelelő testtudattal, eszköztárral kell rendelkezniük, hiszen akkora a kínálat, hogyha valaki ebben hiányt szenved, máris helyébe állhat egy másik. Mindig is azt vallottam, hogy a táncosokat az életre kell nevelnünk, ezért óriási a felelősségünk abban, hogy milyen színvonalú és milyen széles skálájú tudással rendelkező táncművészeket nevelünk intézményünkben. Ehhez a célhoz kell igazítani mindennapjainkat is.

– A nyitottságot, sokszínűséget ifj. Nagy Zoltán is emlegette, amikor 2006-ban, a kinevezését követően interjút készítettem vele...

– A világ, ha erről nem is mindenki vesz tudomást, szépen, lassan beszűremlik az intézmény falai közé is... A gyerekek látják, hallják, tapasztalják, hiszen mindenfelé járnak próbatáncra. De nemcsak külföldön, a magyar táncművészetben belül is döbbenetes változások történtek az elmúlt évtizedekben, amelyekkel bizonyos fokig nekünk is lépést kell tartanunk. Emellett egyre komolyabb probléma ideált felmutatni a mindennapi munkában, mivel az elhelyezkedés egyre nehezebb, együttesek megszűnnek, újak alakulnak, nem nyújt kellő perspektívát a művészetek támogatásának mai helyzete. Bár szerencsére a nálunk tanulók legtöbbször mindezek ellenére életcéljának tartja a táncot, és komoly hivatástudattal dolgozik nap mint nap, mégis úgy gondolom, a szakmai oktatás mellett olyan lelki és szellemi felkészítést kell adnunk nekik, ami az életben való boldogulásban segíti őket.

– Nehéz dolog lehet a változtatásokat átvenni a kissé merev testületen. S Ön is említette a kinevezését követően, hogy lesznek olyanok, akik nem értenek egyet az elképzeléseivel...

– Mivel senkit sem kényszeríthetek arra, hogy ezt az utat járja, ha nem akarja, aki nem akar velem együtt dolgozni, azzal le kell ülnünk, és meg kell beszélnünk a jövőt. Azt gondolom, jelen pillanatban egyetlen útja van az iskolának, s az az előretételezés. A nemrég elnyert rektori tisztséget alapvetően szolgálatként fogom fel, ahogy korábban táncosi pályámat és a pedagógiai munkát is. Egyben azt gondolom, hogy egy ilyen óriási feladatot, mint az intézmény vezetése, csak akkor lehet jól teljesíteni, ha a mellettem és mögöttem lévő teljes gárda ugyanebben a szellemiségben dolgozik. Természetesen még sokan nem látják tisztán a koncepciómat, de tervem szerint a nyári időszak elegendő lesz arra, hogy szeptemberben már a csírái kirajzolódjanak mindazoknak az elképzeléseknek, amelyeket a jövőben szeretnék megvalósítani. Most úgy érzem, többen vannak mellettem, mint ellenem, s ez számomra biztató. Bizonyos generációváltás pedig mindenhol magával hoz némi feszültséget, amit igyekszem minél korrektebben feloldani.

– S említette, hogy akárcsak ifj. Nagy Zoltán, egyetemmé szeretné tenni a Táncművészeti Főiskolát...

– A táncművész- és a tánctanárképzéseinket illetően már megkaptuk a masterfokozatot, a táncelmélet és a táncművész-menedzsment szakjaink pedig éppen most vannak akkreditáció alatt. Hosszú távú koncepcióim egyike, hogy növendékeink az intézményben belül minden táncsal kapcsolatos tudást megkaphassanak. Feltétlenül szeretnék egy saját doktori iskolát is, amin már dolgozik a doktori előkészítő bizottságunk. Nagyon remélem, hogy 2011-ben már el is indíthatjuk. Mindezek óriási lehetőséget biztosítanak ahhoz, hogy a táncművész, táncpedagógus, ha egyszer valamilyen oknál fogva a szakmán belül képzelet el az életét, akkor nálunk megszerezhesse az érdeklődésének megfelelő szaktudást.

– S melyek lesznek az elsőként érezhető változások?

– Nem akarom sarkaiból kiforgatni az intézményt... A változtatások aprók, de sok van belőlük. Végig kell gondolni, hogy milyen óraszámokban és milyen másodtárgyakat

oktatunk a különböző korosztályoknak, mikortól lehet például az egyéni képességfejlesztést bevezetni, hogyan épülnek egymásra ideálisan a különböző modern tánctechnikák, mennyire lehet racionalizálni a különböző oktatási folyamatokat és a színpadi gyakorlatokat. Intenzívebbé kell tennünk a nemzetközi kapcsolatainkat, a diák- és tanárcserét, s mindenképpen pénzt kell szereznünk a külföldi meghívásaink megvalósulásához. Mint ahogy az előző rektorok, magam is fontosnak tartom vendégkoreográfusok és külföldi mesterek meghívását. Elképzelésekben, úgy gondolom, nincs hiány, csak pénzben...

– Emiatt mondta le idén a színházi tánc szak indítását?

– Egyrészt igen, másrészt helyünk sincs hozzá, hiszen jelenleg abban sem vagyunk biztosak, hogy a Kazinczy utcai épületünkben meddig oktatunk, mivel a telek eladása folyamatban van, ebben az esetben viszont számunkra épül majd ugyanazon a telken egy új épület. Az átmenet viszont nem teszi lehetővé újabb termek használatát. Ugyanakkor nagy rá az igény, s fontos is lenne, hogy a színházi táncosok is magas színvonalú és sokoldalú szakképzettséggel rendelkezve lépjenek színpadra. Nekem azonban most rektorként sajnos leginkább azzal kell foglalkoznom, hogy az intézetet ért megszorítások miatt megtaláljam a megoldást arra, hogy a szakmaiság is megmaradjon, és még spóroljunk is... Őszintén remélem, hogy ez valóban „csak” egy átmeneti időszak lesz, mert semmilyen tartaléka nincs az iskolának, ezért, ha folytatódik az elvonás, akkor bizony novemberben már nem tudunk fizetést adni dolgozóinknak... Nincs más hátra, mint saját erőforrásainkat bővíteni, például szponzori támogatásokat szerezni. Van egy színháztermünk, amelynek korszerűsítése az ősszel befejeződik, s amit bérbe lehetne adnunk, de mivel a tervezett beruházási költséget megvonták tőlünk, az öltözőkre már nem jut pénzünk. Ahhoz viszont, hogy ebből valóban komoly bevételhez jussunk, a befejezéshez szükséges 100 millió forintot is valahonnan elő kellene teremtenünk. Nem kis feladat ez sem, de én reménykedem, hogy meg tudjuk oldani.

– Ahogy azt is fontosnak tartja, hogy az eredményeiről mások is értesüljenek...

– A mai világban sokkal erőteljesebben kell mindenkinek menedzselnie magát, s a főiskoláról is több cikk, promóciós anyag, videó kellene, hogy megjelenjen. A pedagógusképzésünkhöz is több szakanyagra lenne szükség. A tánctudományi kutatás területén szintén jó lenne irányt mutatnunk. Szándékunkban áll elérni a közeljövőben, hogy a tánc mint tudományág helyet kapjon az MTA falain belül. Internetes könyvtárat, tánc tárat akarunk létrehozni, írásos és videó anyagokkal. Nagyobb uniós pályázatokba szintén szeretnénk bekapcsolódni. Öröndetes, hogy rengeteg ötlet, elképzelés érkezik a diákoktól is, amelyek közül jó néhány tökéletes összhangban áll intézményünk céljaival. Remélem, ezek előbb-utóbb megvalósulnak.

– Említette azt is, hogy együtt kellene működniük az alapfokú oktatási intézményekkel...

– Jelenleg hazánkban nagyjából 800 intézményben folyik táncoktatás, ez pedig közel tízezer gyereket érint. Ma már ezekben az iskolákban szinte mindenhol általunk képzett pedagógusok tanítanak, s ők küldik hozzánk az ifjú tehetségeket. A közeljövőben szeretnék egy olyan országos hálózatot kialakítani, ahová jelenlegi hallgatóinkat hospitálni, vizsgázni küldhetjük, s ahol ezt a felelősségteljes feladatot vállalják is. A közös munka

lényege az lenne, hogy mi segítjük a szakmai tevékenységükben, ők pedig a mi utánpótlásunkat igyekeznek biztosítani. Így egyfajta szorosabb kohézió alakulhat ki a különböző szintű táncoktatási szintek között. A legfontosabb, hogy ne kallódjon el a gyerek. Ezért is vállalunk évek óta egy-egy hetes filharmóniai turnét, hiszen így helybe visszük tudásunkat, és reményeink szerint felkeltjük az érdeklődést a fiatalokban a táncművészet, illetve a táncos pálya iránt. Egy ilyen alkalommal például hat nap alatt három ezer iskoláskorú gyermek és tanáraik láthatják a produkciónkat. S ha már az iskoláról van szó, elárulom, hogy van egy régóta dédelgetett álmom: nagyon szeretnék megoldást találni arra, hogy a tanítói oklevéllel rendelkezők is hozzájuthassanak egy olyan táncpedagógiai képzéshez, amely az alsóbb évfolyamokban történő táncművészeti nevelésre alkalmassá teszi őket. Nagyon fontos réteget képviselnek, hiszen amellet, hogy gazdag pedagógiai eszköztárral rendelkeznek, pontosan tudják, hogy ezek nélkül az alapok nélkül jóval nehezebb lesz a gyerekek későbbi élete. Hihetetlen lelkesedéssel tanulnak, s hittel, tüzzel vallják, hogy a kultúra fontos része a nevelésnek. Azok a tanulók pedig, akik nem táncosok akarnak lenni, kultúraszeretőkké, művészetrajongókká válhatnak. Márpedig a nézőközönséget is ki kell nevelnünk. Nem hagyhatjuk, hogy az elkövetkező generációk úgy nőjenek fel, hogy 16–18 éves korukban fogalmuk se legyen arról, mi mindent jelent a művészet...

17. Jakabné Zórándi Mária rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2009)¹⁴⁰

Zórándi Mária a Magyar Táncművészeti Főiskola új rektoraként már fél évet töltött el ebben a pozícióban. A hírnév megőrzéséről, az értékek átalakulásáról, a fejlődésről, a művészképzés és elitképzés viszonyáról, a saját koncepció kialakításáról rektori szobájában egy egész délutánt végigbeszélgettünk.

– Ez alatt az idő alatt születtek-e olyan tapasztalatok, amiket nem vártál, és beigazolódtak-e azok a remények, amiket vártál ettől a fantasztikus megbízatástól?

– Nagyon nehéz erre válaszolni, hiszen ez a fél év valójában csak néhány hónapot jelent. Csupán a nyári időszakban kezdhettem el betekinteni a feladatok mélységeibe, az intézmény szervezeti kereteibe. Először olyan feladatsort kaptam, amelynek nagy része nem is szigorúan szakmai, bár azt hiszem, végtelenül fontos az oktatási minőség fejlesztéséhez. Egyszóval színháztermünk korszerűsítésébe, illetve egy régi álmunk: saját konyhánk megvalósítási folyamatába csöppentem bele. Örömmel számolhatok be arról, hogy a konyha a közelmúltban – még ha csak próbaüzemmel is, de – elindult. Reményeim szerint nagy segítségemre lesz abban, hogy növendékeink olyan egészségesen étkezzenek, ahogyan azt a világ gazdagabb tájain látjuk és tapasztaljuk. Színháztermünk pedig a kellő színvonalon tudja biztosítani a saját előadásokat. Ehhez kapcsolódóan van egy dédelgetett vágyam: szeretném létrehozni „az ifjú tehetségek színházát”, ahol a zene-, a képző-, s talán a színházművészetrel közösen is megjelenhet a Táncművészeti Főiskola, ugyanak-

¹⁴⁰ Megjelent: Kaán Zsuzsa „Nem vesztet el, amit ifj. Nagy Zoltán teremtett!” Találkozás Zórándi Máriával, a Magyar Táncművészeti Főiskola új rektorával = Táncművészet, XL. évf. 2009. 4. szám, 12–14. o.

kor önálló bemutatkozásokat is tartanánk a hallgatók számára. S mivel finanszírozásunk nem lesz jobb az elkövetkezendő időszakban sem, ezért mindent fel kell kutatnunk, és meg kell ragadnunk, ami bevételt hozhat. Én ebben a színházi formában látom az egyik lehetőséget.

– Tizennyolc évig a néptánc tanszéket, kinevezésed óta azonban az intézmény egészét vezeted. Mennyire lehet felhasználni mindazt a tudást, melyet ez a múlt adott? Elképzeléseid szerint hogyan szeretnél alkalmazkodni, s a jövőben hogyan akarsz igazodni az egész intézmény szellemiségéhez?

– A pályázást megelőzően sokat foglalkoztatott ez a kérdés. Nem a saját pályázatom szempontjából, hanem messzebbre nézve: vajon mi is lesz a jövője ennek a főiskolának. Indíttatásom valójában nem is belülről jött: külső kérések, biztatások, támogatások hatására gondoltam úgy, hogy ha ennyi ember a bizalmába fogadott, sőt, kéri és várja, hogy pályázzak, akkor talán valóban alkalmas lehetek erre a megbízásra. Mindenesetre bármilyen furcsán is hangzik a 21. században, a magam részéről mindezt szolgáltatnak tekintem. El is mondtam az első szenátusi ülésen, illetve összoktatói értekezleten, hogy szolgálni szeretném ezt az intézményt. Az előrelépését ugyanúgy, mint a működését...

– ...ahol az első néptánc tagozaton eltelt négy növendék-évet követő harmincöt évben az óraadó mestertől a tanársegédig mindenféle állást betöltöttél.

– Így van. A ranglétrát végigjártam, és az intézmény összes területén tanítottam. Beleértve a balettévfolyamokat vagy a táncpedagógus-évfolyamokat is. Dózsa Imre, aki hosszú ideig volt főigazgató, már az első években a bizalmába fogadott, sőt önálló feladatokkal is megbízott. Részt vállalhattam az intézmény főiskolává válásában, a néptánc tagozat főiskolásításában, a pedagógusképzés kiterjesztésében, az akkreditációban. Egy szóval a szakmai fejlesztés és koordinálás minden egyes részében szereztem tapasztalatot. Nem lehet hát azt mondani, hogy számomra ismeretlen az egyik vagy a másik terület.

Az egész intézmény vezetését elvállalni azonban teljesen más. Olyan óriási felelősség, ami néha nyomaszt is. Napjainkra nagyon nagyra nőtt az intézmény, miközben rá vagyunk kényszerítve, hogy még tovább fejlesszük az egészet. Itt állunk két újabb akkreditáció előtt, a koreográfusképzés, illetve a táncelméleti szakemberképzés vonatkozásában. És máris itt kopog az ablakon a doktori iskola előkészítésének feladata. Ezt pedig melyik oktatási intézmény valósítaná meg, ha nem a miénk? Ezzel egy időben Marosvásárhelytől Kijevig azzal keresnek meg bennünket, hogyan tudnánk egy kihelyezett képzésen együttműködni velük azért, hogy mi segítsük az ő továbbfejlődésüket is.

Egyébként hazai viszonylatban az egész honi táncművészetet jó lenne egyszer végiggondolni az alapfokú művészetoktatástól kezdve a legfelsőbb szintekig, mivel ezek szorosan összefüggnek. Ha nem gondolkodunk közösen, akkor a törekvéseinknek sem lesz meg az igazi értelmük. Tudnunk kell, merre haladunk; kit miért támogatunk. Emellett nemcsak nézőkre és új előadói generációkra, de koreográfusokra és pedagógusokra is szükségünk van. Ha bárhol hiány lép fel, felborul a gépezet.

A világ változásai szintén állandó feladatokkal „bombáznak” bennünket. Az a ket-tősség nehezedik ránk, hogy miközben a mindennapok munkáját a lehető legmagasabb szinten kell ellátnunk, az elitképzés színvonalát is folyamatosan fejlesztenünk kell: a

nemzetközi versenyeken továbbra is eredményesen kell szereplnünk, ráadásul a jövőképet is úgy kell kialakítani, hogy az megfelelően perspektivikus legyen a leendő táncművészek számára. Mindehhez még a miniszteriális rendszerek feltételeinek is meg kell felelni. Nos, ez az egész így együtt elég nehéz és bonyolult. Mégis úgy érzem fél év után, hogy egyrészt nagyon jó vezetőtársaim, kollégáim vannak, akik ugyanezen cél érdekében küzdenek, másrészt a visszajelzések is jók.

– Rólad? A te munkáddal kapcsolatban?

– Igen. S azt hiszem, talán azért, mert – még ha ez szerénytelenségnek tűnne is – sokan örülnek, hogy van egy határozott, de nyitott és elszánt vezető, aki mindezt a sok célt valóban szeretné megvalósítani. A magam részéről az együttgondolkodás híve vagyok. Nálam mindig nyitva az ajtó; minden kéréssel, problémával, de ötlettel is meg lehet keresni. Gyorsan változik a világ; ezért semmit nem szabad rugalmatlanul kezelni.

– Mindez tökéletes vezetői koncepciónak tekinthető, mégis fel kell tennem egy kényes kérdést, érintve egy kényes területet. Akik esetleg nem voltak biztosak abban, hogy téged kell megválasztaniuk, azok egyetlen dologtól féltek: a balettművészetet féltették. Azt mondták: egy néptáncos biztosan a néptáncoktatást és a néptáncművészet fejlesztését fogja preferálni, holott a MTF eredetileg az Állami Balett Intézet, s jelenleg annak az utódintézménye. Egyáltalán, milyen viszonyban állsz a balettművészettel?

– Bár ez elég szubjektív dolog, most elárulom, hogy szakmai tanulmányaimat három és fél évesen klasszikus balettel kezdtem, és tízéves koromban az álmod a Moszkvai Nagyszínház volt. Egyszóval balerina szerettem volna lenni! Felvételiztem is a balettin-tézetbe, és az akkori kétezer jelentkező gyerekből bekerültem a huszonkettőbe, és a következő válogatáskor, a tizenhatból estem ki. Borzasztóan el voltam keseredve. De tovább táncoltam egy munkaközösségnél, majd tizennégyévesen, amikor elindult a legelső néptánc tagozat, ismét jelentkeztem. Eredetileg tehát balerinának készültem. S hogy ez mennyire így van, jól mutatja, hogy a mesterképzésre¹⁴¹ beiratkozva is két szakot választottam: a klasszikus balettet és a néptáncot.

– Ezek után már értem, miért mentél át az Állami Népi Együttesből az ott töltött hét év után a Budapest Táncegyüttesbe.

– Mert szerettem volna kipróbálni magam más stílusokban is, és ehhez Kricskovics Antal nyújtott lehetőséget. Az ő vezetésével mást, például modern tánctechnikát s a néptánc újabb útjait is lehetett táncolni. Érdekes módon, az évek múlásával azonban egyre inkább azt érzem, hogy a táncművészet egyetlen egységet alkot. Pedagógusként is azt valloim, hogy először táncos valaki, és csak azután következik az ágazat, a nyelvezet és a stílus.

– És ami a klasszikus balett jövőjét és irányát illeti?

– Nos, a Balett Intézetből átformálódó Magyar Táncművészeti Főiskola vezetőjeként mindenkit meg szeretnék nyugtatni afelől, hogy nem áll szándékomban a magyar néptáncot a balettművészettel szemben előtérbe helyezni. Ugyanakkor azt gondolom, hogy egy magyar táncművésznek a magyar néptáncot ismernie kell! Ez az én világlátásom, ami, remélem, nem téves. Hiszen a globalizáció korában és a világ jelenlegi kultúráj-

¹⁴¹ A balettmester-képzőről, azaz a táncpedagógus szakról van szó.

ban mindenhol keresik azokat az egyéni, sajátos ízeket, amelyektől az egyik táncos más, mint a másik. Lehet, hogy mindketten a *Diótörőt*, *A bajadért* vagy a *Paquitát* táncolják; ugyanazt, és mégis másként, valami sajátosan egyéni színnel. Azt hiszem, ezeket a nőiánszokat a legegészségesebb módon épp a saját nemzetünk tánca tudja megadni. Arról nem is beszélve, hogy a néptáncnak ritmikailag is, dinamikailag is óriási képességfejlesztő hatása van.

Természetesen nem értek a balett repertoár azon mélységeihez, amelyekhez az operaházi előadóművészek jutottak el, akik a balettszerepeken nőttek fel. De hát nem is ez a feladatom. Éppen ezért nagyon örültem, amikor Szakály György készséggel vállalta a művészeti rektorhelyettesi pozíciót. Az említett szakmaiságot ugyanis olyan művésznek kell biztosítania, mint ő, aki a magyar és az egyetemes táncművészetnek egyaránt jeles képviselője.

– A növendékek művelődése, kulturálódása és a tánc tudományos oldala viszont szintén a te feladataid közé tartozik. A közeljövőben egy fontos konferenciára is sor kerül. Hogyan viszonyulnak a munkatársak az elmélethez, és hogyan fogadják a növendékek azokat a tudomány-morzsákat, amik eljutnak hozzájuk?

– Emlékszem, amikor nem vettem fel, édesapám azt mondta: örül, mert aki meg tudja a fejével keresni a kenyerét, az ne a lábával keresse! Akkor nagyon haragudtam erre a reflexióra, de idővel megértettem, hogy számtalan igazság is rejlik benne. Valóban: táncművészként miért ne lehetne a tánc valamilyen tudományos vagy szakági területén is méltón megjelenni? Sőt, azt gondolom, erre csak azok képesek, akik a táncot meg is élték. Boldog vagyok, hogy magam is elvégeztem egy doktori iskolát, mert azt gondolom, a szemléletük is más lesz azoknak, akik megismerték s megszerették a tánc mélységeit annak elméleti vonatkozásaiban is. Hiszen egyre nagyobb szükség van arra, hogy a táncosok minél tudatosabban készüljenek a művészpályát követő életszakaszra. Ha nyugatra kikerül egy táncos, külföldi ismeretekkel is kell rendelkeznie. Meg kell szereznie azt a jártasságot, ami ahhoz szükséges, hogy a jelen és a jövő művészeként bárhol nyilatkozzon és megjelenjen. Fontosnak tartom, hogy növendékeink olyan főiskolai tárgyakat is tanuljanak, amelyek tovább nyitják szellemi érdeklődésüket, segítik a későbbiek során pedagógusi továbblépésüket. Ha pedig valamelyiküket épp a koreográfia érdekli, akkor jártasnak kell lennie a zene, a jelmez, a díszlet területén is.

– A lecke tehát fel van adva!

– Sőt, azáltal, hogy az érettségi egységesedik a gimnáziumokban, itt is meg kell felelni az általános kritériumoknak. S mivel a hazai művészeti felsőoktatás területén mi maradtunk egyedül „főiskola”, ki kell harcolnunk a szakma s e komplex művészeti ág egyenrangúságát és megbecsülését. Ez viszont csak akkor lehetséges, ha lerakjuk a megfelelő alapokat. Szerencsére az elmúlt években el is indult ez a folyamat. Például szervezünk tánctudományi konferenciákat, amelyek során a táncművészet különböző területei újszerű megközelítésben kerülnek elemzésre. Nagy örömmre szolgál, hogy a novemberben lezajló második konferenciánkon egyre több hallgató is bemutatja saját kutatómunkájának eredményeit.

– Lehet-e ez akár az egyetemre válás egy lépcsőfoka?

– Remélem, igen. Kb. másfél évvel ezelőtt elindult egy folyamat, aminek most jutottunk a végére, s az első eredményt is elértük. A tervek szerint a MTA-n egy új munkabizottság, egy tánc-albizottság születik. Ez már az „előszobája”, a feltétele annak, hogy a tánc végre önálló tudományágként jelenjen meg a Magyar Tudományos Akadémián.¹⁴²

– Beszéltél a nemzetköziségről, a sokoldalúságról, a tudományos fejlesztésről, a növendékek „emberként” való kezeléséről. Jól hallom? Úgy érzem, ez az a szemlélet, amit ifj. Nagy Zoltán rektorsága hozott be a főiskola légkörébe. A még 2007 elején vele készített exkluzív interjúban rendkívül meggyőző volt mindaz, amit ő akkor tervezett. Most ugyanezt élem át veled is.

– Nagyon örülök, hogy ez szóba került. Amikor Zolit megválasztották, alig egy hét múlva behívott, és arra kért, segítsék neki. Nagyon rövid idő alatt kiderült, mennyire azonosan gondolkodunk. Ugyanazt képzeltem számos dologról, amit ő, de neki nem sikerült megvalósítania. Beteg lett, és sajnos, a tragikus halálhír is borzasztó gyorsan elért bennünket. Remélem, én nem az ő útját követem majd ebben a vonatkozásban, bár valóban hihetetlen nagy energia szükséges az itteni munkához. De azért egyet el kell mondanom. Amikor Szakály Györggyel, Bolvári-Takács Gáborral és az édesapával: Nagy Zoltánnal ott álltunk a temetésen, egymásra néztünk, és azt mondtuk: „nem veszhet el, amit ifj. Nagy Zoltán teremtett! Nekünk ezt az utat kell folytatnunk. Mert rengeteg érték van benne, minden célja jó, és nagyon fontos az intézmény jövője szempontjából.”

Azóta is e szerint dolgozom. Azt hiszem, egy igazán művészi mentalitású intézményben fontosak a példaképek, de az is, hogy olyan emberi kapcsolatban álljunk a növendékekkel, ami lehetővé teszi, hogy tudjunk tőlük követelni. Őszinteség és bizalom nélkül ez nem valósulhat meg. Nekik meg kell érteniük, hogy a napi küzdelmekkel együtt kell élniük, ám a csoda is az övék lesz, akár minden nap! Ez a felismerés viszont olyan speciális nevelést igényel, amit nem is tudnék mihez hasonlítani. Azt hiszem, ifj. Nagy Zoltán mindezt hasonlóképpen gondolta. Ezért meggyőződésem, hogy amit ő elindított, az lesz az igazi jövője ennek az intézménynek. Ha pedig ehhez a magam részéről bármit még hozzá is tudok tenni, azt boldogan vállalom; és talán egyszer majd azt is érezhetem, hogy a hivatásomnak meg tudtam felelni.

¹⁴² Az MTA Táncstudományi Munkabizottsága 2010. május 19-én alakult meg.

18. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2011)¹⁴³

Az utóbbi években hol rektorhelyettesként, hol megbízott rektorként dolgozott, 2011. július 1-jétől 2015 augusztusáig pedig a Magyar Táncművészeti Főiskola vezetőjévé választották Szakály Györgyöt. A művész úgy vélekedik, nem akar azonnal gyökeres változtatásokat, a fontolva haladás híve, s nála először a fehér fal csontszínű lesz, utána következhet a következő árnyalat. Tudja, hogy nehéz évek várnak rá, hiszen a művészképzés nincs könnyű helyzetben, de már megszokta, hogy mindenért sokat kell küzdenie. Irodájában a két előző vezető képe díszíti a falakat, s Szakály György szeretné folytatni az ifj. Nagy Zoltán és Jakabné Zórándi Mária által kijelölt utat.

– Úgy tudom, most ellenszavazat nélkül választotta rektorjelöltnek a szenátus.

– Így igaz, egyöntetűen mellettem döntöttek. Érdekes volt, meg is lepődtem, hogy most egyedül pályáztam a posztra, valószínűleg azért, mert a jelenlegi helyzet sem a felsőoktatásban, sem a művészeti életben nem túl kedvező... S ez eléggé elkésérítő, hiszen a korábbi évtizedekben megtapasztalhattuk, hogy a kultúra mennyire fontos, s milyen összetartó erővel bír.

– Öt évvel ezelőtt, amikor ifj. Nagy Zoltán lett a rektor, még akkor is jobb volt a helyzet, hiszen óriási tervei voltak, közép-európai oktatási centrumot szeretett volna az intézményből életre hívni, új tanszakokat alakítani, egyetemi szintre hozni az intézményt...

– A helyzet akkor sem volt sokkal kedvezőbb, viszont a lehetőségek jobbnak tűntek. Változatlanul azt gondolom, egy ország megítélésében nem kizárólag a gazdasági helyzete számít, hanem nagyon lényeges az is, milyen az oktatása és a kulturális élete. Igenis számít a kultúra és a kulturáltság! Ha érkezik hozzánk egy turista, az alapján ítéli meg az országot, mennyire tiszták az utcák, a mosdók, mennyire kulturáltak a velük kapcsolatba kerülő emberek. S a mi növendékeink jól neveltek, már csak a szakma által megkövetelt fegyelmezettség miatt is. S ennek köszönhetően a mindennapokban is kulturáltabbak lesznek. Nem mondom azt, hogy ifj. Nagy Zoltán öt esztendővel ezelőtt idealista lett volna, hiszen volt esély arra, hogy egyetemmé válhatunk. Jelenleg azonban olyan gondokkal küzdünk, hogy a doktori iskolánkat ismételten visszadobta a Magyar Akkreditációs Bizottság, miközben minden feltételnek megfelelünk. Akárcsak a koreográfus szakot is. De a tervek megvalósításáról nem tettünk le. Úgy tűnik, jelenleg még nem olyan fontos a többi művészeti ág, hogy mi is egyetemmé váljunk...

– Jakabné Zórándi Mária követte a rektori székben ifj. Nagy Zoltánt, s őt többedik nekifutásra választották meg, s volt olyan pályázat, amelyben Ön is az aspiránsok közé tartozott.

– Igen, egyszer beadtam magam is a pályázatot 2008-ban, és Solymosi Tamás volt a másik jelölt. A szenátus 7-7 szavazattal nem tudott közöttünk dönteni. Próbáltak megol-

dást találni, hogy valamelyikünk vállalja a helyettesi posztot, de ezt nem tartottam jónak. Úgy véltem, vagy akarnak engem, vagy nem. Akkor jeleztem, nem akarok többet indulni a posztért, annak ellenére sem, hogy többen kapacitáltak. Zórándi Mari megkeresett azal, hogy maradjak mellette mint rektorhelyettes. Hihetetlen tapasztalt szakember volt, örültem, hogy vállalta a vezetést, s bíztam benne. Tudta, mit akar, s ezt hogyan kívánja elérni, ezért nagyon boldog voltam, hogy ő nyert 10-4-re. Sokat nem lehetett mellette pihenni, de megnyugtató hangulatot tudott teremteni. Mindig megmondta, amit gondolt. Ez nem túl megszokott viselkedés a főiskolán... Szeretném folytatni azt az utat, amelyen ő is elindult, de én sosem voltam az azonnali nagy változások híve. Nem akarok a fehér helyett vörös falat, inkább csak csontszínűt...

– Most úgy tűnik, megkapta a szenátustól az egyöntetű bizalmat, így lehetősége lesz a változtatásokra.

– Először a csontszín, aztán jöhet egy újabb árnyalat. A táncművészet nem szólhat arról, hogy egyik napról a másikra mindent megváltoztatunk, mert akkor nem tud eredményt felmutatni. Ötéves periódus sem elég hosszú ehhez.

– S mivel mindkét időszakban megbízott rektor volt, illetve az előző két főigazgató mellett helyettes, akkor egyértelmű volt, hogy pályázik?

– Éreztem, hogy nincs más választásom... Úgy éreztem, kötelességem is Mari és Zoli miatt pályáznom. Valamint azok miatt a kollégák miatt is, akik hittek bennük és szerették őket. A másik nagyon fontos ok az volt, hogy ez a 4-5 év megtanított néhány dologra, például hogyan kell, illetve ki tudja elkészíteni az akkreditációs menetrendet, a tantervi hálót, mit jelentenek az államilag finanszírozott helyek. Tavasszal a felsőoktatási törvény kapcsán behívtak a minisztériumba, elbeszélgettünk, ilyen szakmai eszmecserére négy évvel ezelőtt nem lettem volna alkalmas. Az oktatás kevésbé látványos mindennapjainak teendőit is megtanultam. Persze nem mondom, hogy nem érnek meglepetések. Ennek ellenére akadnak dolgok, amelyekhez makacsul ragaszkodom. Megválasztott rektor lettem 2015 augusztusáig, akkor leszek hatvanéves, s elgondolkozhatom a folytatáson. S hogy a helyzet mennyire nem egyszerű, talán az is jelzi, hogy éppen Zoli születésnapján, február 18-án, amikor a táncművészek báljára készültem, kaptam arról hírt, hogy 112,7 millió forintot zárol a fenntartó. Más is így járt... Nálunk nem lehet egyik napról a másikra valamit megváltoztatni. Nem véletlenül van lassan száz éve bibliaként kezelt könyvben összefoglalva a Vaganova-módszer alapja. Mindez a gondolkodásmodunkat is meghatározza. Nehezen értik meg ezt azok, akik 4 évre rendezkednek be, hogy nálunk 9 év alatt végez egy tanítvány. Nehezen kezelik a nálunk lévő, különböző jogállásokat...

– Milyen hírei vannak az felsőoktatási összevonásról? S hogyan képzei az első időszakát?

– Pillanatnyilag úgy néz ki, hogy elálltak ettől a tervtől, őszig haladékat kaptunk. A művészeti egyetemek azt mondták, nem nagyon tudják elképzelni, hogyan lehetne ezt hatékonyra tenni. Vinné a pénzt. Remélem, nyugodtan tudunk majd dolgozni. A jelenlegi helyzetben nem tudunk egyetemmé válni, s megalapítani a doktori iskolát. Örülhetünk annak, hogy megmaradunk. Továbbra is a művészképző a legfontosabb pont a főiskola életében. Minden évben akadnak azért gondok, hiszen egyre csökken a jelentkezők

¹⁴³ Megjelent: Réfi Zsuzsa: Új rektor a Magyar Táncművészeti Főiskola élén. „Megtanultam az oktatás mindennapi teendőit” Szakály György tanításról, tervekről, táncról = Zene-Zene-Tánc, (18. évf.) 2011. 2. szám, 10–11. o.

száma. És ennek ellenére, összehasonlítva más táncművészképzők létszámával, büszkék lehetünk a számukra és minőségükre, mert bár tényleg kevesebb jelentkező akad, sok tehetséget tudunk újjukra bocsájtani, sajnos legtöbbjüket külföldre.

– Nem könnyű ma az értékekre felhívni a figyelmet...

– Az egyik kereskedelmi televízióba meghívást kaptam a 60. jubileum kapcsán, s hogy Pekingről, az isztambuli versenyéről beszéljek, ahol egyébként óriási sikerrel szerepeltek hallgatónk, aztán az első kérdés mégis az operaházi botrányra vonatkozott... Elnézést, mondta később a szerkesztő, erre kapják fel az emberek a fejüket. Mi pedig a hirdetéseinket sem tudjuk kifizetni. Nagyobb hangsúlyt szeretnénk ezért a jövőben a honlapra fordítani. A legnagyobb baj az, hogy azt sugallja a fiataloknak a média, hogy néhány nap alatt eredményeket lehet elérni. Akad olyan, tehetségkutatón sikeresen szereplő fiatal, akiről a főiskolán fél év alatt kiderült, reménytelen eset... S bizony, ma már nem hallani róla. A fiatalok pedig azt gondolják, minek tanuljak kilenc évet, ha néhány hét alatt ideig-óráig körülrajongott sztár (celeb) lehetek? Nem trendi kőkemény munkával eredményt elérni.

– Kilenc év tanulás után találnak a diplomás táncművészek munkát, állást?

– Három évig voltam a NKA kuratóriumának a tagja, ahol a működési költségeket kellett elosztani. 65 együttes adott be pályázatot. Nagyon fontos adatokat vizsgáltunk, például az előző évi előadások számát, az átlag nézőszámot. Volt, aki hét este hetven nézőt írt be ... Tényleg ezeket kell támogatni? Úgy vélem, ez a többi táncos leértékelése. Ezt nálunk gazdagabb országok sem engedik meg maguknak. Ettől függetlenül azt mondhatom, hogy a táncművészetin végzett növendékeink olyan színvonalat képviselnek, hogy mindenki talál helyet, s erre nagyon büszkék lehetünk.

– Nem a nagy változások híve, de mégis, milyen újdonságokat szeretne rektorként bevezetni?

– 2007-ben elindult egy hároméves, kísérleti évfolyam. A legnagyobb részt azok a hallgatók tették ki, akik modern táncot tanultak. Most ötéves képzést hirdettünk. Velük is elég nehéz lesz, de ennek helye van a táncművészetin, meg akarom tartani, s tanszékké kívánom alakítani. Sajnos ez a szakirány még nem integrálódott annyira, mint a néptánc, hiszen azt Györgyfalvai, Brieber, Timár és Zórándi Mari is nagyon kézben tartotta. Felmérte, hogy kevesebb néptáncosra lesz szükség, de nagyobb tudással. A sokoldalú képzés pedig nekik csak a hasznukra válik. Ezt tudatosítani kell a modern szakirányon tanulóknak is, hogy enélkül a tudás nélkül nem fognak hosszan tartó sikert elérni.

– A pénzühiány nagy gond. Mi a helyzet a támogatói körrel, amely még ifj. Nagy Zoltán tervei közt szerepelt?

– Vannak szponzorok, de nem ez a jellemző. Az, hogy nagyobb cégek nagyobb öszszeggel, rendszeresen segítsenek, sajnos még nem gyakorlat. Már akkor is hálásak vagyunk, ha egy gyerek nyári kurzusát segítik vagy az év végi oklevelek mellé adnak valami díjat. Sikert elérnünk, hogy állandó játszóhellyel rendelkező együttesként vagyunk regisztrálva, és így most bevezettük a fizetős rendszert. Az önkormányzattal is jobb lett a kapcsolatunk. Tényleg szép a színháztermünk, komoly előadásokra alkalmas, elvileg bárki bérbe veheti. A jövőben kénytelenek leszünk az eddig ingyenes, nyílt napokon

megrendezésre kerülő bemutató előadásokra ötszáz forintos jegyeket árulni. Viszont a csökkenő büdzsé miatt kevesebb jut szakfelszerelésre, reprezentációs anyagra, egészségügyi juttatásokra. Sajnos nem tudok mit tenni. Ami azonban nagyon nagy – mondhatni teljességgel szokatlan – dolog: intézményünknek nincs adóssága. A színháztermet pályázatokból fejlesztettük. A könyvtárat pedig, szintén pályázati forrásból, átköltöztettük a pincéből a Kisházba, digitalizált anyaga rákerült az országos hálózatra, mivel mi köz-könyvtár is vagyunk.

– Erre a célra is sikerült komoly pályázati pénzt nyerniük?

– Igen, ez segített a megvalósításban. A színházteremhez tartozó öltözőket és nagyméretű raktárt úgy tudtuk bővíteni, hogy eladtuk a Pillangó utcai kollégiumot. Az öltözők kialakításához azonban így is a művészeti szakszervezet nyújtott jelentős kölcsönt. Most is pályáztunk, hogy a tananyagaink elérhetőek legyenek az interneten, hogy megíródhassanak az új, szakmailag nélkülözhetetlen könyvek. Az utóbbi években rengeteg minden alakult, változott. Lehet, hogy nem olyan látványos, mint más intézményeknél, de ezek szükségesek ahhoz, hogy tudományos alapon is alá legyen támasztva a főiskola működése. Sajnos nagy probléma, hogy csak 2010 decemberéig volt érvényes az állami díjak tudományos fokozattal való egyenértékűsége. Sok oktatónkat érinti ez, ráadásul, ha kevesebb a minősített oktató, kevesebb a dotáció. Most már csak úgy lehet valaki adjunktus, ha legalább megkezdte a DLA-képzést valamelyik doktori iskolában. S ezért a nem túl magas fizetésért nem nagyon tolonganak a fiatalok... De már megszoktam, hogy mindig, mindenért meg kellett küzdenünk. Nekünk mindig többet kellett bizonyítanunk, hogy elfogadtassuk a klasszikus balett, illetve a táncművészet létjogosultságát. Az intézet megalakulása is maga volt a csoda. S persze jelenleg nem az egyetemmé válás a legégetőbb gond, de azért ezt a tervet sem adom fel. Hiszen a helyzet nem teljesen kilátástalan. Bízom benne, hogy pótoljuk a hiányosságokat, s a doktori iskolánkat is el tudjuk indítani. Lassan lépegetünk előre. Terv akad bőven, úgyhogy úgy vélem, a következő négy évben nem fogok unatkozni...

19. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2014)¹⁴⁴

Izgalmas esztendőt tudhatnak maguk mögött a Táncművészeti Főiskola növendékei és tanárai is, hiszen új néven indult sorozatukra még a köztársasági elnök is ellátogatott. A Nureyev Balettverseny néhány fordulójának a Columbus utcai épületük adott otthont, ráadásul a megmérettetésen az egyik végzős növendékük győzedelmeskedett. Szakály György rektor a 2013-ban elért sikerekről és a 2014-es tervekről beszélt.

– Az elmúlt esztendő bővelkedett a kiemelkedő eseményekben, hiszen egyre több helyszínen mutatkoznak be a növendékeink, s egyre nagyobb sikerrel – mondja Szakály György –, egyre több előadást rendezünk a Columbus utcai színháztermünkben,

¹⁴⁴ Megjelent: Réfi Zsuzsanna: Táncos mustra. Szakály György a jövő táncművészeiről, fesztiváldíjakról, versenygyőzelmekről = Lyukasóra, XXIII. évf. 2014. 2. szám, 146–147. o.

amelyet ifj. Nagy Zoltánról nevezünk el. De tavaly felléptünk például a felújított Zeneakadémián is, ahol *A varázsfuvola* előadásában játszottak jelentős szerepet a Magyar Táncművészeti Főiskola növendékei. Ennek azért örülök, mert emlékszem, hogy annak idején, ifjú táncosként számomra is milyen sokat jelentett, hogy az Operaház előadásában szerepelhettem. A többi fiatallal így ismertük meg a legfontosabb operákat, a *Rigolettótól* kezdve a *Lammermoori Luciáig*. Nem tudom, hogy mi lesz a következő darab, amely a kisteremben színre kerül, de remélem, az együttműködésnek lesz folytatása. Hiszen a zene és a tánc már évezredek óta kiválóan kiegészíti egymást. S azt szintén jónak tartom, hogy más művészeti ágak fiataljai is szívesen dolgoznak a táncosokkal. Volt, aki divatfotózáshoz modellnek kérte fel a táncosainkat, s a kommunikációs főiskoláról is érkezett hallgató, aki nálunk forgatott kisfilmet. Minden ilyen együttműködésre nyitott vagyok, mert a mi növendékeink válnak többé azáltal, ha más művészeti ágak eredményeivel is találkozhatnak.

S beszélhetek díjzönről is az elmúlt esztendő tekintetében, hiszen a néptáncos hallgatóink hat rangos szakmai elismerést kaptak a neves békéscsabai fesztiválon. A VI. Nemzetközi Nureyev Balettversenyen is több növendékünk indult, végül a megmérettetést Rónai András nyerte meg tizenkilenc ország ötvenegy versenyzője közül. Végzős hallgatónk tehetségét emellett az is jelzi, hogy szerződtették a Boston Baletthez. S hogy milyen minőségű a főiskolán folyó munka, arra kiváló visszajelzés, hogy minden diplomás növendékünk talált magának állást, s a többségük külföldre kapott meghívást. A tanév végén valóban bravúros volt a vizsgájuk, amely élénk nemzetközi figyelmet keltett. Megnézték előadásukat többek között a kassai színház s a bécsi Staatsoper balettkolájának képviselői is. Ezzel a táncos mustrával hagyományt szeretnénk teremteni, hogy ne csak vizsga, hanem egyben próbatánc is legyen a végzősök számára.

A fiatalok *A jövő csillagai* című sorozatban is számot adtak tudásukról, s nagy örömeinkre Áder János köztársasági elnök is ellátogatott feleségével két előadásunkra, s ezzel valóban a fiatal tehetségekre, a táncművészképzés jelentőségére irányította a figyelmet. Nem emlékszem, hogy a főiskolára korábban ilyen magas rangú személy eljött volna, ráadásul kétszer egymást követően. A köztársasági elnök úr megnézte a mix műsorunkat, amelyben minden műfajunkat felvonultatjuk, valamint a néptáncos produkciónkat. Beszélgettünk gondokról és örömeinkről, érdeklődött a hallgatók előmenetele és a főiskola lehetőségei iránt. Ez a sorozatunk éppen tavaly kapott új nevet, s mindig egy-egy adott időszak lenyomatának számít.

Tánc-Nagy-Hetet is rendeztünk tavaly áprilisban, ezzel ünnepeltük a Tánc Világnapját. Tisztelegtünk a 2013-ban elhunyt kiemelkedő koreográfus, Seregi László előtt, s az ő alkotásából, a *Sylvia*-ból készült egyfelvonásost mutattuk be a színházteremben növendékeinkkel. Nyílt napot is szerveztünk, ennek keretében az érdeklődők bepillantást nyertek a nálunk folyó napi, sokszor tízórás munkába. Aki pedig nem jött el a Columbus utcába, az a Corvin Plázában előadott flashmobunkat látva kapott ízelítőt a táncművészet szépségéből. Először vállalkoztunk ilyen performanszra, de nagyon sikeres volt.

Tavaly ősszel emellett országjáró turnén is igyekeztünk népszerűsíteni a klasszikus balettet, s ez a turné az idén is folytatódik. Igyekszünk a növendékeinket rendszeres fel-

lépési lehetőséghez juttatni, emellett azt is lényegesnek tartom, hogy például a *Nemzetek táncai* című műsorunkat minél többfelé bemutassuk. Mert kezd a világ arrafelé tartani, hogy egyre inkább elvesznek az országokra jellemző sajátosságok, s minden generációval van leöntve. Pedig ideje, hogy az autentikus néptáncra is felhívjuk a figyelmet, hiszen ez a specialitásunk. Ami a miénk, arra legyünk büszkéek, és szeressük sokkal jobban mindazt, ami csak ránk jellemző. Sajnos, ma nem divat a magyar értékekre büszkének lenni, sokan nem is ismerik a magyar írókat, zeneszerzőket, hogy a táncosokról ne is beszéljünk.

Az elmúlt év hozadéka az is, hogy végre az ingatlancserénk is talán egyenesbe kerül, hiszen ha meg tudjuk oldani a Kazinczy utcai épületünk jövőjét az Amerikai úti épület megvásárlásával, akkor már az egész oktatási terület egy campuson zajlana. Régi álmunk válik ezzel valóra, hiszen még Dózsa Imre szerette volna a rektorsága alatt ezt elérni, majd ifj. Nagy Zoltán, s őt követően Zórándi Mária is küzdött ezért. Most közelebb kerültünk ehhez az évtizednél régebbi tervhez, s ezért köszönet illeti a felsőoktatási szakemberek eddigi segítségét. Remélem, ez a segítőkészség a későbbiekben is megmarad.

20. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Egyetemről (2017)¹⁴⁵

A korábbi Táncművészeti Főiskola február elsejétől Magyar Táncművészeti Egyetemenként folytatja tovább munkáját. A változásról a Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas táncművészt, a Magyar Táncművészeti Egyetem rektorát, Szakály Györgyöt kérdeztük.

– Milyen érzés a Magyar Táncművészeti Egyetem rektorának lenni?

– Röviden, fantasztikus érzés, hosszabban meg azt gondolom, hogy alapvetően nem változott meg az intézmény működése. A metodikai elvárások most is ugyanolyanok a növendékek felé. Miközben azért persze, hogy változik valami, ha meggondoljuk, hogy nekünk 67 év alatt kellett bizonyítani, hogy azért vagyunk, hogy a magyar táncművészet még jobb és elismertebb legyen, ahhoz képest rengeteget fejlődött. Kezdünk strukturálisan is olyan színvonalon működni, mint ami a Zeneakadémián halálosan természetes 175 éve. Annak idején a Balett Intézetnek Táncművészeti Főiskolává válni akkora lépés volt a táncművészetben, mint amikor a Holdra lépett az ember. A kezdetekkor a balettintézet feladata az volt, hogy az Operaházat ellássa képzett táncosokkal, tizenpár növendékkal. Nálunk most hozzávetőlegesen 650-700 hallgató van, a pedagógus- és művészképzéssel együtt, emellett a művészképzőn a negyedik szakirányt tervezzük elindítani, a pedagógusképzésen pedig már öt szakirány közül választhatnak, illetve mesterképzés is folyik. Majdnem 15 éve költöztünk át a jelenlegi közoktatási épületbe, 2002-ben adták át a szakmai épületet, azóta a színháztermet és a színpadot megnagyobbítottuk, felújítottunk, festettünk, nyílászárókat cseréltünk, szigeteltünk. Saját konyhánk és 100 személyes kollégiumunk van, a 22 ezer kötetes könyvtárunknak méltó helye lett a Kisházban.

¹⁴⁵ Megjelent: A tanítást semmi pénzért nem hagynám abba = Nemzeti Táncszínház, 2017. 03. A Nemzeti Táncszínház 2017. márciusi programfüzete, 4–6. o.

De nincs megállás, készül a konditerem, a szauna, az Amerikai úti épület építkezése is elindult. Végre mindenkinek lesz helye. Nem kell tovább a Kazinczy utcai épületünkben összezsúfolva, méltatlan körülmények között dolgozni.

– Tehát megoldozták az egyetemi címért.

– Az ünnepi beszédemben is elmondtam, hogy én egy pillanatig nem gondoltam azt, hogy ez nekem köszönhető, ez 67 év kőkemény munkája volt, és az, hogy idáig eljutotunk, abban része volt az összes tehetséges táncosnak, koreográfusnak is, akik itt tanultak, és mind kaptak valamit az intézménytől, ami előre vitte őket az életben. Szóval az elmúlt 67 évben annyi minden történt, ami méltóvá tette az intézményt az egyetem név használatára. Azért azonban titokban abban reménykedem, hogy önmagában a képzés színvonala emelkedett annyit, hogy ez magával hozta az egyetemi címet. Természetesen egy egyetemmel szemben vannak elvárások, amelyeknek meg kell felelni, hogy hány doktori iskolának kell működnie, hány egyetemi tanárnak, de mi az utóbbi években ebben is rohamosan fejlődünk. Talán még büszkébb voltam, mint a Kossuth-díjra, amikor 2015-ben Balog miniszter úr és Palkovics államtitkár úr jelenlétében kerültek átadásra az egyetemi, főiskolai tanári címek meg a rektori kinevezések, és sorba hívták ki a Magyar Táncművészeti Főiskola tanárait, dr. Macher Szilárd, dr. Lőrinc Katalin, dr. Molnár Márta, Bozsik Yvette, dr. Mizerák Katalin és így tovább.¹⁴⁶ Én pedig annyira örültem, hogy a mi iskolánk kapta akkor a legtöbb ilyen elismerést.

– Ilyen nagy szükség van a pedagógusképzésre is?

– Nagy szükség van rá, mert jókora lyuk volt az oktatók képzésében, és a baj ezzel az, hogy mi közben öregsünk, és ha nem elég előrelátó az előkészítés, akkor nehéz lesz olyan mestereket találni, akiknek nemcsak a tudásuk, de az ehhez szükséges papírjuk is megvan. Hogyha valaki kivételesen jó táncos, nem feltétlenül jó pedagógus is egyben. Sokakat nyomaszt a felelősségérzet, hogy el lehet rontani, hogy jót teszek-e a növendéknek, ha megismételtetem vele a mozdulatot, aztán megismétli, és kimegy a bokája. Ez téboly. De kezdünk egy kicsit helyrerázódni, kialakulni látszik egy mag, azonban sokat gondolkodom azon, hogyan kellene a következő generációt előkészíteni.

– Az egyetemi rangra emelkedés és a beruházások mellett egy teljes körű arculatváltás is zajlik. Új logót kapott az intézmény, és egy nagyszerű image film mutatja be az életüket.

– Szerettem volna, ha az új logó emlékeztetne a régi, egyszerűbb vonalú logóra, hiszen nem egy új intézmény lettünk, hanem magasabb színvonalon folytatjuk a munkánkat. Egyszerűsödött és mégis feltűnőbb lett a logó, a piros színnel nagyobb figyelmet kelt, akárhol megjelenik, nem tölti be a teret, hanem elegánsan van jelen. Az image film azért jött létre, hogy átfogó képet adjon a működésünkről. Külön örülök, hogy Delbó Balázs készítette, aki balett-táncművész, így pontosan tudta, hogy mit szeretnénk. Eddig kevés figyelmet tudtunk arra fordítani, hogy megjelenjünk, pedig muszáj a leendő hallgatókkal megismertetni az egyetemet. A nyílt napjaink mindig nagy sikerűek, renge-

tegen jönnek érdeklődni. Hogy aztán közülük mennyien riadnak vissza, amikor végignézik egy napunkat, a délelőtti próbától egészen az esti előadás végéig, vagy megtudják, hogy havi 18 előadást adunk a Zuglói Filharmóniával közösen, vagy utazunk több száz kilométert egy fellépésért, akkor lehet, hogy elgondolkoznak. Pontosan tudom, hogy milyen nehézséggel jár, de ma már, ha nem ismerik meg a munkásságunkat vagy a működésünket, akkor nem tudunk tovább fejlődni.

– Sikeres pálya van Ön mögött, csodálatos szerepeket táncolt, bejárta a világ balett színpadait és hosszú évek óta dolgozik koreográfusként, balettmesterként, igazgatóként, most pedig rektorként. Melyik könnyebb: egy nagy múltú intézményt irányítani, menedzselni a feltörekvő nemzedék életét vagy táncolni?

– Táncolni könnyebb volt, egyértelmű. Magamért és a partneremért voltam felelős, én döntöttem bizonyos dolgokban. Lehet, hogy nem izzadok annyit rektorként, de hogy púposabb lettem, az biztos. És nem feltétlenül a megbízatás súlyától, hanem hogy nagyon meg kell rágni mindent, és nem érzem annyira önállóan magam, mint táncosként. Előbb-utóbb minden probléma itt csapódik le a rektori irodában. „Jó, akkor döntsön a rektor úr.” De ezzel semmi baj, mert ezzel együtt vállaltam a rektorságot. Azért hálás vagyok a sorsnak, hogy nem hályogkovács módjára kerültem ebbe a pozícióba, hanem módomból volt a nagyszerű elődök mellett beletanulni az ügymenetbe. Azonban a tanítást semmi pénzért nem hagynám abba. El-eltűnök hivatali ügyek miatt, de hiányoznak a gyerekek és a tanítás. Tudom, hogy sokan morcos bácsinak hívnak, pedig egyébként egyáltalán nem vagyok olyan morcos.

¹⁴⁶ 2015 novemberében vette át egyetemi tanári kinevezését Bolvári-Takács Gábor, Bozsik Yvette és Lőrinc Katalin, főiskolai tanári kinevezését Fodorné Molnár Márta, Fügedi János, Gelenczey-Mihály Alirán, Macher Szilárd és Mizerák Katalin.

IV.

SAJTÓSZEMELVÉNYEK
AZ INTÉZMÉNY MUNKÁJÁRÓL

*Az Állami Balett Intézet, illetve a Magyar Táncművészeti Főiskola munkájáról szóló sajtószer-
melvények – mintegy kiegészítve a vezetői beszámolók és interjúk megállapításait – segítene-
k az intézményt foglalkoztató kérdések folyamatos nyomon követésében, a képzési szerkezet vál-
tozásai és ezek hatása felmérésében. A fejezetben összefoglaló cikkek, beszámolók, tudósítások,
interjúk, kritikák kaptak helyet.*

*A válogatás során az egyes intézményi korszakok lefedésére és az események minél szé-
lesebb körű illusztrálására törekedtem, a teljesség igénye nélkül. A felhasznált források első-
sorban a táncművészeti szakajtó, továbbá napilapok és egyéb kulturális periodikák voltak.
Lábjegyzetben közlök néhány magyarázó, értelmező megjegyzést, ahol ezt a szövegben szerep-
lő utalások megértéséhez szükségesnek tartottam, vagy ahol téves adatot észleltem.*

*Az Állami Balett Intézetnek 1961–1975 között hat, házi sokszorosítású, belső terjesztésű
évkönyve készült (1961, 1963, 1965, 1968, 1970, 1975). Ezek anyaga a korszak iránt
érdeklődőknek további információforrás.*

1. Duka Margit: Munkaközösségek az Állami Balett Intézetben (1952)¹⁴⁷

Az Állami Balett Intézet megnyitását követően szükségessé vált az ott működő peda-
gógusok munkaközösségeinek megalakítása. E munkaközösségeknek kell megoldaniuk
minden felmerülő feladatot, itt érik meg, innen kerül a növendékekhez a tananyag az
egyed pedagógusok munkáján keresztül. Kialakulóban van a tudományos munka legjobb
fajtája, amelyben a szilárdan megalapozott elmélet és gyakorlat kölcsönösen támogatja
egymást. Az intézetnek e munkaközösségekben dolgozó tánc szakos tanárai azokból a
balett-táncosokból és balettpedagógusokból kerültek ki, akiknek Klavdija Armasevszka-
ja 1950 telén hathónapos tanfolyam keretében átadta a Szovjetunióban kipróbált balett-
pedagógiai módszert.

Van klasszikus balett munkaközösség, történelmi társastánc, karaktertánc, zenei
munkaközösség, zenekísérők munkaközössége. A munkaközösségek hetenként két órát
dolgoznak együtt. A közös munkát kiegészíti a pedagógusoknak otthon vagy könyvtá-
rakban végzett munkája. Az egyes munkaközösségek munkamódszere változó, de vala-
mennyinek első és közös feladata, hogy a tanításra kerülő anyagot fokozatosan, mind
a kilenc évfolyam számára tudományosan megalapozva, módszeresen előkészítse és azt
tanjegyzetbe foglalja. A munka alapja a szovjet balettiskolákban érvényben lévő és állan-
dóan fejlődő tananyag. Részletek dolgában igen nagy segítséget kaptunk a nálunk járt
szovjet balett-koreográfusoktól, akik személyes látogatásaik során sok értékes útmutatást
adtak az intézet pedagógusainak. Segítségünkre voltak továbbá a Szovjetunióban tanuló
ösztöndíjasaink, akik itthoni tartózkodásuk alatt megismertették az intézet tanáraival a
kint tanultakat. Ilyen alkalmakra az intézet meghívta a különféle intézményeknél műkö-
dő koreográfusokat és táncosokat is.

A klasszikus balett munkaközösség először a K. Armasevszka tanfolyamán átvett
I–III. évfolyam tananyagát dolgozta fel részletesen s foglalta tanjegyzetbe. Ez a jegy-
zet már 1950 őszén megjelent. Ezt követte a IV. évfolyam tananyagának feldolgozása
(sokszorosítás alatt); az V. évfolyam jegyzete most készül. Erre vonatkozóan tudni kell,
hogy a tanjegyzeteket csak akkor írják le, amikor a munkaközösség az összes lépéseket és

¹⁴⁷ Megjelent: Duka Margit: Munkaközösségek az Állami Balett Intézetben = Táncművészet, II. évf. 4. szám, 1952. április, 108–110. o.

gyakorlatokat kipróbálta, megvitatta és pedagógiai szempontból összeállította már. Így például ugyanakkor, amikor az V. évfolyam jegyzeteit írták a kijelölt tanárok, a munkaközösség már a VII. évfolyam tananyagának kidolgozásánál tart. Az évfolyamok tanjegyzeteit egyes balettmesterek írják meg: így az I–III. évfolyamét Lőrinc György, a IV. évfolyamét Szalay Karola, az V. évfolyamét Nádas Ferenc és Szalay Karola. A munkaközösségek módszeres munkáját nagymértékben segítette és segíti A. J. Vaganovának, az egyik legnagyobb szovjet balettpedagógusnak *A klasszikus balett alapjai* című, magyarra is lefordított könyve,¹⁴⁸ amelyre a tanjegyzetek állandóan hivatkoznak.

Az előkészítés és a kidolgozás nagy körütekintést igényel, mivel ilyenkor nem csupán a programot állítják össze, hanem az egész tanév valamennyi órájára kitzúzik az elvégzendő feladatot, módszertani szempontok szerint fokozatosan felépítve. Természetesen nem merev sémák szerint halad ez a munka, hanem lehetőséget hagy arra vonatkozóan is, hogy az anyagot a közben felmerült igények szerint alakíthassák. Ezek az igények nemcsak a növendékek előre nem látható fejlődésével kapcsolatban merülhetnek fel; a gyakorlatok kivitelét is tökéletesíteni, csiszolni lehet és az egyes balettmesterek tapasztalata alapján a tanítás módszere is fejlődhet, mint ahogyan könyvének megjelenése után maga Vaganova is egészen haláláig tovább fejlesztette módszerét. A fejlődést elősegítő módszereket éppen a munkaközösségekben adhatják át egymásnak a balettmesterek.

Vannak problémák, amelyek már munka közben is mutatkoznak. Ilyen módszertani probléma jelenleg többek között a fiúk tananyagának kidolgozása, amelynek – a férfi karakternek megfelelően – lényegesen különböznie kell a női tánc anyagától. Egy másik probléma a klasszikus balett tanítási módszerével kapcsolatban, hogy a mozgásokat pontosan, akadémiai tisztázottsággal, ugyanakkor pedig táncosan és kifejezésteljesen kell megtanítaniuk a pedagógusoknak. Itt könnyen előfordulhat az a hiba, hogy a mozgások mechanikusak, gyakorlat-ízűek maradnak. Másrészről megvan az a veszély, hogy a rosszul értelmezett táncosság a mozgások pontosságának és tisztázottságának akadályává válik.

A történelmi társastánc munkaközösség N. P. Ivanovszkijnak, a Leningrádi Koreográfiai Intézet történelmi társastánc tanárának *XVII–XIX. századi társastáncok* című munkája alapján dolgozik.¹⁴⁹ Ehhez járul az a gyakorlati tapasztalat, amelyet Merényi Zsuzsa, ugyanennek az iskolának ösztöndíjas növendéke, 1950–1951 nyarán adott át az intézet tanárainak.

A munkamódszer itt is az, hogy az egyes lépéseket, etűdöket, mielőtt tanjegyzet készülné róluk, a gyakorlatban kipróbálják, megvitatják, esetleg változtatnak is rajtuk. A történelmi társastánc hagyománya már nem olyan folyamatos és eleven, nem olyan kikristályosodott, mint a klasszikus baletté. Az anyagot könyvekből kell kibányászni. A pedagógus legfontosabb feladata, hogy helyesen vegye át a táncok stílusát, művészi érzékkel nyúljon a táncokhoz, amelyeknek tükrözniük kell az embereket, akik táncolták

¹⁴⁸ Agrippina Jakovlevna Vaganova: *Osznovi klasszicseskava tanca*. Moszkva, 1934. Magyarul: A. J. Vaganova: *A klasszikus balett alapjai*. Ford.: Albert Éva. Művelt Nép Könyvkiadó, Budapest, 1951.

¹⁴⁹ Magyarul: N. P. Ivanovszkij: *Történelmi társas táncok*. Állami Balett Intézet, Budapest, é. n. (sokszorosított jegyzet)

és a kort, amelyben táncolták. Ezen a téren az anyagtudásnak erős művészi intuícióval kell párosulnia. Szükséges, hogy a munkaközösség tagjai kiegészítsék egymás tudását és művészi felfogását, továbbá, hogy nagy gondot fordítsanak a lépések pontos ritmikai elemzésére és leírására.

Az egyes évfolyamok tanárai etűdöket dolgoztak ki, ezekből a legjobbakat vették fel a tanjegyzetbe. Így készült el az első félévben az I. évfolyam jegyzete, amely még csak lépéseket és etűdöket tartalmaz; de már itt is tekintetbe vették azokat az általános pedagógiai szempontokat, amelyek az egész történelmi társastáncoktatásra vonatkoznak, nevezetesen a XIX. századi társastáncokra jellemző kifejezési módot, hogy azt továbbfejlesztve a II. évben képessé tegyék a növendékeket az ebből a korból való kisebb táncok stílusos előadására.

A lépésanyagot együttesen dolgozta ki a munkaközösség. Az etűdök az egyes mesterek legjobban sikerült munkái. A II. évfolyam tananyagát a klasszikus balett munkaközösség módszere szerint a munkaközösségben már előzően megtörtént előkészítés alapján Hidas Hédi foglalja jegyzetbe a második félévben. Ennek a félévnek a munkaprogramjához tartozik a XIX. századi magyar társastáncok módszertani feldolgozása is. Későbbi feladat – egyesek már foglalkoznak vele – régebbi századok magyar és idegen társastáncainak rekonstruálása eredeti forrásmunkák alapján.

A karaktertánc munkaközösségben A. V. Lopuhov, A. V. Sirjajev és A. I. Bocsarov *A karaktertánc alapjai* című szakkönyve¹⁵⁰ alapján folyik a munka. A kiváló szovjet pedagógusok munkáját egészítették ki Barkóczi Sándornak és Merényi Zsuzsának, a Leningrádi Koreográfiai Intézet ösztöndíjasainak az elmúlt nyáron átadott tapasztalatai. A karaktertánc tanítása az V. évfolyamban kezdődik. Az I. félévben elkészült az I. tanév jegyzete az V. évfolyam számára, a történelmi társastáncéhoz hasonló módszerrel, Roboz Ágnes összeállításában. Ez a jegyzet karaktertréninget a rúd mellett, azonkívül magyar, szovjet, lengyel és spanyol táncokat tartalmaz. Most dolgoznak a II. tanév anyagán. A karaktertánc tréningjét a Szovjetunió gyakorlatából vették át, a munkaközösség azonban még nem jutott el addig, hogy ezt az anyagot a magyar néptánc követelményeinek megfelelően átdolgozza. Legfontosabb törekvésük, hogy az egyes karaktergyakorlatok, motívumok és táncok pontos jellegét, karakterét úgy hozzák felszínre, hogy ez valóban kifejezze annak a népnek gazdag érzéseit, jellemző tulajdonságait, amelynek táncaival foglalkoznak. Minthogy ennek a tantárgynak hazánkban nem voltak hagyományai, a munkaközösségnek egészen előlről kellett kezdenie a munkát. Vannak már eredmények, de nagy hiányosságok és hibák is mutatkoznak. A meglévő anyag „karakter” szempontjából nem eléggé eleven és kidolgozott. Sok helyen elmosódott az egyes gyakorlatok, motívumok, táncok jellege. A feladatok megoldása közben napról napra meg kell küzdenie a munkaközösségnek az említett hiányosságokkal és hibákkal.

A zenei munkaközösség a zenei tantárgyakat hangolja össze, így a ritmikát, zeneelméletet, zongoratanítást és a zenetörténetet. Zeneelméletből nem készül tanjegyzet, mivel erre van megfelelő tankönyv. Így inkább a ritmikai tananyag előkészítésével foglalkoznak. Nemcsak a balett, hanem a történelmi társastánc lépéseket is elemzik rit-

¹⁵⁰ A. V. Lopuhov – A. I. Bocsarov – A. V. Sirjajev: *Osznovi haraktyernava tanca*. Moszkva, 1939.

mikailag és összhangba hozzák a zenei ritmusjelöléssel. A zongorairodalomból kiválogatják a megfelelő darabokat, hogy azokat a zenetörténettel párhuzamosan tanítsák. A zenetörténetből a táncos szempontok figyelembevételével külön jegyzetet készítettek, de természetesen az általános zenetörténeti tananyag kereteibe foglalva. A jegyzetet Vályi Rózi állította össze. A zenei munkaközösséghez kapcsolódik a zongorakísérők munkaközössége. Ez főként a tánctanítással kapcsolatos zenei problémákat vizsgálja, mivel igen fontos, hogy a kiválasztott zene ne csak formailag, hanem művészi kifejezés, tartalom és stílus szempontjából is megfeleljen a gyakorlatok és a táncok jellegének. Ezen a téren még komoly hiányosságok mutatkoznak.

Nagy jelentősége van annak, hogy a pedagógusok nem külön-külön, csupán magukban bízva és magukra hagyatkozva igyekeznek eredményeket elérni munkaterületükön, hanem együttesen, a közös cél érdekében fejlesztik tovább az anyagot, teremtik meg az egységes módszert, amelynek segítségével a növendékek az első évtől a legutolsóig sikeresen haladhatnak végig tanulmányaikon.

A munkaközösségek nem „monopolizálják” a létrehozott eredményeket, hanem tanfolyamokon átadják azokat budapesti és vidéki tánc-munkaközösségek vezetőinek is. A klasszikus balett jegyzetet például a Színművészeti Főiskola, a hivatásos együttesek és a táncos színpadok is használják.

A munkaközösségek működésének eredményét legjobban az intézet növendékeinek fejlődésén keresztül mérhetjük le. Időnként minden tanár bemutató órát tart, s ilyenkor a pedagógusok megfigyelik és alaposan meg is bírálják egymás munkáját. Nemrég voltak le az idei félév bemutató órái. Az itt leszűrt tapasztalatok adnak új szempontokat az egyes munkaközösségek második félévi munkájához.

Egyik évfolyamunk bemutató óráján részt vett R. V. Zaharov, a kétszeres Sztálin-díjjal kitüntetett szovjet koreográfus és rendező. Utána majdnem háromórás megbeszélést tartott az intézet tanári karával. Ez alkalommal kifejtette elvi álláspontját a klasszikus balett, a történelmi társastánc és a karaktertánc tanításával kapcsolatban. Az intézet munkájáról a következőkben nyilatkozott. A klasszikus balettben meglátszik, hogy az intézet egységesen kidolgozott, jól megalapozott módszerrel képezi a növendékeket. Ennek megállapítása – mondotta – a legnagyobb elismerés, amit egy iskola kaphat. A növendékek táncosan adják elő a gyakorlatokat, s maguk a gyakorlatok művésziek, színesek és kifejezőek.

Megállapította azonban R. V. Zaharov a hibákat is. Így például hibának tartja, hogy a fiúk ugyanazokat a gyakorlatokat végzik, mint a lányok; a fiúk karakterének megfelelően más kombinációkat kell összeállítani, mint a lányoknak. A történelmi társastáncokkal kapcsolatban kiemelte a pedagógus különlegesen jó művészi érzékét, de kevesellte az anyagot és felhívta a pedagógus figyelmét az önálló kutatás fontosságára. Egyben megígérte, hogy Vasziljeva idevonatkozó munkáját, amely most jelenik meg a Szovjetunióban,¹⁵¹ megküldi az intézetnek.

A karaktertáncokkal kapcsolatban kifejtette R. V. Zaharov, mennyire szükségesnek és nélkülözhetetlennek tartja annak tanítását. Megmagyarázta, hogy a népi táncoknak mi-

lyen fontos hely jut a szocialista táncművészet színpadán. Az, hogy a Balett Intézetben karaktertáncot tanulnak a növendékek, s hogy ez a tárgy elsősorban a magyar néptáncokkal foglalkozik, nagyon helyes és jó. Ezt a munkát azonban még sokkal jobban el kell mélyíteni, minden egyes lépés és tánc jellegét jobban ki kell domborítani. A zenéről szólva hangsúlyozta, hogy a jól kiválogatott zene igen sokban segítheti a tánc kifejezését és tartalmi telítettségét. A pedagógusoknak külön fel kell hívniuk növendékeik figyelmét a zene tartalmára; arra kell őket megtanítaniuk, hogy a zene számukra ne csupán a mozgás metrikus szabályozója legyen, hanem annak mondanivalóját is magukévá tudják tenni.

R. V. Zaharov elvtárs baráti tanácsai és bírálata utat mutatnak az intézet munkaközösségeinek és további munkájukban irányítják a pedagógusokat.

2. Harangozó Gyula: Az első végzősök az Állami Balett Intézetben (1954)¹⁵²

A magyar balettművészet ismét nagy jelentőségű fejlődési állomásához érkezett. Most nyerték el művészi oklevelüket az Állami Balett Intézet első végzős növendékei. Ezeknek a növendékeknek kiképzése alapos, széles körű és igen magas fokú. Kezdvé a klasszikus balettől a történelmi társastáncon át a néptáncig, a tánc történetétől a zenei képzésig, a színészi mesterségtől az arckikészítésig minden tárgyat felölel, és ami nem utolsósorban jelentős: a növendékek nagy sikerrel végezték el középiskolai tanulmányaikat is. Régebben a balettnövendékek csak akkor végeztek középiskolát, ha szüleik anyagi helyzete megengedte, hogy magánúton tanulhassanak. Ez a sokoldalúság és a mesterek fáradhatatlan, lelkes művészi munkája eredményezte azt, hogy a végzős növendékek együttesen értek el olyan magas átlagot, mint amelyet a vizsgák is mutattak, és nem az történt, hogy egy-egy tehetség „kiugrott”, évfolyamtársai pedig messze elmaradtak mögötte.

Természetesen nem kell azt gondolni, hogy eddig nem nevelődtek kitűnő táncosok, hiszen akkor a magyar balett nem tehetett volna szert hírnevére és nem szerezhette volna művészetének Európa-szerte elismerést. Nádas Ferenc közel két évtizedes pedagógiai munkájával olyan táncosokat nevelt, akik közül többen világviszonylatban is megállnák a helyüket. Az Állami Balett Intézet azonban más, magasabb színvonalú nevelést ad a növendékeknek, mint ahogyan azt az Operaház a maga keretei között valaha is megtehetette. Átgondolt, kidolgozott nevelési rendszer alapján, széles skálájú tantervvel, megfelelő létszámú tanerővel dolgozik, s minden eszköze megvan hozzá, hogy a táncos-utánpótlás művészi és emberi színvonalának emelését biztosítani tudja.

Operaházunk balettje kétségtelenül sikereket ért el és Igor Mojszejev is megállapította, hogy két év alatt sokat fejlődött. A fejlődésnek azonban nem szabad megállnia. Vannak hibák s ezek kijavításán kell dolgoznunk. Az Állami Balett Intézet éppen ebben segít nekünk. A legnagyobb hiba jelenleg az, hogy tánckarunknak, főleg a férfikarnak igen jelentős százaléka nem üti meg azt a mértéket, amelyre hírnevünk kötelez. Kitűnő szólistáinkkal és kartáncosainkkal szembeállítva őket, még inkább kiütözik a fogyaté-

¹⁵¹ A hivatkozott mű: M. V. Vasziljeva: Isztoriko-bitovoj tanyec.

¹⁵² Megjelent: Harangozó Gyula: Az első végzősök az Állami Balett Intézetben = Táncművészet, IV. évf. 7. szám, 1954. július, 211–212. o.

kosságuk. Ez a helyzet nem szakmai tévedésből fakadt, hanem a kényszer szülte. Amikor az első, egész estét betöltő szovjet balettra készült az együttes, addigi létszámunk kicsinek bizonyult, a létszámot fel kellett emelni. Jól képzett táncosok nem álltak rendelkezésre, és átmenetileg meg kellett alkudnunk. A felvett új táncosok közül többen szépen fejlődtek, de volt olyan is, aki bizonyos határon túl képtelen volt továbbfejlődni és olyan, akiből hiányzik a vasakarát, hogy képzettsége hiányosságait töretlen szorgalommal pótolja. Tánckarunk így nem egységes, a különböző képességek grafikonja bizony nagyon szélesen kileng.

Az ebből a problémából adódó aggályra a Balett Intézet végzős növendékeinek vizsgálója és az Operaház színpadán bemutatott vizsgálódása, valamint a következő évfolyamok remélhetően ugyanilyen vagy még magasabb színvonala adja meg a legmegnyugtatóbb választ. Bizonyos, hogy ha a táncosok képességei között eltűnnek a nagy aránytalanságok, akkor a produkció egységesebb lesz és sokkal határozottabban kidomborodhat majd a magyar balett stílusa.

Fiataloknál gyakran tapasztaltam, hogy megbódulnak első sikerüktől és türelmetlenül várják a szólószeretek egymásutánját. Ha ez a reményük nem válik be azonnal, letörnek, visszaesnek és kedvetlenül, hanyagul végzik munkájukat a karban. Ennek természetesen nem szabad így lennie. Szeretném, ha együttesünk új tagjai nem esnének bele ebbe a hibába, s bízom is benne, hogy az Állami Balett Intézetben kapott nevelés és szellem megóvjá őket ettől. A balettban a szólisták a karból kerülnek ki, fontos tehát az ott végzett munkájuk. Hiszen a karnak juttatott koreográfiai szerep néha színesebb, mint a szólistáké. S ha valaki a tehetsége révén eljut a szólószeretig – mert a tánckar minden tagja tarsolyában hordja a marsallbotot –, akkor nagymértékben gyümölcsöztetheti a karban szerzett munkáját, mivel produkciója ízebb, sokoldalúbb lesz, mint azé, aki ezen az iskolán nem ment át. A most szerződötetett fiúk, Róna Viktorral az élükön, gyakorlataik mellett már eddig is komoly, eredményes, lelkes munkát végeztek a tánckarban. Remélem, így lesz ez a leányokkal is.

Örömmel és szeretettel üdvözlöm az operaházi balettegyüttes legfiatalabb tagjait, és meg vagyok róla győződve, hogy a további sikereinkért vívott harcunkban nemsokára az élen járók között veszik ki majd a részüket.

3. Gábor István: A jövő táncművészei között (1960)¹⁵³

Egyes emberek még ma sem tudnak megszabadulni a múltból itt maradt téves képzettől, ha az Operaház tánckaráról vagy a balettiskoláról hallanak. Léha élet, könnyű pénzszerzés – mondogatják –, csak emelgetik a lábukat, táncon kívül nem tanulnak ott semmit...

Azokban a napokban, amikor meglátogattam a megalakulásának tizedik évfordulóját ünneplő Állami Balett Intézetet, a tanév végi szokásos sürgéssel-forgással, nyüzsgéssel találkoztam. A növendékek vizsgákra készültek, s a balettmesterek az utolsó mozdulatokat csiszolták a bemutatóhoz.

A munka szünetében megállítom egy pillanatra Árva Esztert, a most végző kilencedik évfolyam egyik növendékét, s kifaggatom: valóban olyan könnyű a balettmesterség? Megkérem, hogy mondja el a napirendjét.

– Általában reggel fél hétkor kelek – meséli a vékony, szőke lány, egyébként egy ózdi mérnök gyermeke. – Nyolctól fél tizenegyig vannak a szakmai órák, utána az Operában próbálok, vagy a tanulószobában ülök, ott készülünk a másnapi leckére. Délben egy óra szünet van, ekkor ebédelünk, szinte valamennyien itt, az intézet ebédlőjében, mert hazamenni nincs időnk. Délután kettőtől fél hatig iskolába járunk, utána vagy szerepelünk, vagy otthon tanulunk másnapra.

És ez a munkaprogram eléggé tipikus, a második évfolyamtól már általában szerepelnek az Operaház tánckarában vagy statisztálnak. Nos, cinikusan mosolygó kételkedők: hát van-e itt idő, alkalom, kedv léhaskodni, lopni a napot?

Egy másik, szintén végzős növendék. Bretus Mária – ő Cegléd tanyavilágából került fel az intézetbe – arról vall, mit szokott csinálni, ha éppen nem tanul, nem próbál és nem szerepel.

– Akkor olvasok.

– És van erre ideje?

– Arra mindig lehet időt szakítani, még a próbák szünetében is. Most éppen Dosztojevskijt olvastam, egymás után több regényét. Persze ne higgye, hogy kivétel vagyok, mások is szeretik a könyvet. Tetszik tudni, úgy vagyunk mi ezzel, hogy koncertre, színházba nehezen jutunk el, mert este örül az ember, ha hazamegy. De otthon aztán az olvasás áll legközelebb az ember művészi igényeihez.

Bor István, az intézethez kapcsolódó iskola egyik fiatal tanára is tanúsítja, hogy a lányokban, fiúkban nagy az érdeklődés az irodalom iránt, időnként nagy Ady-kultusz van köztük, s arról is hallok, hogy a KISZ-szervezet rendezésében, Merényi Zsuzsa mesternő vezetésével izgalmas önképzőkör működik, mely a tánc elméleti, esztétikai kérdéseivel foglalkozik.

De hát mindez kevés lenne az üdvösséghez, ha nem alapozná meg az általános műveltséget szervezett és komoly oktatás. Nos, az intézet az általános iskola negyedik osztályával párhuzamosan veszi fel a növendékeket, s miután itt a balettképzés kilencéves, ezalatt a gyerekek nemcsak az általános iskolát végzik el, hanem az intézet külön iskolá-

¹⁵³ Megjelent: Gábor István: A jövő táncművészei között. Látogatás a tíz éves Állami Balett Intézetben = Muzsika, III. évf. 8. szám, 1960. augusztus, 30–32. o.

jában érettségi bizonyítványt is szereznek, a képesítő mellé. A közismereti tananyag az általános iskolában megegyezik más iskoláéval, a gimnáziumban pedig a tanterv, bizonyos csökkentés mellett, heti két-három óra művészettörténettel bővül. Két idegen nyelv kötelező: az orosz és a francia.

És most, amikor leírtuk: képesítő vizsga és érettségi, álljunk meg egy szóra. Mert nem olyan nagyon régen az iskolai képzés az Operaházhoz tartozó balettintézetben abból állt, hogy egy öltözött átalakítottak tanteremmé, s ebben tanult négy osztály együtt, csakúgy, mint egy tanyai osztatlan iskolában. A felsőbb évesek a szomszédos Lovag utcai iskolába jártak, hetenként háromszor, és gimnáziumról szó sem volt, legfeljebb csak nehéz pénzért, magánúton. Mert ezt nem kívánták meg a balett-táncosnóktól a sokáig érvényben levő színházi törvények – csak azt, hogy bizonyos korukig ne menjenek férjhez...

Általános iskola, gimnázium mellett többféle tantárgy szélesíti még a látókört. A balettnövendékek például vívást, színpadi játékot, táncírást, néptáncot, karakter- és történelmi társastáncot tanulnak, s tudniuk kell zongorázni is.

Lőrinc Györgytől, az Állami Balett Intézet igazgatójától azt kérdezem, mi az, amiben megváltozott az egész balettktatás rendszere és lényege?

– Talán azt mondhatnám – válaszolja –, hogy a változás már a felvételeknél kezdődik. Legjobban az érzékelteti ezt a változást, hogy a múltkoriban egy számadó juhász kislánya jött felvételezni. Kértem tőle: „Hát te honnan tudad, hogy van ez az intézet?” A világ legtermészetesebb hangján válaszolja: „A rádióból, kérem.” Ahová csak eljut a rádió, amely ismertetni szokta a felvételi vizsgára vonatkozó felhívásunkat, onnan jönnek a gyerekek, vidékről, falvakból, még tanyákról is.

Romba dől ezzel az a régi nézet is: balettre csak az „úri” gyerekek járnak. Hát itt bizony elég sok ózdi munkás gyermekével találkozom (sajátos, hogy az Ózdi Kohászati Művek balettiskolájából milyen sokan jutnak el az Állami Balett Intézetig), parasztemberek gyermekeivel, s megtalálható az ország csaknem minden társadalmi rétegének valamelyik képviselője. A másfél száz növendéknek nagyjából a harminc százaléka vidéki. A legtöbben diákotthonban laknak, csekély térítésért, s aki rászorul, még az ebédet is díjmentesen kapja.

A másik nagy változás a nevelésben tapasztalható.

– Az intézetnek az a célja – mondja Lőrinc György, s erősíti meg szavait Mák Magda, a negyedikesek balettmestere –, hogy egészséges szellemű művészeket bocsássonak szárnyaikra, olyanokat, akik kerülnek a felszínességet, a felületességet a művészi munkában, képesek az elmélyülésre, gazdagon lobog fantáziájuk, s az ambíció tüzeit nemcsak a siker és a karrier éleszti, hanem a táncfeladatok tökéletes elvégzése is.

Az Állami Balett Intézet, fennállása óta, negyvenkét növendéket bocsátott útjára, s már négy olyan évfolyama végzett, amelyik ebben az új kulturális intézményben tanult sok éven át. És ez a külhonban is elismert pesti intézmény, ahová Koreából, az NDK-ból, Bulgáriából is küldenek növendékeket, büszke lehet arra, hogy végzett diákjai között ott találjuk már az Operaház néhány tehetséges szólótáncosát. Orosz Adél és Róna Viktor egymás után kapja és oldja meg a legnagyobb művészi feladatokat, nemrégiben aratott

szép sikert a közelmúltban végzett növendék, Sipeki Levente is a *Ludas Maty*-ban, s két ifjú tehetség, Dévényi Edit és Perlusz Sándor a bécsi VIT-en¹⁵⁴ nyert el értékes díjazást, hogy csak néhányat említsünk közülük.

Ehhez az íráshoz néhány felvétel is készül, s a fotóriporter most éppen a második évfolyam kis balettnövendékeit fényképezi. Én ezalatt szótlanul figyelem az órát, a fényképész mesterkedéseit s közben arra gondolok: vajon ki lesz ebből a tucatnyi kislányból, kislányból a jövő nagy művésze, Ulanovája és Nizsinszkije, Kun Zsuzsája vagy Fülöp Viktora? Ma még csak a korlát mellett állnak, egyszerű gyakorlatokat végeznek kedvesen és könnyedén, s este a balettcipő mellett ott szunnyad a baba is. Egyik-másik gyerek kihullik még a sorból, szigorú és kemény rostákon át, de néhányuk nem is oly sokára már az Operaház színpadán áll, s Girej kánként, Giselle-ként, a *Mandarin* vagy a *Fából faragott* főszerepével érdemi ki tapsainkat. S ha a színlapon először látjuk, s nézzük meg nevüket, ne feledkezzünk meg arról, hogy valamennyien itt, a tizesztendős fennállását jubiláló Állami Balett Intézetben formálódtak, nevelődtek művészekké.

4. Körtvélyes Géza: A tíz éves Állami Balett Intézet nevelői (1960)¹⁵⁵

Nálunk kevés a bemutató, viszont sok a balettelőadás – ebből is adódik, hogy a repertoár darabok bizony megkopnak, s ez alól csak azok az előadások kivételek, amikor külföldi vendégművész lép fel, vagy pedig új magyar szereplő jelentkezik egy főszerepben.

A hatyúk tava október 14-i előadása, amelyet az Állami Balett Intézet fennállásának 10. évfordulója alkalmából rendeztek meg, úgyszólván mindenkit meglepett: mintha új bemutatót láttunk volna, olyan élénk, izgalmas és kidolgozott művészi előadás volt. Szerencsés ötlettel az összes fontosabb szerepeket az Intézetben végzett táncosokra osztották ki, s ez friss vért, pezsgő fiatalságot öntött az egész produkcióba. Jóleső érzéssel láthattuk, mennyi tehetség és művészi erő árad a jól felkészült fiatalokból, akik közül többen már állandó szólistái a társulatnak és nemzetközi VIT-versenyeken is előkelő díjakat szereztek.

Hogy mindannyian – legalábbis a legjobbak – szerephez jussanak, a főszerepeket megosztva táncolták: így Odette-nek, a hercegnek, az udvari bolondnak és a varázslónak is két alakítója volt, ami, ha nem is egységesebbé, de érdekesen színösszeállításra adott alkalmat. (Az Odette–Odilia szerepmegosztás számos külföldi országban állandó gyakorlat.) Dicséretükre szóljon – valóban mindannyian alakították szerepüket: tudatosan formálták meg az egyes mesei hősöket, nem elégedtek meg a pusztán technikai megoldással.

¹⁵⁴ VIT: Világifjúsági Találkozó, 1947-től változó időközönként megrendezett nemzetközi kulturális és politikai fesztivál. Bécs a VII. találkozóhoz adott otthont, 1959. július 26. – augusztus 4. között.

¹⁵⁵ Megjelent: Körtvélyes Géza: A tíz éves Állami Balett Intézet nevelői = Muzsika, III. évf. 12. szám, 1960. december, 43–44. o.

Az előadás összhatásában magas színvonalú volt, Fráter Gedeon karmester az ünnepi alkalomhoz méltóan vezényelt, ahogy azt *A hattyúk tava* mindig is megérdemelné. A közönség lelkesen ünnepelte az ifjú művészeket, s rajtuk keresztül a jubiláló Állami Balett Intézet jó munkáját, tanárainak eredményességét, így, együtt látszott meg igazán, milyen jól indították útnak a növendékeket az Intézetből: az 1954–59 között végzetek többsége szépen megérett a színpadi gyakorlatban s ma már művészi értékű teljesítményt képes nyújtani.

Úgy véljük, a közönséggel egyetértésben emelhetjük ki elsőnek a szereplők közül Orosz Adél Odilia alakítását, amely ismét meggyőzött arról, hogy személyében rendkívüli adottságú és felkészültségű táncosnőnek tapsolhatunk. Orosz Adélnak a balett-technika és formanyelv természetesen ható kifejezőmódja lett, ami a nagy művészek sajátossága. Róna Viktor hercege – a harmadik és negyedik felvonásban – hű képet adott Róna itthon és külföldi versenyeken is elismert művészi erényeiről, kiforrott táncstílusáról, amely biztos, pontos és egyre fejlődő technikai felkészültségen alapul.

Menyhárt Jacqueline Odette-je a második felvonásban technikailag kidolgozott, szépen megformált és láthatóan őszintén átélt alakítás volt, amelyet a szerep poétikusságában lehetne még jobban elmélyíteni. Szumrák Vera a negyedik felvonásban – érzésünk szerint – minden erejét a technikai feladatra összpontosíthatta, szépen is táncolt, azonban ezen az előadáson még nem sikerült eléggé érző, szenvedő, majd a varázslattól megszabaduló Odette-é válnia. Dózsa Imre – az első és második felvonás hercege – előnyös megjelenésével illúziót keltett. Pethő László érdekes, harcias szellemű figurát formált a varázslóból (a második és harmadik felvonásban), Koren Tamás viszont – a negyedik felvonásban – inkább a már megszokott felfogásban, de meggyőző erővel alakította szerepét. Az udvari bolond első felvonásbeli alakítója, Forgách József technikailag igényes szerepét nagy könnyedséggel, virtuozitással és igen jó színészi játékkal táncolta el, Perlusz Sándor pedig a harmadik felvonásban hasonló erényekkel, méltóan folytatta „elődje” szerepét.

Nincs mód rá, hogy mindenkiről részletesebben szólhassunk, – csak felsorolhatjuk: milyen éretten és zeneien táncolták a pas de trois-t Boros Erzsébet, Kékesi Mária és Sipeki Levente, – milyen remek és egyöntetű volt a négy hattyú táncában Ángyási Erzsébet, Dvorszky Erzsébet, Kaszás Ildikó és Kolozsvári Dóra, – milyen szépen sikerült a három hattyú tánca, amelyet Gombkötő Erzsébet, Wellisch Annamária és Widinszky Mária adtak elő. A spanyol táncban megérdemelten kapott nagy tapsot Nyulási Ilona, Sebestény Katalin, Gál Jenő és Kiss István.

S hadd szóljunk utoljára arról, akit elsőnek is említhettünk volna: Horváth Margitról – akinek köszönhető, hogy ezt a nehéz, de gyönyörű darabot ily egyszerű előadásban láthattuk. Ő tanította be, illetve csiszolta ki az egész „ifjú gárda” produkcióját, amely méltóan járult hozzá a szép jubileum jól sikerült megünnepléséhez.

5. Roboz Ágnes: Tanár és növendék szocialista viszonya – a művész-nevelés tükrében (1964)¹⁵⁶

Amikor azt a megbízást kaptam, hogy nevelési értekezletünkön beszámolót tartsak, a címet még meg sem kaptam, és már gondban voltam. Gondban azért, mert az évek során több pedagógiai tárgyú előadás hangzott el Intézetünkben, amelyek után mindig nagy tiszteletet éreztem az előadók iránt, elsősorban azért, mert elhangzott szavaikból mindig azt szűrtem le: mennyi mindent kellene ismerni, elolvasni ahhoz, hogy az ember maga is olyan rendszerező aggyá váljék, mint az előadó kollégák. Mentségemül csak azt tudtam felhozni, hogy ezek az előadók munkájuk középpontjába a „pedagógia” tudományát helyezték és annak szentelik életüket, hogy mindazt összefoglalják, amit mi a gyakorlatban szinte ösztönösen csinálunk. Amikor az igazgató¹⁵⁷ közölte velem előadásom tárgyát, még inkább gondolkodóba estem. A cím a következőképpen hangzott: „Tanár és növendék szocialista viszonya a művész-nevelés tükrében”. Mint a dialektika híve és a matematika tudományának többé-kevésbé ismerője, hosszas töprengés után rájöttem, hogy itt egy többismeretlenes egyenlet megoldásáról van szó, minthogy a tanár és a diák szavak voltak számomra az egyenlet ismert tagjai. Nem kevesebb mint 18 éves pedagógiai praxisom alatt ui. a „szocialista viszony” fogalma a variánsok elég nagy sorát mutatta, a művészet tartalmi és formai meghatározása pedig szintén dialektikusan változott az évek során. Végül mégis úgy döntöttem, hogy hasznos dolog lesz egyszer magamban is összefoglalni mindazt, ami speciálisan művészetoktatási munkám során mint tapasztalat felgyülemlt, és ha ez nem is lesz tudományosan rendszerezett és minden kérdést felölelő, akkor is jó 18 év távlatában egyszer erről beszélni.

Talán egy történettel kezdeném az okfejtést, mely kb. az 1950-es években zajlott le. Mondhatni egészen kezdő pedagógus voltam, amikor felkértek a Színművészeti Főiskola koreográfusképző tanszakán, hogy tanítsak karaktertáncot. Óráimra lelkiismeretesen készültem, pontosan megjelentem, igen szigorú voltam a növendékekkel, de észrevettem, hogy valami „nem stimmel”. Magamban állandóan kerestem az okot, miért nem tudok ezzel az osztállyal kapcsolatot teremteni; miért van az, hogy másutt, ahol tanítok, sokkal jobb a kapcsolat a növendékeimmel, miért érzek épp itt ellenállást és ellenszenvet. Mindig arra jöttem rá, hogy a hiba nem bennem, hanem az osztály „készülékében” van, hiszen én igazán tudásom javát adom, pedagógusi munkámat a legmesszebbmenő lelkiismeretességgel végzem. Egy ilyen rosszul sikerült óra után a Rákóczi úton összetalálkoztam Lőrinc Györggyel, és ott az utcán, még melegében elmondtam az engem égető problémámat. Ekkor Lőrinc a következőket mondta: „Nézd Ági, én benn voltam az órán és azt tapasztalom, hogy mindenkivel ugyanazt

¹⁵⁶ Elhangzott 1964. február 18-án az Állami Balett Intézet nevelési értekezletén. Megjelent: Roboz Ágnes: Tanár és növendék szocialista viszonya – a művész-nevelés tükrében = Táncművészeti Értesítő, 1965. 4. szám, 57–62. o. Stiliztikailag javított, rövid bevezetővel ellátott újraközlés: Roboz Ágnes: Múltidéző 1964 és 2009 = Parallel, 12. szám, 2009. 19–21. o. A jelen szövegközlés alapja az első publikáció.

¹⁵⁷ Hidas Hedvigről van szó.

az őrmesteri hangot ütöd meg. Pedig ebbe az osztályba különböző emberek járnak. Másképp hegedülsz a Stradivariuson, mint egy másik fajta hegedűn. Képzeld, hogy ezek az emberek mind hangszerek, és neked kell megszólaltatnod ezeket a különböző hangszereket.”

Ebből a gondolatból kiindulva azt szeretném leszögezni, hogy nemcsak a különböző emberekkel kell nekünk, pedagógusoknak, más-más hangot megütni, de minden osztály-kollektívával más és más a kapcsolat, mondjuk így: a viszony. Bizonyos vagyok abban, ha lenne 4, de legalább 2 parallel évfolyamunk, és megpróbálnánk ugyanazt az anyagot tanítani, a célhoz vezető út hasonló, de mindkét évfolyamban más lenne. A különböző hangszerek mindig különböző tónussal szólalnak meg, és nekünk karmestereknek az a feladatunk, hogy ezeket a hangszereket úgy hangoljuk össze, hogy azok a partitúra – jelen esetben a kívánt tananyag – előírása szerint, a legművészebb módon csendüljenek fel.

Szó esik a pedagógiában a tudatosság és ösztönösség problémájáról. Valóban hiszem, hogy az igazán jó pedagógus születik, hogy az igazán nagy pedagógus-egyéniségek már egy hatodik érzékkel jönnek a világra. Hogy azután azt mennyi tudatossággal kell párosítani, ezt mindnyájan saját bőrünkön tapasztaljuk. Mert hiába megy be a tanár az osztályba és érzi ezzel a hatodik érzékkel, hogy „valami van”, a lehető leggyorsabban elő kell szednie a tudását, hogy megállapíthassa – ez honnét ered? Gyors mérlegeléssel nyomban olyan hangot kell megütnie, hogy az órát sikeresen lefolytathassa. A pedagógus helyzete ilyenkor leginkább annak az orvosnak a helyzetéhez hasonlítható, akinek saját tudására és ösztönére utaltan, a beteg ágya mellett azonnal a megfelelő terápiát kell beállítania. Azért hasonlítom orvoshoz a pedagógus helyzetét ilyen alkalmakkor, mert a pedagógus is a normálistól eltérő helyzettel találja szemben magát. Pedagógiai gyakorlata, emberi megérzése kell, hogy eldöntse, vajon a szükséges kontaktust zavaró állapotot pl. az osztály fáradtsága, személyek közötti feszültség, az előző óráról vagy színpadi szereplésről magukkal hozott érzelmi hangulat, serdülő korukkal járó, túlzásokra való hajlam vagy egyéb ok idézte elő? A diagnózis felállítása után a mi feladatunk, hogy az oknak megfelelő módszerrel oldjuk fel a tanítást zavaró tényezőket. Fáradtság esetén a kímélet, a serdülő korról járó túlzások megnyilvánulásainál a megfelelően alkalmazott, tekintélyen alapuló pedagógiai szigor, aminek mélyes megértésre kell épülnie. Sokkal nehezebb a másik két felhozott példa megoldása. A növendékek személyiségének ismerete vezethet a helyes kibontakozáshoz. Ugyanolyan tünetek eredményes terápiájához egyszer a konfliktus megbeszélése, máskor annak látványos figyelmen kívül hagyása vezet.

Azt már elmondtam, hogy mint minden egyéb pedagógiai eljárásnál, úgy a művészetpedagógiában is a pedagógusnak az órára fel kell készülnie. Ez bizony közhelynek hangzik, de rendkívüli fontossággal bír. Amit tanítunk, azt tökéletesen kell tudnunk. Az igazi pedagógusnál a tárgyi tudáson átsugárzik a tanított anyag igazában való hite. Növendékeink, minthogy művésznövendékek, feltehetően érzékenyebb alkatúak, mint más, hasonló korú emberpalánták. A tapasztalatom az, hogy ha a pedagógusnál csak a legcsekélyebb bizonytalanságot érzik, már ők maguk sem olyan befogadóképe-

sek, mint ellenkező esetben, Sokkal jobb néven veszik, ha a pedagógus – mert hiszen ő is csak ember – tévedéseit felismeri és korigálja. Egy pedagógusi tévedéshez való csökönös ragaszkodás csak a tekintélyt csökkenti, még a legalsóbb osztályokban is.

Ha már ezt a fogalmat használom, hogy „tekintély”, kérem, engedjék meg, hogy erről is néhány szót szóljak. Mit értek ezen? Egyenlő-e a szigorral létrehozott félelem a pedagógusi tekintéllyel? Véleményem szerint semmiképpen sem. A tekintély kialakítása komplex kérdés. Jelenti a pedagógus emberi és művészi (szakmai) megbecsülését, jelenti azt az elismerést, hogy adott esetben nemcsak szakmai kérdésekben fordulnak hozzá, hanem az életben előforduló problémákkal is mesterüket keresik fel, mint tapasztaltabb, idősebb barátot. Gondolnunk kell arra, hogy a tekintély megtartására az órán tanúsított magatartásunk sem elegendő.

A gyermek, a serdülő igényli a biztonságérzetet, ezt a megfelelő családi környezet és a pedagógusok nyújthatják számára. A pedagógus által nyújtott biztonságérzés nagyrészt tekintélyen alapul. A gyermek teljesítőképességét kiegyensúlyozottsága nagymértékben fokozza. Kiegyensúlyozottságát pedig a szülői és pedagógusi környezet elvi azonossága adhatja. Csak a gyermek látja kárát, ha a két természetes és óhajtott támasz bármiféle konfliktusba kerül egymással.

Ákár iskolai, akár tánctanulmányaimra gondolok, mindig azokra a pedagógusokra emlékezem vissza a legszívesebben, akik valamiféle ideált jelentettek a számomra. Úgy gondolom, mással is így van ez. Mai életünkben pedig, amikor az ifúság világviszonylatban is hajlamosabb a blazírtságra, ernyedtségre, cinizmusra, minden módot meg kell ragadnunk, hogy növendékeinknek perspektívát mutassunk, hogy felkeltsük érdeklődésüket nemcsak a saját szakmájuk és művészi pályájuk, de egyéb jelenségek iránt is. A dolgok egymástól el nem választhatóak, minden mindennel összefügg valahol. Az élményszerzés nagyszerű érzésére kell ösztönzést adni, hiszen későbbi művészi munkájuk során már szinte magától értetődőnek kellene lennie az életből merített élmények feldolgozásának egy-egy szerep megformálásakor.

Művészetpedagógiai alkotó munkánk során nagyon sok gondot kellene fordítanunk arra, hogy növendékeinknek megtanítsuk, hogyan szemléljék az életet, hogyan figyeljenek fel mindenre, ami gazdagabbá, színesebbé teheti mostani, de későbbi működésüket is. Miután a táncművészet sok más művészettel rokon, úgy vélem, nem lehet növendékeinket arra eléggé ösztönözni, hogy olvassanak több jó irodalmat, látogassanak tárlatokat, hallgassanak sok zenét, járjanak színházba. Művészi szemléletük kialakításában azonban nem elegendő a rokon művészetekkel való behatóbb foglalkozás, mert véleményem szerint a művészi alkotómunka nem állhat az életen kívül. Hogyan vezethetjük erre növendékeinket mi magunk, akiktől ezt várják? Meggyőződésem, hogy elsősorban saját világszemléletünk biztos kialakításával. Mi magunknak kell meggyőző erővel bennük oly szemléletet kialakítani – az órán és személyes beszélgetések során –, hogy ne támadhassanak kételyeik, ne váljanak bizonytalanná és szilárd világvéleményünk alakuljon ki. Éppen ezért nagy szükségét érzem annak, hogy az egész tanári karban egységes szemlélet alakuljon ki, mert az ideálok építése során két ellentétesen elhangzott vélemény feltétlenül az ideál rombolásához vezet, főként, ha

növendékeink érzékenységére gondolunk. Már első operai tevékenységük alkalmával megtanulják, hogy őket bírálják. Bírálja őket a koreográfus, bírálják egymást, és bírálja őket a közönség. Ez okvetlenül azt eredményezi, hogy ők is bírálják bennünket. Ne higgyük azt, hogy egy-egy elejtett mondat, vélemény vagy tanár által mondott bírálat visszhang nélkül marad. Az is hatással van növendékeinkre, hogy esetleg egy-egy tanár másképpen értelmezi a házirendet. (Pl. olyan részletkérdésekben, mint az órára való bevonulás, egységesebben kellene reagálnunk, hogy segítsük őket a művészi fegyelmezettség elérésében.) Ne érezzék növendékeink, hogy egyik tanárnál lazábban lehet, másiknál igen fegyelmezetten kell viselkedniük. Egész életünket szabályok igazgatják; nem lehet, hogy a viselkedés személyektől függő legyen. Meg kell tanulniuk – és azt nem lehet eléggé korán elkezdni –, hogy a felállított követelményeknek eleget kell tenniük. Az egységesen megszabott követelményeket egységesen kell megkívánnunk, ellenőriznünk és végrehajtatnunk. Egymás munkamódszereit – ha az Intézet terveinek megfelel – tartjuk tiszteletben, és pedagógustársaink tekintélyére úgy vigyázzunk, mint a sajátunkra.

Külön kell a dicséretéről és büntetéséről mint nevelőeszközzel beszélnünk. Emlékszem, hogy Nádasi mester egy-egy mulatságos, esetleg karikírozó megjegyzése milyen hatással volt ránk.

Növendékeink eredményeit feltétlenül szóvá kell tenni. Éppen a már említett „bírálat”-igény miatt is. De mint mindennel, úgy ezzel a kérdéssel is csínján kell bánnunk. Az illető növendék karakterét jól ismerve kell ezeket az eszközöket alkalmazni. Van, akit a dicséret önhitté tesz, de ezt a kiindulópontot nem lehet alapul venni, ui. nagy általánosságban a valóban jól végzett munka után, amikor a jól végzett munka örömezzésével vannak telítve, sokat lendíthet a pedagógus elismerése. Igazságtalan dicséret vagy akár egyes növendékek mindenek felett való kiemelése éppúgy érzéketlenné, közönyössé teszi növendékeinket, mint az állandó szidás vagy csak a negatívumokra való utalás.

Függetlenül attól, hogy a művészet mely ágát műveli valaki, művészeti tevékenységét a „szenvedélyességnek” kell áthatnia. Azt hiszem, ez az állítás a mi munkánkra is törvényszerűen vonatkozik. Művészi munkájában szenvedélyesen hívó művészt csak az a pedagógus tud nevelni, aki maga is szenvedélyesen hisz művészetének pedagógiájában, pedagógiájának művészetében. A szenvedélyesség részben veleszületett vérmérséklet kérdése is, ami megnyilvánulási forma szempontjából igen sokféle módon jelentkezhet. A művészi szenvedélyességet nem szabad összetévesztenünk a hétköznapi értelemben vett temperamentum fogalmával. Nekünk, pedagógusoknak jut az a feladat, hogy Intézetünkbe került, különféle karakterű növendékeinkben felkeltsük a művészetünk iránti szenvedélyességet.

Referátumomat azért nem kívánom összefoglalni, mert célkitűzésem nem az volt, hogy művészetpedagógiai tevékenységünkről teljességében szóljak. Könyvtárakat tölt meg a pedagógiai szakirodalom, és ennek talán legbonyolultabb ága a művészetpedagógia. Ha referátumommal annyit sikerült elérnem, hogy kollégáimban gondolatokat keltettem felelősségteljes munkánk részleteit illetően, elértem a magam elé tűzött célt.

*

45 év telt el...¹⁵⁸

1. Abban a szerencsés (sic!) helyzetben vagyok, hogy véleményemet a művészet- és táncoktatásról mind a mai napig sem kellett megmásítanom. Elveim és tudásom alapján módomban volt harmincöt évig a világ sok országában sikeresen tanítanom. Hiszek az ember fejlődésében, és így hiszek önmagam fejlődésében is. Az évek során az elveket lehetett bővíteni, de természetesen hatottak rám a nyugat-európai modern nevelési módszerek. Lényegében azonban a referátumban írott alapokat nem kellett lerombolnom, csak az adott helyzetnek megfelelően kellett alkalmaznom és fejlesztenem.

2. Hiszek a művészetoktatás ember- és személyiségformáló erejében. Napjainkban sok példát látok arra, hogy egyes tanártársaim a tánc technikájának tanítását oly mértékben részesítik előnyben, hogy közben elfelejtik a fiatalok emberré való nevelését. Sőt, továbbmenve: néha lelkeket károsítanak meg. Mindehhez járul az a tény, hogy korszánkban sokkal magasabbak a tánctechnikai követelmények, mint negyvenöt évvel ezelőtt – ugyanis „all round” táncosokat kell nevelnünk. A végzett növendékek csak akkor jutnak szerződéshez, ha valóban maximális technikával és átütő személyiséggel rendelkeznek. Ne felejtjük el, „ép testben – ép lélek”, de fordítva is igaz: csak ép szellemiséggel lehetünk urai testi képességeinknek.

3. Sok szó esik manapság arról, hogy élsportolóinkat edzőik mellett pszichológusok segítik magasabb teljesítmények eléréséhez. Nem szeretnék azonossági jelet tenni a sport és a táncművészet közé, bár mindkét esetben nagy erőfeszítés mellett, a szellem és test egymásra való hatásáról van szó. Annak ellenére, hogy a napjainkban végző pedagógusok tanulnak pszichológiát, az az érzésem, hogy a gyakorlatban nehezükre esik alkalmazni a tanultakat (sajnos nekünk, régieknek nem adatott meg ez az előny!). Miután a pedagógusokra háruló feladat egyre összetettebb, javasolnám, hogy a művészetoktatási intézmények alkalmazzanak saját pszichológust a növendékek és a tanárok segítésére.

4. A tanárnak fel kell szabadítania a tanítványt, miközben az adott keretek közé szorítja. Hogyan? Ez a titok.

Mindezt ma is vállalom.

¹⁵⁸ A kiegészítés megjelent: Roboz Ágnes: Múltidéző 1964 és 2009 = Parallel, 12. szám, 2009. 21. o.

6. Olga Lepesinszkaja: Az Állami Balett Intézetéről (1964)¹⁵⁹

Az 1963/64-es tanévben meghívásra vendégtanárként működtem az Állami Balett Intézetben. Erről az intézetről szeretnék írni – nem mintha kevéssé ismert volna, hanem –, mert talán érdekli az olvasókat olyan valakinek (kollégának) a tapasztalata és véleménye, akinek hazájában hasonló jellegű iskola több mint 200 éves dicső hagyományokra tekinthet vissza.

Még Moszkvában hallottam arról, hogy Magyarország fővárosában létezik táncművészképző intézet. Azt is tudtam, hogy tizennégy évvel ezelőtt alapították, s hogy megszervezésében tevékeny részt vett V. I. Vajnonen szovjet koreográfus is. Mikor 1949-ben Budapestre érkezett, nem csupán a mindmáig műsoron levő *Diótörő* és *Párizs lángjai* c. balettjeit vitte színre az Operaházban, hanem megszilárdította az operaházi balettegyüttes helyzetét is. Emellett asszisztensével, Klavdija Armasevszkajával karöltve összegyűjtötték azokat a táncosokat – a jövő pedagógusait –, akik a táncművészeti nevelés iránt lelkesedtek, és megismertették őket az orosz klasszikus balettiskola módszertanával. Az elmúlt évben láthattam, hogy ezek a pedagógusok milyen ügyszeretettel és lelkesedéssel dolgoznak a Balett Intézetben. Tizenöt év alatt sok nagyszerű táncművésznőt és táncművészt adott az iskola a színházaknak.

Vajnonen és asszisztense természetesen nem a semmiből építkeztek. Megérkezésük előtt is létezett jó balettegyüttes az Operában, és balettiskola is működött, a kiváló pedagógus, Nádasi mester vezetésével. Az ő tanítványai ma Magyarország balettművészetének büszkeségei.

Budapestre érkezve megismerkedtem a Balett Intézet életével, tanítási rendszerével és meggyőződtem róla, hogy az intézet szervezete és művészeti-oktatási programja jól átgondolt és elsőrangú. Mindez az intézeti vezető, Hidas Hedvig igazgató és a kiváló erőkből álló tantestület érdeme. Jó gyakorlat alakult ki az intézetben: nemcsak az év végi vizsgák alapján vitatják meg a pedagógusok munkáját, hanem évközben is. A metodikai értekezleteken pl. az egyes táncmozdulatok bemutatásának módszerét analizálják és vizsgálják felül; korrigálják, csiszolják minden osztály tanmenetét. Szerintem ez nagyban előreviszi a közös ügyet; egybeforrasztja a kollektívát, növeli a felelősségérzetet mindegyikükben egymás munkája iránt.

Tudom, hogy valósággal özőnlenek a gyermekek, akik szeretnék az intézetbe kerülni, azonban az iskola – helyiségek tekintetében – sajnos, siralmas helyzetben van. Kívánatos, hogy Magyarországon is olyan nagyszerű épületet kapjon a balettiskola, mint amilyenek mostanában Lengyelországban, Csehszlovákiában, Bulgáriában létesültek. Magyarországon olyan nagy eredményeket ért el a klasszikus balettművészet, hogy igazán kiérdemelte: épüljön fel az új balettintézet, ahol megfelelő körülmények között nevelődhetnek majd a jövő balettművészei.

Gyakorlattá vált, hogy a növendékek az intézetben nyert tudásukat minden év végén az Operaházban rendezett baletttesten mutatják be. Ezen nemcsak a felső évfolyamok

növendékei, hanem az alsó évfolyamosok is részt vesznek. Ez a balett-koncert nagy eseményt jelent, főleg az utolsó évesek számára, de a kicsinyek is különleges felelősséget éreznek ilyen alkalomkor. A gyermekek színpadi gyakorlata korán kezdődik. Már a II. évfolyamtól kezdve láthatjuk őket a táncos gyermekszerepekben, (a *Diótörő*ben, *Párizs lángjaiban*, *Hattyúk tavában*, *Coppéliában*, *Gajanében*), mégis ezen az estén – amikor a „Balett Intézetet” képviselik az Operaház színpadán – a gyermekek felnőtté válnak és megértik, hogy az iskola jó hírnevét kell bizonyítaniuk a nagyközönség előtt.

Az a véleményem, hogy a balettintézeti foglalkozások rendkívül fegyelmezően hatnak a gyermekekre; már kora fiatalságukban koncentrátságra nevelik őket, kifejlesztik bennük az önkontroll képességét, és anélkül, hogy megfosztanák a gyermekkor jellegzetességeitől, öntudatosá is teszik őket.

A balett-tanulással járó eléggé nagy megterhelés egyáltalán nem gátolja a növendékeket az általános műveltség megszerzésében. Iskolai tanulmányaik terén is derekasan helytállnak. Vannak esetek, amikor egyik-másik gyermek valamilyen okból (megbetegedés, serdülőkori kedvezőtlen elváltozások stb.) nem folytathatja tanulmányait a Balett Intézetben; ilyenkor iskolai előképzettsége alapján módjában van átiratkozni bármelyik iskola megfelelő osztályába. A balettintézeti növendékek sok nehézséggel találják szembe magukat és nem könnyű a munkájuk: a kis művészjelölt azonban tudja, hogy a színpadi siker a kitartó tantermi munka gyümölcse.

Úgy láttam, hogy valóban baráti viszony alakult ki a pedagógusok és a tanítványok, s maguk a gyermekek között is. A pedagógusok arra töreksenek, hogy megismerjék tanítványaik hajlamait, jellemét, otthoni környezetét, hiszen a gyermekek fejlődésében óriási felelősség hárul az iskola összességére (még hozzá egy olyan iskoláé, amelyben a gyermekek többnyire kora reggeltől késő estig, egész napjukat ott töltik).

Az első tanítási napon nagy izgalommal léptem át a Balett Intézet küszöbét. Vajon hogyan fogadják a gyermekek a számukra teljesen új embert? És hogyan fogadnak majd a jövőbeli kollégák és munkatársak, a tanárok? Habár a mi művészetünk talán a legkevésbé szorul fordításra – mégis én, aki nem ismerem a magyar nyelvet, megtalálom-e a közös nyelvet velük? Mindezek a kérdések joggal izgattak. És most el kell ismerem, hogy egyetlen egyszer sem éreztem magamat idegennek az iskola falai között. Éreztem, hogy kölcsönös megbecsülés fűz minket össze. Nagyon jó érzés, ha az embert egy ilyen nagy család szívesen fogadja. Barátaimnak, kollégáimnak ezért most őszinte köszönetet mondok.

Meggyőződésem, hogy az Állami Balett Intézet nem csupán szakmájuk mestereivé neveli növendékeit, hanem szépséges köztársaságuk méltó fiaivá is.

¹⁵⁹ Megjelent: Olga Lepesinszkaja: Az Állami Balett Intézetéről = Muzsika, VII. évf. 12. szám, 1964. december, 23–24. o.

7. Vágó Zsófia: A klasszikus tánc módszertana (1965)¹⁶⁰

A lipcei Henschelverlag az 1964-es évben *Die Methodik des klassischen Tanzes* címmel (*A klasszikus tánc módszertana*) adta ki a Magyar Állami Balettintézet (*sic!*) kilenc évre tagolt balett tananyagát, az Intézet tanárainak összeállításában, Lőrinc György szerkesztésében.¹⁶¹ A könyv célja, hogy a lehető legnagyobb pontossággal rögzítse és ismertesse az Intézet tanítási módszertanát is.

Ez a tananyag tíz év elmélyült munkájának és tapasztalatainak eredményeképpen született meg. Különbőféle szempontokból újra és újra feldolgozták, módosították és átcsoportosították, s így – az évek során kialakult gyakorlat nyomán – egyre bővült és egyben sűrítettebb is lett. A pedagógiai munka során kristályosodott ki a gyakorlatok legjobban bevált tanítási formája, mely – a fejlődés és átalakulás következtében – idővel újra más, és új „végső” formát fog ölteni.

A tánckönyveknél általában problémát jelent a mozdulatok lejegyzésének módja. Ez a probléma itt sikeresen oldódott meg, részben az általánosan használt szakkifejezésekkel, másrészt a stílus tömörségével. A gyakorlatok leírása mindig logikus és következetes, a teljes precizitáshoz pedig a mozgásrajzok segítenek hozzá.

A klasszikus tánc módszertanában a különböző irányzatoknál bizonyos szempontokból egyezéseket, azonosságot – más szempontból különbségeket találhatunk. Bizonyára ebben az esetben sem okoz majd meglepetést az olvasónak, ha ilyesmire bukkan, hiszen a tananyag és metodika kidolgozásában a balettintézet tanárainak munkaközössége a hazai pedagógiai és művészi munka eredményeire és a szovjet balettpedagógia tapasztalataira támaszkodott.

Nem tekinthetjük véletlennek, hogy ez a könyv éppen az NDK-ban talált kiadóra. Ott ugyanis nincsen még egységes balettoktatási rendszer, hanem a szovjet és nyugati áramlatok között különféle tanítási módszerek alakultak ki. A Szovjetunióban A. Vaganova fektette le és rendszerezte saját módszertani elképzeléseit és tapasztalatait. Amerikában és Angliában is megjelentek módszertani ismertetések, de – eddigi ismereteink szerint – egyik könyv sem tért ki a klasszikus balettmozdulatok tanításának didaktikai felépítésére. Nem szerénytelenség tehát, ha büszkén állapítjuk meg: a nemzetközi tánc-szakirodalomban is kiemelkedő ez a mű.

Megszületése azonban nemcsak a balettintézet áldozatkészségének köszönhető. El kell mondanunk pár szóban azt a kis epizódot, amely rávilágít a kötet történetére. Az Intézet mindenkor szívesen látja az érdeklődő szakembereket, akik megnézni kívánják a különböző órákat. Szakmai kérdéseikre felvilágosításokat kaphatnak, és megvitathatják a didaktikai-pedagógiai problémákat is. Így került sor arra, hogy Veith Büchel, a magdeburgi Állami Színház koreográfusa néhány éve megismerkedhetett az Intézet munkájával. Ekkor megajándékozták az Intézet tananyagával, amely természetesen magyar nyelven íródott. A Büchel házaspár ezt oly kitűnőnek találta, hogy elvállalta a fordí-

¹⁶⁰ Megjelent: Vágó Zsófia: A klasszikus tánc módszertana = Muzsika, VIII. évf. 5. szám, 1965. május, 27. o.

¹⁶¹ A könyv adatai helyesen: Methodik des klassischen Tanzes. Redaktion: György Lőrinc. Text: Zsuzsa L. Merényi. Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin, 1964.

tás munkáját és rávette a Henschelverlagot a mű német nyelvű kiadására. Lelkesedésük megható: azért tanultak meg magyarul, hogy minél pontosabban és érthetőbben tudják tolmácsolni az eredeti, általuk oly nagyra becsült munkát.

Elismerés illeti a kiadót is, hogy vállalkozott a több mint 700 oldalas könyv kinyomtatására, méghozzá a tartalomhoz méltó ízléses és szép kiállításban.

8. Kun Zsuzsa: Jubileumi előadás (1966)¹⁶²

Élményt nyújtó, jó előadással ünnepelte meg az Állami Balett Intézet fennállásának 15. évfordulóját. A háromrészes műsor első harmadában az intézet növendékei szerepeltek, a másik kettőben a volt növendékek léptek fel – előbb a Pécsi Balett, azután az Állami Operaház táncművészei.

Kritikámban természetesen főképp az első résszel foglalkozom, amely – az alkalmából adódóan – valóban az egész Intézet munkájáról adott képet. A másodikosoktól kezdve az összes évfolyam növendékei részt vettek az előadáson. Szereplésük ott sikerült igazán jól, ahol a legnagyobb volt az összhang a kiválasztott műsorszám és az előadó növendékek felkészültsége és adottságai között.

A Hunyadi László című opera harmadik felvonásából a *Palotás*, Hidas Hedvig koreográfiája jó nyitósám volt, egyöntetű és stílusos előadásban. Ezt követte a Gluck zenéjére készült *Klasszikus tanulmány*, Nádasi Marcella koreográfiájával, amely szerintem a műsorrész legjobb produkciója volt. Műfaját tekintve ez a táncmű abba a családba tartozik, amelynek híres és részben nálunk is ismert tagjai a Harald Lander *Erődök*, Serge Lifar *Szvit fehérben* és Messzerer *Balett iskola* című balettje. Ezek a darabok a táncos műhelymunkát emelik-fokozzák fel a színpadi alkotás szintjére, s így egyszerre művészi élményt és ismereteket is adnak a nézőknek. A témaválasztás ezúttal azért is szerencsés volt, mert a számot növendékek adták elő, akik tehát saját intézeti munkájuk közegében mozogtak; mi pedig mintha bepillanthattunk volna a balett-terembe, hogy megfigyelhessük, mit és hogyan tanulnak. Az etűdsorozat a rúdgyakorlatoktól az adagión keresztül az allegro gyakorlatokig mutatta be a képzés anyagát és menetét, szép összhangban a zenével és a III–V. évfolyam leánynövendékei felkészültségével. A koreográfiából két mozzanatot külön is kiemelnék: azt, amikor a táncosokból közepén csoport, sőt csokor képződött és virágként lengették karjukat – s azt, amikor befejezésül mindannyian hanyatt feküdtek – ez a jól ismert, munka utáni fáradtságot tükrözte. A növendékek mindezt igen jól adták elő, s az apróbb tévesztések a szám hatását még csak életszerűbbé tették.

A *Gajane* IV. felvonásából, a *Solohóban* – melyet Merényi Zsuzsa tanított be – a fiúkról kaptunk jó képet. (Ugyancsak a III–V. évfolyamból.) Előadásukból a VIII. évfolyamos Némethy Sándor szólója emelkedett ki, jó ugrásaival és dinamikus stílusával. A zenei kíséret itt helyenként visszafogta a táncot. Ezután Mák Magda betanításával a *Hattyúk*

¹⁶² Megjelent: Kun Zsuzsa: Jubileumi előadás. Az Állami Balett Intézet ünnepi estje = Muzsika, IX. évf. 9. szám, 1966. szeptember, 40–41. o.

tava II. felvonásából a négy kis hattyú tánca következett. A VI. évfolyamos növendékek, Janács Evelyn, Musitz Erzsébet¹⁶³, Piti Ágnes¹⁶⁴ és Szabó Judit jól és egyöntetűen táncoltak, lábfejmunkájuk azonban még nem elég tiszta és pontos. Sajnos ez a hiba a növendékműsor többi klasszikus jellegű számában is felbukkant, pedig a klasszikus táncban a kulturált kar- és lábmunka együttesen fontos. Megfigyeltem, hogy az oktatásban a karok munkája az utóbbi években szépen fejlődött, a lábmozdulatok kidolgozása viszont emögött még elmaradt, pedig a növendékeknek általában szépen formált lábfejük van.

A műsorban most egy tömbben több népi és karakter táncszám következett, kissé visszafogva egymás hatását. A *Székely táncok*ban Vadady Ágnes koreográfus a líraiabb, költői színeket formálta meg, s ezt helyeslem, mert jól felelt meg az előadók életkori sajátosságainak, s ezért felszabadultabban táncoltak, mint a klasszikus számokban – ami természetes is. Aszalós Károly *Bolgár táncok* című kompozíciójában a dinamika uralkodott és a szám igen alkalmas volt a fiúk képességeinek bemutatására. Lendülettel és jókedvvel táncoltak. Roboz Ágnes *Spanyol szvitje* – bár szerényen a tanulmány alcímet viseli – jó koncepciójú, stílusos és színpadszerű alkotás, hatásos tér- és világítási megoldással. Az idősebb és képzetesebb növendékek ebben egyszerre igényes stílusgyakorlatot és nívós előadást is produkáltak.

Az egész est legszívderítőbb produkciója Mák Magda betanításában a *Tell Vilmos* című opera *Csörgő tánca* volt, Seregi László remek, koncertszámként is helytálló koreográfiájával. Ha szabad ezt a szót használnom: tündéri volt a szám is, előadása is, mert teljesen megfelelt a gyermekek képzeletvilágának, adottságainak és felkészültségének. Ezzel ellentétben a Csajkovszkij-muzsikára komponált *Pas de trois* – Mák Magda koreográfiájával és betanításával – olyan színpadi feladat elé állította a szereplő második évfolyamos gyerekeket, amely nem nekik való, és ezzel a jellegével „kilógott” az egész est igényes színvonalából. Nem a koreográfia volt túl nehéz, hiszen ha ezt a számot az iskolai munkában megtanulják, nincsen semmi baj. De színpadra, közönség elé vinni nem helyes, s ezt azért is furcsállom, mert Mák Magdától – ideértve a korábbi éveket is – ilyet nem tapasztaltunk.

Csajkovszkij *Rómeó és Júliáját* kár volt újrakoreografálni – Harangozó Gyula ismert, igazán szép pas de deux-je ezt nem indokolja. Barkóczy Sándor új koreográfiája ennél gyengébben sikerült, nem elég muzikális – de a záró póza nagyon szép. Csarnóy Katalin és Markó Iván (VIII. évfolyam) tehetségesek, az eredmény nem rajtuk múlt. E műsor rész záró számát a *Diótörő* Rózsakeringőjét a VI–VIII. évfolyamos növendékek egyöntetűen adták elő, s ez Éhn Éva jó betanításának köszönhető. A táncosok karmunkája szép volt, de a lábfejek említett hiányosságai, főleg a nagy emeléseknél, szembetűnően kiütözköztek.

A műsor második részében Vivaldi–Eck: *Etűdök kétkben* című balettjét láthattuk. Az előadás sokat fejlődött – különösen Csifó Ferenc és Uhrik Dóra kettőse tetszett –, de a színvonalas produkcióba apró technikai bizonytalanságok is becsúsztak.

A harmadik rész számait az Állami Operaház kiválóságai adták elő: a *Diótörő* III. felvonásának Pas de deux-jét Kékesi Mária és Dózsa Imre, a *Párizs lángjai* IV. felvonás tánc-kettősét Dvorszky Erzsébet és Perlusz Sándor, az *Életre táncoltatott lány* modern kettősét Kaszás Ildikó és Sipeki Levente, a *Moszkovszkij-keringőt* Menyhárt Jacqueline és Dózsa Imre, a *Gajane* című balett egyik részletét Orosz Adél és Róna Viktor. Ebből a műsor-részből kiemelkedett a *Bulyba Tarasz* Gopakjának előadása, s ez meggyőzően bizonyította: Budavári Rudolf nem alaptalanul kapta meg a várnai és vercelli balettversenyek előkelő díjait. Tánca olyan teljesítmény volt, amely a szovjet művészek színvonalán mozgott.

A jubileumi előadás tehát méltó és sokrétű képét adta az Állami Balett Intézet eredményes munkájának, amelynek értékei ma már egyre szélesebb körben ismertek és nemzetközi elismerést vívtak ki. Ez alkalomból hadd kívánjak írásban is az Intézet tanárainak és növendékeinek további jó munkát, amellyel elért eredményeiket megőrzik és még tovább is tudják fejleszteni.

9. Aszalós Károly: A társastánc oktatóképző tanfolyam munkájáról (1969)¹⁶⁵

Az oktató-nevelő munka különböző területein, így a táncoktatás minden ágában is elengedhetetlen követelmény, hogy csak szakképzett, oklevéllel rendelkező oktatók végezzenek pedagógiai munkát. Az iskolán kívüli művészeti nevelés színvonalának emelése sokoldalúan képzett, művelt, szocialista gondolkodású és pedagógiailag jól felkészült, általános „táncműveltséggel” és hivatástudattal rendelkező szakembereket követel.

A főleg vidéken egyre égetőbbé vált társastánc oktatói szükséglet kielégítését szolgálta az Állami Balett Intézet keretében megindított Társastánc Oktatóképző Tanfolyam. 1966 októberében a Művelődésügyi Minisztérium megbízásából kezdtük meg a tanfolyam előkészítő munkálatait. Azzal a céllal hoztuk létre az Oktatóképzőt, hogy: „olyan művelt társastánc oktatókat képezzünk ki, akik tisztában vannak a múlt korok tánc-kultúrájával, haladó hagyományaival, pedagógiailag és szakmailag sokoldalúan képzettek, akik a modern társastáncok stílusos elsajátítására és a mai kor emberéhez méltó táncos szórakozási formák megismertetésére, ezen keresztül az ifjúság nevelésére képesek.” A tanfolyamot sikeresen elvégző hallgatónak olyan anyagot kellett elsajátítaniuk, mely képessé teszi őket kezdő és haladó társastánc tanfolyamok; a tömeges szórakozást biztosító táncklubok, bálók, különféle táncos szórakozás-alkalmak; valamint társastánc együttesek, versenytánc együttesek szervezésére és vezetésére.

A hivatalos statisztikák szerint hazánkban több mint nyolcvanezer fiatal iratkozik be évente társastánc tanfolyamra. A tanfolyamokat kb. háromszáz táncpedagógus látja el. Az oktatók harminc százaléka már elérte, sőt túl is haladta a nyugdíjkorhatárt. A tánc-tanár képzés 1950 óta szünetel – kivéve egy 1957-ben rendezett átképző tanfolyamot. Ez a tény nagyfokú eltolódást jelent az oktatók életkori átlagában, de mindez egyszerre jelentkezik szociális problémaként és a tanárhiányban is. Elsősorban a falusi fiatalok

¹⁶³ Utóbb: Musitz Ágnes.

¹⁶⁴ Utóbb: Pallai Ágnes.

¹⁶⁵ Megjelent: Aszalós Károly: A társastánc oktatóképző tanfolyam munkájáról = Táncművészeti Értesítő, 1969. 1. szám, 59–63. o.

mintegy kétharmada nem jutott – kellő lehetőség hiányában – táncoktatáshoz. Mindezek – a szociális problémákkal való egyidejű foglalkozással – sürgették a tanárképző létrehozását, így az 1967. január 9-ével megindult tanfolyam a vidéki igények kielégítését kívánta szolgálni.

Az oktatóképző tantervét úgy állítottuk össze, hogy a kitűzött cél megvalósítása érdekében, a rövid két év alatt minél több gyakorlati és elméleti anyagot adhassunk át a hallgatóknak. A tárgyak eléggé széles ismeretkört öleltek fel, de természetesen elsősorban a társastánc tanítás feladataira kellett koncentrálni, hogy a hallgatók alapos szakmai felkészültséget szerezzenek.

A Művelődésügyi Minisztérium jóváhagyásával tanfolyamunk a következő tanterv alapján dolgozott: az Oktatóképző oktatás-formája levelező jellegű volt, kétéves tanulmányi idővel. Ez két részre oszlott: 1.) Levelező (elméleti) 2.) Gyakorlati időszakra. A levelező időszak alatt havonta egy alkalommal vettek részt a hallgatók az egész napos elfoglaltságot jelentő konzultációkon. Az időszak levelező jellege abban állt, hogy a szaktanárok tantárgyaikat sűrítve, a megadott szakirodalomra való hivatkozással adták le, amelyhez a hallgatóknak otthon kellett hozzáolvasniuk. Ebben az időszakban főleg az elméleti tárgyakra került sor. Évenként a tantárgyakból beszámoló jelleggel kellett vizsgáznuk. A gyakorlati időszak tantervenként egy-egy teljes hónapot vett igénybe (július hónapokban), s a vasárnapok kivételével egész napos elfoglaltságot jelentett. Ebben az időszakban főleg a gyakorlati tantárgyakat foglalkoztattak. Ugyanúgy, mint az elméleti tárgyaknál, a gyakorlati időszak végén is mindkét tanévben a hallgatóknak beszámoló jelleggel kellett vizsgáznuk.

A tanfolyamon a következő tantárgyak szerepeltek:

1.) Társastáncok és szakdidaktika, Tanulmányi idő: 2 év. A 19. század második felének és a 20. század társastáncainak ismerete, tanítási módszerének elsajátítása kezdő és haladó fokú tanfolyamok, táncklubok és táncos szórakozások számára. A nemzetközi versenytáncok D és C osztályos anyagának megismerése, megtanulása, tanításának rögzítése és gyakorlása. Szaktanárok: Gyenes Rudolf, Kovács Klára, Köves Gizella és Varjasi Rezső.

2.) Pedagógia, Tanulmányi idő: 2 év. Szaktanár: Dr. Bíró Péterné, a Testnevelési Főiskola docense.

3.) Esztétika. Tanulmányi idő: 2 év. Szaktanár: Dr. Körtvélyes Géza.

4.) Népművelési ismeretek és rendészet. Tanulmányi idő: 1 év. Szaktanár: Dr. Kaposi Edit.

5.) Társastánc történet. Tanulmányi idő: 1 év. Szaktanár: Dr. Kaposi Edit.

6.) Ritmika, mozdulatelemzés és táncírás. Tanulmányi idő: 2 év. Szaktanár: Sz. Szentpál Mária.

7.) Néptánc. Tanulmányi idő: 1 gyakorlati időszak. Szaktanár: Köves Gizella (Tanácsadó: Dr. Martin György, Lányi Ágoston)

8.) Illemtan. Tanulmányi idő: 1 év. Szaktanár: Varjasi Rezső.

9.) Történelmi társastáncok. Tanulmányi idő: 1 gyakorlati időszak. Szaktanár: L. Merényi Zsuzsa.

10.) Balett. Tanulmányi idő: 2 gyakorlati időszak. Szaktanár: Éhn Éva.

11.) Zenetörténet. Tanulmányi idő: 1 év. Szaktanár: Dobrovka József, az Állami Balett Intézet zenetanára.

12.) Gyakorlati tanítás. Tanulmányi idő: 2 év. Tanították a Társastánc és szakdidaktika tárgyak tanárai. Ebben a tantárgyban a hallgatók tanulócsoportonként, egymásnak tanították a meghatározott tananyagot. A tanítás módszerét a tanárok irányították, s utána megvitatták.

13.) Óralátogatások (hospitálás) a két éves tanulmányi időszakra, elosztva. E tantárgy keretében a hallgatóknak a kijelölt társastánc tanárok óráit kellett látogatniuk, didaktikai és pedagógiai megfigyeléseket végezniük.

14.) Szakdolgozat készítése. A diploma elnyerésének, a vizsgafeltételek teljesítésén kívül, alapvető követelménye volt még a szakdolgozat elkészítése is. A dolgozatok témáját a hallgatók önként választhatták, bármely tantárgyból. A tanulmányok elkészítési időszakában a hallgatók szaktanáraikkal konzultáltak, kutatómunkát folytattak, egyéni elképzeléseik alapján dolgoztak. A dolgozatokat meghatározott formában kellett beadni, s ezeket szaktanáraik véleményezték, értékelték, bírálták el. Az erre kapott érdemjegy indexükben külön szerepel. A legkiválóbb szakdolgozatokkal további terveink vannak, nyilvános közlésükre gondolunk.

Tanfolyamunk meghatározott létszámú volt, hiszen a megyei tanácsok igényeit és a reális elhelyezkedési lehetőséget is figyelembe kellett vennünk. 1966 decemberében a közel 300 jelentkező közül 95-öt hívtunk be a felvételi vizsgára. A válogatást az illetők önéletrajza, kora alapján tettük, mert a 35 éven felülieket – éppen e terület korarányainak eltolódása miatt – nem tudtuk figyelembe venni, A tanfolyam rövid képzési ideje miatt pedig olyan táncos, táncpedagógus múltat kellett alapul vennünk, mely feltételezte, hogy az illető nem a tanfolyamon tanul meg táncolni. A behívottak közül 62 hallgató felelt meg az alapkövetelményeknek, s velük indítottuk tanulmányi munkánkat. A hallgatók aktivitása, az órákon való részvételük, érdeklődésük szinte minden várakozást felülmúlt. Ez annak köszönhető, hogy a felvettek egyik fele hivatásos táncos volt, a másik fele versenytáncos vagy működő néptáncoktató, tehát a gyakorlati és szakelméleti tárgyakkal való foglalkozás nem állt távol érdeklődésétől, képességétől és napi gyakorlati munkájától.

A második év végén a vizsgák értékelésekor bizonyosodott be, hogy a szerencsés válogatás átlagon felüli eredményt hozott. Meggyőződünk a hallgatók tanulmányainak alaposágáról, magas színvonalú szakmai tudásáról, pályájuk szeretetéről, hivatástudatáról. Kiemelkedő teljesítményt nyújtottak: Felczán Béláné, Katona Györgyné, Malonyay Edit, Mátyás Zoltán, Merényi Judit, Seregi Lászlóné, Tarczy Zoltánné és Turczer Sarolta. Dicséretet érdemel Bagyari Ildikó a népművelés, Balla Márton a táncírás, Felczán Béláné a pedagógia és Sík Ferencné a balett témaköréből írott szakdolgozatáért.

Az eredmény biztosíték arra, hogy a fiatal társastáncoktatók fiatalságunkat nemcsak szakszerű táncoktatásban, hanem sokoldalú nevelésben is tudják részesíteni.

10. L. Merényi Zsuzsa: A balettórák zenekíséretéről (1969)¹⁶⁶

A balettórák zenei kíséretét a XIX. század végéig maga a balettmester látta el. Degas megörökítette számunkra a hegedűvel tanító mester alakját. Hogy hogyan hangzott ez a kíséret, milyen fokon bírták hangszerüket elődeink, miközben meg-megszakították a melódiát, hogy a vonóval helyrekkoppintsanak egy-egy beforduló térdet vagy megemelt vállat, erről csak halvány elképzeléseink lehetnek. Ez a megoldás azonban már a múlté.

Napjainkban az órák kíséretének háromféle módjával találkozunk: zongora, magnetofon és metronóm használatával. (Nem kívánok itt kitérni azokra a megoldásokra, amelyek a „modern tánc” iskolákban alakultak ki: dob, triangulum, kasztanyetta stb., mivel ezek a balettiskolákban nem honosodtak meg.)

A három megoldás közül a zongoramuzsika és az azt megszólaltató zenei munkatárs állandó jelenléte felel meg leginkább a művészképzés célkitűzéseinek, még akkor is, ha a magnetofon és metronóm használata látszólag korszerűbbnek is tűnik, lényegesen olcsóbb megoldás és kizárja azokat az alkalmazkodással járó nehézségeket, amelyek velejárói minden emberi együttműködésnek.

Akikkel eddig alkalmam volt vitatkozni a magnópártiak közül, arra hivatkoztak, hogy sokkal színvonalasabb kíséretet tudnak nyújtani a növendékeknek. A szalagra ugyanis zenekari műveket is felvehetnek, mégpedig a legjobb megszólaltatásban, és így a gyakorló növendéknek zenei élményben is része van, és megismerkedhet a zeneirodalom nagy mesterműveivel is. Ami pedig a gép kezelését illeti, ez pusztán megszokás kérdése. Ha az utóbbi érvet szívesen el is fogadtam, az előbbivel vitapartnerem nem győzött meg a magnetofon előnyeiről. Amennyire nélkülözhetetlen ma már a koreográfiai és gyakran a betanító munkában a magnetofon, annyira nem tartom helyénvalónak a pedagógiai munkánál.

A tanításban minden gyakorlat pedagógiai célt szolgál. Ezáltal minden összeállítás más tempót és más frazírozást, nüanszokban eltérő dinamikát kíván meg. De ha már a tempó kérdését ki is ragadom ebből: a tempó függ a külső hőmérséklettől, a növendékek napi kondíciójától és az előttük álló egyéb szakmai feladatoktól, legfőképpen pedig attól az előmeneteltől, amit az adott gyakorlaton belül elértek. Előfordul a gyakorlatban, hogy egy-egy (a magnón rögzített) feladatot ideiglenesen más jellegű feladattal kell felcserélnünk vagy egy részletproblémával szeretnénk foglalkozni. Feltétlenül a metodikai szempontok feladásához vezet, ha céljainkat a rögzített muzsikának kell alárendelnünk. Ugyancsak nem áll módunkban a magnóból átmenetileg kicsalni egy, a technikai megoldást elősegítő hangsúlyozást, luftpauzát vagy ritmikai frazírozást. De a pedagógiai elvek elvetése mellett, művészi szemlélet dolgában sem volnánk támadhatatlanok. Kétkednem kell ugyanis abban, hogy a növendék a tour lent-nal foglalkozó adagiója közben értékének megfelelő figyelmet tud szentelni, egyben élvezni és kifejezni is képes a komplett zenekari előadásban megszólaló Mozart-szimfóniát, még akkor is, ha Klemperer vezényletével örökítették meg. Sokkal inkább nevelődik így a zene meg nem értésére és tiszteletlen megközelítésére. Akkor már inkább ketyegjen a metronóm!

¹⁶⁶ Megjelent: L. Merényi Zsuzsa: A balettórák zenekíséretéről = Táncművészeti Értesítő, 1969. 3. szám, 78–84. o.

Balanchine kitűnő együttese a szemtanúk tanúsága szerint metronómra gyakorol – és bizonyára meghatározott észszerű elképzelés alapján. A metronóm, úgy érzem, becsületesebb megoldás, nem „megideologizált” géphasználat. Nem ad többet, mint a gyakorlat kívánt metrumát, azt nagyon pontosan, megbízhatóan. A táncosokat egyöntetűsége, ritmikai precizításra, pontos munkára szoktatja; a szertelenebbeket kordában tartja, a lassúbbakat serkenti. Számunkra lelketlen hideg szerszámnak tűnik, amely a táncos figyelmét kizárólagosan a technikai feladatra irányítja – bizonyára nem eredménytelenül. Úgy gondolom, hogy egy balettegyüttes számára, amely naponta egy-másfél órát gyakorol metronómra, utána pedig 3–4 órát próbál muzsika kísérettel – tehát előbb felkészül technikailag és azt követően foglalkozik művészi feladataival –, ezt a megoldást nem kell feltétlenül elítélni. Még akkor sem, ha nekünk, az öreg Európa balettmestereinek kicsit borsószik is a hátunk arra a pusztá gondolatra, hogy – miként egy gyári szerelőcsarnokban – gépzőrejté itélten tanítsunk művészetre. Az iskolában azonban, ahol a növendéknek a technika mellett el kell sajátítania mesterétől a stílusérzéklet, az egyes lépések dinamikai színezését, nem tudom elképzelni a metronómot.

A balettiskolákban sem a magnó, sem a metronóm nem terjedt el szélesebben. Élő zongorakísérettel dolgozunk és e téren éppúgy, mint szakmánk más vonatkozásaiban, egyre igényesebbek vagyunk. Jól képzett pianistát és megértő munkatársat szeretünk magunk mellett tudni a balett-teremben.

Korrepetitoraink zömmel főiskolát végzett muzsikusok. Ki tanárnak, ki előadóművésznek készült. Így játéktechnikájuk magas színvonalú, betéve tudják a zeneelméletet, jól és könnyen játszanak lapról, szükség esetén könnyen harmonizálnak, és mint művelt, önálló művészbereknek, kialakult véleményük és elképzelésük van a zenei interpretációról. Amikor az ilyen muzsikus arra vállalkozik, hogy a balettmester segítőtársaként a zongorakísérő szerepét töltsse be a balett-teremben, azt tapasztalja, hogy egy más szakmával kell megismerkednie, illetve egészen szokatlan formában kell gyümölcsöztetnie tudását. Első benyomása általában nem kedvező, hiszen azonnal nyilvánvaló, hogy egy más akaratnak kell alárendelnie magát, amely akarat célja nem egykönnyen nyílik meg számára. Amit azonnal fel tud mérni, az a színvonalkülönbség zenei képzettség terén közte és az órát vezető balettmester között. Rövid együttműködés után azonban felismerheti, hogy a balettmester zenei képzettsége más irányú, szakmájához alkalmazott tudásból áll.

A szenvedélyesebb és elvhűbb muzsikus ilyenkor azt tartja hivatásának, hogy megváltsa a balettoktatást (anélkül, hogy lényegét megérthette volna), megfordítsa az adott helyzetet és a balettoktatást mint a zenei nevelés egyik eszközét kezelje. Zeneválogatáskor zenedidaktikai szempontokat tart szem előtt. Természetesen beleütközik a mester akaratába. Nem ritka, hogy az első kudarc láttán kedvét veszti.

A másik típus a megalkuvó, aki első benyomása alapján sajnálattal állapítja meg, hogy itt nem szükséges tudása javát adni, nem fontos, hogy hogyan és mit játszik, csak a tempó és a zene mennyisége feleljen meg. „Feladja” a muzsikát, idővel elhanyagolja előadói készségét, mechanikusan, rutinosan letudja egyik óráját a másik után.

De van szerencsére egy harmadik típus is, közülük kerülnek ki a kitűnő munkatársak. Esetleg nem is pódiumképes pianisták, de érzékük van a mozgás értelmezéséhez,

van szemük és szívük a tánc számára, egyben pedagógusi hajlamuk. Érdeklődéssel fognak a munkához és hamarosan felismerik hivatásukat, az aktív közreműködés szépségeit egy olyan koprodukcióban, amit táncművészképzésnek nevezünk. Ezt a munkát csak érdeklődéssel lehet jól elvégezni, hiszen egyedüli feladata, hogy minden vonatkozásban magáévá tegye a mester szakmai elképzeléseit, célkitűzéseit és megteremtse ezeknek a zenei formáját. Nem elegendő megfigyelnie, hogy az adott gyakorlathoz mennyi bevezető zenét, majd hány és milyen ütemet, milyen lezárást kíván a mester. Figyelmét ki kell terjesztenie a megkívánt mozdulatok dinamikájára, plasztikájára és frazírozására is. Olyan darabot kell választania (külön nehézség, hogy igen gyorsan kell eldöntenie, mit játsszék), amely önmagában vagy egyes periódusaiban kerek, zárt egészet alkot és bizonyos zenei igényt, színvonalat is képvisel, ugyanakkor hangulatában nem mond ellent a táncmozgásnak, és a növendékek viszonylag könnyen felfoghatják. Mivel a klasszikus balett gyakorlatok fizikai okok miatt (nem pedig hagyománytiszteletből) mindig szimmetrikus építkezések, elsősorban a klasszikus szerzők jönnek számításba, vagy olyan romantikus és modern művek, ahol a szerző a klasszikus szerkezetre épít. Természetesen gazdag választék kínálkozik a balettmusika területéről, itt azonban indokoltan mellőznie kell az olyan műveket, amelyeket színpadainkon is előadnak.

A korrepetitorok zöme, legalábbis a balettel való ismerkedése idején, meglévő zongorakottákhoz nyúl, ami kétségtől a jó művek széttördeléséhez, zeneileg nem indokolt, de a gyakorlás szempontjából szükséges ismétlésekhez vezet. Zenepedagógiai szempontból ez a megoldás vitatható (bár arra sem lehet vállalkozni, hogy a vélt rombolást a gyakorlatban bizonyítsuk). A lelkiismeretes korrepetitor éppen azért, hogy a minimálisra csökkentse a zenecsonkítások számát, meg tudja találni azokat a rövidebb lélegzetű darabokat, amelyek alkalmasak az egyes gyakorlatokhoz, anélkül, hogy bántó erőszakot követne el a muzsikán. A kiválasztott darabokat azonban gyakran kell változtatni: ami a tegnapi battement tendu összeállításhoz megfelelt, nem felel már meg a maihoz. A már sokszor hallott muzsikára a gyerekek figyelmetlenebbül dolgoznak, arról nem is beszélve, hogy reflexszerűen azt a gyakorlatot csinálják rá, abba tévednek bele, amit előzetesen arra a zenedarabra gyakoroltak. Az állandó zenekeresés nagyon fáradtságos munkával terheli meg a zongoristát.

A balettet jól értő, gyakorlott és tehetséges muzsikusi elkerülheti a zeneválogatás munkáját az improvizálás alkalmazásával. Iskolánk megalakulásakor sokszor folyt vita arról, hogy improvizálhat-e a korrepetitor vagy csak kottából játszhat. Akkori zenei munkatársaink inkább vállalták a zenekeresést, mint az improvizálással járó idegfeszítő spontán alkotást.

Ma már sokan vegyesen alkalmazzák a kötött és improvizált zenét. Ez a megoldás látszik a legmegfelelőbbnek. Így az órákon elhangzik néhány jól megformált kis zenemű is, de a mesternek alkalmat ad arra, hogy az improvizáció lehetőségeivel, annak kötetlenségét kihasználva, néhány speciális pedagógiai eszközhöz nyúljon. Így például: a gyakorlatot elvégeztetheti előbb lassan, majd fokozatosan gyorsítva, anélkül, hogy közben a növendék megpihenne; vagy összekapcsolhat legato mozzanatokkal staccatókkal, ami kitűnően érzékelteti a növendékkel az egyes mozdulatok közötti dinamikai különbségeket stb. Ha

nem is gyakoriak ezek a feladatok, de feltétlenül improvizált kíséretet igényelnek, hiszen kötött zenével kísérve az ilyen gyakorlat alatt a mester ahelyett, hogy a kitűzött dinamikai vagy gyorsítási szempontokra összpontosítaná figyelmét, célszerűtlen zenemagyarázattal tölthetné el az idejét. A nagy hagyománnyal rendelkező szovjet balettiskolákban fordított arány alakult ki. Szinte csak improvizált a kíséret és csak baletttrészetek gyakorlása során nyúlnak a komponált zenéhez. Az ottani korrepetitorok valamennyien intenzívebb kapcsolatban voltak kiskoruktól fogva a balettművészzel. A balettzene-irodalmat már tanulmányaik során megismerték, de sokan közülük maguk is táncoltak. A kíséret terén olyan rutinra tettek szert, hogy rendszerint gyorsabban fogják fel a mester által bediktált gyakorlatot, mint a táncosok. Valóban ideális segítőpartnerei a mestereknek, de... az improvizáció is alkotás a maga nemében, még ha nem is kerül kinyomtatásra. Így a megszólaló muzsika tükrözi a muzsikusi egyéniségét, hangulatát és zenei ízlését is. Előfordul ezért, hogy egy-egy osztályra rányomja bélyegét a kíséret stílusa és a munka tánc szempontból is egyszínűvé válik.

Mindent egybevetve, nem kétséges, hogy a balettoktatásban közreműködő muzsikusként a zenei tudás mellett táncszertettel, pedagógiai ismeretekkel és nagy tapasztalattal kell rendelkeznie ahhoz, hogy valóban jó munkatársa legyen a balettmesternek. Az elért eredményekben és sikertelenségekben neki is része van. Találkoztam már olyan korrepetitorral, aki egy osztály zenei fogékonyságának, pontatlanságának okát a hangszer-tanulás és zeneelméleti oktatás hiányosságában látta. Tapasztalataink megcáfolják ezt a feltevést. Voltak kitűnően zongorázó növendékeink, akik amuzikálisan táncoltak, de még gyakrabban tapasztaltuk az ellenkezőjét. A jó korrepetitor és következetes, muzikális balettmester keze alatt felnövekvő tehetséges vagy akár közepesen tehetséges növendék mindig meg fog tudni felelni az előtte álló zenei feladatnak.

Éppen ezért nagyon meg kell becsülni a jó balett-korrepetitorokat. Nagyon kevés van belőlük, nem okozna nehézséget őket itt név szerint felsorolni. Ugyanakkor a zenész társadalom megbecsülését nem nagyon élvezik, valahol a zenekari tuttiszták után tartják őket számon. Anyagi és erkölcsi elismerést zenetanári tevékenységük alapján nyernek (hiszen igen sokan tanítanak közülük). Különösen nehéz helyzetben vannak azok, akik szakkörökben, tanfolyamokon vagy munkaközösségekben látják el a kíséretet. Némiképpen enyhítene egyrészt a korrepetitor hiányon, másrészt az erkölcsi elismerés hiányán, ha az a néhány fiatal muzsikusi, aki ehhez a munkához kedvet érez, a Zeneművészeti Főiskola megfelelő tanszékén megfelelő képességgel balett-korrepetitor feladatra szakosíthatná magát.

11. N. Sándor László: Akiknek a tánc az életelemük (1970)¹⁶⁷

Szemközt az Operával, az egykori Upor kávéház termében, ahol valamikor a század elején az irodalom nagyjai kortyolták feketéiket, árkuspapírok mellett – most fehér tüllszoknyácskák lebbsenek, balettcipős lábak pördülnek-fordulnak. Ma kezdődik a húszéves Állami Balett Intézet ünnepi hete.

A világ minden részéről sereglenek ide ez alkalomból a táncművészképzés legkiválóbb szakemberei. Megvitatják, hol tart a magyar balettképzés, s kicserélik véleményüket a táncpedagógia számos gyakorlati, módszertani problémájáról.

– Nagy tekintéllyel dicsekedhet a magyar balettképzés világszerte – mondja Hidas Hedvig, az Állami Balett Intézet igazgatója. – A több mint kétszáz éves múlttal rendelkező szovjet balettpedagógia tapasztalatait felhasználva dolgoztuk ki 20 éve saját balett-tanítási rendszerünket. Tanultunk A. J. Vaganovától, a világhírű balettmestertől, és beleépült a magyar balettképzési szisztémába Nádasi Ferencnek, az 1966-ban elhunyt Kossuth-díjas balettmesternek több évtizedes gyakorlata is.

Mintegy hét-nyolcszáz növendéke volt az intézetnek az elmúlt 20 esztendő alatt, köztük az Operaház élvonalában levő szólótáncosok. A Pécsi Balett pedig a pesti intézetnek egy évfolyamából alakult ki. Külföldre is sikerrel szerződnek újabbban ifjú magyar balettművészek. Az igazgatónő büszkén tesz elem egy újságkivágást, oldalas riport egy müncheni lapból, a címe: *Az új müncheni balettsztár, Ferenc Barbay*. A fiatal művész az Állami Balett Intézet neveltje, aki vendégművészként, szerződéssel tartózkodik kint a világhírű német operánál. Egy ózdi amatőr együttes tagjaként fedezte fel 19 éves korában az intézet egyik mestere.

Barbay pályája persze nem tipikus. Kilenc-tíz éves korban kerülnek ugyanis az intézethez a balerina- és balett-táncosjelöltek. Minden esztendőben több száz jelentkező közül választják ki azt a néhányat, aki az intézet növendéke lesz. Reggel nyolc órától este fél hatig dolgoznak a gyerekek, fiatal fiúk és lányok, amíg aztán kilencévi kemény munka után diplomához jutnak. Nem könnyű kenyér...

Mi mindent kell ezekben az években megtanulniuk! A napi másfél órás balettkorlat után a kiegészítő tárgyak egész sorát sajátítják el. Karaktertánc néven magyar és idegen népek táncaival ismerkednek. Az akrobatika révén fejlődik ügyességük, bátorságuk, testi erejük. Elsajátítják a páros táncokban előforduló emelések, forgások technikáját. Színpadi játékokra is oktatják a fiatalokat, s kiváló mesterek avatják be őket a vívás tudományába. Külön tantárgyuk a szolfézs és a zongora. A művészképzés elméleti stúdiumai: magyar és világirodalom, filozófia, tánc történet, táncírás, mozgásanatómia s természetesen az Operaház repertoárjának ismerete.

A balettnövendék egyben rendes iskolázásra kötelezett gyerek is, aki nemcsak a kötelező általános iskoláit végzi el az Állami Balett Intézet saját iskolájában, hanem általában gimnáziumi érettségét is tesz.

– Ma már a balettnövendékekből általában kulturált, sokféle ismerettel rendelkező,

¹⁶⁷ Megjelent: N. Sándor László: Akiknek a tánc az életelemük. Húsz éves az Állami Balett Intézet = Magyar Hírlap, 3. évf. 172. szám, 1970. június 22., 6. o.

korszerűen gondolkozó emberek lesznek, akiknek tudásáról, felkészültségéről például az érettségi elnökök elismeréssel szoktak szólni – mondja Eke László, a Művelődésügyi Minisztérium munkatársa.

Azok között, akik a fiatal balett-táncosok fejlődéséért felelősek, rangos és ismert művészek dolgoznak most oktatóként, mesterként. Említhetjük például Bartos Irén, Éhn Éva, Merényi Zsuzsa nevét. A közelmúltban már ebben az intézetben végzett fiatal művészeket is számon tarthatnak a mesterek között, olyanokat, mint Róna Viktor, Menyhárt Jacqueline, Som Gizella, Gál Jenő.

A baletttintézet növendékei gyakran szerepelnek az Operaházban, a felső évfolyam hallgatói közül egy páran pedig a Fővárosi Operett Színházban.

– Elképesztően nagy terhet kénytelenek vállalni ezek a kilenc-tizenennyolc esztendő fiatalok. Hogyan bírják? – kérdezem az intézet igazgatónőjét.

– A tánc az életelemük – feleli Hidas Hedvig –, erőt adnak nekik a nagy példák, azoké a művészeké, akik itt fejlődtek világhírű táncosokká. Külföldi vendégeink is általában a tánc önfeladti szeretetét veszik észre elsősorban fiataljaink munkájában.

12. Körtvélyes Géza: Húsz éves az Állami Balett Intézet (1970)¹⁶⁸

A színpad művészei, köztük a táncosok is, úgyszólván állandó reflektorfényben élnek. Életpályájuk, sorsuk összeolvad az új bemutatókkal, a mindennapi előadásokkal és a külföldi vendégjátékokkal – s a közönség, érthetően, leginkább ezt látja belőlük. Az emberek arról már sokkal kevésbé értesülnek, ami mindezek mögött van, ami mindezt lehetővé teszi: a végtelen, szinte megszakítás nélküli munkáról. S ez a munka nem képzelhető el a pedagógusok, a balettmesterek nélkül.

A táncosnak a saját teste a hangszere, amelyen önmaga és a koreográfus „játszik”. De ezt a hangszert előbb meg kell teremteni, majd mindegyre megőrizni és „újratermelni”: ehhez kell a sok-sok éves kiképzés, s azután pedig a mindennapos gyakorlat – a mesterek irányításával. A balettmester úgyszólván sohasem lép ki a színpadi reflektorok fényébe, legfeljebb, ha egyszer évente; amikor a nyilvánosan bemutatkozó növendékek a koncertest végén színpadra hívják, maguk közé, hogy osztozzék a tapsokban, az új táncosok dicsőségében. S a pedagógus ezután ismét visszahúzódik a gyakorlóterembe és szívósan, lelkesen, felkészülten és felelősen folytatja tovább a maga munkáját, amely ugyanolyan teljes odaadást kíván, mint a táncosé – csak épp személytelen marad, csak eredményeiben vagy hibáiban mutatkozik meg.

Szükségesnek éreztem ezúttal a hosszabb bevezetést, mivel alapítása óta most, a két évtizedes Állami Balett Intézet jubileuma alkalmából talán először esett rövid életű fénycsóva a különböző tantárgyakat oktató mesterek: Barkóczy Sándor, Bartos Irén, Brada Rózsi, Éhn Éva, Gál Jenő, Györgyfalvai Katalin, Hidas Hedvig (az intézet igazgatója),

¹⁶⁸ Megjelent: Körtvélyes Géza: Húsz éves az Állami Balett Intézet. Jubileumi rendezvények és vizsgakoncert (részlet, a cikk második részét az V. fejezetben közlöm) = Magyar Nemzet, XXVI. évf. 153. szám, 1970. július 2., 4. o.

Kálmán Etelka, Lőrinc György, Mák Magda, Merényi Zsuzsa, Menyhárt Jacqueline, Roboz Ágnes, Róna Viktor, Som Gizella, Sterbinszky László és Vadady Ágnes pedagógiai munkájára is. Ők folytatják a növendékek sokoldalú szakmai kiképzését, s eközben állandóan alakítani, fejleszteni kell saját pedagógiai munkájukat is, hiszen a tánc világméretű reneszánszát éli. S a nemzetközi versengésben, fejlődésben nem lehet, nem is szabad lemaradnunk: erre épp az eddig elért jeles eredmények köteleznek, és a versenyben maradásunk igen nagy részt az intézeti mesterek munkáján múlik.

Ez utóbbiak tudatában és az eltelt két évtized megünneplése végett az intézet és a Magyar Táncművészek Szövetsége tanácskozással egybekötött tanulmányi bemutató sorozatot rendezett, hazai és főleg külföldi szakemberek részvételével. Nyolc napon át kerültek sorra a különböző szakmai tantárgyak sűrített bemutatói, amelyeket élénk vita követett. A program nagyobbik felében a klasszikus balett képzés eredményeiről kaphattunk képet, majd a történelmi társastáncok és a színesi játék, az akrobatika és a vívás, végül a néptáncoktatás bemutató órái következtek. Az arra szánt idő szorítása miatt a vitákon külföldi vendégeink szólaltak fel, közöttük olyan világhírű mesterek, mint Aszaf Messzerer, a moszkvai Alla Seleszt, a leningrádi Vera Volkova, a koppenhágai és Phyllis Bedells, a londoni balettintézet vezető tanárai. Vendégeink egyébként még Lengyelországból és Olaszországból, Jugoszláviából és Hollandiából, Romániából és Svédországból, az NDK-ból és Svájcban, valamint a Szovjetunióból és az USA-ból érkeztek – állami és magániskolák vezetői, pedagógusai. (A hazai résztvevők – az intézet tanárai és egyéb szakemberek – majd csak ezután „jutnak szóhoz”, s ez így rendjén is van, hiszen most már a külföldiek észrevételeit is fel lehet dolgozni.)

A két vitán rengeteg fontos, értékes vélemény hangzott el, amelyek közül csak néhányat szeretnék megemlíteni. Az intézet munkája általános elismerést aratott. A tanárok és a növendékek felkészültségét és tehetségét, nagyméretű erőfeszítéseit igen sokan méltatták, és – különösen a nyugati vendégek – hangsúlyozták: milyen jó feltételeket biztosít államunk a képzés munkájához. Többen kiemelték az intézet kezdeményező-készségét is: hiszen ilyen fajta nemzetközi balettpedagógiai tanácskozássra még ez ideig sehol sem került sor.

Nem fukarkodtak a problémafelvetésben és a szakszerű kritikában sem. Különösen a tradíció és az újítás, a különböző nemzetközi eredmények, elsősorban a modern és a jazztánc elsajátítása és a képzés technikai alaposságának fokozása került előtérbe. Mindez azért is igen nehéz kérdés, mivel az előadói színvonal és követelmény világszerte emelkedik, viszont az intézet növendékei már jelenleg is túlterheltek. Emellett számos gyakorlati, a tanítás nagyobb vagy kisebb részleteit érintő észrevétel is elhangzott, amelyeket majd szakembereinknek kell mérlegelniük, hogy belőlük mit és hogyan hasznosíthatnak.

Mindez közvetlen, egyre oldottabb hangon, baráti légkörben zajlott le, és az összes résztvevő élénk érdeklődéssel kísérte a felszólalásokat. És nem utolsósorban: csak egyetérthetünk Phyllis Bedells, a kiváló angol balettmesternő, a hajdani híres balerinának a záróvitán elhangzott szavaival, amikor az ilyen találkozások szakmán túlmenő, emberi – és mondjuk ki: politikai – jelentőségéről és hasznáról szólt, mivel ezek a megértést és közeledést szolgálják, és a népek közti barátságot erősítik.

(...)

13. Timár Sándor: Néptánc tagozat nyílt az Állami Balett Intézetben (1971)¹⁶⁹

Magyarországon napjainkig – immár két évtizede – megoldatlan kérdés volt a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlása. Kezdetben az amatőr mozgalom megfelelő bázist biztosított. Az utóbbi években azonban egyre nehezebben tudnak a tánckarok megfelelő táncosokat szerződtetni. A hajdani bő választékkal szemben ma olyan táncosokat alkalmaznak az együttesek, amilyenek jelentkeznek, s nem olyat, amilyen kellene. A választék lecsökkenésének egyik magyarázata az, hogy a táncosokkal szemben sokoldalúbbak a követelmények, mint régen, a másik pedig az, hogy az amatőr táncosok műkedvelő körülmények közt nehezen érnek be. Mire táncosként feltűnnek, rendszerint jó kereseti lehetőséget biztosító szakmában dolgoznak vagy diploma előtt állnak valamelyik egyetemen vagy főiskolán. Ezek a fiatalok már nehezen csábíthatók a táncművész pályára.

Szövetségünk kezdeményezésére a Művelődésügyi Minisztérium és az Állami Balett Intézet sok nehézség leküzdése után a hivatásos táncgyűttesek segítségére sietett: ez év őszén az ÁBI szervezeti keretei közt megnyílt – Magyarországon először – a hivatásos néptáncosokat képző szakközépiskola.¹⁷⁰ Az iskolának a feladata, hogy a tanulóknak 18-19 éves korukig a néptáncművészet „alapfogásait” megtanítsa, hogy képesek legyenek bármilyen profilú néptáncgyűttes munkájába beállni.

A több napig tartó felvételi vizsga után ezernél több jelentkezőből 47 tizennégyéves fiatal nyert felvételt a tagozatra: 21 fiú és 26 leány, akik a négyéves tanulmányi idő befejeztével diplomát kapnak, a szaktárgyakkal párhuzamosan végzett gimnáziumi tanulmányaik igazolására pedig érettségi bizonyítványt.

Szaktárgyak az első évben: néptánc, heti 9 óra – tanárok: Györgyfalvy Katalin és Timár Sándor. Balett, heti 7 óra – tanárok: Szilágyi Béláné és Sterbinszky László. Zene, heti 3 óra – tanárok: Elekes Ágnes és Györgyfalvy Katalin. Akrobatika, heti 1 óra – tanár: Som Gizella. A tagozat vezetője Györgyfalvy Katalin.

A tagozaton főtárgy a néptánc. A tárgyon belül többféle tanulnivaló van. Eredeti néptánc motívumok és folyamatok; térgyakorlatok a színpadi néptánc-koreográfiák térvizonylatainak megismertetésére és a színpadi néptánc koreográfiák. Alapvető feladatunknak tekintjük az originális magyar népi táncok megismertetését. A tanulók a néptánc típusokon keresztül ismerkednek meg a régi és új stílusú táncainkkal – ehhez dialektusonként a legszébb változatokat kívánjuk összeválogatni. Kiegészítjük ezt – szükség szerint – nemzetiségi és szomszéd népi táncanyaggal is. A néptáncok magas fokú elsajátításán azt értjük, hogy a tanuló a megjelölt típusban – a népi táncgyakorlat szerint – improvizálni is tudjon.

A másik nagyon fontos feladat a színpadon való teljes biztonság megszeresztetése, a térben való tájékozódás, az alkalmazkodó készség kifejlesztése stb. Vagyis a feladat olyan előadói készségek tudatosítása, melyek birtokában a táncosok könnyen tudnak majd alkalmazkodni bármelyik hivatásos táncgyűttesben kialakult stílushagyományhoz.

¹⁶⁹ Megjelent: Timár Sándor: Néptánc tagozat nyílt az Állami Balett Intézetben = Táncművészeti Értesítő, 1971. 2. szám, 11–14. o.

¹⁷⁰ Nem szakközépiskola nyílt, hanem az intézet alaptevékenységét egészítették ki a középfokú szakképzés indításának lehetőségével.

Az állóképesség, a jó erőnlét, a fokozott fizikai-szellemi megterhelésre való felkészítés fontos követelménye a táncos nevelésnek. Ezt részben a néptáncok gyakorlása közben meg is szerzik a tanulók, de segítségünkre lesz e tekintetben a balett és az akrobatika. E tárgyak a táncosok technikai készségét kívánják fejleszteni. A balettórákon a többszörösen kipróbált, nemzetközi tapasztalatokkal is gazdagított tananyagot kapják a tanulók. Az intézet kilencéves anyagának tanítása folyik majd – természetesen némi anyagcsökkentéssel, hiszen a néptánc tagozat csak négyéves. A balett-tanítás szükségességét az is alátámasztja, hogy a négy hivatásos táncgyűttes közül háromnál balett tréninget alkalmaznak a táncosok bemelegítésére és technikai készségük fejlesztésére.

Az akrobatika ma már ugyancsak nélkülözhetetlen eleme a táncoktatásnak, kiegészíti azt olyan mozgásfajták alkalmazásával, melyek sem a balettben, sem a néptáncban nincsenek meg, ugyanakkor hozzájárulnak a ruganyosság, hajlékonyság és a dinamikus mozgás, valamint az ügyesség és az állóképesség kifejlesztéséhez.

A zenei órákon a néptáncokhoz tartozó kísérő zenével, az ehhez szükséges zeneelméleti ismeretekkel, s azok gyakorlati alkalmazásával, népdaltanulással foglalkoznak a növendékek. A táncszempontú zenei tanulmányok mellett a magyar népzene stílusrétegeit is tanulmányozzák s megismerkednek azokkal a műzenei formákkal, melyek gyakran keretül szolgálnak a színpadi néptánc koreográfiák kísérőzenéinek.

Az órákon átadott szakmai ismeretek elmélyítése érdekében megfelelő szemléltető eszközöket is alkalmazunk, hogy a gyerekeket ne csak az „emléktelen szépséggel” halmozzuk el, hiszen az élő néptáncsal már nem kerülhetnek szembe. A tanultakat kiegészítjük néprajzi filmek vetítésével, népzenei felvételek hallgatásával, múzeumlátogatással, együttesi próbák, táncbemutatók megtekintésével stb. A négyéves tanulmányi idő második felében a tanulók gyakorlatban is megismerkednek majd leendő munkahelyükkel, a hivatásos táncgyűttesekkel. A nyári szünetben, egymást forgószínpadszerűen váltva, „termelési” gyakorlaton lesznek egy-egy hivatásos táncgyűttesnél.

A felsorolt szaktárgyakon kívül vitatott kérdés az, hogy a táncosok megismerkedjenek-e a táncjelírással vagy sem. Az szól ellene – nem a legmeggyőzőbb érv! –, hogy egyik együttesben sem alkalmazzák. Mellette pedig az érvel, hogy semmilyen komoly iskolai munka nem lehet meg írásbeliség nélkül, hogy a tanított eredeti néptánc anyag java része tánclejegyzésből származik, hogy a táncosok kulcsot kapnak ahhoz a nagy mennyiségű táncanyaghoz, mely már le van jegyezve, s ahhoz is, amit még ezután fognak lejegyezni.

A néptánc szakközépiskola létrejöttére szerény, de fontos színfoltja kulturális életünknek. Nagy jelentősége van, túl a hivatásos táncgyűttesek utánpótlás gondjainak rendezésén. Azt a változást igazolja, melyet Csoóri Sándor így fogalmazott meg: „A népművészeteknek nem a divatja jött el, hanem az ideje”.

14. L. Merényi Zsuzsa: Javaslattervezet főiskolai pedagógus tanszak felállítására az Állami Balett Intézetben (1972)¹⁷¹

A Művelődésügyi Minisztérium Táncművészeti Tanácsa, valamint a Táncművészek Szövetségének Elnöksége, felmérve a magyar táncművészet helyzetét, legfontosabb soron következő feladatként a pedagógusképzés megoldását jelölte meg.

Főiskolai szintű táncpedagógus képzés csak 1950-től 1956-ig működött a Színház- és Filmművészeti Főiskolán.¹⁷² Az azóta szervezett tanfolyamok csupán 1-1 táncágazatra korlátozódtak. A tanfolyamok csak ideig-óráig szolgálták a táncművészet aktuális céljait. (Tájékoztatásul mellékelem az 1956 óta szervezett pedagógus-tanfolyamok idevonatkozó adatait.) A sokféle képzési forma, bár mai céljainknak nem felel meg, gazdag tapasztalatokkal szolgálhat. Így az egyes táncágazatok metodikáját megfelelő szakemberek kimunkálták és írásba fektették, ezért ma már szaktudományos megalapozottsággal tervezhető meg a táncművészet főiskolája.

1. A pedagógus tanszak feladata:

A) Olyan táncpedagógusok nevelése, akik táncművészek képzésére és továbbképzésére hivatottak: a) Állami Balett Intézet 9 éves balett és 4 éves néptánc szakán. (Táncművészeti feladatkör, 1981-ig 23 fő.); b) Tánc-szakközépiskolákban (Egyelőre Pécs 1981-ig, 4 fő, középfokú táncos képzés.); c) Balett- és néptánc-együttesekben (gyakorlatba vezető balettmesterek, asszisztensek). Igénybejelentés nincs. Szükséglet van, számításunk szerint kb. 10 fő, 1981.

B) Az amatőr táncoktatás jelenlegi felépítése rendezetlen. Ez a több ágazatból összetevődő terület elsősorban számos iskolában működik és azon kívül, speciális néptánc, társastánc és balettoktatót igényel (kb. 2000 főt). Az oktatási hálózat reformjára vonatkozó, kidolgozás alatt álló szövetségi javaslat megvalósulása esetén, a főiskolán képzett pedagógusokra szükség lesz a fent említett amatőr oktatók képzésénél, továbbképzésénél és irányításánál is: a) Pedagógiai főiskolák tánc-mellékszakos tanárképzőseinek oktatása; b) A Testnevelési Főiskola tánc-mellékszakos tornatanárainak oktatása; c) Megyei tánc-szakreferensi feladatkör ellátása (szakfelügyelet és továbbképzés); d) A körzeti zeneiskolákhoz hasonlóan centralizált táncoktatás, tehát körzeti tánciskolák vezetése.

C) A főiskolai pedagógus tanszakra kell biztosítani a tánc-szaktanár utánpótlást a következő főiskolákon: a) Színház- és Filmművészeti Főiskola Színész tanszakán (3 fő); b) Zeneművészeti Főiskola Operaénekes tanszakán (1 fő).

2. A tanszakra nappali és levelező szak működik, melyeknek elvégzése azonos értékű diplomával jár. A diploma az 1. pontban felsorolt munkakörökben annak a két szaktárgynak a tanítására jogosít, melyekből a hallgató államvizsgát tett. Diplomátárgyak: balett-, néptánc-, társastánc-módszertan. A hallgatók előképzettségük és képességeik szerint e három tárgy közül két diploma tantárgyból vizsgáznak.

¹⁷¹ Megjelent: L. Merényi Zsuzsa: Javaslattervezet főiskolai pedagógus tanszak felállítására az Állami Balett Intézetben = Táncművészeti Értesítő, 1972. 2. szám, 68–73. o.

¹⁷² A főiskola formálisan 1958-ban szűnt meg.

3. A főiskolai pedagógus tanzak nappali tagozatán a tanulmányi idő 3 év, a levelező tagozaton 4 év. Az oktatást az 1973/74-es tanévben lehetne elindítani.

4. A főiskolát elvégzett táncpedagógusok erkölcsi, jogi és anyagi helyzete azonos kell, hogy legyen a Zeneművészeti Főiskolán végzett zenepedagógusok helyzetével.

5. A tanzak helye az Állami Balett Intézet, melyet a feladat megfelelő ellátása céljából főiskolai szintre kell emelni.

6. A tanzak beiskolázási terve: a tanzak kétévenként 20-25 hallgatót vehet fel. Az 1973-74-ben beiskolázottak 1976 nyarán végeznek. Az 1975-76-ban beiskolázottak 1978 nyarán végeznek. Az 1977-78-ban beiskolázottak 1980 nyarán végeznek. Számolva lemorzsolódással is, az 1980-81-es tanévben 45 főiskolai végzettségű táncpedagógus kezdheti meg működését.

A kétévenkénti felvételt indokolja: a Művelődésügyi Minisztérium által végzett felmérés alapján (amely a tervezet készítésekor még folyamatban van) máris megállapítható, hogy 1982-ig az 1/A. és B. pontokban felsorolt munkahelyeken legalább 40 főiskolát végzett pedagógusra lesz szükség. A kiképzés üteme és a munkába állítás üteme csak kétévenkénti felvétel esetében hangolható össze. A távolabbi perspektíva is a kiképzésnek ezt az ütemét indokolja. Ha a táncoktatás tervezett reformja sikerrel jár, és létrejönnek körzeti tánciskolák, valamint biztosított a jelenleg 45-60 éves kor közötti tánctanárok nyugdíjazási lehetősége, természetesen át lehet majd térni évenkénti felvételre is.

Az évfolyamok 20-25-ös létszámát indokolja: a) Az oktatás magas színvonalát csak kisebb tanulócsoportokkal valósítható meg; b) A pedagógusképzés akkor lesz eredményes, ha megfelelően biztosított az elmélet és gyakorlat szerves kapcsolata. Ezért a hallgatóknak lehetőséget kell adni hospitálásra és mintatanításra. Nagyobb hallgatólétszám megnehezítené az őket vendéglátó együttesek és iskolák megszokott munkáját; c) A hallgatóknak a táncművészek köréből kell kikerülniük. Csak azok fogják vállalni a tanulmányokkal járó áldozatot, akik elhivatottságot éreznek a tanári pályához. Figyelembe kell venni azt is, hogy az első két felvételnél még nem számolhatunk a táncközépiskolát végzettekkel, mivel első csoportjuk 1975-ben fejezi be középiskolai tanulmányait. 20 főnél nagyobb létszámot csak alacsonyabb színvonalú felvételi követelményekkel lehetne biztosítani, ami ellenkezik a tanzak célkitűzésével és színvonalával; d) A magyar táncpedagógiának jó hírneve van külföldön. Tudomásunk van például arról, hogy az NDK-ban komoly formában tervezik, hogy táncpedagógusokat képeztesse ki Budapesten. A külföldi növendékek fogadására is folyamatos lehetőséget kell biztosítani a tanzakon. A tervezett keret kétévenként 5-6 külföldi hallgatóval bővíthet.

7. Jelentkezési feltételek:

A) Nappali tagozatra jelentkezhetnek 18-28 éves korig azok: a) akik elvégezték az ÁBI 9 éves tanzakát; b) akik elvégezték az ÁBI 4 éves néptánc tanzakát és legalább 4 éves színpadi gyakorlattal rendelkeznek; c) akik tánc szakközépiskolát végeztek és legalább 5 éves színpadi gyakorlattal rendelkeznek; d) táncosok és pedagógusok, akiknek 10 éves rendszeres és folyamatos szakmai gyakorlatuk van. A felvételi kérvényhez csatolni kell: 1. Érettségi bizonyítványt. 2. Előképzettséget és színpadi gyakorlatot igazoló ok-

mányt. 3. Születési bizonyítványt. 4. Ösztöndíj kérelmet. A korhatár a Művelődésügyi Minisztérium külön engedélyével egyes esetekben túlléphető. A nappali tagozatra felvett hallgatók 2 évig színpadi tevékenységet nem folytathatnak. (Illetve: társulatuk ösztöndíjjal a tanszékre delegálja őket.) A nappali tagozaton a heti átlag óraszám 22-24 óra, amihez a hallgatók táncos kondíciójának fenntartása céljából napi egy-egy óra gyakorlat járul. A kötött foglalkozás tehát 30 óra. A nappali tagozat hallgatói rendszeresített ösztöndíjakban és szociális juttatásokban részesülnek. A III. és IV. évfolyam hallgatói megbízással kihelyezhetők gyakorlati munkára (hasonlóan a Színművészeti Főiskola növendékeihez).

B) Levelező tagozatra jelentkezhetnek 25-35 éves korig aktív táncművészek, legalább 10 éves színpadi gyakorlattal. A felvételi kérvényhez csatolni kell: 1. Érettségi bizonyítványt. 2. A színpadi gyakorlatot igazoló okmányt. 3. Születési bizonyítványt. 4. Munkahelyi javaslatot. A korhatár a Művelődésügyi Minisztérium engedélyével indokolt esetben túlléphető. A levelező tagozatra felvettek művészi tevékenységük mellett végzik tanulmányaikat, ezért megilleti őket a felsőbb fokú tanulmányokat végző dolgozók törvényben megszabott munkaidő kedvezménye. A levelező tagozaton a heti átlag óraszám 8 óra szakmetodika. Az elméleti tárgyakból elméleti tanulással, jegyzetek és konzultációk segítségével készülnek fel a vizsgákra. A vidéken dolgozó levelező hallgatók számára szakmetodikai órákat a nyári időszakban kell biztosítani.

8. A végzett hallgatók a diploma elnyerése után megpályázhatják a felkínált munkahelyet. Ezzel kapcsolatosan kívánatos, hogy 1976 őszén a Művelődésügyi Minisztérium Művészetoktatási Osztálya tájékoztassa a tanzakot a konkrét személyi igényekről, hogy a III. és IV. évfolyam gyakorlati munkáját célszerűen tervezhessék meg.

Melléklet

1. 1956-ban fejezte be tanulmányait a Színház- és Filmművészeti Főiskolán az utolsó táncpedagógus évfolyam. A főtanács 3 pedagógus évfolyamot – összesen 36 hallgatót – bocsájtott ki. (Az azt megelőző évfolyamok koreográfiai diplomát nyertek.¹⁷³) A tanzak hallgatói az amatőr néptánc-mozgalomból kerültek a főiskolára, szakmai előképzettségük elégtelennek bizonyult. Ennek ellenére a tanzakon végzetek kitűnően megállták helyüket a néptáncművészet területén, központi együtteseket vezetnek és fontos népművelési funkciókat töltenek be. A főiskolán végzett pedagógusok 90%-a státuszban van. Átlagkoruk: 43 év.

2. Az Állami Balett Intézetben 2 pedagógus tanfolyam működött 1956 óta.

a) Balettoktatókat továbbképző tanfolyam. Működött 1956-1961-ig.¹⁷⁴ 134 balettoktató kapott diplomát. A tanfolyam 3 éves volt, a hallgatók heti két órában kizárólag balettmetodika órákat kaptak. Diplomájuk kizárólag balett-tanításra jogosít. A végzett hallgatók közül néhányan ma már az Állami Balett Intézet tantestületének tagjai, a többiek amatőr balett-tanfolyamokat vezetnek. Mostoha körülmények miatt a balettokta-

¹⁷³ Helyesen: a szak története három szakaszra osztható: 1945-50: táncrendező képzés, 1950-52: néptánc-koreográfus képzés, 1952-57: táncpedagógus képzés.

¹⁷⁴ Továbbá az operaházi művészek részére indított balettmesterképző, amely 1963-ban végzett.

tók 30%-a más pályára ment. A továbbképző tanfolyam elvégzése után a hallgatók arra kényszerültek, hogy részt vegyenek más tánc-szakágban szervezett tanfolyamokon is, mert az amatőr oktatáshoz szükségük volt a néptánc, modern gimnasztika és társastánc szakképzettségére is. A balettoktatókat továbbképző tanfolyamot elvégeztek átlag kora 50 év. A tanítás főfoglalkozásuk, munkaviszonyuk azonban szerződéses.

b) Társastáncoktató-képző tanfolyamon 1969-ben végzett 62 oktató. A tanfolyam két éves volt, a társastáncok mellett a hallgatók szakelméleti tárgyakat is tanultak. A tanfolyam teljesítette hivatását, mert átmenetileg megfiatalította a társastáncoktató gárdát. A hallgatók szakmai előképzettsége különböző szinten állt. A tanfolyam ehhez képest túl rövid volt ahhoz, hogy a képzés más tánc-szakágra is kiterjedjen. A táncoktatók átlagkora 35-36 évre tehető. Munkaviszonyuk szerződéses, nyugdíjkérdésük rendezetlen.

3. A Népművelési Intézet a néptáncmozgalom ellátására folyamatosan szervezett tanfolyamokat. A hallgatók néptáncgyűjtési tagok és iskolai tanítók-tanárok, akik számára a táncoktatás mellékfoglalkozás. A tanfolyamokat jelenleg is fenntartja az Intézet: a) Gyermektánc-tanfolyam. Háromszor háromhetes bentlakásos, melyhez konzultáció járul; b) A 105-ös rendeletben¹⁷⁵ megszabott minősítési kategóriák elnyerésére szervezett háromszor háromhetes tanfolyamok, valamint felsőfokú levelező tanfolyamok. A Népművelési Intézet tanfolyamai megfelelő szinten biztosíthatják a jövőben is a tömeges táncnevelés oktatókkal való ellátását.

4. Az OTSB¹⁷⁶ egyszeri szervezésében modern gimnasztika edzői tanfolyamot végezhetett a balettoktatóknak mintegy fele. A tanultakat a gyermekbalett oktatásban kiegészítő testképzés gyanánt gyümölcsöztetik. Edzői munkakörben ezeket a tanerőiket nem alkalmazzák.

5. A MÜDOSZ¹⁷⁷ szervezésében évenként rövid továbbképző tanfolyam működik, ahol a társastáncoktatók elsajátítják a legújabb divattáncokat és versenytáncokat. Mint továbbképzési lehetőséget, a jövőben is célszerű fenntartani ezt a formát.

Budapest, 1972. január.

¹⁷⁵ A művelődési otthonokban foglalkoztatott dolgozók munkabérének és díjának megállapításáról szóló 105/1961. (M. K. 1.) MM. számú utasításról van szó.

¹⁷⁶ A sporthivatalról van szó, amely 1951–56 között az Országos Testnevelési és Sportbizottság (OTSB) nevet viselte.

¹⁷⁷ A Művészeti Szakszervezetek Szövetségéről van szó, a Művészeti Dolgozók Szakszervezete (MÜDOSZ), mint egységes művész-szakszervezet, 1950–55 között állt fenn.

15. Maác László: A jubiláló Balett Intézetben vizsgáltak a jövő táncművészei (1975)¹⁷⁸

Fontos és ünnepi eseménynek adott színteret az Állami Balett Intézet az elmúlt napokban: vizsgáltak az intézet két tagozatának végzős növendékei, s az intézmény is most ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. Illő ezért, hogy ez alkalommal ne csak a vizsgakoncertek eseményeiről adjunk számot. Művészetpedagógiánk jeles műhelye önmagában is megérdemel néhány pillantást: milyen előzmények és szükségletek nyomán jött létre az iskola, s milyen szerepet tölt be művészeti életünk egészében?

A hetedik múzsa, Terpszikhoré a felszabadulás előtt nemcsak a színpadon volt mostohagyerek – állami gondoskodás hiányában megoldatlan volt a táncművészek módszeres képzése is. Csak operabalettünk 1949–50-es rekonstrukciója hozta magával a művészképzés új rendjét, s ezzel a táncművészet egyenjogúsodását a művészetoktatásban is. Az intézet megalapításával vált lehetővé előadóművészi utánpótlása az Állami Operaháznak, majd később a Pécsi Balettnek – és szerényebb mértékben a Fővárosi Operettszínháznak. Hadd ne soroljuk most, hogy hány érdemes és kiváló művész köszönheti felkészítését, méltó pályaindítását az iskola mestereinek. Szóljunk inkább az intézet munkájáról és pedagógusairól, akik – meglehetősen érdemtelenül – amúgy is ritkán kerülnek a közfigyelem homlokterébe.

Két tagozaton képez ki jelenleg az intézet előadóművészeket: a klasszikus balett és a néptánc ágban. E szakoktatás mellett azonban közismereti oktatást is ad, általános és középiskolában; a fiatal előadóművészek így oklevelük mellé érettségi bizonyítványukat is felmutathatják, amikor pályájukra lépnek. Persze, sok víz lefolyik a Dunán, míg ez a pillanat elérkezik. A balett-tagozaton kilencéves a képzés, a klasszikus balett mellett történelmi társastáncok és karaktertáncok oktatásával, amit még zenei képzés egészít ki, sőt elméleti, tánc történelmi stúdiumok is. Hogyan állt össze mindez pedagógiai rendszerré, s kiknek köszönhető kialakítása?

A kezdeti időben az oktatómunka két forrásból táplálkozott: az azóta elhunyt Nádasi Ferenc mester nemzetközi elismerésnek is örvendő pedagógiai tudásából, valamint első szovjet balettmester vendégeink – Vaszilij Vajnonen és Klavdija Armasevszkaja – áldozatos építőmunkájából. Hadd említsük itt máris: a kapcsolat a szovjet balettpedagógiával kezdettől tartós, gyümölcsöző maradt. Balettmestereink évente hospitálnak a moszkvai balettintézetben, növendékeink egy-egy csoportja tanévenként cserél tapasztalatot a leningrádi intézetben, s számos fiatal művészünk részesült tartalmas, egyéni utóképzésben is valamelyik szovjet balettkiskolában. Ugyanakkor – csak a jelent tekintve – Olga Lepesinszkaja rendszeresen korrepetálja operaházi előadóművészeinket, és két év óta a moszkvai Jelagin mester is mint vendégtanár adja át tudását. Valójában az orosz-szovjet balettpedagógiai hagyomány megismertetéséhez járult hozzá Merényi Zsuzsa is, amikor – Leningrádból 1952-ben hazatérve – meghonosította A. Vaganova pedagógiai módszerét.

¹⁷⁸ Megjelent: Maác László: A jubiláló Balett Intézetben vizsgáltak a jövő táncművészei (részlet) = Magyar Nemzet, XXXI. évf. 146. szám, 1975. június 24., 4. o. (A cikknek a balett és néptánc vizsgaelőadások kritikáját tartalmazó részét a következő fejezetben közlöm.)

Ezt a módszert fejlesztette tovább, s bővítette tapasztalataival az intézet tanári karának munkaközössége, s nem kis elégtételül szolgál, hogy a berlini Henschelverlag később ezt a tapasztalatgyűjteményt tartotta alkalmasnak közzétételre, egy hatalmas pedagógiai-módszertani kézikönyvben.¹⁷⁹ Voltaképpen azonban az oktatói módszerek folyamatos csiszolása és átadása vezetett el szakpedagógus gárdánk kialakulásához és megerősödéséhez is, olyan balettmesterekkel, mint Bartos Irén, Éhn Éva és Hidas Hedvig, illetve Lőrinc György és Barkóczy Sándor. Munkájukban az egykori-mai előadóművészi tapasztalat is segít a pedagógiai célkitűzések valóra váltásában.

Új követelményeket támasztott a művészeti élet fejlődése időközben az intézettel szemben is. A hazai balettmesterek kis száma és korosodása elkerülhetlenné tette az újabb balettmester nemzedék nevelését. (Ez a képzés tavaly indult meg; eredményével két év múlva találkozhatunk.) Még korábban és sürgetőbben jelentkezett a hivatásos folklór együttesek igénye a technikailag megbízható és a folklórtáncokban felkészült fiatal előadóművészek iránt. A középfokú képzést nyújtó néptánc tagozat első évfolyama – négy év tanulmányi idő után – most tartotta vizsgakoncertjét a Madách Színházban.

Arra már nem maradt energiája – s főképpen gyakorlóterme! – az iskolának, hogy a vidéki színházakat is ellássa új táncosokkal. Holott ismeretes, hogy igen sok színházunk nemcsak drámai tagozattal működik, s hogy a zenés táncos műfajok ugyancsak várják a felkészült előadókat. A feladatot ezen a ponton a művészetoktatás vidéki központjai vállalták magukra: a pécsi és a szegedi művészeti szakközépiskola nyitott új színházi táncosokat képző tagozatot. Az ugyancsak újdonságnak számító iskolai forma életképességét, kedvező kilátásait már igazolta a pécsi évfolyam első évfolyam vizsgája.

(...)

16. Gál Jenő: Levél első végzős osztályomhoz (1976)¹⁸⁰

Először azt hittem, így lesz könnyebb elbúcsúzni, elválni Tőletek. Leülök az íróasztal mellé, átgondolom 8 év kemény munkáját, a mindennapok egyhangúságát, a mindennapok gyakori gyötrelmeit és ritka örömeit. De tévedtem. Az élő szó, az emberi közelség átsegít minden nehézségen. De vajon meg tudom-e fogalmazni Nektek és önmagámnak írásban, mit jelentettetek számomra Ti, mint első végzős osztályom?

Amikor átadtak Titeket nekem mint évfolyamvezető balettmesternek, iszonyúan féltem és nagyon bátor voltam. Félttem, hiszen ismerem a szakmát. Tudom, hogy micsoda elszántság, keménység és emberfeletti önfegyelem szükséges ehhez a gyilkosan gyönyörű pályához. A félelem abból is adódott, hogy meg tudom-e értetni Veletek, mire vállalkoztatok. Talán ez az egyetlen szakma, hivatás, amire a felkészülés a leghosszabb, nem látni a végcélt, mert olyan messze van, olyan végtelenbe tűnő. Hogyan tudom megértetni Ve-

¹⁷⁹ Methodik des klassischen Tanzes. Redaktion: György Lőrinc. Text: Zsuzsa L. Merényi. Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin, 1964.

¹⁸⁰ Megjelent: Gál Jenő: Levél első végzős osztályomhoz = Film–Színház–Muzsika, XX. évf. 28. szám, 1976. július 20., 15–17. o.

letek, kis növendékekkel, hogy ahhoz, hogy később művészek vagy talán nagy művészek lehettek, birtokolnotok kell ennek a művészeti ágnek a formanyelvét, mert addig nem tudtok a közönségnek, az embereknek semmit elmondani a világról vagy önmagatokról, amíg meg nem tanuljátok először az öt alappozíciót, később a legbonyolultabb ugrásokat, forgásokat, hogy aztán ezzel, ha még nem is rutinos művész szintjén, de elindulhassatok a jövőbe és jogotok legyen egy kis szerencsét is várni az élettől.

Ezzel a félelemmel vegyült bátorságom. A fiatalságom tett bátorrá. Lehet, hogy Nektek mester „bácsi” voltam, de gondoljátok meg, hogy 15 év korkülönbség tanító és tanítvány között aránylag kevés. Találkozásunk és az én végzős diplomakoncertem között csak éppen annyi időm volt, hogy tapasztalatot gyűjtsek mint táncos a színpadon, s hogy megszerezsem a balettmesteri diplomát is. Nagyon nehéz volt. Nehéz eset voltatok Ti és nagyon nehéz eset voltam én is önmagámnak. Ez kölcsönös volt, mert segítettetek és kínoztatok, mint ahogy én is segítettelek és kínoztalak Benneteket. Benneteket, akik ennek a művészetnek a múltja, jelene és jövője vagytok. És befejeződött a diploma vizsgakoncert, az élet első nagy sírós boldogsága. De a búcsú előtt még köszönetet szeretnék mondani Nektek – volt növendékeimnek –, hogy megértettétek azt, amit célul tűztem ki önmagam mint tanár elé és elétek, a jövő művészei elé.

Köszönöm még Feleségemnek, Menyhárt Jacqueline-nek és barátomnak, Macher Lajosnak, évfolyamunk zenei vezetőjének azt a felbecsülhetetlen emberi és művészi segítségét, amit a vizsgakoncert évében nekem és növendékeimnek nyújtottak.

És most búcsúzóul szeretném elmondani Nektek, amit az én mesterem, Nádasi Ferenc mondott nekünk: Légy alázatos a művészettel szemben. Csak magaddal légy követelő.

Útravalóul arra kérlek Benneteket, hogy közületek azok, akik emberségből is kitűnőre vizsgáztok, azt ne hagyjátok elveszni, mert akkor a legmagasabb a művészet, ha tiszta emberséggel párosul.

17. Varga Lajos Márton: A Balett Intézet néptáncotagozatáról (1979)¹⁸¹

Ez a második olyan évfolyam, amelyik a Balett Intézetben néptáncot tanult. Az előzőt kivételes tehetség és felkészültség jellemezte, a legjobbak nemcsak táncosnak, de koreográfusnak, sőt pedagógusnak is beváltak, mintegy igazolva a tagozat jogosultságát, minősítve az ott folyó munkát. A most végzőket nem ismerem még, vizsgaelőadásuk azonban sok mindennel biztat. Ez is arra ösztönöz, hogy először az intézeti oktatás természetéről kérdezzem.

– Korábban Györgyfalvy Katalinnal dolgoztunk, ő volt a tagozatvezető, s a szokásos kiegészítő tanári gárda segített a gyerekek felkészítésében. A lányoknak is, fiúknak is volt például balettmestere, aki a néptáncóra előtt, minden nap, egy óra balettet tanított, azért, hogy az oda kerülő, s addig még nem táncoló fiatalok valamilyen általános elvű mozgáskultúrát kapjanak. A néptánc, a baletthez képest, egészen speciális terület. Benne

¹⁸¹ Megjelent: Varga Lajos Márton: A Balett Intézet néptáncotagozatáról. Kérdések Timár Sándorhoz = Pesti Műsor, XXVIII. évf. 26. szám, 1979. VI. 27.–VII. 4., 5–6. o.

nincs olyan fajta egységesség és rendszer, mint amilyen a balettben van. A néptáncot minden fontosabb típusában más-más mozgásrendszer jellemzi, s mert a néptánc tájak és népek szerint is erősen tagolt, olyan kialakult, egységes, sok száz év alatt leszűrődött és kikristályosodott anyagot nem tudtunk a gyerekeknek nyújtani, mint amelyet a balett nyújthatott. Ezért volt és van a balettre szükségünk. A néptáncsal azonban tudtunk valami mást, tudtunk többet adni. Véle ugyanis nem az izomzatot akartuk alakítani, nem a testi képességeket kívántuk fejleszteni. Egy kultúrába szerettük volna a gyerekeket bevezetni, a magyar népi kultúra élményében részesíteni őket, s egyben birtokukba adni egy gazdag, sokvonatkozású, érzékeny kifejezési eszközt. Ebből következően én nem egységesíteni, de megtartani törekedtem a néptánc sokféleségét, mert úgy gondoltam, hogy a különbözőségek, az árnyalatok nagyon is alkalmasak ennek a bonyolult kornak, s a benne élő embernek az ábrázolására. Azt tapasztalom egyébként, hogy éppen ez a nagyon speciális, nagyon sokrétű, finoman cizellált mozgásanyag az, ami az ifjúságot megnyeri. A tánc ház nem csökkenő sikere erre vall. A sematizált vagy erősen stilizált tánc a gyerekeket nem vonzza.

– Elképzelése szerint tehát a tagozat mindamelllett, hogy a baletttől megkapja az alapot az általános mozgáskultúrához, ezt a speciális táncanyanyelvet is elsajátítja?

– Az előzőeknél ez az elgondolás, azt hiszem, nem nagyon érvényesült. Biztos azért, mert tapasztalatlanok voltunk. Györgyfalvy Katalinnak nagyon tiszteletre méltó, de egészen másfajta elképzelése volt a néptáncról. Ő inkább a gondolatot kereste benne. Én az érzelmekre, a dinamikára, a különleges arányokra, a változatos ritmikára figyeltem, mindarra, ami az embert a maga egyszeri, szerethető mivoltában megnyilatkozni segíti. A második, most kimenő évfolyamnál már teljesen a magam szempontjai szerint haladhattam, amihez nagyon jó munkatársakat kaptam. Általuk a gyerekek a néptánc más, az enyémtől eltérő felfogásaival is megismerkedhettek anélkül, hogy az oktatás és képzés belső egysége elbizonytalanodott volna.

– Mi az, egészen konkrétan, amit tanítottak?

– A fentiek mellett bevezettük a történelmi társastánc oktatását, számítva arra, hogy a gyerekek táncosként idevágó feladatokat is kaphatnak. Tanultak akrobatikát. A lányok inkább a rugalmasság, a lazaság, a fiúk a dinamikusság, a robbanékonyság megszerzése miatt. Zenei oktatás is folyt. Az alapfogalmak elsajátítása mellett szó volt még a zenei formákról, a népzenei formákról s tanultak énekelni. Az igazi éneklést tánc közben sajátították el – nagyon sok eredeti felvétellel ismertettük meg őket. Fontos tárgyunk a táncírás. Ezt az előző évfolyamon nem sikerült tanítanunk, most azonban beszorítottuk. És természetesen nemcsak a magyar néptáncsal foglalkoztunk, de a környező népekével is, főleg a kapcsolatokat keresve és érzékeltetve. Látniuk és láttatniuk kell az összefüggéseket, azonosságban a különbözőséget, legyen élményük arról, mi az, ami igazán és csakis a mienk, ami mások számára fontossá tehet bennünket.

– Ha jól értem, amit mond, akkor arról van szó, hogy a végzősök, ha táncosként még nem is éretek eléggé, de gyakorlatilag minden feladatra alkalmasak.

– Így van. Ami azért fontos, mert akik nálunk végeznek, azok elvileg a hivatásos együtteseknél helyezkedhetnek el. Őt ilyen együttes van, mind más és más arculatú, más

és más követelményeket támaszt tagjaival szemben. A képzést ahhoz kellett igazítanunk, hogy ezek a táncosok minden koreográfusnak megfeleljenek. Egzisztenciális érdekek is ez, meg aztán mi más igazolhatná táncos képzésünket, ha nem az alkalmasság?

– Nyilván a bizonyítás szándéka szerkesztette a vizsgaelőadást. Azt kell, hogy mondjam, Kricskovics Antal *Relációkját*, Györgyfalvy Katalin *Játékát*, Novák Ferenc *Körmíves Kelemenét* ugyanolyan értéssel táncolták, mint Molnár István vagy Timár Sándor koreográfiáját. Pedig ezek igen eltérő művek, mindegyik más táncolási módot kíván. Úgy látom, hogy az az alap, amit a balettel s az akrobatikával megszereztek, erős, s hogy minden dialektusában szépen és pontosan „beszélnek” a „táncanyanyelvet” is. Vagyis arra, amire jelenleg a magyar néptáncgyütteseknél szükség van, ez a képzési metódus a gyerekeket fel tudta készíteni. A többi már az ő dolguk, s az együtteseké.

– Ennek ellenére úgy hallottam, hogy nem tudunk jó előadóművészeket nevelni. Csakhogy a foglalkozásokra az itthoni szakemberek nem nagyon jártak, annál inkább a külföldiek, a kedvünkért idelátogatók, s az ösztöndíjasok. Hol győződtek meg igazukról, akik ezt állítják? A tény ugyanis az, hogy az előző évfolyamban végzetek kitűnően megállták a helyüket Kricskovics Antal Állami Népi Együttes által bemutatott művében, pedig az elég messze esett tőlünk, eltáncolták Simon Antal munkáit, a Bartók zenéjére írt táncokat a Budapest Táncgyüttesben, hogy többet ne soroljak. A mostaniak, azt hiszem, hasonló feladatokra még talán az előzőeknél is jobbak. Képesek a legkülönbözőbb felfogások teremtő követésére.

– Milyenek az elhelyezkedési lehetőségek?

– Négy esztendőn keresztül azt hittük, hogy mindenkinek van helye. Az együttesvezetőkkel minden évben találkoztunk, konzultáltunk arról, hogy a haladás iránya és tempója kielégítő-e. Általában az volt a véleményünk, hogy igen. Ezért, a kötelező rostán túl, minden embert visszatartottunk, biztattuk. Mégis, amikor a végső értékelésre került sor, kiderült: szerintük ezeknek a táncosoknak egyharmada nem alkalmas a hivatásos együttes munkára. Zavar egy kicsit, hogy akkor nyilatkoztak így, miután a státusokat utcáról jött emberekkel betöltötték. Sajnálatos, hiszen tudták, amit tudniuk kellett. Arról nem szólva, hogy államunk nagyon komoly összeget áldozott a néptáncosok képzésére. Arra, hogy a hivatásos együttesek tanult táncosokkal legyenek ellátva. A közben felvettek miatt most a képzettek, a diplomások esetleg nem kapnak állást. Persze tárgyalunk még erről, de nem tagadom, igen rosszkedvűen és a történeteket furcsállva fogadtam a fejleményeket.

– Hányan végeznek most?

– Huszonketten. Tizenöt leány és hét fiú. Tehetségesek és sokra hivatottak.

18. Lőrinc György: Harmincéves az Állami Balett Intézet (1980)¹⁸²

Nem tudok elfogulatlanul írni a Balett Intézetről. Életem utolsó harminc éve összeforrt az Intézet harmincéves múltjával. Nem tudok az Intézet érdemeiről és eredményeiről írni, mert álszerénység lenne úgy tennem, mintha nem tudnám, hogy részem volt elérésükben. De a problémákról szívesen írok, abban a reményben, hogy megoldásukat szolgálom. A számvetésnél három olyan probléma akadt fent a szitámon, amely harminc éve vár megoldásra, és amelynek a rendezése már nem odázható el tovább!

*

Az Intézetnek nincsen „háza”. Amikor létrejött, rögtön volt keze-lába és főleg didaktikája, de feje fölött nem volt „háza”. A megnyitó ünnepséget a szabad ég alatt tartottuk, egy udvaron. A munkát a Szentpál-iskola földszintes kis épületében kezdtük el 1950 szeptemberében. Az általános iskola és a középiskola tantestülete a Lovag utcai iskolában ütött tanyát mint megtűrt „vendég”, a vidéki növendékeket pedig egy Petőfi Sándor utcai bérház egyik üres lakásában helyeztük el.

Így indultunk, de tudtuk, hogy ez az állapot csak rövid ideig tart. Akkor már folytak az átépítési munkák az Intézet jövődöbéli „házán”, a Vörösmarty utcában, a Zeneművészeti Főiskola régi, akkor üresen álló épületében. A nyár folyamán beszereztük azokat a hatalmas vastraverzeket is, amelyek a hat méter magas díszterem kettéosztásához szolgáltak volna. Azonban telefonon egy utasítást kaptam – mikor is?, szeptember végén vagy október elején? –, hogy az építkezést azonnal hagyjuk félbe, az épületet át kell adnunk az ÁVH-nak.¹⁸³ Dr. Kenyeres Ágnes főosztályvezető, Intézetünk szívbeli barátja éppoly keserű szívvel adta az utasítást, mint ahogyan mi fogadtuk. „De kaptok helyette másikat, hamarosan!” – mondta vigasztalóan. És jóvoltából kaptunk is a Benczúr utcában egy szép, kétemeletes villát. Kicsi volt, de volt! A használható helyiségekbe rögtön beköltöztünk, a többiben folyt az átépítés. A „balett-teremben” zene- és táncszó mellett szerelték a fűtőtesteket. Ekkor már hűvösre járt az idő, november lehetett. Röviddel ezután – talán november végén – újabb telefonutasítást kaptam: a Benczúr utcai épületet ki kell ürítenünk a Kínai Nagykövetség részére. Ezúttal a Külügy volt a „nagyobb kutya”.

Ezután már nem vártam arra, hogy új épületet kapjunk. Elindultam keresni a „jó szerencsét” az Operaház környékén. A Benczúr utcai kivonulás után több évfolyamunk tető nélkül maradt, a tanítást pedig nem hagyhattuk félbe. Végül ráakadtam egy alkalmatlan alkalmatosságra. A volt Opera kávéház akkor éppen üres helyiségeit szálltuk meg. Felhúztuk a redőnyöket, kinyitottuk az ajtókat – utólag engedélyt is kaptunk rá – és beköltöztünk. (Az öreg, rozszant kazánok nem akartak működni eldugult kéményükkel. December volt.)

A módszer bevált. Nyáron a volt Upor kávéházból lett raktárhelyiségeket szálltuk meg a Dreschler-palotában, szemben az Operaházzal és berendeztük iskolának. (Azóta is itt működik az Állami Balett Intézet általános iskolája és gimnáziuma.) E házban – sze-

¹⁸² Megjelent: Lőrinc György: Harmincéves az Állami Balett Intézet. Rendhagyó megemlékezés = Táncművészet, V. (XI.) évf. 9. szám, 1980. szeptember, 1–3. o.

¹⁸³ ÁVH: Államvédelmi Hatóság, a politikai rendőrség elnevezése 1948–56 között.

rencsés kutatók – találtunk a félemeleten még néhány üres helyiséget. Az iskola „zsibongójából” lépcsőt vezetünk fel a félemeletre, és „nyitottunk” két balett-termet.

Az évek teltek és az évfolyamok szaporodtak: újabb helyiségekre volt szükségünk. Ezért beköltöztünk az Opera kávéház fölött egy régi tánciskola termébe, a Drechsler-palotában pedig Nádas Ferenc volt balettiskolájába. Az öntevékenység bevált. Vidéki növendékeinket beköltöztettük a Duna-parton álló, kicsit romos és üres kolostorépületbe, amelyet a pálosrendiek építettek pitoreszk, neoromán stílusban. Nem bántuk volna, ha fűteni is lehetett volna benne! Ezzel az akcióval tulajdonképpen az Intézet minden részlegét elhelyeztük. Rosszul. Minden szempontból átkozottan rosszul. Mindezt pedig csak ideiglenes szükségmegoldásnak tartottuk. (Az Opera kávéház megszállása valóban ideiglenesnek bizonyult. Az épületet egy adott pillanatban sürgősen el kellett hagynunk, hogy helyén megnyílhasson a Román Kultúra Háza. És a Balett Intézet pattogott, mint egy futball-labda: a kiköltöztetett részleg a Nemzeti Galéria néhány kiürített kiállítótermében dolgozott, majd átköltözött az Intézet céljára épített (!) Kazinczy utcai négy balett-terembe, amely lebontásra vár, mert a leendő Madách Imre sugárút vonalába esik.)

Rossz volt az Intézet szétszórtsága, veszélyes a növendékek órák közti közlekedése, rosszak a balett-termek és az iskolatermek. Értették ezt jó szándékú hatóságaink, ezért úgy döntöttek – még a hatvanas évek végén –, hogy az Állami Balett Intézet megkapja a Semmelweis utca és Kossuth Lajos utca sarkán lévő házat. Más hatóságok azonban ezt az épületet nem tartották az egészségügyi szabványelőírások szerint megfelelőnek. Így ebből a palotából a Szovjet Kultúra Háza lett. Ezek után a felettes hatóság egy kacsalábon forgó palotát álmodott a Rózsadomb tetejére – távol a földi valóságtól. Hiszen a Balett Intézetnek nem a Rózsadombon, hanem az Operaház mellett van a helye. A terv álmodói úgy gondolták, hogy majd minibuszok szállítják az operaházi próbák és intézeti órák között ide-oda a tanárokat és a növendékeket. Ezután kiderült, hogy a telek talaja annyira sziklás, hogy az épület kivitelezése horribilis összegbe kerülne. Így a terv megvalósításához hozzá se kezdtek.

*

Magyarországon 1950 előtt nem volt önálló állami táncművészeti iskola. Az Állami Balett Intézet lett az első. Az alapokmány azt a feladatot tűzte az Intézet elé, hogy legmagasabb fokon képezzen táncművészeket. A Népművelési Minisztérium a feladat megvalósítása érdekében az ország legjobb szakembereit nevezte ki főiskolai státusba. Az intézményt azonban nem lehetett a Magyarországon kialakított iskolarendszer egyik kategóriájába sem besorolni. Így semleges nevet adtunk a gyerekeknek: „Intézet” lett belőle. És vártuk a fejleményeket: az Intézet növendékei a kilencéves képzés során elérik-e azt a színvonalat művészetükben, amit a színművészek, zeneművészek vagy énekesek elérnek a maguk területén, főiskolai képzésük után?

Az első évtized tapasztalata azt bizonyította, hogy az Intézet megfelel az alapokmány követelményének. Az Intézet besorolhatóvá vált a főiskolák közé, mert legfelső fokon képezte növendékeit. Az „elvi” egyetértés az akkori Művelődésügyi Minisztérium és az Intézet vezetősége között megvolt. De a megvalósítás mindig egy icipici paragrafusba ütközött. Miközben a pro és kontra érvek között bolyongtunk, kormányzatunk egy szép

napon a főiskolákat egyetemi rangra emelte.¹⁸⁴ Így egy énekes egyetemet végzett, míg egy táncos – mit is? – hát mondjuk, valami intézetet, amit az ország hivatalos helyein nem „jegyeznek”. Mi, elfogult táncosok úgy gondoljuk, elég lenne egy „fokozat” különbség a többi művészek javára.

Az 1978/79-es tanévnyitó ünnepségén az igazgató bejelentette: az Intézet vezetősége és tantestülete azt a feladatot kapta a Kulturális Minisztériumtól, hogy készítsen részletes tervet az Intézet átszervezésére, mert előreláthatóan 1980 szeptemberétől az intézmény Főiskola lesz. Tanárok és növendékek egyaránt nagy örömmel fogadták a bejelentést, a hírt az egész „szakma” meglepéssel vette tudomásul. (Talán nem fölösleges megemlítenem, hogy a „főiskolásítás” új lendületét növendékeink tevékenysége mozdította elő. Az akkori KISZ-titkár, Kiss János minden fórumon – KISZ, párt, minisztérium – szóvá tette az Intézet „törvényen kívüli” állapotát a magyar iskolarendszeren belül. Jellemző, hogy érettségi vizsga után IX. évfolyamos növendékeink nem kapták meg a minden magyar állampolgárnak járó ár-pótlékot, mert már nem voltak középiskolások és még nem voltak főiskolások, hanem „csak” a Balett Intézet növendékei. Olyan elbánásban részesültek, mint a notórius munkakerülők.)

Miközben az Intézet munkatervének középpontjában álló „főiskolásításon” dolgoztunk, váratlanul eltűntek mellőlünk partnereink. A minisztérium munkatársai hallgatásba burkolóztak, majd az új tanév elején kiderült, hogy a megvalósítás – egyelőre – újra elakadt.

*

Viszonylag könnyen kialakítottuk az Intézet tantervét, és az egyes tárgyak programját, tananyagát. A szovjet iskolák értékes tapasztalatát tükröző tantervek igazítottak el bennünket. Nagyszerű útbaigazításokat kaptunk, de az utat magunknak kellett megtennünk. Egy témában mutatkozott „hézag” már a munka elején. A klasszikus és modern táncban sok olyan mozgáselem fordul elő, amelyik nem szerepel a tanterv egyik tánc-tárgyában sem. Ide tartozik még a szerepformálás is.

Az első években két tantárggyal próbáltunk megoldást találni: a „színpadi játék”-kal és az akrobatikával. Az akrobatikáról hamarosan kiderült, hogy nem old meg semmit. A „színpadi játék” tanítását színész-tanárra bíztuk, de a színészi és táncos kifejezési eszközök különbözősége miatt a színészi nevelés módszerei a táncos nevelésben nem váltak be. Ezután Szalay Karolát – a nagyszerű táncművészt – bíztuk meg, hogy e tárgy keretében meglévő balettekből tanítson be részleteket. Ez sem vált be. A tárgy nem készségeket fejlesztett, hanem egy-egy konkrét feladat megoldására szorított, egy csonka jeleneten belül. Ezután pantomimmal kísérleteztünk. Ez sem vált be. Végül a klasszikus balett munkaközösség Nádas Ferenc vezetésével – később egy speciális munkaközösség Hidas Hédivel az élén – kidolgozott egy tananyagot. Sokféle hiányt akartunk e tárgy keretében pótolni. Így: a helyezkedések táncos megoldását (fekvést, ülést, állást és a táncos átmeneteket); a dinamikai váltásokat, feszítést-lazítást (pl. ájulást); a színpadi járást, futást – aminek kifejezés szempontjából sok változata lehetséges; lelkiállapotot, indu-

¹⁸⁴ A művészeti főiskoláknak egyetemi jellegű főiskolákká átszervezéséről szóló 1971. évi 20. számú törvényerejű rendeletről van szó.

latot kifejező „gesztusok”-at; egy szituációba való beilleszkedést, ami elengedhetetlen a cselekményes balettekben; stílusismeretet, a különböző korok balettjeinek stílusába való beleélést; végül a szerepformálást, amely végigkísér egy színpadi alakot egy rövid jeleneten vagy egy estét betöltő művön keresztül. A jó szándékú törekvés ellenére a megoldást ma sem érezzük kielégítőnek.

Közben újra bevezettük a gimnasztikát és a gimnasztikus akrobatikát. Megítélésem szerint a gimnasztika „lelke” távol áll a tánc „lelkétől”, és ha a gimnasztika közeledik a baletthez – „lelket” váltva – felvetődik a kérdés: minek? A balett a balettet jobban csinálja. A táncos-gimnasztikának a hivatásos balettképzést megelőző életkorban lehet szerepe.

Itt tartunk. Nem találtuk még meg az igazi megoldást. Vigasztalhat bennünket, hogy mások sem? Sok helyen a Graham-technikát tanítják, ami táncos diszciplína, és mint ilyen, bizonyára jobb a gimnasztikánál. És a „színpadi játék”? Hát igen – ezt a legnehezebb kitalálni, különös tekintettel a mi operaházi balettegyüttesünk széles repertoárjára, amely a *Giselle*-től a *Sacre*-ig ível.

*

Hol tartunk most? Már van egy új telkünk, közel az Operaházhoz, és elkészültek az épület tervei. A tervek jók, és ha megvalósulnak, a Balett Intézetnek lesz „háza” – nem is akármilyen! A „főiskolásítás” újra mozog előre, a remélt megvalósítás felé. A „színpadi játék” és a Graham-technika tanításának megoldásával ugyancsak foglalkozik az Intézet.

Dózsa Imre, az Intézet új igazgatója okosan és keményen nekifeszült a feladatok megoldásának, és úgy tűnik, hogy a minisztériumban segítő partnerekre talált. Reméljük... Segíteni akarunk. A művészeti tanács, a tantestület és a növendékek mindannyian készen állnak a segítségre. Ez a renthagyó „köszöntő” is segíteni akar.

19. Kovács Györgyné: Az Állami Balett Intézet három évtizede (1980)¹⁸⁵

Egy intézmény bemutatása – közhely ugyan, de igaz – szinte lehetetlen vállalkozás. Aki benne él a mindennapok munkájában, s látja felnőtté és művésszé válni a tegnapi kisliskolást, aki ezer nehézséggel küszködik és minden kis sikernek örül, az úgy érzi: kötetek kellenének a bemutatkozáshoz. Talán egyszer ezek a kötetek is megszületnek. Most azonban – élve a lehetőséggel – csupán néhány jellemző, az olvasónak új ismereteket nyújtó adattal, ténnyel szolgálhatok.

Gyakorlati és elméleti képzés – a tagozatok

Magyarországon az első táncművész-pedagógiai intézmény 1950-ben alakult, s jelenleg is az Állami Balett Intézet az egyetlen országos felsőfokú táncművészképző.

Az Intézet gazdagodása, szervezeti fejlődése is kifejezi, hogy az elmúlt három évtized alatt a táncművészképzés egyre nagyobb rangot kapott hazánkban. Ma harminckét szakmai tanár tanít, s közülük számosan az alapítás óta tagjai a tantestületnek. Az Inté-

¹⁸⁵ Megjelent: Kovács Györgyné: Az Állami Balett Intézet három évtizede = Táncművészet, V. (XI.) évf. 11. szám, 1980. november, 10–14. o.

zethez tartozó általános és középiskolában tizenhárman tanár, a diákotthonban öt nevelő dolgozik, a zenetanárok száma tizenöt, az Intézet adminisztrációs munkáját és gondnoki feladatait tizenegy alkalmazott látja el. Az Intézet igazgatójának irányító munkáját igazgatóhelyettes, iskolaigazgató, gazdasági vezető és kollégiumi igazgató segíti. Természetesen számos olyan munkatársa van még az iskolának – gyermekfelügyelők, technikai dolgozók –, akik nagyban hozzájárulnak növendékeink nyugodt tanulásához.

Harminc esztendővel ezelőtt négy évfolyammal, mintegy hatvan növendékkal kezdődött a képzés. A magot azok a növendékek alkották, akik az Állami Operaház keretében működő iskolában Nádas Ferenc balettmester vezetésével tanultak. Ebből a négy évfolyamból nőtt ki fokozatosan a kilenc évfolyamos szervezeti forma.

A *balett-tagozaton* az 1980/81-es tanévben 18 osztályban százkilencvenkilencen tanulnak. Régebben koedukált osztályaink voltak, ma azonban külön osztályban folyik a lányok és fiúk balettképzése, mivel a női és férfi táncban nem egészen azonosak a követelmények. A balettképzést a következő tantárgyak egészítik ki: emeléstán, színes tánc, történelmi társastánc, magyar és idegen népek tánca, akrobatika, gimnasztika, szolfézs, zeneismeret, repertoár foglalkozás. A tantárgyak nagy része korábbi tapasztalat, hagyomány nélkül, a tanárok úttörő munkája révén jutott el a mai fejlettségig. A szakmai munkaközösségek az anyaggyűjtésen és kiválogatáson, a rendszerezésen és korszerűsítésen kívül kidolgozták a megfelelő szakmetodikát is.

Talán pontosabb képet adhatunk növendékeink munkájáról, ha megismerkedünk egy alsó és egy felső tagozatos évfolyam heti órarendjével.

III. évfolyam: hétfő: klasszikus balett 3 óra, évfolyamvezető óra; kedd: klasszikus balett 2 óra, történelmi társastánc 1 óra; szerda: klasszikus balett 2 óra, néptánc 1 óra; csütörtök: klasszikus balett 2 óra, akrobatika 1 óra; péntek: klasszikus balett 2 óra, történelmi társastánc 1 óra; szombat: klasszikus balett 2 óra, néptánc 1 óra, zeneismeret 1 óra.

VIII. évfolyam: hétfő: klasszikus balett 3 óra; kedd: klasszikus balett 2 óra, emeléstán 1 óra; szerda: klasszikus balett 2 óra, színpadi játék 2 óra; csütörtök: klasszikus balett 2 óra, emeléstán 1 óra; péntek: klasszikus balett 2 óra, színpadi játék 2 óra; szombat: klasszikus balett 2 óra, emeléstán 1 óra.

Az Intézet vezetése kezdettől fogva arra törekedett, hogy a növendékek képzésükkel párhuzamosan a színpaddal is megismerkedjenek, ezért a II. évfolyamtól a IX. évfolyamig színpadi gyakorlaton vesznek részt az Állami Operaházban. Az alsó osztályok tanulói gyermekszerepeket kapnak, a felsősök viszont már felnőtt táncost igénylő szerepeket látnak el. A színpadi munka minősítése a bizonyítványba is bekerül.

Példaként felsoroljuk azokat a baletteket, operabetéteket, amelyekben növendékeink jelenleg fellépési lehetőséget kapnak: Verdi: *Aida*; Verdi: *Álarcosbál*; Delibes–Harangozó: *Coppélia*; Csajkovszkij–Messzerer: *Csipkerózsika*; Csajkovszkij–Vajnonen: *A diótörő*; Gounod: *Faust*; Csajkovszkij–Messzerer: *A hatyúk tava*; Kodály: *Háry János*; Puccini: *Manon Lescaut*; Hacsaturján–Seregi: *Spartacus*; Donizetti: *Lammermoori Lucia*; Giordano: *Andre Chenier*; Dohnányi–Seregi: *Változatok egy gyermekdalra*; Janaček: *A ravasz róka*; Adam–Lavrovskij: *Giselle*; Ránki: *Pomádé király*; Glazunov–Petipa: *Rajmonda-szvit*.

A magasabb szintű elméleti képzés igénye hozta létre az egy-, illetve kétéves *művészképzőt*, amelynek elvégzése mintegy másfél évtizede a táncművész diploma megszerzésének feltétele. A művészképzőt 19-20 évesen, az érettségi megszerzése után végzik. Tantárgyai: tánc történet, táncírás, filozófia és esztétika, világirodalom és dramaturgia, idegen nyelv. A főiskolai igényű oktatás a pályára lépő fiatal művészek műveltségének emelését, személyiségének kibontakoztatását segíti.

A néptáncművészet képviselőinek régi óhaja teljesült 1971-ben, amikor létrejött Intézetünkben a *néptánc-tagozat*. Ezzel lehetőség nyílt a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlásának biztosítására. A jelentkezők 14 éves korukban kezdik meg tanulmányaikat és az érettségi bizonyítvánnyal együtt kapják kézhez a középfokú néptáncművész diplomát. A négy esztendő alatt megismerkednek a klasszikus balett alapjaival, tanulnak akrobatikát, történelmi társastáncot, színesi játékot, ének-zenét, s természetesen legnagyobb óraszámban főtantárgyukkal foglalkoznak. A négyévente induló képzés során eddig két évfolyam végzett. Az 1975-ben diplomát szerettek közül tizenketten az Állami Népi Együtteshez, ugyancsak tizenketten a Néphadsereg Művészegyütteshez, négyen a Budapest Táncgyütteshez, hárman a Duna Művészegyütteshez, tizenegyen színházakhoz, illetve más együttesekhez kerültek. Az 1979-ben végzetek közül az Állami Népi Együtteshez heten, a Budapest Táncgyütteshez hatan, a Duna Művészegyütteshez hatan, a Néphadsereg Művészegyütteshez egy, egyéb színházhoz ketten kaptak szerződést.

Ebben a tanévben intézetünknek a balett- és néptánc-tagozaton 229, a pedagógus tagozatiakkal együtt 255 növendéke van.

Intézetünk elsődleges célja a művészképzés, azonban a megalakulással szinte egy időben megkezdődött a *balett-pedagógusok képzése* is. Ez különösen az utóbbi években kapott nagy lendületet a fokozódó igények következtében. Példaként a két legutóbbi hároméves tanfolyamot említeném. Az 1974/77-es kurzuson harminc résztvevő szerezhette a balettmesteri képesítést. Ezzel a tanfolyammal többek között a színházak és Intézetünk balettmesteri, illetve szaktanári utánpótlását kívántuk biztosítani. A korábbiaknál magasabb igényekkel léptünk fel, így jelentősen kibővült a tanfolyam programja. A balettmetodika mellett a hallgatók történelmi társastáncot, emeléstán, pszichológiát, neveléslelektant, zeneelméletet, zenetörténetet, tánc történetet, valamint anatómia-egészségtant tanultak. Az 1977/80-as tanfolyamon elsősorban az ideiglenes engedéllyel vidéken működő, képesítés nélküli oktatókat képeztünk a gyermekbalett tanfolyamok szakszerű vezetésére. A tanterv ennek megfelelően módosult. 1980-ban huszonheten végeztek. Szakszerű munkájukkal sokat tehetnek a tánc népszerűsítéséért, a tehetségek felkutatásáért.

A táncpedagógusok szakosító képzéséről a kulturális miniszter 1975-ben rendeletet adott ki, amelyben rögzíti: a végzetek oklevele azonos értékű a Színház- és Filmművészeti Főiskola egykori táncfőtan szakán szerzett oklevéllel.¹⁸⁶ Talán az is jelzi a vállalkozás nagyságát, hogy eddig összesen százkilencvennyolcan szerettek diplomát.

Az Intézet *metodikai kabinetjének* munkája szervesen illeszkedik a művészképzéshez. A kabinet feladata a tudományos módszertani munka szervezése. Gazdag szakkönyv-

¹⁸⁶ A táncpedagógusok szakosító képzéséről szóló 4/1975.(IX.14.) KM. számú rendeletről van szó. (A II. fejezetben közlöm.)

és zeneműtárával, fotó- és filmarchívumával, a rendelkezésre álló technikai eszközökkel közvetlenül is segíti az oktatást. Kialakult gyakorlat például, hogy képmagnón rögzítünk balettórákat, s a visszajátzás során a növendékekkel együtt tartott elemzés hatásosan segíti a hibák kijavítását. Archívumunkban megtalálható az Operaház számos új bemutatójának felvétele, régebbi és mai kiemelkedő művészek portréfilmje, hazánkban járt neves táncművészek és pedagógusok módszertani bemutatója.

Az Intézetünkben tanuló növendékek a szakmai képzéssel párhuzamosan végzik *általános*, illetve *középfiskolai* tanulmányaikat. Általános iskolánk tananyaga az országosan érvényes tantervi anyagot tartalmazza. A gimnázium tantárgyait az intézet pedagógiai és nevelési célkitűzéseinek megfelelően, speciális helyi óraterv alapján tanítjuk. Növendékeink középfiskolai képzése intenzívebb nyelvtanulással, alaposabb irodalmi, esztétikai és művészeti ismeretekkel bővül. A magyar nyelv és irodalom, történelem, orosz nyelv, második idegen nyelv (francia, német, angol), matematika, biológia, művészettörténet, világnézetünk alapjainak oktatása a gimnáziumi tanterv, a gimnáziumi tankönyvek alapján történik. A tánc-történet, zenetörténet és mozgástan-történet tantárgyak tanításához intézeti jegyzetet használunk és speciális tanterv szerint oktatunk.

Diákotthonunk a Gellérthegy oldalában, egy volt kolostorban kapott helyet. Megfelelő átalakítások után az elmúlt évtizedekben barátságos, kellemes otthont ad annak a mintegy ötven növendéknek, aki vidékről kerül Intézetünkbe. Az otthonban működő diákbizottság jelentős részt kér a közösségi munkából és segít a nevelési kérdések megoldásában is.

A felvételtől a színpadig

A fentiekben vázlatosan körvonalazott, kilencesztendős tanulás együtt jár az előrehaladás, felkészültség rendszeres ellenőrzésével, mely alapvetően a gondos felméréseken, vizsgákon valósul meg. Az első állomás a *felvételi vizsga*, hiszen felvételt csak az nyerhet, aki minden szempontból megfelel a követelményeknek.

A felvétel korhatára a lányoknál 10–12 év, fiúknál 10–13 életév között van. A 10 évesek közül válogatunk az I. évfolyamba, s ha az idősebb korosztályból akad kiemelkedő tehetségű, pótló évfolyamot is indítunk. Az utóbbi években szerveztünk előkészítő osztályt is a 9 évesek számára. Velük hetenként három alkalommal foglalkoznak szaktanárok.

A felvételi képességvizsgálat nincs előképzettséghez kötve. A vizsgákat az intézet szaktanáraiból álló bizottság tartja, melynek elnöke az Intézet igazgatója. A felvételi vizsga négy szakaszban történik: I. Alkati vizsgálat. II. Táncos adottságok (tágság, hajlékonyság, rugalmasság). III. Koordinációs készség. IV. Tánckészség és mozgásfantázia vizsgálata.

A válogatáshoz többszörös túljelentkezés szükséges. Talán nem érdektelen visszapillantani az Intézet alapításának éveire. Ekkor a szakmai tanárok felkeresték az ország különböző tájait, hogy a tehetséges gyermekeket Intézetünkbe hívják. Később a felvételi propagandánk úgy módosult, hogy a sajtó, rádió, televízió segítségével ismertettük felhívásunkat. Az utóbbi években ezt ismét kiegészítjük tehetségkutatással – elsősorban a fővárosban –, mivel a jelentkezők száma erőteljesen megcsappant.

A felvételi vizsgák statisztikája képet ad a rendkívül változó érdeklődésről.

Év	Felvételre jelentkezett	Vidéki	Budapesti	Felvételt nyert növendékek		
				I. évfolyam	Évfolyampótló	Néptánc-tagozat
1960	3100	1400	1700	26	-	-
1961	3700	1700	2000	26	-	-
1962	3000	1600	1400	30	6	-
1963	2700	1500	1200	27	-	-
1964	2500	1500	1000	33	8	-
1965	2500	1600	900	26	-	-
1966	2000	1200	800	28	-	-
1967	1700	1100	600	26	-	-
1968	2500	1900	600	30	-	-
1969	1200	700	500	29	10	-
1970	1150	550	600	35	-	-
1971	2200	1300	900	37	9	44
1972	394	204	190	37	5	-
1973	402	160	242	32	-	-
1974	837	487	350	35	-	-
1975	952	280	672	32	-	26
1976	639	180	459	45	-	-
1977	930	530	400	34	-	-
1978	630	250	380	34	12	-
1979	1554	698	856	29	9	37
1980	783	265	518	30	10	-

Minden gyakorlati és elméleti tárgyból évente, évfolyamok szerint előírt *vizsgák* vannak. Az év végi vizsgák egyben rostavizsgák is. Ez annál inkább szükséges, mert egyesek testi adottsága előnytelenül változhat, vagy egy-egy növendék nem képes megfelelni az állandóan fokozódó követelményeknek. Az elbírálásnál szerepe van a fegyelmezettségen, a szorgalomnak, a közismereti tárgyak elsajátításának is.

Mindent összevetve, növendékeink a kilenc év alatt nagyon keményen dolgoznak a táncművész diplomáért. Ennek elnyerését egy zártkörű képesítő vizsga és egy nyilvános koncert előzi meg. A képesítő vizsgán egy széles körű bizottság előtt kell számot adni a kilenc év alatt elsajátított technikai felkészültségről, a nyilvános koncerten, az Operaház színpadán viszont a nagyközönség előtt – és természetesen a szakértők, a szakma, a leendő munkáltatók előtt – kell előadóművészként bemutatkozni.

A sikeres vizsgákat a *szereződetés* követi. Az alábbiakban a végzős növendékek elhelyezkedéséről adunk kimutatást.

Tanév	Állami Operaház	Pécsi Nemzeti Színház	Fővárosi Operett Színház	Szegedi Nemzeti Színház	Győri Kisfaludy Színház
1953/54	12	-	-	-	-
1954/55	Nem volt végzős növendék				
1955/56					
1956/57	13	-	-	-	-
1957/58	3	-	2	-	-
1958/59	6	4	1	1	-
1959/60	3	9	1	-	-
1960/61	4	-	2	3	-
1961/62	3	1	-	7	-
1962/63	-	-	-	5	-
1963/64	7	-	-	1	-
1964/65	4	6	-	-	-
1965/66	Nem volt végzős növendék				
1966/67	7	1	2	-	-
1967/68	2	1	3	1	-
1968/69	9	2	1	-	-
1969/70	4	4	1	-	-
1970/71	9	3	1	-	-
1971/72	7	2	1	-	-
1972/73	3	4	1	-	-
1973/74	7	5	3	-	-
1974/75	6	2	2	-	-
1975/76	5	1	1	2	-
1976/77	4	4	1	-	-
1977/78	4	1	3	-	1
1978/79	1	-	-	-	13
1979/80	6	1	1	-	2

A Kulturális Minisztériumtól az elmúlt két évtizedben – a kulturális csereegyezmény keretében – lehetőséget kaptunk *nemzetközi kapcsolataink* kiszélesítésére, mindenekeelőtt a leningrádi Vaganova Intézettel és a moszkvai Balett Intézettel. Gyümölcsöző kapcsolatunk van a berlini, a szófiai, a varsói, a gdanski testvériskolákkal is. Évente látogatjuk egymást, s javaslatokkal, szakmai észrevételekkel segítjük egymás munkáját. Lazább, leginkább személyes kapcsolatot tartunk több európai intézettel, iskolával. (A kubai, a holland, a dán, a kölni és a brüsszeli intézettel.)

Iskolánk egész fejlődése szempontjából meghatározó a moszkvai, illetve a leningrádi intézettel kialakított kapcsolat. Az együttműködés során számos formát találtunk a tapasztalatok cseréjére. Ennek egyik kiemelkedő állomása volt, hogy Olga Lepesinszkaja, a nemzetközileg is elismert balettművész és balettmester vendégtanárként dolgozott Intézetünkben. Részt vett a gyakorlati oktatásban, a koncertszámok betanításában, elmondta véleményét a metodikai értekezleteken. Segítséget kaptunk a moszkvai A. G. Jelagin mestertől is, aki két éven át évfolyamot vezetett és tanított a pedagógus tagozaton. Értékes segítség, hogy mintegy tíz esztendeje évente két növendékünk vehet részt tízhónapos továbbképzésen a leningrádi vagy a moszkvai iskolákban. Elsőként Pongor Ildikó és Keveházi Gábor tért haza tapasztalatokkal gazdagodva, s azóta tizennégy végzett növendékünk tökéletesíthette technikai tudását a Szovjetunióban.

Természetesen eleget teszünk minden olyan meghívásnak, amely tapasztalatcserére, tanulásra, fellépésre ad lehetőséget. (Várnai balettverseny, drezdai, kölni nyári tánckursus stb.) Ugyanakkor szívesen fogadják meghívásunkat a külföldi szakemberek is. Intézetünk 25 éves évfordulóján rangos nemzetközi szakemberek tiszteltek meg bennünket részvételükkel és felszólalásukkal.

Kapcsolatteremtésünk egyik sajátos formája a külföldről érkezett növendékek képzése. Az elmúlt években szinte a világ minden tájáról jelentkeztek felvételre, így például volt ausztrál, norvég, japán, svájci, kanadai, amerikai, angol növendékünk. Iskolánkban hozzávetőleg 90-100 külföldi fiatal tanult rövidebb-hosszabb ideig; nem kevés azok száma, akik hazaérkezésük után is kapcsolatot tartottak Intézetünkkel.

Tanáraink

Utaltam már arra, hogy – szinte hagyományszerűen – számos kiváló művész végez oktatói, pedagógiai munkát. Ugyanakkor a balettmesterek között sokan alapító tagok, illetve művészi pályájuk befejezése óta vesznek részt az oktató-nevelő munkában. Az alábbiakban áttekintést adunk a felnövekvő táncművész nemzedékek mestereiről, tanáiraikról.

Aszalós Károly (1958–68, intézeti igazgatóhelyettes 1961–68) vívás, néptánc, táncírás, akrobatika. Ángyási Erzsébet (1978–) történelmi társastánc, színpadi karakter, színeszi játék. Barkóczy Sándor (1964–, intézeti igazgatóhelyettes 1972–79) balett, emeléstán, színpadi karakter. Bartos Irén (1950–1979) balett, emeléstán, színpadi játék. Brada Rózsi (1962–) balett, történelmi társastánc, gimnasztika, táncírás. Bor István (1957–) esztétika. Dózsa Imre (1979–) intézeti igazgató. Éhn Éva (1962–) balett. Farkas Edit (1971–) balett, történelmi társastánc. Forgách József (1972–) balett. Gál Jenő (1966–) balett. Gombkötő Erzsébet (1967–1970) balett. Györgyfalvai Katalin (1969–1975,

intézeti igazgatóhelyettes 1969–1970) néptánc. Havas Ferenc (1980–) balett, emeléstán. Handel Edit (1976–) balett. Hidas Hedvig (1950–1980, intézeti igazgató 1961–1972) balett, színpadi játék. Janek József (1980–) néptánc. Juhász Mária (1973–1976) balett. Kaán Zsuzsa (1969–) tánc-történet. Kálmán Etelka (1955–) balett, történelmi társastánc, gimnasztika. Kiss Ilona (1950–1967) történelmi társastánc. Kun Zsuzsa (1979–, intézeti igazgató 1972–1979) balett. Lőrinc György (1950–, intézeti igazgató 1950–1961) balett, emeléstán. Dr. Lugossy Emma (1951–) néptánc, táncírás. Mák Magda (1950–1971) balett, néptánc, repertoár táncok. Menyhárt Jacqueline (1969–) balett, történelmi társastánc, színpadi játék. Merényi Zsuzsa (1955–) balett, történelmi társastánc. Molnár Lajos (1975–) néptánc. Nagy Zoltán (1974–) emeléstán, színpadi karakter. Nádasi Ferenc (1950–1963) balett, emeléstán. Nádasi Marcella (1951–1968) balett, színpadi játék. Perlusz Sándor (1979–) balett. Rábai Lia (1972–) néptánc, történelmi társastánc. Regős Istvánné (1969–) balett. Roboz Ágnes (1950–) néptánc, színpadi játék. Sebestény Katalin (1970–) balett. Sipeki Levente (1978–) balett. Som Gizella (1973–) balett, gimnasztika, akrobatika. Szalay Karola (1950–1955) balett, színpadi játék. Sterbinszky László (1969–) balett, emeléstán. Szentpál Olga (1950–1957) történelmi társastánc, táncírás. Szilágyi Béláné (1970–1978) balett. Timár Sándor (1971–) néptánc. Vadady Ágnes (1969–) néptánc, gimnasztika, akrobatika. Dr. Walkó György (1959–) világirodalom és dramaturgia. Zórándi Mária (1980–) néptánc. Vályi Rózsa (1950–1969) tánc-történet, zenetörténet, művészettörténet.

E bemutatkozás summázataként még egy adatot: harminc esztendő alatt 261 növendék kapott táncművész diplomát. Napjainkban ők reprezentálják művészetükkel itthon és külföldön az intézményünkben folyó munkát. Reméljük, hogy amikor a színházlátogató színvonalas előadást lát, arra is gondol, hogy ebben része van a fiatal, de immár nemzetközileg elismert táncművészképzésnek, s nem utolsósorban a magyar Állami Balett Intézetnek.

20. L. Merényi Zsuzsa: A táncpedagógus képzés helyzete az Állami Balett Intézetben (1983)¹⁸⁷

Ahhoz, hogy az Állami Balett Intézet pedagógusképző munkájáról átfogó képet nyújthassak, elkerülhetetlen egy rövid, emlékeztető visszapillantás.

A táncpedagógusok iskolarendszerű képzésére először 1952-ben, a Színház- és Filmművészeti Főiskola keretében került sor, amikor is az eredetileg koreográfusképzőnek tervezett tanszakot a felvett hallgatók hiányos előképzettsége miatt néptáncpedagógus-képzővé szervezték át. Indokolta ezt az a felismerés is, hogy nincs szükség a néptáncművészet területén negyvenkét főiskolai végzettségű koreográfusra. Itt az utolsó évfolyam 1956-ban végzett.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Megjelent: L. Merényi Zsuzsa: A táncpedagógus képzés helyzete az Állami Balett Intézetben = Táncművészet, VIII. (XIV.) évf. 8. szám, 1983. augusztus, 25–27. o.

¹⁸⁸ A SZFF Táncfőszakának története három szakaszra osztható: 1945–50: táncrendező képzés, 1950–52: néptánc-koreográfus képzés, 1952–57: táncpedagógus képzés. A főtanszak formálisan 1958-ban szűnt meg.

Ugyanebben az évben az Állami Balett Intézetben továbbképző tanfolyamot indítottunk a balettoktatók számára, akiknek egy része a háború előtt szerzett táncpedagógusi diplomát. Ez a kezdeményezés az amatőr balettoktatás országos színvonalának emelését célozta. A tanfolyam időtartama két év volt, heti két órában (vidékieknek háromhetes nyári kurzussal), és kizárólag balettmódszertant tanítottunk. A hallgatók a záróvizsga letétele után az ÁBI balettoktatói diplomáját nyerték el. 1959-ig 120 pedagógus végezte el ezt a tanfolyamot.

Az 1956-os események során közülük egyesek külföldre távoztak, sokan más táncágazatban képezték tovább magukat, néhányan a gyógytorna felé orientálódtak. Így az történt, hogy jobbra az idősebbek maradtak meg a balettoktatás mellett. Lényegében tehát színvonalas, megfelelő korú és számú utánpótlásról ezzel a tanfolyammal nem történt gondoskodás. Az Intézet ezért 1961-ben két kis létszámú hallgatócsoportot szervezett volt növendékeiből, akik két év alatt ugyanannak a balettrendszernek a módszertanát tanulták, amelyen az iskolában nevelődtek.

Az említett tanfolyamokon szerzhető diplomával azonban nem rendelkeztek az ÁBI alapító balettmesterei, bár ők dolgozták ki 1961-ig az intézmény teljes tantervét, ezen belül a klasszikus balett metodikáját, és ők vezették a felsorolt tanfolyamokat is. Ezért a Művelődésügyi Minisztérium méltányosnak ítélte kérésüket és engedélyezte számukra a diploma kiadását. Ezzel a lépéssel vált végül lehetővé, hogy országosan az Állami Balett Intézet diplomájához kössék a balettoktatási engedélyeket. Mivel hazánkban magasabb szintű pedagógusképzés nem létezett, a diplomával rendelkezők a Népművelési Intézet kategória-rendszerében az A kategóriába nyertek besorolást.

1961–1974-ig a balettoktató-képzés szünetelt. Ugyanis ez volt az az időszak, amikor az ÁBI feladatai megkétszereződtek (osztott évfolyamokon való oktatás bevezetése, előkészítő osztályok indítása, majd a néptánc-tagozat felállítása), miközben – amint ez köztudomású – a feladatokkal nem járt együtt épületgondjaink megoldása.

Időközben azonban a balettoktatók életkora tovább emelkedett, egyben egy sor új igény is jelentkezett a táncoktatás területén. Felmérve a helyzetet, a Magyar Táncművészek Szövetsége felvetette, majd írásba fektette a magyar táncoktatási hálózat kialakításának tervzetét. Az elképzelések között fontos helyet foglalt el az alapfokú és középfokú táncoktatás megoldatlansága, illetve a megoldás igénye. A terv fokozatos megvalósítása sürgette a táncpedagógus képzés iskolarendszerű megoldását. A minisztérium és a szövetség elérkezettnek látta az időt, hogy az Állami Balett Intézetet folyamatos táncpedagógus-képző feladattal bízva meg. Az erre vonatkozó rendelet 4/1975. (IX.14.) KM. számmal jelent meg.¹⁸⁹

E rendelet értelmében az ÁBI csak megfelelően képzett, mozgáskultúrával és színpadi gyakorlattal rendelkező táncművészek pedagógussá váló „szakosítását”, vagyis át-képzését vállalhatja. A képzés főiskolai jellegű. Formája esti tagozat (mindaddig, amíg az intézet új épületet nem kap), és több szakon képez pedagógusokat. A tagozat elsősorban iskolarendszerű oktatásra, együttes balettmesteri feladatok ellátására és művészképzésre

¹⁸⁹ A táncpedagógusok szakosító képzéséről szóló 4/1975. (IX.14.) KM. számú rendeletről van szó. (A II. fejezetben közlöm.)

készíti fel hallgatóit. Erre a körülmények is kényszerítik, mivel csak három-négyvenként tud új évfolyamot indítani.

A tagozat eredeti tanterve az előbbieket figyelembevételével készült. Fő célunk az önálló didaktikus gondolkodásra nevelés. Fontosnak tartjuk, hogy a gyakorlati anyagot a legautentikusabb formában tanítsuk. Az elméleti tárgyak szorosan a gyakorlathoz kapcsolódnak. Súlyt helyezünk arra, hogy a hallgatók megkapják a forrásokra vonatkozó információkat, bibliográfiákat stb., hogy felhasználhassák azokat, amikor tanítani kezdenek, de ügyelünk arra, hogy a tananyag ne legyen túlméretezett. Mivel hallgatóink aktív művészek, naponta gyakorolnak és óriási repertoár van a „lábukban”, nem táncolni kell megtanítanunk őket, hanem elmélyítenünk a tudatosságot, metodikailag elrendezni gyakorlati tudásukat, mondhatnánk „transzponálni” oktatás céljaira.

Itt engedjenek meg egy rövid kitérőt. A végzettség egyetlen területen sem azonos a tudással. Fokozottan érvényes ez a pedagógiában, ahol az igazi tehetség csak a növendékekkel való együttműködésben és néhány évi gyakorlat után tud bizonyítani. A másik köztudott tény, hogy nem minden művész alkalmas a pedagógiai munkára. Számukra a tanítás merőben más életformát jelent, más jellegű a vele járó felelősség és más emberi kvalitásokat kíván. Erre a pályamódosításra nem minden művész képes. Mi ennek ellenére azt valljuk, hogy művészetre neveléssel lehetőleg művész foglalkozzon, de a tanításhoz elhivatottságot érző művész.

A rendeletben megszabott követelményeknek megfelelően 1974-ben vettünk fel először évfolyamot, huszonnégy balettművészt (tizenkilenc budapestit és öt vidékit). Mivel a képzés tizenegy évig szünetelt, a nyolcvanhat jelentkezőből az idősebbeket, valamint az ÁBI képesítés nélküli tanársegédeit iskoláztuk be. Három tanulmányi év alatt két szakágban (balett–emelés vagy balett–történelmi társastánc) nyertek képesítést. Tantárgyaik, összesen 695 órában: Balettmódszertan 180 óra, Emelés–módszertan 70, Történelmi társastánc 70, Tanítási gyakorlat 175, Zeneelmélet 35, Zene-történet 35, Pedagógia 20, Mozgásanatómia 20, Tánc-történet 70, Esztétika 20 óra. A jelenléte az együttesek igazgatói biztosították. Lemorzsolódás nem volt. A végzettek valamennyien elhelyezkedtek, kivéve három főt, akik családi, illetve egészségi okokból nem vállaltak oktatómunkát. Akik mint létszámfelettiék nem végeztek ezzel az évfolyammal, ígéretet kaptak, hogy a következő alkalommal, tehát 1977-ben megkezdhetik tanulmányaikat.

Ekkor azonban a minisztérium – a kiadott rendeletről eltérően – más jellegű feladattal bízta meg az Intézetet. Ugyanis 1977-ig kb. húsz ideiglenes működési engedélyt adtak ki vidéki oktatóknak, azzal a kikötéssel, hogy 1981-ig tagozatunkon el kell végezniük tanulmányaikat. Így egyes előképzettségű csoportot kellett felvennünk. Speciális tantervet dolgoztunk ki részükre, figyelembe véve, hogy amatőrök oktatásával foglalkoznak. A művészképzés tananyagát elhagytuk és helyette széles körű ágazati alapismereteket oktattunk úgy, hogy egyidejűleg a gyakoroltatásra is megfelelő időt kellett biztosítanunk. Három éven át havonta három napot töltöttek Budapesten, és végigdolgozták a pénteki, szombati és vasárnapi napokat. Tantárgyaik, összesen 530 órában: Balettgyakorlat 90 óra (I–IV. évfolyam szerint), Balettmódszertan 90 óra (válogatott tananyag), Néptánc–módszertan 90 óra (gyermekjátékok és táncok), Táncelőkészítő gimnasztika 40 óra, Történelmi társastánc 35

óra (XIX. század), Egészségügyi ismeretek 15 óra, Pedagógia–népművelés 25, Tánc-történet 20, Tánc-folklorisztika 15, Zenei ismeretek 90, Tanítási gyakorlat 20 óra. A hallgatókat tehát gyengébb előképzettséggel vettük fel, és 165 órával kevesebbet kaptak elődeiknél, de a diplomát éppen úgy megkapták, és vele az A kategóriás besorolást.

1980 tavaszán hirdettük meg a felvételt a következő évfolyam számára. Százötvenen jelentkezték, akik közül a rendelet szerinti jelentkezési feltételeknek hatvanan feleltek meg. A felvételi vizsgán húszan érték el a tizenöt pontban meghatározott alsó határt. Négyen fellebbezés útján kerültek felvételre.

A felvételi vizsgán klasszikus balettből a terminológia ismeretét, továbbá az egyes elemek gyakorlati bemutatását kértük. Ezt egészítette ki a kombinációs készség vizsgálata. Zenéből a zeneelméleti alaptudás (Darvas: *Zeneelmélet*, I. fejelet) mellett a ritmusérzék vizsgálata és ritmus-memóriavizsgálat szerepelt. Néptáncból az összetett motívumok és motívumsorok gyors megtanulása, stílushű visszaadása szerepelt a felvételin. Az intelligenciaszint és jegyzetelési készség felmérésére egy tizenöt perces tánc-történelmi „élő” előadás jegyzetelését kértük.

A tanulmányi idő azok számára, akik csak balettpedagógus szakon kívánunk végezni, három év, aki egy második szakágot is választott, annak négy év. Második szakágként választhatták a társastáncot, néptáncot, emelést és szakelméleti tanulmányokat. A hallgatók a negyedik szemesztertől vállalhatnak balett-tanítást, mint B kategóriás oktatók. Jelenleg a hallgatók fele már tanít zeneiskolai tánc-tagozaton, a Színművészeti Főiskolán és hivatásos együttesekben. Tantárgyaik: Balettmódszertan 180 óra, Táncelőkészítő gimnasztika 15 óra, Népi gyermekjáték és tánc 30 óra, Néptánc–módszertan (gyűjtőktől) 120 óra, Emelés–módszertan 30 óra, Történelmi (XV–XIX. századig) társastánc–módszertan 60 óra, Modern (XX. század) társastánc–módszertan 60 óra, Zeneelmélet 90 óra. Zene-történet 30 óra, Tánc-történet 30 óra, Táncesztétika 60 óra, Tánc-folklorisztika 30 óra, Táncírás 120 óra, Mozgásbiológia 15 óra, Pedagógia 15 óra, Színpadtörténet 30 óra, Művészettörténet 30 óra, Tanítási gyakorlat 80 óra. Az óraszámokban nem szerepelnek az együttesekben végzett napi gyakorlatok, konzultációk, vizsgák és önálló feladatok (valamint az óraszámokat és tárgyakat sem bontottam fel a szakosodás szerint). Egy hallgató elfoglaltsága a tagozaton heti hét tanrendi óra, és körülbelül heti három óra szükséges az önálló foglalkozásokra, felkészülésre. A hallgatók tehát az együtteses munka mellett nagyon komoly megterhelést vállalnak.

Végül néhány problémáról és a megoldásra váró feladatokról:

1. Az együttesek vezetői a felvételkor engedélyezték a jelentkező művész tanulmányi részvételét, és írásban biztosították arról, hogy az órákat látogathatja. Sajnos azonban ezt részben elfelejtették, részben a szabadnap-rendszer megváltozása miatt nem tudták betartani. Így az 1982/83-as tanévben ugrásszerűen emelkedtek a hiányszások. A művészek felelősséggel és elfoglaltságukat felmérve kérték felvételüket a tagozatra, nem ők a hibások, ha életük időközben megváltozott. Természetesen a jövőben a tervezésnél ezt a körülményt figyelembe kell vennünk, de úgy gondoljuk, hogy a fennálló nyugdíjazási feltételek között az együttesek vezetőinek is felelősséget kell éreznük művészeik további sorsáért.

2. Megoldatlan a modern tánc-technikát oktató pedagógusok képzése.

3. Hallgatóink nem kapnak tanulmányi szabadságot, és ha kivételesen mégis kapnak, nem merik igénybe venni.

4. A megemelkedett vasúti költségek miatt a vidéki hallgatóknak igen nagy anyagi áldozattal jár a tagozati órák látogatása. Valamiféle támogatásra lenne szükség.

5. Megoldatlan a diplomás pedagógusok rendszeres továbbképzése. Eddig a Népművelési Intézet sok jó kezdeményezéssel enyhítette ezt a helyzetet, a jövőben azonban az Állami Balett Intézetnek is segítenie kell, hogy a pedagógusok mindenkor lépést tudjanak tartani a szakmai fejlődéssel.

21. Friss Róbert: Táncosok – főiskolai diplomával (1983)¹⁹⁰

Takarítják a próbatermeket, helyükre kerülnek a csöppnyi lábakra való balettcipők, s megjelennek első gondjaikkal a felsőbb osztályba járók is az igazgatói iroda előtt. Márpedig oda ezekben a napokban nem könnyű bejutni: Dózsa Imre, az Állami Balett Intézet s az Operaház negyvenéves balettigazgatója a társulattal éppen egyhetes angliai vendégszereplésre készül. Így hát vállal ezekben a napokban még a szokottnál is több gond nyomja. Igaz, a gondok között egy – nyugodtan leírhatjuk – mindent feledtető öröm is akad: a Minisztertanács jóváhagyása, s az Elnöki Tanács tegnapi döntése értelmében 1983. szeptember 1-től főiskolai rangot kap a hazai táncművészet fellegetyará.¹⁹¹

Rövid életű hivatás

S hogy ez nem csupán valamiféle „rangkorság” újabb megnyilvánulása, azt leginkább a bennfentesek, tanárok és tanulók tudnák mindenekelőtt megmondani. 1950-ben alakult meg az Állami Balett Intézet, s az azóta eltelt 33 év felemás helyzetét tette ez a döntés egyértelművé. Dr. Nagyszentpéteri Géza, a Művelődési Minisztérium egyetemi és főiskolai főosztályának helyettes vezetője:

– Egy politikai bizottsági határozat után 1981-ben született meg az a minisztertanácsi rendelet, amelynek értelmében felül kell vizsgálni és korszerűsíteni kell a felsőoktatási intézmények rendszerét.¹⁹² E döntés alapján készült el az a 15 éves távlati fejlesztési program, amely a hazai művészeti főiskolák továbbfejlesztésével, oktatásának korszerűsítésével foglalkozik. S most e terv megvalósításának első lépéseként teljesült a régi szakmai igény: kapjon a hazai táncképzés főiskolát.

S most lássuk azokat a gondokat, amelyeket hamarosan a hátuk mögött tudhatnak nem csupán a balettintézet vezetői és tanári kara, hanem elsősorban a diákok. S e gon-

¹⁹⁰ Megjelent: Friss Róbert: Táncosok – főiskolai diplomával = Népszabadság, XLI. évf. 202. szám, 1983. augusztus 27. 12. o.

¹⁹¹ Vö: a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1983. évi 18. számú törvényerejű rendelete az Állami Balett Intézetéről; valamint: a minisztertanács 1037/1983. (IX.1.) Mt. számú határozata az Állami Balett Intézet irányításáról, szervezetéről és képzési rendjéről. (A II. fejezetben mindkettőt közlöm.)

¹⁹² Vö: a Magyar Szocialista Munkáspárt KB Politikai Bizottságának határozata a felsőoktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól (1981. február 3.); továbbá: a minisztertanács 2015/1981. (VI.19.) Mt. számú határozata a felsőoktatás fejlesztésének egyes állami feladatairól.

dok között alighanem az első helyre rangsorolhatjuk, hogy míg minden más művészeti felsőoktatási intézményből főiskolai papírral lépett ki a diák tanulmányai végeztével, s ennek megfelelő első fizetéssel kezdetű választott hivatása gyakorlásához, addig az itt végzett növendékek bizony alaposan a nómenklatúra aljára szorultak. A tanárok hivatalosan főiskolai tanárok voltak, ezzel a besorolással, de a diákok nem részesülhettek a főiskolásokat egyébként megillető szociális ellátásban sem.

A táncszakmát úgy tartják nyilván, hogy a világ egyik legrövidebb életű hivatása, amelyhez ezzel szemben a legtöbbet kell tanulni. A gyerekek ötödik általános iskolás korukban kezdenek itt, s kilenc év múlva, rengeteg szűrővizsga után mondhatják el magukról: diplomát kaptak. Tizenhét-tizenhét évesen érettségiznek, de a végső papírt csupán egy plusz év múlva kaphatják kézhez. S ezalatt az egy év alatt eddig gyakorlatilag „törvényen kívülieknek” számítottak: diákok már nem, dolgozók pedig még nem voltak. Mert bár még tanultak, főiskolásoknak nem számítottak. Így hát el kellett hagyniuk a középiskolai diákotthonokat, s albérletben élhettek tovább, ösztöndíj nélkül, abból a pénzből, amelyet az intézet gazdálkodott ki számukra, vagy amelyet honoráriumként az esetleges fellépésekért, statisztálásért kaptak. S hogy még néhány szó erejéig az oktatásnál maradjunk: az intézetben pedagógusképzés folyt a valóságban, miközben az érvényben levő rendeletek szerint tanárokat csak főiskolán, egyetemen képezhetnek.

Kilenc év után – tizedik

Nem érdemes most azt kutatnunk, végül is miért húzódott el ennyi ideig a főiskolává nyilvánítás, hiszen a lényeg a végeredmény. A felkészülés, az átállás, az új tantervek kidolgozására szánt egy év múlva hivatalosan is megoldódnak ezek a gondok. A tervekről, elképzelésekről hallgassuk meg most már Dózsa Imrét:

– Kilencéves marad továbbra is a képzés az intézetben, amelynek a neve – a főiskolai rang ellenére is – marad a régi, hiszen így vált ismertté, nem szerénytelenség kimondani, az egész világon. Az oktatás főiskolai színvonala soha nem volt kétséges senki előtt sem, úgyhogy ezen nincs mit változtatni. Viszont több elméleti, főiskolai igényű tantárgyat kívánunk bevezetni a jövőben. Ez egyébként sem új nálunk – ez is a korábbi felemás helyzetnek köszönhető –, mert gimnáziumunk harmadik-negyedik évében, külön minisztériumi engedéllyel, főiskolai tantárgyakat, zene-, tánc-, képzőművészet-történetet, filozófiát eddig is oktattunk.

A laikusnak nem könnyű kiismernie magát ebben az általános iskolától az immár főiskoláig tartó oktatási vonulatban. A lényeg: eddig egy évig, ezután két évig tart majd az érettségi megszerzése utáni időszak, amelyet itt csak művészképzőként ismernek. E két évben a hallgatók ezután világirodalmat, marxizmust, esztétikát is hallgatnak majd.

A legfőbb aggály a szakmában a tanítás meghosszabbításával kapcsolatban hangzott el. Mert plusz egy évvel növekedhet az az idő, amikor is pályára, azaz színpadra léphet a táncos, s ez ebben a szakmában nem éppen előny. Nos, a tervek szerint ez megoldódik azzal, hogy a kilencedik évfolyam után a hallgató ösztöndíjjal társulathoz kerül, s emellett tanul majd, szerzi meg végül is főiskolai papírját a tizedik évben elkészítendő diplomamunkájával. Képzése ez idő alatt speciális tantervek alapján folyik majd.

A háttér

A főiskolai rang elnyerésének elhúzódása alighanem azzal is magyarázható, hogy csak az utóbbi években alakult ki a balettintézet háttérháza, az a középiskolai rendszer, amely – más művészeti intézményekhez hasonlóan – táncosokat nevelt volna. Jelenleg Pécsen, Szegeden is működik már ilyen iskola, s ugyanakkor az új társulatok létrejöttével igen csak megnőtt az igény a táncosok iránt. Olyan táncosok iránt, akiknek nem csupán klasszikus balett-, hanem modern táncstudásuk is színpadra való. A főiskolává nyilvánítás ezen is segíthet, bár ennek mindenekelőtt a továbbra is szorító helyhiány gátat szab.

Közismerten szigorúak a rostavizsgák a balettintézetben. Annyira, hogy az évente felvett negyven gyerekből a kilencedik év végére jó, ha tízen maradnak. A többiek? Nos, eddig számukra bezárt terület maradt a műfajnak még a környéke is. Eddig el kellett hagyniuk az intézetet, most lehetőség nyílik arra, hogy továbbra is itt tanuljanak, s koreográfusként, elméleti szakemberként dolgozzanak majd. S ugyanakkor: korábban töréseket okozott a rövid pálya, hiszen a szakmai nyugdíj alapján a balett-táncosok már negyvenéves korukban is nyugdíjogosultak, s ha mint táncosok ki is öregedtek már, szellemi és fizikai erejük teljében a bizonytalanba léptek. A főiskola tervezett posztgraduális képzéssel rajtuk is segíthet majd, mert tanárookra, pedagógusokra, a szakmát ismerő és szerető, egykor művelő emberekre igen nagy szükség lenne.

Papíron is

1950 óta, megalakulásától vándorol a balettintézet. Próbaterei szétszórva, hallgatósága bizonytalanságban, csak a táncolás szeretetétől űzve, hajtva próbálta elsajátítani mindazt, ami a magyar táncművészetet messze földön híressé tette. A főiskolává nyilvánítással immáron papíron is egyenrangú lett az intézmény a többi művészeti felsőoktatási intézménnyel.¹⁹³ Készülnek az intézet új épületének tervei is, így hát, úgy tetszik, lépésenként végre megoldódnak azok a gondok, amelyek eddig akadályozták a még teljesebb kibontakozást. A magyar balett, a hazai tánc biztos jövője érdekében.

22. Árva Eszter: Az első nemzetközi tánckurzus a Balett Intézetben (1986)¹⁹⁴

Napjainkban az információcsere a gazdasági, tudományos és művészeti élet számos területén megélénkült. Ez így kell, hogy legyen a táncos képzésben is. Hagyományaink művelése egyéni arculatunkat formálja, azonban más országok eredményeit is meg kell ismernünk, hogy bekapcsolódhassunk a nemzetközi vérkeringésbe.

A nagy nyugat-európai társulatok java széles repertoárt tart fenn. Előadásához sokoldalúan képzett táncosokat szerződtetnek, olyanokat, akik a lehető legrövidebb idő alatt képesek a különböző stílusban alkotó koreográfusok műveit elsajátítani. A repertoár lassacskán nálunk is színesedik, de egyre gyakrabban utazó szólistáink tanúsíthatják, hogy

¹⁹³ Az állítás téves, mert a másik négy művészeti főiskola 1971. szeptember 1-jétől egyetemi jellegű főiskola-ként működött és egyetemi végzettséget adott.

¹⁹⁴ Megjelent: Árva Eszter: Az első nemzetközi tánckurzus a Balett Intézetben = Táncművészet, XI. (XVII.) évf. 11. szám, 1986. november, 6–7. o.

bőven akad még ismeret, amelyet üdvös lenne átvennünk. Ezt azért jegyzem meg, mert az illetékesek gyakran hessegetik el táncos képzésünk feladatait, mondván: „a mi iskolánkból egy sor kitűnő táncos került már ki”. Ez igaz, rengeteg pozitívuma van „megmagyarosított”, orosz technikájú intézetünknek, de nincs az az iskola, amelyet ne lehetne tovább tökéletesíteni. Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy szinte valamennyi szótáncosunk technikáját a Szovjetunióban csiszolták tovább.

Úgy hiszem, minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy a táncosok még tanulóévekben találkozhassanak a tánc lehető legtöbb formájával és módszerével, hogy ismeretük ne csak egy szűk területre korlátozódjék. A jó iskolának, a jó pedagógusnak amellet, hogy egy technikát vagy stílust magas szinten művel, növendékeit a tánc minden megnyilvánulásával szemben fogékonnyá kell tennie, hogy sem mozgáskultúra, sem intelligencia tekintetében ne váljanak egysíkúvá.

Örömmel üdvözölhetjük tehát, hogy az amatőr mozgalom kezdeményezése után (a nagy érdeklődés kielégítésére két éve több kurzust is szerveztek, jó nevű tanárok közreműködésével) végre a professzionista táncosok részére is megrendezték hazánkban az első nemzetközi tánckurzust. Az augusztusi esemény megnyitóján Merényi Zsuzsa balettmesternő elmondta, hogy a résztvevők javát a velük szorosabban együttműködő balettintézetek (Lipcse, Drezda, Prága, Varsó, Belgrád) növendékei, meghívott tanárai és vezetői tették ki. Helyszűke miatt nyugatról csak néhány táncost fogadhattak, s talán a partneri összetétel az oka annak is, hogy a 80 résztvevőből mindössze nyolc volt magyar. A mesternő bemutatta a tanárokat is, majd az eligazítás után Kovács Éva igazgatóhelyettes áldozatos szervezőmunkáját ugyancsak méltatta.

A programok a Kazinczy utcai termekben folytak. A tananyagban klasszikus és Graham-technika-órák, továbbá filmvetítések és egyéni foglalkozások szerepeltek, a klasszikus repertoárból kiválasztott számokkal. Ezenkívül a tanárok számára módszertani vitákat rendeztek.

A tanulókat négy csoportra osztották a klasszikus és kettőbe a Graham-órákon. A lánycsoportok balett-tréningjét V. K. Szavina, a Lenini Komszomol elnevezésű színház balettmestere vezette. Az elmúlt évadban Operaházunk balettegyüttesének is ő tanította be Vasziljev *Macbeth*-jét. Pontosan és kifejezően illusztrálta mind a női, mind a férfi szerepeket. Szaktudásáért és modoráért egyaránt kedveltük. Óráin most, mint mester is megalapozott tudásról tett tanúságot. Tetszett, hogy gyakorlatainak felépítésénél kerülte a teljes szimmetriát és a ritmikai egyhangúságot, s ezzel készítette növendékeit nagyobb figyelem-összpontosításra. „Mesterem a híres Gerdt család egyik leszármazottja volt, aki Leningrádból magával hozta az olasz, francia és orosz iskolák tradícióit, erényeit. Rendszerre szoktatott és arra, hogy ne lazítsunk, mert ezt nem viseli el ez a pálya – nyilatkozott Szavina. – Végigtáncoltam az egész repertoárt. A vendégként nálunk koreográfáló T. Schilling mellett asszisztáltam először, s ezután férjemmel együtt meghívott Berlinbe. Így három évig dolgoztam a Komische Oper balettegyüttesénél. Hazatérve, a mesterképzőn tantárgyul a férfi repertoárt választottam, hiszen a női szerepeket már jól ismertem.”

Férje, Hmelnickij, a „Mosz-koncert” balettmestere. Nálunk most a férfiosztályok balettóráit vezette. „A valaha igen jó táncos Gabovics osztályában végeztem 1958-ban.

Aztán nyugdíjazásomig Messzerer osztályában gyakoroltam, és én is eltáncoltam mindent, a legkisebb karakterszereptől a legnagyobb szólós szerepekig. Még aktív táncosként végeztem el a mesterképzőt. ... Fontosnak tartom az ilyen találkozókat, mert a baráti kapcsolatok kialakítása mellett sokat tanulunk egymás hibáiból is.” A mester gyakorlatai egyszerűnek és mégis változatosnak tündtek, kemény, a fiúk erejéhez mért anyagból. Sűrű korrekciói ellenére órái gördülékenyen folytak. Az arányos időbeosztással elérte, hogy nyolc-kilenc ugrás és grand tour fért bele a másfél órába. Instrukcióit néha táncörténeti adalékokkal fűszerezte, hogy virtuózabb munkára serkentse a fiúkat. („Messzerer előtt a saut de basque női lépés volt, ő csinálta először duplával, Vasziljev pedig már triplával és igen magasra ugorva. A grand tour á la seconde-ot pedig Csabukiáni csinálta először pliérelével” stb.)

Csodáltam a Graham-technikát előadó Ann Price pedagógusi érényeit. A növendékek egy-két kivétellel most találkoztak először a tárggyal, s ő mesterien leegyszerűsítve, napról napra adagolva az újabb és újabb gyakorlatokat fokozatosan vezette be őket a technika alapjaiba. A dél-amerikai születésű mesternő nyolc éven át táncolt szólós szerepeket a londoni Festival Balletnél. Miután ösztöndíjjal elvégezte a négyéves New York-i Graham-iskolát, visszatért Londonba, és a Rambert Ballethez szerződött mint táncos, tanár és asszisztens. Később Glen Tetley munkatársaként a Kölni Táncfórumhoz szerződött, s azóta csak a pedagógiának szenteli tudását. Közreműködése szerintem a mostani tanfolyam nagy nyeresége volt. Egyebek közt abban is, hogy óva intette növendékeit: nehogy a külső látszatért feláldozzák a csalásmentes, anatómiailag helyes testtartásokat. Érdeemes még megemlítenem, hogy Dettai Cecília zongorakísérete magától értetődő természetességgel illeszkedett órái hangulatához.

A magyar mesterek közül Kun Zsuzsának, Kékesi Máriának és Sebestény Katalinnak az évadkezdő izomláz és a hiányos iskolázottság ellenére sikerült a lányoknak betanítani *A hatyúk tavából*, a *Diótörőből*, a *Csipkerózsikából* és a *Giselle*-ből néhány szólószámot. Merényi Zsuzsa konzultációi pedig a táncosok felvételi rendszerétől a művészképzésen át a színpadra érés problémakörét is felölelték.

Kíváncsi voltam végül, vajon hogyan vélekedett a drezdai igazgató (hiszen ők már 37 éve rendeznek nyári kurzusokat) a mi indításunkról. „Kisméretű rendezvény volt ugyan, de a résztvevők számára éppen ezért hasznosabb is, mivel a tanárok valamennyi növendékkel személyes kapcsolatot teremthettek.”

A nemzetközi összejövetelek gyakorlatát követve itt is sor került egy találkozóra, melyen a kurzuson végzett munkát értékelték. A végkövetkeztetéseket célszerű lenne majd közrebocsátani.

23. Szúdy Eszter: Apropó, Néptáncotagozat! (1987)¹⁹⁵

A Táncfórum¹⁹⁶ február 23-i rendezvényén zsúfolt ház előtt lépett fel az Állami Balett Intézet néptáncotagozata a Budai Vigadóban. Az ifjú táncosok meglepően színes és tartalmas programját, élvezetes produkcióját látva eszembe jutott, hogy bizony eddig kevés szó esett lapunkban a hivatásos néptáncosok képzéséről. Jobb későn, mint soha – gondoltam. Annál inkább, mert az idén kel szárnyra egy újabb végzős csapat, s az ősszel indítják a következő osztályt. Igazán jó alkalom egy kiadós beszélgetésre a tagozat két tanárával, Zórándi Máriával és Janek Józseffel.

Sz. E.: Március elejét írjuk, s úgy tudom, a napokban zajlottak le a felvételi vizsgák. A néptáncotagozat 71-ben létesült, s ha jól számolok, a Balett Intézet most ötödszörre hirdetett felvételt a nyolcadikos korosztálynak. Hány gyerek jelentkezett, s fiúk-lányok milyen arányban?

Z. M.: Az idén hatszázán jelentkeztek az ország minden tájáról, ebből fiúk mindössze kilencvenen. Az igazat megvallva, a mezőny messze nem volt kielégítő. Már az első szűrővizsgán, ahol alkatilag szelektáltunk, egynegyedére csökkent a létszám. Sokan nem hogy táncra nem látszóttak alkalmasnak, hanem számos gyereket inkább gyógytornára kellett volna beíratni. Sok vézna, fejletlen, tízévesnek megfelelő alkattal találkoztunk, vagy éppen felesleges zsírpárnákkal, túlfejlett gyerekekkel, főleg a lányok között.

Sz. E.: Korábban sokkal jobb „anyagból” válogattatok?

J. J.: Nem mindig, de azt mondhatom, hogy a négy évvel korábbi és a mostani jelentkezők szinte két végletet mutattak. Négy éve nagyon jó kiállítású gyerekek gyűltek össze, olyannyira, hogy a bizottságban több balettmester azt mondta: némelyikük alkatilag még balett-táncosnak is alkalmas lenne, noha már 13-14 éves. Sokkal könnyebb volt egy látszólag pályára termelt növendékcsoportot összeválogatni, mint most.

Sz. E.: Azt hittem, sokan jelentkeznek az amatőr együttesekből, ahol azért akadnak ügyes, jó képességű gyerekek. Az előképzettség nem számít a felvételin?

Z. M.: Nem követelmény, noha valóban sok gyerek jön már többéves táncos múlttal, s természetesen olyanok is, akik még csak nem is sportoltak. Ezzel együtt gyakran kellett elutasítanunk éppen olyan fiatalokat, akik néhány évet már táncoltak, mert nem látszóttak alkalmasnak a hivatásos pályára. Például mikor néptánc motívumok utánzására került a sor, a legegyszerűbb ugrós lépést sem tudták visszatáncolni, vagy még a mozdulat alapritmusát sem tudták visszaadni. Egyébként az a tapasztalatom, hogy a jó adottságú kezdőt könnyebb megtanítani bármire, mint a rosszul beidegződött dolgokat kivenni a gyerekből.

Sz. E.: Azért bizonyára amatőr táncosokat is felvették. Hogyan tudjátok közös nevezőre hozni őket a teljesen kezdőkkel?

Z. M.: Első pillanatra úgy látszik, hogy ez szinte lehetetlen. A mostani végzős évfolyamnál azonban már az első év végére sikerült egy szintre hozni, összekovácsolni az

¹⁹⁵ Megjelent: Szúdy Eszter: Apropó, Néptáncotagozat! = Táncművészet, XII. (XVIII.) évf. 5. szám, 1987. május, 23–27. o.

¹⁹⁶ Táncfórum: 1981-ben alakult, befogadó színház jellegű rendező szervezet, a mai Nemzeti Táncszínház jogelődje.

osztályt. Ez a néptáncanyag lényegében mindegyiküknek új. Mégis résen kell lennünk: ha bárki valami hasonló mozgásanyagot tanult valamikor, ne higgye, hogy a feladat egy az egyben ugyanaz.

A balett tanításánál több nehézség adódik. Az előző tagozaton például úgy oldották meg az oktatást, hogy két lányosztályt indítottak. Egyikben azok dolgoztak, akik a balett tagozatról kerültek át, vagy pedig néhány évet tanultak már valamilyen balettiskolában. Tehát valószínűnek tűnt, hogy ők sokkal nagyobb iramban fognak haladni, mint akik akkor kezdték elsajátítani a balett alapjait. De ez a megoldás nem vált be. Nem volt jó a különválasztás, a gyerekek úgy érezték, hogy már eleve skatulyába kerültek. Minthogy az év végi szűrővizsgán jó néhány gyereket eltanácsoltunk, s a következő évben egy osztályba kellett tenni mindenkit, nehezebb volt összefogni a különböző előképzettségű növendékeket.

Sz. E.: Hány fordulóból áll a felvételi?

Z. M.: Három szakaszból. Öt nap alatt bonyolítottuk le, mert olyan sokan voltak. Egyik napra csak budapestieket hívtunk be, a második napon fővárosi és vidéki gyerekeket, végül pedig csak a vidékiek kerültek sorra. Mint említettem, az első szűrőn a gyerekek külsejét, alkatát figyeljük, a második fordulóban pedig a fizikai adottságokat: a hajlékonyságot, tágságot, rugalmasságot. (Pl. páros lábon ugráltatjuk, illetve futtatjuk őket. Bizony, az egyszerű futásból is rögtön kitűnik, kinek milyen a mozgás- és ritmusérzéke.) Ezután a gyerekek ritmus- és énekpróbára mennek, ahol ugyancsak pontozzák őket. A harmadik fordulóban lépéseket kell visszatáncolni, valamint improvizálniuk kell megadott zenére. Vagyis a megfigyelőkészséget és a mozgásfantáziát nézzük. Végül pedig orvosi vizsgálat következik.

Sz. E.: Kikből állt a vizsgabizottság, és hány gyerek került be a tagozatra?

J. J.: Forgách József elnökölt, továbbá Sebestény Katalin, Vadady Ágnes, Rábai Lia, Som Gizella, Perlusz Sándor, Éhn Éva és rajtunk kívül még néhány intézeti szaktanár felvételiztetett. A bizottság először 15 lány és 15 fiú felvételét javasolta, végül 18-18 gyerek került be, tehát 36 fős létszámmal indul ez az osztály.

Sz. E.: Mielőtt rátérnénk a négyéves képző mindennapi munkájára, hadd kérdezzem meg: hogyan lettetek Timár Sándor munkatársaiból önálló, felelős tanárok? Én például csak a múltkori növendékkoncerten tudtam meg, hogy Zórándi Mari a tagozat vezetője.

Z. M.: Nos, valóban mindketten asszisztensként kezdtük a munkát 1975-ben Timár Sándor, illetve Molnár Lajos mellett. A harmadik, vagyis a 79-ben induló tagozatnál ugyancsak ez volt még a felállás. Mi igazán végigjártuk a számléírást. Asszisztensből óraadó tanárok lettünk havi, majd féléves szerződésekkel. A harmadik évben már éves szerződést kaptunk. A negyedik évben viszont nem tanítottam. (Timár Sándor ugyanis akkor került az Állami Népi Együttes élére, ahol én is táncoltam. Ha utazott az együttes, mindketten utaztunk, vagyis négy tanárból kettő hiányzott. Döntenem kellett: táncolok vagy tanítok. Maradtam csak táncos.) Mikor az az osztály végzett, '83 nyarán megkeresett a Balett Intézet igazgatója, Dózsa Imre, hogy vállalnám-e a negyediként induló évfolyam vezetését és a tanítást. Vállaltam azzal a feltétellel, hogy Janek Józseffel dolgozhassak együtt. Nagyon jól megértettük egymást, s ha sarkalatos változtatásokra nem is

gondoltunk, az előző két tagozat tapasztalatai alapján kicsit máshogy szeretnénk volna tanítani a gyerekeket.

Sz. E.: Ezek szerint Timár Sándor ma már semmilyen minőségben nem vesz részt a tagozat munkájában?

Z. M.: Ez év január elsejétől Timár Sándor a tanszékvezető.

Sz. E.: Elnézést, de nem egészen értem.

Z. M.: Én is csak annyit mondhatok, hogy január 6-án a mester telefonált: bejön hozzánk az intézetbe. Egyébként addig csak akkor járt be, amikor felkértük a koreográfiai betanítására. Az üzenet azért lepett meg, mert tudtam, hogy másnap utazik az együttes Amerikába, három hónapra. Nos, aznap délután Timár Sándor közölte, hogy január elsejétől kinevezték tanszékvezetőnek.

J. J.: Hadd pontosítsam tovább a dolgokat. Amikor a negyedik tagozat elindult, arról volt szó, hogy Timár Sándor lesz a tanszékvezető. A terv azonban akkor mégsem realizálódott. A mester a tagozat napi oktatásában ténylegesen nem vett részt, így az első évben még Molnár Lajossal tanítottunk együtt, azután csak ketten maradtunk. A legújabb hírt én is csak Maritól tudtam meg.

Sz. E.: Beszéljünk a tagozat munkájáról, a növendékekről. A néptánc mellett milyen szaktárgyak szerepelnek még a tanrendben és kik tanítják?

Z. M.: A délelőtti gimnáziumi oktatás után minden nap két óra tízkor kezdődik a balettóra. Első, második, harmadik évben egy óra húsz percesek a balettórák, a negyedikben pedig egy óra tíz percesek. A tagozat balettmesterei: Som Gizella és Perlusz Sándor. Akrobatika órájuk egy éven keresztül heti egy alkalommal van, külön a fiúknak és a lányoknak, amit szintén Som Gizella tart. Ezenkívül a növendékek elsőtől harmadikig – ugyancsak heti egy alkalommal – táncjelírást is tanultak, amit még a nemrég elhunyt Lányi Ágoston tanított. A második évben hetente egyszer társastáncot is tanulnak a növendékek. Ja, és ki ne felejtsem az ének-zene órákat!

Sz. E.: Táncörtöneti vagy néptánc-mozgalom történeti, esetleg néprajzi ismeretekhez milyen formában jutnak a növendékek?

J. J.: Délelőtt az iskolában tanulnak táncörtönetet és művészettörténetet is. Noha a tanrendben nem szerepel, az ún. évfolyamvezető órák keretében törekedtünk még a magyar néprajzi, néptáncörtöneti ismeretek bővítésére. Így pl. meghívtuk Pesovár Ernőt, Maác Lászlót, hogy előadásaikkal okosítsák a fejeket. Máskülönben a néptánc etnográfiai részét a stílus tanítása közben tőlünk is megkapják. Hiszen nemcsak lépésanyagot, mozgásfolyamatokat tanítunk, hanem különböző táncaink környezetéről is igyekszünk képet adni. Azután eljárunk az együttesek bemutatóira, utána beszélgetünk a látottakról.

Z. M.: Ehhez tartozik még, hogy a négy év folyamán meglátogatjuk az összes hivatásos együttest. A bemelegítéstől a próbákig végignézünk mindent, utána leülünk a táncosokkal, vezetőikkel, beszélgetünk, a gyerekek kérdeznek vagy nekik tesznek fel kérdéseket. Tehát arra törekszünk, hogy a gyerekek az évek folyamán közelebb kerüljenek a táncművészeti élethez, megismerjék az együttesek arculatát, alkotói szemléletét. S azt hiszem, hogy ez meg is történt, mert tudják, hogy hova akarnak menni a végzés után, hol és melyik munka áll közelebb hozzájuk. Harmadik évükben csináltunk egy

kis felmérést, s a kérdések között szerepelt, hogy melyik együttesbe szeretnének menni és miért. Természetesen a válaszokat névtelenül kértük, és tudtuk, nem foghatjuk fel végleges döntésnek. A válaszokból azonban kiderült, hogy mi mire tudtuk őket megtanítani, merre irányulnak. S a válaszok valamiképpen az együttesek helyzetét is megmutatták.

Sz. E.: Valójában hogyan helyezkednek el a végzett táncosok? Pályázniuk kell?

Z. M.: Egy-egy tagozat indulásánál az együttesek bemondanak egy elvi számot, hogy „négy év múlva kb. ennyi táncosra lesz szükségünk”. Nos, a négy év alatt a társulatok is változhatnak a vezetéstől kezdve a táncosokig, a stílustól a művészi koncepcióig. Konkrétan tehát a képesítő vizsga idejére, március elejére kell írásban jelezniük, hány helyre hirdetnek pályázatot. A növendékek két helyet jelölhetnek: elsősorban ide, másodsorban oda. A jelentkezéseket március közepéig juttatjuk vissza a társulatoknak, hiszen általában áprilisban vannak a szerződés újítások. A szerződéskötésre valójában a júniusi koncertvizsga után kerül sor, amelyre minden együttes vezetőt meghívunk. Tehát addig, amíg a táncos alá nem írja a szerződést, semmi felelősséggel nem tartozik azért, hogy ehhez vagy ahhoz az együtteshez jelölte magát. Mint ahogy a társulatok sem kötelesek több táncost felvenni, mint amennyire szükségük van. Hadd újságoljam el, hogy az idén a Rock Színház is jelezte szerződtetési igényét, ami nyilvánvalóan annak a következménye, hogy 18 növendékünk vett részt a Rock Színház *Jézus Krisztus...* produkciójában.

Sz. E.: Hányan végeznek az idén, volt-e lemorzsolódás?

J. J.: Ez a tagozat 47-es létszámmal indult, s most 31 táncosunk végez. Az első év volt a legnagyobb próba, hiszen egy pár napos felvételi vizsgán nem lehet egészen pontosan eldönteni, hogy lesz-e valakiből táncos, a jó adottságaival együtt is.

Z. M.: Az első év végén tizenhárom növendéket küldtünk el. Ekkor szűrünk a legkeményebben, hogy a gyerek még idejében más pályára léphessen. Persze kieshet valaki a második évben is, hiszen a kamaszkorúak alkatilag-lelkileg egyaránt nagyon sokat változhatnak. Van olyan is, aki nem bírja a terhelést, belefárad, nincs kedve tovább csinálni. Esetleg az iskolai tanulmányi eredménye is annyira leromlik, hogy meg kell válnunk tőle. Természetesen a harmadik évben, ha nem muszáj, már nem tanácsolunk el senkit.

Sz. E.: Kanyarodjunk vissza a tanításhoz! Milyen tanmenet és metódus szerint dolgoztok?

Z. M.: Készítettünk egy négyéves tematikát. A hagyományokat folytatva általában az ugrósokkal és az erdélyi dialektusból a széki táncrenddel kezdünk. Az év végén belekóstolunk a mezősegi táncok bonyolultabb technikai részébe, hogy aztán a második évben mélyebben is megismerjék, elsajátítsák a stílusjegyeit. Erre építjük azután a harmadik évben a forgatóst. Ugyanígy építjük fel a néptánckincs más-más anyagát.

J. J.: Az első évben tehát szigorúan autentikus materiát, illetve általános alapot tanítunk. Néptánc elemekből mindenféle mozgás-, ugrás- és ritmuskombinációkat állítunk össze, és a táncstílusok fokozatos megismertetésével foglalkozunk. A második évben is kifejezetten a stílusos néptáncolásra helyezzük a súlyt, de a növendékek már a néptánc színpadi formáival ugyancsak megismerkednek. Ez a tendencia a harmadik évben erősödik, s miközben koreográfiákat is tanulnak, tovább gazdagítjuk az eredeti tánc típusok,

dialektusok ismeretét. Az utolsó év már a képesítő, illetve koncertvizsgára készülődés jegyében zajlik.

Sz. E.: Gondolom, használtok segédeszközöket a tanításhoz! Filmet, videót?

Z. M.: Nehézkesen ugyan, de néha tudunk élni ezekkel az eszközökkel. A tananyag mellé természetesen videó anyagot is terveztünk. Ezt hol az Akadémiáról, hol a Szakmai Házból szedtük össze,¹⁹⁷ mind eredeti táncfelvételek. Koreográfiákból van már saját videó készletünk is, mert fontos, hogy bármikor kéznél legyen. A videótár mellé szeretnénk egy állandó zenei anyagot is felvenni, mert sajnos a zongoristák nagyon változtatják egymást.

Sz. E.: A már korábban említett „kicsit máshogy” tanítás szándéka miben nyilvánul meg? Az elmúlt évekhez képest mennyiben léptetek tovább?

J. J.: A mostani tagozat indulásakor mindketten arra a következtetésre jutottunk, hogy a négyéves képzést sokkal inkább színpad-centrikusan kell megoldanunk, sokoldalúbban kell felkészítenünk a gyerekeket; menet közben kifejleszteni, tudatosítani színpadi magatartásukat.

Sz. E.: Ez utóbbit főképp a színpadon lehet megtanulni.

J. J.: Való igaz. S hála az intézet belüli szemléletjavulásnak, a korábbi évekhez képest a növendékek sokkal több színpadi lehetőséget kaptak.

Z. M.: Ilyen sok megmutatkozási lehetősége még egyetlen osztálynak sem volt. Már a második évtől színpadon vizsgázhattak. Említhetem a Táncforum-előadásokat, voltak KISZ-megmozdulások, szerepeltünk vidéken, szalagavatókon. Kamaraműsorra is kaptunk meghívást. Ebben a tanévben már a tizenvalahányadik fellépésnél tartunk, nem számítva a *Jézus Krisztus* előadásait.

Sz. E.: A sok szereplés nem ró túl nagy terhet a gyerekekre? Meddig tartanak a foglalkozások az intézetben?

Z. M.: Rendszerint hatig, fél hétig dolgoznak itt bent. A túlterhelés miatt valóban le kellett mondanunk néhány szereplést, hiszen képesítőre, koncertvizsgára kell készülniük, s persze az érettségire is. De úgy hiszem, önmaguknak és a befogadó társulatoknak egyaránt fontos és hasznos, hogy ezek a fiatal táncosok a pályakezdés előtt nemcsak egyszer-kétszer érezték a színpadot. Nem felejttem el, hogy amikor mi az Intézetbe jártunk, csak a negyedik év végén, a vizsgakoncerten kerültünk színpadra. Utána elszerződöttünk az együttesekbe. Az Állami Népi Együttessel én november 16-án léptem fel először, olyan érzéssel, mintha addig üvegbúrában éltem volna. A színpadra érésemig bizony még elég szép idő telt el. Egyébként Novák Ferenc a napokban járt nálunk, megnézte a képesítő vizsga anyagát is. Szerinte a végzősök nagyon jó benyomást keltenek. Úgy vélekedett, hogy közülük már jó néhányan elérték a színpadi érettség szintjét, amihez pl. az előző osztálynak is kb. másfél év kellett.

Sz. E.: A nemrég látott Corvin téri bemutatókon úgy tapasztaltam, hogy táncosaitok nagyon otthon érzik magukat a színpadon. Még inkább meglepett a legkülönbözőbb stílusú művek programján, hogy az előadók milyen jó érzékkel, hitelesen közvetítik Rábai

¹⁹⁷ A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetéről és a Néptáncosok Szakmai Házáról van szó.

Kállai kettősét, Novák *Passióját*, Györgyfalvai *Káinját* vagy Timár, Kricskovics, Janek, Foltin, Énekes alkotásait. Úgy hallottam, ezeket a számokat látjuk majd a koncertvizsgán is, bizonyára a sokoldalú felkészítést példázva.

Z. M.: Részben igen, de a vizsgakoncertre háromrészes műsorral készülünk, tehát ez a program még további művekkel bővül.

Sz. E.: Ezek szerint akad még tanulnivaló?

J. J.: Inkább csiszolnivaló. Azt hiszem, a legnagyobb eredményünk, hogy most, március 1-jén elmondhatjuk: minden megvan, most már lehet rajta dolgozni, van még három hónapunk, hogy nagyon jó legyen. Ez eddig nemigen volt gyakorlat. Rendszerint a képesítő vizsga után kezdtünk el igazán készülni a koncertvizsgára. Tulajdonképpen a gyerekek már a tanév kezdetén, szeptemberben pontosan tudták, mi lesz a dolguk június 24-én. A táncokat persze még nem tudták, csak hogy mire kell készülniük. Ugyanis már tavaly év végén leültünk Marival és fontolgattuk, milyen számokból állítsuk össze a koncertet. Szinte teljesen figyelmen kívül hagytuk, hogy milyen tananyagot tanítottunk. Számunkra nem az volt a fontos, hogy legyen benn egy széki, egy dunántúli stb., mert az autentikus folklór ismeretéről a képesítő vizsgán adunk számot. A képesítő és a koncertvizsga anyaga elhatározottan és szándékosan különbözik.

Nagyon sokat emlegetik az anyanyelvi szintű táncolást. Ez nagyon jó dolog és valóban fontos. Magyarul beszélni tudni kell, de ettől még nem lesz költő valaki. Ugyanazokat a magyar szavakat lehet egymás mellé rakosgatni úgy is, hogy más mondat kerekedjék belőle. Nos, a vizsgakoncert műsorválasztékával részben arról a meggyőződésünkről szeretnénk vallani, hogy a néptánc-anyanyelv nem cél, hanem eszköz kell, hogy legyen. Másrészt bizonyítani szeretnénk, hogy az intézeti növendékek meggyőzően azonosulhatnak a különböző szemléletekkel, a különböző alkotói stílusban fogant alkotásokkal. Olyan hivatásos táncosokat igyekeztünk nevelni, akik az Állami Népi Együttesben vagy a Honvédban majd éppúgy megállják a helyüket, mint a Dunában, a Budapest Együttesben vagy a Népszínházban.

24. Rajk András: A legifjabb balett-generáció. Gondolatok egy turnéhoz (1988)¹⁹⁸

Többféle társulattal, többfelé nyílt alkalmam járni a világban. Benne a mozgás különféle művészeivel, balett-táncosokkal is. Lévéen a balett szigorúan munkaigényes műfaj, ha valaki – túl az előadásokon – mindenre odafigyel, a táncos turné színházi és emberi tapasztalatokban a leggazdagabb. Ez a mostani, valamennyi összetevőjében rendhagyó eset mind az előbbieken, mind kapcsolódó gondolatok, következtetések dolgában túltett minden korábbin. Remélem, hogy közlésük – túlmenően az izgalmas vendéjáték-sorozatról szóló beszámolón – szaklapban sem érdektelen.

Táncművészetünk, amelynek előrehaladása művészeti ágazataink közül véleményem szerint az elmúlt évtizedekben a legjelentősebb, tavaly az év utolsó negyedében ismétel-

¹⁹⁸ Megjelent: Rajk András: A legifjabb balett-generáció. Gondolatok egy turnéhoz = Táncművészet, XIII. (XIX.) évf. 1. szám, 1988. január, 15–19. o.

ten újszerű módon jelent meg Európa – nevezetesen a Német Szövetségi Köztársaság, Hollandia és Svájc – színpadain. A legifjabb, 1987-ben végzett generáció mutathatta meg magát együtt, néhány még nem is végzett (7–9. osztályos) balettintézeti művész-jelölttel, valamint együtt operaházunk néhány kimagasló fiatal szólótáncosával (Hágai Katalin, Jezerniczky Sándor, Volf Katalin), akik a közelmúltban még maguk is ennek a főiskolának a növendékei voltak. Egy rövidebb és egy hosszabb turné keretében 12 városban 12 előadásra került sor. A műsor gerincét az 1987-es, hazai és nemzetközi érdeklődést kiváltott operaházi vizsgakoncert számai adták (Hans van Manen – Beethoven: *Adagio Hammerklavier*, Petipa–Minkus: *Don Quijote*, illetve Petipa–Adam: *Kalóz kettős*, Vajnonen–Csajkovszkij: *Diótörő kettős* a III. felvonásból, Vasziljev–Molcsanov: *Macbeth kettős*, Fodor Antal – Orff: *Kettős a Carmina Burana* tételre, Dózsa Imre – Mahler: *Adagio*, Kylián–Haydn: *Szimfónia D-dúrban*). Az esemény sor parancsnoka, az ifjú művészek irányítója – a sajátos esetben talán mondjam így: patrónusa –, egy-egy kettősben meg éppen partnere a főiskola igazgatója, balettművészetünknek máig neves reprezentánsa, Dózsa Imre volt.

Nagyon is a rendhagyó turné lényegéhez vezet, ha némi képet próbálok adni az előadás-sorozat egyes estéi színvonalának, szakmai- és közönség-fogadtatásának alakulásáról. Szándékkal kerülöm az „ívelés” főnevet, lévén szó egyenes vonalú fejlődésről, a mozdulatokkal, formációkkal történő kifejezés jól érzékelhető gazdagodásáról, a bemutatkozástól a búcsúelőadásig. E kettő közé – a kivételes egyetlen alkalommal elmaradt gyakorlatok és a szükséglet szerint beiktatott teljes vagy részleges próbák mellett – 5000 kilométer utazást gondoljunk oda (meg kell adni: magas fokú technikával felszerelt, kényelmes autóbusszon). Ezt a tényt itt csak az emberi tartásra vonatkozó későbbi gondolataim nyomtatékaul említem.

Felettebb érzékletes képet nyújt a közönségfogadtatás. Az előadások túlnyomó többsége az NSZK városaiban ment végbe (Bayreuth, Balingen, Fulda, Aschaffenburg stb.). A napisajtó gyors és tartalmas reagálásai révén a „Budapester Junior Compagnie” teljesítményének jó híre kelt. Két jelenségből is következtethetünk erre. Az eleinte közepesen telt házakat zsúfolt házak váltották fel (Fuldában a lépcsőket is végigülték), s e házakban a korábbi, szeretetteljes fogadtatást szó szerint tomboló siker. A jelenséget – hangsúlyozom – mindenekelőtt az előadásmód örvendetes fejlődése eredményezte.

A legkevésbé sem célozom a beszámolóval bármiféle rajongó túlzásba bocsátkozni. Ellenkezően, problémákról kívánok szólni – ezt is előkészíti viszont, ha idézem egy-két értékelés megállapítását. Néhány cím: „Szikrázó temperamentum” (*Zweibrücker Zeitung*, szept. 25.) – „Magukkal ragadták közönségüket” (*Mühlacker*, szept. 28.) – „Elragadóan sokszínű táncművészet” (Erich Rappl, *Bayreuth*, okt. 20.) – Urich Völker írta (*Mühlacker*, szept. 28.) amúgy kritikai észrevételekben sem szegény kritikájában a Kylián–Haydn koreográfia színre viteléről: „Rendkívüli teljesítmény... A fiatal együttes határtalan tánc kedvvel vetette magát a lebilincselő tréfába. A közönség tetszésnyilvánítása elsöprő volt. Ennek a roppant tehetséges együttesnek ismét el kellene jönnie egy-két éven belül” (*ami persze a dolog jellegéből fakadóan ki van zárva – szerk.*). – A *Balinger Zeitung* okt. 20-i számában B. F. szignóval megjelent értékelésből: „Néhányat említve a balett ismert met-

ropoliszi közül – a fiatal budapesti táncosok előadása a stuttgarti, párizsi, moszkvai, bázeli művészekhez hasonlítható.” – Erich Rappl bayreuthi kritikus írja okt. 20-án: „A Haydn-szimfóniára táncolt finom szatíra előadása olyan szívből jövő, hogy az embernek kedve volna még egy Haydn-szimfóniát hallani-látni efféle megfogalmazásban”.

Egyéb elismerő megnyilatkozások részletezése helyett áttérek a dolog lényegére. Ennek az előadás-sorozatnak a közönség- és kritikai sikere ugyanis, bármilyen örvendetes és fontos (hiszen további végzős osztályok hasznára újabb meghívásokat is eredményezett), csak közvetve tartozik az ügy lényegéhez.

Az operaházi vizsgakoncert láttán elég világos volt már itthon, hogy tehetségben gazdag, jó osztály végzett. Biztató alkalmat kínált egy újszerű kapcsolat beindítására, építve arra az üdvös új helyzetre, hogy a végzetek a kilencedik év után pályakezdőként egy további tizedikre színházuk mellett iskolájukhoz is kötődnek, továbbképzés, szereplési biztonság szerzése céljából. Pályájukat tehát mintegy a főiskola gondoskodása mellett kezdik. E sajátos hivatás területén ennek a jelentősége kivételes, hiszen itt kevesebb a szereplési lehetőség és legjobb esetben is rövidebb az elképzelhető pályáiv. A hirtelen el nem szakított köldökszinóron nagyon egészséges életerő áramlik a végzett fiatal művészekbe, s ez nagyon rájuk is fér (erre közvetve még visszatérek). Olyan alkalom nyílik előttük pályájuk örömteli megkezdésére, a színpadi szereplési gyakorlat megszerzésére, szerepek érlelésére, tényleges színházi körülmények között, igényes közönség előtt, amilyent az immár saját színház csak nagyon keveseknek adhat, tehát semmi más módon meg nem kapható. Ezeknek a turnéknak, s már a megelőző hazai, budapesti, szegedi, nyíregyházi fellépéseknek is ez a legfőbb lényege: az emlékezetes, boldogító (nem pedig kiábrándító, leverő, pangással, holtidőkkel, s nem is effektív vizsgadrukkal terhelt, remegtető) pályakezdés.

Korábbi példák (Pécs, Győr) is bizonyítják, milyen többletet hoz ki fiatal művészekből a megnövekedett lehetőség, a felfokozott követelmény, a nagyobb felelősség. Hangsúlyozom, a nagyon erősen korhoz kötődő táncművészetben a művészi hatásukat teljes testi és lelki valójukkal életre hívó táncművészeknél mindennek fokozott a jelentősége. Legújabb balett-generációnk érettnak mutatkozott arra, hogy igen erős megterhelés mellett megnyugtató módon képviselje táncművészetünket Európa nem akármilyen színházaiban és közönsége előtt. Egyébként az érintett színházak (egy megbocsátható kivétellel) megfeleltek a legmagasabb táncos igényeknek – vajha itthon állna közülük egy-kettő! Fiataljaink nemzetközileg ismert művészek és együttesek vendég szerepléseiben gazdag sorozatok keretében léptek fel az említett helyeken – és ezek a tényezők is erősen kapcsolódnak a dolog lényegéhez. Szedett-vedett, lealázó haknik nem tölthetnek be hasonló funkciót.

Ezeknek a gyerekeknek – szabad talán őket még ez egyszer így titulálni – a pályaindulása mindezzel jó irányban eltér a rossz átlagtól (kivételes tehetségek ritka, gyors felívelésének a szemszögéből korlátoltság rátekinteni erre az átlagra). Manen, Petipa, Vasziljev, Vajnonen, Fodor Antal, Dózsa Imre, Kylián stb. koreográfiáinak főszerepeiben (Manen *Adagió*jának kétségkívül, de Kylián híres tánc-szatírájának is minden szerepe főszerep), mesterükkel és más kiváló művészekkel együtt, sőt részben partnerviszonyban léptek fel,

összesen immár húsz alkalommal egymás után. Sajnos kevés táncművésznünknek volt hasonló az indulása. Nagyon melegen üdvözölhető, ha mind gyakrabban így lesz. Még ha természetesen nem is jöhet össze minden osztályban ennyi szerencsés adottság. A távlat e tekintetben biztató: balettoktatásunk fejlődése, a végzetek említett, jog szerinti kötődése kezdőként az iskolához, a főiskolának és személy szerint Dózsa Imrének kialakult széles körű nemzetközi kapcsolatai jó folytatást, távlatot ígérnek.

A turné kínálta huzamos együttlét a minden vonásában sajátos, ideiglenes társulattal (hiszen ezek a táncosok együttessé még egyszer az életben csak nagy véletlen révén szerveződhetnek össze) sok olyan tapasztalattal járt, amely más módon nemigen adódik. A legfőbb: magas színvonalra jutott táncfőiskolánk tevékenységét nagyon üdvös volna gazdagítani szakképzett, rátermett pszichológus állandó közreműködésével az embernevelésben. Gondoljuk el: táncművésszé a kilenc-húszéves kora közötti időszakban nevelődik minden fiatal. Akkor tehát, amikor nemcsak a test, hanem a lélek is a legfogékonyabb és – rendszerint éppen a tehetséggel egyenes arányban – a legsérülékenyebb. Az intenzív táncképzés és mellette a „civil” tárgyak intenzív tanulása kevés lehetőséget kínál a táncoktatóknak és a többi pedagógusnak, hogy egyénileg foglalkozzanak a gyerekek egyéni gondoljaival, aggodalmaival, sérelmeivel, szorongásaival és reményeivel. Pedig itt, ahol már gyermekkortól elkerülhetetlen a túl korán érkező siker- és tőle elválaszthatatlan kudarcélmények sora, alapvető fontosságú volna alapos foglalkozás minden növendékkel, rendkívül egyéni módon. Ezt kívánná mindenekelőtt a művészjelöltek érdeke, de alig kevésbé e gyönyörű, de valljuk be, kegyetlen és hálátlan művészeti ágé. Nem szabad elfeledni a közhelyet, hogy a táncművészek „kétszer halnak meg” (értve ezen a testi adottságokhoz, korhoz szorosan kötődő művészi tevékenység elkerülhetetlenül korai végét). Fokozott szükségük van hát – a diák-, majd az aktív korszak amúgy is bonyolult hatásainak jó elviselésén túl – az ezeket követő harmadik életszakasz gyakorlati és etikai megalapozására, szellemi, lelki felkészítésre e tekintetben is.

Megismervén és megszeretvén ezt a fiatal csapatot, szükségesnek érzem és a legkevésbé sem ünneprontónak ezeket a gondolatokat. Elképzelhető: idő előtti gögöt és mindenképpen segítsre méltó szorongást egyként tapasztaltam, és az egyéniségfejlődés, illetve torzulás sok más, olyan árnyalatát, amely igenis az embernevelés, tehát a művésznevelés, a táncos nevelés körébe tartozik.

Árulás és pszichológiai nonszensz volna itt bárminemű további részletezés. Különben is gondolatsorom félreértése volna úgy vélekedni, hogy talán bármi is befelhőzte az alapjában egészséges, kedves fiatal gárda örömteli sikerét. Nagyon is felnőtt helyzetállásuk alapján igazán megérdemlik, hogy legtöbbjük nevét életükben először közöljük a nyilvánossággal. Íme: Marosi Edit, Nakao Kana (nálunk végzett japán művésznő), Roczkov Angéla, Soós Erika, Végh Krisztina, Bocsák Attila, Cserháti Miklós, Debreczenszky Csaba, Lakatos Zsolt, Solymosi Zoltán, valamint Hreblay Hanna, Szalai Klára, Vontszemü Gabriella, Misurák János, Nagyszentpéteri Miklós, Solymosi Tamás 7–9. osztályos növendék. Meggyőződésem, hogy sokuk nevével hamarosan és gyakran találkozunk majd újra.

Jó volna megjegyeznünk: a siker az iskola, s néhány kiváló színpadtechnikai szakember segítségével – Földváry György főügyelő, Galántai Imre fővilágosító, Kovács

Ferenc sminkmester, Szolga István fő-színpadtechnikus az Erkel Színházból – nem lett volna lehetséges. Erre mintha néhányan még nem jöttek volna rá. És még valami, ami egyszerűen elválaszthatatlan a tánctól: a zene. S nemcsak Beethovené, Haydné, Mahleré, Orffé, hanem a gyakorlatoké, amelyek hozzájuk elvezetnek. Macher Lajos zongoraművész, a főiskola régi mestere művész abban is, ahogyan ritmikában érzi és segíti a fiatal nemzedék művészé fejlődését; hogy járja át őket a muzsika tetőtől talpig – mert e nélkül táncművész nincs. Erre is rá kell jönni, legbelül.

Szép pályaindulás tanúja lehettem – hirtelenjében ezek a legfőbb gondolatok, amelyeket kiváltott belőlem (hiszen ezeket a sorokat októberben írom, nem januárban). Nincs bennem kétség, hogy a folytatás is emlékezetes lesz balettművészetünk következő éveiben, évtizedeiben.

25. Bolvári-Takács Gábor: Új utak a Táncművészeti Főiskolán (1996)¹⁹⁹

Akik jelen voltak az egykori Állami Balett Intézet tavalyi tanévnyitóján, aligha tértek haza vidám szívvel. Az éppen beharangozott elvonások – közismert nevén a „Bokros-csomag”²⁰⁰ – szinte megoldhatatlan helyzetbe hozták az intézményt. Létszámleépítésre került sor, miközben fokozódó terhek hárultak az egyébként is számtalan áldozatot vállaló szülőkre.

Ám azóta, mégis, mintha javulni látszana a helyzet. A nyár folyamán, a felsőoktatás egészét érintő újraszabályozásban²⁰¹ a Magyar Táncművészeti Főiskola hagyományos, vitathatatlan képzési specialitásai is polgárjogot nyertek. Legalizálódott az a köztes szféra, amely a kívülállók számára oly sok értetlenséget szül: nevezetesen a gimnázium és főiskola átfedése, és maga az egész tízéves oktatási rend. S ha a képzési normatívák bevezetésével mindennek anyagi feltételei is biztosítottak lesznek, az intézmény fellélegezhet.

Napjainkban a főiskolán ugyanakkor több komoly művészetoktatási-fejlesztési el-
képzés is napirenden van:

A táncpedagógus szak (tanszékvezető: Gál Jenő) e tanévben új első évfolyamot indított a régóta létező szakirányokban (klasszikus balett, néptánc, társastánc). Külön említést érdemel az a 15 fős, nagyrészt operaházi művészekből álló csoport, amelynek tagjai intenzív képzési rendben, két év alatt szerezhetik meg a balettpedagógusi diplomát (szaktanár: Éhn Éva). A sűrített tananyag épít korábbi tanulmányaikra, ám a gyorsított ütem miatt a képzési költségek is magasabbak. A csoport mindazonáltal nagy nyeresége lehet a jövő balettművész-képzésének. Új együttműködés van kialakulóban az ELTE Tanárképző Főiskolai Karával a pedagógiai tantárgyak oktatása, továbbá a Budapesti Tanítóképző Főiskolával egy jövőben indítandó közös gyermektáncoktató szak terén. Szintén újdonság

a Testnevelés Egyetemmel közösen elindított táncpedagógus szak, amelynek tantervi követelményei azonosak az Andrassy úti tagozatával. A néptánc (szakágvezető: Briber János) és a társastánc (szakágvezető: Módy Julianna) mellett először indítottunk modern táncpedagógus szakot (szakágvezető: Lőrinc Katalin). E közös képzési formát jövőre posztgraduális formában ismét meghirdetjük.

Jövőre ugyancsak meghirdeti a főiskola a táncelméleti szakíró szakot. Mivel az idén jelentkezett érdeklődők közül csak négyen feleltek meg a felvételi vizsgán, ezért a szak e tanévben nem indulhatott. A kezdeményezés időszerepe azonban kézenfekvő, hiszen csak nyerhet a művészetkritika, ha új tollforgatók kapcsolódnak majd ebbe a műfajba. A táncelméleti szakíró szak gazdája az elméleti tanszék (vezetője: Fuchs Lívia). A részletes tantervet e tanévben tárgyalja a Művészetoktatási Tanács.

Vélhetően tavaszra áll össze a koreográfus szak tanterve is. Ebben a vonatkozásban évek óta nyomás nehezedett a főiskolára, jóllehet a koreográfusképzés gyakorlati megvalósíthatóságával kapcsolatban eltérőek a vélemények. Az egyik álláspont tagadja a képezhetőséget, mondván: koreográfusnak „születni kell”. A másik álláspont szerint a képzés nélkülözhetetlen. A két szemléletmód közötti igazságtétel szakmai közmegegyezés tárgya lehet, tény viszont, hogy a főiskola megtette a kezdő lépéseket. Elsőként júniusban, amikor – mások mellett – címzetes főiskolai tanárrá választotta Novák Ferenc és Seregi László Kossuth-díjas koreográfusokat, valamint Pesovár Ernő Kossuth-díjas táncfolkloristát. A második lépés most következik: a korszerű tananyag kidolgozása. Ezt a feladatot közös munkacsoport végzi majd el, hiszen a főiskola már 1995 elején megállapodást kötött a Színház- és Filmművészeti Főiskolával. Eszerint ha indítanak koreográfus szakot – bár külön-külön is megtehetnék – azt mégis csak közösen teszik meg. Az együttműködés mindkét fél számára nyereség. Ennél jobban csupán a leendő hallgatók járnak majd, hiszen a szakma legkiválóbbjaitól sajátíthatják el a fortélyokat – mind gyakorlati, mind elméleti szempontból.

Évtizedek óta napirenden van a néptáncosok jogos igénye a főiskolai oklevél megszerzésére. Az idén 25 éves néptánc (színházi) tánc tagozat jelenlegi növendékei számára ez remélhetőleg realitássá válik. A néptánc tanszék (vezetője: Zórándi Mária) elkészítette a szakág követelményeit. A Művészetoktatási Tanács november folyamán tárgyalja a tervezetet, s a szakalapítási kérelmet a főiskola még az idén benyújtja. A kedvező elbírálás után ez lehet az ötödik főiskolai szak.

S végül, de nem utolsósorban szólni kell a főiskola bővülő nemzetközi szakmai kapcsolatairól, amelyek elsősorban a balettművész szakon kamatoztathatók. Felújítva az Észak-Karolinai Művészeti Egyetemmel korábban kialakított együttműködést, idén ismét sor kerülhetett növendékek szervezett, csoportos cseréltogatására, Dózsa Imre vezetésével. Új lehetőségként néhány hallgatónk egyéves ösztöndíjat kapott Angliába, és folyamatban van egy svájci kapcsolatteremtés is. Az augusztusi tizedik, jubileumi nyári tánckurzuson (vezetője: Bretus Mária) száznál több növendékünk vett részt; ugyanakkor kifejezetten magas a jelenleg itt tanuló külföldi hallgatók száma is.

¹⁹⁹ Megjelent: Bolvári-Takács Gábor: Új utak a Táncművészeti Főiskolán = Táncművészet, XXVII. évf. 1996. 5. szám, 31. o.

²⁰⁰ A Bokros Lajos pénzügyminiszter javaslata alapján, 1995. március 12-én bejelentett – utólag több ponton alkotmányellenesnek bizonyult – kormányzati intézkedéscsomag, amelynek keretében – egyebek mellett – az állami költségvetési szervekben létszámleépítést, kiadáscsökkentést írtak elő.

²⁰¹ A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1996. évi LXI. törvényről van szó.

26. Lőrinc Katalin: Főiskolás *Diótörő* a Tháliában (1999)²⁰²

Tulajdonképpen ellendrukkernek kellene lennem, mert a *Diótörő*re való készülődés miatt a Magyar Táncművészeti Főiskolán szeptembertől karácsonyig nem lehetett tisztességesen tanítani: a „második órák” látogatottsága eleinte gyér, majd úgy november végétől abszolút semmilyen lett. Füstölögtem is: mi ebben a jó, a gyerek három hónapon át gyúrja ugyanazt, közben nem tanul semmit, se szaktárgyból, sem a közoktatásban. Nem lett igazam, mert van benne jó.

Hogy ezt a jót, nevezetesen azt a hiteles és szórakoztató színpadi jelenléte, amit ez a 60-80 gyerek produkált, feltétlenül ezzel a darabbal, Robert Lindgren *Diótörő*-változatával kellett kigyúrni – vitatható, de az az igen nyomós érv szolgál mellette, hogy a *Diótörő* valós közönségigényt elégít ki: eladható. Kétséges ugyanis, hogy egy mégoly színvonalas, izléses és szakmailag hasznos koncertest megérhetne 10-15 teltházas előadást a pesti Broadway-n, nemhogy egy művészeti főiskola, de a New York City Ballet előadásában sem. A *Diótörő*re viszont évtizedek óta alig lehet jegyet kapni decemberben, legyen az akár az Operaházban (s persze főként ott, Vajnonen ötvenéves verziójában), akár valamelyik bábszínházban. Magyarán: bőven belefér belőle még egy. A darabválasztás tehát, az E. T. A. Hoffmann különös hangulatú meséje alapján készült darabé, elsőrendű. A koreográfusé már nem minden szempontból.

Dózsa Imre – saját bevallása szerint – régóta dédelgette egy saját, főiskolai *Diótörő* létrehozásának gondolatát. Ismerve egy-két koreográfiáját, én személy szerint nagyon sajnálom, hogy nem szánta rá magát egy valóban saját verzió megalkotására, érthető persze a szabadkozás, mellyel főigazgatói elfoglaltságára hivatkozva elhárítja az ilyen lehetőséget. Robert Lindgren az Észak-Karolinai Egyetemen tanít, s ott készítette el harminc éve azt a *Diótörőt*, melyet Dózsa Imre ottjártakor, mintegy hét éve látott, s mely – mint mondta – iriggyé tette... így aztán már nyilván nem is gondolkozott másban: elhatározta, hogy itt, nálunk is lesz ilyen, s lett is.

Dramaturgiailag nagyon rendben van ez a *Diótörő*-mese: sok ötlettel, kedvességgel, gyerekszeretettel – meg persze nagy adag „american dream”-mel. Míg Vajnonennél erősen kettévál a mű egy első, inkább pantomimikus, játékos részre, mely gyakorlatilag lebonyolítja a cselekményt – ez ott a második felvonás közepéig tart –, majd egy divertissement sorozatra, melybe már a hópehely kép is beletartozik, s amelyben – a kisgyermek felébredéséig – a tiszta táncon túl nemigen „történik” semmi; itt vegyesen jut ebből is, abból is a teljes „játékidőre”, mely jelen esetben két felvonás.

Az indítás szinte szóról szóra a mi 1950 óta játszott operai verziókat követi, még a díszletkép is azonos. Érkeznek a családok a Stahlbaum-házba, majd izgatottan várják, mikor készülnek már el a felnőttek a karácsonyfa díszítésével – a csoda feltárulta után azonban egy kicsit másféle játék kezdődik. Itt a szülők együtt játszanak (értsd: együtt táncolnak) a gyerekekkel, a jelenet nem tagolódik külön a gyermekek és külön a felnőttek részére. Drosselmeier bácsi egy szórakozott trottili ugyan, akinek nem minden poén

sikerül úgy, ahogy szeretné, külseje viszont egyenesen rémisztő: talpig feketében, kalózkodat idéző lekötött félszemmel, nem is tudjuk, szeressük vagy féljünk tőle. A gyerekek mindenesetre ragaszkodni látszanak hozzá. Bizalmukat szemlátomást növeli az a szimpatikus, csinos fiú, akit magával hozott, s aki segédkezik neki bűvészműtávjai során.

A két babatánc betéte nagyszerűen oldják meg a növendékek (az operai spiccbaba helyén egy párocska, a négerbaba helyén ólomkatona baba táncol), s készakarva nem azt mondom, hogy a számok jók, hanem azt, milyen bámulatosan vészlik át és feledtetik az előadók a lépésfűzések zenei és egyéb nehézségeit.

Maga a karácsonyest története sokkal valóságosabb, életszagúbb itt a mai gyerekek számára: előbbek a huncutságok, igazi kapcsolatok vannak a szülők és gyerekek között. Akadnak aztán olyan részletek, melyek az eredeti oroszról átmentve aztán nem passzolnak ebbe a koncepcióba. A szülők például, akik eleinte oly élettelen vesznek részt az eseményekben, azután fél felvonáson át mozdulatlan félkörben ácsorogják körbe a színpadot, és az ott zajló eseményeket.

A vendégek távozása után Marika (Klára, ahogy nyugaton hívják) elalszik, s álmában megjelenik Drosselmeier bácsi szörnyűbbik minőségében, s riogatja. Majd – az eredeti alapján – következik az egerek és ólomkatonák párharca, s a kedves fiatal rokon – átmenetileg a diótörő bábu alakjában – legyőzi az egérkirályt, majd hófehér szánon kettésben eljutnak a mesés hóbirodalomba. Lindgren megfogalmazásában a kislány nem felnőttné látja magát az álomban, hanem jelen van ő is végig, s a két gyermekkel történnek továbbra is a kalandok. Persze azért nem esünk el a két híres felnőtt nagy „pas de deux”-től sem, a hópehelykép és az eredetileg harmadik felvonás nagy szerelmi kettősei itt is előadatnak, ám két külön párral, akik így részei az álomlátomásnak. A második rész angyalkák felvonulásával kezdődik, különálló számai pedig bővelkednek ötletben, van spanyol, kínai, orosz, de vannak marcipánfigurák is, és egy háromméteres baba, melynek krinolinja alól csak úgy pattognak kifelé a bájos bohóckák. A virágok kara sem passzív szemlélője csupán a babák vigasságának: itt-ott részt is vesznek abban, akár a két végig jelenlevő – s közben finomságokkal traktált – gyermek. Mikor aztán a hangulat tetőfokára hág, egyszer csak – vége, nincs tovább. Ott találjuk magunkat a rengeteg cukor, édesség, csinnadratta közepén – és nincs felébredés. Igazi happy end, amerikai módra. A gyermeknéző, akinek füleibe már akkor nyugtatólag odasúgták a szülei, hogy „ezt csak álmodja”, mikor az első óriáspatkányok megjelentek, most zavartan várja: akkor hát ébredjen fel. Szülei ugyanis otthon szintúgy azon munkálkodnak, hogy rossz álmaiból felriadva képes legyen elkülöníteni az álmot és valóságot, most tehát nem tud mit kezdeni a kettő összemosásával. Ez az elemelés tehát, álom és ébrenlét közti mezsgye pszichológizáló lebegtetése a felnőtteknek tett gesztus, mint több, más elem ebben a darabban. Mert valljuk be, már az első felvonás nem egy poénja a nagykorú vagy kamasz nézők felé is kacsint egyet, mint például az egérkirály halálának karikírozásakor, melyet a kisgyermek amúgy véresen komolyan vesz.

Mindent egybevetve nagyon szórakoztató történetet láttunk, melynek varázsát a látvány csak fokozta. A díszlet és jelmez stílusos harmóniája különösen az első felvonásra jellemző, ahol minden egyes fodrocska műgonddal készült anélkül, hogy csicsás lenne.

²⁰² Megjelent: Lőrinc Katalin: Főiskolás *Diótörő* a Tháliában = *Zene-Zene-Tánc*, 6. évf. 1999. 5. szám, 17–18. o.

A második felvonás egy másik stílus: rikítóbb színek, eklektika jellemzi, teljesen elfogadhatóan, hisz mesevilágról lenne szó, szemben az ébrenlét képeinek realitásával. Egyedül Drosselmeier bácsi fekete kalóz ruháját nem értjük az első felvonásból. (Gombár Judit tervező kezét nyilván a koreográfus bizonyos kívánalmái is hol jobban, hol kevésbé megkötötték.)

Maga a táncmatéria egyenetlen: egyes részek finesz rafinériája megkapó – nem egy csoporttánc –, s így érthetetlen, miért sikeredett többek közt épp a két nagy kettős a klasszikus lépések összeollózott halmazává, melyek több helyütt a zenére sem illeszkednek. A csoda, ahogyan ebből mégis homogén tánc kerekedett, minden bizonnyal Sebestény Katalin kérlelhetetlen próbavezetésének és problémamegoldó rutinjának köszönhető. Aki ugyanis a betanulás elején kukucskált be a próbaterembe, azon morfondírozott inkább, hogyan lehet ennyire zene mellé frazírozni egy koreográfiát...

A történet abszolút győztese persze maguk a gyerekek, a mű előadói. Elbűvölő profizmussal dolgoznak 11 évestől 20 évesig (az a néhány operaházi fiatal, aki egy-egy szerepben besegít, szintén nem tűnik sem idősebbnek, sem rutinosabbnak, s mivel igen szépen dolgoznak, ez csakis a főiskolás nagyok dicséretét jelentheti), egyetlenegy felnőtt a Drosselmeiert alakító Sebestény Csaba: intenzív és szórakoztató. Lehetetlen itt mindenkit felsorolni, hisz az első évfolyamosok is megérdemelnék a név szerinti említést, mégis egy-két táncos, akikre a közeljövőben odafigyelhetünk majd: Somorjai Enikő, Pazár Krisztina, Rózsa Csilla, Szegő András, Lengyel Áron, Varga Szabolcs, Oláh Zoltán, Kerényi Dávid.

A mérleg tehát pozitív még akkor is, ha tudjuk, micsoda áldozatokat követelt gyerektől, felnőttől egyaránt ez a vállalkozás. A színpadi rutin által szerzett tapasztalat és művészi érés pedig nem rossz cél.

27. Réfi Zsuzsanna: „Táncművészet volt, van és lesz!” (2000)²⁰³

Ebben az esztendőben ünnepel a Magyar Táncművészeti Főiskola, hiszen az intézményt, előző nevén az Állami Balett Intézetet, éppen ötven esztendővel ezelőtt alapították. A táncosok, mesterek és tanítványok ezt a jubileumot nemzetközi balettfesztivállal ünnepték november közepén, s a 13-ától 18-áig tartó találkozón összesen tizennégy együttes lépett a magyar közönség elé. A vendégek között volt az Észak-Karolinai Művészeti Egyetem, a Bécsi Konzervatórium, a Bécsi Operaház Balettiskolája, a Párizsi Konzervatórium, a Holland Nemzeti Balettakadémia, a Rigai Táncművészeti Iskola, az Elmhurst Táncművészeti Iskola, a Berlini Táncművészeti Iskola, a Mannheimi Állami Művészeti Főiskola, a Prágai Konzervatórium és a Vaganova Balettakadémia. A vendéglátó Magyar Táncművészeti Főiskola mellett pedig a Győri és a Pécsi Művészeti Szakközépiskola növendékei is pódiumra léptek. A Nemzetközi Balettfesztivál rendezője a Táncművészeti Főiskola, az Interart Fesztiválközpont Kht. és a Thália Színház volt, létrejöttét a Nemzeti

²⁰³ Megjelent: Réfi Zsuzsanna: „Táncművészet volt, van és lesz!” = Zene–Zene–Tánc, 2000. 7. évf. 6. szám, 4–5. o.

Kulturális Örökség Minisztériuma, valamint Pécs város kulturális bizottsága támogatta. A táncos találkozó tapasztalatait, tanulságait Dózsa Imre, a Táncművészeti Főiskola főigazgatója és Schanda Beáta, az Interart Fesztiválközpont Kht. vezetője foglalta össze.

– Milyen szempontok szerint válogattak, hogyan állították össze a jubileumi fesztivál meghívottjainak a listáját?

Dózsa Imre – Nehéz helyzetben voltunk, hiszen a közös ünneplésre szerettük volna meghívni az összes barátunkat, ismerősünket, de ebbe a kategóriába szinte a világ összes nagy iskolája beletartozik. Így végül azokat az együtteseket hívtuk meg, akik ebben az időszakban szabadok voltak, s el tudtak jönni a novemberi, budapesti találkozóra.

Schanda Beáta – Fontos szempont volt az is, hogy az együttesek vállalják a fellépés útiköltségét, nekünk ugyanis csak a magyarországi vendéglátásra futotta a keretünkéből.

– A fesztivál alatt összesen négy este léptek színpadra a táncosok, 13-án a Pécsi Nemzeti Színházban adtak gálaestet, 16-án, 17-én és 18-án pedig a Thália Színházban szerepeltek. Milyen műsorokkal érkeztek az együttesek?

D. I. – A fellépők a klasszikus balettől egészen a kortárs darabokig számos különleges koreográfiát hoztak, mi ugyanis egyedül az időtartamot kötöttük ki, s húsz percnél hosszabb darabbal nem lehetett színpadra lépni. Ennek alapján mindegyik iskola elküldte az ajánlatát, s mi a kínálatukból válogattuk ki a színre kerülő koreográfiákat. Az érdekességek közé tartozott, hogy az elmhurstiek premierként mutatták be új darabjukat, amelyet kimondottan erre a fesztiválra készítettek, a hollandok pedig magyar népzeneire született koreográfiát hoztak. Nagy tetszést aratott az Észak-Karolinai Egyetem *Balanchine-pas de deux*-je is, a két bécsi iskola, valamint a párizsi konzervatórium növendékeinek a szereplése, s a Magyar Táncművészeti Főiskola produkciói is méltán voltak sikeresek. A fesztivál egészéről egyébként videofelvételt készítettünk, s ezt az anyagot a főiskolán a későbbiekben remekül tudjuk majd használni, hiszen elemzésével, vizsgálatával összképet kapunk arról, hol tart a táncvilág, a balettképzés, hol hogyan dolgoznak.

– Milyen volt az együttesek hangulata, hogyan sikerült a vendéglátás?

S. B. – Összesen 137 fiatal táncos érkezett, s nagy örömünkre mellettük még szakembereket, táncal foglalkozó újságírókat is meg tudtunk hívni a fesztiválra. Nem volt egyszerű feladat ennyi embernek megszervezni az elhelyezését, próbáit, de rengeteg segítséget kaptunk a Táncművészeti Főiskolától, az ő oldalukról nagyszámú csapat vett részt a munkában. Az is sokban megkönnyítette a munkánkat, hogy a jubileumi balettfesztivál előkészítését már egy esztendővel ezelőtt megkezdtük. Szerencsére zökkenőmentesen zajlott minden, s a találkozó alatt egyetlen komoly sérülés történt. Az előadást sikerült így is megmenteni, a Magyar Nemzeti Balett táncosa, Hommer Csaba, aki néhány esztendővel ezelőtt táncolta a szerepet, vállalta ugyanis a beugrást, és egyetlen délután alatt felfrissítette a tudását. Azáltal pedig, hogy ez a seregszemle nem verseny volt, hanem találkozó, nagyon jó, oldott hangulatban zajlottak a próbák és az előadások. A legkiválóbbak is nagy odaadással nézték az ügyetlenebbek produkcióit, s tudtak örülni egymás teljesítményének, sikerének. Mindenki odafigyelt egymásra, a fiatalok támogatták, segítettek a többieket, és senkit sem zavart, hogy messze van a Pillangó utcai kollégium, ahol éjszakánként folyt tovább a társasági élet. A gyerekek nagyon élvezték a táncot

foglalkozásokat is, emellett pedig óriási élményt adtak számukra a Kazinczy utcai épület termeiben tartott közös gyakorlatok.

– Milyen tapasztalatok formálódtak ezeken a közös balettrákon?

D. I. – Minden szempontból sok újdonságot és meglepetést jelentettek a gyakorlatok, már csak a balettmesterek miatt is, hiszen a hazaiak mellett Észak-Karolinából és Londonból is érkeztek tanárok. A balettrákon látni lehetett, melyik iskola milyen metódussal dolgozik, hol mire helyezik a hangsúlyt. S bár Budapesten a Föld különböző pontjain működő iskolák találkoztak, kiderült, ma már nincs keleti és nyugati elkülönülés, a táncművészetnek a világ minden táján ugyanazok a technikai alapjai. Akadnak kisebb eltérések, van, ahol a felsőtestre figyelnek jobban, akad olyan iskola, ahol a fürgelábtechnika kap nagyobb hangsúlyt, de nincsenek óriási különbségek, a balettművészet ma már teljesen nemzetközi. Köszönhető mindez annak, hogy tíz-húsz évvel ezelőtt kezdődött vándorlásokkal világszerte balettmesterek, társulatok utaztak be a Földre, s alakították egymás művészetét. Számomra egyébként az is megnyugtató volt, hogy a gyakorlatokon kiderült, a Magyar Táncművészeti Főiskola hallgatói a legjobbak közé tartoznak.

– A fesztivál keretében szimpóziumot is tartottak a tánc szerepéről, jelentőségéről a XXI. században. Milyen elképzeléseket fogalmaztak meg a Körtvélyes Géza bevezetőjével kezdődött délelőtti beszélgetésen?

S. B. – A szimpózium rengeteg érdekes kérdést vetett fel. Szó esett például arról, ki hogyan éli meg a szakmailag alkalmatlan fiatalok eltanácsolását, vagy hogy mennyire látogatják a tanárok egymás óráit. Mindenki egyetértett abban, hogy a táncművészet jövőbeni fejlődéséhez olyan táncosok képzésére van szükség, akik sokféle tudással lépnek színpadra, s kortárs táncban is járatosak. Érdekes volt az a felvetés is, amely azt taglalta, hogy a táncoktatás egyik gondja a világban egyre terjedő, kötöttségek nélküli, szabad gyermeknevelés, hiszen ez éles ellentétben áll a balett-termini fegyellemmel, s ilyen külső körülmények között sokkal nehezebb a táncművészet szigorú, kötött formáit betartani és betartatni.

D. I. – Ezen a beszélgetésen kiderült, a világ minden táján ugyanazokkal a gondokkal küzd a balettktatás, s most végre kipanaszkozhattuk egymásnak magunkat. Megállapítottuk, hogy a tánc jövőjét illetően megnyugodhatunk, számos kiváló tehetség biztosítja a folytatást. Táncművészet volt, van és lesz!

– A budapesti fesztivál érdekessége volt az is, hogy lehetőséget teremtett a fiataloknak arra, hogy lássák egymás produkcióit. Mennyire vált ettől szakmaivá a közönség? A Thália nézőterét csak táncosok töltötték meg?

D. I. – Nem, hiszen mi semmiképp sem csak a szakmának szóló érdekességet akarunk rendezni, hanem olyan seregszemlét, amely élményt nyújt a publikumnak is. A növendékek mellett táncszerető nézőkkel telt meg a Thália Színház. Nagy ovációval fogadták a produkciókat, s a fesztivál óta számos köszönőlevelet kaptunk. Talán ez a találkozó hozzájárult ahhoz is, hogy a közönség figyelmét a balettre, a táncra irányítsuk, hogy egyre több ember érdeklődését keltsük fel a mi művészeti águnk iránt. A fiatal magyar táncosok számára pedig azért volt nagyon jelentős ez a sorozat, mert így repülőjegy, útiköltség nélkül kaptak képet arról, hogy a világban ki hol tart, milyen erényei, hibái van-

nak az egyes iskoláknak, s ennek tükrében könnyebben tudják saját teljesítményüket is elhelyezni a rangsorban. Egyébként a fesztivál hozadékát, azt a többletet, amit a közönség mellett a főiskolai hallgatóknak nyújtott, igazán csak később tudjuk majd lemérni. Mindenesetre érdekes volt az a tapasztalat is, hogy mennyivel másképp táncolnak azok a növendékek, akiknek rendszeresen van lehetőségük a színpadra lépésre. Ezért bízom abban, hogy a főiskolának sikerül új otthonként megkapnia az ELTE Amerikai úti épületét, ahol lehetne egy saját színháztermünk is. Abban is reménykedem, a rám jellemző, harcos optimizmussal, hogy a következő tanévet már ebben az új épületben kezdhetjük.

– S lesz folytatása is a balettfesztiválnak?

D. I. – A siker, a részt vevő együttesek pozitív visszajelzése alapján mindenképp. Hagyományteremtő ez a kezdeményezés, hiszen ilyen találkozót, ahol a világ minden tájáról érkezett együttesek közös esteken lépnek színpadra, ahol együtt gyakorolnak, dolgoznak, most rendeztek először. Lesz tehát II. Nemzetközi Ifjúsági Balettfesztivál, a kérdés csak az, hogy két vagy három év múlva, hiszen még nem tudjuk, mikorra sikerül megteremtünk a következő találkozó anyagi feltételeit.²⁰⁴

28. Rokob Tibor: A Drechslerből az Amizoni-házba (2002)²⁰⁵

A Columbus utcába költözik az Operaház tőszomszédságából a Táncművészeti Főiskola, de a balett-termek egyelőre a Kazinczy utcában maradnak, a diákszálló pedig a Pillangó utcában.

A balett-táncosok első iskoláskorú képzése 1937-ben kezdődött az Operaházban. 1950-ben megszületett az Állami Balett Intézet, saját épülete akkor még nem volt. Első, Benczúr utcai otthonukat néhány hónap után megkapta a kínai nagykövetség. Az intézetet később a Néprajzi Múzeum fogadta be. Igazi otthonuk azonban hosszú évtizedekre az Operával szemben, az Andrássy út 25. alatti háromemeletes Drechsler-palota lett, amely egykor Lechner Ödön és Pártos Gyula tervei szerint eredetileg lakóháznak épült. A gyakorlati képzés azonban a hetvenes évek közepe óta az intézet Kazinczy utcai ideiglenes balett-termeiben zajlik. A kilenc-tíz éves vidéki növendékek kollégiumát eredetileg a Gellérthegy oldalában lévő pálos kolostorban rendezték be, de a rendszerváltozás után ezt visszaadták az egyháznak, és a diákok átmenetileg, két évre az ELTE Amerikai úti Bolyai Kollégiumában kaptak helyet. Innen aztán a főiskola kollégistáit átköltöztették a Pillangó utcába, egy időközben megszünt munkásszállóba.

Dózsa Imre főigazgató 1998-ban már másodszor vállalta el az intézmény vezetését. Két nagy álma közül az egyiket már 1983-ban sikerült valóra váltania. Az ő nevéhez fűződik ugyanis a táncosok felsőfokú diplomájának elismertetése, a Magyar Táncművészeti Főiskola létrehozása. A Kossuth-díjas, kiváló művész másik nagy álma a londoni és párizsi tánccentrumokhoz hasonló itthoni központ kialakítása.

²⁰⁴ A főiskola a II. Nemzetközi Ifjúsági Balettfesztivált 2003. november 11–16. között rendezte meg.

²⁰⁵ Megjelent: Rokob Tibor: A Drechslerből az Amizoni-házba. A Táncművészeti Főiskolának holnapig kell kiköltöznie a palotából = Népszabadság, LX. évf. 16. szám, 2002. január 19. 34. o.

A főiskola mostani költözködésének részeként november vége óta a diákok elméleti oktatása már nem az Andrássy úton, hanem a zuglói Columbus utca 87-ben zajlik. Ez a ház eredetileg is iskolának épült. A századfordulón Amizoni Károly vaskereskedő alapítványából hozták létre a bentlakásos Országos Magyar Nőnevelő Intézetet, amelynek feladata művelt háziasszonyok és családjuk képzése volt, és a második világháborúig működött. Az impozáns, háromszintes, háromemezer négyzetméteres vörös téglapalota az Amerikai út 96. szám alatt volt. Mai új címe azért Columbus utcai, mert a ház mostani bejáratát utólag alakították ki. (A százéves, patinás iskolához 1960-ban emeletes épületrészt toldottak.) A falon az Andrássy útról hozott magyar és angol nyelvű táblán már a Magyar Táncművészeti Főiskola neve olvasható.

Dózsa Imre – mint mondja – szinte mániákusan küzdött az intézmény átköltöztetéséért, szinte minden idejét az Oktatási Minisztérium és az egykori iskolájából szállodát építő Plaza Centers befektetőcsoport szakembereivel töltötte. Végül a befektetőkkel sikerült megállapodni, hogy felújítják a Columbus utcai épületet, és a Drechsler-palotából való végleges kiköltözés fejében a zuglói telken új, 3000 négyzetméteres épületet is felhúznak a gyakorlati képzés számára. A tizenkét balett-termes, kétszintes ház terveit Lázár Antal építész már elkészítette. November 15-én az építési engedélyt is megkapták. Az építkezés megkezdéséhez három hónap áll rendelkezésükre.

A főigazgató elmondta, hogy a Drechsler-palotából január 20-án kell véglegesen kiköltözniük, de a bérleti jogot csak akkor adják át, ha már áll az új épület. Ha az év végéig mégsem készülne el, a főiskola még visszaléphet a szerződéstől. Ő azonban szeptemberben már ott szeretné kezdeni a tanévet.

Az elméleti oktatásnak helyet adó épület termeit már belakták a növendékek. A táncosok a félemeleten háromszáz személyes, felújításra váró előadót örökölték. Ennek színházteremmé alakítása megszabadítaná az intézményt krónikus terembérleti gondjától. A házhoz illesztett épületrész földszintjén kap majd helyet az ebédlő. Elkészültéig az Andrássy úton étkeznek a növendékek.

Dózsa Imre szerint az új táncközpont egyetlen gyenge pontja a Pillangó utcai diákszálló. Úgy véli, hogy az ötvenes években épült munkásszálló alkalmatlan arra, hogy tizenéves fiataloknak megfelelő otthont biztosítson. Tervei szerint a diákok visszaköltöznenek a Bolyai kollégiumba (ahol ma az ELTE hallgatói laknak), Benkő Ágnes, a főiskola diákoththonának vezetője azonban nem szívesen látná, ha a növendékek a Bolyai lerobbant épületébe kerülnének, ahol nemcsak a hely kevés, hanem a mosdó és a fürdő is. Ő úgy véli: ha a kollégium is a tánccentrumba költözne, a diákok szinte semmit sem látnának Budapestből, nem maradna civil életük.

Dózsa Imre nem fogadja el ezeket az érveket. Úgy véli, hogy a növendékek a napi több mint tíz óra munka után az otthonuktól függetlenül is járhatják a várost, ahogy fellépéseik alkalmával mindezt meg is teszik. Ha a külföldi példákat követve az intézménynek sikerülne megszereznie a régi ELTE-kollégiumot, a növendékek sokkal később kelhetnének, és megszűnhetnének az utazással, étkezéssel kapcsolatos gondok. A főigazgató szerint a Bolyai kollégium mai infrastruktúrája is megfelelne, de a tervek szerint később emeletráépítésre is sor kerülhetne. Persze mindennek előbb az anyagi háttérét kellene biztosítani.

Bár Dózsa Imre és Benkő Ágnes ebben a kérdésben gyökeresen ellentétes álláspontot képvisel, arról mindketten egyformán vélekednek, hogy a főiskolára kerülő fiatalok néhány hét elteltével szinte szerelmesek lesznek a táncba. Már kilenc-tíz évesen is pontosan tudják, mit akarnak, és kitartásukkal sokszor szüleiket is meglepik. Őket is rabul ejti a tánc varázsa.

29. Kaán Zsuzsa: A Diótörő a Tháliában (2009)²⁰⁶

Szinte pontosan tíz év telt el a főiskola Robert Lindgren-féle *Diótörő*-premierje óta. Fel-nőtt rajta, felnevelődött benne úgyszólván tíz generáció. Hiszen ahány évfolyam, annyi balettos nemzedék – mondhatjuk némi túlzással. Csajkovszkij zenéje és az amerikai koreográfus lépésanyaga természetesen nem változott, viszont Kentaur, az 1999-es budapesti bemutató jelmeztervezője 2006-ban a jelmezek mellett a díszleteket is újratervezte. Lehet, hogy ettől? Nem is tudom... A Thália Színházban, az idei sorozat utolsó napján, december 20-án mindenesetre egy másik, érett előadást láttam. A régi nem tetszett, a felújított igen.

Idillikus hangulat, békebeli atmoszféra: az áttetsző előfüggöny mögött sétálnak a vendégek, majd „élőben” is megérkeznek egy elegáns polgári lakás előszobájába. A Dada (Szabó Zsófia) s az Apa (Iváncsa Soma) fogadja őket. Nagy az izgalom. A háziak a kicsikkel szembeköötösdit játszanak, hogy elűssék az időt, de végre itt a pillanat, hogy beléphet-senek a hatalmas, elegáns nappaliba. Középen ragyog a karácsonyfa.

Az apa a fiúkat, az anya (Hegedűs Judit) a lányokat gyűjti maga köré. Páros tánc kezdődik, két félkörben. A szülők és a gyerekek, sőt a nemek és korosztályok is váltják egymást. Bejönnek a nagyszülők is (Tasnádi Lili, Bolla Bence), a maguk módján szintén „táncra perdülnek”, majd leülnek a szalonban. Kezdődik az ajándékosztás. A fiúk dobokat kapnak, a lányok babákat. Klára, a háziak kislánya (Kiss Réka) a diótörőt.

Nagybátyja, Drosselmayer bácsi (az egykori operaházi táncos: Bihal István) érkezését hirtelen sötétség kíséri; félnek is a gyerekek, de csakhamar ismét kivilágosodik. Drosselmayer bűvészkedik a gyerekeknek. Csinos kiskamasz unokaöccse, akit magával hozott (Rónai András), bűvészinasként segít neki. A bácsi babákat varázsol elő: a keccses Pierette-et s a délceg Pierrot-t (Purszky Lillát és Szanyi Tamást), majd egy remek Huszárt (Kerekes Soma Lőrincet), aki ruganyosan, jó tempóban táncol. A kisfiúk vidám lovackázását Drosselmayer újabb játéka követi: a diótörés! Természetesen a Diótörő-baba segítségével, ami igazán csak Klára kezébe való! A rosszcsont testvér (Varga Kristóf) szeleburdiságát a nagybácsi orvosolja, Klára pedig elringatja a babát, akinek még kiságya is van, hogy lefektethesse.

Távoznak a vendégek, Klára elalszik. Drosselmayer visszatér, de már olyan, mint egy óriás denevér. Klára felébred. Valóság ez vagy már az álom? Űt az óra; hatalmas egerek népesítik be a szobát. A tárgyak megmozdulnak, megnő a karácsonyfa. Támadnak az egerek, ám a kis huszárok is felsorakoznak. Klára bátran segédkezik a harcban, Diótörő

²⁰⁶ Megjelent: Kaán Zsuzsa: A Diótörő a Tháliában = Táncművészet, XL. évf. 2009. 5. szám, 18–19. o.

pedig párbajozik az Egérkirállyal, és legyőzi! Egyszeriben megszépül, és hullani kezd a hó! Klára és az unokaöccsre nagyon is hasonlító Diótörő egy varázshintón mesebeli utazásra indul. Útjukat a Hókirálynő (Sári Réka), a Hóherceg (Jellinek György) és a Hópelyhek kara (a tizenhat tagú „balettkar”) kíséri...

A bájos gyerekpáros a második felvonás színhelyére is a hintón érkezik. Ez már Cukorkaország, ahol egy pompás emeletes tortán mint trónon foglalnak helyet. Arányaikban majdnem olybá tűnnek, mint a marcipánfigurák. (Kentaur ezúttal is remekelt!)

Cukorkatündér birodalmában rengeteg a látnivaló. A Spanyol tánc három temperamentumos párja, majd az Arab tánc egzotikus kettőse (Hegedűs Judit – Ruzsom Mátyás) és négytagú kíséretük, a pajkos és virtuóz Kínaiak – mind precízen kidolgozott, jól megoldott szakmai feladatok. Az Orosz trepak öt fiútáncosa már vastapsot kap, és azt is érdeml! Majd az operaházi, Vajnonen-féle, háromfelvonásos *Diótörő*-balett pas de trois-zenejére négy lány és egy fiú nagyszerű Marcipántánca következik. Amerikai „truváj”, hogy Ginger-mama is meglevenedik (Sík Milán). Bár számomra inkább karácsonyi óriás-gránátalmára hasonlít, amelyből vidáman gurul ki a nyolc fűrge kis „magocska”.

A kellemes, élvezetes divertissement éke azonban mégis a Virágkeringő! A három szólista (Sári Réka, Kelemen Ágnes, Csonka Vanessza), akárcsak a tizenkét tagú női kar, kecsesen és harmonikusan készíti elő a nagy kettőst: a közismert *Diótörő*-pas de deux-t. Míg az operaházi Vajnonen-féle balettben ezt a két főszereplő: az álmában Mária hercegnővé „serdült” Marika és szerelme: Diótörő herceg adja elő, addig Lindgren változatában, akárcsak számos más nyugati verzióban, Cukorkatündér és hercegi párja táncolja el. Aranyvasárnap estéjén, a Thália színházi sorozat utolsó *Diótörő*-előadásán a Cukorkatündér szerepében tündöklő Felméry Lili és partnere, az elegánsan táncoló Majoros Balázs ezzel a kettőssel nemcsak kivételes élvezetet szerzett, de az egész előadást is megkoronázta!

A fejlődés okait keresve úgy gondolom, hogy a rendező-producer Dózsa Imre elhivatottsága az évenkénti előadás-sorozat iránt érthető és eredményes. Az elmúlt tíz év bebizonyította: igaza volt, amiért ragaszkodott ahhoz, hogy alkalmanként, kvázi főiskolai növendék-együttest állítson színpadra! Meglehet, hogy a hallgatók számára az októbertől december közepéig tartó próbaidőszak nagyon megterhelő, hisz emellett még számos más szakmai és közismereti feladat vár rájuk. De az összmunka és a teljesítmény önmagáért beszél. A növendékek az évek során szinte belenőttek egymás szerepeibe, színpadi rutint szereztek, és hozzá megtanultak precízen, tisztán, egyszerre dolgozni. Mindez persze a balettmestereket, Szőnyi Nórárt, Mráz Kornéliát, s elsősorban a próbavezető Sebestény Katalint dicséri. De közös siker, hogy a koreográfia sokkal muzikálisabbnak, a mesejáték pedig egységesebbnek tűnik, mint korábban.

Végül Kentaur sok bravúros látványeleme is nagyon jól tett – elsősorban persze a kiállításnak. A látvány minősége azonban még a dramaturgiát is kedvezően befolyásolta, sőt a darab egészét is megnesemesítette. Az „amerikai” jegyeket (a show-jelleget, a sok füstöt, a jégrevü-hatást stb.) mellőzve, egy bensőséges, családcentrikus, gyerekközpontú, művésziileg magas színvonalú kamaraelőadás született a főiskola égisze alatt.

És vajon mi mással lehetne a balett szépségét és korszerűségét a nézőtér elégedett szülő- és főleg gyerekközönsége számára a legvonzóbban demonstrálni, ha nem az ilyen

friss-kellemes élménnyel? A hatást pontosan jelzi, hogy a színpadi gyerekszólások némely produkcióját mind a szünet alatt, mind az előadás végén a közönség „utánpótlás-korosztálya” az előcsarnokban élvezettel felelemlette, és néhány részletét némelyikük még „be is mutatta”.

Legszébb reményeink szerint belőlük lesznek a jövő Klárai és Diótörő hercegei.

30. Zádrovich Aliz: Tízévesen az álmok kapujában. Kiből lesz a balerina?²⁰⁷

A balerinák világa kívülről nézve mesészerűen varázslatos. Kecses vonalaikkal szinte úsznak a levegőben, csodálatra méltó előadásukért tapsvihar a jutalmuk. Hogy milyen kemény munka van emögött? Elmentünk a Táncművészeti Főiskola balett-előkészítőjének felvételijére, hogy testközelből is megismerjük ezt a kettősségekkel teli pályát, amelyre tízéves korban kell elköteleződni.

Napsütéses szombat délelőtt van, a felvételizők lassan szállingóznak a Táncművészeti Főiskolára. Szép arcú, hosszú hajú, nádszálvékony kislányok és kissé megszeppent kisfiúk szállnak ki az autókból. Amint belépnek a főiskola ajtaján, anyukától, apukától már búcsúzniuk is kell, mert a szülők nem lehetnek velük a felvételi alatt. Egy gyors átöltözés és frizuraigazítás azért még belefér.

Zsófi és anyukája késve érkezik, mert épp egy művészeti stúdióból jönnek. Zsófi ott tölti minden szombatját: színészetet, táncot, éneket tanul. – Hatévesen már a Madách Musical Tánciskolában balettozott, neki ez az élete. Imád táncolni, szerepelni – mondja az anyukája, Szabó Ivett. – A balett mellett jár társastáncre, latin táncra, színpadi táncra, tanul zongorázni, fuvolázni, gitározni. Nagyon szeret a középpontban lenni. Nem hiszem, hogy elkeseredik, ha nem veszik fel, mert ő nemcsak táncolni szeret, hanem elsősorban szerepelni.

Forduljon az a csipő!

Mielőtt elkezdődik a felvételi, benézhetek egy balettórára. Egy tizenhat éves fiú próbál épp a balettmesterével. Követni is nehéz az ide-oda röpködő idegen szavakat, mindegyik egy-egy pózt, egy-egy mozdulatot jelöl. Ámulva nézem, ahogy az egekbe emelkednek a fiú hosszú lábai, közben a karját egyenesen, mozdulatlanul kell tartania, persze úgy, hogy a válla „ne a fülében legyen”. Szinte remegésig feszülnek az izmai, miközben keményen kell koncentrálnia minden egyes porcikájára. Ha nem emelkedik eléggé a láb vagy nem fordul eléggé a csipő, a balettmester megemeli, elfordítja. „Ne szisszenj fel, csak koncentrálj!” – mondja neki. A fiú példásan kitarja a pózt, majd a végén mély sóhajjal fújja ki magából a felgyülemlett feszültséget. Kemény. Embert próbáló. De ha ez a fiú eljut az Operaház színpadára – mert mint mondják, kivételes tehetség –, az valószínűleg mindenért kárpótolni fogja.

²⁰⁷ Megjelent: Zádrovich Aliz: Tízévesen az álmok kapujában. Kiből lesz a balerina? = Nők Lapja, 63. évf. 12. szám, 2012. március 21., 28–29. o.

Pár szobával arrébb már zajlik a felvételi. Minden az orvosi szűréssel kezdődik. Dr. Mády Ferenc ortopéd orvos, egyetemi docens húsz éve vizsgálja a leendő balerinákat, balettművészeket. Először a hét kisfiú érkezik. Fel kell feküdniük egy ágyra, ahol a doktor úr „hajtogatja” a lábaikat jobbra, balra, előre, hátra, majd állva is megvizsgálja őket. Előrehajlás, fejforgatás. Ezek a legfontosabb gyakorlatok. – A leendő balettművészeknek kell, hogy legyenek bizonyos többletképességeik az átlagemberhez képest – magyarázza az orvos. – Hajlékonyak, szépen forog a fejük, amikor forognak, szép tengelyük van. Ehhez valamivel nagyobb ízületi mozgáspályára van szükség, mint az átlagembernek. A klasszikus baletthez főleg a csípőízület kifelé fordíthatósága szükséges. Ez az egyik, amit vizsgálunk. A másik a fej forgathatósága. Az átlagemberé nem sokban különbözik a balettosétól, de ha 10-15 fokkal kevesebbet forog a fejünk, akkor utána fordulunk a törzsünkkel, ám ezt a színpadon nem lehet megcsinálni. Azt is nézzük, hogy mennyire tudnak lehajolni. Ez a comb hátsó részén lévő izmok hosszúságától függ. Fontos, hogy a testi adottságokat megvizsgáljuk, mert ha valakinek a teste nem alkalmas a balettra, akkor kár elkezdenie, és éveket beleölnie. Persze van, amit nem lehet megjósolni: ilyen a testalkat. A szülőknek be kell kalkulálniuk, hogy tinédzserkorban megváltozhat a gyerek alkata, és ha ez hormonális alapú, akkor ezen nem is lehet változtatni, még diétával sem.

Vállalják az ezzel járó életformát

Az orvosi vizsgálat, a közismereti vizsga és az éneklés után következik a szakmai felvételi, egy tízfős zsűri előtt. A terem előtt izguló nagypapát találók. Ő Brieber János, a néptánc tanszék vezetője. Kiderül, hogy az unokája, Vince is a felvételizők között van. – Nálunk az egész család táncol – mondja a mester. – Az unokám anyja, apja, nagyanja, nagypapa, nagynénje, nagybátyja. A fiúnk egyszer csak odaállt az anyja elé, és azt mondta: „Mami, úgy döntöttem, szeretnék felvételizni a balettintézetbe, és azt szeretném, ha a nagypapa tanítana néptáncra. Bár én tudom, milyen nehéz pálya ez, nem akartuk sem lebeszélni, sem rábeszélni. Ha felveszik, mindenben támogatni fogjuk, és ha én tanítom, biztos, hogy nem fogok kivételezni vele. Aki ide bekerül, az abba sem akarja hagyni. Most nagyon izgulok, remeg a gyomrom – mondja izgatott mosollyal a táncművész nagypapa.

Közben bent a teremben újra „végighajtogatják” a gyerekeket. Táncolniuk még nem kell, hiszen nem szükséges előképzettség. A felvételire időnként benéz Szakály György, a főiskola rektora, Kossuth-díjas balettművész. A rektor úrtól megtudom, hogy az ő idejében még háromezer-hatszáz jelentkező volt a balettintézetbe, ehhez képest most összesen 47 lány és 7 fiú jött el a felvételire. Tavaly is már csak egy évfolyamot tudtak megtölteni növendékekkel. – A mai világban nem divatos gondolkodás azt mondani a gyerekeknek, hogy csak 9 évig kell reggeltől estig gyakorolni, és akkor lehet, hogy jó táncos lesz – mondja Szakály György. – A szülők is afelé hajlanak, hogy van ennél könnyebb szakma, miközben tisztában vannak az értékeivel. Becsülendő, hogy akik kitartóan itt vannak, azok vállalják az ezzel járó életformát. Mert ők nem olyanok, mint a mai trendi fiatalok. Elképzelhetetlen, hogy valaki visszaszóljon vagy véleménye legyen az oktatásról. És nem azért, mert annyira magabiztosak vagyunk, hanem azért, mert mindig lesz valaki a táncos előtt – egy koreográfus, egy együttes igazgató –, aki megmondja, hogy mit csináljon.

Nálunk is van lemorzsolódás. Van, aki menet közben feladja magától, mert úgy érzi, nem tud megfelelni. Van, akinek úgy megváltozik a teste, hogy mi is jobbnak látjuk, ha abbahagyja a balettot. Olyan is előfordul számtalanszor, hogy egy másik szakírányra – néptáncra vagy modern táncra – irányítjuk át. Aki mégis végigcsinálja a kilenc évet, azok közül több mint kilencven százalék hosszú évekig, évtizedekig megmarad a pályán. A legtöbben külföldre mennek. Nemcsak a pénz miatt, hanem azért is, mert itthon kevésbé tudják használni azt a rengeteg szakmai tudást, amit itt kilenc év alatt megszereztek.

„Sok mindent fel kell áldozni”

Miért vonzó mégis ez a pálya, a kemény munka, a sok lemondás ellenére is? – kérdezem Horányi Adrienn, az iskola 8. évfolyamos tanulója, aki az Operaház karácsony esti *Diótörő*-előadásán a második felvonásban játszhatta Mária hercegnő szerepét Solymosi Tamás, a Nemzeti Balett igazgatója oldalán. – Imádom táncolni, imádom azt a rengeteg élményt, amit kapunk. Kicsi korunk óta együtt vagyunk az évfolyamtársaimmal, nagyon jó közösség alakult ki. Megéri az áldozat. Aki táncolni akar, és tényleg komolyan gondolja, annak itt a helye – mondja Adrienn.

Valami ilyesmiről álmodozik Zsófi, Vince és a többi kislány és kisfiú. Fellépésekről, sikerről, csillogásról. Persze ez csak keveseknek sikerülhet, de akinek mégis, az előtt szép pálya áll. Aki most lemaradt, a májusi pótfelvételre még jelentkezhet!

31. Arculatváltás kíséri az egyetemmé válást a Magyar Táncművészeti Főiskolán (2017)²⁰⁸

Mérföldkő az Állami Balett Intézet jogutódjaként működő Magyar Táncművészeti Főiskola életében, hogy 2017. február elsejével egyetemi rangra emelkedve Magyar Táncművészeti Egyetem néven folytatja az országban egyedülálló és Európában is kiemelkedő oktatói, kutatói tevékenységét. A kormányzat és a parlament ezzel a döntéssel a többi művészeti egyetemmel egyenrangú képzéssé emelte a 67 év óta itt zajló pedagógiai munkát. Az átalakulást követően az intézmény a Magyar Táncművészeti Egyetem, rövidítve MTE nevet használja, az átalakulást arculatváltás is kíséri.

Az MTE – a hazai táncművész- és táncpedagógus képzés központja

Az 1950-ben alapított intézmény korábban az Operaházzal szemben az Andrássy úti Drechsler palotában működött azzal a céllal, hogy az orosz Vaganova balett-technikára alapozva utánpótlást biztosítson az Operaház társulata számára. Jelenleg a Columbus utcai campuson három művészképző szakírányon (klasszikus balett, néptánc, modern tánc) olyan összetett oktatás zajlik, amely Európában is egyedülálló módon az alapoktól a tudományos fokozatig képes a hallgatókat eljuttatni.

A klasszikus balett előkészítő évfolyamaiba 10 éves kortól lehet jelentkezni, a felvettek az intézmény Nádasi Ferencről elnevezett közoktatási intézményében folytatják

²⁰⁸ Sajtóközlemény. MTE – Kommunikáció. Összeállította: Péli Nagy Kata. Közzétéve: 2017. február 1.

közismereti tanulmányaikat az 5. osztálytól. A néptánc és modern szakirányra jelentkezők a 14. életév után ugyanitt középiskolai szinten tanulnak tovább. A sajátos képzési rendszert éppen az adja, hogy a táncművészképzés, amely felsőfokú képesítéssel zárul, korábbi életkorban kezdődik, mint más intézményben. A klasszikus balett esetén 6 év alapozás után 3 évig felsőfokú tanulmányok következnek. A néptánc és modern tánc szakirányon pedig a szakmai második évfolyam befejeztével tehető felvételi vizsga a felsőoktatási alapképzésre. Ez utóbbi két szakirányon nem indul minden évben évfolyam.

Az intézmény másik oktatási pillérét a Koreográfus- és Táncpedagógus-képző Intézet adja, ahol a két felsőoktatási szinten (BA, MA) és számos specializáción nemcsak pedagógusképzés zajlik, hanem itt összpontosul a felsőfokú koreográfusképzés is, és számos elméleti szak.

A 2016–17-es tanévben a Táncművészképző Intézetben 27 kislány és 5 kisfiú kezdte meg tanulmányait a klasszikus balett szakon. Az intézménybe jelentkezők létszáma évről évre lassú emelkedést mutat. A Koreográfus- és Táncpedagógus-képző Intézet 5 különböző szakirányára a most induló tanévben 118-an nyertek felvételt. Elindult egy új képzés külföldiek számára, az angol nyelvű táncos és próbavezető alapszak, klasszikus balett specializációval.

Az MTE – mint regionális oktatási központ

Az intézmény az utóbbi években régiós szakmai kapcsolatai révén közép-európai oktatási központtá vált. Új fejlemény, hogy az Alma Mater Europaea – Evropski Center Maribor magánegyetemmel együttműködve tavasszal keresztfél éves klasszikus balett tanári MA szakot létesít Szlovéniában. Korábban már indult hasonló táncpedagógus képzés Zágrábban, ahol a közelmúltban fejezte be tanulmányait az első végzős évfolyam.

A tágabb nemzetközi kapcsolatokat tekintve az intézmény Japánban, Tokióban rendszeresen tart a balettművész szak számára éves megtekintést, ahol Szakály György rektor több száz jelentkezőből választja ki azt a pár tucatot, akik sikeres próbatáncot követően felvételt nyernek az egyetemre. Egy ilyen megtekintésen nyert 4 évvel ezelőtt ösztöndíjat Takamori Miyu, aki jelenleg az egyetemet képviseli a most zajló 45. Prix de Lausanne Nemzetközi Balettversenyen.

Idén először már Olaszországban, La Spezia városában is lesz helyi válogatás az olasz jelentkezők számára. Jelenleg több mint félszáz külföldi diák tanul az MTE-en, elsősorban a klasszikus balett szakirányon, főleg Japánból, a skandináv országokból, Ausztráliából, Szlovéniából, Olaszországból.

MTE tanári kar – elismert kiváló művészek, koreográfusok, pedagógusok

A Magyar Táncművészeti Egyetem oktatói gárdája a hazai táncélet számos elismert, sikeres és gazdag alkotói-előadói pályát bejárt táncművészből áll. Alaptörekvése az intézményvezetésnek ma is, hogy a legjobbak itt folytassák lezárt művészi pályájukat pedagógusként. Idén kezdte meg évfolyamvezető balettmesterként első oktatási évét Oláh Zoltán, a Magyar Nemzeti Balett első magántáncosa. Személyével tovább bővül azok köre, akik aktív táncosként, a klasszikus balett hazai ikonjaként az utánpótlás szakmai

felkészítésének szolgálatába állítják mesteri tudásukat. Korábban már csatlakozott a főiskola táncművészképző intézetének munkájához Volf Katalin, Végh Krisztina, Grecsó Zoltán, Krausz Alíz, Appelshoffer János.

Munkájuk elismeréseként a szenátus szeptemberben címzetes főiskolai tanárrá nevezte ki Volf Katalin Kossuth-díjas balettművészt, címzetes főiskolai docenssé Végh Krisztina balettművészt, Kiváló Művészt. Ezzel egy időben professzor emeritus kitüntető címet adományozott Brieber János főiskolai tanárnak, aki szeptember 15-én töltötte be 70. életévét.

Az MTE mint egység – Lőrinc–Merényi Projekt

2017-ben az utóbbi évek legjelentősebb beruházása kezdődött meg: 1,2 milliárd forintnyi ingatlanfejlesztés-építés eredményeként külön infrastrukturális egységként csatlakozik majd a campushoz a Koreográfus- és Táncpedagógus-képző Intézet, amely eddig elkülönülve, a város távolabbi pontján működött, meglehetősen mostoha körülmények között.

A beruházás a tervek szerint 225 nap alatt befejeződik, és még az év vége előtt megkezdődhet az intézet átköltöztetése az új helyre. Ezzel megszűnik a földrajzi széttagoltság, és a Columbus utca–Dorozsmai utca–Amerikai út–Kacsóh Pongrác út által határolt területre koncentrálódik a tevékenységek teljes vertikuma. A Stúdió In-Ex tervei alapján készülő létesítmény három épületrészében három szinten egyebek mellett 6 táncterem, 3 tanterem, 9 vendégszoba, öltözők, tanszéki és adminisztrációs irodák, közösségi terek, kiszolgálóhelyiségek, közlekedők, zöldtető és terasz lesz. A projekt szponzora az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a beruházást az Állami Balett Intézet egyik alapítójáról és első igazgatójáról, valamint feleségéről, a Vaganova-féle balettmódszer hazai meghonosítójáról, Lőrinc–Merényi Projektnek nevezték el.

Az MTE – mint kutatási központ

A Magyar Táncművészeti Egyetem a közeljövőben doktori iskola beindítását is tervezi. Az intézményben évek óta magas szintű tudományos tevékenység zajlik, együttműködve az MTA Táncstudományi Munkabizottságával. 2007 óta rendszeres szakmai konferenciák keretében lehetőség van a táncelméleti és táncpedagógiai kutatások széles körű ismertetésére.

V.

VIZSGAELŐADÁSOK KRITIKÁI

Az intézményben folyó művészképzés legfontosabb, leglátványosabb, és művészetpedagógiai szempontból legjobban értékelhető eredményei a tanév végi balett, néptánc és moderntánc vizsgaelőadások. Az alábbiakban bő áttekintést adok közre a hazai nyomtatott és internetes sajtóban 1954 és 2016 között megjelent e tárgyú kritikákból. Felvettem a fejezetbe néhány olyan egyéb cikket is (kommentár, interjú, tudósítás), amelynek tárgya kifejezetten az adott tanév vizsgaelőadása volt.

A publikációk között első helyen a táncművészeti szaksajtó áll: a Táncművészet (1951–1956, 1976–2010, 2014-től), a Muzsika táncrovata (1959–1976), a Táncművészeti Értesítő (1963–1976), az angol nyelvű Hungarian Dance News (1978–1989), a Zene–Zene–Tánc (1994–2012) és a www.tanckritika.hu portál (2010–2016). Eredeti vagy utánközlött reflexiók az Állami Balett Intézet 1961–1970 között kiadott évkönyveiben is napvilágot láttak. Az '50-es évek közepétől a '90-es évek közepéig rendszeresen megjelentek tánckritikák az országos napilapokban (fontossági sorrendben: Magyar Nemzet, Népszava, Magyar Hírlap, Esti Hírlap, Népszabadság), valamint 1976–1984 között a Pesti Műsor című hetilapban. Az 1957-ben indult Film–Színház–Muzsika 1988-ig főleg képriporttal, olykor rövid kritikával kísérte figyelemmel a végzősöket. Alkalmasszerűen sok más (közte idegen nyelvű) hazai orgánium is reflektált, gyakran csak rövidhír formájában. A cikkek magukon viselték szerzőjük szemléletét, értékrendjét, s különösen az adott sajtóorgánium terjedelmi korlátait; ez okozhatott aránytalanságokat. Legalább egy cikket valamennyi vizsgáról sikerült találnom, kivéve a 2011. évi néptánc vizsgaelőadást, amelyről – tudomásom szerint – sehol sem jelent meg kritika. 1951–53-ban, 1955–56-ban, 1966-ban és 1983-ban nem volt végzős balettévfolyam.

E fejezetben a táncművészeti szaksajtóból és az említett hetilapokból a kritikákat a teljesség igényével, a napilapok esetében teljességre törekedve teszem közzé. Lehetnek cikkek, amelyek elkerülték a figyelmemet. Azonos évből legfeljebb öt, különböző szerzőtől származó kritikát választottam ki. (Emiatt nem közlöm pl. a Hungarian Dance News cikkeit, mert szerzőik ugyanerről magyar nyelven is publikáltak.) Nem vettem fel a rövid, hírszerű vagy kritikát nem tartalmazó tudósításokat. Ha a cikk a kritikán kívül egyéb témát is érint, csak a vizsgaelőadásra vonatkozó részletét közlöm.

A fellelt, de nem közölt írások adatait lábjegyzetben megadtam. A fotók közlését technikai okokból mellőztem. Mindenhol feltüntettem a közlemények lelőhelyét, igyekeztem feloldani a rövidített szerzői neveket. Jelezttem, ha a cikkben szereplő növendék később más művésznéven vált ismertté (minden előfordulásakor, de cikkenként csak egyszer). Tettem továbbá néhány magyarázó, értelmező megjegyzést, ahol ezt a szövegben szereplő utalások megértéséhez szükségesnek tartottam, vagy ahol téves adatot észleltem.

1951, 1952, 1953, balett

Nem volt végzős évfolyam.

1954, balett

Az évfolyam tagjai: Ángyási Erzsébet, Boros Erzsébet, Menyhárt Jacqueline, Miklósy Margit, Orosz Adél, Szumrák Vera, Wellisch Annamária; Koren Tamás, Pethő László, Róna Viktor, Szépvölgyi Imre, Tóth János.²⁰⁹ Évfolyamvezető: Nádas Ferenc.

Ortutay Zsuzsa kritikája²¹⁰

A szívig hatoló, felemelő élmények közé tartozik fiatal művészeink első bemutatkozását látni. Amikor az iskola és élet határán tudásuk és tehetségük még nem bontakozott ki teljesen, még csupa ígéret. Mi lesz belőlük – ez most már mindenekelőtt az ifjú művészek tehetségétől, szorgalmától, akaratától függ s nem kis mértékben attól az új közösségtől is, amelybe belekerülnek.

Ilyen élmény volt az Állami Balett Intézet első végzős növendékeinek vizsgaelőadása. A Balett Intézet létezése minőségi fejlődést jelent, új korszakot a magyar balettművészetben, annak ellenére, hogy operaházi balettkarunk eddig is kiváló balett-táncosokat produkált.

Az intézet és a rendszeres tanítás érdeme az operai balettvizsga magas színvonala, amely nemcsak egy-egy kiugró növendéknél mutatkozott, hanem – a képességekből adódó kis különbségekkel – általánosan. Ez az egyenletesség a fegyelmezett, gondos munka és az egyéni foglalkozás szép eredménye. Az intézet tanári kara és igazgatója, Lőrinc György kiváló, úttörő munkát végzett az Állami Balett Intézet programjának, tananyagának kidolgozásával és a színvonalas szakmai és pedagógiai munka kialakításával.

A végzős osztály vezetője Nádas Ferenc. Az ő nagy tudásának, tapasztalatának, lelkes nevelőmunkájának érdeme a megmutatkozott nagy eredmény. Igen szép munkát végeztek tanártársai: Bartos Irén, Mák Magda és Szalay Karola.

²⁰⁹ Az évfolyam tagja volt Havas Ferenc is, akit az Operaház a végzés előtti évben szerződtetett.

²¹⁰ Megjelent: -o-: Balettvizsga az Operaházban = Táncművészet, IV. évf. 8. szám, 1954. augusztus, 254–257. o.

A vizsgaelőadás összeállítása változatos, színvonalas, élményt adó volt. 12 fiatal vizsgázott: 7 leány, 5 fiú. Életkoruk 15–18 év között. Mindegyik az egyéniségének legjobban megfelelő, adottságait legjobban kidomborító szerepben mutatkozott be.

A magas színvonal és a növendékek kiváló összmunkájának egyik csillogóan szép bizonyítéka volt *A hattyúk tava* második felvonásában a négy kis hattyú tánca. Jó volt megismerni ennek eredeti, Lev Ivanov készítette koreográfiáját. (Amely Ponomarjov szovjet balettmester közvetítésével jutott hozzánk.) A tánc pontos betanítása, szépségeinek kiemelése Mák Magda és a fiatal táncosok (Ángyási E., Boros E., Miklósy M. és Fischer E.) érdeme.

Megragadó bájjal táncolta Odette szerepét (II. felv.) Menyhárt Júlia.²¹¹ Bájos, tartózkodó komolysága mögött belső tűz égett. Biztos technikájú, ügyes. Még csiszolnia kell járása, futása szépségén. Talán fáradtság okozta, hogy a *Diótörő* hópehely-táncában már nem nyújtott ugyanilyen szépet. Könnyedsége hiányzott, ugrásai nehézkesek voltak. További komoly munkáján, kitartó szorgalmán múlik, hogy beteljesíti-e a vizsgán nyújtott ígéretet.

A herceget Szépvölgyi Imre táncolta. Tudjuk róla, hogy 1950-ben kezdett el táncolni. Nagy szorgalmának, akaraterejének köszönheti azt, hogy technikailag kitűnően megállta a helyét. Alakítása kifejezésben még bátortalan. Ha tovább is az eddigi kitartó szorgalommal fog dolgozni, kitűnő táncos lesz belőle. Különösen egyszerű magatartása tetszett. Nagyon szép volt Odette, a herceg és Rotbart jelenete ebben a felvonásban. Koren Tamás becsületesen, ügyesen oldotta meg Rotbart szerepét.

Nádasi Ferenc koreográfiájával került színre a *Sylvia* I. felvonása. Sylviat Szumrák Vera táncolta. Mozgása vérbeli táncosnőre vallott, de kifejezésben még sokat kell fejlődnie. Még nagyon fiatal. Temperamentum és izzó líraiság szunnyad egyéniségében.

Partnere (Amintas) Pethő László, tehetséges, de szerepét (és *A bahcsiszeráji szökőkút* Waclavját is) technikailag és kifejezésben egyaránt egyenlőtlenül oldotta meg. Tehetsége mellett ripacskodásra valló hajlamot, ügyessége mellett néha kapkodó bizonytalanságot mutatott. Tehetségének kibontakozása azon múlik, le tudja-e győzni hibáit és elérni azt, hogy egyszerűbb, nyugodtabb, biztosabb legyen.

Ángyási Erzsébet Júliát alakította őszinte átéléssel, rendkívül kifejező mozgással. Érzékeny, törekeny egyénisége szépen bontakozott ki ebben a szerepben. Jól táncolta a *Diótörő* hópehely-táncának szólóját is. (Rómeót megnyerően alakította Sipeki Levente, VI. évfolyamú növendék.) Biztosan, finoman táncolta *A bahcsiszeráji szökőkút* I. felvonásában Mária szerepét Boros Erzsébet. Bátoran, tehetségesen, fejlett technikával alakította Odilia szerepét Miklósy Margit. Ha művészi munkájában egyéniségének elmélyítésére törekszik, élvonalbeli táncosnővé fejlődhet.

Kissé felszínesen és bizonytalanul oldotta meg a *Diótörő* Mária hercegnőjének szerepét Wellisch Annamária. Tehetséges, de ez csak akkor fog érvényesülni, ha nagyon komolyan dolgozik tovább és az egyéniségében megnyilvánuló bizonyos felszínesség helyett elmélyültebb művészi munkára törekszik. (Partnere, Popper László²¹² nem végzős. Tehetségesen alakította szerepét.)

²¹¹ Utóbb: Menyhárt Jacqueline.

²¹² Utóbb: Péter László.

A vizsgaelőadás egyik leglelkesítőbb produkciója Orosz Adél és Róna Viktor Jeanne-ja és Philippe-je volt a *Párizs lángjai* IV. felvonásában. Egészséges temperamentummal, egyszerű, nyílt magatartással, jóízű vidámsággal, erőteljes, biztos technikával táncoltak. Igaz ugyan, hogy Orosz Adél az iskolában mutatott formáján alul maradt, s vigyáznia kell, hogy temperamentuma soha se ragadja a közönséges, vulgáris ábrázolás felé; mindig egészséges vidámsága, őszintesége uralkodjék művészetén. Róna Viktor kulturált, meggyőző erejű táncos. Tehetsége az intelligens művész tudatosságával párosul, megjelenése a színpadon megnyerő. Tehetsége és akarata, amelynek bizonyítékát adta, igen szép fejlődést ígér. Kedves elevenséggel táncolta Orosz és Róna a *Keszkenő* csárdását is.

Nagyon tehetségesen, átütő erővel adta elő Szolovjov-Szedoj *Bulyba Tarasz* című balettjéből a Gopakot Tóth János. Ugyanő kitűnően táncolta a *Sylvia*ban a Faun szerepét is. Rendkívül ruganyos, hajlékony, magával ragadó táncos. Nagy tehetsége komoly ígéret, s hogy kiteljesedik-e vagy megtörik, az igen sokban Tóth János emberi, jellembeli fejlődésén múlik. Tehetsége nagy ajándék, s most már elsősorban a saját felelőssége (új vezetői mellett), hogy hogyan gazdálkodik vele. Reméljük, hogy még sok szép és egyre szebb produkciókat látunk tőle.

Az iskola elbocsátotta, az Operaház szerződtette a Balett Intézet első végzett fiatal művészeit. Sokat várunk tőlük! Elsősorban azt, hogy becsületos, törekvő munkával illeszkednek bele az operaházi balettkar már sok sikert elért művészközösségébe.

1955, 1956, balett

Nem volt végzős évfolyam.

1957, balett

Az évfolyam tagjai: Czére Éva, Dévényi Edit, Gombkötő Erzsébet, Kiss Erika, Kolozsvári Dóra, Sterba Zsuzsa, Widinszky Mária; Budavári Rudolf, Gál Jenő, Perlusz Sándor, Péter László, Saláth Lajos, Sipeki Levente. Évfolyamvezető: Nádasi Ferenc.

Nádasi Ferenc kommentárja²¹³

Kilencévi munka eredményét mutatták be az elmúlt héten az Állami Balett Intézet növendékei. Öröm pirult mindegyik arcán, amikor az előadás után megköszönte a tapsot, s mosolygós öröm ült a mester, Nádasi Ferenc szemén is, amikor a szerkesztőségben a volt tanítványairól készült fényképeket nézi.

– Jelentős feladatokat oldottak meg – mondja –, a balett legszebb és legnehezebb részét mutatták be, a balettirodalom nagy kettőseit. Ők választották. Aggódtam eleinte, de a próbák során meggyőződtem, hogy megállják majd a helyüket. Húszesztendőssé peda-

²¹³ Megjelent: A Mester – tanítványairól = Film–Színház–Muzsika, I. évf. 9. szám, 1957. július 12., 20–22. o.

gógiai munkámban ilyen kellemes meglepetések is érnek. Mert húsz esztendeje tanítok. Talán nincs is az Operában olyan táncos, akit ne én neveltem volna. Na, de most nem rólam van szó.²¹⁴

*

Ezek ketten Chopin *A költő és az ábrándját* táncolják. Mennyi lendülettel, stílusérzékkel! Gombkötő Erzsébet szinte táncra született. Harmonikus, kifejező mozgása lírai szerepekben ígér sikert. A nagy klasszikus szerepek alakítója lehet. A partnere, Sipeki Levente, jó technikájú, jó megjelenésű fiatalember. Csak belép a színpadra, máris meghódítja a közönséget. Kitűnő partner és szeret próbálni!

*

Nézzék csak ezt a párt – Milhaud *Fiatalság bolondságában*. Talán a legtehetségesebbek valamennyi között. Dévényi Edit technikája feltűnően jó és már van benne művészi kifejező erő is. Perlusz Sándor, a partnere, az egyik legjobb férfi táncos, ózdi munkásfiú. A balettnél nagyon fontos a jó testalkat. Őt nem kényeztette el a természet, mégis komoly sikereket jósolok neki.

*

Ez az ugrás *A bahcsiszeráji szökőkút* koreográfiájából való. Sterba Zsuzsa és Sipeki táncolják. Sipekiről már beszéltünk. Zsuzsi, mint a képen is látható, csodálatos könnyedséggel ugrik, valósággal úszik a levegőben. Legjobb tanítványaim közé tartozik és ráadásul kitűnőre érettségizett.

*

Czére Éva és Gál Jenő Csajkovszkij *Diótörőjének* harmadik felvonásából a Pas de deux-t választotta. Csupa lendület, poézis ez az ugrás. Éva esztendőkön keresztül az osztály legszorgalmasabb növendéke volt, sokoldalú jó táncosnő. Gál Jenő nagy ambícióval dolgozik mindig. Testalkatának megfelelő szerepekben elismerésre méltót nyújthat.

*

Mendelssohn *Pas de trois*-jának egyik figuráját ábrázolja ez a kép. A leány, Widinszky Mária, ha továbbfejleszti azt, amit az iskolában tanult, igen jó táncosnő lesz. A klasszikus szerepek várományosa. A baloldali partnerről, Gál Jenőről már beszéltünk. A jobb oldalit, Péter Lászlót, ritka adottságai miatt komoly jövőjű táncosnak ítélem, ha többet dolgozik. Az ugrásai példásan szépek.

*

A játékos és kedves *Furfangos diákok* egyik kettősében mutatja be tudását Kolozsvári Dóra és Saláth Lajos. Dóra jó alakú, megfelelő fizikumú, szép jelenség, Mozgása révén főként karakter szerepekben látom érvényesülése útját. Saláth eleinte sok gondot okozott, de az utóbbi két esztendőben sokat fejlődött, az együttes használható tagja lesz.

*

És végül itt a *Diótörőben* Kiss Erikát meg Zilahy Győzöt láthatjuk. Erika hat testvére közül a legszebb. Technikája kielégítő. A magyaros karakter szerepek állnak jól neki. Jó eszű és szorgalmas. Zilahy Győző már fél éve az Opera tagja. A Néphadsereg Együtteséből vettük át. Most táncolta el élete első klasszikus szerepét.

²¹⁴ A cikk további szövegrészei egy-egy fényképhez tartozó kommentárok.

1958, balett

Az évfolyam tagjai: Kaszás Ildikó, Kékesi Mária, Rónai Márta, Sebestény Katalin, Venczel Mária. Évfolyamvezető: Merényi Zsuzsa.

Csizmadia György kritikája²¹⁵

Fennállása óta harmadszor bocsátotta ki növendékeit a balettintézet. A kilencedik évfolyamos tanulóknak az Operaházban megtartott vizsgálódását nem helyes szokásos színpadi produkcióként értékelni, tőlük teljesen megérett művészi teljesítményt követelni. Az intézetet elhagyó növendék még nem kész művésze szakmájának, sok-sok színpadi gyakorlattal, kisebb és nagyobb feladatokon erősödik meg fizikuma, telítődik s válik ábrázoló erejűvé tánca.

A vizsgáló öt táncosnő – Merényi Zsuzsa balettmester vezetésével – jól megtanulta kilenc évfolyam tananyagát, biztos technikára tett szert, elsajátította a balettkultúra alapjait. Az összkép, de egyesek teljesítménye is megmutatta, hogy a századok során klasszikussá csiszolódott és nemzetközivé vált hagyományos balett formanyelvét tisztán őrzik a növendékek, a régi repertoár darbjait stílushűen képesek közvetíteni. Alkalmuk volt bizonyítani ezt a műsor valamennyi számában. Megjegyezzük azonban, hogy klasszikus balettrészleteken kívül szívesen láttunk volna a műsorban karaktertáncot és modernebb koreográfiákat is, hogy megítélhessük: milyen széles felkészültséget, sokoldalú képzést adott növendékeinek az iskola. A színpad ugyanis elébük állít majd modernebb követelményeket is.

Ami az egyéni teljesítményt illeti, a végzős növendékek egyike-másika nemcsak az elsajátítható tudást bizonyította, de tehetségéből, művészi rátermettségéből is megcsillantott már valamit. Kaszás Ildikó Giselle-je az est egyik legszebb produkciója volt. Van érzéke a bensőségesen finom lírai kifejezés iránt, táncának harmonikusan lágy vonala biztató reményekre jogosítja. Ideális balerinaalakja van Kékesi Máriának. De nemcsak azzal tűnt fel, hanem harmonikus, zenével együtt lüktető mozdulataival, különösen kifejező kézmozgásával. Odette és Myrtha alakításáért megérdemelten kapott nagy tapsot. Sebestény Katalin a *Don Quijote*-kettősben a karakterisztikusabb feladatok iránti fogékonyságát bizonyította sikeresen, Venczel Mária pedig Moszkovszkij *Keringőjét* és a *Párizs lángjai* egy részletét táncolta jó technikával, temperamentumosan. Rónai Márta Schumann *Karnevaljában* táncolt elfogadhatóan. Ez utóbbi mű koreográfiáját Merényi Zsuzsa tervezte, ugyancsak ő tanította be a *Giselle* második felvonását, amelyet igen szépen és stílusosan adott elő az intézet táncára. A jól sikerült vizsgálódáson Róna Viktor és Perlusz Sándor, az Operaház tagjai partnerként nyújtottak értékes segítséget, Kenessey Jenő és Fráter Gedeon pedig körültekintő gondossággal vezényelték az Operaház zenekarát.

²¹⁵ Csizmadia György: Balettvizsga az Operaházban = Élet és Irodalom, II. évf. 28. szám, 1958. július 11., 12. o.

Az Állami Balett Intézet, magasrendű táncképzésünknek igazán új típusú és igazán új eredményeket mutató iskolája, másodízben bocsát ki az idén teljes tanfolyamot, kilenc évet végzett növendékeket.²¹⁷ A június 30-i operaházi vizsga alapján nyugodtan állíthatjuk: balett képzésünk soha még ilyen magaslatot nem ért el. A végzős lányok mind az öten elismerést érdemlően vizsgáztak táncstudásból, megkapták iskolájuktól a balerina alapokat. (A fiú táncos „hiánycikk”, az idén egy sem végzett. Vigasz: a bemutatkozott nyolcad- és hetedévesek közt két ígéretes tehetség is jelentkezik.) Az ifjú táncosnők közül érettség, alkat, s kivált karjai nemes játéka révén Kékesi Mária tűnik ki táncalak poézisével. Tudásban tán Kaszás Ildikó, a színpadi mozgás biztonságában, az alakítás tudatosságában Sebestény Katalin „emelhető” ki (csak megfelelő emelő partner is jusson majd mindegyiküknek). Rónai Márta és Venczel Mária is jó ízlésű, tehetséges ifjú táncosnők.

Igényeinket a magas színvonalhoz szabva, akad kifogás is. Kár volt a szédületes akrobatikát kívánó Vajnonen-koreográfiát (Moszkovszkij: *Keringő*) műsorra tűzni. Ez még egyszerűsített formában sem vizsgafeladat. Szívesen láttunk volna ellenben a klasszikus mozdulatelemek bemutatása mellett valamit (nem bravúrt!) abból, miként mozognak fiatal táncosaink modern gondolati és táncartalmú műben.

Ezek az észrevételek azonban nem teszik kétségessé: Merényi Zsuzsa, a vizsgázó évfolyam vezető balettmestere büszke lehet tanítványaira, munkájára – ő vizsgázott a legjobban. Hasonlóan tanártársai: Nádasi Marcella és Lőrinc György.

1959, balett²¹⁸

Az évfolyam tagjai: Dvorszky Erzsébet, Ecsédi Mária, Kemény Livia, Medveczky Ilona, Nyulászi Ilona, Stimácz Gabriella, Téri Evelyn, Csifó Ferenc, Dózsa Imre, Fodor Antal, Forgách József, Kiss István. Évfolyamvezető: Hidas Hedvig, Lőrinc György.

Vitányi Iván kritikája²¹⁹

Megszoktuk már, hogy az Állami Balett Intézet évről évre megrendezi vizsgaelőadását, bemutatja végzős növendékeit. Az idei vizsga azonban más volt, mint a szokásos: nemcsak új táncművészeket ismertünk meg, hanem új műveket is. A műsort ezúttal nagyrészt nem az ismert balettek részleteiből állították össze, hanem az Intézet tanárainak,

²¹⁶ Megjelent: (Rajk): Ifjú és még ifjabb táncosok vizsgája az Operában = Népszava, 86. évf. 154. szám, 1958. július 2., 4. o.

²¹⁷ Az állítás duplán téves: ez a harmadik végzős évfolyam, s az ÁBI-ban nyolc évig tanult.

²¹⁸ Az alább közölteken kívül megjelent kritika: –i–: Új művek bemutatója a balett vizsgán = Film–Színház–Muzsika, III. évf. 28. szám, 1959. július 10., 8–9. o.

²¹⁹ Megjelent: Vitányi Iván: Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása = Muzsika, II. évf. 9. szám, 1959. szeptember, 15–18. o.

Hidas Hedvignek és Lőrinc Györgynek koreográfiáiból. A két kitűnő balettmester eddig még, illetve évek óta nem szerepelt nagyobb lélegzetű művekkel a közönség előtt.

Nemcsak a végzős növendékek vizsgája volt ez tehát, hanem sokkal több annál. Nem is a balettmester-koreográfusoké, az ő érett művészetük nem szorul vizsgára. De vizsgázott egy kicsit az egész magyar balett-alkotóművészet; annak kellett tisztázódnia, hogy megvan-e az eleven, sokoldalú, alkotói élet kibontakozásának lehetősége, van-e még tehetség, van-e még erő, ami az elmúlt években nem nyilatkozott meg – amit azonban gyümölcsöztetni lehetne a balett jövője érdekében.

S ez a vizsga kitűnőre sikerült. Az új művek megállották helyüket, nemcsak a végzős növendékek vizsgáján, de az Operaház színpadán is!

Hidas Hedvig két balettel szerepelt. Az elsőnek, amelynek *Két világ* a címe, saját maga írta szüzséjét is. A történet maga nem különösebben újszerű, legfeljebb annyiban, hogy az ilyen rövid, drámai, de általános és szimbolikus cselekményű balett jelenetek műfaját nálunk az utóbbi időben kevésbé kultiválták. Egy fiatalemberről szól, akiben a könnyű szerelem küzd a tiszta érzéssel. Egy vak lány képviseli az utóbbit, de ő maga sem hisz boldogságában, a fiúnak tehát nemcsak a kalandok vágyával kell megküzdenie, szerelmét is meg kell nyernie, hogy eljusson a tiszta szerelem boldogságához. A kis balett-jelenetben azonban nem a szöveg az érdekes, hanem a koreográfia s a zene. Szép, őszinte alkotás. Petrovics Emil zenéje kifejező színpadi muzsika, erőteljes, modern, a koreográfia színes, változatos, ötletes, egy pillanatra sem lankad, mindig újat hoz, és mindig eredeti. Különösen megragadó a vak leány szerepe, a koreográfia itt egyszerűségével tűnik ki, elkerüli a hálás téma más táncos megfogalmazásainak ismétlését.

Az igazi meglepetést azonban Respighi *Róma kútjai* című szimfonikus költeményére írott balett jelentette. Ez aztán valóban szokatlan műfaj nálunk. Leginkább tánckölteménynek lehetne nevezni: szimfonikus zenére komponált, azt kifejező, de drámai értelemben vett, cselekmény nélküli balett. Nehéz műfaj, az érdeklődés ébrentartásában nem segít a történet mankója, magának a táncnak kell lekötnie a figyelmet, méghozzá nem is rövid ideig. Ebben a koreográfiában mutatkoztak meg legjobban Hidas Hedvig koreográfiai tehetségének erényei. Három művészet ölelkezett itt, a tánc, a zene és a képzőművészet. Minden mozdulat táncos volt, mindegyük a zene szelleméből fakadt, s a színes, változatos, nagyvonalú képek sorozata kötötte le a nézőt. A zene szelleméhez híven a koreográfia is modern és archaizáló egyszerre; modern benne a változatosság, a pózok, képek újszerűsége, s archaizáló, szinte barokk jelenség a szép képek kultusza, ami, ilyenkor látszik, nem volt egészen utolsó dolog... Új koreográfust avattunk tehát, de nem valamiféle „tehetséges kezdőt”. Hidas Hedvig művésze érett, kiforrott, már ebben az első művében meggyőző és teljes, legalábbis a maga műfajában.

Lőrinc Györgynek, az Intézet igazgatójának három műve szerepelt a műsorban. Kettő közülük mai magyar zeneszerző muzsikája. S itt álljunk meg egy pillanatra. A Balett Intézet példát mutatott abban, hogy be lehet mutatni és érdemes bemutatni magyar szerzők műveit. Petrovics Emil éppenséggel ebből az alkalomból komponálta meg a *Két világot*. Sugár Rezső *Acisz és Galateája* és Dávid Gyula *Nádasban* című táncjátéka már korábban elkészült (az *Acisz és Galateát* a Szegedi Nemzeti Színház be is mutatta). Ké-

zenfekvő a kérdés: ha ilyen kitűnő művek állanak készen, ha végzős növendékekkel ilyen kitűnő előadást lehet produkálni, akkor mi az akadálya annak, hogy az Operaház repertoárján is találkozzunk velük?

Az *Acisz és Galatea* zenéjét talán leginkább ezzel az egy szóval jellemezhetjük: szép. S ne gondoljuk, hogy ez a jelző itt valamiféle sztereotip dicséret akar lenni. Ez az egy szó többet mond egy tucatnyi választékos kifejezésnél. Amikor megszólal az egész mű hangulatát, értelmét megadó széles ívű dallam, emelkedik, kibontakozik, szétárad és azután lecsendesedik, akkor nem a nagy hatások, hanem a szépség és a költészet ígérete fog meg bennünket. Sugár Rezső művészetének érett alkotása ez az új balettzene. Lőrinc György koreográfiája nagyon helyesen éppen a szépséget igyekszik kibontakoztatni, eszközei egyszerűek, tiszták, a líra hangján szólaltatja meg a drámát is, így hiteles táncbeli megfogalmazása Sugár zenéjének. Mihamarabb szeretnénk újra látni és hallani.

A *Nádasban*, mint ahogy a címe is ígéri, a lép világába vezet el bennünket. Szereplői madarak, szitakötők, tavirózsa, gólya és szelek. Kis divertissement ez, finoman színező cselekménnyel (a nádasban kitör a vihar, az állatok menekülnek, majd megnyugodnak). Kitűnő muzsika, a színek érzékletes alkalmazásával a természet költészetét szólaltatja meg. A koreográfia gazdag és változatos, s ahogy illik, játékos. Elkerüli a naturalizmus csábításait, s a klasszikus balett adta lehetőségeket aknázza ki.

Lőrinc György új koreográfiát szerzett Debussy *Egy faun delutánja* című művéhez, vitatható, de érdekes felfogásban. A hagyományos elképzelésnél fiatalabb, naivabb faunt látunk itt, a nimfák egy pillanat alatt elszaladnak előle. Legutóbb olyan előadásban kaptuk ezt a táncjátékot, amelyben a faun nemcsak űzi, de ugyancsak el is éri hölgyét. Itt szó sincs beteljesülésről, erotikáról, csak az első vágyak felébredéséről. Talán kevesebb ez, mint amit a zene mond, de kétségtelen, hogy finom, illik az alkalomhoz (vizsgaelőadás!) és illik Lőrinc György művészi egyéniségéhez, amelyet halkszavúság, visszafogottság, azt mondhatnánk szemérmes líra jellemez.

A vizsgázó növendékek közül hat leányt (a hetedik megbetegedett) és öt fiút láttunk. Tudásuk, felkészültségük az iskolát és mestereiket dicséri, tehetségük pedig azzal biztat, hogy meg fogják állani helyüket a jövőben is. A nehéz műveket olyan kitűnően adták elő, hogy sokszor elfeledkezhettünk arról: nem kiforrott művészek. Egy-egy számban majd mindegyikük emlékezetest nyújtott. Örömmel láttuk Nyulási Ilona színpadra termelt egyéniségét, kitűnő táncos készségét – Medveczky Ilonával együtt például olyan élethű „kacér lányok” voltak a *Két világ*ban, hogy a néző igazán nem tudta, kinek drukkoljon. Téri Evelynben talán kevesebb a hatásos szín, de hangulatos és finom; vak leánya és Galateája mértéktartó, szép alakítás. Dvorszky Erzsébet Najádjára és Giselle-jére is felfigyeltünk, bájos és kifejező. Ecsédi Márta különösen Saint-Saëns Hidas Hedvig kitűnő, újszerű koreográfiájával bemutatott *Danse macabre*-jában, a halál szerepében tűnt ki; művészi ábrázolókézsége ebben a bonyolult feladatban is kedvezően mutatkozott meg. Dicsérhetjük Stimáczy Gabriella pásztorlányát és Chopin-keringőjét is.

A fiúk közül Kiss István szépen, rokonszenvesen formálta meg a *Két világ* fiú szerepét, „kiállása”, tánckézsége egyaránt reményeket ébreszt. Fodor Antal a faunt és a kiklopszot táncolta, úgy hisszük, kielégítően érvényre juttatva a balettmester elgondolását.

Dózsa Imre (elsősorban Acisz szerepében említhetjük), a kitűnő Forgách József és Csifó Ferenc szintén igen tehetséges táncosok.

Az igényes előadáson Kenessey Jenő és Fráter Gedeon vezényelte az Operaház zenekarát.

Molnár Gál Péter kritikája²²⁰

Záróvizsga, mely további vizsgák végláthatatlan sorát nyitja meg. Ez a nyilvános vizsgaelőadás tár utat az Állami Balett Intézet végzős növendékeinek a további vizsgákhoz. Mert az igazi művészi próbatétel csak ezután jön. Amikor kigyulladnak a színpadi lámpák, a függöny surranva nyílik szét, s a pártatlan közönség előtt kell estéről estére, hétről hétre, évről évre újra s újra számot adni tehetségükről, képességeikről. A színházi hétköznapiok este hétkor kezdődő vizsgái az igaziak, a félelmetesebbek. Az Operaházban tartott előadás csupán szemléje volt kilenc év szorgalmas munkájának. Szárnypróbálgatás volt. S a szárnyak biztató biztossággal csattogtak.

A négy részre tagolt műsor első szakaszában az operai balettvizsgák szokásos anyagát, balettduettekét és pas de trois-kat – hármásokat – láthattunk. Nagyrészt az Opera műsordarabjaiból kiemelt zárt számokon mutatták be a növendékek képességeiket.

A vizsga azonban nem csupán a növendékeké volt. Vizsgáztak kissé a mesterek is, tánctervezői minőségükben. A műsor három eredeti bemutatót is ígért, ezek közül elsőnek a *Két világ* című táncjáték került színre, Petrovics Emil zenéjével s Hidas Hedvig koreográfiájával. Hidas Hedvig e munkájában a romantikus hangvétel dominál, mint a műsor első részében látott *Danse macabre (Haláltánc)* című kompozíciójában is. De az az érzelmesség, amely a *Haláltáncban* Saint-Saëns zenéjéhez még idomul, Petrovics modernebb muzsikájának filozófiájától és eszközeitől élesen elválik. A zene ugyanis erősebb drámaiságot, igazabb érzelmeket s több gondolati anyagot tartalmaz, mint amennyit színpadi megjelenítésében kaptunk. A mondanivaló, a mese – a vak leány égi tisztasága által tiszta életbe vezérelt ifjúról – eléggé sokszor feldolgozott téma. Respighi szimfonikus költeményére, a *Róma kútjaira* tervezett táncképeivel azonban meglepetést okozott Hidas Hedvig. Ízlés, kulturáltság és színpadi érzék tette gazdagon dekoratívvá a produkciót.

A szintén eredeti bemutatónak számító, Sugár Rezső zenéjére készült *Acisz és Galateát* tavaly a szegedi színház balett-társulata mutatta be. Sugár muzsikája már akkor osztatlan sikert aratott. Most Lőrinc György balettmester nyúlt a szimbolikus mitológiai történethez, s igen gazdag táncnyelven bontotta ki a cselekményt. Egyes megoldásaiban szerencsésen rugaszkodott el a megmerevült konvencióktól s közeledett a korszerűbb színpadi tánc, a táncdráma felé. Különösen sikerültnek mondható Acisz és Polifémosz birkózása, habár öröndetesebb lett volna, ha még inkább elhagyja a naturális mozdulati elemeket.

A *Nádasban* című kompozíció – Dávid Gyula szellemes hangfestő és hangulatteremtő zenéjére – szintén Lőrinc György elképzelései alapján született meg. Megelevenített

²²⁰ Megjelent: Molnár G. Péter: Fial balettművészek vizsgája. Az Állami Balett Intézet előadása az Operaházban = Népszabadság, 17. évf. 154. szám, 1959. július 3., 8. o.

növényekkel, állatokkal és rovarokkal idézi a koreográfus a természet vonzó, beszédes balettszínpaditását.

Az egyes számok után gyakran kellett forgatnunk a műsorfüzet lapjait, s kikeresni az egyelőre még idegenül csengő neveket. Dvorszky Erzsébet, Ecsédi Mária, Kemény Livia, Medveczky Ilona, Nyulászi Ilona, Stimáczi Gabriella, Téry Evelyn és Csifó Ferenc, Dózsa Imre, Fodor Antal, Forgách József, Kiss István, továbbá az intézet még nem végzős növendékei színvonalas előadást nyújtottak. Sorrendet nehéz lenne állítani közöttük, hiszen jó néhány év telik még el a gyakorlótermi rúd mellett s a színpadon végzett szorgos munkában, míg nevük a színpad élére kerülhet. Téry Evelyn líraiabb alkatnak mutatkozott, Nyulászi Ilona temperamentumosabb táncosnőnek, Dvorszky Erzsébet pedig megkapó színészi eszközökkel is rendelkezik, játéka egyéni és eleven. A fiúk közül Kiss István különösen biztonszággal, Forgách József könnyed ugrásaival tűnt ki.

Tehetségesek és színpadra termettek. A többihez csak jó munkát kívánhatunk.

Liebner János kritikája²²¹

(...) Az Állami Balett Intézet, az ország legfiatalabb, mindössze kilenc esztendő múltára visszatekintő művészeti főiskolája az idén bocsátott szárnyra fennállása óta első ízben végzős növendékeket,²²² s így ez a mostani operaházi vizsga nemcsak az életbe kilépő ifjú művészeknek, hanem mindenekelőtt magának a „készarut” ezúttal először bemutató intézetnek is első valóban komoly számadása volt. Szögezzük le mindjárt előljáróban: a vizsga osztályzata csillagos kitűnő és az eredmény, még ha nem is vesszük tekintetbe az intézet fiatal korát, s ha nem is hasonlítjuk össze az átlagszínvonalat az operavizsgáival – tehát még így önmagában is messze túlnő egy évvégi vizsga szűk keretein.

Legelsőnek kell említenünk a két balettmestert, akik az iskolát úgyszólván a semmiből megteremtették és ezt a nagyszerű eredményt létrehozták: Hidas Hedviget és Lőrinc Györgyöt. Az a fölényes biztonság, a szakmai tudásnak az az imponálóan magas foka, amely a gazdag műsor valamennyi szereplőjét, a III. évfolyam kezdőitől a végzős szólistáig jellemezte, elsősorban az ő kettőjük kilenc esztendő intenzív, céltudatos, áldozatkész munkáját dicséri. Ezek a fiatalok mindent tudnak – ki-ki a maga fokán természetesen –, amit ebben a szakmában növendék mestertől egyáltalán megtanulhat – s ezenfelül még azt is, amit már nem lehet tanítani, amire csak nevelni, amerre csak vezetni, irányítani lehet egy szorgalmas, tehetséges, rátermett növendéket: a művészi szépség alkotását, a művészi humánus kifejezését. Külön kell hangsúlyoznunk azt a magas rendű muzikalitást, amely az ifjú táncosok minden mozdulatából árad és amely nyilván nemcsak szerencsés véletlen és ösztönös adottság, hanem nagyon is tudatos, tervszerű képzés eredménye. A végzősök majdani rangsorát a jövő fogja megszabni, annyi azonban már most bizonyos, hogy a lányok közül Ecsédi Mária, Nyulászi Ilona, Téry Evelyn, Medveczky Ilona, Dvorszky Erzsébet, Kemény Livia és Stimáczi Gabriella, a fiúk sorából pedig Fodor

²²¹ Megjelent: Liebner János: Két vizsgaelőadás (részlet) = Élet és Irodalom, III. évf. 28. szám, 1959. július 10., 12. o.

²²² Helyesen: a kilenc éves tanulmányokat teljes egészében elvégző növendékeket.

Antal, Forgách József, Kiss István, Csifó Ferenc és Dózsa Imre nevével az elkövetkezendő években egyre gyakrabban találkozunk majd a színpadon.

A balettintézet két mestere koreográfusi minőségben új idők új dalaival jelentkezett a vizsgaelőadás műsorában. Sugár Rezső szép *Acisz és Galatea*-balettenéről a szegedi bemutató alkalmával tavaly már beszámoltunk; ezúttal – némileg rövidített partitúrával – Lőrinc György vitte színpadra a mitológiai legendát, a szegedinél lényegesen eredetibb, tömörebb és kifejezőbb hangon, a három figura ragyogó koreográfiai jellemzésével. Ugyancsak ő tervezett megkapóan bájos és szellemes koreográfiát *Nádasban* címmel Dávid Gyula egy régebbi, hangulatos kompozíciójára is. Lőrinc harmadik bemutatott alkotása az *Egy faun délutánja* volt, és ebben a Nizsinszkij-féle füledt erotikájú, exhibicionista felfogás – amelyről Debussy maga is viszolygott – hagyományaival merészen szakítva, a paszellszínű muzsikából szervesen kinövő és ahhoz méltó atmoszférát varázsolt a színpadra. A Nizsinszkij-tradícióban a faun állati fele dominál; Debussy zenéje azonban szemérmes és szinte szűzies szépségű, mélységesen humánus muzsika, és Lőrinc koreográfiájának különleges érdeme, hogy a „hagyományhűen” előtérbe állított állat-test helyett éppen ezt az ember-arcot tükrözi.

Hidas Hedvig magyar bemutatóként az igen tehetséges fiatal Petrovics Emil nagyszerű drámai zenéjére komponált *Két világ* címmel táncjátékot, amely sokszor feldolgozott témát mond el merőben új hangon, bátor, egyéni, konvenciókat kerülő koreográfiai ötletekkel, megnyerő líraisággal és mély szimbolikus tartalommal. Lenyűgöző produkció volt Saint-Saëns *Haláltáncára* készített virtuóz koreográfiája is.

Respighi szimfonikus költeményének, a *Róma kútjainak* balett változatától – bevallom – kicsit félttem. Abszolút zenei (azaz nem a balettszínpad, hanem a hangversenydobogó számára írt) művek „megtáncosítása” mindig veszélyes vállalkozás, amely többnyire vagy gyászosan alatta marad az eredeti zenemű érzelmi, hangulati és művészi színvonalának illetve mondanivalójának, vagy ellenkezőleg: olyan „tartalmat” próbál kifejezni, amelynek az eredeti kompozícióban nyoma sincs. Számos tapasztalatban gyökerező félelmem azonban ezúttal alaptalannak bizonyult: Hidas Hedvig *Róma kútjai* alkotása a zenéből indult ki és méltó volt ahhoz; nemcsak, hogy nem vett el Respighi muzsikájából, hanem – mindig stílusosan és a zene karakterén belül maradva – sokszor hozzá is tett még önmagából, nagyszerű ötletek és eredeti koreográfiai megoldások egész sorával segítve át a darabot a zene egy-két eredendő holtpontján és zökkenőjén. A minden látványossága mellett is megragadóan költői tánckompozíció gyönyörű záró tablója hatásos befejező akkordja volt a Kenessey Jenő, illetve Fráter Gedeon vezényelte szép és emlékezetes balettestnek.

Kilenc éve működik az Állami Balett Intézet: az idén először kerülnek ki az életbe a IX. évfolyamosok, akik az első évtől az utolsóig az intézet teljes tananyagát elsajátították. Ebből az ünnepi alkalomból nagyszabású és különlegesen igényes vizsgaelőadást rendeztek az Operaházban.

Csakugyan szokatlan dolog volt táncjáték-bemutatókat látni intézeti rendezésben – de hadd mondjuk meg rögtön, hogy a vállalkozás teljes sikerrel járt és fényesen bizonyította az Állami Balett Intézetben folyó képzés magasrendűségét. Nem is valami szabványos vizsgaelőadás volt ez, hanem olyan alkalmak sorozata, amelyek a növendékek felkészültségét és táncszínpadi rátermettségét kerek művészi kompozíciókban mutathatták meg. Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása már a jövő balerinái és férfi táncosai számára biztosította az első igazi szereplési lehetőséget immár nemcsak etüdökben, hanem a színház adta élmények közt is.

Említsük elsőként Sugár Rezső *Acisz és Galateájának* előadását, amely az Operaházban bemutatószámba ment (mint ismeretes, Szegeden mutatták be az elmúlt évben). A finom, franciásan áttetsző zenére Lőrinc György, a Balett Intézet igazgatója, a vizsgázó fiú növendékek balettmestere tervezett koreográfiát klasszikus stílusú mozgáselemekből, igen festői hatásokkal. Három tehetséges fiataalt hozott a színpadra: Téri Evelyn, Dózsa Imrét és Fodor Antalt – egy lírai táncosnót, egy hős-amorózót és egy drámai intrikust.

Rendkívül élénk figyelmet keltett Petrovics Emil *Két világ* című táncjátéka. Elsősorban a zenéje volt kellemes meglepetés: ízig-vérig színpadi muzsika, invenciózus és modern hangvételű. De megragadott a librettója és koreográfiája is; Hidas Hedvig (a leány növendékek balettmestere) megható, érzékeny mondanivalót tárt fel látókról és vakokról. Különösen sikerült a vak leány táncbeli megformálása. Ismét csak Téri Evelyn dicsérhetjük, alakításában a gyengéd figura jellegzetes vonásokat öltött. Medveczky Ilona, Nyulászi Ilona, Kiss István és a vendégként fellépő Koren Tamás értékesen járult hozzá a művészi összkép kialakulásához. Ez a produkció teljes egészében modern hatást tett s örvendetesen jelezte az intézet vezetőinek korszerű gondolkodását.

Ugyancsak magyar bemutató volt Dávid Gyula *Nádasban* című táncjátéka, bizonyítva, hogy a kitűnő komponista erre a műfajra is hivatott. Lőrinc György a térformák, az artisztikus alakzatok színes hangulatosságát teremtette meg koreográfiájában. Ecsédi Mária, Forgách József, Dvorszky Erzsébet, Csifó Ferenc s a többi közreműködő együttes munkáját emeljük ki. Lőrinc György tánckölteménye, az *Egy faun délutánja* Fodor Antalnak nyújtott jó lehetőséget szólisztikus szereplésre, Hidas Hedvig pedig Respighi *Róma kútjait* elevenítette meg. Az igényes műsor karmesteri tisztét Kenessey Jenő és Fráter Gedeon látta el, említésre kívánkozik az újdonságok díszlettervezője, Blanár György és a jelmeztervező Szeitz Gizella is.

Végül még annyit, hogy a látottak igen megnyugtató képet adtak az Állami Balett Intézetben folyó munkáról, amelyet a kiválóbb növendékeken kívül az átlagos tehetségek megalapozott, jó táncműveltsége is jelzett.

²²³ Megjelent: Szenthegyi István: Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása, bemutatókkal = Magyar Nemzet, XV. évf. 153. szám, 1959. július 2., 4. o.

Végiggondolni is öröm: hova fejlődött néhány év alatt állami segítséggel legmagasabb színvonalú, művészi táncképzésünk. Egy évvel ezelőtt joggal írtuk: balett képzésünk soha még ilyen magaslatot nem ért el – s most a tavalyi szintre is felülről tekinthetünk. Az Állami Balett Intézet IX. évfolyamos, végző növendékeinek június 29-i operaházi vizsgaelőadása kitűnő új művek bemutatásával egyszerűen túlnőtt önnön keretein – s ezzel tetszésünk, némely ponton elragadtatásunk mellett egyetlen kifogásunknak is hangot adtunk. A figyelmet szerteszét lekötő – egyébként megragadó – zenei és táncalkotói újdonságok között erőlködnünk kellett, hogy a lényegre, a vizsgázó fiatalokra, ragyogó tánc tudásukra, kilenc esztendő alatt elsőrendűen kifejlesztett technikájukra és kifejező-készségükre figyeljünk.

Egy azonban bizonyos: fiatal tehetségeink kiváló, nagy tudású táncszakemberek, ízig-vérig művészek kezében vannak. Sok vizsgánál elmondották már, de soha tán ennyi joggal: elsősorban a mesterek, ezúttal Hidas Hedvig és az intézet igazgatója, Lőrinc György vizsgáztak. Mégpedig kitűnőre.

Így vizsgáztak növendékeik is. Képtelenség, s tán felesleges is itt részletes, egyenkénti értékelést adni. Fiatal táncosaink a mozdulatművészet örök nagy próbakövei, a klasszikus számok világában (Chopin-keringő, *A hattyúk tava*, *Giselle*-részletek, *Acisz és Galatea*), s a modern mozgáselemeket, kifejezőeszközöket tartalmazó koreográfiákban egyként otthonosan érzik magukat – s ez nagy előrehaladás. Néhány egyéniség, a lányok közül a könnyed Dvorszky Erzsébet, Nyulászi Ilona, a fiúk közül a sok kifejezőeszkővel rendelkező Forgách József, a karakterisztikus Fodor Antal kivált felhívják a figyelmet magukra. Nemcsak a kapott szép feladatok, hanem kivételes tehetsége szerint is kimagaslik a vizsga egészében magas színvonalából Téri Evelyn és Kiss István. A leány hajlékonyságával, színes árnyalataival, de mindenekelőtt táncának gondolati gazdagságával, poézisével ragad el. Partneréről szintén azt mondhatjuk: nem vizsgázott, hanem táncolt, ösztönösen tudva, hogy művészete mozdulatba áttranszponált muzsika, amelynek tehát – akárcsak anyjának, a muzsikának – hangulata, tüze, összhangja, ritmusa van.

A látott új magyar művek külön kimerítő méltatást érdemelnének. Sugár Rezső *Acisz és Galateájáról* már régóta tudjuk, hogy fővárosi színpadra kíváncsok: Lőrinc György koreográfiája most meg is adja erre a lehetőséget. Egyszerűen szenzáció, okvetlenül operai színpadon viszontlátni kívánt koreográfia Hidas Hedvigé a fiatal, nagytehetségű zeneszerző, Petrovics Emil *Két világ* táncjátékára (a remek „szöveget” magát is a kiváló koreográfus írta). Régen láttunk ilyen mélységesen szép, kifejezésben gazdag, a legjobb értelemben modern táncjátékot. Nagyon tetszett a művésznő koreográfiája Respighi *Róma kútjai* című ismert szimfonikus költeményére is, valamint Lőrinc György táncfantáziája Debussy híres *Egy faun délutánjára* és Dávid Gyula költői fogantatású muzsikájára *Nádasban* címmel.

Az emlékezetes vizsgaelőadáson biztatóan működtek közre az Állami Balett Intézet fiatalabb évfolyamainak hallgatói. Az Operaház zenekara Fráter Gedeon, illetve Kenes-

²²⁴ Megjelent: Rajk András: Balettvizsga – ösbemutatókkal = Népszava, 87. évf. 152. szám, 1959. július 1., 6. o.

sey Jenő vezényletével szívből segítette a megérdemelt sikert. Ugyanezt mondhatjuk Blánár György érdekes, vetítéssel kombinált színpadképeiről és Szeitz Gizella finom kosztümjeiről.

1960, balett

Az évfolyam tagjai: Árva Eszter, Bélavári Anna, Bretus Mária, Esztergályos Cecília, Major Mária, Uhrík Dóra; Fülöp Zoltán, Geszler György, Hetényi János, Matula István, Nagy Iván,²²⁵ Tóth Sándor, Weöreös Boldizsár. Évfolyamvezető: Bartos Irén.

Csizmadia György kritikája²²⁶

Az Állami Balett Intézet egy évtized alatt végzett növendékei öt vizsgaelőadásukon igen szemléletesen bizonyították minden alkalommal, legutóbb az ötödiken is, az iskola pedagógiai értékét. A tanulás kilenc esztendejében valóban teljes fegyverzettel tudja ellátni növendékeit, megadja számukra a biztonságos technikai alapot, a klasszikus stílust, kultúrát. A színházi eredmények is az Intézet mellett szólnak, mert például a volt növendékek közül nem egy a balettegyüttes élvonalába küzdötte fel magát, úgyszólván minden feladat megoldásában számítani lehet rájuk, sokan pedig fontos színpadszerepekben tették ismertté nevüket, vívtak ki maguknak elismerést, megbecsülést.

A végzős növendékek teljesítményével igen elégedett lehet a kritikus. Nem a kiugró, nagy tehetségek jellemezték ezt a IX. évfolyamot, hanem a nagyon jó átlagszínvonal. Különösen a fiúosztály felkészültsége igen meggyőző, örültünk annak is, hogy a fiúk többsége megfelelően magas termetű, jó kiállítású, férfias jelenség, akik majd illúziót kelten tudják megoldani színházi feladataikat. A vizsga még egy pozitívumát kell említeni: feltűnt a szereplők természetes játékkészsége, színészi-mesterségbeli felkészültsége. Európai rangú pedagógusunk, Nádas Ferenc olasz pantomim iskoláját hasznosították gyümölcsözően a tanárok növendékeik javára.

Tizenkét növendék – hat leány, hat fiú – vizsgázott koncertszámok, balettrészletek előadásával. (Az évfolyam egyik tehetséges növendéke, Nagy Iván nem mutatkozhatott be az Operaház nézőterét zsúfolásig megtöltő nézőközönség előtt, mert a vizsgaelőadás előtt másfél hónappal elszenvedett térdfokszalag-szakadásából nem épült fel.) Az egyéni teljesítmények elbírálásakor természetesen figyelembe kell venni, hogy a vizsgázók tizenhét évesek, tehát épphogy kinöttek a gyerekkorból, ezért kiforrott művészi produkciót egyiküktől sem lehet még számon kérni. Egyébként is a feltétlenül szükséges színpadi gyakorlatot, rutint senki sem takaríthatja meg magának.

A balerinák közül Esztergályos Cecília bemutatkozása volt a legkiegyensúlyozottabb színvonalú. *A hattyúk tava* Odette-jét, *A rózsza lelke* fiatal leányát s Ravel szívesen látott *Introduction és Allegroja* egyik figuráját személyesítette meg. Három jól megoldott fel-

²²⁵ Nagy Iván sérülés miatt a következő évben vizsgázott, lásd a kritikát ott.

²²⁶ Megjelent: Cs. Gy.: A Balett Intézet vizsgaelőadásáról = Muzsika, III. évf. 9. szám, 1960. szeptember, 46–47. o. A szerző további kritikája: –dia: Két vizsgaelőadás = Film–Színház–Muzsika, IV. évf. 28. szám, 1960. július 8., 23. o.

data közül is kitűnt a hattyúlány alakjának poétikus megjelenítése. Az est egyik legszebb művészi teljesítménye volt. Nádas Ferenc Weber zenéjére tervezett koreográfiájában is bizonyította a fiatal balerina, hogy sokat gondolkodik szerepén. Adottságai szerint úgynevezett adagio-táncosnő. Développéi nagyon szépek, csupán gyorsaságát kell fejleszteni. Bretus Mária egyéniségének charme-ja már a *Don Quijote*-kettős táncaiban is megnyilvánult, kezdeti elfogódottsága azonban csak a *A bahcsiszeráji szökőkút* harmadik felvonásában oldódott fel. Zarémája teljes értékű tehetséges alakítás. Bretus dinamikus, színpadra termett táncosnő, mozdulatai kifejezőek, technikai adottságai is figyelemre méltóak. Nagyon jól ugrik, forog. Árva Eszter egyéniségéhez a lírai szerepek állnak közel, mint arról Mária alakjának finom felidézésével közönségét is meggyőzte. Lassú mozdulatai plasztikusak, forgása azonban még nem elég biztonságos. A zárkózott természetű Uhrík Dóra Júliája egyelőre csak keveset mondott el a halhatatlan shakespeare-i alakról, de táncának esztétikus szépsége máris hatni tudott. Forgókészsége jó, minthogy azonban hirtelen nyúlt termete magasra, ugrásaihoz nincs még meg a szükséges erő. Bélavári Anna hangulatosan táncolt a *Gajane* egyik részletében. Nincs technikai nehézsége, megold minden feladatot. Teljesebb értékű táncosnő lesz azonban, ha kicsiszolja minden mozdulatát. Major Mária a *Diótörő* kettősében mutatkozott be. Tánca artisztikus, technikai felkészültsége is megfelelő. Alakítására mégis nehéz visszaemlékezni, mert kissé még színtelen az ő Máriaja.

Kiegyensúlyozott teljesítményt nyújtott a vizsgán a fiúk csoportja. Geszler György a *Bulyba Tarasz* gopakjával aratott megérdemelt nagy sikert. Kivételes technikai adottságai – rendkívüli könnyedsége, remek ugró-forgó készsége – alkalmassá teszik a legnehezebb virtuóz szerepekre is. Jól is emel, szemléletesen példázza a közmondást: kicsi a bors, de erős. Az Intézetet elhagyó növendékek közül művészi szempontból Tóth Sándor a legértetebb. A *Don Quijote*-kettősben még csak az ő vasszorgalmával rendkívül pontossá csiszolt klasszikus balett-kultúráját élveztük, Girej figurájának drámai hatású megmintázásában azonban már a jövő színész-táncosát láthattuk. Matula István lírai jelenetekben (*Hattyúk tava, Rózsza lelke*) érvényesült, s nem véletlenül, hiszen lassú mozdulatai is plasztikusak és nagyon megbízható partner. Ugyancsak jó izomzatú, megnyerő külsejű, elegáns táncos Fülöp Zoltán. A *Rómeó és Júlia* kettősében erős és biztos kezű partnereként szerepelt. A hirtelen hosszúra nyúlt Hetényi Jánosnak még erősödnie kell. Weöreös Boldizsár Karen-szólóját technikai szempontból hibátlanul oldotta meg, csak az alakításban kell jobban elmélyednie.

A vizsgaelőadás magas átlagszínvonalra természetesen elsősorban Bartos Irén, az évfolyamvezető balettmester s Lőrinc György, az emeléstani tanára kitűnő pedagógiai felkészültségét dicsérte. Bartos Irén a program betanításával is alapos munkát végzett, s a *Csipkerózsika*-részlet és a *Gioconda* balettbetét hatásos koreográfiájának megtervezésével pedig rendezői készségét is megcsillantotta. Ugyancsak minden elismerést megérdemelt az Operaház zenekara, kitűnően látta el feladatát Kenessey Jenő, illetve Fráter Gedeon biztos kezű vezetésével.

(...) A tízéves fennállását ünneplő Állami Balett Intézet kevéssel utóbb, szintén az Operaházban rendezett vizsgálóelőadásán nem kevesebb mint tizenkét ifjú balettművészt mutatott be az érdeklődő közönségnek. És még örvedetesebb, hogy a szakszerűen, legjobb módszerekkel kiképzett új balett-táncosok nemcsak számszerű eredményt jelölnek, hanem technikai és művészi színvonalat is. Kilenc év munkájával felépített teljesítményük jó fényt vet az intézményre. A tartalmas előadás valóban méltónak bizonyult az Állami Balett Intézet jubileumának ünnepi alkalmához.

Azt emelhetnénk ki, mint leglényegesebb eredményt, hogy egy-egy kiváló tehetség mellett a vizsgáló növendékek átlagos színvonala is magas. Világossá vált a produkciókból az intézet nevelői értéke: az, hogy még az egyénileg kevésbé kiugró növendékek is megszerezték a precíz tánc tudást, a művészi formálás alapjait, a színpadra való készség megfelelő fokát. (A táncvizsgán mindössze egyszer, a *Diótörő* pas de deux nehéz emeléseiben voltunk tanúi afféle megbocsátható kudarcnak; ez az a kivétel, amely a szabályt erősíti. Valóban így van. Valamennyi többi fiú táncos kitűnően, biztosan emelt, s ebben partnernőik is segítettek nekik.)

Ha egyéni képességek szerint nézzük a vizsgázókat, első helyen Esztergályos Cecíliát említenénk. Igényes feladatokban (*A hattyúk tava*, *A rózsá lelke*) mint igazi főszereplő jelent meg a balettszínpadon. Komoly alapmagatartása, művészi elmélyülése a technikai képzettségen túl olyan erény, amely a nagyobb drámai szerepekre utalja. Főként *Odette*-je mondott sokat mind mesterségbeli tudás, mind beleérző képesség tekintetében. Másfajta, teljesen lírai alkat a hasonlóképpen vonzó tehetségű Árva Eszter. A *Csipkerózsika* jelenetben, s a *bahcsiszeráji szökőkút* III. felvonásában mint Mária, művészetének szelíd harmóniájával tűnt ki, bebizonyítva, hogy színpadra kész. Érdekes, hogy a mostani IX. osztály milyen sokféle karaktert fogott össze. Bretus Mária például az említettek szöges ellentéte. Csöppet sem lírai; ereje a virtuóz, csillogó hatásokban van, mint ahogy a *Don Quijote* kettősben és *Zarémaként* is megmutatta. Bélavári Anna született karaktertáncosnő. Kedves jelenség Uhrík Dóra, őt ismét a lírai oldalra állítjuk. Major Mária véleményünk szerint elsősorban modern szellemű koreográfiákban találja meg a helyét.

Nem is olyan nagyon régen még férfi táncos hiány volt a balettben – úgy látszik, ez a veszély végképp elhárult. Hatan is jelentkeznek ebből az évfolyamból, köztük nem egy valódi tehetség. Fülöp Zoltán (Fülöp Viktor öccse) különböző szerepekben igazolta biztos tudását, színpadra való alkalmasságát, mint szólista, s mint „untermann” egyaránt. Geszler György a bravúrozó férfitáncban (*Gopak*) kiválót nyújtott; Tóth Sándort választékos, elegáns mozgáskultúrája jellemzi; jó Girej kán. Matula István mint *A hattyúk tava* hercege szerzett táncos érdemeket; *A rózsá lelke* nem neki való feladat. Karaktertáncos képességéről győzött meg Weöreős Boldizsár. A jó kiállítású Hetényi János bizonyára további szívós gyakorlással erősíti majd színpadi biztosságát.

²²⁷ Megjelent: Szenzthe gyi István: Operavizsga – balettvizsga = Magyar Nemzet, XVI. évf. 161. szám, 1960. július 8., 4. o.

Nagyon helyes volt, hogy modern tánckompozíciókban is alkalmat adtak a növendékeknek képességeik bemutatására (Ravel: *Introduction és Allegro*, Janine Charrat koreográfiája, s a Ponchielli zenére készült *Napszakok*; ez utóbbit a végzős osztály balettmesternője, Bartos Irén koreografálta.) Bartos Irénnek, a pedagógusnak s a műsor fáradhatatlan betanítójának, épp úgy Lőrinc György igazgatónak, az emelést tanárának szép elismerés volt a siker. Az Operaház zenekarát Kenessey Jenő és Fráter Gedeon vezényelte, közreműködött Radnai Éva, az Opera balettkarának tagja, továbbá a VIII. évfolyamos Nádasi Myrtil és a VI., VII., VIII. évfolyam leánynövendékei.

A fiatal végzős énekesek és balett-táncosok vizsgálóelőadása évek óta szervesen hozzánőtt az évadhoz, mint annak biztató befejezése, vagy még inkább a következő és következők ígéretes nyitánya. A Zeneművészeti Főiskola már hosszú évtizedek óta bocsátja vizsgára az operaszínpadon végző énekes növendékeit, az Állami Balett Intézet még csak negyedízben vizsgáztat olyan növendékeket, akik az iskola nehéz kilenc évét már végig új intézményünkben végezték.²²⁹ (...)

A balettesek vizsgájáról nyugodt lélekkel elmondhatjuk: ismét nagy lépés előre, még a tavalyi kiváló vizsgához képest is. Nem annyira egy-egy kiugró teljesítmény – bár az is akadt – inkább a remek átlagszínvonal emeli minden eddigi fölé az osztályt (vezető balettmestere Bartos Irén). Gyengébb, szürkén átlagos táncos szinte nem is végzett az idén és hadd legyünk jó sok – ezt ilyenkor nehéz megállni: – lehet, hogy az utóbbi évek egyik legtehetségesebb férfitáncosa is most végzett. Geszler György lendületben, folyamatosságban, karakterben kifogástalan *Bulyba Tarasz* szólója ilyesmiről tanúskodik. Kirobbanó sikere tökéletesen megérdemelt volt. Kiváltképpen tetszett kívülre Árva Eszter és Esztergályos Cecília, a fiúk közül Fülöp Zoltán és Tóth Sándor. A kiemelés azonban kicsit igazságtalan itt, a sikeres vizsgaszereplés sok tényezőtől függ. Annyit bizonyosan megállapíthatunk, hogy csupa jó táncossal „ülünk” szemben. Megérdemlik, hogy neveiket is közöljük: az említettek kivül Bélavári Anna, Bretus Mária, Major Mária, Uhrík Dóra, Hetényi János, Matula István és Weöreős Boldizsár vizsgáztak magas színvonalon.

Fel is merül itt egy probléma, amelyről helytelen volna hallgatni. Értesülésünk szerint az idén Operaházunk mindössze egy táncost vehet át. Művészeti intézmények esetében rugalmasabb gyakorlat volna indokolt e tekintetben, mint egyebütt, hogy például az ország első zene- és táncdrámai színházánál okvetlenül mindig a legnagyobb kvalitásúak kapjanak helyet. Tudjuk: a kérdés bonyolult – ettől a lényegtől azonban nem lehet eltekinteni.

A kiválóan sikerült vizsgáért koreográfusként is elismerést érdemel Bartos Irén, mint az emelést tanára Lőrinc György, továbbá az Operaház zenekara, amelyet Fráter Gedeon és Kenessey Jenő vezényelt.

²²⁸ Megjelent: Rajk András: Énekes- és balettvizsga az Operában (részlet) = Népszava, 88. évf. 159. szám, 1960. július 6., 4. o.

²²⁹ Téves állítás: ez a második olyan évfolyam, amely elvégezte a kilenc évét.

1961, balett²³⁰

Az évfolyam tagjai: Aradi Mária, Bognár Ildikó, Farkasházy Klára, Handel Edit, Nagy Katalin, Nádas Myrtil, Pártay Lilla; Imre Zoltán, Nagy Zoltán, Sterbinszky László. Évfolyamvezető: Nádas Ferenc.

Csizmadia György kritikája²³¹

Hatodszor bocsátotta szárnyra volt növendékeit a tízesztendős Állami Balett Intézet. A hagyományos, Operaházban rendezett vizsgaelőadáson ezúttal Nádas Ferenc, Európa-szerte ismert és becsült kiváló pedagógusunk tanítványai szerepeltek.

Az efféle vizsgák nem hasonlíthatók egyetlen más, főiskolai jellegű művészeti intézmény vizsgaelőadásához sem. A szaktanulmányát befejező táncos általában öt évvel fiatalabb a diplomáját éppen elnyert énekesnél, muzsikusként, színésznél. Kilencesztendei, a szó szoros értelmében vett izasztó munka kiműveli ugyan a táncos fizikumát, kulturálttá teszi mozdulatait, színészi adottságaiból is megcsillant már valamit, megfelelő élményanyag híján azonban kiforrott alakítást még nem nyújthat az ifjú művész. A balettvizsga értelme és feladata tehát, hogy megmutassa, milyen technikai biztonságra tett szert a IX. évfolyamos növendék, mennyire sajátja a klasszikus tánc stílusa. (Éppen ezért tartjuk helytelennek Molnár G. Péter bírálatát – megjelent: a *Népszabadság* július 5-i számában –, mert balettvizsga címén színházi produkciót követel kiforrott alakításokkal: az Operaház balettrepertoárjának problémáját veti fel, számonkérve a modern alkotásokat, számúzve a romantikus, klasszikus darabokat: figyelmen kívül hagyja a technikai felkészültséget.)²³²

Az ideai balettvizsga nagyon is állja a próbát a korábbiakkal, a most végzett IX. évfolyam felkészültségének igen magas átlagszínvonala meggyőzően vallott Nádas mester pedagógiai érdemeiről. Nem egy-két kiugró tehetség jellemezte ezt az osztályt, hanem az a vonás, hogy mindegyik tagja azonnal jól használható bármelyik színházunk tánckarában. Sokoldalúan képzett fiatalokat láthattunk, akik a klasszikus iskolát és a karaktertáncok stílusát egyformán jól elsajátították. Ezúttal megfelelő magasságú, jó erőben levő és biztosan emelő fiúk is vizsgáltak.

A műsor nagyobbik részét a hagyományoknak megfelelően klasszikus és karakter-ballettek kettősei alkották, de szerepelt négy újdonság is. Nádas Ferenc két alkotása közül a *Vidám kísértetek*, Massenet *Cid* című operája balettbetét-megoldása a sikerültebb. Koreográfiája szinkronban van a zenével s ötletekben gazdag. A C. Franck muzsikájára tervezett *Eros és Psyche* lírai, kifejezően szép klasszikus kettőseivel tűnik ki. Nádas Marcella hangulatos, a neoklasszikus stílushoz közelítő táncjelenetet alkotott Debussy *Csónakban* című művére, Barkóczy Sándor pedig Grieg *Tavaszi* című zenéjére szerkesztett tehetségéről valló kettőst.

²³⁰ Az alább közöltek kívül megjelent kritika: Rajk András: Új művésznemzedék – új feladatok = *Népszava*, 89. évf. 161. szám, 1961. július 9., 4. o.

²³¹ Megjelent: Csizmadia György: Balettvizsga = *Muzsika*, IV. évf. 9. szám, 1961. szeptember, 44–45. o. A szerző további kritikája: (cs): Balettvizsga = *Film-Színház-Muzsika*, V. évf. 27. szám, 1961. július 7., 30. o.

²³² A hivatkozott kritikát alább közöljük.

Ami az egyéni teljesítményeket illeti, a lányok közül méltán aratott nagy sikert Nádas Myrtil. Kiművelt technikája mellett pompás figurateremtő képességét méltányolta a közönség (*A hattyú halála*). Nem véletlenül választotta végérvényesen a színészi pályát, amely színpadon, filmen bizonyára sok sikert hoz majd számára. Nagy Katalin nyújtotta a vizsgán a legjobb táncosnői teljesítményt. Technikája biztos, lépései kellően puhák, tagak, amelletten igen arányosan proporcionált alakú, kedves jelenség. A jövőben elsősorban a szerepmegformálással kell többlet törődnie. A magas növésű, ideális alakú, szorgalmas Handel Edit teljesítményén sokat rontott elfogódottsága; pedig forgókészsége elsőrangú, nagyon jól is ugrik. Neki tágságát kell növelnie, a színpadi gyakorlat pedig bizonyára felszabadultabbá teszi. Karl Mária²³³ elsősorban adagio-táncosnő, kitűnően kamatoztatta adottságait a *Seherezáde* kettősében. Kellő komolysággal, szorgalommal színészi kifejezőerőben is sokat javulhat még. Végig felszabadultan táncolt Pártay Lilla, a *Lakmé*-kettősben pedig azt is megmutatta a csinos, gyönyörű alakú balerina, hogy könnyedén valóítja meg a tágékonyságot követelő, legnehezebb feladatokat is. A szorgalmas táncosnőnek főként ugró-, forgókészségét kell fejlesztenie, gyorsaságát növelnie. Az alacsonyabb termetű Farkasházy Klára lírai egyéniség, ugrásai szépek, könnyedek. Neki is elsősorban gyorsaságát kell fokoznia. Bognár Ildikó jó fizikumú, bájos jelenség; játékos egyéniségéhez a *Kék Duna keringő* illetten inkább, mint a *Diótörő*-kettős. Battuit, forgókészségét kell tovább fejlesztenie.

A nagyon tehetséges Nagy Iván egy éve ugyan már az Operaház tagja, tavaly azonban nem vizsgázhatott. Most aztán bebizonyította: biztos kezű partner, s jól alakít. Sterbinszky László, bár alig múlt tizenhat éves, máris biztos technikájú, jó erejű táncosként mutatkozott be. Az elegáns mozgású Imre Zoltánt alakja, adottságai elsősorban a klasszikus szerepkörre teszik alkalmassá; az erős, legbiztonságosabban emelő Nagy Zoltán pedig főként karakterfeladatok megoldásában nyújthat legtöbbet.

Az Operaház zenekara jól látta el a program, különösen az új koreográfiák kíséretét a felváltva vezénylő Kenessey Jenő és Fráter Gedeon irányításával.

Nádas Marcella kritikája²³⁴

A növendékek iskolai tanulmányi éve a záró koncertvizsgával befejeződnek. Az államvizsgájukkal tanúsítják, hogy milyen felkészültséggel indulnak életpályájuknak. Persze ezek a vizsgaelőadások nem mindig adnak százszázalékosan reális képet. Indiszpozíció vagy idegesség befolyásolhatja a teljesítményt, mégis általában megmutatják a növendékek technikai felkészültsége mellett színpadi egyéniségét, külsejét, és előadó képességét.

Nádas Ferenc balettmester, Kossuth-díjas, érdemes művész záró osztálya, 7 leány és 3 fiú, 1961 júliusában végzett. A leányok ebben az évfolyamban feltűnően szépek és jó

²³³ Utóbb: Aradi Mária.

²³⁴ Megjelent: Nádas Marcella: Képesítővizsga 1961. július. In: Az Állami Balett Intézet évkönyve az 1961/62. és az 1962/63. tanévről. Szerkesztő bizottság: Aszalós Károly et. al. Budapest, 1963. 24–25. o. A szöveg stilisztikailag feltűnően egyetlen a szakszerű szerkesztés hiánya miatt.

kiállításúak voltak, tulajdonképpen ideális táncos anyag. Az előző évek folyamán végrehajtott kiállítás ebben az évfolyamban eredményesnek és célszerűnek bizonyult.

A koncert műsorát szokás szerint a régi repertoire-számokból és egy pár új koreográfiából állítottuk össze. Az új számok nagy áldozatkészséget kívánnak mind a balettmester, mind az intézet és a növendékek részéről, de általában beváltak, sikert hoznak és új színpaltokkal gazdagítják a műsort. Ezek nélkül a műsor elég szürke és egyhangú lenne. Ezt bizonyítja, hogy a legkedvesebb szám a *Cid* baletzenére komponált *Vidám kísértetek* c. kompozíció volt, koreográfiáját készítette Nádas Ferenc. A vidám, tarka koreográfiát a növendékek mindegyike elragadóan adta elő. Káprázott a jókedv, a játékoság és emellett a kristálytisza technikai előadás.

A szólószámokat a növendékek egyéniségüknek megfelelően kapták és mindenki jól meg is állotta helyét. A Durga–Siva kettősben a Delibes *Lakmé* című operából (koreográfia: Nádas Ferenc) Pártay Lilla általános nagy tetszést váltott ki. Kitűnő stílusérzékkel, plasztikusan és biztosan adta elő a számot. Nagy közönségsikert aratott Karl Mária²³⁵ a Rimszkij-Korszakov *Seherezáde* kettősével (koreográfia: Harangozó Gyula). Erős egyénisége itt még jobban megtalálta a stílust, mint a *Keszkenő* pas de deux-ben. Mozgásban és érzelemben éretten táncolta a szerepet.

Handel Edit a *Párizs lángjai* IV. felvonásból a pas de deux-ben mutatkozott be. Jó alakú, kitűnőnek ígérkező táncosnő. A vizsgaesten idegesség gátolta képességei teljes kibontásában. Partnere, Sterbinszky László, kitűnő volt. Őszinte, mély átélés és technikai színpadi biztonság jellemezte Nádas Myrtilt. *Ámor és Psyche, Hattyú halála* c. táncokat adta elő sikerrel, de főleg a *Cid*ben levő tűzijátékszerű kis variációjában tetszett. Farkasházy Klárát, sajnos, egy lábsérülése akadályozta a technikai kivitelben, de *A bahcsiszeráji szökőkút*ból való pas de deux-ben annyi poézis és szépség volt a megjelenésében, hogy a néző kárpótolva érezte magát. Nagy Katalin talán egyike a legmegbízhatóbb táncos ígéreteknek, ha továbbra is figyelmes mesterek irányítják. Grieg *Tavaszi* (koreográfia: Barkóczy Sándor) kifogástalanul sikerült. Bognár Ildikó jól érvényesült a *Kék Duna keringő*ben. Itt külön köszönetet kell mondani Matula Istvánnak, aki már operaházi tag, de vendégként kiegészített és mint elsőrangú partner, hozzájárult a sikerhez. Az évfolyam három fiú növendéke, Sterbinszky László, Imre Zoltán és Nagy Zoltán jó kiállítású partnernek és kitűnően képzett táncosoknak bizonyultak. A már említett Sterbinszky Lászlón kívül Imre Zoltán mint Vaclav és Nagy Zoltán a *Seherezáde* pas de deux-ben megérdemelten nagy sikert arattak.

Az 1960/61-es évi IX. évfolyam kiváló kollektíva volt. Kár, hogy annyira szétszórta kerültek szerződésbe. Féltő, hogy egy nagyon szép évfolyamnak nyoma veszett, ha nem jön tréningvezető balettmester személyében gyorsan segítség. A pécsi balett egyik erőssége, hogy annak idején majdnem egy egész évfolyam együttesen került le, és megfelelő továbbképzésükről is gondoskodtak.

²³⁵ Utóbb: Aradi Mária.

Molnár Gál Péter kritikája²³⁶

A legnehezebb kritikusi feladatok közé tartozik fiatalok első színrelépéséről írni. Ugyan ki az a csalhatatlan kritikus, aki egyszeri látásra meg tudja állapítani a még kifejeletlen művészi egyéniség láttán, hogy ki a tehetségesebb, ki pedig kevésbé az? Hiszen nem minden művész fejlődése egyforma sebességű. Az egyik mozarti csodagyerekként már rövidnadrágos korában elkápráztat, s tehetsége az idők folyamán még érik, elmélyül. Ám olyanok is szép számmal akadnak, akik első jelentkezéseik alkalmával nem keltenek feltűnést, s csak évek múltán találunk rá saját egyéniségükre, szerepkörükre, művészi mondanivalójukra.

Az Állami Balett Intézet most negyedszer²³⁷ rendez vizsgaelőadást az Operaházban az érdeklődő közönség s a táncszakma előtt. Kilenc esztendő kemény és rendszeres munkájának eredményeit mutatták be a növendékek. A vizsga technikailag jól felkészült táncosnőket és táncosokat mutatott be a közönségnek Nádas Myrtil, Handel Edit, Pártay Lilla, Farkasházy Klára, Karl Mária,²³⁸ Szilveszter Attila, Sterbinszky László, Imre Zoltán és Debreczeni István személyében. Nagy Katalin, Nagy Iván és Nagy Zoltán volt az a három kiforrott vizsgázó, aki határozott művészi arculatot mutatott; technikai bizonytalanságaik sem voltak annyira zavaróak, mint a többieké.²³⁹

De beszéljünk a műsorról is: a balettvizsgákon a program egyik felében rendszerint a balettmesterek önálló kompozícióit láthatjuk (mint ez alkalommal Nádas Ferenc, César Franck: *Psyché és Éros* című táncműveit és Massenet bájos egyfelvonásosát, a *Vidám kísérteteket*, ezt a kedves és sziporkázóan jó kedélyű táncos tréfát), azonban a műsor nagy részét kötelező anyagként a romantikus baletttirodalom elavult darabjai töltik ki. S ez nem csupán azért hibáztatható elv és helytelen gyakorlat, mert a közönség elunja magát e százszor látott, áporodott koreográfiákat nézve, de helytelen azért is, mert a növendékeknek nincs sok közük ezekhez a művekhez. Egyes klasszikus mesterdarabok olyan távolállók a mai fiatalok világ szemléletétől, élettérzésétől, hogy képtelenek tartalommal (érzelemmel és gondolattal) megtölteni a koreográfiai sémákat. A *Kék Duna keringőt* például hogyan tudná eltáncolni jókedvűen és elevenen egy fiatal művész, amikor ez a koreográfia már akkor megavasodott, amikor ő még meg sem született?

Az eddigi balettvizsgákból tisztán kiviláglik az az elképzelés, hogy a növendékek magas technikai követelményeket támasztó, klasszikus szerepekben vizsgázzanak, függetlenül attól, hogy van-e művészi élményük, azonosulási lehetőségük egy-egy szerephez. Ilyen elgondolások jegyében veszélyes szárnyukra bocsátani az ifjú művészeket. Hiszen ezek szerint az a jó táncos, aki magasra emeli a lábát, az a jobb, aki még magasabbra, és a legjobb táncos vagy táncosnő, aki legmagasabbra tudja emelni. Így aztán egy-egy művészi produkció piruettek, jeték, arabeszkek és karvezetések egymás mellé illesztett sorából

²³⁶ Megjelent: Molnár G. Péter: Balettvizsga az Operában = Népszabadság, XIX. évf. 158. szám, 1961. július 5. 9. o. A cikkhez hozzászólt: Maác László: Nem produkció, nem is verseny, hanem vizsga = Film–Színház–Muzsika, V. évf. 28. szám, 1961. július 14., 26. o.

²³⁷ Helyesen: hatodszor.

²³⁸ Utóbb: Aradi Mária.

²³⁹ Szilveszter Attila és Debreczeni István nem végzősök voltak, hanem VIII. évfolyamosok. Nagy Iván az előző évben végzett, de akkor sérülés miatt nem vehetett részt a vizsgakoncerten.

áll, amelyet nem forraszt egybe az a művészi indulat, hogy embert ábrázoljon, emberi szenvedélyeket fessen a művész. Csak a tiszta és gyakorlóteremben legyalult formát kapjuk így, a belső tartalom nélkül. És ez igen kevés. A szomjúságot nem oltja a korsó külsejének szépsége. Szép mozdulatú, de semmitmondó szerepekben egyetlen fiatal művész sem képes megmutatni, hogy több, más lesz-e, mint az elődök voltak.

1962, balett

Az évfolyam tagjai: Benőcs Ria (Mária), Hidas Klára, Lászlai Andrea, Vera Ilona; Frank Bay (NDK), Debreczeni István, Hans Joachim Dürr (NDK), Ficzer Attila, Herczog István, Horváth Pál, Szekeres József, Szilveszter Attila, Tamasik László. Évfolyamvezető: Nádasi Marcella.

Csizmadia György kritikája²⁴⁰

Akik rendszeresen látogatják a különböző művészeti iskolák vizsgaelőadásait, jól tudják, hogy a Balett Intézetet végzett növendékek koncertjén számíthatnak a legkevésbé teljes értékű színházi élményre. Természetes jelenség ez, velejárója annak a körülménynek, hogy az Állami Balett Intézetből kikerülő növendékek legalább négy-öt évvel fiatalabb korúak a többi művészeti főiskola végzőseinél, ám ugyanakkor a színpadi produkció sikere még nagyobb mértékben függ a fizikum felkészítésétől, erősségétől, a technikai tudnivalók elsajátításától. Ilyenformán az Állami Balett Intézet IX. évfolyamos növendékeinek vizsgaelőadását csak úgy értékelhetjük igazságosan, ha azt vizsgáljuk: mennyire sajátították el az iskolában a fiatalok a klasszikus balettet, s a karaktertáncok stílusát. Külön öröm, ha a szakmai felkészültség mellett a színészi tehetségből is megcsillan már valami.

Az ideai balettvizsga változatosabb programjával, zenei szempontból is értékesebb számaival vonta magára a figyelmet. Jutott hely a programban eredeti magyar mű bemutatójára, s a hagyományos klasszikus repertoár részletei mellett láttunk több új koreográfiai megoldást. Érdekesebbé tette a vizsgát az is, hogy először szerepeltek külföldi ösztöndíjasok, ezúttal két fiatal táncos az NDK-ból. Legfeljebb egyet kifogásolhatunk a programban: nélkülözötte a magyar számot, pedig ilyen jellegű feladatot is magas szinten kell megoldania a ma balettművészenek.

A kiváló pedagógus, Nádasi Marcella növendékei – négy lány, hat fiú²⁴¹ – adtak számot felkészültségükről az Operaház közönsége előtt. Tudásban kiegyensúlyozott, bár szolidabb színvonalú osztály mutatkozott be; nem találtunk nagyon gyenge, de kiugró teljesítményt sem.

Benőcs Mária *A hattyúk tava* második felvonásának nagy pas de deux-jében kapott szép feladatot. Ideális alakú balerina, akit nemcsak vonzó külseje, hanem lírai lénye,

²⁴⁰ Megjelent: Csizmadia György: Balettvizsga = Muzsika, V. évf. 9. szám, 1962. szeptember, 46–47. o. A szerző további kritikája: (cs.gy.): A holnap balerinái = Film–Színház–Muzsika, VI. évf. 24. szám, 1962. június 15., 24–25. o.

²⁴¹ A hetedik magyar fiúnövendék, Tamasik László sérülés miatt nem vizsgázott.

fejlett stílusérzéke is főként a lírai szerepkörre tesz igen alkalmassá. Teljesen más, éppen ellentétes egyéniségű táncosnóként ismertük meg Hidas Klárát. A *Gajane* nagy előadások színvonalán megoldott kurd-jelenetében Aisa alakításával, táncával vonta magára a figyelmet. Temperamentumos balerina, éli-játssza a szerepét, ahogy mondani szokták: levegője van. Vera Ilona a *Don Quijote* kettősében, s Nádasi Ferenc Milhaud zenéjére tervezett *Fiatalság-bolondság!* című hangulatos jelenetében árulta el játékkészségét, mutatta meg biztos technikáját. Kitűnően ugrik, forog, adottságai a legjobbak osztályában. A bájos egyéniségű Lászlai Andrea a *Giselle* úgynevezett parasztkettősében, továbbá Debussy – Nádasi Marcella *Csónakban* című kedves kompozíciójában tűnt ki harmonikusan szép mozdulataival.

Herczog István a *Fiatalság-bolondság* című számban bizonyította könnyed és csiszolt technikáját és azt, hogy igen hasznos tagja lehet bármelyik együttesnek. Debreczeni István a kísértőt alakította Liszt *Mefisztó-keringőjében*, amelyre Nádasi Marcella tervezett jórészt kifejező erejű koreográfiai képet. Debreczeni szerepmegformálásából kitetszett: van érzéke egy adott figura megjelenítéséhez, csak a túljátszástól kell óvakodnia. A jó megjelenésű, erős fizikumú Horváth Pál Saint-Saëns – Hidas Hedvig *Danse Macabre*-jában aratott megérdemelt sikert a halál alakjának színpadi idézésében. Ficzer Attila sokoldalú táncos, erről győzött meg a *Diótörő*-részlet, amelyben csiszolt klasszikus iskolázottságát figyelhettük meg, azután a *Csónakban* c. jelenet, amely játékkészségéről vallott. Szilveszter Attila a *Don Quijote* kettősben mutatkozott be legelőnyösebben: biztos kezű partner, dinamikus táncos és jól is játszik. Szekeres József figyelemre méltó technikai adottságai, ugró-forgó készsége a *Tarasz Bulyba* szólójának előadásában, a gopakban érvényesült. A két német ösztöndíjas közül elsősorban Hans Joachim Dürr kapott sok tapsot, kitűnően formálta meg Prokofjev *Péter és a farkas* című művének Péterét. A zenére Nádasi Marcella készített ötletgazdag táncokat. Frank Bay faruccát mutatott be Roboz Ágnes Azagra zenéjére készített ízes koreográfiájával.

A műsor ősbemutatójaként szerepelt Hráskó Tamás – Barkóczy Sándor *Randevű* című táncjelenete. Teljes egészében sikerült alkotás, a fiatal komponista jazz-elemeket is feldolgozó, modern hangvételű, ritmusgazdag muzsikája összhangban van Barkóczy leleményes tánciaival. E számot szívesen látnánk a balettegyüttes koncertműsorában is! A vizsgaelőadáson Kenessey Jenő és Fráter Gedeon felváltva vezényelték a helyenként fáradtan játszó operaházi zenekart.

Nádasi Marcella kommentárja²⁴²

1961/62-ben a IX. évfolyamban 4 leány és 7 fiú van: Benőcs Ria, Hidas Klára, Lászlai Andrea, Vera Ilona, Debreczeni István, Ficzer Attila, Herczog István, Horváth Pál, Szekeres József, Szilveszter Attila és Tamasik László. Ezenkívül van még két ösztöndíjas német fiú: Hans Joachim Dürr és Frank Bay, akik itt végeznek és már a következő évben a berlini Állami Opera szerződteti őket.

²⁴² Megjelent: Nádasi Marcella: Készülődnek a 'végzősök' a vizsgakoncertre. In: Az Állami Balett Intézet évkönyve az 1961/62. és az 1962/63. tanévről. Szerkesztő bizottság: Aszalós Károly et. al. Budapest, 1963. 26. o. A szöveg stilisztikailag feltűnően egyenetlen a szerkesztés hiánya miatt.

Ebben a végzős évfolyamban a hangsúly a fiúkon van, akik erősen többségben vannak és átlagosan jó nivót képviselnek. Azért esett az idén a választás a *Gajane* balettben lévő kurd képre, mint egyik fő számra a koncerten, mert ott 10 fiú és 1 leány van foglalkoztatva. Az egy leány Hidas Klára, mint Aisa, nagyon ügyesen és kifejezően megoldja feladatát. Ismaél – Szilveszter Attila, aki adni tudja azt a temperamentumot és megszállottságot, ami ehhez a szerephez szükséges. Armennek a variációját Hans Joachim Dürr táncolja, akinek ez a szerep az előadásban alkalmas arra, hogy jó ugró- és forgótechnikáját alkalmazza.

Ezenkívül különböző szólószámok szerepelnek pl. a *Tarasz Bulyba* variáció a kis ruganyos Szekeressel és egy eredeti spanyol *Farucca* Frank Bay-jel (betanítás: Roboz Ágnes). Herczog István a *Fiatalság-bolondság* c. duettben tanúsítja, hogy jó mozgású élénk és kifejező táncos.

Egy-egy pas de deux-ben a lányok egyéniségükhöz legjobban illő szerepben mutatkoznak be. Vera Ilona táncolja a *Don Quijote* kettőst, ebben gyors, lendületes mozgása és kitűnő forgókészsége a legjobban érvényesül. Lászlai Andrea kedves lírai bájjal alakítja Tamasik Lászlóval (Herczog I. vette át a szerepet, mert Tamasik L. lábtörés miatt nem vizsgálhatott) a paraszt pas de deux-t a *Giselle* I. felvonásából és – last but not least – Benőcs Riát, az évfolyam „ballerináját” említjük mint fehér hattyút a *Hattyúk tava* II. felvonásából. Nagyon plasztikusan, szépen és átéléssel táncolja. A partnere Debreczeni István, kinek hosszú, nyúlánk alakja legjobban megfelel hozzá.

Nagyobb művek még (koreográfia: Hidas Hedvig) a Saint-Saëns *Haláltánc* Horváth Pállal a főszerepben, továbbá teljesen új betanításban Liszt *Mefisztó-kerिंगő* Benőcs Riával és Debreczeni Istvánnal, és Prokofjev *Péter és a farkas* c. mesejáték a IX. évfolyam növendékeivel. A két utolsó koreográfiát saját magam készítettem.

Nagyon érdekes szín a műsorunkban *A randevú*, egy modern újszerű mű Szilveszterrel, Ficzerével és Benőccsel. Zenéjét szerezte Hraskó Tamás, egy fiatal operaházi korrepetitor, a koreográfiát készítette Barkóczy Sándor.

A munka erősen folyik, és az eredményt csak akkor tudjuk lemérni, ha már a koncerten a fiatal új diplomás táncművészeknek tapsolunk.

1963, balett

Az évfolyam tagjai: Baráth Ibolya, Kökény Erzsébet, Lakos Ilona, Lieszkovszky Melinda, Krisztina Vaszileva (Bulgária); Ivanov Boján (Bulgária), Galovits Attila, Herda János, Dieter Schlegel (NDK). Évfolyamvezető: Lőrinc György.

Csizmadia György kritikája²⁴³

Nyolcadszor bocsátotta szárnyra növendékeit az Állami Balett Intézet. Ezúttal Lőrinc György évfolyamvezető balettmester kilenc tanítványa – köztük két bolgár és egy NDK-ösztöndíjas – vizsgázott az Operaház színpadán.

Szolid átlagszínvonal jellemezte a diplomázó osztályt és nem a kiugró tehetségek sora. Elsősorban karakter-feladatokban mutatták meg a végzősök legjobb képességeiket, s nyilván ezt a szempontot vette figyelembe a vizsgakoncert programját összeállító és betanító Bartos Irén is, aki egyébként új artisztikus kettőst alkotott Ravel *Lúdanyó meséi* c. művének egy részletére, s érdekes megoldást talált a *Petruska* két táncképére. Színesebbé tette a koncert programját Vujicsics–Rábai *Drágszéli táncszvitjének* előadása.

Lieszkovszky Melinda jól spiccelő, staccato jellegű táncosnő. Fürgeségében van az ereje, s nem a nagy hajlékonyságot kívánó adagio, balance az ő igazi területe, ezért is oldotta meg igen hangulatosan Nune feladatát a *Gajane* kettősben.

Kökény Erzsébet főként a *Lúdas Matyi* kettősben hívta fel magára a figyelmet: kedves táncos jelenség, jó a forgáskészsége. További kitartó munkával a pózait kell szebbé tennie, izomzatának tágaságát kell fokoznia. Lakos Ilona a *Csipkerózsika* pas des deux-jében aratott megérdemelt sikert bájos egyéniségével, biztos spicctechnikájával, feltűnő muzikalitásával. De sokat kell még csiszolnia pózait.

Baráth Ibolyának igazi táncosnői adottságai vannak, elsősorban a Ravel-kettősben adott ízelítőt jó képességeiből. Fő hibája, hogy nem elég szorgalmas, nem dolgozza ki a lépéseket.

Krisztina Vaszileva adottságait tekintve elsőrendűen klasszikus balerina. Gyönyörű alakjával, szép és hosszú végtagjaival ideális jelenség a színpadon. Lépései, mozdulatai külön-külön nagyon szépek, ezért volt artisztikus és kifejező erejű a Lakmé-jelenetben. A *Gioconda* Hajnalaként már megmutatta iskolájának fogyatékoságát.

Herda János jó kiállítású, vékonysága ellenére is megfelelő erejű táncos, kinek máris figyelemre méltó a technikája. Kitűnő stílusérzékét a *Drágszéli* szólójában bizonyította, pózainak szépségét pedig a *Csipkerózsika*-kettősben mutatta meg. Galovits Attila igen hajlékony, könnyed, mozdulatai puhák, ugráskészsége figyelemre méltó – ezért is sikerült kitűnően Nurali-tánca. Főként forgásain kell javítania. Ivanov Boján tehetséges karaktertáncos, fő erőssége a játékoság, a jóízű humor. Színészi erényeiből a Mór szerepében adott ízelítőt. Dieter Schlegel szinte hibátlanul oldotta meg feladatát a *Lakmé*-kettősben. Technikájának erős oldala: az ugrás-forgás.

²⁴³ Megjelent: Cs. Gy.: Balettvizsga = Muzsika, VI. évf. 9. szám, 1963. szeptember, 41. o. Másodközlés, in: Az Állami Balett Intézet jubiláris évkönyve. Az intézet fennállásának 15. évfordulója alkalmából 1963–64. és az 1964–65. tanévről. (sic!) Szerkesztették: Bogdány Ferenc et al. Budapest, 1965. 38. o.

Az Operaház zenekara látta el a kíséret feladatát, Kenessey Jenő, illetve Fráter Gedeon vezényletével.

1964, balett²⁴⁴

Az évfolyam tagjai: Bérczes Mária, Bóné Olga, Kollár Eszter; Behumi Ferenc, Boronkay István, Galántai Zsolt, Hevesi Imre, Jurkovics Mátyás, Sárossy György. Évfolyamvezető: Merényi Zsuzsa.

Kun Zsuzsa kritikája²⁴⁵

Miért tetszett az ÁBI vizsgaelőadása? Azért, mert helyes volt a műsor összeállítása, több oldalról mutatta be a növendékeket, mint az előző évek vizsgái, és ha nem is volt ez a bemutatkozás csillogó „sztárparádé”, mindenki jó felkészültségről tett tanúságot.

A műsorban a mai táncművészet majd minden jelentős törekvéséből ízelítőt kaptunk. Vivaldi, Mozart, Chopin, Csajkovszkij, Debussy és Ránki neve jelzi, hányféle zenei stílus társult itt a táncsal – a 19. sz.-i klasszika-romantikával, a 20. sz.-i neoromantikával, szimfonikus balettel, a pásztorjátékkal, modern groteszk és népi ihletésű számokkal, táncjátékokkal. Az előadásban emellett az is újdonság volt, hogy nyolcadéves növendékek is főszerepet táncoltak, és ez nem vált a színvonal kárára.

Mindez együtt az évfolyamvezető pedagógus, Merényi Zsuzsa munkáját dicséri, akinek már korábban is kitűnő növendékek kerültek ki a keze alól. Mostani tanítványai is szép stílussal, kidolgozottan táncoltak, mindössze azt kifogásolnám náluk (főleg a lányoknál), hogy forgásuk erőtlen és lassú. Ennek kapcsán érdemes lenne kideríteni, mi lehet annak az oka, hogy az utóbbi években az intézetből kikerülő leány növendékek adagiója szép, jól is ugranak, de ritkaság közöttük, aki jól tud forogni is. – Öröndetes viszont az utóbbi években a fiúk feltörése. Azelőtt a lányok majdnem kivétel nélkül erősebb felkészültségűek voltak náluk – ma már a fiúk állják a versenyt.

S hogy mindez így sikerült, ebben jelentős szerepe van Olga Lepesinszkájának, a nagyszerű művész-pedagógusnak. A kitűnő szovjet táncművésznő az utolsó iskolai évben nemcsak új számokat (ötös a *Csipkerózsikából*, kettős a *A rosszul örökölt lányból*, és Chopin *Cisz-moll keringő*) tanított be a növendékeknek, hanem napi gyakorlataikon is rendszeresen foglalkozott velük. Munkájának eredménye különösen a klasszikus stílusú számok előadásában mutatkozott meg.

S most hadd térjek rá a bemutatott számokra. A *Csipkerózsika* ötösben (Csajkovszkij zenéje, Petipa–Messzerer koreográfiája) nyolcadéves növendékek (és egy hatodéves)

²⁴⁴ Az alább közöltek kivül megjelent kritika: Szenthegyi István: Balettvizsga – operavizsga = Film–Színház–Muzsika, VIII. évf. 28. szám, 1964. július 10., 13. o.

²⁴⁵ Megjelent: Kun Zsuzsa: Az Állami Balettintézet (*sic!*) vizsgaelőadása = Muzsika, VII. évf. 9. szám, 1964. szeptember, 31–34. o. Másodközlés, in: Az Állami Balett Intézet jubiláris évkönyve. Az intézet fennállásának 15. évfordulója alkalmából 1963–64. és az 1964–65. tanévről. (*sic!*) Szerkesztették: Bogdány Ferenc et al. Budapest, 1965. 41–43. o.

táncoltak. Ez a szigorúan klasszikus szám szerintem kötelező feladat minden klasszikus táncosnő-jelölt számára. Főszerepét Metzger Márta (Mák Magda tanítványa) táncolta, aki nagyon sokat ígérő növendék. A klasszikus baletthez ideális testalkata van, jó az adagiója, karvezetései harmonikusak, partnerrel jól forog (magában egyelőre kevésbé), s ami a legmeglepőbb, máris biztos stílus- és színpadi érzékkel rendelkezik. Nemcsak szépen táncolt, de elő is adta ezt a hosszú, nehéz adagiót, amely a felnőtt balerinát is erősen igénybe veszi. Arra kell vigyáznia, hogy apróbb modorosságairól (pl. ideges fejrángatások) még idejében leszokjon, mielőtt azok állandó szokássá válnának. A számban Balikó István, Koronczay László, Péter Zoltán és Barbay Ferenc (ő a hatodéves) elegáns, megbízható partnerei voltak. Egyöntetűen mozogtak és szépen oldották meg a nehéz double tour en l'airt is.

A *Cisz-moll keringő* (Chopin zenéje, Fokin koreográfiája) Bérczes Mária és Sárossy György táncolták. Bérczes az utóbbi időben sokat fejlődött, Lepesinszkaja keze alatt szinte „kinyílt”. Ez erősen megmutatkozott a duettben, amelyben nem a technikai nehézségeken van a hangsúly, hanem az előadásmódon, a finom nüanszokon. Szép, puha port de bras-i, oldott mozgása illenek a fokini stílushoz, s ami a legfontosabb: meg tudta teremteni a színpadon a „Szilfidek” légkörét. Sokat kell még azonban fejlesztenie bokájának, spiccének erősségét és ugrásai dinamikáját. – Sárossy György nagyon jó partnere volt; könnyed emeléseivel jelentősen hozzájárult a szám légiességéhez, s ez itt elengedhetetlenül szükséges.

E romantikus szemléletű klasszikus számok után egészen más világba cseppentünk Ránki *Scherzójával*, amihez Seregi László készített koreográfiát. (Táncolták: Behumi Ferenc végzős, Horváth Krisztina és Molnár Mihály nyolcad évfolyamos és Ramshorn Gizella külföldi ösztöndíjas növendékek.) Bevallom, nagyon jólesett ez a légkörváltás! Ha Sereginek itt az volt a szándéka, hogy a modern táncstílus néhány túlkapását parodizálja, ez tökéletesen sikerült; emellett koreográfiája sziporkázóan szellemes, ötletes, s ami a legfontosabb – táncos! Szívesen látnék tőle ilyen stílusú (komolyabb) számot az Operaház színpadán is, vagy akár ezzel is felfrissíthetnénk kissé már kinőtt koncert-repertoárunkat.

A vizsgázó növendékek meglepően jól adták elő a *Scherzót* – meglepően, mert számukra új és ismeretlen területen mozogtak otthonosan. Felszabadultan, kedvesen és technikailag biztosan táncoltak, még ha tapasztalatlanságuk miatt nem tudták is a koreográfiában rejlő összes lehetőséget kihasználni.

A vizsga legnehezebb technikai feladatát Kollár Eszter és Galántai Zsolt kapták, *A rosszul örökölt lány* című balett (Cibulka zenéje, Messzerer koreográfiája) pas de deux-jét. Kollár Eszternek szép, harmonikus a mozgása, kitűnő alakja és tánchoz jó lábfeje van, ugrása könnyed, és adagio-munkája is perfekt; mindezt a szám bizonyos részeiben igen jól tudta érvényesíteni. – A pas de deux emellett igen gyors spicc-technikát és jó forgókészséget is igényel, amivel Kollár egyelőre még nem rendelkezik – a duett játékstílusa pedig inkább fél-karakter táncosnőt igényel, ő viszont elsősorban lírai egyéniség.

Galántai Zsolt produkciójában éppen az volt a megkapó, hogy azonnal levegőt teremtett maga körül a színpadon. Ez a törekeny alkatú, rendkívül muzikális, elegáns

táncos azt is tudja, amit a növendékek még ritkán érnek el. Nemcsak lépéseket, ugrásokat és forgásokat illeszt egymás mellé, hanem lelket és értelmet önt beléjük, valóban táncol. Ugrásai nem túl nagyok, forgásai is egyelőre bizonytalanok (a jövőben ezen nagy szorgalommal és figyelemmel kell majd dolgoznia), felsőteste és karjai viszont szépen kidolgozottak és lábmunkája is precíz.

Debussy *Kis szvitjéhez* Nádasi Marcella készített koreográfiát, két új résszel (*Játék és Esőben*) bővítve ki a zenére készült korábbi kompozícióját (*Csónakban*). Nádasi mesternő ismét bebizonyította, hogy milyen muzikális, finom ízlésű koreográfus, s ha lehetőséget kapna, sok mindennel gazdagíthatná a magyar balettrepertoárt. E műveit a harmonikus, tiszta vonalak és a zeneiség jellemzik, s őrde játékosságuk különösen közel áll a növendékek érzelmi világához, ezért természetesen és kedvesen játszották-táncolták őket. (E számban derült ki az is, hogy Bérczes Máriának jó érzéke van modern stílusú balettekhez is. Rajta kívül Jurkovicz Máttyás és Boronkay István nevét kell megemlítenem.)

Merényi Zsuzsa dicséretes módon növendékei képességeihez méretezte *Tavas* című szimfonikus balettjét, amelyet Vivaldi *Concertójára* komponált. A szép és muzikális produkcióból a duett emelkedett ki lassú, lebegő emeléseiivel, szépen alkalmazott port de bras-ival, a gyorsabb részekben pedig néhány ritkán használt allegro lépésre figyelhetünk fel. A nyolcadik és hatodik évfolyam növendékei kíséretében Kollár Eszter és Behumi Ferenc táncolták ezt a művet, amely egyenesen „testre szabott” feladatot adott Kollárnak. Átszellemülten, szépen táncolt s eközben kitűnően érvényesültek pompás arabeszkjei, könnyedsége és lírai egyénisége. Behumi remek partner volt és rövid variációját is igen jól oldotta meg. A többi szereplő jó keretet adott a két szólistának, a szükséges egyöntetűséget csak elvértve törték meg.

Merényi másik koreográfiája, Mozart *Les petits riens*-je sajnos nem sikerült és élesen elütött nemcsak előbbi művétől, de az egész est nívójától. Pásztorjátéknak nem volt elég patinás, commedia dell'arte-nak nem eléggé humoros, és koreográfiai matériája is gyenge. A darab viszonylag jobban sikerült részei: Pierrot és Pierrette, valamint a barikák tánca (amit a második évfolyam leánynövendékei tündéri kedvességgel adtak elő). Szereplői közül Galántai Zsolt könnyed és gyors allegro-munkájával, felszabadult játékával, Némethy Sándor (hatodik évfolyam) pedig biztos technikájával és jó karakterizáló képességével emelkedett ki. (Bóné Olga, ez a korábban sokat ígérő növendék, sajnos igen rossz formát mutatott, és ezt átvitt és közvetlen alkati értelemben is gondolom.)

Az estet Ránki *Hajdútánca* zárta, Aszalós Károly koreográfiájával. Aszalós igen jól ötvözte a magyar néptánc és a klasszikus balett bizonyos virtuóz elemeit, és táncosainak arra is lehetőséget adott, hogy színészi képességüket és vívótudásukat is érvényesítsék. A koreográfia felépítése hatásos és izgalmas, egészében egységes produkció. – A szólisták: Boronkay István, Hevesi Imre, Jurkovicz Máttyás és Sárossy György kitűnően, temperamentumosan és kifejezően táncoltak (különösen Hevesi érzi jól ezt a stílust, Sárossy és Boronkay pedig színészi játékban is kiemelkedőt nyújtottak). A IV., V., VI. és VIII. évfolyam fiúnövendékei nagyon jól állták meg helyüket, teljesítményük a felnőtt táncosoknak is becsületére vált volna. (Amint már említettem: a jövőben örvendetesen sok jó férfi táncosra számíthatunk!)

Az Operaház részéről Kenessey Jenő és Fráter Gedeon karmesterek értő, segítő kézzel járultak hozzá a növendékek sikeréhez. Nagyon tetszettek Forray Gábor vetített díszletei, Szeitz Gizella pedig különösen a *Tavas* és a *Scherzo* című koreográfiákhoz tervezett szép és ötletes jelmezeket.

Szöllősi Ágnes kritikája²⁴⁶

Ma, amikor majdnem teljességgel nélkülözzük a koncertszerű táncbemutatókat, fokozott érdeklődéssel várjuk évről évre az Állami Balett Intézet végzős növendékeinek vizsgaelőadását.

Nagy eseménye ez táncéletünknek, mert itt van alkalma bemutatkozni az utánpótlásnak, az új táncos gárdának, akiknek kiképzését Operaházunk, együtteseink, színházaink is érdeklődéssel várják. Szamba vehetjük tehát az új táncos tehetségeket, megismerhetjük legkiválóbb balettpedagógusaink munkájának eredményét, sőt bizonyos fokig koreográfusaink számára is bemutatkozási lehetőség ez a vizsgaelőadás.

A következőkben ebből a három szempontból szeretnék hozzászólni az ideai bemutatóhoz, tehát a fiatal művészek, az elért pedagógiai eredmények és a koreográfia szemszögéből, és nem a közönség, nem is a színházi kritikus szemszögéből, hiszen ez nem szabályos színházi bemutató. Itt sok esetben a „koreográfus” elsősorban balettmester, aki növendékei képességét és a kitűzött anyag bemutatását tartotta szem előtt és nem a hatásos, közönséget lebilincselő koreográfiai ötleteket. Az a tanár került itt előtérbe, aki növendékei adottságait kezdettől fogva ismeri, egy-egy szerep kiosztásával méltányolja az elért eredményt és nem a „közönségikert” hajszolja ezen a vizsgaelőadáson. Végül ne felejtjük el azt sem, hogy e bemutatókon nem kiforrott szóló művészekkel álltunk szemben, ámbár szólószerepekben mutatkoztak be a vizsgaelőadáson. A végzett növendékek először karszerepeket fognak táncolni és később válik csak el, hosszú évek fejlődése és eredménye fogja megmutatni, hogy ki alkalmas szólófeladatokra is.

Az ideai balettvizsga szép eredményt mutatott, habár általában nem állnak a végzősök a balett-technika olyan magas fokán, amire egyes, régebben végzett osztályoknál emlékezhetünk.

Az évfolyamvezető Merényi Zsuzsa óriási munkát végzett. A műsor összeállítása, zenei megválasztása kulturált és átgondolt. Láthattunk Vivaldi, Mozart, Chopin, Debussy műveire készült stílusos koreográfiákat, de modern és népi hangvételű művek is megszólaltak idén, Ránki György kompozíciója révén.

Kitűnő segítséget kapott Merényi Zsuzsa O. V. Lepesinszkaja személyében, aki három hónapig tanította a IX. évfolyamot, és pedagógiai munkája nyomán klasszikus táncstílusuk egyszerűbb, sallangmentesebb lett. O. V. Lepesinszkaja munkáját dicséri *A rosszul örzött lány* (Messzerer koreográfiája) pas de deux-jének betanítása (mely nehéz technikai és stílus feladat elé állította a táncosokat – közülük elsősorban Galántai Zsolt

²⁴⁶ Megjelent: Szöllősi Ágnes: Az Állami Balett Intézet IX. évfolyamos növendékeinek vizsgaelőadásáról = Táncművészeti Értesítő, 1964. 3. szám, 9–11. o.

oldotta meg kitűnően feladatát), valamint Csajkovszkij *Csipkerózsika* pas de cinque-jének és Chopin *Cisz-moll keringőjének* betanítása is. (Ez utóbbi, romantikus pas de deux-t Bérczes Mária táncolta, jó stílusérzékkel.)

Külön dicséret illeti Merényi Zsuzsát Vivaldi *Tavasza*nak zenei kiválasztásáért és szép, muzikális koreográfiájáért (előadásában Kollár Eszter kiemelkedő teljesítményt nyújtott). Nem mondhatjuk azonban ugyanezt el Mozart *Les petits riens*-jére készült táncjátékára, mely a balettvizsga nívóján jóval alulmaradt. Táncosainknak és koreográfusainknak egyaránt izgalmas feladat a „modern balett”. Ez az elnevezés szinte már gyűjtőfogalom lett, annyi minden belefér. Mást ért ezen mindenki, saját elképzelésének, egyéniségének megfelelően. Egyben azonban egyetérthetünk: ha a kifejezési módok különböznek is, a „modern balett” a ma emberének érzés- és gondolatvilágát felszabadultabb táncformanyelven fedezi ki, mint a klasszikus balett, ezért a mai táncosok képzetéből ez a „rendhagyó” táncstílus sem hiányozhat.

Ennek az igénynek kielégítését a balettvizsgán két mű célozta – az első Debussy *Petit suite*-jére készült, Nádas Marcella koreográfiájával (*Csónakban, Játék és Esőben*). Az első tételt már több ízben láthatta a tánckedvelő közönség, de legkiforrottabb, legérettebb formája talán ez a mostani volt. Újszerű emelései, modern pózai szép kivitelezésben, jó formaérzékkel kerültek színpadra (Bérczes Mária, Jurkovic Mátyás, Boronkay István). – Kedves, fiatalos hangulatával jól sikerült a harmadik tétel, az *Esőben* is.

A másik modern mű Ránki–Seregi *Scherzója* a táncumor lehetőségeit használta ki igen ügyesen, leginkább a tánc végső harmadában, számomra nem elég konzekvensen.

Fokozta a műsor sokszínűséget a néptáncemekből koreografált *Hajdútánc* (Ránki–Aszalós), amely lehetőséget adott a két kitűnő karaktertáncos: Boronkay István és Hevesi Imre tudásának bizonyítására.

Forray Gábor vetített díszletei modern és ötletes segítői voltak a koreográfiáknak. Az Operaház zenekarát Fráter Gedeon és Kenessey Jenő vezényelte.

Búcsúzóul sok sikert és sok szép feladatot kívánok az elkövetkező években – most végzett fiatal táncosainknak.

Körtvélyes Géza kritikája²⁴⁷

A magyar balettegyüttesek nemzetközi rangja az elért magas színvonal megtartására és szívós továbbfejlesztésére kötelez. Ez nagyrészt az utánpótlásképzés eredményességén múlik, ezért figyeljük élénk érdeklődéssel a külföldön is jó hírű Állami Balett Intézet évente megismétlődő vizsgálódásait.

Az „új termés” nyilvános bemutatkozását tehát nem tekinthetjük csupán egy baletttestnek a többi között. A bemutatónak más a célja és funkciója – részben kevesebb, részben több ennél. Kevesebb, mert nem kiforrott művészeletről van szó, és több, mert képet kell adnia a kilencéves képzés eredményességéről: a mesterség elsajátításáról, a technikai tudás és stílári felkészültség nívójáról.

²⁴⁷ Megjelent: Körtvélyes Géza: Az Állami Balett Intézet vizsgálódása = Magyar Nemzet, XX. évf. 155. szám, 1964. július 4., 4. o.

Az ideai vizsga ismét megnyugtató képet mutatott. A végzős osztály újabb felkészült táncosokat adhat együtteseinknek. Ez az eredmény elsősorban az évfolyam vezető balettmestere: L. Merényi Zsuzsa munkáját dicséri, aki az utóbbi évadban – kiváló tanártársai mellett – Olga Lepesinszkaja igen sokat jelentő segítségét is megkapta.

A vizsgaműsor összeállítása zenei-, és táncstílusban is sokoldalú, s így alkalmas volt arra, hogy a növendékek romantikus, klasszikus (illetve neoklasszikus), modern és népi stílusban is bemutatkozhasanak. A műsor erénye az is, hogy Vivaldi, Mozart, Chopin és Debussy muzsikájával olyan zeneszerzők művei szólaltak meg az Operaház színpadán, akik sajnálatos módon hiányoznak a balett-repertoárból.

Nyerességnek tartjuk továbbá azt is, hogy a vizsgán M. Fokin, A. Messzerer, valamint Seregi László, illetve Nádas Marcella, Merényi Zsuzsa és Aszalós Károly (utóbbiak az intézet tanárai) újabb nívós koreográfiáit láthattuk. Az orosz, illetve szovjet számokat Lepesinszkaja tanította be. E művek tanúsága szerint vannak még ki nem használt tartalékai a szűkösnek látszó magyar koreográfus gárdának is.

A vizsgázó növendékek közül elsőnek kell megemlíteni Galántai Zsoltot, akinek különösen szép és stílusos a mozgása *A rosszul örzött lány* (Cibulka–Messzerer műve) virtuóz pas de deux-jében. E számbéli partnere, Kollár Eszter inkább a Vivaldi *Tavasza*ra készült nemes hangvételű, de a zene lehetőségeit nem teljesen kihasználó szimfonikus balett (Merényi Zsuzsa koreográfiája) kettősében emelkedett ki. Bérczes Mária otthonos volt a romantikus Chopin *Cisz-moll keringőben* (Fokin koreográfiája) és Debussy *Kis szvitjében* (Nádas Marcella vonzóan ízléses, közvetlen koreográfiája) is, ami stíluskészségét dicséri. Ez jellemzi Behumi Ferenc munkáját is Ránki–Seregi groteszk *Scherzójában*, s a Vivaldi-műben Kollár Eszter partnereként. A többi végzős növendék: Boronkay István, Hevesi Imre és Jurkovic Mátyás a *Kis szvitben* és Ránki–Aszalós erőteljes *Hajdútáncában* mutathatták meg tánc- (s az utóbbiban: vívás-) tudásukat.

Örvendetes volt látni, hogy a fiatalabb évfolyamok növendékei, elsősorban a VIII. évesek, de a VI. évesek közül is ígéretes szereplők – különösen Metzger Márta (VIII. évf.) – társultak az előbbiekhöz. A pozitív összhatásból – amelyhez Forray Gábor hangulatos, modern vetített díszletei is hozzájárultak – mindössze a Mozart: *Les petits riens*-ére készült táncjáték rítt ki (Merényi Zsuzsa koreográfiája), amely inkább az amatőr balettiskolák vizsgaprodukciói közé illett volna. Az Operaház zenekarát Fráter Gedeon és Kenessey Jenő vezényelte.

1965, balett²⁴⁸

Az évfolyam tagjai: Horváth Krisztina, Magyar Gizella, Metzger Márta, Gisella Ramshorn (NDK), Szűcs Györgyi, Uglyai Ilona; Balikó István, Koronczay László, Molnár Mihály, Péter Zoltán. Évfolyamvezető: Mák Magda.

Vitányi Iván kritikája²⁴⁹

Hadd kezdjem beszámolómat az összbenomással: nagyon jó érzéseket keltett az idei balettvizsga. Valahogy minden együtt volt: tehetséges, sokat ígérő fiatal táncosok, jó koreográfiák, gondos betanítás, szép kiállítás, s az igazi művészet levegője.

Mindebből persze maguk a végzős táncosok a legfontosabbak. Újabb évfolyam hagyta el most az Állami Balett Intézetet – olyan tudással és felkészültséggel, amely méltó az iskola hírnevéhez. Jó volt az átlagszínvonal és találkoztunk néhány kiemelkedő tehetséggel.

A színvonal szempontjából ezúttal különösen nagy örömet okoztak nekünk a fiúk, mert balettben jó férfi táncos a ritkább „portéka”. Messzire vezetne most, ha e jelenség okait elemeznünk akarnánk, elégedjünk meg annyival, hogy a koreográfiai művészet egészséges fejlődése számára rendkívül nagy szükség van a jó férfi táncosra. Az Intézet eddigi vizsgái nem minden alkalommal nyújtottak ezen a téren kielégítőt, most meg lehettünk elégedve. Igen jó benyomást keltettek a lányok is, kitűnő volt a technikai és művészi felkészülésük egyaránt. Mindez az évfolyam mesternőjét, Mák Magdát dicséri. Egy-egy ilyen vizsgaelőadáson a pedagógus is vizsgáljuk, s ha osztályoznunk kellene, Mák Magda úgy vélem a legjobb osztályzatot érdemelné.

A táncosok sorából elsősorban Metzger Mártát és Péter Zoltánt kell kiemelnünk. Metzger Márta, azt lehet mondani, kész táncosnő és kész művész is. Technikailag biztos és sokoldalú, művészileg rendkívül érzékeny, s ráadásul szuggesztív egyéniség. Kitűnő színpadi jelenség, magára vonja a figyelmet. Péter Zoltán az utóbbi évek egyik legnagyobb férfi táncos ígérete. Technikája már most is hatásos – különösen forgásokban –, kiállása is rokonszenves.

Igen sokat várhatunk Uglyai Ilonától is. Érdekes, vonzó jelenség, ha jó táncos adottságaihoz a művészi elmélyülést is megszerzi, jelentős táncosnővé fejlődhet. Szűcs Györgyi szép és jó mozgású, kielégítően oldott meg olyan nehéz feladatot is, mint *A hattýúk tava pas de deux-je*. Horváth Krisztina a *Koldusdiák* kettősében, Magyar Gizella a *Gajane* előadott részletében tűnt ki. Ramshorn Gizella szereplése is dicséretet érdemel.

A fiúk között még két figyelemre méltó tehetséggel találkoztunk. Molnár Mihály bacchánsa színes, temperamentumos alakítás; a fiatal táncos gyors, ügyes, s mint a *Koldusdiák* részletében bizonyította, jó partner is. Balikó István produkciója is kedvező

²⁴⁸ Az alább közölteken kívül megjelent kritika: Szenthegyi István: Balettvizsga = Film–Színház–Muzsika, IX. évf. 28. szám, 1965. július 9., 19. o.

²⁴⁹ Megjelent: Vitányi Iván: Balettvizsga az Operaházban = Muzsika, VIII. évf. 9. szám, 1965. szeptember, 33. o. Másodközlés, in: Az Állami Balett Intézet évkönyve az 1965/66. és az 1966/67. tanévről. Felelős szerkesztő: Roboz Ágnes. Budapest, 1968. 65–66. o.

benyomást keltett: technikailag és színészileg egyaránt. Jó volt mind a Massenet-darab lovagjában, mind a *Faust* szatírjában. Koronczay László jó megjelenésű táncos, *A hattýúk tava pas de deux-je*-ben máris színpadi hőst tudott formálni.

A vizsgaelőadáson ezúttal többnyire a balettrepertoár ismert számai szerepeltek. Koreográfiai bemutatónak számított azonban Bach *Olasz concerto*jának előadása Mák Magda beállításában – a koreográfia ízléses, stílusos, finom (s hatásosan egészítették ki a jól sikerült jelmezek). Ravel *Spanyol rapszódia*ját Barkóczy Sándor dolgozta fel. Szép, modern hatású, képzőművészileg is kimunkált pózai, az eszközökkel való mértéktartó gazdálkodása művészi feszültséget teremtett – bár ezt sajnos nem sikerült végig tartania, illetve fokoznia. Petrovics Emil *Két világ* című balettjelenetének Hidas Hédi, és Massenet *Vidám kísértetek* című táncjátékának Nádas Ferenc-féle koreográfiáját már ismerjük, szívesen láttuk ismét őket a színpadon. (Itt jegyezhetjük meg, hogy a *Két világ* főszereplői: Csarnóy Katalin és Barbay Ferenc – VII. évfolyamos növendékek – máris jól megállták helyüket, nevüket érdemes megjegyezni.)

Az előadás zenekarát Hráskó Tamás vezette, vérbeli balettkarmesterhez illő biztonsággal. A gondos zenei előkészítésben elismerésre méltó része volt a zongorakísérőnek, Kertes Ottónak is.

Az 1965. évi balettvizsga tehát lezajlott. Egy évfolyam búcsúzik az Intézettől, hogy az iskola gyakorlótermei helyett most már táncos színházainkban folytassa munkáját. Az előadás alapján azt reméljük, sikerrel.

Körtvélyes Géza kritikája²⁵⁰

Gazdag és változatos műsorral mutatkoztak be az Állami Balett Intézet végzős növendékei a nagyközönségnek, s a kapott összkép nemcsak kielégítő, de örvendetes is. A program alkalmas volt arra, hogy a vizsgázó évfolyam ifjú táncosai a színpadon több stíluskörben adjanak számot tudásukról, és elsősorban arról: milyen mértékben sajátították el színpadi táncművészetünk alapját, a klasszikus balettet. A növendékek ezen a nyilvános vizsgaelőadáson nemcsak arról győzték meg a nézőt, hogy megtanulták a mesterséget, hanem arról is, hogy immár sajátjukként élnek vele, s közülük egyesek kitűnő táncos kvalitásokat mutattak fel.

Elsőnek Metzger Márta nevét kell kiemelnünk, akiben kész táncosnőt és máris határozott arculatú művészegyéniséget ismerhettünk meg. Érdekesen vibráló temperamentuma, könnyed és biztonságos technikája mind a négy különböző stílusú szerepében azonnal magára vonta a figyelmet. Vonzó megjelenésű, férfias, szép mozgású és főleg kitűnő forgótechnikájú táncosként mutatkozott be Péter Zoltán. Különösen a *Don Quijote* kettős variációiban, majd pedig a *Vidám kísértetek* című egyfelvonásos táncjáték (Massenet zenéje, Nádas Ferenc koreográfiája) egyik szerepében olyan tour-sorozatot vágott ki, hogy felnőtt táncosok is megirigyelhetik.

²⁵⁰ Megjelent: Körtvélyes Géza: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XXI. évf. 153. szám, 1965. július 1., 4. o.

Nagyon jó benyomást keltett Molnár Mihály és Balikó István is, akik ugyancsak jeles technikával és meglepő magabiztossággal mozogtak a színpadon (főleg a *Valpurgis éjben*) – azt bizonyítván, hogy ez az évfolyam elsősorban erős férfigárdájával gazdagítja majd a magyar táncművészetet.

Az ifjú táncosnők közül rangsorban Uglyai Ilona, Szücs Györgyi, Horváth Krisztina és Ramshorn Gizella (külföldi ösztöndíjas) teljesítménye következett. Közülük leginkább a dinamikus Uglyai mutatott egyenletes képet; Szücs Györgyi *A hattyúk tava* részletben érthető módon még nem jutott el a nehéz pas de deux érzelmi lényegéig. Hasonlóképp egyelőre még az iskolás jelleg és részben a színpadi elfogódottság jellemezte Koroncay László és Magyar Gizella produkcióját is *A hattyúk tava* és *Gajane* részleteiben.

Mindez azonban mit sem változtat azon, hogy az egész vizsgázó osztály átlag felkészültsége igen színvonalas, és általában színpadképző, amivel talán a legtöbbet mondhatjuk egy művészeti iskola és közvetlenül az évfolyamvezető balettmester: Mák Magda értékes nevelőmunkájáról. S hogy ez a nevelőmunka magas szintű és folyamatosan eredményes az intézetben, ezt nemcsak a korábbi és mostani vizsgaelőadások képe, hanem az esten fellépő V., VI., és VII. évfolyamos növendékek teljesítménye is mutatja. Csarnóy Katalin és Barbay Ferenc (VII. évfolyam) a csodálatos Gluck *Melódiában* (A. Messzere koreográfiája) és Petrovics–Hidas: *Két világ* című táncjátékában máris figyelemre méltó képességet és tudást tanúsítottak.

Ami a vizsgaműsor koreográfiai összeállítását illeti, az ismételt elismerés mellett engedtessek meg egyetlen bíráló megjegyzés is: jó lett volna, ha most is (mint korábban) a stílusok között helyet kap a dzsesszbalett, mert ez ma már majdnem hogy kötelező.

Az Állami Operaház közreműködő zenekarát Hraskó Tamás vezényelte.

Rajk András kritikája²⁵¹

Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadásai fennállásának másfél évtizede folyamán híven tanúskodtak az iskola fejlődéséről. Maguk a vizsgák is fejlődtek, többé-kevésbé leírták az összes kacskaringót, amerre a balett, a tánc keresi napjainkban nálunk (s egyébként világszerte) önmagát, további útját. Nem is vitás: bármily nehéz a vajúdás, meg is találja majd, hiszen a tánc örök.

A mostani vizsga – mint vizsga! – a legjobb volt az iskola történetében. Számot adott a végző növendékek (viszonylag kevés: kilenc)²⁵² klasszikus alapképzettségéről, de arról is, „mit tudnak kezdeni” a modernebb mozdulatanyaggal, s hányadán állnak a mozdulatban történő kifejeződés, az érzelmközlés művészetével. Természetes, az igény itt nem lehet abszolút, csakis vizsgához szabott. S a vizsga az igényt magas színvonalon, megnyugtatóan, egyenletes módon elégítette ki.

²⁵¹ Megjelent: Rajk András: Vizsgálják a vizsga. Új tehetségek a Balettintézet (sic!) vizsgáján = Népszava, 93. évf. 155. szám, 1965. július 3., 2. o.

²⁵² A külföldi növendékek nélkül.

Külön öröm, hogy a hagyományossá vált vizsga figyelmet érdemlő koreográfusi alkotásokat eredményez, inspirál, mind az intézet tanárainál, mind fiatal koreográfusainknál – akik adott esetben valamennyien jeles gyakorló táncosok. A vizsgázó évfolyam vezető balettmestere, Mák Magda, Bach *Olasz koncertjére* alakított ki nagyon szép és szellemes koreográfiát (kivált a második részt élveztük nagyon). Hidas Hedvig egész más közegű, jó táncjátékot alkotott *Két világ* címen – bár alapideájával már találkoztunk, éppen balettvizsgán. Petrovics Emil zenéjét, az utóbbi mű alapanyagát, több okból is szívesen hallgattuk. Egyáltalában azért, hogy a tehetséges szerző továbbra is foglalkozik balettmuzsikával, s azért is, mert a fiatalok elsőrendű dolga, hogy otthonosan érezzék magukat a korunk muzsikája által adott, kikerülhetetlenül új feladatok világában. Seregi László *Koldusdiák* betétje nem új, de bizonyos vonatkozásban újszerű feladatot jelentett az ifjú vizsgázóknak. Világhírű, főleg szovjet koreográfiák és a nagyszerű Nádas mester egy kedves alkotása mellett (Massenet: *Vidám kísértetek*) friss, eredeti meglátásokban gazdag Barkóczy Sándor koreográfiája Ravel *Spanyol rapszódia*jára. Megőrizve a spanyol táncok ismert anyagát, ezt a Ravel-zene remek színezetéhez, modern hangjához alkalmazta, szinte jelképpé szűkítve a konvencionális „spanyolkodást”, helyt adva igazi, érdekes, érzelm gazdag, korszerű mozdulatanyagának.

Két kritikai megjegyzés. Az egyik: Messzere csodálatos, de nagyon igényes koreográfiáját (Gluck *Melódia*) felesleges két gyermek VII. évfolyamossal eltáncoltatni – mindenki csak rosszul jár. A másik – ez már általános észrevétel – „jövél” idő, amikor legfelsőbb táncoktatásunk hangsúlyosabban észreveszi: a táncosnak nemcsak lába és teste, hanem karja és keze is van, és sok mindent ennek segítségével kell elmondania.

Az Operaház zenekara Hraskó Tamás vezényletével áldozatkészen és jól segítette a vizsgázó fiatalok, az egész iskola ügyét.

Vizsgán általában tartózkodom nevek emlegetésétől. Ha lehetséges. Van azonban, amikor nem lehetséges, hanem éppen nevetséges lenne. Olyan tánctehetség vizsgázott ezúttal, amilyennel vizsgán még nem találkoztam. Metzger Márta a magyar balett új kiválósága, már ezúttal sem csupán vizsgázott, hanem elképesztő érettséggel és kiváló ösztönnel táncolt. A találkozás új, nagy tehetséggel, mindig megható és boldogító érzés. Külön említést kívánó talentum Péter Zoltán is. Mindent egybevéve szép, érdekes, a jövő balettnézők számára is izgalmas vizsgát láttunk.

1966, balett

Nem volt végzős évfolyam.

1967, balett²⁵³

Az évfolyam tagjai: Csarnóy Katalin, Kardos Edit, Maurer Erika, Sebők Zsuzsa; Barbay Ferenc, Hencsey Róbert, Majoros István, Markó Iván, Némethy Sándor, Vámos György. Évfolyamvezető: Hidas Hedvig.

Dienes Gedeon kritikája²⁵⁴

Nehéz bölcsen kiegyensúlyozott kritikát írni olyan vizsgaelőadásról, amelyen a technikai felkészültség és a fiatalos tehetség váratlan könnyedséggel borítja fel az ilyen előadások szokásos egyensúlyát, és egyes részeit nívós koncertműsor rangjára emeli. Hidas Hedvig vezető balettmester hosszú évek kemény és kitartó munkájának gyümölcseként olyan táncosokat varázsolt a budapesti Operaház színpadára, akik közül többen válhatnak a felfelé ívelő magyar balettművészet méltó képviselőivé.

Az előadás első meglepetése Sebők Zsuzsa és Vámos György pas de deux-je volt a *Párizs lángjai* IV. felvonásából. A megbízható mozgású és lírai vonalú Sebők Zsuzsa mellett drámai ellenpontként emelkedett ki Vámos György szigorú egyénisége, határozott karakterjellege, akiről az ember könnyen elhiszi, hogy a forradalmár Philippe-en túl negatív előjelű szerepeket is tudna alakítani, mint például egy nagyon gonoszul intrikáló Tybaldot.

Ezután ismét egy meglepetés: *A kalóz* pas de deux-jében Dvorszky Erzsébet kitűnő partnerre talált az arányos testű, könnyeden emelő Némethy Sándor személyében, aki plasztikus ugrásaival és biztos forgásaival magas feszültséget tudott teremteni a színpadon.

A *Don Quijote* kettősében Kardos Edit és Barbay Ferenc a hatást még tovább fokozták. Kardos Edit erős spicctechnikája és dinamikus egyénisége szerencsésen párosult Barbay Ferenc akrobatikus biztonságú, káprázatos ugrástechnikájával, hosszú úszó jétéivel és billenés nélküli forgásaival. Barbay kiforrott egyéniségű táncos, erőteljes és szuggesztív – nevével még biztosan sokszor találkozunk.

A bevezető pas de deux-t a *Párizs lángjai* II. felvonásából Dékány Vera VIII. évfolyamos és Majoros István hangulatkeltően táncolták, a fiatalabb növendékek közreműködésével.

Maurer Erika és Hencsey Róbert meggyőző erővel adták elő Csajkovszkij *Rómeó és Júliá*jának erkélyjelenetét.

A *Hattyúk tava* koreográfiájának talán a legvirtuózabb pas de deux-je Odilia és a herceg kettőse. Eltáncolására az első rész méltó befejezésképpen a fürge forgású, nemes termetű Csarnóy Katalin és arabeskjeivel klasszikus danseur noble-t ígérő Markó Iván vállalkozott ugyanolyan kirobbanó sikerrel, mint a korábbi meglepetések.

²⁵³ Az alább közöltek kívül megjelent Fodor Lajos kritikája: (fodor): Balettvizsga = Esti Hírlap, XII. évf. 158. szám, 1967. július 7., 2. o.

²⁵⁴ Megjelent: Dienes Gedeon: Vizsgaelőadás az Operaházban = Muzsika, X. évf. 9. szám, 1967. szeptember, 37–38. o.

A második részben a virtuóz technikai bravúrokat Hidas Hedvig avatott koreográfiái váltották fel: Respighi *Adagio con variazioniját* a IX. osztály növendékei a zenéhez illő hangulatos csoportokban tolmácsolták a klasszikus balett nyelvén, a fiatalabb növendékek pedig Debussy *Arabesque*-jében mutatkoztak be, majd Suppé *Divertissement*-jében Csarnóy Katalin és Barbay Ferenc újabb bizonyítást tettek technikai érettségükről.

A vizsgaelőadás befejező balettjeként Ravel *Bole*róját láthattuk Cieplinski és Harangozó ismert koreográfiájában. A drámai lüktetésű zene húsz percen át fokozódó erővel feldübörgő crescendója nagy technikai és művészi követelményeket támaszt a táncosokkal szemben. A végzős növendékek ennek is meg tudtak felelni, különösen a sodró erejű Barbay, valamint Markó, Vámos és Csarnóy, aki – a klasszikus Odilia mellett – a lány szólójának fojtottan erotikus karakterszerepében is meggyőző volt.

Meg kell jegyeznünk, hogy a műsorösszeállítás pontosan megfelelt a vizsgaelőadás céljainak, mert olyan művekben mutatta be a végzősöket, amelyeknek jól kiválasztott pas de deux-i magas technikai és művészi fokot kívánnak meg és alkalmasak arra, hogy rajtuk az elért szakmai tudást le lehessen mérni.

És ha magas mércével mértünk, ne engedjünk belőle a továbbiakban sem. A dolgok természetes rendjénél fogva a végzősök most elindulnak a balett-táncosok nem kevésbé rögzös útján és eltelhet akár egy-két év is, mire a mostanihoz hasonló és tehetségekre, felkészültségükre méretezett szerepeket kapnak. Nem arról van szó, hogy a balettkarban nem kellenek kiváló táncosok, de vigyáznunk kell arra, hogy sokat ígérő befektetéseink el ne sikkadjanak. Az Operaház balettigazgatósága nyilván gondol arra, hogy további fejlődési lehetőségeket biztosítson a legjobbaknak. Lehetne például a fiatalok részvételével koncertműsorokat rendezni matinék formájában, amelyek nemcsak a szereplők számára nyújthatnának alkalmat színpadi gyakorlatra, hanem bizonyára a közönség körében is új híveket toboroznának a magyar balett számára. Lehetőséget kellene biztosítani arra is, hogy minél többen mehessenek tanulmányútra a Szovjetunióba, de ki lehetne küldeni őket különböző nemzetközi ifjúsági táncfesztiválokra és versenyekre is (Várna, Vercelli), ahol – mint Markó Iván várnai diplomája is mutatja – biztosan megállnák helyüket.

És ha új értékeinkkel jól sáfárkodunk, fiatal balettnemzedékünk tovább fogja öregbíteni nemzetközi hírünket, amelyet a maiak olyan szilárdan megalapoztak.

Körtvélyes Géza kritikája²⁵⁵

Szabályos kritika helyett az embernek inkább medíálni támadt kedve az Állami Balett Intézet vizsgakonzertje nyomán. Nagyon jó vizsga volt, s éppen ez vált ki gondolatokat a műves képzésről, a tehetség és felkészültség összjátékáról, a növendékek és színpadi gyakorlat különböző problémáiról. És a csábításnak nehéz ellenállni....

Az intézetben az idén tíz növendék végzett, hat táncos és négy táncosnő, s az eredményt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy közülük négy kész művész, többé kevésbé

²⁵⁵ Megjelent: Körtvélyes Géza: Az Állami Balett Intézet vizsgakonzertje = Magyar Nemzet, XXIII. évf. 151. szám, 1967. június 29., 4. o. Másodközlés, in: Az Állami Balett Intézet évkönyve az 1965/66. és az 1966/67. tanévről. Felelős szerkesztő: Roboz Ágnes. Budapest, 1968. 78–79. o.

kialakult egyéni, művészi arcvonásokkal. Egyikük pedig: Barbay Ferenc, a látottak szerint máris az Operaház legjobb erői közé számítható.

Az igen jó eredmény és a felkészült, ifjú művészek nagy sikeres színvonalú bemutatkozása nyilvánvalóan sok mindennek együtt köszönhető, de legfőképpen a személyes tehetség és a kitűnő szakpedagógia szerencsés találkozásának. Az évfolyam vezető balettmestere, Hidas Hedvig, széles körű művészi és nevelői munkájáról nemegyszer írtak már a lapok hasábjain, de talán egyszer sem méltatták oly súllyal tevékenységét, amint azt megérdemelné. Hadd törlesszek ebből most valamit, amikor elmondom: a mesternő egyrészt folyamatosan, sikeresen koreografál a Fővárosi Operettszínházban, vezeti a színház balettkarát – másrészt évek óta nagy hozzáértéssel igazgatja az Állami Balett Intézetet, s emellett, illetve eközben képezte ki, nevelte fel ezt a tehetséges osztályt, amelynek növendékei a koncerten Hidas három szép koreográfiáját is bemutatták. Azt hiszem, mindez önmagáért beszél és nem szorul kommentárra: Hidas Hedvig sokoldalú és jelentős művészi munkájának eredményei a magyar táncművészet egészét gazdagítják.

A jól szerkesztett műsor élvezetes és összetett képet adott a most végzett balett-táncosok felkészültségéről, egyéni tehetségéről és egyben – a fellépő egyéb növendékek szereplésével – bepillantást nyújtott az intézet munkájába is.

A koncertest első részében a vizsgázó fiatal művészek klasszikus művek részleteivel adtak számot tudásukról. Már itt magára vonta a figyelmet Barbay Ferenc szereplése a *Don Quijote* pas de deux-ben, mert ez a fiatalember olyan művészi szuggesztivitással és erényekkel rendelkezik – remek technika, kifejezőerő, férfiasság, stíluskészség és eredendő táncosság – ami a nagy tehetségű, kiforrott művészeket jellemzi. Markó Iván, aki tavaly Várnában a nemzetközi balettverseny ifjúsági mezőnyében oklevelet kapott, *A hattjúk tava* harmadik felvonása nagy kettősében mutatkozott be. Markó vonzó megjelenésű, rendkívül harmonikus és szép mozgású táncos, ugyancsak kitűnő technikája van, szerződötése tehát nyeresége lesz az Operaház balettegyüttesének. Partnere, Csarnóy Katalin, az évfolyam legjobb táncosnője is szépen kidolgozott alakítást nyújtott ebben a nehéz, nagy felkészültséget kívánó szerepben (csupán a gyors részekben mutatkozott némi elkapkodottság). Méltóan társult kollegái produkciójához Némethy Sándor igen magas technikai színvonalú szereplése *A kalóz* című Petipa-balett nagyon nehéz, de nagyon hatásos táncoktérésében, amelyet az Operaház kitűnő táncosnőjével, Dvorszky Erzsébettel nagyszerűen adott elő. E négy frissen végzett, ifjú táncművész teljesítményében mutatkoztak meg a legjobban ennek az osztálynak, s ami ezzel itt együtt jár: Hidas Hedvig képzési munkájának jelentős értékei. A hivatásos szintű perfektség, amely a technikából és a stílusból ötvöződik és együtt nyújtja a színpadi biztonságot. Megemlítendő még az is, hogy a táncosok rendkívül tág mozgásúak, fizikailag erősek és kitűnően emelnek, ami nagyon fontos szerepet játszik munkájukban.

Erényeikben osztoznak, ha nem is ilyen mértékben, az évfolyam többi növendékei is. Erről győzött meg a korrekt Majoros István (partnere Dékány Vera VIII. évfolyam), illetve Vámos György és Sebők Zsuzsa lendületes tánca a *Párizs lángjai* részleteiben – a temperamentumos Kardos Edit a *Don Quijote*-ban, valamint Maurer Erika és Hencsey Róbert kedvesen fiatalos táncoktérése Harangozó Gyula *Rómeó és Júlia* című balettjéből.

(Egyébként még mindig sajnálom, hogy ez a mű lekerült a színház balett repertoárjáról; ma is ott volna a helye.)

A műsor második részének nyitószáma, Hidas Hedvig Respighi-muzsikára készült hangulatos és zenei koreográfiájának együttes előadása jól bizonyította, hogy itt valóban az évfolyam kollektív értékeiről van szó. Igen jól hasznosította növendékei egyéni tudását, jelzett jó tulajdonságait. Ez jellemezte a Suppé-*Divertissement* szellemes, változatos és tetszetős koreográfiájának előadását is (ugyancsak az ő koreográfiájában), amelyben szóhoz jutottak és jól táncoltak az intézet különböző évfolyamú növendékei is. A Debussy *Arabeszk* szép formációjú, fehérben úszó koreográfiáját az V–VII. évfolyam leány-növendékei még kissé halványan adták elő.

A vizsgázó táncosok ezután, a műsor harmadik részében, Cieplinski *Bolerójának* a felnőttekével vetekedő, remek előadásával koronázták meg az est művészi sikerét. Ismét a Barbay–Csarnóy–Markó hármas dicséretével kell kezdenem, akiknek színészi-táncos tehetsége és tudása itt szinte összegeződött és remek pillanatokot szerzett. (Némethy e műben nem szerepelt.) Ugyancsak tetszett Kardos, Vámos és Maurer tánca is, továbbá a VII. évfolyamos Janács Evelyn és Szabó Judit, s a VIII-ból Szabó Éva szereplése, valamint a nagyszámú V–IX. évfolyamos leány- és fiúnövendékek nívós, bár még pontatlanságokkal tarkított közreműködése. Befejezésül méltatás illeti meg a különböző számokat betanító Merényi Zsuzsa tanárnő, Hamala Irén operaházi balettmester és Árva Eszter, a Pécsi Balett tagjának értékes munkáját is. Nagymértékben elősegítették a növendékek sikeres szereplését.

Szép estével lepte meg tehát az Állami Balett Intézet a szép számmal megjelenő, kánikulával dacoló közönséget, amelynek lelkes tapsaiból kijutott az Operaház zenekarát vezénylő Fráter Gedeonnak és a Respighi-mű csellószólját szépen muzsikáló Szász Árpádnak is.

Rajk András kritikája²⁵⁶

Négy lány és hat fiú. Kilencévi kitartó munka és rengeteg bizonytalansági tényező, fejlődés közben mutatkozó váratlan és sajnálatos változás, valamint sok egyéb, sajnos, jobbra kedvezőtlen fordulat után – íme, lám, a végeredmény. Hadd tegyem gyorsan hozzá: rendkívül jó eredmény. Mintegy öt ezreléke azoknak, akik a kezdetnél, annak idején sóvárogva, de javarészből kellő indok és megalapozottság nélkül gondoltak a táncrea mint élethivatásra – táncossá érett, hosszas és szorgalmas tanulmányok során és eredményeként. Mind a tíz idei vizsgázó ifjúról – engedtessek meg a lányokat is beleérteni a gyűjtőfogalomba – elmondható: sokkal nagyobb hányada táncművész (s nem csupán képzett táncos), mint amennyiről ezt általában, még tehetséges osztályoknál is, elmondhatjuk.

Amint az immár végleg – és helyesen – polgárjogot nyert, a végzősök egyaránt bemutatott jártasságukat a klasszikus alapokban és a korunkhoz közelebb álló mozdulatvi-

²⁵⁶ Megjelent: Rajk András: Megjegyzés és kritika az ifjú balettművészek vizsgájához = Népszava, 95. évf. 154. szám, 1967. július 2., 7. o.

lág elemeiben. (Úgy vélem, ez utóbbiban lehetséges, sőt szükséges is egy kicsivel tovább menni a látottaknál.) A vizsga harmadik részét Ravel *Bolerója* tette (Cieplinski ismert koreográfiája) – így hát a fiatal művészek egy részének módja nyílt karakterizáló képességéből is többoldalúan vizsgázni.

Mivel a vizsga eredményének egészéről – amint már előrebocsátottuk – nagyon is egyértelmű, örvendetes, sőt lelkesítő a mondanivalónk, szeretnénk mielőbb túlkérülni egy kellemetlen, de elengedhetetlen megjegyzésen. Nevezetesen és röviden: a vizsga – az vizsga. Semmi körülmények között és semmilyen műfajban – tehát a balettben sem – téveszthető össze sem előadással, sem a kimagasló tehetségek parádés seregszemléjével. Nem lehet alkalom arra, hogy a még oly rendkívüli képesség is ab ovo hangsúlyt kapjon, mintegy tálalást, ahogy a szakmában olykor mondják, „lanszírozást”. Itt nem is annyira a szerepek kiosztására gondolok (bár mértéken túli előnyöknél arra is), mint inkább a vizsga egyéb körülményeire (közös meghajlások stb.). A tanárnak csak tanítványai lehetnek, kedvencei nem – a vizsgának csak szereplői vannak, főszereplői nincsenek. Legalábbis maga az iskola ilyent nem ismerhet – és nem is ismerhet el. Az ideai vizsgán tapasztalható volt ilyen félresiklás.

Egészen más dolog, ha a kritika mutat rá – természetének és hivatásának megfelelően – az egyenlő feltételekkel vizsgázók közt a kivételes talentumokra. (Vizsgáról lévén szó, még a közönségtől is el kell vitatni a tárgyilagos ítélet jogát, hiszen, a dolog természete szerint, számottevő részében híjával van a tárgyilagosságnak. A nagyobb családdal és baráti körrel rendelkezők látszatelőnye nem művészi mérték. Bár azért hozzáteszem: kirobbanó sikert nemigen lehet „családi alapon” előállítani.)

A megjegyzés után semmi akadálya, hogy elragadtatással kijelentsük: Hidas Hedvig kivételes színvonalú osztályt bocsátott útjára. A végzősök mind a tízen megérdemlik, hogy feljegyezzük a nevüket: Csarnóy Katalin, Kardos Edit, Maurer Erika, Sebők Zsuzsa, Barbay Ferenc, Hencsey Róbert, Majoros István, Markó Iván, Némethy Sándor és Vámos György. Legalábbis három fiú és egy lány kiemelése okvetlenül szükséges. Mellesleg ez szokatlan, de szerencsés arány. Mert a tánc olyan művészet, hogy – ha olykor mutatkozik is némi apadás – kiugróan tehetséges leány azért „majd csak akad mindig”. (Egy például most is akadt.) Fiú ellenben ritkábban.

Markó Iván jó külsejű, finom mozgású, gesztusaiban még kiforratlan, de technikájában és magatartásában sokat és jót ígérő táncos. Csarnóy Katalin az utóbbi évek egyik legszerencsésebb táncosalkata és tehetsége. Hajlékony és könnyű, ugyanakkor nincs híjával az erőnek és a jellemfestő képességnek. Két fiú, Barbay Ferenc és Némethy Sándor között nehéz megítélni, melyik a nagyobb ígéret. Nem is nagyon érdemes méricskélni, mert alighanem máshol helyezi majd el őket a táncművészetben. Barbay hősi, Némethy talán valamivel inkább karakterre és bravúrra termettebb. Egyiket sem állítjuk egyértelműen, lévén mind a kettő határeset. Egyben azonosak: rendkívül tehetséges mind a kettő.

A vizsgán nagyszerűen mutatkoztak be a fiatalabb évfolyamok is. A többi között arról is rögtön meggyőztek, hogy erős, jó képességű lányutánpótlásban sem lesz hiány a következő években.

Az Operaház zenekara Fráter Gedeon vezényletével, valamint Dvorszky Erzsébet táncművésznő segítően működött közre.

1968, balett²⁵⁷

Az évfolyam tagjai: Dékány Vera, Pogány Alinka, Szabó Éva; Bognár Miklós, Gaál György, Kuli Ferenc, Orosz Lajos, Subai Péter. Évfolyamvezető: Merényi Zsuzsa.

Kun Zsuzsa kritikája²⁵⁸

A koncertműsor összeállításánál a tanárok és az évfolyam vezető balettmestere, L. Merényi Zsuzsa igyekeztek figyelembe venni a növendékek személyes adottságait és felkészültségét, továbbá azt is, hogy – az Intézet tradícióinak megfelelően – a különböző repertoár rétegek mellett a fiatal koreográfus nemzedék is szóhoz jusson.

Az utóbbi jegyében a műsort Fodor Antal – Vivaldi zenéjére komponált – *Ballo concertante* című szimfonikus balettje nyitotta meg. A mű előadótól harmonikus és precíz táncolást kíván, s ennek a követelménynek a táncosok, saját képességeik színvonalán, elég jól megfeleltek. Teljesítményben Dékány Vera és Bognár Miklós pas de deux-je emelkedett ki közülük, a teljes előadás viszont hangulatában nem töltötte ki a tisztán táncokra építő, cselekménytelen balett kereteit.

A műsor középső részét *A bahcsiszeráji szökőkút* első felvonásának kettőse indította el. Ebben Bognár Miklós technikailag biztosan, harmonikus vonalakkal táncolt, partnere a VIII. évfolyamos Musitz Erzsébet²⁵⁹ volt. Gaál György lendületesen, temperamentumosan járta el a *Bulyba Tarasz* nehéz Gopakját, a szám befejezésére azonban kifulladt.

A bravúros *Moszkovszkij-kerिंगő* meghaladta Pogány Alinka képességeit: táncában nem tudott kellő dinamikát és virtuóz könnyedséget felmutatni, és ez nem a partner, Oláh Tibor (VIII. évf.) közreműködésén múlt. Dékány Verát személyes adottságai: előnyös megjelenése, törekeny bája, valamint szépen kidolgozott lábfeje, harmonikus arabeszkeji alkalmassá tennék a *Csipkerózsika* Florina szerepének alakítására, ha erőteljesebb izomzattal rendelkezne. Ennek hiánya különösen a forgásoknál mutatkozott meg. Kuli Ferenc könnyedén ugrik, s a nehéz Kék madár variációt megfelelően táncolta el; a coda battu-sorozatában lábfejmunkája azonban hanyag és pontatlan volt.

A *Faust* balettbetét groteszk mozgása tulajdonképpen a harmonikus, tiszta formák biztos ismeretét tételezi fel. Orosz Lajos és a vele együtt táncoló fiatalabb fiúnövendékek mozdulatainak grotesksége mögött ezt az alapot kevésbé érezhettük, a formák tehát nem a stílus jegyében váltak diszharmonikussá. Szabó Éva mint vízitündér, dekoratív jelenség volt.

Az est harmadik része, a *Gajane* szvit állt leginkább összhangban a szereplő végzős növendékek: Dékány Vera, Pogány Alinka, Szabó Éva, Bognár Miklós, Gaál György, Kuli Ferenc, Orosz Lajos és Subai Péter tudásával, lelki és fizikai habitusával. Érződött, hogy a technikailag igényes karaktertáncok megmozgatják – különösen a fiúk – tánc-

²⁵⁷ Az alább közöltek kivül megjelent kritika: Fodor Lajos: Balettvizsga. Kegyetlen mesterség – gyönyörű művészet = Esti Hírlap, XIII. évf. 152. szám, 1968. június 29., 2. o.

²⁵⁸ Megjelent: Kun Zsuzsa: Az Állami Balett Intézet vizsgakoncertje = Muzsika, XI. évf. 9. szám, 1968. szeptember, 39-40. o.

²⁵⁹ Utóbb: Musitz Ágnes.

kedvét, temperamentumát, s ezzel az operaházi baletteryüttes egyik értékes, jellemző sajátosságához is kapcsolódnak. Pogány Alinka Nune szerepében sokkal inkább a helyén volt, mint a *Moszkovszkij-kerिंगő*ben, Kuli Ferencsel járt kettősük jól sikerült. Dékány Vera variációját meglepő lendülettel, temperamentumosan adta elő.

Számomra az est meglepetését a VIII. évfolyamos Janács Evelyn Aisa-alakítása jelentette: érett biztonsággal és stílusérzékkel, nagyon szép mozgással táncolt. Évfolyamtársai közül Szabó Judit a *Kardtáncban* jeleskedett – az előnyös megjelenésű Erdélyi Sándor pedig (bizonyos pontatlanságaitól eltekintve) szépen ugrik, lendületesen táncol, feltehetően még sokat várhatunk tőle.

A vizsgakoncert összképe egyenetlen volt, ez azonban szerintem nem a vezető tanár pedagógiai munkáján múlt. A végzős évfolyam ugyanis az időnként felbukkanó, úgynevezett problematikus osztályok egyike volt, s ez a tény szükségszerűen meghatározta az elérhető eredmény színvonalát is.

Körtvélyes Géza kritikája²⁶⁰

Megtanítani a mesterséget, elősegíteni a tehetség kibontakozását – ez a művészeti főiskolák feladata, s ebben lehet mérni munkájuk eredményességét. Az Állami Balett Intézet idén végző évfolyama a szakma hivatásos gyakorlásához megkapta a szükséges útravalót, és ez elsősorban a vezető balettmester: L. Merényi Zsuzsa érdeme. A vizsgakoncerten látottak szerint ebben az osztályban kiugró tehetség nincs – jó, illetve megfelelően felkészített táncos azonban több is akad. Elsősorban Dékány Verára és Kuli Ferencre gondolunk, s a különböző táncművész együtteseknél feltehetően évfolyamtársaik: Gaál György, Pogány Alinka, Bognár Miklós, Subai Péter, Szabó Éva és Orosz Lajos is megállják majd a helyüket. A koncertműsorban szokás szerint alacsonyabb évfolyamok növendékei is szerepet kaptak, s közöttük máris felfigyelhettünk a VIII. osztályból Erdélyi Sándor, Janács Evelyn és Musitz Erzsébet²⁶¹ táncára.

A háromrészes műsor összeállítása igényes, sőt olykor túl igényes is volt. Az első rész Vivaldi–Fodor: *Ballo concertantéja* – amelyben a tiszta táncon: a stíluson, technikán és egyöntetűségen múlik „minden”, ehhez viszont érett tudás és felkészültség szükséges – bizony, halványra sikerült. A második rész a szóló bemutatkozásokra adott lehetőséget, s a növendékek itt jobban vizsgáztak. *A bahcsiszeráji szökőkút* szép, első felvonásbeli kettősében a vizsgálzó Bognár Miklós – Musitz Erzsébet partnere – rokonszenves alakítást nyújtott, technikai produkciója is megfelelt. Tetszett Gaál György lendületes, technikás Gopakja a *Bulyba Tarasz*ból, szép tapsot is aratott. Az akrobatikus *Moszkovszkij-kerिंगő* Pogány Alinka és Oláh Tibor (VIII. évf.) számára még nehéznek bizonyult, s ezáltal épp virtuozitása homályosodott el. Szépen sikerült viszont az igen nehéz feladatot jelentő Kék madár – Florina kettős a *Csipkerózsikából*, amelyben Dékány Vera és Kuli Ferenc meggyőzően bizonyították be klasszikus iskolázottságukat, jó egyéni adottságaikat. Sere-

²⁶⁰ Megjelent: Körtvélyes Géza: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XXIV. évf. 150. szám, 1968. június 28., 4. o.

²⁶¹ Utóbb: Musitz Ágnes.

gi hatásos *Faust* balettjelenetében Szabó Éva és Orosz Lajos mutatkozott be, VI., VII. és VIII. évfolyamos növendékekkel együtt, s az összbenyomás kedvező volt.

A zárórészben az intézet nagyszámú, különböző évfolyamú növendékgárdát vonultatott fel, akik a nemrég – Fülöp Viktor rendezésében és betanításában – felújított *Gajane-szvitet* adták elő. A jól sikerült produkcióból Dékány Vera, Erdélyi Sándor, Kuli Ferenc, Janács Evelyn, Gaál György, Pogány Alinka, Subai Péter és Orosz Lajos teljesítménye emelkedett ki. Úgy tetszik, ez a lendületes karakterstílus érzelmileg közel áll hozzájuk, s a többi ifjú táncoshoz is. Az Operaház zenekarát Fráter Gedeon vezényelte.

Dienes Gedeon kritikája²⁶²

A 18 esztendő Állami Balett Intézet legutóbbi vizsgaelőadásán a hagyományokhoz híven, zömmel az Operaház ismert repertoárjából választottak koncertszámokat, valamint Fülöp Viktor összeállításában a teljes *Gajane szvitet* láttuk. A műsort, talán az eddigiektől eltérően, a fiatal (ugyancsak az intézetben végzett) Fodor Antal klassziko-szimfonikus fogantatású, mai stílusú és pécsi ihletésű *Ballo concertantéja* (Vivaldi) nyitotta meg. A nyolc végzős növendék – három lány és öt fiú – tehát különböző modern, klasszikus és karaktertáncokban vallhattak felkészültségükről.

A végzős lányok közül a biztos mozgású Dékány Vera a *Csipkerózsika* Florina-szerepében nyújtott igazi táncos élményt, majd a *Gajane szvit* címszerepében mutatta meg ígéretes tehetségét. A lírai alkatú Pogány Alinka, mint a látványos *Moszkovszkij-kerिंगő* megkapóan bájos leányalakja és a *Gajane szvit* vidám Nunéja, jó táncos adottságokról tett tanúbizonyosságot. A sudár termetű Szabó Éva a *Faust* balettjelenetében tudott színes és meggyőző lenni.

A fiúk közül talán első helyen említenénk Kuli Ferencet, ő a *Csipkerózsika* Kék madaraként magasan ívelő, de hangtalan ugrásaival maradandó emléket nyújtott ebben a nehéz technikájú pas de deux-ben. Gaál György egyszerű forgó- és ugrótechnikáját csillogtatta meg a *Bulyba Tarasz* lendületes gopakjában, míg Bognár Miklós *A bahcsiszeráji szökőkút* Vaclavjának szerepében bizonyult szolid kidolgozottságú klasszikus táncosnak.

A *Ballo concertante* előadásában, néhány jól sikerült rész után az volt az ember benyomása, mintha a szokatlan stílusú mozdulatok nem mindenütt álltak volna össze táncos folyamattá.

A VIII. évfolyam növendékei közül említésre méltó a Pogány Alinka mellett ügyes partnernek bizonyuló Oláh Tibor, valamint Erdélyi Sándor. Ez utóbbi Armenje határozott technikai adottságokról és biztos színpadi kiállásról tanúskodott.

A közönség hosszasán és lelkesen ünnepelte a fiatal táncosokat és mesternőjüket, Merényi Zsuzsát.

²⁶² Megjelent: Dienes Gedeon: Évzáró az Állami Balett Intézetben = Magyar Hírlap, 1. évf. 44. szám, 1968. június 28., 9. o.

1969, balett²⁶³

Az évfolyam tagjai: Ascher Ágnes, Illyés Katalin, Janács Evelyn, Musitz Ágnes, Pallai Ágnes, Szabó Judit, Szabolics Éva; Erdélyi Sándor, Hus Sándor, Ivánka Sándor, Molnár István, Oláh Tibor. Évfolyamvezető: Bartos Irén.

Dienes Gedeon kritikája²⁶⁴

Az Állami Balett Intézet idei végzős növendékeinek vizsgakoncertje általában jó technikai felkészültségről tanúskodott, bár a bemutatkozó számban, Pergolesi *B-dúr koncerti-nőjének* harmonikusan komponált négy tételében akadtak kissé bizonytalan pillanatok is. A 12 végzős nagyjából egy bolyban halad, nagyon messzire egyikük sem hagyta el a derékhatat, de komolyabb lemaradás sem mutatkozik. Ez az egyöntetűség azonban nem jelent egyformaságot vagy teljes egyszintűséget. Stílusérettségben az előadott mű hangulatához legközelebb jutott Musitz Ágnes, akinek könnyed ugrásai, finom kis lábrezdülései és hosszan úszó pózai (a kitűnő Oláh Tibor emelései) sok szép Giselle-kontúrral ajándékozták meg a közönséget. Janács Evelyn sudár, hajlékony és kissé fanyar erotikájú Seherezádéja a legtechnikásabb részletekben is hihető tudott lenni. A *Don Quijote* kettősében Szabó Judit tisztán rajzolt és határozottan befejezett mozdulatai, precíz forgásai érdekesen párosultak Erdélyi Sándor szilajabb, nyugtalanabb technikájával, aki olykor mintegy a mozdulatlehetőségek margóit súrolta, de mégis a technikán belül maradt. Látványos pas de deux-jük nagy sikert aratott. A *Bulyba Tarasz* Gopakját Hus Sándor lendületes, jó technikával adta elő. A *kalóz pas de deux*-jében Piti Ágnes²⁶⁵ ugrásai jobban tetsettek, mint kissé bizonytalan forgástechnikája. Ivánka Sándor szolid, erős partnernek bizonyult. Illyés Katalin precízen kivitelezett Hattyújának lírai pillanataiban szívesen gyönyörködtünk. A *hattyúk tava* I. felvonásának pas de trois-ját Ascher Ágnes, Szabolics Éva és Molnár István adta elő – néhány apróbb pontatlanságtól eltekintve – igen tetszetősen. – A jól felépített és kiegyensúlyozott arányú műsor záró száma Ponchielli *Gioconda* c. operájából a *Napszakok tánca* volt, az évfolyamvezető mesternőnek, Bartos Irénnek stílusos és szép vonalú koreográfiájával.

Rajk András kritikája²⁶⁶

A művészképző főiskolák visszatérő év végi vizsgái: a legérdekesebb, legizgalmasabb és legkedvesebb feladatok a kritikuskak. Titkos vágy él mindünk szívében: átugrani tulajdon halandóságunkat – és erre legalkalmasabbnak tűnik, ha a jövőre függesztjük a szemünket. (...)

²⁶³ Az alább közöltekén kívül megjelent kritika: Lehel Jutta: Balettintézet. Gespitze Reifé = Budapesti Rundschau, III. évf. 28. szám, 1969. július 11., 8. o.

²⁶⁴ Megjelent: D. G.: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Hírlap, 2. évf. 180. szám, 1969. július 2., 9. o.

²⁶⁵ Utóbb: Pallai Ágnes.

²⁶⁶ Megjelent: Rajk András: Három vizsga. (részlet) Táncosek = Népszava, 97. évf. 151. szám, 1969. július 2., 2. o.

Időrendben a fiatal színészek és az operaénekesek vizsgaelőadása közé esett az Állami Balett Intézet növendékei, őszintén sajnálom, hogy szüneteltetnem kell az elragadtatás hangját – némileg csak az vigasztal, hogy a harmadik fázisban visszatérhetek rá. Nyilvánvaló azonban, hogy az elragadtatás csak akkor segít bárminek, ha őszinte.

A hagyományos operaházi táncvizsgákat, mondhatni kezdettől figyelemmel kísérem. Éppen ezért tűnik indokoltnak és időszerűnek egy figyelmeztetés: valami alapvető hiba érződik, kivált az ideai vizsga láttán. Ilyesféleképp tudnám megfogalmazni: a néző inkább valamely testnevelési, kulturált mozgást oktató főiskola vizsgáján érezhette magát, semmint művészeti főiskoláén. Nyilvánvaló, egy ilyen vizsga teljesítményeihez mindenkor hozzá kell számítani az elkerülhetetlen drukkot, tökéletlenségek sokaságát – aki ilyesmit szóvá tesz, nem tudja, miről beszél. (A színiiskolások vizsgájának báját inkább csak fokozta két középiskolás ízű „belesülés”.) Ez nem jelenség – ez csaknem természetes, minden évben, többé-kevésbé mindenkinél adódhat.

Amiről szólok, az jelenség. A fiatalok különböző értékű teljesítményein közös, alapvető hiba érződött: sokoldalú figyelem a technikai elemek egymásutánjára (hibátlan megvalósítására már kevésbé), és szinte elhanyagolható arra a kapitális tényre, hogy mindez valamely gondolat, érzélem, hangulat kifejezésére, keltésére szolgál. Hogy zenét kell kifejezni mozgásban. Hogy táncról, táncművészetről van szó. Valahogy mintha mellékes volna az, ami lényege az egésznek. Holott közismert dolog: a technika csak szolgáló lehet minden művészetben – fontos szolgáló. A prózában a helyes artikuláció, a hegedűnél az ujjrakás és a vonókezelés, a táncban az egész test szakszerű és kulturált mozgása. És itt éppen azt kellett hiányolni, amit ez utóbbi szolgálni hivatott. Nem egyeseknél, hanem általában.

Tévedés ne legyen: nem megrázó művészi élményeket kérünk számon. Pusztán általános igyekvést ilyenek elérésére – mint ahogy korábbi esztendőkből mindezt örömmel tapasztalhattuk.

A teljes igazság az, hogy az idén is, de csak két ifjú művésznél: a rendkívül tehetséges, lényében poétikus, a szó igényes értelmében „táncoló” Musitz Ágnesnél, valamint Erdélyi Sándornál, aki technikai tökéletlenségekkel ugyan, de a mozdulatok kifejezésére, magával ragadó folyamatosságára, puhaságára törekszik.

Művészeti főiskola vizsgájáról lévén szó, helyesnek tűnik a figyelem ismételt felkeltése az egész oktatásban, a változatlanul erőteljes technikai alapozás után, fontossági sorrendben pedig előtte, nagyobb hangsúlyt kell kapnia a szó szoros értelmében vett művészképzésnek, a művészi igény fejlesztésének. Ez sem bízható néhány ösztönös tehetségre, akinél az igény belülről és magától kifejlődik és kiteljesül. Nem ismerjük a tanrend arányait, szerkezetét – a vizsga benyomásaira hagyatkoztunk. Ezen az alapon mondható az is: korunk táncművészeinek fokozott beépítése a vizsgaanyagba ugyancsak bizonyosan segítene csökkenteni az inkriminált fogyatékoságot.

1970, balett²⁶⁷

Az évfolyam tagjai: Bán Teodóra, Neumann Ilona, Paronai Magda, Prepeliczay Annamária, Rudnyánszky Judit, Ruttkay Nóra, Szabó Durucz Zsuzsa; Körmendy László, Pelsőczy Tibor. Évfolyamvezető: Éhn Éva.

Kun Zsuzsa kritikája²⁶⁸

Bár az Intézet jubileumi hetén,²⁶⁹ sajnos, nem vehettem részt – azt hiszem, így is joggal mondhatom: a vizsgakoncerttel méltóképp fejeződött be az ünnepélyes rendezvények sora.

A koncert felépítése ezúttal eltért a megszokott szerkezettől, amelyben általában a nagy balettek klasszikus kettősei dominálnak. A műsor most három részre tagolódott, amelyből csak a középső állt önálló számokból. A nyitószám egyfelvonásos balett, a *Chopiniana* volt, míg az estet a *Csipkerózsika* harmadik felvonása zárta. Tetszett nekem ez a felépítés, hiszen így jórészt ensemble-produkciókat láthattunk, mintegy érzékeltetve azt: milyen is lenne, ha az Intézet növendékei önálló, teljes balettelőadáson mutatkoznának be. (Ugyanakkor viszont egyes növendékek, mint pl. Neumann Ilona és Prepeliczay Annamária csak igen szerény megmutatkozási lehetőséget kaptak, s az utóbbi esetében, valamilyen okból, még a kinyomtatott *Csipkerózsika* Arany szerepét is más táncolta el.)

Mielőtt a személyes teljesítményekre térnék át, szeretném elmondani: Éhn Éva, a végzős növendékek évfolyamvezető balettmestere, igen szép munkát végzett. Növendékeinek biztos technikai alapot, mesterségbeli tudást adott, amire a továbbiakban – a társulatokban végzett művészi munka során – jól lehet majd építkezni, és kibontani a növendékekből mindazt, ami még rejlik bennük. Különösen örvendetes számomra, hogy az éveken át – elsősorban a lányoknál – eléggé háttérbe szorult ugrás- és forgástechnika ennél az évfolyamnál a megfelelő helyére került, természetesen kinek-kinek egyéni képességei mértékében. Kifogásolnám viszont a lábfejmunka fontos, apró mozdulatokra is érvényes kidolgozottságát, a „kis lépések” technikáját – bár igazság szerint az utóbbiak sohasem tartoztak a magyar táncosok erősségei közé. A továbbiakban tehát – szerintem – a figyelmet jórészt erre kellene összpontosítani – de ehhez megfelelő spicc-cipők is kellene, mivel a jelenlegiekkel (és a jelenlegi mennyiséggel) ezen a helyzeten nagyon is nehéz lenne változtatni!

És hadd mondjam itt el még egy általános, az Intézet munkáját már régebben is érintő észrevételem. A betanító balettmester Éhn Éva munkáját is – a tanító-felkészítő mester munkája mellett – szeretném elismerni. Azonban a *Chopiniana* és a *Csipkerózsika* beállításába kisebb-nagyobb zenei és mozdulati elváltozások csúsztak be, amelyek leg-

²⁶⁷ Az alább közöltek kívül megjelent kritikák: L. R.: Balettvizsga = Népszabadság, XXVIII. évf. 152. szám, 1970. július 1., 7. o.; F. L. (Fodor Lajos): Két fiú, hét lány. Balettvizsga = Esti Hírlap, XV. évf. 157. szám, 1970. július 7., 2. o.

²⁶⁸ Megjelent: Kun Zsuzsa: Jubileumi vizsgakoncert az Állami Balett Intézetben = Muzsika, XIII. évf. 8. szám, 1970. augusztus, 40–42. o.

²⁶⁹ Az ÁBI húszéves fennállását ünneplő rendezvénysorozatról van szó.

több esetben nem a növendékek felkészületlenségéből fakadtak – tehát nem szabadna megtűrni őket. Annál is inkább kérem és igénylem ezt, hiszen – szerencsés módon – a klasszikus hagyományokhoz mi autentikus kezekből és közvetítéssel jutottunk hozzá: ezek hitele és tiszta megőrzése, továbbadása tehát az iskola „legszentebb” kötelességei közé tartozik.

Most rátérek az egyes műsorszámok előadásának és a táncosok produkciójának értékelésére. A *Chopiniana* csak látszólag könnyű balett. Lépései valójában egyszerűek, nem igényelnek virtuozitást, stílus és hangulat terén viszont ez a mű a legnehezebbek közé tartozik, ezért egy növendék-előadótól teljes értékű produkciót szinte nem is várhatunk el. A szükséges atmoszférát számomra a kar és a két szilfid: Neumann és Prepeliczay közelítette meg. Paronai Magda az igen nehéz *Keringőben* könnyedén táncolt, tánca viszont – talán sérült lába miatt – a kelletnél szűkebb térben bontakozott ki. Battement battui nem voltak tiszták, és az összes jeté előtti pas couru-i – a betanítás nyomán? – chasse-vé változtak, amitől a tánc a szükséges, apró lépésekből fakadó vibrálását elvesztette.

A *Prelüdben* Schusztér Teodóra²⁷⁰ plasztikus mozgásával, szép karjaival megoldotta a szám táncos karakterét. Szerepfelfogásban viszont a szelíd, álmodozó hangulat helyett valami tragikus, komor kifejezés uralkodott el. Ruttkay Nóra szépen táncolta el a *Mazurkát* – nem tudom azonban, hogy a relevés részeknél miért „nyelt el” minden periódusnál egyet belőlük. A *Cisz-moll keringő* előadása is korrekt volt, de a szám romantikus atmoszféráját ő sem tudta igazán megteremteni. – Az utóbbi két szám férfi szereplője Markó Iván, az Operaház művésze volt.

A *Chopiniana* előadása végül is vegyes érzéseket keltett bennem, de bemutatását ezzel együtt értékelem, mert Fokin halhatatlan koreográfiája minden fiatal táncos számára rendkívül gazdag tapasztalatokat nyújt.

A *Csipkerózsika* harmadik felvonásának előadása sokkal jobban tetszett. Micsoda nagyszerű koreográfia ez, és milyen kitűnő alkalmat adott a növendékek klasszikus felkészültségének bemutatására! Nagyon tetszett Paronai és Körmendy László Kék madár kettőse; adagiójuk szépen kidolgozott, összehangolt és biztos volt. Körmendy a legjobb oldaláról mutatkozott be: győzte lendülettel és erővel a rövid, ám de nehéz variációt, és elég szépen oldotta meg a coda battu-sorozatát is. – Paronai majdnem hibátlanul adta elő szólóit: a *Chopiniana* számára távolibb világához képest itt szinte magára talált. (Kár, hogy a double rond de jambe en l'aireket kihagyta a codájából.) Jól képzett, biztos, könnyed táncosnő – felkészültségével és tehetségével még alkati előnytelenégeit is kompenzálni tudta.

Ruttkay Nóra, aki Aurórárt táncolta, igen harmonikus mozgású és szintén biztos technikájú, jól kiképzett táncosnő, s vonzó színpadi jelenség. Szerepét szépen, precízen oldotta meg, de valójában „több van benne”, mint ami ezen a koncerten – valószínűleg a fáradtság és az izgalom következtében – megmutatkozott. – Desiré herceg szerepét Markó Iván táncolta.

Schusztér Teodóra Orgonatündér szerepében ideális megjelenésű: sudár és karcsú termete, szép vonalú nyaka és hosszú karjai mind hozzásegítik ahhoz, hogy a szerep

²⁷⁰ Utóbb: Bán Teodóra.

kívánalmainak megfelelően. Mozgásának már méltatott plaszticitása itt is érvényesült, ellenben a számára nehezebb technikai részeken láb-fej tartása pongyola lett, és ez az egész test mozgásvonalát is elrontotta. – Szabó Durucz Zsuzsa hajlékonyan és bájosan táncolta a Cicát, Pelsőczy Tibor pedig kellőképp bumfordi volt a Csizmás kandúr szerepében. Piroška és a Farkas alakját Rudnyánszky Judit és Gollob Lajos (VIII. évf.) kedvesen oldotta meg.

Tetszett az Arany, az Ezüst és a Zafir tánca formált figurájában Gábor Zsuzsa, Tóth Teréz (mindkettő VIII. évf.-os) és Neumann Ilona, bár inkább a lendületesebb, szélesebb ívű mozgásokban voltak otthonosak – az aprózó, spicctechnikát igénylő lépések viszont már nem voltak elég tiszták és virtuózak. S végül, de nem utolsósorban kell szólnom a VIII. évfolyamos Pongor Ildikóról, aki a Gyémánt rendkívül igényes és nehéz variációját kitűnően adta elő. Ha az entre chat sixeket tisztán „ütötte volna ki” entréjében, akkor produkciója hiánytalanul sikerül. – A gyerekek nagyon aranyosan játszották és táncolták a Hüvelyk Matyi és barátai csoportját, és Urbán Ferenc is jól alakította az óriást. Kékszakáll és feleségei viszont alaposan szétzilálták a polonéz elejét, és szépséghibának rovom fel a zárómazurka „tenyeres-talpas” előadását is.

S hogy most a műsor közepére, a modern részre térjek rá: nagyon helyesnek tartom, hogy a növendékek ebben a stíluskörben is bemutatkozhattak, hiszen bármely együtteshez kerülve kapnak ilyen jellegű művészi feladatokat is. A bemutatott koreográfiákat nem elemzem, csupán annyit jegyeznek meg: Tóth Sándor számai, az *Én, Te, Ó, Mi, Ti, Ők* és a *Tapsos fox* karakterükben közel estek a növendékek életkorához. A szereplők közül Szabó Durucz kedvesen gamine-es figurát formált, tetszett Körmeny, illetve Gábor, Bihal István és Keveházi Gábor (VIII. évf.) tánca is. Fodor Antal műve, a *Kettő+egy* jól bontotta ki Schusztér képességeit – a kapott három feladat közül ebben volt leginkább otthon, és itt érvényesülhetett legjobban egyéni alkatának kifejezőereje.

Seregi *Largója* ebben a környezetben, szép tiszta vonalvezetésével, sokkal jobban érvényesült, mint az Operaház bravúros koncertszámai közt. Pongor itt ismét tanúsította tehetségét, Pelsőczy biztos partnere volt. – Csalódást keltett viszont Bogár Richárd száma; remek *West Side Story* koreográfiája után tőle mást, más stílusú: dinamikusabb és kevésbé a gimnasztikus elemekre építő darabot vártam volna. Sík Anikó és Bihal ugyan jól táncolták szerepüket, de kellő hatást ők és a közreműködő VII–IX. évfolyamos növendékek sem értek el.

Egyébként a középső rész összes szereplői érezhető ambícióval és kedvvel vettek részt a modern számok előadásában, és ez a műsorösszeállítás helyes szándékát igazolta. – Fodor Antal számában két operaházi művész: Péter Zoltán és Vámos György is közreműködött. A *Chopiniana* és *Csipkerózsika* zenekari kíséretét a színház zenekara látta el, Fráter Gedeon vezényletével.

Végül is: őszintén örülök annak, hogy az utóbbi egy-két év lanyhább vizsgakoncertje után a bemutatkozó növendékek szakmai felkészültsége ismét jó benyomást keltett.

Körtvélyes Géza kritikája²⁷¹

A vizsgakoncertre ilyen előzmények után került sor,²⁷² amelynek háromrészes műsorában az Éhn Éva mesternő vezette végzős növendékek, valamint az alsóbb évfolyam ifjú növendékei igen nagy számban léptek színpadra. Reálisabbnak tartom, ha a koncertről ezúttal úgy számolok be, hogy a főpróba teljesítményét is figyelembe veszem, hiszen a szereplő növendékek mindnyájan részt vettek a jubileumi hét rendkívül fárasztó munkájában, s így nyilvános produkciójukat, a szokásos izgalmon túl, még ez a fokozott megterhelés is nehezítette.

Bemutatkozásuk általában jó benyomást keltett – pontosabban: van, ami a főpróbán sikerült jobban, s van, ami a nyilvános koncerten. Az értékelésnek viszont abból kell kiindulnia, hogy növendékekről van szó, akik majd a társulatoknál, ezután válhatnak művészekké – vagy pedig még az intézetben folytatják tanulmányaikat.

A háromrészes műsor nehéz és eléggé változatos művészi feladatot rótt a szereplőkre: újromantikus, modern és „tiszta” klasszikus stíluskörben téve próbára felkészültségüket és tehetségüket. Ami a stílust és atmoszférát, formai és technikai kidolgozottságot illeti, a főpróbán szinte meglepően jó – a koncerten már kevésbé jó – produkciót nyújtottak a *Chopiniana* előadásával, és ez kétségtelenül a betanító Éhn Éva érdeme. Ruttkay Nóra, Paronai Magda és Schusztér Teodóra,²⁷³ illetve Neumann Ilona és Prepeliczay Annamária – Markó Iván, az Operaház tagjának közreműködésével –, valamint az V–VIII. évfolyam leány növendékei általában szépen, pontosan táncoltak, és az apróbb technikai hibák emellett csak másodlagosan esnek latba.

Hadd szóljak ezután a műsort záró *Csipkerózsika* III. felvonásáról, erről a nagy, parádés divertissement-ről, amelyet Petipa mester eredetileg, a múlt század végén az érett, virtuóz táncosok és főleg táncosnők bravúr-produkciójának készített. És mivel ennek előadását is aszerint kell mérlegelni, hogy benne növendékek szerepeltek – innét tekintve nívós és elfogadható teljesítményt kaptunk. Itt talán a koncertelőadás sikerült jobban, mint a főpróba – de a kétszeri előadás egymáshoz képest legalábbis egyenletesebb volt, s ez nem kis szó, épp az említett bravúrkarakter miatt. Ismét kiderült, hogy az évfolyamvezető, illetve betanító balettmester megfelelő, korrekt szakmai tudással készítette fel szereplő növendékeit: Ruttkay Nórát, Schusztér Teodórát, Körmeny Lászlót, Paronai Magdát, Neumann Ilonát, Szabó Durucz Zsuzsát, Pelsőczy Tibort és Rudnyánszky Juditot – és igen jól tanította be a különböző szóló- és csoportos táncokban fellépő II–VIII. évfolyamos növendékeit is. – Desiré herceg szerepét meghívott vendégként Markó Iván táncolta.

A műsor közepét alkotó öt táncszámot két okból is külön választom az előbbiektől. Egyrészt azért, mert ez a rész képviselte a „modernet” – másrészt azért, mert összeállítását vitatom. Tóth Sándor (két számmal), Fodor Antal, Seregi László és Bogár Richárd

²⁷¹ Megjelent: Körtvélyes Géza: Húsz éves az Állami Balett Intézet. Jubileumi rendezvények és vizsgakoncert (részlet, a cikk első részét a IV. fejezetben közlöm) = Magyar Nemzet, XXVI. évf. 153. szám, 1970. július 2., 4. o.

²⁷² Az utalás a cikk első felére vonatkozik, amelyben a huszadik alapítási évfordulós ünnepségről esik szó.

²⁷³ Utóbb: Bán Teodóra.

modern, pontosabban: inkább (legalábbis zenében) jazz-es hangvételi táncműveinek sikerültességéről meditatni lehetne. Nekem legjobban Seregi már ismert *Largója* tetszett, legkevésbé Bogár széteső, saját világától eltávolodott *Vázlatok* című száma, ami (akár-csak Tóth első műve) erre a koncertre készült. Az intézet megrendelő szerepét kétséggel elismerem, viszont a koreográfusok közül hiányoltam Eck Imre és Barkóczy Sándor nevét és egy-egy művét. Részvételük a gazdagabb stílusképet szolgálta volna, aminthogy a karaktertánc és közvetlenül a magyar néptánc is hiányzott a modern műsorból – pedig, szerintem, a neoklasszikus, az expresszionista, a jazz és a népi tánc együtt alkotja a modern stíluskör alapszíneit.

A szereplők közül Pongor Ildikót (VIII. évf.) emelném ki, aki a *Csipkerózsika* Gyémánt szerepében is felhívta magára a figyelmet – valamint a vizsgázó Schusztér Teodórát: a rájuk osztott stílári és technikai feladatot igen jól oldották meg. A különböző számokban tetszett Pelsőci Tibor, Körmendy László és Szabó Durucz Zsuzsa, illetve a VIII. évfolyamos Bihal István és Sik Anikó, valamint az V–IX. évfolyamos növendékek szereplése. Az Operaház művészei közül a Fodor-számban Vámos György és Péter Zoltán működött közre. E középrész magnetofonnal bemutatott számain kívül a két nagy baletet az Operaház zenekara kísérte, Fráter Gedeon vezényletével.

Egészében igényes vizsgakoncerttel zárult az Állami Balett Intézet jubileumi rendezvénysorozata. Igazi „hősei”: az intézet érintett tanárai és növendékei, igen előnyös oldalukról mutatkoztak be a lelkes érdeklődést mutató közönségnek.

Rajk András kritikája²⁷⁴

Az Állami Balett Intézet huszadik jubileumának egyhetes eseménysorozata a június 29-ei vizsgaelőadással zárult. Az iskola mesterei és növendékei, köztük elsősorban Éhn Éva balettmesternő végzősei, a nevezetes alkalomhoz méltóan mutatkoztak be a közönségnek és a táncművészet hazánkban tartózkodó jelességeinek. Köszönet érte az említettek túl a közreműködő fiatal vendég-koreográfusoknak is (Bogár Richárd, Fodor Antal, Seregi László, Tóth Sándor).

A jubileumi vizsgaelőadás első és harmadik része a klasszikus balettben való felkészültséget reprezentálta, olyan művek eltáncolásával, mint a *Chopiniana*, Fokin ismert koreográfiájában és a *Csipkerózsika* III. felvonása, Petipa koreográfiája. (Mindkettőt Éhn Éva tanította be.)

Amíg táncművészet lesz, addig törvény marad, hogy a táncosoknak – bármi legyen is a kor legáltalánosabb táncstílusa – teljes tudásra, tökéletes biztonságra kell szert tenniük a klasszikus táncolásban. Olyasmi ez, mint az ujj- és karmozgás a hegedűművésznél, a hibátlan verselés a költőnél, a szerkeszteni tudás az építőművésznél és így tovább. Öröm látni, hogy végzős növendékeink (és a jelenetekben közreműködő alacsonyabb évfolyambeliek) magas fokon sajátítják el az alapokat. A fiatal táncosok tehetsége természetesen nem azonos – alacsony képességű táncos azonban nem kerül ki az iskolából.

²⁷⁴ Megjelent: Rajk András: Balettvizsga az Operaházban = Népszava, 98. évf. 151. szám, 1970. június 30. 2. o.

Megnyugtató és biztató képet adott erről a vizsgaelőadás második része is, amelyben az ifjú művészjelöltek az említett koreográfusok mai mozdulatnyelven megfogalmazott jeleneteit táncolták. Nagyon helyes, hogy az iskola – amellet, hogy következetesen ragaszkodik a klasszikus anyag tökéletes elsajátításához – nem „iskolás” olyan értelemben, hogy vaknak és süketnek mutatkoznék jelenünk újszerű mozgás-, ritmus- és tánczenei anyaga iránt. Csakis a felfogásnak ezzel a rugalmasságával érhető el, hogy táncművészeink ne holmi esetleges improvizációkra fanyalodjanak a mai mozgások világában, hanem képessé váljanak a legjobb értelemben táncművészetté, érzelmi kifejeződéssé emelni ezt a „nyelvet” is.

Hét leány és két fiú végzett az idén. (Mostoha arány és elgondolkodtató. Igaz, a klasszikus táncok kari munkájában általában több nőre van szükség – hovatovább azonban lehetetlen helyzet következhet be elegendő tehetséges férfi táncos híján!) Teljes elemzésre itt mód nincs. De két nevet feltétlenül meg kell említeni. Schusztér Teodóra²⁷⁵ eszményi táncosnő alkat – és alkatát megközelítően jó táncos. Ez legfőként a *Kettő+egy* című modern jelenetben derült ki (Fodor Antal koreográfiája). De táncolása a Csajkovszkij-balettben is külön figyelmet érdemelt (a *Chopiniana*-ban sajnos nem). Nem eszményi táncosnő alkat – ellenben tudásával tiszteletet, mozgásának szépségével elragadtatást kiváltó, eszményi táncosnő Paronai Magda. Ez a kislány az iskola elvégzésekor már arról is tud, és nem is keveset, amit a világ legkiválóbb iskolájában sem taníthatnak: annak a legmélyebb értelméről, amiért táncolunk, dalolunk, szomorkodunk, ami a művészetet összeköti, egybefűzi az étellel.

A nagyon szép vizsgát – amelyről (technikai okokból a főpróba alapján!) teljes elemzésre itt nincs mód – lelkesen segítette az Operaház zenekara Fráter Gedeon vezényletével, valamint Markó Iván, Péter Zoltán, Vámos György fiatal táncművész – nemrégiben még az iskola növendékei.

1971, balett

Az évfolyam tagjai: Baráth Ildikó, Gábor Zsuzsa, Pongor Ildikó, Sik Anikó, Takács Kornélia, Tóth Terez; Bihal István, Fodor Gyula, Gollob Lajos, Keveházi Gábor, Lovas Pál, Urbán Ferenc, Varga István. Évfolyamvezető: Merényi Zsuzsa.

Vitányi Iván kritikája²⁷⁶

Az idei vizsgaelőadás műsorán egyrészt az ilyen alkalmakkor megszokott reprezentatív balett-kettősök szerepeltek (a *Hattyúk tava* pas de deux-jétől kezdve a *Gajane* párosáig). Ez a legjobb forma arra, hogy a táncosok szinte vizsgaszerűen is bemutassák tudásukat, másrészt két teljes mű, illetve felvonás is műsorra került, bennük viszont az egyéni képességek mellett a műbe és az együttesbe való beilleszkedésről is számot adhatnak a

²⁷⁵ Utóbb: Bán Teodóra.

²⁷⁶ Megjelent: Vitányi Iván: Balettvizsga = Muzsika, XIV. évf. 9. szám, 1971. szeptember, 48. o.

végzős növendékek. Az idén kiválasztott két mű, Prokofjev *Klasszikus szimfóniája* (Barkóczy Sándor koreográfiájával és betanításában) és Krejn *Laurenciájának* II. felvonása (Csabukiani koreográfiájával, Hamala Irén betanításában) mindenképpen alkalmas erre a funkcióra. A sok fiatal test és fiatal arc némiképp még új vonásait is fel tudta mutatni a műveknek. Különösen a *Klasszikus szimfóniában* hatott ez frissen, s arra döbbsentett rá, hogy a klasszikát maga a prokofjevi zene is szinte a fiatalság apoteózisának értelmezi. A *Laurencia* viszont színpadszerűségével, mozgalmasságával tűnt ki, s ezzel mintegy másik oldalát mutatta be a koreográfiai művészet lehetőségeinek.

De hát ilyenkor nem a művek a fontosak, hanem az iskola befejezése után pályájukra lépő fiatal táncosok. Ez évben Merényi Zsuzsa balettmesternő „keze alól” hat leány és hét fiú került ki, az ő „érettségi” vizsgájuk, vagy ha úgy tetszik, „ballagásuk” volt az operaházi bemutató.

Kezdjük az összképpel: az osztály átlagszínvonala jó, mesterének pedagógiai munkáját dicséri. Külön öröm, hogy kiemelkedő tehetségekkel is találkoztunk a tizenhárom közül. S itt a két legjobbról, Pongor Ildikóról és Keveházi Gáborról kell mindenekelőtt szólnunk. Pongor Ildikó máris kész táncos, jól képzett, fölényes, biztos technikájú, de ugyanakkor művészi kifejezőerővel teli. Inkább drámai, mint lírai alkat, de keménysége is rokonszenves, s erre a színre nagy szükség van (éppen, mert ritka) a tánc-színpadon. Keveházi Gábor is kivételes képességekkel rendelkezik. Nemcsak a technikája kitűnő (amit például a *Párizs lángjai* virtuóz kettősében volt alkalma bizonyítani), hanem (s ez is ritkán társul egy táncosban) ugyanakkor a hősi szerepekre is felnőhet. Ősszel mindketten a Szovjetunióba utaznak, hogy tudásukat ott képezzék tovább, reméljük, sokat fogunk még róluk hallani.

De dicsérettel emlékezhetünk meg a vizsga több más résztvevőjéről is. Tóth Teréz például szintén biztos mozgású, tehetséges táncosnő, aki máris jól megállhatja helyét a balettszínpadon. Gábor Zsuzsa dekoratív jelenség, érzelmi átélésre képes, ügyes, bizonyára ebben az irányban fogja kialakítani szerepkörét. Sík Anikó vérbeli színészi képességekkel rendelkezik, s ha a fekete hattyú kissé sok is volt neki, a *Laurencia* flamencójában igazi spanyol levegőt tudott hozni. Takács Kornélia is jó képességű táncosnő, Baráth Ildikó pedig bájos, lírai kifejezőkészséggel tűnt ki.

A fiúk sorából mindenekelőtt Bihal Istvánt kell említenünk, aki több nehéz feladatot oldott meg sikeresen, s Pongor Ildikó partnereként is jó munkát végzett. Fodor Gyula jó színekkel táncolta a *Gajane* pas de deux-jét, majd a *Laurencia* flamencóját. Urbán Ferenc is a *Laurencia*-ban tűnt ki. Gollob Lajos, Lovas Pál és Varga István is megbízható tudású, rokonszenves táncosok. Kívánjuk nekik, hogy váltsák be a hozzájuk fűzött reményeket.

Rajk András kritikája²⁷⁷

Minden esztendő operaévjának várt és öröndetes befejező eseménye, hogy a színpadon bemutatkozik a jövő. Az operaszínpad két alapműfajának, a zenedrámának és

²⁷⁷ Megjelent: Rajk András: Fiatal táncos és énekes művészjelöltek. (részlet) Táncosok = Népszava, 99. évf. 156. szám, 1971. július 4., 9. o.

a balettnak az utánpótlása vizsgázik, olykor új lehetőségeket villantva fel egyik-másik tagjának kivételes, sajátos tehetségében. (...)

Az idei táncvizsga nem hozta azt az élményt, amelyet több korábbi évben. Kevesebb egyéniséggel találkoztunk. Félreértések elkerülésére: nem a kimagasló egyéniséget hiányolom, hanem egyáltalában az egyéniséget.

Már előbbi években is szóvá tettem: egy művészeti iskola legfőbb feladatai közé tartozik a technikai megalapozás mellett a művészi alapok lerakása. Természetesen senki nem vár ifjú művészjelöltektől érett alakítást, szerepformálást – művészi „alapállást” azonban igen (itt most természetesen nem táncos szakértelemben). Törekvést és tudatosságot az emberábrázolásra, amely nélkül csak mutatvány létezik, művészet nem. És ezt merev generálmossollyal nem lehet „letudni”. Sőt, ez utóbbi és a hozzá kapcsolódó sztereotípiák zavarának abban, hogy a szó nemes értelmében táncolásnak, művészetnek élvezhessük, amit a jelöltek élénk tárnak.

Még egy általános, egyáltalán nem mellékes és a fentiekkel összefüggő kifogás. A figurák, az alakzatok, még a legnehezebb pózok is mennek – a közbülső részek figyelmetlen elhanyagolása azonban tönkreteszi a hatást. A táncolás a zene megszólalásának pillanatától folyamatos magatartást, ábrázolást kíván. Rossz testtartás (aggasztóan sokat láttunk), hebehurgya „gyaloglások” nem férnek a táncművészet fogalmába. Amúgy figyelmet érdemlő gyakorlatokat is rongáltak ilyen tényezők.

A figyelmeztetés remélhetően nem felesleges, hiszen Merényi Zsuzsa balettmester osztályában több tehetséges táncos végzett – még kimagaslónak ígérkező is. Például Pongor Ildikó – igaz, a vizsga méreteihez aránytalan az alkalom sokfélesége, amely jeles képességei bemutatásához segítette. Ilyen, vizsga esetében némi méltányos segítség nélkül is kitűnt volna (aminthogy már tavaly is kitűnt). Tetszett Keveházi Gábor, Bihal István, az éppen csak feltűnt (?) Urbán Ferenc, Tóth Teréz és Baráth Ildikó is. Takács Kornélia és Lovas Pál a csodálatosan szép, de iszonyatosan nehéz és igényes Gluck *Melódiával* olyan feladatot kapott, amely megnehezíti képességeik reális mérését.

Átlagosan jó osztály végzett a Balett Intézetben.

1972, balett²⁷⁸

Az évfolyam tagjai: Fehér Ildikó, Hegedűs Zsuzsa, Németh Anikó, Szőnyi Nóra, Tamás Gyöngyi; Balogh András, Kisgergely József, Mészáros László, Urbán István, Zádori Csaba. Évfolyamvezető: Lőrinc György.

Székely Ernő kritikája²⁷⁹

Az Állami Balett Intézet idei vizsgakoncertjén Lőrinc György balettmester növendékei (öt fiú és öt leány) kaptak táncművészi diplomát.

A műsor első részében Beethoven *Prométheusz teremtményei* című balettjét láthatuk, Lőrinc György koreográfiájával. Az új táncmű értékelésénél elsőnek természetesen a szerencsés zeneválasztást kell dicsélnünk; az értékesebb muzsika és a tánc találkozása örvendetes jelenség, még ha alkalomszerű is. A felesleges kulisszától, kellékektől mentes, „üres” színpad (az egyetlen, Leonardo da Vinci anatómiai tanulmányrajzát ábrázoló díszletelem csupán a nyitány alatt látható) tágasságával a lehető legjobb keretet nyújtja a mozgáskompozíciók töretlen megjelenítéséhez.

A koreográfus – a mitológiai témát jórészt mellőzve, a tiszta táncdarabokból összekapcsolt szvitszerű zenéből kiindulva – szimfonikus jellegű művet tervezett. Az első tétel „sötétben botorkáló” emberpárja (az „amorfi” és akrobatikusan szertelen, kétségbeesett férfiszóló, valamint az elemi klasszikus gyakorlatokból fokozottan táncosabbá fejlődő, kitárulkozó női szóló) utal csupán a Prométheusz-legenda emlékére. A néhány önkényesen használt, „álgondolatiság” benyomását keltő „Béjart-idézet” zavaró hatását ellensúlyozta az egymásra találó férfi és nő poétikus neoklasszikus kettőse, melyet a továbbiakban „napfényes” divertissement követ.

A táncok muzikálisak, látványosan, de áttekinthető egyszerűséggel (néhol kissé „iskolásan”) variáltak; megfelelő alkalmat teremtenek a növendékek felkészültségének reprezentálására. Így emlékezetes a kivételes képességekkel, szerencsés testi adottságokkal rendelkező Szőnyi Nóra érzékeny kifejezőkészsége, technikai tudása és Balogh András színészi megjelenítőereje, modern szerepkörre utaló egyénisége, táncstudása.

A három férfi (Mészáros László, Urbán István, Zádori Csaba) népiesen komikus, virtuozitást igénylő együtteséből hiányzott az egyöntetűség, s kisebb részben ugyanez áll a különben tetszetős klasszikus formaképzéssel táncoló női karra is. Az alsóbb évfolyamosok csiszoltan és színpadrakész felszabadultsággal adták elő a kissé naiv gyermektáncokat.

A zenekart és az odaadással dirigáló Pál Tamást fokozott elismerés illeti. A mű színpadra állításában, zenei megszólaltatásában kihangsúlyozott romantikus színek jórészt indokoltak, de a női kosztümök „romantikus séma” szerinti megoldása már stílustalan.

²⁷⁸ Az alább közöltekén kívül megjelent kritika: Fodor Lajos: Tehetségben nincs hiány. Művészvizsga. Balettnövendékek az Operában, zeneakadémisták az Erkel Színházban = Esti Hírlap, XVII. évf. 150. szám, 1972. június 28., 2. o.

²⁷⁹ Megjelent: Székely Ernő: A Balettintézet (sic!) vizsgaelőadása = Muzsika, XV. évf. 9. szám, 1972. szeptember, 47–48. o.

Az ismert balettrészletekből álló második rész első számaként a *Diótörő* – felnőtt szólistáknak is erőpróbát jelentő – nagy pas de deux-je szerepelt. Tamás Gyöngyi ugyan az évfolyam egyik legerősebb táncosnője, de sem ő, sem partnere, Zádori Csaba nem elég „stabil” az attraktív-technikás feladathoz. Tamás Gyöngyi (rusztikusabb egyénisége ellenére) tudott kecses és finom lenni, de táncában olyan komoly hiba is akadt, mint a hajlított térddel történő spiccelés. Zádori elfogódott, ideges produkciójából sajnálatosan a hibák emlékezetesek, különösen bizonytalan, kapkodó partneri munkája.

Jobban sikerült a *Csipkerózsika* Kék madár-kettőse. Fehér Ildikó bájos egyéniség, poézissal táncolta Florina hercegnőt. Puha mozgása szép vonalú, forgása és lábtechnikája kimunkált. Hogy jó demi-karakter táncosnő lehet, azt líraisága mögött is érezhető temperamentuma bizonyítja. Balogh András sikeresen valósítja meg a Kék madár gyors és csillogó lábmunkára, széles ívű ugrásokra épülő variációját, de szerepéhez túlzottan „szikár”, hiányzik belőle a klasszikus kifinomultság.

A *rosszul örzött lány*-részletben fedezhettük fel igazán Szőnyi Nóra pezsdítően friss tehetségét. Nemtörődöm könnyedséggel, sodró lendülettel táncolt, szívhez szóló természetességgel ötvözte az érzelmes lírát a gunyoros iróniával. Partnerne, Mészáros László az ideális dancier nobles tulajdonságaival rendelkezik, technikai érettségéhez pedig rokonszenves előadásmód párosul.

A *Gajane* szvit népszerűségét ugyan nagy részben az olcsóbb hatáskeltésre építő zene és koreográfia „vonzereje” teszi, de a siker alapfeltétele az előadók intenzitásában rejlik. Hegedűs Zsuzsa ritmusérzékkel, pregnáns mozgással kifogástalanul táncolta Aisát (és a megbetegedett Németh Anikó helyett a kardtáncot), Urbán István pedig akrobatikus ügyességével, tüzes és férfias előadásával aratott nagy sikert. Kisgergely József a kardtánc szólistájaként feszültséget teremtett.

A koncert befejezéséül Adam *Giselle*-jének teljes második felvonása került színre. A gondos betanítást – Merényi Zsuzsa, illetve Nagy Júlia munkáját – bizonyítja, hogy a szólisták és a VI., VII. és VIII. évfolyamos lányokból alakított balettkar teljesítményében szinte nem is emlékszünk hibákra, pontatlanságra. A „megfiatalított” villik kara megjelenés és táncos fizikum tekintetében olyan előnyökkel járt, amely sugárzóbbá, szebbé tette az ismert előadást. Szőnyi Nóra (*Giselle*) érettségével túlmutatott a „növendékprodukción” keretein; technikai problémák nélkül, finom stílusban, légiesen táncolt. Sápadt-sága, törekenysége, nyújtott vonaljai, laza mozgása mind predesztinálják a romantikus szerepre. Mészáros László (Albert) teljes értékű és egyéni szerepformálásával, valamint virtuóz lábmunkájával, plaszticitásával lepott meg. (Hármas tour en l'air-jei különlegességnek számítanak.) Tamás Gyöngyi kifogástalanul oldotta meg Myrtha szerepét (arról nem tehet, hogy a kelleténél alacsonyabb termetű); igen tetszett Urbán István őszinte Hilarion-alakítása, s a két villi: Fehér Ildikó és Hegedűs Zsuzsa stílusos, pontos tánca is dicséretet érdemel. A karmesteri teendőket Fráter Gedeon látta el.

Ha nem folyamatában figyelnénk az Állami Balett Intézet évenkénti vizsgáit, talán kevésbé tűntek volna szembe az idei vizsgakoncert erényei és gyöngéi. Az utóbbiak nem a műsor összeállításával kapcsolatosak. A program most is jórészt aszerint épült fel, hogy a növendékek kellőképpen mutakozhassanak be, és a közönség is változatos élményt kaphasson. A problémákat az est középső része okozta, amelyben a végzők egyénenként szerepeltek az operaházi repertoár „iskolaszámaiban”, míg az eredmények inkább a nagyobb, csoportos produkciókban mutakoztak meg.

Kezdjük mindjárt az említett középső résszel. Jól sikerült a Hamala Irén betanította Kurd-kép, a sodró erejű *Gajane* szvitből. A táncprodukció-jelleget a középső műsorrész itt érte el igazán – felszabadult előadásmódjában, lendületében. Elsősorban a temperamentumos, tehetséges, jó stílusérzékű Urbán István (Ismail), de Hegedűs Zsuzsa alakítása is (Aisa és kardtánc női szóló) átélte és kidolgozott volt, magával tudott ragadni, ami vizsgaelőadás alkalmából is feltétele a sikernek. Kisgergely József kardtánc szólója is jobb volt, mint csupán elfogadható. A vizsgázó szereplők, a VI–VIII. osztályos fiúnövendékekkel együtt, olyan karakterstílusban mutakoztak be jól, amely alkalmat adott elért klasszikus felkészültségük és egyéni képességeik bizonyítására is, s ez főként Hamala Irén munkáját dicséri.

Lőrinc György, a vizsgázó évfolyam balettmesterének betanításában került színre a további három koncertszám, amelyből kettőt, sajnos, a kiérleletlen-félkész állapot jellemzett. Tamás Gyöngyi, de különösen Zádori Csaba táncát, a *Diótörő* III. felvonásbeli kettősében, a vizsgadrukkon túl a bizonytalanság okozta görcsös félelem hatotta át. Merev karok és sokszor diszharmonikus mozgás, az ugrások és egyes férfiforgások hibás kivitelezése olykor már kínossá vált. Ezután szinte feloldásként hatott Fehér Ildikó és Balogh András sikeres fellépése; (a *Csipkerózsikából*) az igen nehéz feladatot jelentő Kék madár kettőt a klasszikus iskola szempontjából lényegében jól oldották meg. – Szőnyi Nóra és Mészáros László *A rosszul örzött lány* pas de deux-jét táncolta el, amely egyelőre túl nehéz stíluspróba elé állította őket. Produkciójuk technikailag talán rendben lett volna, előadásmódjuk azonban érthetetlenül kapkodó, hajsolt volt, a formákat megbontotta és végül is stílustalanná vált.

Hogy ez a műsorrész miért alakult így, erre a koncert alapján nem könnyű válaszolni. Lehetséges, hogy a pedagógiai feladatok előzőleg összetorlódtak, hiszen Lőrinc György mellettük táncalkotói munkára is vállalkozott. Koreográfiája, a műsort nyitó *Prométheusz teremtményei* című balett, Beethoven muzsikájára folyamatosabb, összetett feladatok elé állította a szereplő növendékeket. A Férfit alakító Balogh András a koreográfia klasszikus és karaktertáncai mellett a „rivaldán átjövő”, szuggesztív színészi játékkal expresszionista mozdulatelemeket is jól oldott meg. A részben klasszikus, részben karaktertánc jelenetekben az összes vizsgázó művészjelölt fellépett, és egészében megfelelő színvonalon szerepelt (Technikai hibák azonban itt is becsúsztak – a férfiak dupla tourjai például rendre nem sikerültek.)

²⁸⁰ Megjelent: Körtvélyes Géza: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XXVIII. évf. 146. szám, 1972. június 23., 6. o.

A Nő szerepét megformáló Szőnyi Nórában valószínűleg nagy művészi lehetőségek rejlenek. Igen jó felépítésű, szerencsés alkati adottságú, kulturált és rendkívül fiatal táncosnő, akit lélekben és előadásmódban is a színpadi munka érlel majd meg, s ehhez kellő alapokkal rendelkezik. Hogy reményekre jogosít, azt helyenként a *Prométheuszban* is, de főként a műsort záró, színvonalas *Giselle* II. felvonásban, a balett címszereplőjeként mutatta meg. Szelíd fényű, szép vonalvezetésű, kidolgozott tánca jól összecsendült a VI–VIII. évfolyamos leánynövendékek stílusos, fegyelmezett előadásával. Partnere, a délceg megjelenésű, harmonikus mozgású Mészáros László is ígéretes, szép mozzanatokkal díszített produkciót nyújtott. A korábban említett kapkodás és feszültség táncukból eltűnt, és sokkal jobb hatást tett Tamás Gyöngyi formás Myrtha-alkítása is. Tetszett Urbán István Hillarionja, színészi és táncos megoldásában, s a két villi szerepében Fehér Ildikó és Hegedűs Zsuzsa tánca is dicséretet érdemel. A felvonást Nagy Júlia, az Operaház táncosnője közreműködésével Merényi Zsuzsa, az intézet balettmester-tanára tehát kiemelkedő eredménnyel tanította be.

Nem az intézet munkáját minősíti, hogy Lőrinc György *Prométheusz*-balettje miként sikerült. A koreográfiáról mégis szót kell ejteni, hiszen új színpadi verziója ez Beethoven egyetlen balettjének, amely az Operaház műsorán egyébként nem szerepel. Lőrinc mondanivalója rokonszenves és összecsendülhet a muzsikával: egy emberpár megtalálja egymást, majd a közösséget és a család boldogságát. E gondolat megformálásához Lőrinc György különböző formanyelvi eszközökhöz nyúlt, és munkájára (és Balogh András táncára) helyenként érezhetően hatott a nemrég látott Bejárt–Donn-féle *Utazás* monológja s Antonio Gades világitási megoldása is. A cselekmény általában jól követhető, de néhány ponton homályossá válik. A Férfi variációja a mű elején számomra rejtélyesen bohókás, a gyermekek karaktertáncai pedig kissé édeskészek, és túlságosan könnyedén vállalják magukra a „harmónia-béke” hangulat gondolat felidézését. Az egész táncmű azonban alkalmasnak látszik arra, hogy az intézet vizsgakoncertjein újból bemutassák.

A *Prométheusz teremtményei* előadását Pál Tamás, a többi koncertszám zenekíséretét Fráter Gedeon vezényelte.

Öt lány és öt fiú végzett az idén az Állami Balett Intézetben, Lőrinc György balettmester osztályában. Kivételesen erős gárda – évek óta a legerősebbek egyike. Mielőtt a látottak értékelésére térnék, egy a vizsga szerkezetére vonatkozó kritikai megjegyzést elengedhetetlennek érzek. Az iskola vezetőinek, pedagógusainak bizonyára sok szempontot kell figyelembe venniük, amikor egy ilyen reprezentatív vizsga feladatait kijelölik. A most tapasztalt aránytalanság azonban szembeötlő. Ha egyszer valaki eljutott eddig a végzős vizsgáig, mindenképpen kivívta a jogot, hogy ez alkalommal méltóképpen bebizonyíthassa felkészültségét. Semmiképpen nem elfogadható vizsgaarány,

²⁸¹ Rajk András: Művészvizsgák a dalszínházakban (részlet) = Népszava, 100. évf. 148. szám, 1972. június 25., 9. o.

hogy az egyik végzős a háromrészes est első és harmadik részében domináló szerepet kap, és a második részben is a többiekkel egyenrangú, ugyanakkor van olyan végzős, aki érdemi feladat nélkül marad.

Elsőrendű táncost ismertünk meg Balogh András és Mészáros László személyében. Mészáros tehetsége mellett remek termete és nagy ereje azzal is biztat, hogy ismét egyszer kiváló társtáncos, könnyed „emelő” került ki az iskoláról. Nagyon tetszett Hegedűs Zsuzsa is, kivált kidolgozott, szép kézmunkája, amely – itt okkal általánosítva – a végzős gárdának nem erőssége.

Szőnyi Nóra a vizsga nagy meglepetése: rendkívüli balerinaígéret, sőt, több annál. Amit nyújt, az nem vizsga-, hanem előadásmértékkel elragadó, mozgása könnyed és kifejező, táncolása elementáris, belülről és mélyről fakadó. Kivételes tehetség, aki iskolája befejezése után közvetlenül érett művész.

Maácz László kritikája²⁸²

Hogy kiből lesz művész, s kiből nem – bajos lenne egyetlen előadás alapján megjósolni. Az Állami Balett Intézet kilencedik évfolyamának zárókoncertje is egyelőre inkább a felkészültség egyedileg hullámzó színvonaláról tájékoztat: az iskolás pedantériával előadott táncrészletek mellett akadtak feszélyező pillanatok is, s – őszinte örömünkre – igazi, kimagasló tehetségek ugyancsak bemutatkoztak az esten.

A jól átgondolt koncertprogram első harmadában eltért a klasszikus balett stíluskörétől. A *Prométheusz teremtményei* – Beethoven zenéjére az évfolyamvezető balettmester, Lőrinc György tervezte és tanította be a koreográfiát – tulajdonképpen vitatható koreográfiai vonásaival vált a „stíluskitérő” céljára alkalmassá: a kezdő képek elvont eszmeisége, általánosító és expresszív mozgása ugyanis hamar átváltott egyfajta konkrét-történelmi témakezelésbe. Együtt járt ez a historizáló jelmezek s a karaktertánchoz közelítő táncformák megjelenésével is. A mű stílusjegye így nem alakulhatott ki, a számos fordulatában muzikális koreográfia viszont talán éppen így adott alkalmat a táncosoknak, hogy sokoldalúan mutakozhassanak be.

Az évfolyam szólista-adottságairól a második műsorharmad balett-kettősei adtak tájékoztatást. A *Prométheusz*-balett nőalakja, Szőnyi Nóra ezúttal „romantikából” vizsgázott kitűnőre *A rosszul örzött* lány kettősében. Kevesebb szerencsével léphetett fel korábbi partnere, Balogh András: a *Csipkerózsika* híres Kék madár tánca allegroójában csúnyán meghajszolt zenekari tempóhoz kellett alkalmazkodnia, s ez csak a plasztikusság rovására történhetett. Még így is szembetűntek jó adottságai, mint Urbán Istvánnak is, aki viszont a *Gajane* – egyébként már egyre inkább varietébe illő – Kurd képében nyújtott igen dinamikus alakítást.

Az est művészeti meglepetését a *Giselle* második felvonása adta. Ez a balettrészlet bárhol a világon a stílustisztaság, egyszerismind a művészetpedagógia próbaköve. Merényi Zsuzsa betanítása most egyszerre vallott az igényes és ihletett balettmesteri munká-

ról, a csoportos alakzatokban éppúgy, mint a szóló szerepekben. Mészáros László technikailag máris jelentős Albert, s legfeljebb szerepének érzelmi kidolgozásában akad még csiszolnivaló. Szőnyi Nóra Giselle-alakítása viszont maradéktalan élmény. Szenzibilitása, táncának kulturáltsága külön elemzést kívánna. Vele kapcsolatban már szabad jósolni: még hallanunk kell, hallani fogunk róla.

1973, balett

Az évfolyam tagjai: Fajth Blanka, Györgypál Gabriella, Magasházy Katalin, Zarnóczai Gizella; Fehér Tibor, Molnár János, Rotter Oszkár, Szabó Tibor, Szolnoki Zoltán. Évfolyamvezető: Merényi Zsuzsa.

Maácz László kritikája²⁸³

Essünk túl a nehezen: gyengén sikerült az idei záróvizsga. A megállapítás természetesen nem a lebonyolításra, hanem a színre lépő új táncosok kvalitásaira vonatkozik. Taps ugyan akadt, hiszen a nemrokon néző is illőnek érezte a pályakezdők biztatását. Azonban, hogy létezhet tartalmasabb elismerés is, az csak akkor derült ki, amikor Fajth Blanka átküzdötte magát a *Párizs lángjai* ronde de jambe fouetté-sorozatán. Igaz, rajta kívül Györgypál Gabriella, Szolnoki Zoltán és Molnár János táncában is jelentkeztek figyelemre méltó momentumok. Sajnos, mindez keveset változtat viszont az összképen, amely a szólóprodukciók technikai bizonytalanságaiból, előadói éretlenségéből s a csoportos koreográfiák (*Poloveci táncok*, Vivaldi: *Tavas*) halványaságából tevődött össze a bemutatón.

Az okokat kutatva (miből adódhatott ez a helyzet?) több irányba is elkalandozhatnak gondolataink. Az Intézet pedagógiai és helyiség-gondokkal küzd, a növendékek a túlterheltséggel, s ez az évfolyam még külön is hányatott sorsú. Változtak pedagógusai és – következésképpen – oktatásuk módszerei, s nehezen lehetne emiatt a vizsgára vivő utolsó balettmester, L. Merényi Zsuzsa egyszemélyi felelősségét felvetni. A baj azonban ott van – hanyattatás ide vagy oda –, hogy kilencéves képzés után többek kartáncosi alkalmassága is vitatható. Megnézhetné magát az a zeneakadémia, amelyik az életbe lépő muzikusnak még a zenekari tuttista rangját se tudná biztosítani... Ezúttal az Operaház a kilenc végzősből háromnak tett szerződési ajánlatot, s helyesen tette. Ideje, hogy a növendékek küzdésre méltó célt lássanak maguk előtt, s ne ölükbe pottyánó lehetőséget, még ha nem is nagy a várható fizetés. Arról is hallani, hogy az Intézet a jövőben inkább lemond az ünnepi záróvizsgáról, ha „olyan az évfolyam”. Mindezek egyelőre vézscsengetések, s a kúrát még ki kell dolgozni. Mert az Operaház és a Pécsi Balett is szívesebben venne fel táncosokat betöltetlen helyeire, mintsem hogy kényszerűen elzárkózzék. A társulatoknak szükségük van a táncosokra – a jó táncosokra. Ebben az igényükben megegyeznek a közönséggel is. Mindenki jobban szeretne őszinte lelkesedéssel, mintsem kényszerű udvariasságból tapsolni.

²⁸² Megjelent: Maácz László: Balettvizsga = Film–Színház–Muzsika, XVI. évf. 27. szám, 1972. július 1., 15. o.

²⁸³ Megjelent: Maácz László: Csöndes tűnődés a Balettintézet (*sic!*) záróvizsgájáról = Muzsika, XVI. évf. 9. szám, 1973. szeptember, 48. o.

Négy lány és öt fiú végzett az idén az Állami Balett Intézetben. Hagyományos vizsgájuk az Állami Operaházban önmagától helyezi előtérbe a hasábjainkon a közelmúltban felvetett gondot: milyen kevés ez a hazánkban felmerülő igényekhez viszonyítva. Még a minimális, operai és egyéb zenés színházi igényekhez is. Ez a létszám alig-alig elégíti ki a fővárosi operai szükségleteket, kivált, ha számolunk e sajátos hivatás világában elkerülhetetlen nemzetközi vonzásokkal. Túl a színházakon ott van az ifjúság életében rendkívül fontos tánc- és mozdulatképzés, ahol az oktatók oktatásának, ebben az értelemben az utánpótlásnak az ügye – amint ez a táncművészek idei közgyűlésén²⁸⁵ is hangsúllyal felvetődött – gazdátlan és megoldatlan.

Az idén végzett ifjú táncművészekkel kapcsolatban még némileg növekszenek is a gondok. Olyan érzéssel távoztunk az amúgy mindenben gondosan, lelkiismeretesen előkészített operai vizsgaelőadás főpróbájáról (értékelésünk laptechnikai okból ennek alapján készült), mintha nem utolsó éves, művészi iskolai tanulmányaikat végleg befejező ifjú művészeket láttunk volna. A tehetség, a rátermettség több örvendetes jele több végzősnél mutatkozik, a „végzős” fogalom alapismérve azonban szinte egyiknél sem.

Természetesen botorság volna egy vizsgán kész és érett művészi megnyilvánulásokat számon kérni – nem is ezt teszem. Azt ellenben számon kell kérni, hogy az iskolából – a maga nemében egyetemről – kikerülőkké képesek legyenek művészi nyelvükön kerek „mondatokban” beszélni, kellő állóképességgel, technikai felkészültséggel rendelkezzenek egy-egy mozdulatcsoport és végül is egy-egy néhány perces kerek tánckompozíció hasonlóan kerek megvalósítására. A szép részletek, egy-egy kitűnő megoldás mellett a kitartás, a lezártág, lekerekítettség, a biztonság, a száraz technika mellett az esztétikus kivitelre fordított kellő gond és némi törekvés a kifejezésre: ez hiányzott leginkább a látottakból. A gazdag, változatos vizsgaműsor bőven adott alkalmat minderre.

Mind az oktatás, mind a végzősök érdekében jobb ezt őszintén megmondani. És csak ezután lehet kiemelni néhány fiatal művész teljesítményét, bemutatkozásának jól megoldott részleteit. Györgypál Gabriellát azért elsőnek, mert őszönösen kulturált, szép kéztartása nagyban emeli minden megmutatkozásának értékét és elég ritka. Fajth Blanka, Magasházy Katalin, Zarnóczai Gizella, Fehér Tibor, Molnár János, Rotter Oszkár, Szabó Tibor és Szolnoki Zoltán más-más érdemekkel és fogyatékoságokkal reményt keltő táncosok, de éppen egyéniségük kialakulásához valamivel több van még hátra, mint ebben a stádiumban megszokott.

Szeretettel és odaadó segítőkészséggel működött közre az operaház zenekara Fráter Gedeon vezényletével, valamint a kiváló táncművész, Árva Eszter. Az utolsó rész (Harangozó Gyula nagyszerű koreográfiája Borogyin Poloveci táncaira) a változatos első kettőnél is jobban tetszett, jól végrehajtott csoportos vizsgafeladatként, egyöntetűségében, együttmozgásában és abban, hogy a fiatalabb csoportbéliek közt is jelentékenynek ígérkező tehetségek tünedeztek fel.

²⁸⁴ Megjelent: Rajk András: Balettvizsga az Operaházban = Népszava, 101. évf. 147. szám, 1973. június 26., 4. o.

²⁸⁵ A Magyar Táncművészek Szövetsége VI. közgyűlését 1973. március 5-én tartották.

Az elmúlt években megszokhattuk, hogy az Állami Balett Intézet évad végi vizsgaelőadása nemcsak a szakmabeliek és a hozzátartozók érdeklődését kelti fel, hanem a nagyközönség is élénk figyelemmel kíséri az új magyar tánctehetségek bemutatkozását. Szokássá vált az is – helyes szokássá –, hogy a balettrepertoár bevált darabjai mellett új tánckompozícióban is bizonyíthatták képzsük sokoldalúságát, korszerűségét. Ebben a tanévben kilenc balettnövendek – négy leány és öt fiú – jutott el a záróvizsgáig, L. Merényi Zsuzsa tanítványai.

A vizsgaelőadás műsora ez alkalommal új koreográfiai alkotással kezdődött, Vivaldi *Négy évszak* című hegedűversenyének *Tavasztételére*. L. Merényi Zsuzsa kompozíciója mindenekelőtt pedagógiai jellegű, gondosan kiegyensúlyozva, ízlésesen kapcsolja össze a klasszikus balettiskola figurális anyagát. A műsor második részében az ismert és sikeres romantikus balettek bevált részletei következtek egymás után, sor került – szokás szerint – a *Bulyba Tarasz* bravúros Gopakjára is, melyet most Fehér Tibor táncolt el hibátlan könnyedséggel. Egyetlen mai jellegű szám volt a műsorban, *Az életbe táncoltatott leány* című film hangulatos kettőse (Seregi László koreográfiája, Vujicsics Tihamér zenéje).²⁸⁷

Bizonyítja a vizsgaelőadás színvonalát az is, hogy a növendékek jól elsajátították a klasszikus-romantikus balettművészet mozdulatanyagát, s csupán a műsorösszeállítás egyoldalúsága az egyik oka annak, hogy csak néhányan mutathatták meg: színpadra érett művészek. Hiszen a befejező szám, Borogyin *Igor herceg* című operájának poloveci tánca minden szempontból jól sikerült, még az alacsonyabb osztályok növendékei is fegyelmezetten és lelkesen táncolták el balettkarként Harangozó Gyula változatos koreográfiáját, s fergeteges volt a férfiegyüttes ostoros tánca is.

A vizsgázó fiatal művészek egyénisége, személyisége csak most van kialakulóban. Talán Fajth Blanka az egyetlen, aki nemcsak technikailag felkészülten, hanem perfekt, érett művészként táncolta el Vajnonen szellemes pas de deux-jét a *Párizs lángjai* IV. felvonásából. Mellette feltétlenül Györgypál Gabriellát kell kiemelni, akit elsősorban kivételesen harmonikus kar- és kézmozgása predesztinál a lírikus baletthősnők megformálására. A férfi vizsgázók közül Rotter Oszkár és Szabó Tibor mindenekelőtt mint táncpartnerek mutatkoztak be kedvezően.

Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadásán az Operaház zenekara működött közre, Fráter Gedeon figyelmes vezénylete alatt.

²⁸⁶ Megjelent: F. L.: Az Állami Balettintézet (*sic!*) vizsgaelőadása az Operaházban = Magyar Hírlap, 6. évf. 184. szám, 1973. július 6., 9. o.

²⁸⁷ Az életbe táncoltatott leány című táncfilmet Banovich Tamás forgatókönyvével és rendezésében 1964. november 19-én mutatták be.

1974, balett²⁸⁸

Az évfolyam tagjai: Farkas Katalin, Gulácsy Ágnes, Kovács Zsuzsa, Móger Ildikó, Molnár Eszter, Sulyok Ágnes, Szamosi Judit, Varga Gabriella; Bernáth István, Bongár Péter, Hajzer Gábor, Kutni Róbert, László Péter, Stefán Gábor, Tóth László. Évfolyamvezető: Éhn Éva.

Maác László kritikája²⁸⁹

Az élet elkerülhetetlen ritmusát követve júniusban ismét színpadra lépett az Állami Balett Intézet kilencedik évfolyama, hogy Fráter Gedeon nesztorian figyelmes vezénylete mellett eltáncolja „diplomamunkáját”. Örömmel, és igazán nem a kompenzálás gesztusával adhatjuk hírül (mert hiszen tavaly, ugyanezen a helyen alapos elmarasztalást kapott az akkor záró évfolyam), hogy a vizsga kedvező előadói színvonalról tanúskodott, s voltaképpen egy vagy két táncos kivételével bármelyik végzőst jó lélekkel szerződtethetik társulataink. Pedig most tizenöten értek el a záróvizsgáig, ami nagy szó, s épp elég baj is, hogy máskor inkább feleennyi ifjú művészre lehet számítani.

Az Éhn Éva balettmesteri vezetésével záróvizsgázó osztály a kialakult hagyománynak megfelelően két nagycsoportos jelenetben és a közéjük iktatott pas de deux-sorozatban lépett fel. A csoportos munkához, a *Koldusdiák* és a *Diótörő* harmadik felvonásának előadásához ezúttal kevés szavunk lehet; mindkettő elviselt volna még egy kevés további összecsiszolódást, ugyanakkor azonban a szembeötlő disszonanciák is távolmaradtak. A személyes előadói értékről most is elsősorban a csoportmunkán belüli kis szólók, kettősök, illetve a második műsorharmad kettősei tájékoztattak. Sorukból kiemelkedett Bongár Péter, *A kalóz* kettősének és a *Diótörő* Kínai táncának előadásával. Az ifjú balettrinák közül Molnár Eszter keltette – megérdemelten – a legtöbb figyelmet (Mária hercegnő), de mellette Kovács Zsuzsa és Sulyok Ágnes tánca ugyancsak elismerést kíván. Külön öröm, hogy férfi táncosokban szűkölködő világunkban most egyszerre több kvalitásos-ígéretes táncos is feltűnt, Bernáth István, Stefán Gábor, Hajzer Gábor és Kutni Róbert személyében. Velük „beállítódott” a vizsga színvonala, s azt talán csak észrevenni, de nem szemrehányini illik, hogy sorsdöntő fellépésükben biztonsági megoldásokra törekedtek, s ezzel „elcsentek” egy adagot táncuk íveléséből.

A vizsga tanulságaiból ünneprontó szándék nélkül még érdemes megemlíteni, hogy valamivel több törődést igényel a táncosok „belső” nevelése, az izmokat irányító előadói lelki habitus formálása. Ezen nemcsak a táncnak való önátadás serkentését kell értenünk, hanem a külsőséges hevületen való túljutás fortélyát is. (Akik látták a *Párizs lángjai* baszk táncát, megértik a célzást.) – A másik gond: a vizsgarepertoár felfrissítse. Igazán nem Hajzer Gábor bűne, hogy a *Sába királynője* egzotikusnak szánt kettősében beállított mozgásai inkább az imádkozó sáskát idézték fel, s képtelenek voltunk

²⁸⁸ Az alább közöltekén kívül megjelent kritika: (m–y): Balettvizsga. Jó évjárat indul = Esti Hírlap, XIX. évf. 147. szám, 1974. június 25., 2. o.

²⁸⁹ Megjelent: Maác László: Balettvizsga = Muzsika, XVII. évf. 9. szám, 1974. szeptember, 45–46. o. A szerző további kritikája: Maác László: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XXX. évf. 148. szám, 1974. június 27., 4. o.

eljutni a mitológiai tárgyú megrendülésig. (Ki tudná megmondani, hogy Cieplinski koreográfiájának születése óta hány közel- és távol-keleti együttes fordult meg hazánkban? Mégis, mintha széles ívben elkerülték volna határainkat, zavartalanul regnál az emberöltővel ezelőtt elképzelt, flitteres „keleti” tánc.) Mi tagadás, a *Keszkenő* tűzről-pattantságai felett is eljárt az idő, s mosolyogni kell a *Kalóz* gögös rabszolga-alázatán is. S a zenei avíttságokról, a zenekari árokból időnként felcsapódó k. u. k. rézrotyogásokról még nem is szóltunk. Annak tudatában, hogy vizsgaszámnak csakugyan olyan koreográfia kell, amellyel a táncos felkészültségét bizonyíthatja, talán kifejleszhetjük a korszerűsítés iránti igényünket, klasszikában, nemzeti táncban vagy az egyetemes táncművelés átvett darabjaiban. És természetesen a zenében. Nagyon nem szerencsés, ha pályakezdő fiatalok eleve avult mércék berögzöttségével indítják életútjukat – a közönség félretájolása mellett saját későbbi fejlődésüket is gátolják vele. Ugye, nem lehet félreérteni: senki sem kívánja, hogy ezentúl csak elektronikus kollázsra és földön fetrengéssel legyen szabad „vizsgát táncolni”. De valamilyen frissítő előrelépésre mindenképpen szükség volna.

Rajk András kritikája²⁹⁰

Az elmúlt napokban – és még ma is – a tánc emelkedett és emelkedik ki a főváros kulturális eseményeinek a sorából. Hétfőn volt az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása az Operaházban. (...)

Évről évre következetesen, szívesen és lelkesen követjük nyomon az Állami Balett Intézet vizsgaelőadásait (a többi művészeti iskola hasonló előadásait is) – némi erkölcsi jogot érzünk a vizsga vizsgáztatására. Az ideji, érdekes és biztató vizsgával szemben jogosnak tűnő kifogás a jelöltek aránytalan szerepeltetése. A vizsga: vizsga – a kimagaslóan tehetséges és a kevésbé tehetséges szempontjából egyaránt. A véleményalkotást, a súlyozást – színpadi műfajról lévén szó – a megítélőkre, legfőként pedig a jövőre kell bízni. A tizenötötől az egyik vizsgázót gyakorlatilag nem láttuk a színpadon – másokat három alkalommal. Ez nem helyes. Ha esetleg valamelyik vizsgázó végképp nem éri el a vizsgaszintet – akkor miként jut el egy ilyen nagy igényű vizsgáig?!

Ennek előrebocsátása után örömmel adhatunk számot arról, hogy ismét jelentékeny tehetségek ígérkeznek táncművészetünkben. Éhn Éva balettmester évfolyama mind férfi-, mind női táncosban számottevő egyéniségek megjelenésével biztat. Tizenöt fiatal művész teljesítményét tökéletesen megítélni a látottakból természetesen képtelenség és felelőtlenesség volna – arról beszélhetünk hát csak, ami a legjobb pillanatnyi benyomást keltette. Egyes pontokon a látottak talán többet is mutatnak ennél.

A tizenöt ifjú végzősből legalább ötre, de inkább hatra (három fiú, három lány) máris indokolt erősen odafigyelni és ez – plusz-mínusz tévedéseinket is ideértve – kivételesen jó arány. Hajzer Gábort háromszor is láttuk, kitűnő emelő, a darabossága majd

²⁹⁰ Megjelent: Rajk András: Táncos esték. (részlet) Táncosok = Népszava, 102. évf. 148. szám, 1974. június 27., 4. o.

remélhetően elmúlik. Szamosi Judit elsőrendű testi adottságait, vonzó külsejét kulturált mozgással teszi igazán figyelemre méltóvá. Valószínűen „kígyó”-szerepekben érvényesül majd leginkább a lény. Gulácsy Ágnes nagyon szépen, érdekesen, mondhatni, már gondolattal is gazdagítva táncolt a Bartók *Concerto*-részletben (nagy öröm volt modern koreográfiát is látni). Stefán Gábor táncstudása talán a leginkább sokféleképpen kamatoztatható az évfolyamból – ezt egyébként a vizsgaműsor összeállításánál is látták. Már most sem csak megoldja a feladatokat, hanem eltáncolja a szerepeket. László Péter, kivált az említett Bartók-részlet eltáncolásából ítélhetően, a művészeti ág nagy nyeresége lesz, testi erőnek és kifejezőerőnek ilyen találkozása nagyon szerencsés és elég ritka. Molnár Eszter alighanem az évfolyam legérettebb egyénisége. Ideális táncosnő alkat, értem ezen a pompás és könnyű testalkat mellett a személyiség szerénységgel elegy sugárzását. Nagyszerűen táncol, mégis a természetes és biztos színpadi magatartás a legfeltűnőbb erénye.

Hangsúlyozom, jogos lett volna még más táncosokat is említeni – erős évfolyam végzett. És ami legalább ilyen örömdetes: a következő évfolyamból látottak (Rigó Klára, Gregus Zoltán, Tárnoki Tamás és a nagyon jó benyomást keltő indító [*Koldusdiák*] és a záró [*Diótörő*] csoportok) is bizalmat keltenek.

Korda Ágnes kritikája²⁹¹

Minden évben feszült várakozás előzi meg a Zeneakadémia opera tanszakának, valamint a Balett Intézet végzős hallgatóinak vizsgaelőadását. A két előadás egyben az operaházi évad végét is jelenti, de a jelenlevő közönség már a következő évről gondol ilyenkor, hiszen a legjobban szerepelt végzős növendékeket a jövő évben már az operaszínpadon láthatjuk viszont. A vizsgaelőadások változatos, igényes műsor-összeállításának elsődleges célja, hogy a növendékek sokoldalúan bizonyíthassák tehetségüket, megmutathassák képességeik maximumát.

A Balett Intézet vizsgaelőadása volt az első, amely szokás szerint a végzős – a kilencedik – évfolyam növendékei mellett lehetőséget nyújt az alacsonyabb évfolyamok fiataljainak is a bemutatkozásra. A vizsgaelőadás műsora változatosabb, sokrétűbb volt a tavalyinál; két nagyobb lélegzetű balettrészlet – Millöcker *A koldusdiák* balettbetétje és a *Diótörő* harmadik felvonása – fogta közre a második rész koncertműsorát, amelyben a balettirodalom klasszikus kettősei mellett színes, változatos karaktertáncokat is láthatunk, s a skála Eck Imre modern balett-részletéig (Bartók: *Concerto*) terjedt. A műsor-számokban a növendékek olyan feladatokat kaptak, amelyek alkalmat adtak a kilenc év eredményeinek bemutatására és nem haladták meg felkészültségüket. A végzős növendékek Éhn Éva balettmesternő tanítványai, produkcióikkal meggyőzték a közönséget arról, hogy egy igen jó színvonalú évfolyam várja bekapcsolódását táncművészetünkbe.

Színpadra termettségével, ragyogó megjelenésével emelkedett ki Szamosi Judit a *Sába királynője* stilizált keleti táncában. Bartók *Concertójának* részlete egy rendkívül

²⁹¹ Megjelent: Korda Ágnes: Balettvizsga, operavizsga (részlet) = Magyar Ifjúság, XVIII. évf. 28. szám, 1974. július 12. 28–29. o.

egyéni férfi táncos, László Péter feltűnésére adott alkalmat, partnere Gulácsy Ágnes is nagyszerűen, stílusosan oldotta meg feladatát. Az est igazi meglepetése volt *A kalóz* című kettősben Rigó Klára, aki VIII. évfolyamos növendékként „felnőtt” művészi erényeket mutatott fel, valamint partnere Bongár Péter, aki kitűnő technikai felkészültségével, akrobatikus ugrásaival viharos sikert aratott. A *Diótörő* sok száma közül a herceg és a hercegnő kettősében érdemel külön említést a légies, finom és rendkívül plasztikus mozgású Molnár Eszter, valamint partnere Kutni Róbert. Felfedezést jelentett a *Vörösbor* férfiszólóját táncoló Erényi Béla, a VIII. évfolyam növendéke. A VI., VII. és VIII. évfolyam növendékei szép össz munkával járultak hozzá az est sikeréhez; a produkció ugyanakkor jó előgyakorlat volt számukra a következő évek nagyobb feladataihoz. Az est koreográfusai Seregi László, Harangozó Gyula és Eck Imre voltak, betanító balettmesterként Hamala Irén működött közre. Az operaház zenekarát Fráter Gedeon vezényelte. (...)

1975, balett

Az évfolyam tagjai: Csutor Zsuzsa, Gaál Emese, Hartmann Éva, Rigó Klára, Szabadi Edit, Szabó Erika; Csergezán László, Erényi Béla, Gregus Zoltán, Tárnoki Tamás. Évfolyamvezető: Hidas Hedvig.

Königer Miklós kritikája²⁹²

Sokrétű, változatos stílusú program jellemezte a 25 éves fennállását ünneplő Állami Balett Intézet vizsgaelőadását. Az évfolyamvezető balettmester, Hidas Hedvig ezúttal tíz növendéket bocsátott a balettművészi pályára.

Az évadvégi intézeti koncerteket rendszeresen látogatók emlékeiben, élményeiben minden bizonnyal él még a mesternő 1967-ben végzett növendékeinek névsora: Barbay Ferenc, Vámos György, Csarnóy Katalin, Markó Iván, Némethy Sándor – az elmúlt évek alatt mindnyájan a hazai és a nemzetközi táncélet jelentős egyéniségeivé váltak. Természetesen ettől a koncerttől nem várhattuk, hogy megismétlődik a nyolc évvel előtti, forró hangulatú produkció. Hiszen bármilyen kiváló képességű, nagy szakmai tudású a mesternő, a növendékek tehetsége, a pályaalkalmasság és a hozzáállás évfolyamonként sohasem azonos. Általánosságban azonban meg kell állapítani, hogy a végzett növendékek képességeit, művészi adottságait a maximális mértékben sikerült kibontani. Ügyesen, jó arányérzékkel, egy saszemű, biztos érzékű pedagógus hozzáértésével. A program összeállítása és az egyéniségekhez legjobban illő kettősök kiválasztása is az előbbi megállapítást igazolja, még akkor is, ha a rátermettség és a képességek erősen ingadozó arányt mutattak.

Két, ez alkalomra készült Hidas-koreográfia is bemutatásra került. Mozart *Esz-dúr szerenádjára* a III–VI. évfolyam táncolt egy iskolagyakorlatnak nevezhető táncot, míg

²⁹² Megjelent: Königer Miklós: Az Állami Balett Intézet jubileumi vizsgakoncertje = Táncművészeti Értesítő, 1975. 2. szám, 47–49. o.

Richard Shores *Emóciók* című elektronikus jazz-kompozíciója a végzős és a felső évfolyamok növendékei számára nyújtott lehetőséget. Mindkét mű igen vegyes benyomást keltett. A Mozart-műnél zavarónak hatott a nem tisztán kivehető színpadi térforma és arányérzék, másrészt pedig az előadók sorozatos pontatlansága. A Shores-muzsika táncait a konvencionális megfogalmazási mód jellemezte, emellett itt-ott jelentős külföldi balettagyüttesek vendégjátékának egyes pillanatait juttatta eszünkbe. Azonkívül az operettszínházi *West Side Story* és egyéb előadásokból is kaptunk ízelítőt. A heterogén koreográfia egyedüli érdeme, hogy a végzős Rigó Klára és a VIII. évfolyamos Szakály György lehetőséget kapott az intenzív táncolásra, melyet színészi és előadói teljesítményük árnyalt, kifejező gazdagsága tett elhihetővé, elfogadhatóvá.

A koncertműsor változatos képet nyújtott: az egészen kiváló és a biztos közepes teljesítmények sorában Minkusz–Petipa *Don Quijote*-kettősében Rigó Klára erős technikai megalapozottságával, pregnáns ritmusérzékével és jól érvényesülő előadásmódjával győzött meg. Szépek ívelt grand jetéi, biztos forgásai, kimunkált lábtechnikája. Segítőkész, megbízható partnernek bizonyult a variációiban látványos virtuozitással közreműködő vendégművész: Erdélyi Sándor.

Riisager–Czerny–Lander *Ertődök* részletét Gaál Emese táncolta meggyőző romantikus ihletettséggel, meglepően tiszta, érett előadásban. Ezúttal is tehetséges táncos benyomást keltett őszinte átéltségével partnere, Szakály György.

A koncertműsor érdekességét ezúttal Glazunov–Cranko pas de deux-je jelentette, örömmel konstatáltuk, hogy a nemrég elhunyt angol koreográfus munkásságából legalább egy kettős erejéig sikerült új számmal gazdagítani a már annyira megszokott és változatlan, sztereotip koncertműsor előadói anyagát. A megvalósítás viszont kevésbé volt szívderítő (az 1972-es várnai balettversenyen ezt a duettet kítűnően táncolta Csarnóy Katalin és Vámos György). A technikai bizonytalanság és erőnléti problémák voltak a legszembetűnőbbek, s a szokatlan stílust sem érezte meg Csutor Zsuzsa és Tárnoki Tamás.

A *Giselle* I. felvonásbeli úgynevezett „paraszt” kettősét Hartmann Éva és Csergező László előadásában láthattuk. A csillogó technikai tudást igénylő, bravúros táncos-felkészültséget követelő pas de deux meghaladta a két táncos „erejét”, különösen Hartmannét. Sűrűn előforduló pontatlanságok, bizonytalan partneri munka, valamint az eredeti egyéniség hiánya csak növelte kétkedésünket. Hartmann Éva gyenge aplombja, erőtlen lábfeje, valamint Csergező László alkati előnytelenégei, gyenge lábtechnikája mellett nem hatott szerencsésnek a két táncos együtt táncoltatása.

Hangulatos, jóízű előadásban láthattuk viszont Hacsaturján *Gajane* című balettjének egy kettősét. Szabó Erika és Gregus Zoltán könnyed, játékos előadói készsége, egyéniségük színes volta szép sikert ért el. (A meghirdetett Szolovjev–Szedoj: *Bulyba Tarasz* Gopakja elmaradt, s így Erényi Bélát nem ismerhettük meg.)

Az est harmadik részében *A hattyúk tava* teljes II. felvonása került színre. A sikerült betanító Éhn Éva és Hidas Hedvig mesterek munkáját dicséri. A felfedezés erejével hatott az Odília szerepét könnyed, plasztikus eleganciával életre keltő Szabadi Edit szerepformálása, technikai biztonsága. Elsőrendű, biztos kivitelű forgásai, szép vonalai, laza, gyönyörűen „beszélő” karmunkája és egyénisége egyaránt predestinálja a főszerep életre keltésére.

Az évfolyam legmegnyugtatóbb, sokat ígérő tehetségének a herceg szerepében vendégként Mészáros László lett partnere, aki rövid pályafutásának eddig legjobban, legegnyögősebben táncolt feladatát látta el. A VI., VII. és VIII. évfolyamos növendékekből álló balettkar a „felnőtt” színházat szinte felülmúlva állt feladata magaslatán. Az elmúlt évek stagnálása után ez a koncert az új tehetségek szempontjából kétségtelen felfelé ívelést mutatott.

Dienes Gedeon kritikája²⁹³

A balettvégzősök vizsgája a hagyomány jegyében zajlott le klasszikus vizsgakettősök, balettrészletek (*A hattyúk tava* második felvonása) és egy modern táncmű keretében. Az utóbbit R. Shores zenéjére *Emóciók* címmel az évfolyamvezető mesternő, Hidas Hedvig koreografálta, aki így alkalmat adott a végzősöknek, hogy a klasszika mellett a modern tánc nyelvén is megszólalhassanak.

Bár az egész évfolyam igen jó felkészítést kapott, ebben az évben a lányok feltűnően magasabb technikai színvonalat képviseltek, mint a fiúk. Hartmann Éva a *Giselle* paraszt-pas de deux-jében, Rigó Klára a *Don Quijote* pas de deux-jében érdemel külön említést, nem is beszélve Szabadi Edit igen meggyőző fekete hattyú alakításáról. A fiúk közül leginkább Csergező László bemutatkozása volt megnyugtató, akinek könnyed táncos mókázása az udvari bolond szerepében emlékezetes marad. Tetszett Szabó Erika és Gregus Zoltán *Gajane*-kettőse, s a közreműködő V–VIII. évfolyamos növendékek között is nem egy figyelemre méltó kvalitást mutatott.

Maác László kritikája²⁹⁴

Fontos és ünnepi eseménynek adott színteret az Állami Balett Intézet az elmúlt napokban: vizsgáztak az intézet két tagozatának végzős növendékei, s az intézmény is most ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. (...)

A balett-tagozat operaházi záróvizsgáján, sajnos, szerény létszámú végzős évfolyam – hat lány és négy fiú – jelentkezett. (Az igazat megvallva, csak kivételes évjáratban vizsgáznak tíznél többen, s ez nem kis feszültséget okoz a szerződöttni és fiatalodni kívánó társulatok között.) Bemutatkozásukhoz az évfolyamvezető Hidas Hedvig szerencsés műsorszerkezetet alkotott: a növendékeknek most nemcsak arra volt módjuk, hogy a klasszikus balettrepertoár különböző kettősében, csoportos jeleneteiben vagy éppen karaktertáncokban lépjenek fel. Arra is sor kerülhetett, hogy a modern táncok különböző árnyalataiban, stílusváltozataiban mutassák meg képességeiket. Ilyen alkalomnak tekintjük az *Emóciók* című tizteteles koreográfiai képsort, ugyancsak Hidas Hedvig tervezésé-

²⁹³ Megjelent: Dienes Gedeon: Két vizsgakonzert (részlet) = Muzsika, XVIII. évf. 8. szám, 1975. augusztus, 46–47. o.

²⁹⁴ Megjelent: Maác László: A jubiláló Balett Intézetben vizsgáztak a jövő táncművészei (részlet) = Magyar Nemzet, XXXI. évf. 146. szám, 1975. június 24., 4. o. (A cikk bevezető, történeti áttekintő részét az előző fejezetben közlöm.)

ben és betanításával, Richard Shores zenéjére. A kerekre formált etűdök sorozata ugyan nem volt mentes – például helyzetekben, konkrét formai megoldásokban – korábbi musicalek vagy modern balettművek emlékképeitől. Pedagógiai küldetését azonban teljesíteni tudta, amikor terepet nyitott a különböző újromantikus formáknak, a „sci-fi birodalom” árnyalakjainak és fantasztikus mozgásuknak, vagy akár még a brutálisabb kifejezési módoknak is.

A klasszikus kettősökben ezúttal is érvényesült az évfolyamvezető jellegzetes és értékes pedagógusi alapvonása, az ugyanis, hogy Hidas Hedvig kerüli a szürkén pedáns megoldásokat, érzelmileg „felfűtött” táncosokat küld a színpadra, s van bátorsága nehéz feladatok kitéréséhez is. Ám ez a rokonszenves merészség most nem folyamatosan igazolódott, s egy-két ponton, néhány nehezebb feladatnál pongyolább kivittel is be kellett érünk. Annál jobban örültünk viszont, amikor a *Giselle* vagy a *Don Quijote* kettősében csakugyan „kijött a lépés”, és a kockázatos táncos is elnyerhette jutalmát. Igaz, az utóbbi táncban a sérült művészelőtt helyett Erdélyi Sándor lépett fel, nagyszerű biztonsággal és lendülettel – ez azonban nem kisebbíti a betanító érdemeit, sőt a vizsgáló partner, Rigó Klára jó megjelenésére, tudására sem vet árnyékot. A másik balerinajelölt, akit érdemes és szükséges kiemelni, Szabadi Edit *A hattyúk tava* Odilia szerepében. Tánca felkészültségre, biztonságra vallott, bár nem lehetetlen, hogy egyénisége a fehér hattyú Odette szerepkörében jobban kibontakozhatott volna. (...)

1975, néptánc

Az évfolyam tagjai: Balaskó Anikó, Buzássy Adrienne, Czibula Mária, Hajdú Cecília, Hornik Anna, Iván Zsuzsa, Juhász Katalin, Kókay Éva, Kolozsvári Katalin, Kovács Ottilia, Krónusz Erzsébet, Kursinczky Zsuzsa, Lajos Györgyi, Ludnai Éva, Ludvig Mária, Miklós Éva, Németh Ildikó, Pászti Lilla, Poór Judit, Székely Márta, Sztanó Hedvig, Taliga Margit, Zórándi Mária; Bíró Ferenc, Bognár László, Dajka Gábor, Faragó Béla, Farkas Zoltán, Fekete Antal, Hajdu János, Hete Miklós, Horváth Zoltán, Iványi István, Krassza László, Majoros Sándor, Öry Tibor, Rémai István, Schleier Zoltán, Somogyvári Erik, Tánczos Attila, Végső Miklós, Zsuráfszky Zoltán. Évfolyamvezetők: Györgyfalvy Katalin, Timár Sándor.

Dienes Gedeon kritikája²⁹⁵

Az Állami Balett Intézet 25. [évfordulós] vizsgálódása részben a klasszikus balett nálunk már hagyományossá vált oktatásának eredményeit mutatta be (június 16.), részben a néptáncot vezető első végzőseinek felléptével (június 15.) új szintet hozott a hivatásos táncosképzésbe. A negyedszázados jubileum így a magyar balett- és a néptáncművészet újabb nyilvános kézfogását jelentette, de most nemcsak néptáncok karaktertáncává avatásával, hanem a néptánc-koreográfiák balettegyüttesnek való betanításával, hanem a színpadot mindig megelőző művészi képzésnek a néptáncra való intézményes kiterjesz-

²⁹⁵ Megjelent: Dienes Gedeon: Két vizsgakonzert (részlet) = Muzsika, XVIII. évf. 8. szám, 1975. augusztus, 46. o.

tésével. Az évforduló szakmai jelentősége ezért – szerintem – abban van, hogy a néptánc – már régen kivívott színvonal elismerése mellett – állandó képzési fórumot kapott, s ez minden rendszeres művészi teljesítmény egyik előfeltétele.

A vizsgálódás benyomásai alapján elmondhatjuk, hogy az új néptáncosképzési fórum jól átgondolt tanmenetet sejtet, és a négyéves tanfolyam fiatal növendékei ennek elsajátítása után valóban sikerrel vizsgáltak. Az ÁBI új vezetőségén kívül ebben oroszlánrésze van két olyan határozott körvonalú művészi-tanári egyéniségnek, mint Györgyfalvy Katalin és Timár Sándor, akik a tagozat megbízott vezetői voltak.

Györgyfalvy a néptáncos anyanyelvén sajátos, egyéni stílusban fogalmaz (*Játék és Rondó*) színpadképző szellemességgel formálva, modulálva az etnikai nyersanyagot a mondanivaló világos kifejezésére. Timár Sándor ugyanezt az anyagot a valóságnak kijáró tisztelettel kezeli, a néptánc törvényeinek kibontakoztatásával szerkeszti meg műveit (*Mezőségi táncok*). A két sajátos úton járó alkotó-pedagógus ilyen szerencsés találkozása (ill. nyilván tudatos megfontolásokon alapuló együttműködése) tette alkalmassá a több mint negyven táncost, hogy nyolc különböző koreográfus tíz művét meggyőzően tolmácsolja, és bizonyítsa be, hogy a megkezdett képzést folytatni kell.

Maác László kritikája²⁹⁶

Fontos és ünnepi eseménynek adott színteret az Állami Balett Intézet az elmúlt napokban: vizsgáltak az intézet két tagozatának végzős növendékei, s az intézmény is most ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. (...)

A néptáncot vezető vizsgakonzertjén negyvenkét végzős növendék lépett fel, az évfolyamvezető tanárok és a szerződöttes hivatásos együttesek koreográfiáiban. Az előadás alaposabb elemzést és méltatást is megérdemelne, s nem csupán a képzési forma sajátos, egyedülálló voltáért, hanem a tapasztalt előadói színvonal miatt is. Az ünnepi program egy részében ugyanis a fiatal gárda nagyszerű, dinamikus táncművet nyújtott a nézőnek. Ezzel azt is példálták, hogy az előadó-művészetben nélkülözhetetlen belső odaadás, a szívvel-lélekkel táncolás máris sajátjuk. Csaknem minden műben, vagy művenként nem egyforma tartással, intenzitással – s ez az ingadozó magatartás teszi valamivel kedvezőtlenebbé a bemutató összképét.

Voltaképpen még az előadói ösztönösség és tudatosság „birkózott” a színpadon, vagy ha úgy tetszik, a spontán, „naturális” táncolás és a koreográfiákban adott feladatok diszciplinált megoldása. Meggyőződésünk azonban, hogy az évfolyamot nevelő Györgyfalvy Katalin és Timár Sándor így is úttörő jelentőségű munkát végzett, s a hivatásos együttesek ugyancsak örömmel fogadják soraikba a legtöbb fiatal művészt. Azt sem csupán a kötelező udvariassággal kell magyarázni, hogy az Állami Balett Intézet jubileumára hozzánk érkezett külföldi balettmesterek zöme ugyancsak lelkesen gratulált az új tagozat eredményeihez.

²⁹⁶ Megjelent: Maác László: A jubiláló Balett Intézetben vizsgáltak a jövő táncművészei (részlet) = Magyar Nemzet, XXXI. évf. 146. szám, 1975. június 24., 4. o. (A cikk bevezető, történeti áttekintő részét az előző fejezetben közlöm.)

Vizsgáljuk egy néptáncot. Az első. Rendhagyó módon: húsz év múltán másodszor. A műsor az „újkori” néptáncok egyik klasszikusával, Györgyfalvy *Káin és Ábel*-jével kezdődik. És amikor a mai Káin (a konok Hajdu János) böszült irigységében bezúzza a képzeletbeli tükröt, s ezzel Ábel (az örök kamasz Somogyvári Erik) tükörképét (a délceg Schleer Zoltánt), de persze öccsét is megöli, felcsattan az első taps.

A *Moldvai táncok*ban féktelenül gyorsul, iramlík a lányok koszorúja. A *Cigánybotolóban* Végső Miklós vakmerőn mérkőzik Faragó Bélával, a párosban pedig a hamvasan villanó-pörgő, mezítlábas Juhász Katalinnal... Izzik a *szatmári verbunk*, bravúros a zene nélküli *Méhkeréki tapsos*: Dajka Gábor és Horváth Zoltán dialógusát egy másik, a *Párhuzam* követi. Benne Farkas Zoltán és Zsuráfszky Zoltán – egymás doromb-kíséretére – úgy frazíroz, ahogy annak előtte tán soha...

A közönség – lehetünk pár százan – táncra szomjas szemmel lesi-várja az újabb megmutatkozást. A hangulat forrósodik, Timár *Dél-alföldi* párosa, majd az *Úveges tánc* vezet a csúcsponthoz: a *Kalotaszegi legényeshez*, amelyben a tizenegy legény egyenként is variál, míg a többiek két-két soros, személyre szabott mondókával biztatják. A finálét persze ismételniük kell, akár csak a zárószám, a *Mezőségi végét*, az est igazi koronáját. „Finis coronat opus” – ahogy a latin mondja...

„A táncot szeresd önmagadban, és ne önmagadat a táncban”, ezt viszont már az a Rábai Miklós hirdette, akinek kezdeményezésére 1971-től hivatásos néptáncoktatás indult az akkori Állami Balett Intézetben. S a négy év múlva szárnyra bocsátott 19 fiú és 23 lány közül a jubileumi ünnepen ott táncolt Kovács Ottilia (ma is gyönyörű, mint egy Mattioni-madonna), aki énekelte-táncolta az *István, a király* legendás királydombi premierjén a női főszerepet; ott Fazekas Antal, aki az Új Stílus Zenekar egyik hegedűse; Zórándi Mária, a Táncművészeti Főiskola mai néptáncotagozatának vezető mestere. Táncosok és táncosnők, a mai négy hivatásos néptáncgyűttes vezető szólistái: Harangozó-díjasok, Liszt-díjasok, Arany sarkantyúsok... Köztük Farkas Zoltán (Batyú), aki két évvel ezelőtt Argentínában a folklór világfesztivál első díjas táncosa lett és Zsuráfszky Zoltán (Zsura), aki a Budapest Táncgyűttes művészeti vezetőjeként tegnapelőtt immár hatodik észak-amerikai útjára indult magyar folklórt tanítani a nyugati parton...

A negyvenkettő néptánc-diákból huszonkettő még most is csillagos ötösre „védté-újította” a diplomát. És azok is, akik csak az estre, az utolsó pillanatban érkeztek. Nem próbáltak, de a finálé fináléjaként, öltönyben-estélyiben-tűsarkúban azért ugyanolyan tűzzel járták a mezőségi csárdást, mint a „szereplők”. Az is, aki nyugaton szerzett sebészdiplomával sikerrel praktizál, aki fényes párizsi lokálban táncol, aki a repülőtéren raktáros, vagy – düsseldorfi családmodell szerint – négy gyermekes családanya. Nekik is, mindnyájuknak a zsigereikben van a néptánc. Az első tagozatvezetők: Györgyfalvy Katalin és Timár Sándor alaposan megtanították nekik a szakmát.

²⁹⁷ Megjelent: Kaán Zsuzsa: *Batyú, Zsura és ... = Élet és Irodalom*, XXXIX. évf. 24. szám, 1995. június 16., 16. o. Másodközlés: Kaán Zsuzsa: *Batyú, Zsura és a többiek = Táncművészet*, XXVI. évf. 1995. 7–8–9. szám, 20–21. o.

Láttuk, átéltük. Pár százan. Kár, hogy nem több millióan, s akár a határon túl is. Lám, megint lezajlott egy esemény, amire nem „harapott” a média, holott megismételhetetlen és pótolhatatlan. És tán olcsóbb is, mint némely proccos születésnapi dínom-dánom, amelyet újabban oly előszeretettel közvetítenek. Bár meglehet, hogy a szervezők nem is gondoltak a TV jelenlétére. Fontosabb volt számukra, hogy újból összetalálkozzon a jó közösségi szelleméről híres balettintézeti évfolyam. A néptáncos ugyanis fura egy fajta. Egymás között, barátok között jól érzi magát. Akkor megnyílik. Különben szerény és zárkózott. Nem szívesen tárgyal, nem is dicsekszik. Táncol. Ahogy Györgyfalvy Katalintól tanulták, aki szerint „a tánc nem az a művészet, amiről beszélni kell. Mert ha beszélnek róla, az már irodalom”. Lehet, hogy a mesternőnek ez egyszer mégsem volt igazza?

1976, balett²⁹⁸

Az évfolyam tagjai: Gál Gabriella, Hegyesi Aranka, Tóth Éva, Török Ildikó; Harangozó Gyula,²⁹⁹ Horváth Csaba, Lőcsei Jenő, Rajcsányi József, Szakály György. Évfolyamvezető: Gál Jenő.

Dienes Gedeon kritikája³⁰⁰

Az Állami Balett Intézet Gál Jenő balettmester vezette, idén végző évfolyama négy balettnővel és négy férfi táncossal gazdagította a magyar balettszínpad hivatásos gárdáját. A fiatal művészjelöltek ezúttal nem koncertszámokban mutatkoztak be vizsgaelőadásukon, hanem egy teljes műben (Csajkovszkij *Rómeó és Júliájában*, Harangozó Gyula koreográfiájával) és nagyobb lélegzetű balettrészletekben (a *Bahcsiszeráji szökőkút*ból, valamint a *Diótörőből* és a *Párizs lángjaiból*). Ez valódi művészi és technikai erőpróba elé állította őket, de egyben megkönnyítette az egyéni produkciók mérlegelését is. A vizsga – a szerepek igényessége és az első nyilvános színpadi megjelenés összes esetlegessége ellenére is – kielégítő, több vonatkozásban kiemelkedő képet nyújtott a végzősökről.

A lányok közül messze kimagaslik Gál Gabriella technikai felkészültsége, plasztikai és ritmikai precizitásában akár mint a *Bahcsiszeráji szökőkút* lírai Máriája, akár mint a *Párizs lángjai* drámai Jeanne-ja. A művésznő több mint ígéret: mindkét szerepében meggyőző táncos teljesítmény párosult biztos színpadi jelenléttel. Ha vizsgaelőadása alapján ítélni lehet, akkor ez a fiatal tehetség még sok művészi élményt tartogat a közönség számára.

A műsor Tóth Évának nyújtotta az egyik legnehezebb és egyben legszínesebb szerepet: Júliát. Az elsőprő dinamikájú Harangozó-koreográfiában a művésznő az érzelmi

²⁹⁸ Az alább közöltek kivül megjelent Fodor Lajos kritikája: (fodor): *Balettvizsga. Klasszikus mércével = Esti Hírlap*, XXI. évf. 152. szám, 1976. június 29. 2.o.

²⁹⁹ Harangozó Gyula tanulmányainak utolsó két évét a Moszkvai Balettkadémián végezte és ott szerzett diplomát. A budapesti vizsgaelőadáson vendégként lépett fel.

³⁰⁰ Megjelent: Dienes Gedeon: *Vizsgakonzert az Operaházban = Muzsika*, XIX. évf. 10. szám, 1976. október, 45–46. o.

skálának inkább lírai, mint drámai oldalát hangsúlyozta: az első szerelem ábrándosságát, a szerelem tragikumát. Hegyesi Aranka mint Júlia dajkája és *A bahcsiszeráji szökőkút*-ban (Török Ildikóval együtt, Mária barátnőiként) megfelelő hangulatot tudott teremteni. Bár nem a végzősök közé tartozik, nem lehet említetlenül hagyni Detvay Zsuzsa Therese-alakításának meggyőző erejét a *Párizs lángjaiban*.

Músonon kívüli számként kell értékelni a *Diótörő* Mária hercegnőjének alakítását; Metzger Mártának, Operaházunk kiváló magántáncosnőjének a szovjet ösztöndíjas Harangozó Gyulával előadott nagy pas de deux-je különleges művészi élményt nyújtott. Ez volt egyben az előnyös színpadi megjelenésű fiatal Harangozó Gyula első nyilvános hazai fellépése; tőle még igen sokat várunk.

A végzős fiúk közül a műsorösszeállítás Szakály György férfias alakját emelte ki. Tybaldja drámaiságban még nem éri el a nagy elődök alakításaiban megmutatkozó feszültséget, de Philippe-je a *Párizs lángjaiban* teljes értékű alakítás. Izmos termete biztos partnerré avatja, nyugodt érzékű lendületes ugrásai nemcsak jó erőnlétről, hanem jól megalapozott technikai felkészültségről is tanúskodnak.

Lócsei Jenő Rómeója valóban fiatalos, romantikus alakítás, az ifúság minden előnyével és befejezetlenségével együtt. Horváth Csaba Waclawját nehezen lehet alapul venni a művészi-technikai felkészültség megítélésében, a táncos indiszponáltsága miatt. A negyedik végzős fiú, Rajcsányi József Benvolio-alakítása sem sokat árul el abból, amit erős testalkata technikában nyújthat (mint ahogy nyújtott is, a baszkok táncában).

A vizsgaelőadás asszisztense: Menyhárt Jacqueline, a betanító mesternők: Hamala Irén és Éhn Éva minden részletre kiterjedő, körültekintő, gondos munkája nélkülözhetetlen tényezője volt a művészi élménynek.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁰¹

Egy vizsgaelőadás sikere voltaképpen esetleges is, meg nem is. Növendékek lépnek fel, nem pedig olyan rutinos táncosok, akik az előforduló hibák vagy pillanatnyi indiszponáltságuk kendőzésére már kialakult eszköztárral rendelkeznek. A 18-19 éves végzősök lámpalázak, s a lámpaláz köztudottan kétélű: fokozhatja a teljesítményt és csökkentheti.

A dicséretet sorát mindjárt azzal lehet kezdeni, hogy az évfolyamvezető balettmester Gál Jenő, asszisztense Menyhárt Jacqueline, illetve a két betanító mesternő, Hamala Irén és Éhn Éva alapos felkészüléssel biztosították a vizsga színvonalát. A kidolgozottság minimálisra csökkentette a hibalehetőségeket és korlátozta az esetlegességet. A koncert további erénye az is, hogy a nyolc vizsgázó minden adottságát igyekezett figyelembe venni és a legelőnyösebb megvilágításba helyezni.

Az első részben Csajkovszkij *Rómeó és Júliája* Harangozó Gyula egyfelvonásos koreográfiájával négy vizsgázónak adott jelentős és hálás feladatot. A címszerepeket Lócsei Jenő és Tóth Éva táncolta. Lócsei minden bizonnyal az évfolyam legszenzibilisebb növendéke. Nagyon előnyös színpadi megjelenése és a lényéből sugárzó lírai fűtöttség

³⁰¹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Művésznövendékek. Az Állami Balett Intézet koncertje = Magyar Nemzet, XXXII. évf. 158. szám, 1976. július 6., 4. o.

eleve alkalmassá teszi romantikus hősi szerepekre. Mozgása komoly reményekre jogosító koordináltságot és belső-külső harmóniát mutat. Egyelőre gyenge az emelésekhez, vagy esetleg nem találtak számára megfelelő „súlycsoportú” partnert.

Tóth Éva dekoratív Júlia volt, de a szerep szenvedélyre lobbanó, mindenre elszánt lányalakjához nem elég oldott. Összjátékuk Lócsei Jenővel olykor mégis magával ragadott. A másik két említésre méltó szerep Szakály György férfias, átélt Tybaldja és a néhány kifejező mozdulattal jellemet formáló Hegyesi Aranka dajka alakja.

A bahcsiszeráji szökőkút I. felvonási divertissement-je leginkább hangulatos összjátékával jeleskedett. A lányok között kimagasló Gál Gabriella temperamentumának és technikai tudásának a műsorzáró *Párizs lángjai* Jeanne-ja jobban megfelelt, mint a légies, tartózkodó Mária. Ugyanakkor tehetségét és színskáláját bizonyítja, hogy egy nem egészen neki való szerepet mégis egyénien és hitelesen oldott meg. Horváth Csaba kamaszos „nyakiglábsága” és az ebből adódó diszharmónia ellenére volt elfogadható Waclaw.

A műsor központi helyét egy *Diótörő*-összeállítás foglalta el, melyben a kétéves moszkvai ösztöndíja és sikeres vizsgája után hazatérő Harangozó Gyulát mutatta be a balettintézet. Metzger Mártával a III. felvonás nagykettősét táncolták. Harangozó nyúlánk, mutatós jelenség, igazi jó táncos alkat. Könnyed, ívelt ugrásain felismerhetőek a szovjet iskola kiváló vonásai. Virtuóz variációjába beletapsoltak és a kettős végén együtt ünnepeltek Metzger Mártával, aki szerepléséért kiemelt méltatást érdemel. Operaházunk kiváló magántáncosnője úgy táncolt a növendék-előadáson, mintha premierje lenne. Az előlegezett bizalom jele, hogy a fiatal Harangozó Gyula első hazai fellepésére ilyen illesztis partnernővel kerülhetett sor. A keretül szolgáló Rózsakeringő a VIII. évfolyamos és még alacsonyabb osztályos növendékek közreműködésével stílusos és muzikális volt (bár a szakmai főpróbán egyöntetűbbre sikerült, mint a bemutatón).

Végül a *Párizs lángjai* III. és IV. felvonásának legdinamikusabb részleteiből Gál Jenő színvonalasan hatásos zárórészt állított össze, melyben minden bemutatkozó növendék remekül helytállt. A nagy követelményeket támasztó pas de deux-ben Gál Gabriella és Szakály György fiatal forradalmár párja meglehetősen érett alakítást és technikai teljesítményt nyújtott. Szakály György minden szempontból színpadra kész táncos, az évfolyam legkiforrottabb egyénisége. Hegyesi Aranka az Álmodozó lányt táncolta bensőséges szépséggel. Detvay Zsuzsa VIII. évfolyamos növendék pedig Therese kirobbanó erejű szerepében figyelemre méltóan jelentkezett először nyilvánosság előtt.

Az öröm mellett, hogy tehetséges táncos utánpótlásra számíthatunk, igazi színházi élményben volt részünk egy példamutató igényességgel szerkesztett vizsgaelőadáson.

Színvonalas előadás keretében vizsgázott az Állami Balett Intézet végzős évfolyama az Operaházban. A vizsgabizottság és a betanító mesterek – az évfolyamvezető Gál Jenő, valamint Hamala Irén, Menyhárt Jaqueline és Éhn Éva – érdeme, hogy a különböző felkészültségű és karakterű művészjelöltek bár nemcsak a számukra legelőnyösebb feladatokat kapták, többnyire úgy oldották meg azokat, hogy hiányosságaikból is erény kovácsolódjék.

A műsor első részében az 1939-ben készült és évtizedek óta nem játszott *Rómeó és Júlia* című Csajkovszkij–Harangozó-ballettet láthattuk. A változatos táncfeladatok mellett a koncert legösszetettebb színészi munkája épp e táncmű két főszereplőjére hárult, hiszen a Shakespeare-hősöket egyéniségük átalakulásában kellett megjeleníteniük. A balett hangvételéhez a Rómeót táncoló Lőcsei Jenő előadásmódja állt közelebb. Plasztikus mozdulataival és érzelemgazdag arcjátékával azonban nem pótolhatta a Tóth Éva Júlia-alakításából hiányzó költőiséget. Szakály György forrófejű „tinédzser” Tybaldja a drámai csúcspontokon volt a legerőteljesebb. Hegyesi Aranka Dajkája, s a VIII. évfolyamos Nagy Roland Mercutioja ugyancsak említést érdemel.

A bahcsiszeráji szökőkút Waclaw szerepében Horváth Csaba megbízható, jól emelő partnernek bizonyult, Gál Gabriella Mária szerepében az évfolyam legérettebb tagjának tűnt átgondolt színpadi jelenlétével és technikai stabilitásával. Színes játékkal a balett I. felvonásának e rövid részletében is egyéniséget tudott teremteni.

Harangozó Gyula Metzger Mártával (az Operaház szólótáncosnője) adta elő a Rózsakeringővel előkészített *Diótörő* pas de deux számát. Harangozó Gyula szintén Gál Jenő növendéke volt, édesapja halála után azonban a Bolsoj balettiskolájában folytathatta, és kitűnő diplomával ott is fejezte be tanulmányait. A kétéves moszkvai képzés után, volt évfolyamtársaihoz képest kész, sőt rutinos művészként (Metzger Márta tündéri finomságú táncával azonos színvonalon), elegánsan formálta meg a herceget. Ugrástechnikája, mozdulatainak koordináltsága jól érzékeltette, hogy egy megalapozott tudású, tehetséges, szorgalmas és fogékony balettnövendék munkáján mennyit csiszolhat még a szovjet balettpedagógia.

A műsor harmadik részében a *Párizs lángjai* III. felvonását láthattuk. Szakály György bátran küzdött meg Philippe szerepének bravúros technikai feladataival, Gál Gabriella Jeanne-ja is színpadképes, Tóth Éva színésznője érthető alakítás volt. Lőcsei Jenő Marquisa arisztokratikusan „kívülállóra” és ellenszenvesre sikerült, Hegyesi Aranka az Álmodozó lány szerepében néhány percnyi nosztalgikus merengéssel szakította félbe a baszk férfiak viharos erejű táncát. Közülük Rajcsányi József tetszett a legjobban. Dinamikáját csak a Theresét alakító, VIII. évfolyamos Detvay Zsuzsa múlta felül, aki Lakatos Gabriella egykori szerepét a hozzá hasonló temperamentummal, szikrázó drámaisággal táncolta végig.

„A kilenc év minden fáradtságáért kárpótolt bennünket a taps, amit ezen az esten kaptunk” – mondta Lőcsei Jenő és Szakály György, e két ellentétes karakterű, ígéretes tehetség, akik egy leningrádi tanulmányév után kezdik csak el operaházi munkájukat. És

³⁰² Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 1976 = Pesti Műsor, XXV. évf. 29. szám, 1976. VII. 15–21., 8. o.

a többiek? Reméljük, Horváth Csaba érdekes feladatokkal találkozik majd a Pécsi Balett-nél, Hegyesi Aranka és Török Ildikó pedig a Szegedi Nemzeti Színház falai között szerveződő új balettegyüttesben. A Fővárosi Operettszínházban Rajcsányi József is rátalálhat a hozzá leginkább illő mozgásvilágra. Tóth Éva szorgalmán múlik, miként fog beilleszkedni az Operaház balettkarába, Gál Gabrielláén pedig, hogy igazi szólistává érjen, ugyanitt.

A téli és a nyári évad találkozásán kulturális életünk visszatérő, izgalmas eseményei a művészvizsgák. A színészjelöltek több idej vizsgájáról szoltunk (ott több a végző, több a nyilvános vizsga), az alábbiakban a táncművészek és az énekesek utánpótlásának a megmutatkozásáról kapott néhány benyomásunkat rögzítjük.

Bizonyára egyeztetés nélkül alakult ki azonos és helyes alapelképzelés az idén a táncművészek és az énekművészek vizsgáján. Az nevezetesen, hogy nem egyszerűen egyének, itt-ott egyéniségek be- és megmutatkozására (erre is), kivált pedig nem mutatványára szolgál az alkalom, hanem iskolások és iskolájuk vizsgája. Az alapelképzelés abban realizálódott, hogy a balettvizsgán, s majd az énekesvizsgán is tömböket szakítottak ki egyes művekből, illetve teljes műveket mutattak be; olyanokat mindkét esetben, amelyek sokak színpadi együttműködését, viselkedését „vizsgáztatták” – vele egy kicsit az iskolát magát. Ebből a szempontból táncos- és énekesképző iskolánk jól vizsgázott.

Természetesen a teljes művek és a tömbök előadása is egyedek tevékenységéből adódik. A balettvizsgán az említett alapelv érvényesítése azzal a hátránnyal járt, hogy a nyolc végzős közül (négy lány, négy fiú) nem mindenki kapott egyformán alkalmat képességei eléggé sokoldalú bemutatására. A férfi táncosoknak – hasonló okból – inkább a partneri, mint a szólista képességek, lehetőségek kiaknázására volt módja.

Ami a vizsga műsoranyagát illeti: a látott szovjet és magyar koreográfiák az alapok felől eligazítanak, a tánctudás bemutatására sokoldalú alkalmat nyújtanak. Csajkovszkij *Rómeó és Júliájának* felelevenítése tisztelgés is volt nemrég elhunyt nagy táncgyéniségünk emléke előtt. Ide kívánczik: az egyik vizsgázó személye is csatlakozik ehhez a tisztelgéshez – Harangozó Gyula azonos nevű fia. S ha már a vizsgázók személyéhez értünk: nagyon hangsúlyos kiugrás az idén nem tapasztalható, ellenben megnyugtatóan jó az átlag, és ez ér annyit. Külön öröm, hogy jó férfi táncosok kerülnek ki az iskolából. Talán indokolja a jövő Horváth Csaba és Szakály György nevének külön említését.

Remekül „vizsgáztak” mind a közreműködő operaházi művészek. Közülük is kimagaslóan Metzger Márta, ez a kivételes táncművész, aki egy ilyen besegítést is a legmagasabb igényességgel old meg. Nem tud másként – ez mutatja formátumát.

³⁰³ Megjelent: Rajk András: Művészvizsgák. (részlet) Táncosok = Népszava, 104. évf. 158. szám, 1976. július 6., 5. o.

1977, balett

Az évfolyam tagjai: Detvay Zsuzsa, Hegedűs Paula, Jaczó Ildikó, Lőrinc Katalin, Székely Krisztina, Tiborcz Zsuzsa; Csoó Sándor, Gombosi László, Nagy Roland, Németh József, Tolnai Gábor. Évfolyamvezető: Sebestény Katalin.

Wagner István kritikája³⁰⁴

Baletttintézetünk év végi vizsgálódásainak jellege mintha táncművészetünk nagykorúsodását jelezné az utóbbi időben. Elmaradt – szerencsére – az apróságok seregszemléje. Ez a mozzanat korábban rokontábort toborzó, közönségikert biztosító fogásnak is tűnhetett, s óhatatlanul avított mellékiölt kölcsönzött a számvetésnek. Ugyancsak örvendésesen szorultak háttérbe az intézeti „házi” koreográfiák, amelyeknek kivitele is gyakran alacsony színvonalú lett.

A kisebb műsorszámok, a koncertszerűség teljes kiiktatását már korántsem üdvözölhetjük ilyen egyértelmű örömmel, mert ez az előadási forma rendkívül alkalmas lehet a növendékek sokrétű próbatételére. Úgy tűnik azonban, kárpótol az az újabban bevezetett szokás, hogy klasszikus művekből egy-egy teljes felvonást tanítanak be – szvitszerű összeállításban – a végzősöknél. Ezekben ugyanis szólók és kettősök, bravúros karakterdarabok vagy csoporttáncok egyaránt akadnak, s nagyobb ívű, lírai szerepépítkezésre is lehetőség nyílik. És nem utolsósorban: az egyetemes balettrepertoár örök értékű remekei a lehető legmagasabbra emelik a mércét a leendő táncművészek előtt. A tiszta klasszika koreográfiai partitúrája technikai tökélyre, kivitelezésbeli precizításra serkent. A közismert mondás parafrázisaként: ha rövidre sikerül a lépés, itt már nem toldható meg – egy mosollyal.

Ez alkalommal tizenegy növendék (6 lány és 5 fiú) vizsgázott. Az évfolyam balettmestere, Sebestény Katalin árnyalatokra is kiterjedő betanításában a *Csipkerózsika*, valamint a *Gajane* részleteit láthattuk (Petipa, illetve Anyiszimova koreográfiája szerint). Bizonyára abból a megfontolásból, hogy a vérbő humor is teret nyerjen és a fiatalok is önfeledtebben komédiázhassanak, kiegészítésül Barkóczy Sándor pantomimja került színre, melyet eredetileg a debreceni társulat részére tervezett. A Goldoni alapján betanított *Két úr szolgája* azonban ugyancsak igazolni látszik a bevezetésben előlegezett fenntartásainkat.

A műsor-összeállítás viszonylag homogén volta mintha a szereplők nivellálódását hozta volna magával. Vagy inkább az évfolyam átlagszínvonala követelte meg ezt a választást? Mindenesetre, igazi kiugrás egyelőre nem történt, ha fel is csillant néhány biztató törekvés. Elsősorban Lőrinc Katalin technikai precizitása érdemel említést, valamint Detvay Zsuzsa, illetve Székely Krisztina kivitelezésbeli biztonsága. Egyeseknek alkalmasan sikerült atmoszférát is teremteniük, s megízlelhették a közönségsiker előlegét. Főleg Hegedűs Paula temperamentumos muzikalitása volt hatásos.

A fiúk közül Csoó Sándort szerencsés alkati adottságai a danseur noble szerepkörére predesztinálják, míg Gombosi László és Nagy Roland alakításai demikarakter-igéretként

³⁰⁴ Megjelent: Wagner István: Mércé – vizsga után = Táncművészet, II. (VIII.) évf. 1977. 5. szám, 10–11. o. A szerző további kritikája: (wagner): Vizsga – lábujjhegyen = Magyar Hírlap, 10. évf. 162. szám, 1977. július 12., 6. o.

körvonalazódtak. Jó néhány alsóbb évfolyamos növendék zárkózott fel máris a végzősök legjobbjainak színvonalára. Úgy tűnik, utánpótlásban nem lesz hiány.

Befejezésül emlékeztetni szeretnék a vizsgálódással egyidejűleg zajló moszkvai nemzetközi balettverseny egyik – ide kívánczó – tanulságára.³⁰⁵ A versenyen ugyanis a moszkvai testvérintézet nem is egy (még csak nem is végzős!) növendéke vett részt, sőt egyikük díjat is nyert. Ez az oktatási szint számunkra is elérendő mércé lehetne.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁰⁶

Nemcsak az alma mater ünnepi eseménye az Állami Balett Intézet év végi vizsgája, hanem az egész táncszakma országos ügye. Ilyenkor dől el: gyarapodott-e újabb tehetségekkel a magyar balett, s általuk milyen jövő elé néznek együtteseink.

Többéves átlagot véve alapul, az idén jobbra közepesen képzett végzős növendékeket láthattunk s közöttük kevés figyelmet keltő egyéniséget. A vizsga részletei mégis hatásosan reprezentáltak az Állami Balett Intézet megfeszített pedagógiai munkáját és törekvéseit. Végül is azt, hogy minden évfolyam kész sztárokat szolgáltatson vagy egyformán ígéretes tehetségeket bocsásson ki, semmiféle nagykönyv nem írja elő. Egyébként is sok mindentől függ egy kilenc évfolyamos iskola évenkénti eredménye. Nem írható sem egyetlen pedagógus, sem egy-egy növendék egyéni számlájára. Az okot együttható tényezők egész köre idézheti elő, melyek feltárása azonban nem kritikusi feladat.

A műsor felépítése egyértelműen tükrözi a célt, hogy a növendékek klasszikus felkészültségét, drámai tehetségét és félkarakter-karakter táncművészetet demonstrálja, illetve kinek-kinek az egyéniségéhez legközelebb álló szerepeket oszthassa ki.

A *Csipkerózsika-szvit* – mely nem csekély klasszikus feladatot rótt a végzős és a közreműködő felső osztályos szereplőkre – a vizsgázó évfolyam vezető balettmesterének, Sebestény Katalinnak ízléses, hatásos összeállításában került színre. A balett szövegtanús feladatokat nyújtó részleteit válogatta ki, és ezeket mintegy keretbe foglalva készített csoportos bevezetést és codát.

Kiemelkedően mutatkozott be a balett nagy-kettősében Lőrinc Katalin, a vizsgázók legfelkészültebb balerinája. Hibátlan, biztos technikai kivitelezése mellett fejlett forma- és stílusérzékkel rendelkezik. Atmoszférát teremtő képessége a főpróbán talán még erőteljesebben érvényesült, mint a koncertest ugyancsak magával ragadó előadásán. Partnerre, Csoó Sándor ruganyos mozgású, jó fizikai adottságú ifjú táncos, de egyelőre inkább csak kecsegtető ígéret. Képzése a záróvizsgával nincs befejezve. Lényegében ugyanez elmondható a Kék madár kettős előadójáról, Jaczó Ildikóról és Gombosi Lászlóról is. Kettőjük közül Gombosi szereplése állt magasabb színvonalon. A szvit kidolgozatlanágából fakadó számos hibája mellett akadtak figyelemre méltó, sőt néhol kifogástalan részletek, melyek többsége a VII–VIII. évfolyamos növendékek produkciójához kötődik. Különö-

³⁰⁵ A III. Moszkvai Nemzetközi Balettversenyt 1977. június 13–24. között rendezték meg.

³⁰⁶ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XXXIII. évf. 154. szám, 1977. július 2., 4. o.

sen az Ékkövek alakítói: Király Melinda, Magyarai Anita, Bombicz Barbara és Móricz Éva keltettek nagyon jó benyomást.

A műsor középő része Goldoni–Burghauser *Két úr szolgája* című, négy részből álló balettkomédiája volt, melynek koreográfiáját Barkóczy Sándor készítette. Ebben a darabban mutathatta volna be az osztály színészi képességét. A dicséretes szándék azonban a koreográfia kudarca folytán nem alakult előnyösen. Barkóczy a balettet eredetileg a debreceni színház számára készítette, s bár a vizsgára igyekezett táncosabbá, egészében e célra alkalmasabbá tenni, harsány, zűr-zavaros és hosszadalmas mű kerekedett belőle. A commedia dell'arte karakterisztikus alakjai felismerhetetlenné váltak, Goldoni jellegzetes tréfás fordulatainak helyébe pedig burleszkekből kölcsönzött gyermekded fenékberűgödsi és egyéb ízléstelen csacsaságok kerültek. A főszerepekben Detvay Zsuzsa, Tiborc Zsuzsa, illetve Csoó Sándor és Nagy Roland lényegében megtették, ami rajtuk múltott. Detvay szerepe bizonyult viszonylag érthetőnek és tánra is kellő alkalmat adott. A lehetőségeket kiaknázva neki sikerült legelőnyösebben bemutatkoznia.

A koncert harmadik része az évtizedek óta egyforma erővel ható *Gajane-szvit* volt. N. Anyiszimova mesteri koreográfiája a lírai árnyalatoktól az eksztatikus kurd táncig fokozódik. Elementáris hangulatával és változatos karakterű jeleneteivel gyönyörködteti a nézőket. A balettirodalmat böngészve hatásosabb nivós vizsgaszámot aligha találhattak volna. Ebben mindenféle táncos egyéniségre kínálkozik szerep. Ráadásul kitetszik a szerencsés egybeesés, hogy a betanító Sebestény Katalin alkatához is ez a stíluskör áll a legközelebb.

A jól helytálló táncosok közül elsősorban Hegedűs Paula érdemel méltatást, aki kifejező, temperamentumos előadásmódjával szinte mása lett mesternőjének, anélkül, hogy ez bármiféle leegyszerűsítésben nyilvánult volna meg. Kívüle érett, pontosan kivitelezett alakítást nyújtott Székely Krisztina, valamint Jaczó Ildikó, Gombosi László és Nagy Roland. Ha neveik felsorolásától ezúttal eltekintünk is, meg kell említeni, hogy a műsor-számban közreműködő VIII. évfolyamos növendékek a végzősökhöz ismét egyenrangúan szerepeltek.

Az összehatást és kidolgozást tekintve a *Gajane-szvit* előadása kimagaslott az est műsorából, ezenkívül jó példát szolgáltatott arra, hogy a vizsga akkor célszerű, ha egyértelműen a növendékek érdekeit tartja szem előtt. Bizonytalan kimenetelű koreográfusi próbálkozásoknak a vizsgázókat nem szabad kitenni és azt sem kellene engedni, hogy köztisztületnek örvendő, áldozatkész pedagógusok ily módon saját hiteликet csorbíthassák.

Kaán Zsuzsa kritikája³⁰⁷

Sokoldalú programválasztás, hatásos műsorszerkesztés, hozzá egy-egy meglepően érett, színpadképző szólóteljesítmény emelte az átlagos fölé az Állami Balett Intézet operaházi vizsgakoncertjének színvonalát.

Az évfolyam mesternője a *Sacre*, a *Tűzmadár*, az *Átváltozások* női főszerepeiből ismert szólótáncosnő: Sebestény Katalin, aki először a *Csipkerózsika* utolsó képének keresztmet-szetében mutatta be tizenegy végzős növendékét. A Tündérek és az Ékkövek variációit, a Kék madár-kettőst, s a hercegi pár nagy pas de deux-jét bevezetővel és codával egészítette ki. Ennél fogva a vizsga első részében egy nagyon nehéz, absztrakt balettszvitet láthattunk, melyben a „klasszikus iskola” virtuozitása a kivitelezés gyakori pontatlanságai miatt csak néha teljesedett ki.

A Tündérek közül Székely Krisztina elegáns, harmonikus tánca és Detvay Zsuzsa gyors szólójának pregnáns, tiszta előadása tanúskodott alapos klasszikus felkészültségről. Florina hercegnő és a Kék madár duettjében ezúttal Jaczó Ildikó bája, színpadi érzéke és Gombosi László ígéretes ugráskézsége érvényesült. A szvit legkiemelkedőbb előadói teljesítményét azonban Lőrinc Katalin nyújtotta Csipkerózsika és Desiré herceg kettősében. Az egész koncert legnehezebb klasszikus feladatát igényesen, a technikailag legbiztosabb balerinák módjára oldotta meg. Nagyszerű stílusérzékkel, minden apró részlet értő, cizellált kidolgozásával negédesen magakelető, s mégis előkelően finom, hiteles Csipkerózsika-figurát teremtett. A herceget táncoló Csoó Sándor tiszta vonalvezetésű mozdulatai, magas, könnyed ugrásai más „dancer noble” szerepekben is érvényesülhetnek majd. (Bár úgy hisszük, markáns karaktere elsősorban nem a feltétlenül rokonszenves szerepek megformálására predesztinálja.)

A szólófeladatokban fellépő alacsonyabb évfolyamos növendékek közül a Canary tündért elragadó könnyedséggel és elevenséggel táncoló Oláh Csilla (VI. évfolyam), az Ékkövek közül a VII. évfolyamos Bombicz Barbara (Ezüst) és a VIII. évfolyamos Móricz Éva (Gyémánt) érdemel említést.

A második részben Goldoni: *Két úr szolgája* című vígjátékának balettszínpadi változatát láttuk, egy kortárs cseh zeneszerző kísérezőzenéjére. Barkóczy Sándor táncszínpadi átfogalmazásában a fordulatos történet eltáncolva is követhető, szórakoztató maradt.

A tíz főszerepben tíz egyéniség formálódott: Pantalone, az együgyűre vénült, de számító kalmár (Bauer József, VIII. évfolyam), a szende-szép Clarice, akit azért nem nehéz egy kis hűtlenségre csábítani (Tiborc Zsuzsa), az érzélgős Silvio (Németh József), a fontoskodó-pipiskedő táncmester (Tolnai Gábor), Florindo, a hősszerelmes (Csoó Sándor) vagy a mindig tette kész, pajkos-tüzes szobalány (Lőrinc Katalin) és társaik. Valamennyiük remek színpadi össz munkáját mégiscsak a két főszereplő segítette elő. Egyikük a Beatricét játszó Detvay Zsuzsa, aki kettős szerepében, látványos férfítánc motívumokkal hitette el: úrnak-gavallérnak sem utolsó, ha muszáj. Másikuk a címszerepet táncoló Nagy Roland, aki mint szeretetre méltóan oktondi és életrevalóan ravasz Truffaldino, a táncon kívül kitűnő színészi játékkal és beszéddel vitte előre a cselekményt.

A második rész inkább a színészi képességeket tette próbára, míg a harmadik rész ismét a tánc tudás és kifejezőkészség együttes jelenlétét kérte számon. A betanítás kiforrottsága, a technikai előadói érettség, stílushűség, táncari és szólisztikus összteljesítmény alapján Hacsaturján–Anyiszimova népszerű *Gajane-szvitje* lett az est leghatásosabb és legértékesebb produkciója. A megvalósításról szólván Székely Krisztina poétikus, szelíden érzéki Gajane alakítását, Jaczó Ildikó pikáns könnyedségét, de az összes végzős, il-

³⁰⁷ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '77 = Pesti Műsor, XXVI. évf. 29. szám, 1977. VII. 21–27., 11. o.

letve VI–VIII. évfolyamos közreműködőt dicséret illeti. Ki kell emelnünk a *Gajane-szvit* abszolút főszereplőjét, az Aisát táncoló Hegedűs Paulát, aki e szereppel érzelmileg-technikailag maximálisan azonosulva, az eksztázisig felforrósodó szenvedélyes táncával méltán aratott kirobbanó sikert.

Rajk András kritikája³⁰⁸

A vizsgaidőszak nemcsak az életbe kilépő újaknak izgalmas, hanem azoknak is, akik az életből lépnek ki emberi számítás szerint az újak, a fiatalok előtt, a dolgok egészséges rendje szerint. Egy kicsit szinte meghosszabbodik az élet, legalábbis ebben a vonatkozásban, ha évente megismerkedünk az új generációk induló művészeivel, ha megtudjuk, kiket lát-hall majd a közönség a következő évtizedekben. Lesz vajon hasonló élményekben része, amilyennel tegnapi és mai művészeink gazdagították és gazdagítják a közelmúlt és napjaink hazai közönségét? Az ideai operai és balettvizsga bizonytalan választ kínál – bár sem egy évből, sem egy vizsgaalkalomból nem helyes túlzottan általánosítani. (...)

Az Állami Balett Intézet operaházi vizsgálja az énekesivel³⁰⁹ rokon gondolatokat kelt – azzal a kiegészítéssel, hogy a táncolás örömét valamivel inkább éreztük. Részleteket láttunk-hallottunk Csajkovszkij–Petipa *Csipkerózsikájából*, egészében előadásra került Burghauser – Barkóczy Sándor (vizsgafeladatnak kevésbé alkalmas) egyfelvonásosa Goldoni: *Két úr szolgálja* témájára, végül részletek Hacsaturján–Anyiszimova *Gajane-jéből*.

Hat lány és öt fiú végzett – és biztató tehetségeket véltünk felcsillanni azok között, akik csak egy, illetve két esztendő múlva hagyják el az iskolát. Örömmel állapítható meg: az idén végzősök között számottevő fiútehetségek mutatkoznak – a műfajban ez örök „hiánycikk”. Már a *Csipkerózsikában* kitűnt Csoó Sándor és Gombosi László többoldalú adottsága. Külön öröm, hogy technikai felkészültségük, hajlékonyságuk és mozgékony-ságuk nem férfiaságuk rovására van meg, amely fogyatékos-ság elég gyakori a táncművészetben. Nagy Roland (Truffaldino, majd Ismail szerepében) hasonlóan kifejező táncos-nak ígérkezik. Sajnos amolyan kivételes teherbírású (itt szó szerint értendő), egyszerre erős és könnyed emelőpartner táncos nem végzett az idén.

A lányok – ritka, de lám, ilyen eset is van – ezúttal átlagban éretlenebbek táncosi, művészi értelemben. Az egyik kivétel Lőrinc Katalin, aki elképesztően érett tánc-tudással rendelkezik – nála viszont testi éérésre van szükség. Táncintelligenciája, arányérzéke egészen kivételes. Az est meglepetése Hegedűs Paula – a *Gajane* Aisa szerepében. Előzőleg két szerepben különösebb képességet nem árult el – itt ellenben olyan karakterizáló adottságot élvezhettünk, amilyent csak kiforrott, jelentékeny táncművészeknél. A legimponálóbb: nem élt vissza a szerep kínálta „poénokkal”, ízléssel, pompás ritmusérzéssel táncolt. A „telivér” feladat nem takarta grációzitását, nőiességét. Klasszikus alapjai szorulnak továbbfejlesztésre.

³⁰⁸ Megjelent: Rajk András: Új énekesek, új táncosok. (részlet) Balettvizsga = Népszava, 105. évf. 155. szám, 1977. július 3., 9. o. A szerző további kritikája: (rajk): Táncosok az Operaházban = Film–Színház–Muzsika, XXI. évf. 29. szám, 1977. július 16., 12. o.

³⁰⁹ Az utalás az operavizsgáról írott kritikára vonatkozik.

Az Operaház zenekara Fráter Gedeon vezényletével előzőkenyen és készséggel a vizsgázók „lábára” játszott.

1978, balett

Az évfolyam tagjai: Magyari Anita, Móricz Éva, Ócsag Anna; Bauer József, Deák Dénes, Jezerniczky Sándor, Kutszegi Csaba, Schubert Tamás, Szőke Mihály. Évfolyamvezetők: Handel Edit, Barkóczy Sándor.

Neumann Ilona kritikája³¹⁰

Az Állami Balett Intézetben ez évben Handel Edit három leány- és Barkóczy Sándor hat fiú növendéke fejezte be tanulmányait. Mindkét balettmester először vezetett osztályt az utolsó vizsgáig. Összhatásában egyenletes, jó eredményt sikerült elérniük, bár az ideai koncerten olyan igényes technikai feladatokat kaptak az Intézet alacsonyabb évfolyamainak növendékei is, hogy munkájuk jelentősége sokszor megingatni látszott a végzősök ilyenkor szokásos egyedulalmát.

A növendékek táncművész oklevelük elnyeréséhez két vizsgát tesznek. Viszonylag egyforma lehetőségeket ajánl a balett-termi képesítővizsga, amelyet az operaházi koncertvizsga követ. E koncerten differenciált, egyéni képességeiket jobban kiemelő feladatok megfelelő megoldása szükséges. Nyilvánvaló, hogy a jobb felkészültséggel vagy szebb felépítéssel rendelkezők itt már nagyobb részt kapnak a bemutatkozási lehetőségből. Végül is a kész táncos használhatóságát a fenti két tényező együttes megléte határozza meg; alig kell mondani: a szerződött színházaknál is.

A műsor első részében N. Baltacsejeva és A. Kumisznyikov betanításában és felkészítésében a *Chopinianát* láthattuk. A darab a balettművészet ékköve, s most keresztmetsetet nyújtott a felsőbb leányévfolyamok előadói stílusérzékéről és technikai tudásáról. Móricz Éva (IX. évf.) mind a Prelúdban, mind a Cisz-moll keringőben stílusosan, éretten táncolt. Arra is tudott figyelni, hogy az összekötő lépéseknél is nyújtsa a spiccét, azaz szépen „járjon”. Kolléganőinek ez nem mindig sikerült maradéktalanul, pedig lényeges lenne, mert a romantikus tüüből lent csak a lábfej látszik ki, s így vonzza a néző szemét. Magyar Anita (IX. évf.) a II. Mazurka első felét jól bírta, a végére viszont már elfogyott az ereje; felcsúszott a válla, „lerövidültek” a karjai, a pózok befejezetlenül maradtak. Bombicz Barbara (VIII. évf.) megbízhatóan, plasztikusan táncolt a Keringőben, a darab egyik leghosszabb s legnehezebb részében. Igazolta a bizalmat, megjelenése mégis megjegyzést kíván: ha színpadra lép, nem kell mindig vidáman mosolyognia, hiszen az előadandó mű stílusa dönti el a színpadi viselkedés mikéntjét. Jezerniczky Sándor (IX. évf.) a Mazurkában és Cisz-moll keringőben egyaránt tetszett. Nyújtott vonalai, magas ugrásai szépek, kulturált előadásmódja igen figyelemreméltó. (Hozzátehetném azonban, hogy sok javítanivaló akad fej- és kézfej-munkáján.) A végzős Ócsag Anna egyetlen fel-

³¹⁰ Megjelent: Neumann Ilona: Az ÁBI-növendékek vizsgakoncertje = Táncművészet, III. (IX.) évf. 9. szám, 1978. szeptember, 16–18. o.

adatul az egyik szilfid karvezetői szerepét kapta. A kis szólót nem túl igényesen oldotta meg, de a képesítővizsgán látott tudása alapján lehetett volna alkatának is megfelelő feladatot találni számára. A leánykar – kisebb pongyolaságoktól eltekintve – szépen dolgozott. A nyitószámban gyakran előforduló suivi azonban inkább lovagláshoz, mintsem suhanáshoz hasonlított – bár jól tudom, hogy ez nehéz lépés és igazán szépen csak kevesen tudják a szakmában.

Tóth Sándor viszonylag friss *Etüdök cimbalomzenére* című koreográfiája alkotta az est második részét. Az Intézet és a Pécsi Balett vezetőinek jó kapcsolatát dicséri, hogy a darab helyet kapott a koncerten. A kortárs magyar zeneszerzők műveire készült ötételes műben az előadónak bizonyítaniuk kellett jártasságukat az akadémikus baletttől eltérő mozdulatnyelvben is. Örömmel mondhatom, hogy minden szereplő majdnem felsőfokon beszélte e nyelvet, ha a kifejezőerőben voltak is színvonal eltolódások. A IX. évfolyamosokon kívül (Móricz É., Jezerniczky S., Deák Dénes, Kutszegi Csaba) Molnár Márta (VIII. évf.) nyújtotta a legkidolgozottabb alakítást – igaz, ő kapta a legérdekesebb figura szerepét. (Furcsa, hogy éppen ott volt halványabb, „iskolásabb”, ahol klasszikus lépések, ugrások épültek a megformálandó alak mozdulatanyagába.) Feltűnt, hogy az újszerű mozgásvilágot mennyire „érzi” Király Melinda (VIII. évf.) Ladányi Andrea (VII. évf.) és Hagelmayer Katalin³¹¹ (VII. évf.) teste is.

A harmadik rész koncertszámai közül elsőként a *Giselle* ún. Paraszt pas de deux-jét láthattuk Oláh Csilla (VII. évf.!) és Schubert Tamás (IX. évf.) előadásában. A kettős az általam ismertek közül technikailag az egyik legkényesebb, de a táncos pár sikeresen birkózott meg a feladattal. Schubert Tamás korrektül végigtáncolta a variációt és kódát (még dupla cabriole-lal is megpróbálkozott), s a szám végére elfogódottsága is engedett valamit. Ha Oláh Csilla a következő két esztendőben ilyen iramban fejlődik, bizonyos, hogy erőssége lesz szerződötető együttesének. A *Bulyba Tarasz* című balettből a Gopakot Szekeres Lajos (VIII. évf.) adta elő. Remélem, mire jövőre a saját vizsgáján láthatjuk, tovább oldódik tánca, s kevésbé lesz mereven szabályos.

Népszerű vizsgafeladat a pas de deux a *Párizs lángjai* IV. felvonásából. (Eddig hétézer táncolták végzősök az ÁBI fennállása óta.) Valóban nagyon fiatalos, mutatós szám, főleg ha olyan kedvesen és jól táncolják, mint Greiner Éva (VIII. évf.), és olyan lelkesen, lendülettel, mint partnere, Bauer József (IX. évf.). Kettőjükön alig látszott az izgalom, legalábbis nem zavarta produkciójukat.

Seregi László koreográfiája – Bach: *Air* – nagy elmélyültséget, muzikalitást és érettséget kíván előadóitól. Bár Móricz Éva alakjának hajlékonysága (szó szerint és áttételesen is), mozgásának harmóniája sokat visszaadott a mű hangulatából, arckifejezése nem állt párhuzamban testmunkájával. Az összkép így vesztett jó hatásából. Deák Dénes szép formája és jó partnerolása feltétlenül említést érdemel.

Új kettőst ismerhettünk meg a *Chippolino* című balettből (G. Majorov koreográfiája). A mű értékelésétől örömmel eltekintek, hacsak nem abból a szempontból vizsgálom: mennyire alkalmas, hogy egy ilyen horderejű vizsgán kedvező benyomást keltsen az előadók felkészültségéről. Megnéztem néhányszor, de mindig nagyon nehéznek,

helyenként „kényelmetlennek” találtam: nem „jönnek lábra” a lépések, nagy bravúrok vannak benne még egy olyan jó forgónak is, mint Magyarai Anita. Ha egy koreográfia „azt mondja”: „menjen csak innen, én még ügyesebb vagyok” – a technika nyelvére lefordítva minimum három tourt jelent, amire nem túl sokan vállalkozhatnak, legalábbis a százszázalékos siker reményében. Ha hozzávesszük, hogy a vizsga egy táncos életében meghatározó esemény, s ilyenkor még a nézők tenyere is megizzad, túl soknak érzem a kockázatot. Magyarai Anitán mindezek ellenére sem fogott ki a szám. Kutszegi Csaba is győzte, bár kicsit labilísnak láttam.

A műsort *A bahcsiszeráji szökőkút* egyik leghíresebb részlete, a Tatártánc zárta. Itt jutott színpadhoz Szőke Mihály (IX. évf.), aki ez alkalommal nem győzött meg táncával képesítővizsgáján mutatott felkészültségéről. A fiúk precíz munkát végeztek a karban (valóban átugrották a kezük közt tartott korbácsot, nem engedték el), csupán „civilizáltabbak” voltak, mint azt egy ilyen fiatal, lendületes társaságtól várnánk.

Azt hiszem, a balettművészet utánpótlásáért, technikai-művészi színvonaláért aggodalmaskodók táborát minden bizonnyal csökkenti majd, ha az ideihez hasonló koncerteket láthat a következő esztendőkből is.

Gelencsér Ágnes kritikája³¹²

A tanév végi vizsgakoncert elsődleges feladata számot adni az Állami Balett Intézetben kilenc esztendőn át képzett növendékek tudásáról. De mivel a számadás közönség előtt zajlik, egyúttal jól felépített, szórakoztatásra is alkalmas műsor összeállítására ugyancsak szükség van. Ha ezenkívül még koreográfiai érdekességet vagy új magyar darabot is műsorra tűzhet az intézet, mindent megtett a sikeres szárnyra bocsátás érdekében.

E szempontokat figyelembe véve az idén végző növendékek optimális feltételek között mutatkozhattak be. Klasszikus tudásuk bizonyítására Fokin egyfelvonásos balettjében, a női karra és szólisztikus produkciókra építő *Chopinianában* került sor. A betanító mesterek Operaházunk kiválóságai: Naima Baltacsejeva és Abdurahman Kumisznyikov a tőlük megszokott lelkiismeretességgel készítették fel a darabban fellépő három végzöst és a VI., VII., VIII. évfolyam leánynövendékeit a nehéz feladat megoldására. A nagy pontosságra koncentráció szép, aprólékosan kimunkált formai kivitelezést eredményezett, de már nem hagyott időt a darab érzelmi beérésére. A romantikus légkört nélkülöző, lényegében steril előadásmód iskolás modorosságokhoz vezetett. Mégis rendkívül jó benyomást nyerhettünk Jezerniczky Sándor, Móricz Éva és Magyarai Anita felkészültségéről. Jezerniczkyt könnyed, tág ugrásai, szép vonalú mozgása komoly reményekre jogosítják. Partnerneői kidolgozott technikával rendelkező érett táncosnők.

A műsor második részében a pécsi balettigazgató Tóth Sándor modern nyelvezetű műve kapott helyet, az *Etüdök cimbalomzenére*. A társkeresés témáját különböző érzelmi síkokban és egymástól eltérő karakterek felhasználásával megfogalmazó etűdsorozat már jellegénél fogva rendkívül alkalmas vizsgára. Minden résztvevő növendék számára kiválasztható az egyéniségéhez legközelebb álló szerep. A vizsgázók közül a Jezerniczky –

³¹¹ Utóbb: Hágai Katalin.

³¹² Megjelent: Gelencsér Ágnes: A Balettintézet (*sic!*) vizsgaelőadása az Operaházban = Magyar Nemzet, XXXIV. évf. 155. szám, 1978. július 4., 4. o.

Móricz Éva kettős emelkedett ki, s kívülről főleg a VIII. évfolyamos Molnár Márta hívta fel magára a figyelmet kitűnően megoldott szólójával. A Pécsi Balett repertoárdarabjának nagyszerűen igazodó átültetéséért elismerés illeti Tóth Sándor és Stimáczi Gabriella betanító munkáját, s a darab név szerint nem említett szereplőit is.

A klasszikus és modern formanyelvű balettek után a vizsgabemutató harmadik része színesen összeválogatott koncertszámokból állt, melyek közül néhányat az év folyamán megrendezett előadásokon (Pécsett, Szentendrén és a budapesti Pataky István Művelődési Házban) már látni lehetett. A jól előkészített vizsga így elősegítette, hogy az érdeklődő szakmai körök alaposabban megismerhessék a növendékeket, a vizsgázóknak pedig az elengedhetetlen színpadi rutin megszerzéséhez nyújtott nem kevés segítséget.

Deák Dénes és Móricz Éva átélte, kidolgozott alakítása Seregi Bach *Airjére* készített kettősében elsősorban a főpróbán emelkedett ki. A lámpaláz leginkább a fennkölt atmoszférát érintette. És ugyancsak gyengébbnek, elkapkodottabbnak bizonyult az előadás G. Majorov *Chippolino* című vidám, dekoratív jellegű koreográfiájának bemutatása is, Magyarai Anita és Kutszegi Csaba közreműködésével. Kettőjük közül Magyarai a felkészültebb táncos és érettebb egyéniség. Kellemesen hatott, bár még iskolásan a *Giselle* paraszt pas de deux-je Oláh Csilla VII. évfolyamos növendék és Schubert Tamás előadásában. Remek színpadi érzéke van a VIII. osztályos Greiner Évának, aki a *Párizs lángjai* virtuóz nagykettősében lépett fel a lendületesnek mutakozó Bauer Józseffel, s határos volt a különböző osztályokból összeválogatott fiúk Tatártánca *A bahcsiszeráji szökőkút*ból.

Vizsgáznak a pedagógusok is a növendékeken kívül, minden esetben. Az idei végzősök vezető balettmestere: Barkóczy Sándor és Handel Edit éveken át tartó odaadó munkája a kilenc különböző adottságú növendék közül két-két átlagon felüli, további reményeket keltő, magas színvonalon képzett táncművészt eredményezett. Az egész est sikeréhez nagyban hozzájárultak a betanító mesterek, így a már említett szovjet és pécsi mestereken kívül Kun Zsuzsa és Sipeki Levente, Dvorszky Erzsébet és Havas Ferenc, Hamala Irén, valamint az Operaház zenekara, mely Fráter Gedeon vezényletével színvonalas produkciót nyújtott. Egyetlen „külső” zavaró mozzanatot lehetne erélyes intézkedéssel az eljövendő vizsgákról kiiktatni. Nevezetesen a nézőtéren ülő hozzátartozók virágcsokor dobálását a színpadra. Megzavarják vele a jelenetek menetét, fejen találják a zenészeket, és nem utolsósorban a vizsga ünnepélyes komolyságát is veszélyeztetik.

Kaán Zsuzsa kritikája³¹³

Kis létszámú évfolyam végzett az idén az Állami Balett Intézetben: három leány és hat fiú, Handel Edit és Barkóczy Sándor növendékei. Operaházi vizsgakoncertjük mégis élvezetesebb és jelentősebb volt a tavalyinál. Az első és második rész egyaránt színvonalas felnőtt előadás illúzióját keltette, s a harmadik nehéz koncertszámainak többségét is inkább az elragadtatás, mintsem az elnéző megértés tapsa jutalmazta.

³¹³ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '78 = Pesti Műsor, XXVII. évf. 28. szám, 1978. VII. 12–19., 8. o. A szerzőtől angol nyelven: Kaán Zsuzsa: Performance of Ballet Graduates 1978 = Hungarian Dance News, 1978. No. 2., 1–2. o.

A vizsgát kezdő *Chopiniana* atmoszférikus előadása a Fokin-koreográfia minden zenei-érzelmi árnyalatát jól ismerő szovjet balettmesterek, N. Baltacsejeva és A. Kuzmisznyikov precíz, gondos, kidolgozott betanítását dicséri. S ha a VI–VIII. évfolyam növendékeiből álló balettkar minden mozdulatából még nem is sugárzott mindig az újromantikus stílus, a karok és kézfejek harmonikus együttmozgásának költészete, a sok-sok plasztikus térforma azért megfelelő hangulati háttérrel teremtett a szolisták produkciójához.

Móricz Éva halk, melankolikus álmodozással, lehetőfinoman táncolta a Prelüdot és a Cisz-möll keringőt. Partnere, a nyúlánk, magas, hajlékony Jezerniczky Sárndor érett stílusérzékkel, a zenét szélesen kitöltő, szép ívű mozdulatokkal, levegős, magas, könnyed ugrásaival a szerep egykori legendás alakítója: Nizsinszkij emlékéhez sem lett hűtlen. A Mazurkát táncoló Magyarai Anita érzelmi alkatától az újromantika költőisége már kissé távolabb esik. Szólóját és variációit tisztán, pontosan, de talán túlságosan is leszűrten, hangulati színezés nélkül mutatta be. A látottak alapján úgy hisszük, ő inkább realiztikus feladatokra, demikarakter szerepekre való, ahol technikai tudását eleven színészi játékkal párosíthatja. – A Keringő életörömét annál felszabadultabban, elragadó kedves-séggel és magabiztosan tolmácsolta a VIII. évfolyamos Bombicz Barbara.

Második részként az *Etűdök cimbalomzenére* című táncszvit, Tóth Sándornak a Pécsi Balett számára készült kompozíciója következett. Érdekes módon a végzős növendékek meggyőzőbb, élénkebb, hatásosabb előadást produkáltak, mint a felnőtt táncosok. Valamennyien (mint például Deák Dénes, Kutszegi Csaba, illetve Király Melinda, Ladányi Andrea és Hagelmayer Katalin³¹⁴ nyolcadik és hetedik évfolyamosok) bátran és stílusosan éltek testük és arcjátékuk kifejezési lehetőségeivel. Ám hogy az *Etűdök*et nézve igazi darabot láttunk, s drámai pillanatokot élhettünk át, abban külön része van a modern balett megtört, megcsavart, szaggatott elemeit is remekül érző Móricz–Jezerniczky kettősnek, valamint a groteszkbe hajló női szólót izgalmas-fájdalmas önvallomásként elénk táró VIII. évfolyamos Molnár Mártának.

Mindeddig azonban csak hat végzöst ismertünk meg. Közülük is Ócsag Annát a *Chopiniana* egyik kisebb szólószerepében. Társaikhoz képest ugyancsak aránytalanul kevés feladatot kapott három tehetséges fiú, akiknek az utolsó részben egy-egy koncertszámnyi alkalmuk adódott a bemutatkozásra. Schubert Tamás a *Giselle*, Bauer József a *Párizs lángja* kettőseiben, Szőke Mihály pedig, mint *A bahcsiszeráji szökőkút* Nuralija, azért még így is érzékeltetni tudták: mindhárman megbízható technikájú, színpadképes táncosok.

G. Majorov koreográfiájában, a *Chippolino* (Hagymácska) pas de deux-ben figyeltünk fel Kutszegi Csaba stílusérzékére. Magyarai Anita pedig közvetlen előadói modorban, a negédeség megkerülésével tolmácsolta a címszerep csak látszatra könnyű, valójában rafináltan nehéz variációit. Az alsóbb évfolyamos növendékek közül a két partner: Oláh Csilla (*Giselle*) és Greiner Éva (*Párizs lángjai*), illetve a *Bulyba Társaszt* bravúros lendülettel végig ugró-forgó Szekeres Lajos érdemel említést.

Szándékosan maradt a végére Bach–Seregi: *Airjének* méltatása. A műsorszerkesztés ördöge úgy hozta, hogy a harmadik rész e középső száma legyen az a produkció, mely-

³¹⁴ Utóbb: Hágai Katalin.

ben mintegy kikristályosodott az első és második rész közös hangvétele. És nemcsak a táncmű nyelvezte és zeneisége, de a táncosok: ismét Móricz Éva és a szólista adott-ságokkal rendelkező Deák Dénes szuggesztív, gazdagon árnyalt előadása is hozzájárult ahhoz, hogy a harmónia (*Chopiniana*) s a diszharmónia (*Etűdök cimbalomra*) szintézise megszülessen.

Rajk András kritikája³¹⁵

Minden nyárelőn kivételes szórakozás és izgalom, várni: milyen ígéreteket látunk, halunk a művészegyetemek végzőseinek a vizsgáján. Bocsánatos, de téves várakozás, hogy minden évben minden szakon új szenzációknak kell és lehet jelentkezniük. A művészet nem volna művészet, ha a kivételes tehetség gyakori jelenség volna. Ritkán bizonyos továbbá (hozzáteszem: nagyon ritkán azért valóban bizonyos!), hogy akit első pillanatban ígéretnek vélünk, az be is váltja az ígéretet. Az még sok mindentől függ. Ráadásul még annyit: az idej táncos és főleg az énekes vizsga mindenekelőtt jó átlagával emelkedik több korábbi fölé és jogot ad a feltételezésre, hogy a végzetek között van jelentős művész. Sőt, talán a következők soraiban is, ahová szintén bepillantottunk és itt-ott örvendő előérzet hatása alá kerültünk.

Az Állami Balett Intézet operaházi vizsgaelőadásának a meghívója kellemetlen meglepetéssel szolgált az idén: nagyon kevés a végzős. Az arányuk is meglepő: hat férfi és három nő. Mondhatnánk: végre több fiú – csak hogy az egész együtt aránytalanul kevés a növekvő szükséglethez.

A vizsga egészéhez: jó, hogy meghonosodik a többféle mozgásfajtában vizsgázás gyakorlata. Az iskola, valamint a koreográfáló Tóth Sándor és a vele együtt betanító Stimáczi Gabriella külön köszönetet érdemel a kortárs magyar zeneszerzők zenéjére létrehozott második részért. Helytelen viszont, hogy a vizsgázók lehetőségeiben ismét aránytalanság mutatkozik – az egyik vizsgázó lány megítélésére egyszerűen nincs lehetőség. Nem jelentős előfordulása a *Chopiniana* szerepében erre nem alap. A táncos pálya elkerülhetetlenül keserű – nem szabadna már az elején még jobban megkeseríteni.

A megfigyelhető átlag biztató, a végzősök érettebben táncolnak, alakítanak, mint ahogy korábbi vizsgákon megszoktuk. A fiúk közül Deák Dénes és Jezerniczky Sándor, a lányok közül Móricz Éva külön említése indokoltan érződik. És egy leányé, aki jövőre végez, de akinek szembeötlő lelki-testi adottságát, színpadi lényét hiba volna nem észlelni. Molnár Mártának hívják. Barkóczy Sándor és Handel Edit balettmester jó osztályt bocsát útnak. Az operaházi zenekar, Fráter Gedeon vezényletével, ezúttal is „atyainak” mondható segítséget adott.

³¹⁵ Megjelent: Rajk András: Új táncosok, énekesek. Vizsga az Operaházban és az Erkel Színházban. (részlet) Balett = Népszava, 106. évf. 154. szám, 1978. július 2., 8. o.

Kenessei András kritikája³¹⁶

Van-e fontosabb nap egy vizsgázó életében, mint az, amikor bizonyítania kell, amikor számat kell adnia, mit ér, mire képes, mennyi ismeretet sajátított el és hogyan tudja a tudnivalókat? Ilyen nagy nap a Balett Intézet végzősei számára az, amikor az Operaház színpadán, komoly, igazi előadáson, valódi – és nagyrészt hozzáértő – közönség előtt vizsgáznak. Alig néhány napja múlt, hogy az intézet első, végzős évfolyama egyik szólótáncosának 25 éves jubileumát ünnepelték, s most a legifjabb végzősök, a jövő táncművészei lépnek az előttük álló útra. Barkóczy Sándor és Handel Edit növendékei már a három hónappal korábbi technikai vizsga³¹⁷ során is jó oldalukról mutatkoztak be, amikor arról adtak számat, hogy kilenc év alatt mennyire tették magukévá az alaplemeget. Sportnyelven szólva: akkor vizsgáztak a kötelező gyakorlatokból, s most mutatták be a kúrt.

Az előadás első részében Fokin koreográfiájára, Baltacsejeva és Kumisznyikov betanításában a *Chopinianát* adták elő. Ez a darab kitűnő alkalom volt annak felmerésére, hogy mennyire mozognak biztonságosan a klasszikus balettben. A lányok gyönyörű, fehér túllruhában lebegtek, úsztak a színpadon, nagy összpontosítással és fegyelmezetten táncoltak az ismert, fülbemászó dallamokra. Mindhárom végzős lány – Magyar Anita, Móricz Éva és Ócsag Anna – kapott szerepet. A fiú szólótáncos az a Jezerniczky Sándor volt, akinek alig két hete adták át a Kulturális Minisztérium nívódíját, és aki Magyar Anitával együtt a fiatal magyar balettművészeket képviseli majd ezen a nyáron a várnai nemzetközi balett fesztiválon.

Modern darab, a Pécsi Balett koreográfusának, Tóth Sándornak a műve volt a második rész programja, az *Etűdök cimbalomzenére*. Itt a már látott Magyar Anitán és Jezerniczky Sándoron kívül Deák Dénes és Kutszegi Csaba is fellépett a végzősök közül. Partnereik között – akárcsak a *Chopinianában* – VIII. évfolyamos lányok is találhatóak voltak. Feltűnt, hogy a csöppet sem könnyű, modern hangvételű etűdsorozat milyen nagy kedvvel, mély belső átéléssel, azonosulással és színvonalasan adták elő az idén és a csak jövőre vizsgázók. Az *Etűdök* befejezésekor a közönség hosszan tartó tapsal köszönte meg a szép produkciót. (Az egyik színpadi próba megtekintésekor láttam, mennyi és milyen kemény munkával készültek fel az *Etűdökre*.) Stimáczi Gabriella és Tóth Sándor betanítása sikerre vitte az előadást.

Giselle, Párizs lángjai, Air, Chippolino, A bahcsiszeráji szökőkút – a balettirodalom klasszikus és jelenkori remekei; Lavrovskij, Vajnonen, Seregi, Majorov, Zaharov – világszerte ismert koreográfusok. A végzősök az ő műveiket táncolták az előadás harmadik részében, és talán ami a legszebb, többnyire azoknak a művészeknek betanításában, akik maguk is sikerre vitték e műveket. Kun Zsuzsa és Sipeki Levente, Dvorszky Erzsébet és Havas Ferenc segítette a végzős növendékeket tudása, tapasztalata átadásával. Seregi László, Kaszás Ildikóval az oldalán, saját koreográfiáját tanította be, Handel Edit és Hamala Irén pedig a Hacsaturján és Aszafjev zenéjére alkotott koreográfiák színre vitelét va-

³¹⁶ Megjelent: Kenessei András: Vizsgaelőadás. Táncművészek a jövőnek = Magyar Hírlap, 11. évf. 160. szám, 1978. július 9., 11. o.

³¹⁷ A termi képesítővizsgáról van szó.

lósította meg. A korábban nem látott növendékek közül Schubert Tamás és Bauer József egy-egy pas de deux-ben, Szőke Mihály pedig a *Tatártáncban* kapott szerepet.

Emlékezetesen szép momentum volt, amikor az előadás végen tanítványai közé állt Handel Edit és Barkóczy Sándor; Barkóczy megtapsolta növendékeit és meghajolt feléjük – ez a gesztus már nem a növendéknek, hanem a művésznek szólt. S ami még csak a jövő ígérete: a VII–VIII. évfolyamos növendékek közt kitűnő szólókat is táncoló tehetségeket láttam, nevüket megjegyeztem – az 1979-es vizsgaelőadásra gondolva.

1979, balett

Az évfolyam tagjai: Bombicz Barbara, Dombrowszky Éva, Greiner Éva, Horváth Erika, Horváth Gizella, Király Melinda, Molnár Márta; Demcsák Ottó, Kiss János, Krámer György, Németh István, Szabó Elemér, Szekeres Lajos, Szigeti Gábor. Évfolyamvezetők: Merényi Zsuzsa, Lőrinc György.

Fuchs Livia kritikája³¹⁸

Lehet-e a szokványos beszámoló keretei közé szorítani a rendkívülit? Biztos lehet, de szabad-e? Vallom ugyanis, hogy a kritika legfőbb feladata rendszeresen figyelemmel kísérni egy-egy művészeti ág eseményeit, az alkotók és együttesek fejlődését, s a születő művek tömegéből rámutatni az igazi értékre. A kritikus is – aki hivatásánál fogva sokkal több koreográfiával és társulattal ismerkedik, mint a „civil” néző – csak elvétve bukkan valódi értékre. Ezek a ritkán adódó találkozások viszont feledtetik a középszerű művek és előadások nyomán kialakuló hiányérzetet. Ezért nem szabad a rendkívüli láttán úgy tenni, mintha az belesimulna az események szokásos menetébe.

Ilyen rendhagyó estét hozott az Állami Balett Intézet balett-tagozatának vizsgakoncertje, melyet június 18-án tartottak az Operaházban. Az előadást – ne is tagadjuk – fokozott várakozás és izgalom előzte meg. Néhány hónapja köztudott, hogy ez az évfolyam együtt maradva, vezetőt és színházat választva elhagyja Budapestet, s vidéken alapít új balettegyüttest. Most ne azt firtassuk, hogy a fiatalok ki(k) és mi ellenében döntöttek így, hanem mondjuk ki, hogy jól döntöttek. A Győri Balett ugyanis ezen a vizsgaelőadáson megszületett.

Miután vizsgakoncertről írok, bizonyára illene regisztrálnom a parádés és nagyszabású koncert minden mozzanatát. A sokszínű és merész programot, melyben Balanchine csiszolt klasszikus technikát igénylő *C-dúr szimfóniája* éppúgy szerepelt, mint Fodor Antal modern táncnyelvi jártasságot feltételező kompozíciója, az *E-dúr hegedűverseny*. (S akkor még nem szóltam a bemutatott műrészletekről, melyek Petipa, Vajnonen, Ashton és Seregi koreográfiáinak elsajátításából adtak ízelítőt.) Említhetném a gondos és mérlegelt szerepeltetést, amely alkalmat teremtett minden növendéknek a bemutatkozásra: kinek

klasszikus, kinek karakter, kinek modern szerepkörben. Értékelnem kellene, s értékelem is L. Merényi Zsuzsa és Lőrinc György balettmesterek munkáját, s elmarasztalnóm a be-tanítók többségét. Felsorolhatnám, hogy kinek sikerült jobban a variációja, mint a kóda, vagy fordítva, kinél látok hiányosságot a forgásoknál, ki nem tud mit kezdeni kecses karjaival, kinek nem elég kidolgozott a lábfeje, ki nem tudta kitölteni a félalomba merült zenekar lagymatag tempóit, s ki követte hősiesen a legrosszabb pillanatban felgyorsuló muzsikát. Említhetném, hogy ki nyújtott technikailag és előadásban is hiteles alakítást, melyik lány – és fiú – spiccel virtuózan, ki forog, ki ugrik hibátlanul. Mindez azonban most nem azért másodrendű, mert a technikai képzést nem tartom lényegesnek. Ezúttal többről volt szó, mintsem, hogy az évfolyam bemutassa a kilenc év tanulmányi eredményét. Gondolom, ők tudják a legjobban, hogy mit nem tudnak, s vezetőjük gondja, hogy mindenki sürgősen behozza az elmaradást.

Az viszont nagyon is lényeges, hogy az Intézet koreográfiai stúdiójának tagja, Krámer György saját koreográfiáját mutathatta be a koncerten. Krámer György az évfolyam egyik legmarkánsabb egyénisége. Schönberg kantátája – *Egy varsói menekült* – a II. világháborút túlélők szörnyű emlékeit idézi. A szuggesztív erejű férfiszóló Krámer alkotói és előadói tehetségét egyaránt igazolta. Bizonyára később is jelentkezik majd műveivel, de már most, az indulásnál bebizonyította, hogy határozott véleménye van világunkról, s ezt ki is tudja fejezni a mozdulatok nyelvén.

A második bemutatkozó koreográfus, Markó Iván, *A nap szerettei* című tánckölteményével ért el reveláló hatást. Az együttes megszületéséről e koreográfia átfűtött előadása tanúskodott. A növendékek, a másik két műsorharmad elfogódott, lámpalázás diákjai ebben a műben meggyőző előadóművészekké váltak. Markó Iván persze úgy művelt csodát, hogy verejtékes, hosszú közös munkával végigvitte tervét, és kibontotta a gyerekek szunnyadó egyéniségét.

Nem ennek a cikknek a feladata a koreográfia elemzése, de azt azért le kell írni, hogy Markó Iván ezzel az első opusával nagyszerű művet alkotott. Bizonyára mindenki siet majd megállapítani, hogy a műben mestere, Maurice Béjart hatása érződik. Ezt valószínűleg Markó sem tagadja. Mégse feledjük, hogy századunk egyik legjelentősebb alkotójától csupa olyasmit tanult el, amit meg is kell tanulni tőle! Amitől viszont igazán fontos ez a kompozíció, az már Markó Iváné, és az útnak induló kis csapat sajátja.

Csakis övék az a katartikus erejű hit az igazban és szépben, a humánumban, amely messzire sugárzik a darabból. Kétségtelenül többretegű mindaz, amit a koreográfus – Goethe kifejezésével élve – „beletitkolt” a tízételes műbe. Pillanatnyilag csak egyetlen titkát is elég feltárunk, mert az adott helyzetben ez az elsőrangú. Első megközelítésben ugyanis mi másról vall ez a darab, mint az útnak induló, önállósuló, naiv hittel teli fiatal csoportról? Övék e koreográfia, csakis így születhetett meg a „csoda”.

A legnehezebb szerepet a Nap és a Föld sokértelmű alakjának megszemélyesítői kapták. A dekoratív Bombicz Barbara és a sudár Kiss János éppúgy azonosult összetett feladatával, mint villanásnyi szólójában Krámer György, a szerelemre vágyó kis durcás szerepében Greiner Éva, vagy a két „karvezető”: Dombrowszky Éva és a bravúros tech-

³¹⁸ Megjelent: Fuchs Livia: Kritika helyett = Táncművészet, IV. (X.) évf. 9. szám, 1979. szeptember, 1–5. o. A szerzőtől angol nyelven: Fuchs Livia: Two Graduation Concerts = Hungarian Dance News, 1979. No. 5., 2. o.

nikájú Szekeres Lajos. A líraibb alkatú Horváth Erika, a keményebb fizikumú Horváth Gizella, a kecses és törekeny, kiváló adottságú Molnár Márta, valamint a precíz Németh István és Szigeti Gábor e műben nem kaptak kiemelkedő szerepet, de együttesi munkájuk éppoly fontos részét alkotta a sikernek, mint az exponáltabb szereplőké. A gyönyörű testvonalú, különleges fogékonyságú Király Melinda elragadó kettőse a kifejező Szabó Elemérrel éppoly emlékezetes marad, mint Demcsák Ottó kétszeri rövid variációja, színpadot betöltő egyénisége. A testüket-lelküket átadó ifjú művészek igézően őszinte, átél pillanatok illúziójával ajándékozták meg nézőiket.

Az én korosztályom – a mai harmincasoké – már csak tánc történetből ismeri a 18-20 év előtti izgalmat és lelkesedést, amely a születő és újat kereső Pécsi Balettet körülvette. Mindig irigyeltem egy társulatalapítás átélőit, mert a táncok recepciójában az „együttélés” pillanata sokkal előbbreváló, mint bármely más ágazatban. Az ÁBI vizsgakoncertje azzal kecsegtet, hogy érdemes lesz Győrbe járni...

Gelencsér Ágnes kritikája³¹⁹

Egyik érdekessége volt az ideai balettvizsgának, hogy a végzős növendékek egyúttal a Markó Iván vezetésével megalakuló győri balettegyüttes tagjai. A vizsga ilyenformán „előzetes” bemutatkozásnak is beillt. Elsősorban mégis vizsgakoncertnek kell azonban tekinteni az operaházi bemutatkozást, méghozzá egy kitűnően felépített, stílusosan színes záróakkordnak, mely minden jellegzetes feladatkörben bemutatja a növendékeket. Most nemigen fordulhatott elő, hogy egy növendék kitűnjön például az alkatához legközelebb álló karakterszerepben, de azt suttojják róla, hogy klasszikában gyenge. Volt rá eset. Talán éppen ilyen tapasztalatokat levonva Merényi Zsuzsa és Lőrinc György – a végzős évfolyam vezető balettmesterei – nem akartak zsákhamacsát árulni, hanem mindenkit többféle műfajban, stílusban szerepeltettek. És kiderült, nem is volt mit takargatniuk, olyan jó osztály került ki a kezük alól, mely tíz-húsz éves távlatokat tekintve is ritkaságszámba megy. Egy előadás jobbára csak benyomásokat kelthet, de azért annyi biztosan megállapítható, hogy a tizennégy végzős növendék kitűnő, alapos képzést kapott, és ezen túl mestereik odaadó figyelmet fordítottak személyiségük kialakítására is. Meg kell még említeni, hogy Kun Zsuzsa igazgató komoly eredményt ért el a külön fiú, illetve lány osztályok létrehozásával és ezekben a klasszikus oktatás megerősítésével.

A műsor összeállítása mindenekelőtt nagyigényű. Magában foglal részben olyan darabokat, valamint darabok jeleneteit, melyek az Operaház repertoárján szerepelnek, részben pedig új koreográfusok új műveit mutatja be. Lényegében mindkét vállalkozás sikeresnek mondható. A „lényegében” kitétel is pusztán a kitűzött magas mérce növendékek számára nem egyenlően elérhető fokozataira vonatkozik. A majdnem háromórás program folyamán teljes terjedelmében szerepelt az operaházi műsorból Fodor Antal Bach

E-dúr hegedűversenyére és Balanchine Bizet *C-dúr szimfóniájára* készített egyfelvonásos műve. Mindkettőben színvonalasan vettek részt a VI–IX. évfolyamos lány növendékek és az osztályok oktatási különbségei ellenére egységes balettkarrá alakultak. Elsősorban a Bach-balett illett hozzájuk. Sikerült megfelelő atmoszférát teremteni az allegro és adagio tételekben egyaránt. Balanchine rendkívül differenciált balettjét azonban már csak részleteiben tudták megoldani, a feladat egésze meghaladta az iskolában elérhető szintet. Továbbá egy-egy jelenet került a vizsgaszínpadra *A rosszul örzött lányból*, a *Sylviaból*, *A hattyúk tavából* és a *Párizs lángjaiból*.

Az előadók közül abszolút értelemben kiemelkedett Molnár Márta és Király Melinda teljesítménye. Molnár Márta az *E-dúr hegedűverseny* főszerepében hajlékony alakú, muzsikáló karú táncosnőnek bizonyult, a Balanchine-műben pedig pontos technikájú balerinának. Király Melinda *A hattyúk tava* sokat sejtető Odiliáját s a *C-dúr szimfónia* adagióját elragadóan, szinte megható légiességgel táncolta. Ezenkívül máris kész „vonal-táncosnő”. Gyönyörű kontúrjai mögött felsejlik egy jövődó klasszikus balerina érzékeny alakító készsége is.

A fiúk közül a jó kiállítású Szabó Elemér és Demcsák Ottó színpadkész tehetsége, mozgásharmóniája tűnik szembe. De ragyogó technicista és előadóművész Szekeres Lajos is: pompás Ámor variációja, úgy ahogy van, beillik az operaházi *Sylvia* előadásba. (Kár, hogy rossz alkata szűk szerepkörre predesztinálja.) Szuggesztív táncos Krámer György és ruganyos izomzatú, intelligens, jó művészek ígérkezik Kiss János. Greiner Évának nagyszerű színpadi érzéke van, mely technikai alkati fogyatékoságait tompítja ugyan, de el nem tünteti. A többiek egyelőre nem értek el említésre méltó színvonalat

Az új koreográfusok bemutatkozását természetesen nagy várakozással fogadta a nagyrészt szakmai közönség. Jó táncos sem születik minden nap, a jó koreográfus azonban fehér holló volt mindig és az ma is. De hát hogyan lesz valakiből egyáltalán koreográfus? Erre a foglalkozásra nem lehet biflázással vagy hangyaszorgalommal felkészülni. Lehet szabadon választott koreográfiát alkotni és lehet rendelésre dolgozni: egyre megy. A lényeg az, hogy szakmai anyagismerete és rátermettsége legyen annak, aki erre adja a fejét – és nem utolsósorban együttese, melynek dolgozhat. Alkotóműhelyekre van szüksége a magyar koreográfiai művészetnek, s miért ne lehetne a legújabb Győrött?

Krámer György végzős növendék Schönberg: *Egy varsói menekült* című muzsikájára saját magának készített egy szólót. Van táncos anyagismerete, szerkesztési érzéke. A zenei matériához is közel tud férközni és tudja a csendeket szépen kitölteni. Fellelhető persze táncszámában még a „hályogkovácsság” és egy kis modorosság is. Hogy mit tud valójában, az csak a rendszeresebb munka során fog kiderülni.

Óriási ováció fogadta Markó Iván Orff: *Carmina Burana* részletekre alkotott *A nap szerettei* című balettjét. A téma egyszerű, érthető. A nap megtermékenyíti a földet, s az benépesül. Az emberek önálló életre kelnek, kapcsolatokat teremtenek, munkálkodnak és szeretnek. A mű formanyelve gördülékeny kifejező mozgásokra épül. Plasztikus mozdulatképekből tevődnek össze a látványosan kavargó csoportozatok, melyeket különböző hangulatú szólók, kettősök oldanak fel és gazdagítanak értelmileg is. Tudatosan vállalt intenzív Bójart-hatás érződik a megformálás elemeiben és módjában. Még Forrai

³¹⁹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: A balettintézet vizsgaelőadása = Magyar Nemzet, XXXV. évf. 148. szám, 1979. június 27., 4. o.

Gábor és Gombár Judit színpadképe is alkalmazkodik Bėjart szelleméhez. S bár egy koreográfia még nem avat senkit koreográfussá, az alkotói stigma és a profizmus kétségtelenül megmutatkozik Markó ízléses, muzikális és harmonikus táncjátékában. Az egyértelmű művészi befolyásoltág ellenére kirajzolódnak személyes alkotói vonásai; ezek leginkább az egész darab szordinált hangvételében és az ismétlődő motívumok keresetlen felhasználásmódjában jelentkeznek.

A növendékek látható lelkesedéssel és nagy odaadással tolmácsolták a művet. Ismét Király Melinda Szabó Elemérrel táncolt kettőse emelkedett ki a lány, nyújtott vonalak szépsége folytán. Jó volt a többi szólista produkció is, főleg azonban az igen kellemes összbenyomás válthat ki elismerést.

Az egész est sikeréhez nagyban hozzájárultak a betanító mesterek: Fodor Antal, Kaszás Ildikó, Forgách József, Sipeki Levente, Sebestény Katalin, Gál Jenő és Ugray Klótild – valamint az Operaház zenekara, mely Fráter Gedeon vezényletével maximálisan alkalmazkodott a színházi előadásoktól eltérő tempókhoz. A jól sikerült vizsgakonzert két irányban is biztató folytatást ígér: reményeket ébreszt a balettintézet tovább erősödő pedagógiai sikerei és a harmadik önálló magyar balett-társulat eredményes művészi munkálkodása iránt.

Kaán Zsuzsa kritikája³²⁰

Kiemelkedő szakmai eseménynek számított az idén a végzős balettnövendékek operaházi vizsgakonzertje. Hiszen Lőrinc György és Merényi Zsuzsa fiú- és leánynövendékei, ez a tizenégy fős kis csapat nem kisebb ügyre esküdött fel, minthogy együtt maradva megteremtse a harmadik balett-társulatot: a Győri Balettet. Sőt, ezt ők akarták. Olyannyira, hogy hetedik évfolyamos korukban már felkérték a világhírű Bėjart-együttes Budapesten is fel-fellépő szólótáncosát, Markó Ivánt a majdani győri társulat művészeti vezetésére.

A június 18-i látványos zárókoncerten tehát egyszerre két feladat kapcsolódott össze: méltóképpen befejezni az Állami Balett Intézetben eltöltött kilenc tanulóévet, de ezzel együtt máris előrevetíteni valamit a jövőből, és mint születő együttest is bemutatni a növendékeket. E két szempont szerint állt össze a rendkívül igényes műsor is, amely éppen e közös cél érvényesítése érdekében hozott részleteiben újat és mást az elmúlt évekhez képest.

Az I. rész koncertműsorát nagyszabású kortárs magyar repertoárdarab: Fodor Antal *E-dúr hegedűversenye* kezdte. A szólót táncoló Molnár Márta ezt a hol szertelen, hol líraian finom táncfolyamatokból szerkesztett koreográfiát már ezúttal is érett előadóművészként tolmácsolta. Érzelemgazdag egyénisége maradéktalanul összeforrt e szimfonikus balett bachi ihletésű világával: színpadi jelenlétének minden pillanatát az ifjúság üde, tavaszi illata hatotta át. Láttuk: szívvel táncol, elmélyülten és alázattal, s ráadásul – mind a három tételben – imponáló technikai biztonsággal. Az asszisztens Fajth Blanka aprólékos betanító munkáját dicsérő női és férfikar megfelelő környezetet, illetve hangulati aláfestést teremtett számára.

³²⁰ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '79 = Pesti Műsor, XXVIII. évf. 27. szám, 1979. VII. 4–11., 5. o.

A tényleges koncertszám-sorozat csak ezután, s mindjárt egy operaházi „ősbemutatóval” kezdődött, amennyiben Krámer György, a balettintézeti Koreográfiai Stúdió legeredményesebben alkotó tagja, a Művészeti Főiskolák II. Szentendrei Találkozója készített egyszemélyes koreográfiáját itt is eltáncolta. Az *Egy varsói menekült* (Schönberg) című expresszív táncmonológ azon túl, hogy Krámer ígéretes koreográfusi képességeiről és a technikai hiányosságokat is feledtető, szuggesztív előadó készségéről tanúskodik, azért is jelentős, mert egyedülálló az intézet csaknem három évtizedes történetében. Először fordult elő ugyanis, hogy növendék koreográfusként jelentkezék saját vizsgakonzertjén. – A hagyományos koncertszámok között kirobbanó sikert aratott a remek technikájú s finom humorú Szekeres Lajos Ámor variációja Seregi: *Sylvia* című balettjéből; maradandó pillanatokot szerzett Király Melinda kecses Odiliája és Kiss János elegáns megjelenésű, jó stílusérzékű Hercege *A hattyúk tava* II. felvonásbeli kettősében. Végezetül Bombicz Barbara tüzes szemű, szenvedélyes Teréze, Horváth Erika melankolikusán lány Álmodozó leánya és a három baszk legény (különösen a legdinamikusabb Demcsák Ottó) egyetlen epizódban is meggyőzően érzékeltette a *Párizs lángjai* forradalmi levegőjét.

Szintén a klasszikus balett, annak is kristálytisza neoklasszikus változata előtt hódolt a műsor harmadik része, amelyben a VI–VIII. évfolyamos leány- és fiúnövendékek magas színvonalú (korántsem iskolás!) közreműködésével, Balanchine *C-dúr szimfóniáját* adta elő a végzős évfolyam.

Számukra mégis az est középső része jelentette az izgalmasabb erőpróbát. Ekkor tartották ugyanis hazai ősbemutatóját *A nap szerettei* című táncdrámának, melyet Markó Iván – Györre készülöben – már az ő alkatukra, személyiségükre tervezett. A *Carmina Burana* tíz tételével hitelesen ötvöződő, költői hangvételű modern cselekményes balett láttán boldogan gratulálunk a szerzőnek, akiben – az ünneplésből ítélve – nemcsak a hajdani Bėjart-táncost, de az igazi koreográfusi tehetséget is felismerte a közönség. A darab előadásának hőfoka, érzelmi-gondolati tisztasága, művészi egyszerűsége arról tanúskodik, hogy *A nap szerettei* végére, a vizsgakonzerten, a győri együttes is megszületett.

Rajk András kritikája³²¹

A balettnél, ennél a minden vonatkozásban nagyon kényes művészeti ágnál vigyázni kell minden szóra. Alighanem a táncos hivatásra való alkalmasság mostohan gyors tünékenysége, a fiatal korhoz kötöttség teszi elsősorban: itt mindenki túlérzékeny, mindenki könnyen sérthető, mindenki túlfeszített. Vizsgáról szólván hozzá kell tenni: tanár, tanítvány egyaránt. Az aggodalom esetleges megbántódástól akkor is indokolt, ha adott esetben alapjában dicsérő a mondanivalónk.

Az nevezetesen, hogy az Állami Balett Intézet végző növendékeinek a vizsgája az Operaházban táncoktatásunk örvendetes, régen sürgetett fejlődését mutatja. Nyomokban már korábban is felbukkantak ennek a jegyei – az idén határozottan kirajzolódtak az oktatás új irányának a körvonalai. Ez természetesen több, itt említésre nem kerülő

³²¹ Megjelent: Rajk András: Táncmúlt, -jelen, -jövő a balettvizsgán = Népszava, 107. évf. 146. szám, 1979. június 24., 9. o.

művészpédagógusunk közös érdeme. L. Merényi Zsuzsa és Lőrinc György balettmesterek osztálya mindenképpen biztató távlatot ad a műfaj közeljövőjéről. Kivált, ami a férfi táncos-utánpótlást illeti – és ezt ritkán volt módunk leírni. A tehetség és a színvonalas oktatás mellett ez az utóbbi jelenség összefügg az oktatási anyag gazdagodásával, módosulásával: korunk tánca a korábbinál több lehetőséget biztosít a férfi táncosok művészetének tartalmi telítődésére, kibontakoztatására.

Hét lány és hét fiú végzett. Ez csak hirtelenében látszik egyformaságnak – a hivatás ismeretében, kis túlzással elmondható: „fiúévfolyamot” láttunk. Valójában is tőlük láttuk a legnagyobb figyelmet kiváltó teljesítményeket. Akkor is így igaz, ha ez nem kíván közvetett elmarasztalás lenni a lányok itt-ott átlagot is meghaladó vizsgaeredményével szemben.

A négy részre tagoló est nagy lehetőséget nyújtott a végzők megmutatkozására korunk meghatározó mozgásformáiban. A Bach *E-dúr hegedűverseny* (Fodor Antal értékes koreográfiája), a részletek szólók ismert, művekből, Markó Iván gazdag Béjart-tapasztalatokat tömörítő műve (*A nap szerettei*, Carl Orff: *Carmina Burana* zenéjére), Balanchine koreográfiája Bizet *C-dúr szimfóniájára* – igazán változatos és igényes anyag. Ehhez csatlakozott még egy növendék – elmélyült adottságú növendék – Krámer György szokatlan teljesítménye: maga táncolta (jó!) a maga koreográfiáját, Schönberg zenéjére (*Egy varsói menekült*).

A vizsga a szakma továbbfejlődése érdekében részletező értékelést érdemel és kíván a megfelelő helyen. Itt csak annak a leszögezésére szorítkozhatunk: klasszikának és új mozgásformáknak az az ötvözése, amely ezúttal egészségesen mutatkozott – a korszerűség, a továbbfejlődés vitathatatlan útja.

A lányok közül Greiner Éva és a sokarcú Király Melinda mutat sokat ígérő tehetséget, a fiúk közül az említetten kívül a kivételes karakterizáló képességű Szekeres Lajos, az elegáns Szabó Elemér, az erőteljes Szigeti Gábor és a minden jelenlétében jogos figyelmet keltő, társnak és szólóstának egyformán kitűnő Demcsák Ottó.

Az Operaház zene- és scenikai művészei, az intézet betanító művészei nagy és lelkes munkával segítették a sikerült vizsgát.

1979, néptánc

Az évfolyam tagjai: Bura Ibolya, Egyed Klára, Hajdú Erika, Házman Terez, Hortobágyi Gyöngyvér, Horváth Erika, Juhász Vilma, Karácsonyi Éva, Kozonics Zsuzsa, Kubinyi Erzsébet, Lelovics Rita, Marton Éva, Németh Zsuzsa, Sásdi Veronika, Széll Márta; Besenyő Gábor, Dede Zoltán, Hegyesi Géza, Laklóth Aladár, Lévai Péter, Ragoncza Imre, Rogács László. Évfolyamvezető tanárok: Timár Sándor, Molnár Lajos.

Fuchs Livia kritikája³²²

Az Állami Balett Intézet néptánc tagozatán 1975-ben végzett első évfolyam magasra állította a mércét a későbbi vizsgázóknak. A négy év előtti osztály oly sok ígéretet és tehetséget vonultatott fel, hogy nagyszerű vizsgakoncertjük egyelőre beárnyékolja az újabb évfolyam bemutatkozását.

A közepes végeredmény okait kutatva bizonyára sok magyarázat adódik. Az első – és feltehetően a legalapvetőbb – a felvételre jelentkezők számában és adottságaiban keresendő. Nem a pedagógia hatásfokát kérdőjelezzük meg, ha kimondjuk: a mostani koncertműsor sorsa eldőlt a felvételnél. A másik: mindmáig megoldatlan a színpadi gyakorlat kérdése. Az évi néhány, rendszertelen fellépés nem adhat elég alkalmat, hogy a növendékek megszokják, s ne szemlesütve és zavartan fogadják az „ijesztő” tény, a zenekari árok túloldaláról figyelő nézők tömegét.

A Madách Színházban lezajlott vizsgaelőadás összeállítása – a 15 leányból és 7 fiúból álló évfolyam lehetőségeit figyelembe véve – példásnak mondható. A műsor első felében a nehezebb művek kaptak helyet. E részben ugyanis a növendékeknek nemcsak a magyar táncstípusok és dialektusok kellő ismeretéről kellett számot adniuk, hanem előadói készségből és alkalmasságból is.

A néptáncművészet két vezető egyénisége, Molnár István és Rábai Miklós egy-egy művével szerepelt a programban. A hangulati váltások hallatlanul megnehezítik a *Dobozi csárdás* (betanító: Molnár Lajos és Hargitay Zsuzsa) stílusos táncolását. A növendékek lámpalázás előadása adós maradt a koreográfia lehetőleg finom atmoszférájának érzékelésével. A *Három ugróst* viszont (betanító: Zórándi Mária) friss lendülettel és precízen adta elő a leánykar. Ebben a félidőben kapott helyet K. Haralampiev *Bolgár tánca* – bizonyára a kitekintés igényével. Az egyszerű térformák jellegzetes aszimmetrikus ritmusú lépésanyaggal ötvöződtek a koreográfiában. A kis etüdot felszabadultan, élvezettel járták a növendékek. Annál inkább görcsöt okozott az előadói szempontból legfontosabb három koreográfia. Novák Ferenc *Kömíves Kelemen* c. művéről legméltányosabb, ha szó sem esik. (Nem a növendékek hibája, hogy az igazán nem „kölyköknek” való darabot választották, de ha már betanulták, akkor akár a tanároknak, akár az alkotónak feltétlenül ki kellett volna mondania, hogy ez így színpadképtelen!) A *Relációk* (Kricskovics Antal) lelkiismeretes előadásmódja is messze állt a hitelestől, sőt a műben korábban nem tapasztalt üresjáratok is keletkeztek. Györgyfalvy Katalin *Játék* (betanító: Taliga Margit és Somogyvári Erik) című kompozícióján érezhetjük a szerzői instrukciók aránylag korrekt végrehajtását. A nem könnyű szereppel egyedül éppen a legnehezebb helyzetben lévő Ragoncza Imre tudott azonosulni, bár a vizsgakoncerten láthatóan „biztonsági előadásra” rendezkedett be. (A főpróba kisebb drukkjában sokkal felszabadultabban táncolt.)

A második félidőben Timár Sándor és Molnár Lajos évfolyamvezető tanárok, valamint Zórándi Mária és Janek József asszisztensek kompozíciói sorakoztak. Ebben a részben a növendékek magukra találtak, hiszen itt már „csak” táncolni kellett. A műsor rész

³²² Megjelent: F. L.: Táncvizsga itt és ott. „Zeng a lélek” = Táncművészet, IV. (X.) évf. 8. szám, 1979. augusztus, 11–12. o. A szerzőtől angol nyelven: Fuchs Livia: Two Graduation Concerts = Hungarian Dance News, 1979. No. 5., 2. o.

legjobban sikerült összeállításának az improvizatív jellegű *Cigány botoló* mutatkozott. A fiúk nemcsak az anyag megfelelő ismeretét bizonyították, hanem előadásmódjukkal is hiteles színpadi hangulatot teremtettek. Az évfolyam képzettségét, létszámát és összetételét szem előtt tartó művek közül a két asszisztens egy-egy etűdje illet leginkább a növendékek lábára. A lendületes *Dunántúli táncok* (Zórándi) vidámságához kapcsolódott a *Haidau* (Janek), ahol az összes fiú kibonthatta technikai képességeit.

Az amatőr együttesek tolmácsolásából már ismert *Szlavóniai karikázó* (Timár) törekeny hangulatú „kalala” része a térformák bizonytalan megvalósítása miatt veszített hatásából. Az *Öt legény táncában* pedig – sajnos – már látszott a fiúk túlhajszoltsága, fáradtsága.

Roppant feladat tizenöt leánnyal és hét fiúval egy közel két és fél órás műsort (!) összeállítani. Ezért sem juthatott szóhoz mindenki azonos mértékben. A nagyjából hasonló színvonalú végzősökből a legtöbb és legsokrétűbb feladatot Lévai Péter kapta, aki jó adottságokkal rendelkezik, s valószínűleg kiváló táncos lesz belőle. Rogács László viszont, aki hajlamos a felületes táncolásmódra, egyéniségének erejénél fogva már jelenlétével is magára vonja a figyelmet. A lányok közül Hortobágyi Gyöngyvér, Kozonics Zsuzsa és Sásdi Veronika érdemel említést.

A vizgakoncert csupán kezdete az előadóművészi pályának. Reméljük, hogy a huszonkét fiatal olyan feladatok sorát kapja majd, amely épít meglévő tudásukra, segíti továbbfejlődésüket. Magam azt kívánom, hogy leendő munkahelyeiken sokat táncoljanak, sokféle és színvonalas feladatot kapjanak, s hogy ne csak együttes munkájukkal párhuzamban találják meg művészi kiteljesedésüket. A műsorfüzet táncrigmusával szölv: „lelkük zengését”.

1980, balett³²³

Az évfolyam tagjai: Éliás Zsuzsa, Hágai Katalin, Kovács Éva, Ladányi Andrea, Lencsés Éva, Moldován Zsuzsa, Mráz Kornélia, Murányi Judit, Oláh Csilla; Eichner Tibor, Fekete Imre, Ligeti Miklós, Ménich Gábor, Sebestyén Csaba, Tasfi Gábor, Zentai Gyula. Évfolyamvezetők: Hidas Hedvig, Forgách József.

Kövágó Zsuzsa kritikája³²⁴

Remélem, az Intézet végzős növendékeinek vizgakoncertje nem csak a jubileum miatt³²⁵ került kétszer a közönség elé. Az idej példátlanul gyakorlattá válhat az elkövetkező

³²³ Az alább közöltek kivül megjelent kritika: Fodor Lajos: Balettvizsga = Esti Hírlap, XXV. évf. 148. szám, 1980. június 25., 2. o.; valamint Jálícs Kingáé: (jálícs): A mozdulatok vizsgálja = Film–Színház–Muzsika, XXIV. évf. 27. szám, 1980. VII. 5., 8–9. o.

³²⁴ Megjelent: Kövágó Zsuzsa: Impozáns vizsgaelőadás = Táncművészet, V. (XI.) évf. 9. szám, 1980. szeptember, 6–8. o. A szerzőtől angol nyelven: Kövágó Zsuzsa: Graduation Concert at the Thirty-year jubilee of the State Ballet Institute = Hungarian Dance News, 1980. No. 5., 3. o.

³²⁵ Az ÁBI alapításának harmincadik évfordulójáról van szó.

években is. Nagyon fontos, hogy a pályakezdő művészek első „igazi” színre lépése a lehető legnagyobb közönség előtt történjék. Táncművészetünk igazán nem szerepel még a köztudatban a „teljes jogú” művészetek között, s így csak örömmel üdvözölhetjük a mostani kezdeményezést, hogy az Állami Operaház saját matinéjaként is műsorára tűzte a növendékek vizgakoncertjét. – Jubileumhoz méltó volt a program is, amellyel Hidas Hedvig és Forgách József kilenc lány- és hét fiúnövendéke lépett fel.

Az *Agon* előadása a táncos pályáján meglehetősen nehéz próbatétel. A mű most meglepően precízen indult, csak ahogy fokozatosan szólamokra bomlott a koreográfia, úgy halványult egyre a táncosok precízitása: láthatóan mindenki a saját szólamával törődött, erőt gyűjtve szólófeladatához. Az első pas de trois előadói – Kovács Éva, Éliás Zsuzsa és Sebestyén Csaba – közül talán Kovács Éva élt igazán a zenében-koreográfiában rejllő játéklehetőségekkel. Éliás Zsuzsa elsősorban precízitásra törekedett, emiatt tánc túláságosan hűvös maradt. Sebestyén Csaba jó partner, de szólisztikus megnyilvánulásai nem elég kiforrottak. A második pas de trois, s egyben az egész mű nagy meglepetése Lencsés Éva. Atmoszférateremtő színpadi egyéniség, akit alkata predesztinál a neoklasszikus balettek előadására. Táncformálása rendkívül tudatos, de nem hűvös, zenei érzéke is kiváló. (Bár a *Laurencia* II. felvonásából kiemelt variációt a koncertszámokból álló programrészen táncolta, mégis itt említem: előadásában az egész műsor egyik legkiforrottabb produkcióját láthattuk.) Oláh Csilla és Ménich Gábor pas de deux-je Oláh Csilla érdeként ugyancsak szép, de még nem eléggé egyenletes produkció. Kettősükből igazán jól csak a lírikus pillanatok sikerültek. Egészében mégis jó előadásnak lehetünk tanúi, s ezt a kedvező összehatást a zárótételben ismét megjelent precízitás segítette elő.

A koncertharmad összeállítása több szempontból is vitatható. Nem minden esetben sikerült a növendékek alkati adottságainak megfelelő művek kiválasztása, s pl. a Harangozó-életműben is található jobb, maradandóbb értékű pas de deux a most bemutatott kettősnél. Kifejezetten tévedésnek érzem a *Diótörő* III. felvonásából a kettős kiválasztását Murányi Judit és Tasfi Gábor számára. Bármennyire is igyekeztek megoldani táncos feladataikat, s követni a betanító Kun Zsuzsa intencióit, ez nem sikerülhetett. Murányi Judit trikóban és félhosszú ruhában táncoltatható, de „tütüben” nem. Ezt a választást vétségnek érzem a növendékekkel szemben. (Ismét csak másutt kellene megemlíteni, de idekívánkozok: később Seregi balettjében táncra nagyon szép és esztétikus volt, felsőttest- és kézmunkája pedig kiemelést érdemel.) Tasfi Gábor nagyon bizonytalanul emel; forgása, általában testtartása még további csiszolásra szorul.

Ugray Klotild betanításában Ladányi Andrea és Fekete Imre *A világ teremtése* pas de deux-t táncolta. Igazán nem vagyok híve ennek a balettnek, de az így kiemelt részlet szépen és jól mutatott. Ladányi Andrea romantikus alkatú táncosnő, s ez szerepformálásán is meglátszik. Talán kissé túl komolyan vették e kettőst. Fekete Imre Ádám formálása – igaz, a koreográfiának megfelelően – jobbára háttérben maradt. Mozgása még nem eléggé plasztikus, emelése pedig az erőgyűjtést éreztetik.

A keszkenő II. felvonásbeli problematikus kettősét Kovács Éva és Sebestyén Csaba mutatta be. Kovács Éva játékosága itt egyáltalán nem érvényesült. Rémült, görcsösen előadott produkciónak lehetünk tanúi. Ludas volt ebben a zenekar is, mert az egyik

előadáson hajsolt tempót diktált, de még a másikon is túl gyorsat, s emiatt egyik verzióban sem sikerülhettek a tours en l'airek. Sebestyén Csaba pontatlan partnernek mutatkozott, pedig az esten megbízhatóságát is igazolta, ugyancsak Seregi művében. Feltételezem, hogy ezúttal is a darab kiválasztásában rejlik az alacsony színvonalú előadás igazi oka.

Sterbinszky László betanításában fergeteges erővel mutatkozott be *A folyó* kettőse, Mráz Kornélia és Zentai Gyula. Stílusbiztonságuk, technikai tudásuk magasan a „végzős növendék” szintje fölött áll.

A vizsgakoncert legnagyobb meglepetését, sőt számomra az egész évad egyik legkiemelkedőbb eseményét a *Genzanoi virágkarnevál* pas de deux-je nyújtotta. Úgy érzem, Forgách József betanításában Oláh Csilla és Eichner Tibor a Bournonville megálmodta formában mutatta be ezt a kettőst. Oláh Csilláról már tudtuk, milyen táncosnő, elismerését a Táncművészek Szövetségétől kapott díja is jelzi.³²⁶ Eichner Tibor viszont bemutatta, milyen a tökéletes tánc. Lépéskombinációi, forgásai még akkor is tiszták, ha a kettős végére kissé elfáradt, ugrókészségére pedig csak egy jelző illik: fantasztikus. De vizsgaelőadásának egészét demonstrációnak tekinthettük arra, hogy milyen a plasztikus, precíz tánc, mennyire szükséges, hogy a táncos érzelmileg tökéletesen azonosuljon feladatával, és hogy teljes testével, tehát kezével is tökéletesen táncoljon.

A műsor második része Borisz Bregvadze betanításában a *Don Quijote* nagy pas de deux-jével zárult. Itt jelentkezett a műsorszerkesztés hibája, mert Hagelmayer Katalin,³²⁷ Ménich Gábor és Éliás Zsuzsa ugyan tudása legjavát adta, de mégsem érte el a „Genzano” előadói szintjét. Talán ha felcserélték volna a két szám sorrendjét, nem éreznék ennyire a különbséget. Ménich Gábor még nem egészen kiforrott előadó, hajlamos a pózok, pozíciók „elkenésére”, pedig alkata, szép színpadi megjelenése danseur noble típusú ígér. Hagelmayer Katalinnak meglepően jó a forgáskészsége, talán karmunkája merev még kissé. Éliás Zsuzsa variációbetétje szépen mutatott, technikailag jól kivitelezett szólója a bemutatott számot csak erősítette. Sajnos, ritmikai egyenetlenségeivel viszont a zenekar ez alkalommal is gyengítette a produkciót.

Seregi: *Változatok egy gyermekdalra* koreográfiáját az alkotó betanításában mutatták be a harmadik részben. Feltétlenül helyesnek érzem a választást. Nemcsak azért, mert az Operaház egyik fontos repertoárdarabját láttuk a növendékektől, hanem azért is, mert e mű lehetőséget nyújt művészi-emberábrázolási képességük, érzelmi színskálájuk bemutatására. Természetesen a játékos elemek most erőteljesebb hangsúlyt kaptak, de talán épp ez a feladat adott lehetőséget arra is, hogy az előadók mindegyike tudása legmagasabb fokán táncoljon. Végül is egységes és nagyon jó, „igazi” operaházi produkció született. És ez alkalommal az Eichner–Murányi, Sebestyén–Hagelmayer, Ligeti–Oláh, Tasfi–Moldován, Zentai–Éliás kettősök egyike ellen sem emelhetünk kifogást.

Június 22–23-án tehát jó és bármikor előadható vizsgakoncertet láthattunk. Régen végzett ennyi növendék az Állami Balett Intézetben. Felkészültségük – saját tehetségükön és szorgalmukon túl – a két mester, Hidas Hedvig és Forgách József pedagógiai munkáját is dicséri.

³²⁶ Oláh Csilla 1980-ban megkapta a Magyar Táncművészek Szövetsége Nívódíját.

³²⁷ Utóbb: Hágai Katalin.

Gelencsér Ágnes kritikája³²⁸

Kitűnően képzett végzős évfolyammal, sikeres vizsgával ünnepelhette fennállásának harmincéves jubileumát a balettintézet. Távozó növendékei – kilenc lány és hét fiú – alig néhány kivételtől eltekintve tehetségesek, s a napjainkban megkövetelt magas technikai tudás birtokában vannak. Hidas Hedvig, a lányosztály hírneves mesternője és az előadóművészi munkája mellett pedagógusnak is nagyigényű Forgách József, a fiúk mestere bocsátotta szárnyra őket. Mindketten szemlátomást arra törekedtek, hogy tanítványaik a biztos és virtuóz klasszikus iskolázottságon kívül könnyedek, tágulékonyak legyenek, s táncuk harmonikus szépsége folyamatosan kitűnjék.

A vizsgaelőadás műsora híven tükrözte a növendékek képességébe vetett maximális hitet. Nyitó- és zárószáma ugyanis az Operaház reprezentatív, sok szempontból igen nehéz egyfelvonásos darabjai közül való. Így Balanchine *Agonja* a balettirodalom egyik legelvontabb alkotása, mely Sztravinszkij ridegen építkező szeriális zenéjének szimmetrikus tükörképe. Odaadó figyelmet, rutint, nagyfokú kollektív erőfeszítést kíván. A főpróba alapján úgy tűnt fel, nem is tudnak megküzdeni vele a mégoly tehetséges növendékek sem. De mit tesz a vizsgakoncert feszültsége – és tegyük hozzá: az utolsó percig lankadatlanul folyó betanító munka? Egy egészében végül is elfogadható előadást, néhány részletében pedig a választott feladathoz méltó megoldást eredményezett. Kiemelkedett például Lencsés Éva stílusos szólója, valamint Oláh Csilla és Ménich Gábor formailag, érzelmileg is pontosan eltalált kettőse.

A másik egyfelvonásos Seregi László sokat dicsért balettje: a Dohnányi: *Változatok egy gyermekdalra*. A darab jellegét tekintve ez sem volt szerencsés választás, hiszen meglepően korú emberek gyermekeik utáni nosztalgiájáról szól. Ehelyett mit láthattunk ezen az iskolai vizsgaelőadáson? Század eleji felnőttek öltöztetett gyerekeket, akik hétköznapi játékaikon – a szembekeötődin, bújócskán, ugróiskolán – kívül valami szomorkás felnőttutazó háborús játékot is kieszeltek. Az „új tartalom” kialakulásához képileg hozzájárult a sok alacsony növésű fiú is, meg a lányok hajdani gyermekzsúrokra emlékeztető fidres-fodros megjelenése. De Seregi balettje annyira jó, hogy ily módon átalakulva is tudott mélyebb érzelmi régiókat megmozgatni. Csak hát a tény – tény marad: az Operaház öt vezető szólistapárjára komponált, erősen atmoszférikus és jellemábrázoló művet nem lehet hátrányos következmények nélkül egy másféle közegbe átplántálni. A növendékek azonban lelkesen játszottak és szépen táncoltak, vagyis megtettek mindent, ami rajtuk múltott.

Igazi élményt és nagy vizsgasikert mégiscsak a középső műsorrész koncertszámai jelentettek. A legkimagaslóbb produkció Oláh Csilla és Eichner Tibor remek kettőse volt a *Genzanoi virágünnep*ből. Személyükben perfekt, színpadkész szólistákat köszöntött az est közönsége. FÜRGE, fiatalosan üde tánctechnikájuk igazi Bournonville-hangulatot árasztott. Ezenkívül Eichner Tibor variációja szinte szenzációsnak mondható. Ragyogó, könnyed, táncos, csodás vonalú ugrásai idehaza mindenképpen egyedülálló

³²⁸ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása = Magyar Nemzet, XXXVI. évf. 151. szám, 1980. június 29., 10. o.

látványosságnak számítanak. S egyáltalán: régen lehetett hozzá hasonló természetes, felzabadt táncművészt látni. Oláh Csilla pedig az évfolyam első balerinája és valószínűleg nemsokára országosan is figyelemre méltó szólista válik belőle. Az évfolyam másik szembetűnően tehetséges táncosnője a név szerint már említett Lencsés Éva, aki ebben a műsor részben egy jelentékeny szóló variációt mutatott be a *Laurenciából*.

Utánuk következik érdemben Hagelmayer Katalin³²⁹ és Ménich Gábor *Don Quijote pas de deux*-je. Mutatós páros, jó színészi adottságokkal, színpadi érzékkel és az átlagos növendék mércénél minden bizonnyal magasabb technikai tudással. Nagyon jól szerepelt még Mráz Kornélia Zentai Gyulával *A folyó* című balett sodró erejű, jazzes tételében, és tetszett *A világ teremtése* kettősében Éva lírai megjelenítője, a „vonaltáncosnő” Ladányi Andrea. A többiek bemutatkozása gyengébben sikerült, ami azonban egy ilyen magas színvonalú évfolyam esetében legfeljebb csak rangsorol.

A vezető balettmesterek többesztendős munkája mellett nagy érdemeket szereztek a vizsgadarabokat betanító mesterek is: Kun Zsuzsa, Ugray Klotild, Hamala Irén, Sterbinszky László, Borisz Bregvadze és Seregi László. Külön ki kell emelni Forgách József rendkívül jelentős többszörös betanító tevékenységét; a munkaigényes *Agont*, a *Genzanói virágünnep* pompásan kivitelezett kettősét állította színpadra, és ezenkívül próbavezetője volt Seregi bemutatott darabjának is.

Kaán Zsuzsa kritikája³³⁰

Tehetséges évfolyam végzett az idén az Állami Balett Intézetben. Rendkívüli képességű növendékek is a kilenc lány és hét fiú között, akiket éveken keresztül igényes mesterek, Hidas Hedvig és Forgách József tanítottak.

Operaházi vizsgakonzertjük első részében Balanchine szimfonikus balettjét, az *Agont* mutatták be. Bár ezek az ifjú művészek még nem birtokolhatják elejétől végig e különösen nehéz művet, Sztravinszkij sokszor disszonáns hangzású zenéjét sem érzik még minden porcikájukban, az *Agon* színpadra állítása végső soron korrekt és lelkiismeretes volt. Még akkor is, ha a kellő előadói emelkedettség, melynek a koncentráción és pontosságon túl át kell hatnia ezt a balettet, csak Sebestyén Csaba szólójának néhány részletében, Lencsés Éva szólójában és Oláh Csilla – Ménich Gábor kettősében érződött maradéktalanul.

A második rész hét produkciója közül is azok a kettősök és variációk sikerültek, amelyekben a táncosok képesek voltak az eredeti balett légkörét is megjeleníteni, vizsgagyakorlat helyett tánc történeti korszakot vagy stílust, olykor még koreográfus-egyéni séget is megidézve. Ebből a szempontból keltett figyelmet *A világ teremtése* című balett pas de deux-jéből Ladányi Andrea (Éva) gyönyörű vonalaival, finom színpadi jelenlétével, művészi átélésével. Mráz Kornélia és Zentai Gyula kettőse Ailey *A folyó* című táncművéből – a tétel címét pontosan tükrözve – igazi zuhatagként, kacagva viharzott át a színpadon. Azzal a szenzációsan könnyed, laza és rugalmas mozgástechnikával, amely olyannyira jellemzi az

amerikai néger koreográfust, s mellyel Duke Ellington zenéjének minden belső löktetését is érzékeltetni tudták. Laurencia esküvői variációját Lencsés Éva tolmácsolta. Bár játéka itt kissé elfogódottnak tűnt, végül is ebben, a többiekéhez képest rövid feladatban is be tudta bizonyítani, hogy érett klasszikus technikájú balerina máris. Harangozó Gyula *Keszkenő* című balettjének cigánykettősében az eredendően naiva-karakterű Kovács Éva életre keltette Sárít, a temperamentumos, boldog cigánylányt; Sebestyén Csaba pedig szenvedélyesen, dinamikus formálta meg Józsi cigány szerepét. Ketten együtt meggyőzően idézték fel azt a stílust, ahogyan egy jelenkori műben már nemigen táncolnak, de ami nélkül a hagyományos karakterbaletteket nem szabad színpadra vinni ma sem. A *Genzanói virágkarnevál* című Bournonville-balett világszerte ismert kettősét Oláh Csilla és Eichner Tibor magával ragadó bájjal és őszinteséggel táncolta. Tökéletes technikájuk kifogástalan stílusérzékkel párosult. A törekeny Oláh Csilla nemcsak atmoszférateremtő, tehetséges, de máris színpadkész táncosnő; Eichner Tibor pedig szinte egy nemzetközi balettverseny aranyérmésének színvonalán volt precíz és hibátlan. Koordináltsága és előadói közvetlensége mintha egyenes folytatása lenne a mester: Forgách József ma is bravúros művészetének. A *Don Quijote pas de deux*-ben a sugárzóan szép, dekoratív megjelenésű Hagelmayer Katalin³³¹ és a nyúlánk, harmonikus mozgású Ménich Gábor remekelt.

Az est harmadik részében a szépen kidolgozott csoporttáncok és néhány szólisztikus teljesítmény teljes sikerre vitte Seregi–Dohnányi *Változatok egy gyermekdalra* című egyfelvonásosát. Világával legtöbbjük, például Tasfi Gábor, Éliás Zsuzsa, Eichner, Hagelmayer, Oláh stb. maximálisan azonosult, míg néhányuk egy-egy elavultnak ható gesztusában mintha egy konvencionálisabb színészi beidegződés maradványait láttuk volna viszont.

Az említett kifogások egészében véve mit sem vonnak le a balettvizsga értékeiből. A végzősök számára a koncert – Seregi László vizsgabizottsági elnök hasonlatával élve – amúgy is csak annyi, mintha egy balettórán befejeződött volna a rúdgyakorlat. Eljött az idő, amikor középre kell menni. Amikor végleg el kell engedni a rudat, el kell szakadni az intézettől, és „középen”, azaz a pályán kell megtalálni a tengelyt, mindenkinek saját maga fizikai és lelki egyensúlyát.

Rajk András kritikája³³²

Minél izgalmasabb a fejlődés a művészet valamelyik ágában, annál izgalmasabb az adott ágazat végzős művészjelöltjeinek az évente visszatérő vizsgája. Ez a helyzet most a balettnél, amely minőség és mennyiség összefüggésében a legnagyobb fejlődést mutatja hazánkban az elmúlt években. (...)

Az Állami Balett Intézet idei vizsgája (Operaház) külön még azért is nevezetes, mert a harmincéves intézmény vizsgázó évfolyamának egyik mestere az a Hidas Hedvig Érdemes Művész, akinek az igazgatása alatt az első végzősök közül került ki a másik, Forgách

³²⁹ Utóbb: Hágai Katalin.

³³⁰ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 1980 = Pesti Műsor, XXIX. évf. 28. szám, 1980. VII. 9–16., 9. o.

³³¹ Utóbb: Hágai Katalin.

³³² Megjelent: Rajk András: Művészvizsgák. (részlet) Balett = Népszava, 108. évf. 157. szám, 1980. július 6., 8. o.

József,³³³ mára ugyancsak Érdemes Művész. S hogy mennyire „érdemes” mindkettő, mármint a megbecsülésre, elismerésre, azt, eredményes életútjuk fontos állomásaként, ez a vizsga is igazolja. Hogy múlik az idő! – mondhatnánk a közhelyet –, a sóhajtozás azonban nem illik ehhez a jó vizsgához.

Kilenc lány és hét fiú végzett – a szám maga is tekintélyes, bár nem bizonyos, hogy elegendő a megnövekedett igényekhez. Három fázisban, három részben történt a bemutatkozás. Ezzel kapcsolatban kell elmondani egyetlen, de lényeges kifogásunkat. Az egyik: az *Agon*, Sztravinszkij–Balanchine minden értelemben nehéz, érett művészeket próbára tevő, szigorú és „száraz” műve talán nem a legszerencsésebb vizsgaanyag (a fiatal Jármái Gyulával a karmesteri pulpituson).

Valamelyest összefügg ez a vizsga nem mindenben kielégítő arányaival. Nem szabadna olyan helyzetnek létrejönnie, hogy a végzősök egyik-másika (történetesen egy lány és egy fiú) úgy érezhesse: a többihez viszonyítva kevesebb eshetőséget kapott a megmutatkozásra. Eszményi egyenlőség, természetesen, itt sem képzelhető el – megközelítő azonban lehetséges. Amúgy a jól válogatott, alkathoz igazított szólók és kettősök (második rész) és a Dohnányi–Seregi: *Változatok egy gyermekdalra* című kitűnő táncalkotás (harmadik rész), valamint az *Agon*, maga is jócskán adott alkalmat a képességek felmérésére.

Ebben a buktatókkal teli művészeti ágban számottevő eredmény, ha kilencévi tanulmány után tizenhat művészjelölt közül senkivel kapcsolatban nem tolakszik elő a néma kérdés: hát ő miként jutott el a boldog befejezésig, pontosabban pályakezdésig? S az idén ráadásul szép számmal van jelentékenynek mutatkozó tehetség (Ladányi Andrea, Oláh Csilla, Mráz Kornélia, Éliás Zsuzsa, Fekete Imre, Sebestyén Csaba, Ménich Gábor és mások), és már ma nyugodtan érettnek, ha nem is késznek mondható ifjú művész. Gondolok itt Lencsés Évára, akinek a biztonsága és a kifejezőkészsége magasan túlszárnyalja az átlagot. Eichner Tibor pedig olyan táncadottságokkal született, amilyen kevés évfolyamban adódik. Mindkettejük teljesítményére elmondható: ez már nem vizsga volt, hanem táncolás, a szó elragadtatást keltő értelmében.

Nagy segítséget nyújtott a vizsgához az Operaház zenekara Fráter Gedeon irányításával, valamint Dénes István, Kertes Ottó, Mózner János, Macher Lajos zongoraművész és Kaszás Ildikó táncművész.

Kenessei András kritikája³³⁴

Az Állami Balett Intézet végzőseinek vizsgaelőadása mindig esemény. Ami azt illeti, a most végzett évfolyam igen reményteljesnek látszik. Mestereik (osztályfőnökeik): Hidas Hedvig és Forgách József igen jól felkészített társaságot engedtek szárnyaira. Egyebek közt a vizsgaelőadás programválasztása is erre vall: igényes, nehéz darabokat adtak elő

³³³ Az állítás Forgách József 1963-ban szerzett balettmesteri oklevelére vonatkozik, de nem ez volt az első végzős pedagógus évfolyam..

³³⁴ Megjelent: Kenesei András: Tizenhat fiatal a jövőnek. Balett-vizsgaelőadás = Magyar Hírlap, 13. évf. 157. szám, 1980. július 6., 8. o.

a növendékek. Évek óta követhető, rokonszenves tendencia, hogy a vizsgaelőadásokon olyan modern balettek is láthatók, amelyek az Operaház aránylag frissen bemutatott repertoárdarabjait, s ez a hagyomány most is folytatódott.

A vizsgaelőadás első harmadában a tavalyi évad egyik nagy sikere volt látható: Sztravinszkij zenéjére, Balanchine koreográfiája, az *Agon*. Akkori bemutatójakor már megírtuk, hogy ez az egyfelvonásos balett nagyon igényes mű, felsőfokú koncentrációt kíván az előadótól. Nálunk az a Patricia Neary tanította be, aki a világ egyik legjobb Balanchine-táncosa és a nagy koreográfus stílusának legkiválóbb értője; tőle Forgách József vette át az *Agon* karbantartását a művésznő (jelenleg a zürichi balett igazgatója) távozása után. A növendékek vizsgaelőadásának magas színvonala mindenekelőtt Forgách József érdeme. aki olyan színvonalas *Agon*-előadást állított színpadra, hogy az operaházi előadás szólóistái is elismeréssel tapsolhattak a növendékeknek. Forgách és Hidas Hedvig tanítványai olyan átéléssel, olyan fegyellemmel, olyan pontosan táncoltak, amire régen volt példa vizsgaelőadáson.

A második részben – egy még korábbi hagyomány szerint – klasszikus és modern szólókat adtak elő a növendékek. Kétségtelen, hogy a balettművészet alapja és kiindulópontja a klasszikus balett, a növendékek iskolázottsága is erre alapozódik, a három hónappal korábbi, úgynevezett technikai vizsgán³³⁵ erről az alapról adtak számot. Most színpadon kaptunk ízelítőt: mennyire tudnak élni a korábban felmondott lecke művészi előadásának lehetőségével.

A harmadik részben az utóbbi évek egyik legsikeresebb magyar művét adták elő a végzősök. Seregi László koreográfiáját Dohnányi *Változatok egy gyermekdalra* című zenéjére. Érdekes volt megfigyelni, hogy a növendékek milyen jól azonosultak a darab szellemes játékoságával, a tragikus részekkel azonban – talán életkori sajátosságaikból fakadóan – kevésbé. Mindenesetre a darabot nagy odaadással, színvonalasan táncolták, elosztatván minden előzetes aggodalmat, hogy a választott műsor esetleg meghaladja képességeiket.

Ne feledjük a nevüket: Éliás Zsuzsa, Hagelmayer Katalin,³³⁶ Kovács Éva, Ladányi Katalin, Lencsés Éva. Moldován Zsuzsa, Mráz Kornélia, Murányi Judit, Oláh Csilla, Eichner Tibor, Ligeti Miklós, Fekete Imre, Ménich Gábor, Sebestyén Csaba, Tasfi Gábor, Zentai Gyula.

³³⁵ A termi képesítővizsgáról van szó.

³³⁶ Utóbb: Hágai Katalin.

1981, balett

Az évfolyam tagjai: Bagó Katalin, Erdész Andrea, Kiss Stefánia, Kovács Eszter, Pente Antónia, Poszovecz Tünde, Rácz Hajnalka, Szacsuri Katalin (USA), Tóth Mariann; Rácz Sándor. Évfolyamvezető: Éhn Éva.

Kaán Zsuzsa kritikája³³⁷

Július másodikán az Erkel Színházban tartották meg szokásos vizsgakonzertjüket az Állami Balett Intézet végzős növendékei, ezúttal kilenc lány és egy fiú. A szokatlan aránynak természetesen oka van: ez volt ugyanis az az évfolyam, amelyből – szakmai hiányosságok miatt – néhány évvel ezelőtt eltanácsolták a fiúkat, Rácz Sándor kivételével, aki azóta szintén a lányok mesternőjénél, Éhn Évánál tanult. A növendékeknek ez az összetétele láthatóan döntő hatást gyakorolt a műsorösszeállításra is: a két leghosszabb jelenetben csak két férfi szerepelt (*A hattyúk tava* II. felvonása), illetve egy sem (*Pas de quatre*). A középső rész koncertszám-sorozatában szintén sikerült úgy megválasztani az egyes számokat, hogy gördülékeny egymásutánjukhoz elegendő legyen két operaházi művész (Mészáros László és Jezerniczky Sándor), illetve a VIII. évfolyamos Sárközi Gyula segítőként közreműködése.

Az évfolyamvezető balettmesternő rendkívüli hagyomány szeretetét és pedagógusi hozzáértését sugározta a vizsgát kezdő balettrészlet, *A hattyúk tava* teljes II. felvonásának (azaz a mi repertoárunkban az I. felvonás második, ún. „fehér” képének) színpadra állítása. Az *Odette*-et táncoló Tóth Mariann a főpróba vizsgadrukktól dacos növendékéből átszellemült, szép-szomorú hatyúlánnyá érett az előadásra. Mind a *pas de deux*-t, mind a variációkat (talán csak az utolsó forgássorozat kivételével) megfelelő erőadagolással, biztos technikával és kifejezően tolmácsolta. Mellette Mészáros László korrekt partnernek, de talán kissé túlságosan higgadt, kimért hercegnek tűnt. – A négy kis hatyúról (Bagó Katalin, Erdész Andrea, Poszovecz Tünde és a VIII. évfolyamos Volf Katalin) a főpróba láttán leírhatnám, hogy kitűnőek voltak, produkciójukba azonban az előadáson több hiba is csúszott. Igaz ugyan, hogy a legfeltűnőbbet, Erdész Andrea dekoncentrált pillanatait végső soron mind a négyen fegyelmelmentesen vészelték át. A nagy hattyúk – Kiss Stefánia, Kovács Eszter, Pente Antónia, Szacsuri Katalin – némi késéstől eltekintve jól oldották meg a „kicsikénél” mindig sokkal hálátlanabb és kevésbé mutatós feladatukat. Az V., VI. és VIII. lányévfolyam növendékeiből kiállított 24 tagú ensemble felnőtt együtteshez is méltó pontossággal, tiszta leningrádi stílusú női karként teremtett harmonikus környezetet mind a kis és nagy hattyúk, mind a szólisták számára.

Furcsa módon nem ez a nagyszabású vállalkozás, hanem a második rész koncertszámai juttatták eszünkbe, hogy növendékkoncert nézői vagyunk. Viszonylag teljes értékű produkciót – persze mindenkor a feladatok nehézségi fokához mérve – a hat számból csak négyenél láttunk. Az *Ertődök* ún. „tükrös” variációját és neoklasszikus *pas de deux*-jét Kiss Stefánia és Jezerniczky Sándor kifinomult, érdelemgazdag lírával, igen muzikáli-

³³⁷ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '81 = Táncművészet, VI. (XII.) évf. 10. szám, 1981. október, 18–20. o.

san táncolta. Rácz Hajnalka és Sárközi Gyula karakteréhez jól illett a *Sába királynője* című opera egzotikus kettőse; Erdész Andrea és Rácz Sándor fiatalos hevülettel adta elő Vajnonen még ma is hatásos kompozícióját, a *Moszkovszkij-keringőt*, míg Bagó Katalin felkészültsége és magabiztossága – Jezerniczky Sándor ragyogó közreműködésétől „megittasulva” – a II. rész legszínvonalasabb produkciójává emelte a balettversenyeken is gyakorta kötelező koncertszámot, a *Kalóz-pas de deux*-t. *A hattyúk tava* közismert „fekete” *pas de deux*-jének *A kalóznál* talán még magasabb technikai és színészi követelményeiben Pente Antónia (Odilia) ugyancsak kitűnően helytállt, variációjára és a kódára viszont elfáradt, ami előadásmódját idegessé s pontatlanná tette, s amin Mészáros László ezúttal már könnyed, elegáns közreműködése sem segített.

A vizsga hangulatát, *A kalózzal* elért hőfokát sajnos jócskán visszavetette a III. részt kezdő *Pas de quatre*, mellyel a műsorszerkesztés a balettromantika fénykorához nyúlt vissza. A metszettefinomságú Kecskés Szilvia (Maria Taglioni), az előkelően tartózkodó, „belülről” mosolygó Kiss Stefánia (Lucille Grahn), a jókedvet leplezni sem akaró Bagó Katalin (Fanny Cerrito) s a negédeskedő Kovács Eszter (Carlotta Grisi) összességében erőtlenül és a jelen ironikus mosolya nélkül jelenítette meg a múlt századi balerinahírességek versengését. Dramaturgiailag ezen a ponton vált monotonná a koncert, amelyben éppen ezért jóleső felüdülést hozott Bernstein–Seregi László: *A városban* című dzsessz-divertissement-ja, Forgách József nagyszerű betanításában. Mind a végzős, mind az alsóbb évfolyamos növendékek nagy élvezettel, szívvel-lélekkel adták elő a friss, dinamikus koreográfiát; éppúgy otthon érezve magukat az életkorukhoz közel álló mozgásvilágban, mint a darab humorában és pezsgő jókedvében. A csoporttáncokkal kellő kontrasztot teremtett a középső bluest egyszerű lezúrten s érzékeny táncoló Pente Antónia és Rácz Sándor.

Összegezve a benyomásokat: ha a balettművészetben a tehetséget a nemzetközi balettversenyek mércéjével mérjük, megállapíthatjuk, hogy az idei végzősök közt nem voltak kiemelkedő „reménységek”. Ám ha úgy tesszük fel a kérdést, hogy néhányukból lesz-e vajon igazi művész, aki máris jó stílusérzékkel, hivatástudattal és színpadi rátermettséggel dolgozik, s aki a jó alapok és iskolázottság birtokában egy megfelelő társulatnál technikailag is továbbfejlődhet, bátran igent mondhatunk.

Gelencsér Ágnes kritikája³³⁸

Az idei végzős évfolyam – Éhn Éva mesternő osztálya – nem rendelkezik eleve szerencsés adottságokkal. Ha csak annyit mondunk: egy fiú végzett mindössze a kilenc lány növendékekkel, már ezzel is jeleztük a képzés bizonyos nehézségeit és a vizsgálódás felépítésének gondjait. Ráadásul a lányok képességei is a szokásos átlagmérték alatt mozognak. Az évről vizsga tanúsága szerint egyedül Bagó Katalin érte el azt a technikai és művészi harmóniát, érettséget, mellyel egy növendék a balerinák sorába emelkedhet. A tavasz-

³³⁸ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Az Állami Balett Intézet vizsgakonzertje = Magyar Nemzet, XXXVII. évf. 158. szám, 1981. július 8., 4. o.

szal megtartott képesítővizsgán, valamint a Táncfórumon³³⁹ rajta kívül Pente Antónia mutatott jó formát, főleg tiszta lábmunkájával tűnt ki, a mostani bemutatkozás fekete hattyújával azonban nem váltotta be a hozzá fűzött korábbi reményeket.

Az egész vizsgálódás mégis ízléses, mozgalmas és szerkesztése révén hatásos benyomást keltett. Főleg az első részt, *A hattyúk tava* II. felvonását illeti komoly elismerés. Az V., VI. és VIII. osztályos lánynövendékekből – talán nem is csak iskolai mérték szerint – nagyon jó huszonnégy főből álló női kart állított ki az intézet. Minden vonulat és mozzanat példásan kidolgozva került színre. A fehér hattyút, Odette-et, Tóth Mariann átélten és többnyire illúziót keltően táncolta el, annak ellenére, hogy alkata nem illik ehhez a parádés szerephez. Mesternője és a felvonás betanítója: Éhn Éva bizonyára a maximumot hozta ki belőle. Szuggesztív Rotbart varázsló volt Rácz Sándor (a fiúnövendék), egy kis zökkenőtől eltekintve igen jól szerepeltek a kis hattyúk (Bagó Katalin, Erdész Andrea, Poszovecz Tünde, Volf Katalin) és lényegében a négy nagy hattyú is kitett magáért (Kiss Stefánia, Kovács Eszter, Pente Antónia, Szacsuri Katalin), valamint kiváló partneri művészi munkájáért Mészáros László, az Operaház szólistája érdemel elismerést.

A vizsga második, koncertjellegű részének kivitelezése már kevésbé sikerült. A bemutatott hat szám közül hangulatos és stílusos volt a Czerny–Lander *Etüdök* adagio-tétele, melynek szólószerepét Kiss Stefánia adta elő, Jezerniczky Sándor, az Operaház tagjának közreműködésével. Egyértelműen hatásosnak, néhány technikai hiba ellenére is jól megoldottnak csupán *A kalóz* nagykettősét lehet nevezni a már kiemelt Bagó Katalin és a brillírozó Jezerniczky Sándor előadásában. A további balettrészletekből a *Sába királynője* balettbetét igazodott a növendékek képességeihez, és a *Moszkovszkij-keringő* sem alaptalanul aratott sikert. De a másik két szám előadói színvonalát nem lehet elégségesnek tekinteni.

A kelletnél halványabb előadásban került bemutatásra a befejező műsor rész első száma is: Anton Dolin *Pas de quatre*-ja, melyet az Erkel Színház műsoráról ismerhet a közönség. A múlt század négy nagy balerinasztárjának londoni közös fellépését „idézi” kis divertissiment-jában Dolin. Felcsillantja benne a kor romantikus stílusát, a balerinakultuszt, szarkasztikusan ábrázolja a „négy nagy” nyilvános, kissé csipkelődő vetélkedését. Na és persze csillogó egyéni tánclehetőséget is nyújt a „halhatatlanok” mai alakítóinak. Mindebből a szép szándékból édeskevés nyilvánult meg ezen az előadáson. Nem jöttek ki a poénok és elsikkadtak a gunyoros felhangok is. Stílusosan Kiss Stefánia, technikai értelemben leginkább Bagó Katalin közelítették meg a követelményeket.

Nagyon jól sikerült viszont – és kirobbanó sikert is aratott – a zárószám: Seregi László Bernstein-muzsikára alkotott *A városban* című dzsesszes táncpizódja. Ez a frapáns Broadway-paródia mintha egyenesen e fiatal művészjelöltek számára készült volna, annyira „testre szabottan” oldották meg. Itt tehetségesen alakította mondén jellegű szólószerepét Pente Antónia és Rácz Sándor, mégis a pezsdítő összehatást kiváltó népes szereplőgárda egészét illeti hangsúlyozott dicséret, s nem utolsósorban pedig Forgách Józsefet, a darab betanítóját.

³³⁹ A Budai Táncfórum programsorozatról van szó.

Az évfolyam kedvezőtlen összetétele, az adottságok hiánya nem róható fel az intézet jelenlegi vezetésének, s nem árnyékolhatja be az irányító mesternő hosszú, sikeres pedagógusi pályáját sem. Az eredmények viszont – éppen a mostoha körülmények miatt – egyértelműen javukra írandók.

Rajk András kritikája³⁴⁰

Az Állami Balett Intézet idei vizsgája mindenekelőtt a gyönyörű hivatás erkölcsi és anyagi megbecsülésének, társadalmi presztízsének a kérdését veti fel. Tíz vizsgázót láttunk – közöttük egy fiút. Ez maga, és amit a jelentkező fiúk számának az aggasztó zuhanásáról tudunk, mélyen elgondolkodtató. Évről évre mindinkább. Ha nem sikerül az említett megbecsülést sürgősen és minden értelemben közelíteni ahhoz az igényhez, amelyet a művészeti ág, kivált mai stílusa a hivatás iránt támaszt, akkor hamarosan le kell mondanunk azokról a jelentős eredményekről, amelyeket a táncművészet többféle ágában évtizedek munkájával elértünk. A végszükség következtében hovatovább nyilvánvalóan alkalmatlanok is felvételt nyerhetnek a főiskolára – és az elkerülhetetlen rostán sem hullanak át, a csaknem évtizedes tanulmányi időszakban.

Ezt hiba volna elhallgatni – akkor is, ha Éhn Éva balettmester még jó osztályt vizsgáztatott, sőt, Kecskés Szilvia a jövő évi vizsga színvonalára is biztatás. *A hattyúk tava* II. felvonása a nagyobb egységek együttes megoldására, a közös munkára való készséget mutatta. Tóth Mariann Odette-nek megnyerő, az elfogadható vizsgaszint fölöttit nyújtott.

Általában tetszetek a második részt kitöltő szólók és kettősök is. Okvetlen kiemelésre kívánkozik Kiss Stefánia, mert egész testét-lelkét átjárja a mozgással, a mozgás árnyalataival történő kifejezés lelkiülete, az tehát, ami ebben a legősibb művészetben olyan lényeges és olyan szép. Hasonló okból tetszett nagyon Bagó Katalin. A kifejezés többlete, a felszabadultság természetesen csak erősen megalapozott technikai tudásra, belőle fakadó biztonságra épülhet. A kiemelés erkölcsi kockázatán még indokolt volt töprengenem a második szünetben – a harmadik részt indító *Pas de quatre* (Pugni), a vizsga legsikerültebb része azonban eloszlatta kétségeimet. Hatásosan oldották meg a vizsgázók – két következő évfolyam jelöltjeinek a hathatós közreműködésével – a három részletet is Seregi László szellemes koreográfiájából (Bernstein: *A városban*).

Köszönet és elismerés illeti a segítő közreműködő művészeket, a messzemenő taktusfigyelemmel játszó zenekart, melyet Fráter Gedeon vezényelt, Mészáros László és Jezerniczky Sándor operaházi táncművészt, a betanításokban Éhn Éva mellett közreműködő művész- és tanártársakat, Forgách Józsefet, Hamala Irént, Menyhárt Jacqueline-t és Ugray Klotildot. A vizsgázók zongorakísérője: Somorjai József.

³⁴⁰ Megjelent: Rajk András: Táncművészek vizsgája = Népszava, 109. évf. 157. szám, 1981. július 7., 6. o.

Furcsa, sajátos és kivételezett helyzetben is vannak a végzős balettnövendékek az összes többi művészképző tanintézet végzőseivel szemben. Nemcsak azért, mert legkevesebb 4–5 évvel hamarabb kapnak diplomát, mint a festők, szobrászok, színészek, zenészek; hiszen már 18–20 éves korukban belépnek a művésztsadalomba. Sok más egyéb mellett azért kivételezett a helyzetük, mert egyetlen alkalommal – a vizsgaelőadáson – az ország első színházának színpadán léphetnek fel, mégpedig szólistaként. Akárha a színinövendékek a Nemzeti Színházban alakíthatnának csupa főszerepet; a képzőművészek pedig a Múcsarnokban vagy a Magyar Nemzeti Galériában vehetnének részt egyéni kiállításon. Arról aztán nem is szólva, hogy a balettintézeti végzős növendékek vizsgaelőadásán többnyire szinte hiánytalanul megjelenik a szakma: a mesterek és mesternők; a leendő pályatársak; a végzősöket szerződtető társulatok igazgatói; ifjabb iskolatársaik, akik a vizsgaelőadás feszült és semmivel össze nem téveszthető, sűrű levegőjéből szippantanak néhányat, előre gondolva a maguk vizsgájára; ott vannak a hozzáértő érdeklődők; s utoljára, de nem utolsósorban a szakkritikusok, abban reménykedve, hogy a vizsgaelőadáson látott növendékek közül jó néhányal találkozhatnak majd egy-két év múlva, trónkövetelő ifjú fából faragott királyfiként vagy légiesen kecses, elvarázsolt Odette-ként.

Igazából ettől olyan, semmivel sem összetéveszthető a vizsgaelőadás légköre: ezen az estén minden végzős növendék eltáncolhatja addigi élete nagy álmát, s ki tudja, találkozhat-e művészi pályafutása során még egyszer vizsgaelőadásainak cím- vagy főszerepével. Mert jó esetben – de talán csak legeslegjobb esetben! – hosszú évek kemény munkája szükséges ahhoz, hogy a színlapon a szólisták közt szerepelhessen a neve. Most megízlelheti a siker édes érzését; azt a lebegést, amely a reflektorok kereszttüzeiben, a közönség érdeklődésének középpontjában olyan mámorító tud lenni. És a legeslegjobb esetben számlálatlan szürke hétköznap követi, rengeteg gyakorlással, munkával, felkészüléssel, további tanulással, sokszori csalódással és kiábrándultsággal.

Éhn Éva mesternő végzős osztályának tíz növendéke közül például az Állami Operaház balett-társulatába csak ketten kerülnek, a Győri Balettbe senki, a Pécsi Balettbe is csak hárman. Persze a többiek sem maradnak szerződés vagy munka nélkül: az Operett-színház izmosodó balettegyüttesét és a vidéki színházak tánckarait erősítik. A végzősök számára talán csalódás, hogy nem balett-társulathoz kerülnek, de kilencévi áldozatos munkájuk és tanulásuk korántsem megy veszendőbe. Akárhova kerülnek is, felkészültségük és szerzett tudásuk alapján honi táncművészetünk egészének színvonalát emelik.

De ezen az estén, amikor Petipa, Ivanov, Gorszkij, Messzerer, Lander, Cieplinski, Csabukiani, Vajnonen, Dolin és Seregi László koreográfiáiból adtak elő részleteket, rajtuk volt a szakma szeme. Betanító balettmesterek – Éhn Éva, Hamala Irén, Menyhárt Jacqueline, Ugray Klotild és Forgách József – együtt szorítottak nekik az izguló szülőkkel, rokonokkal, ismerősökkel. Mészáros László és Jezerniczky Sándor, az Operaház szólistái szinte idősebb testvérként segítették a végzősöket, tudásuk, színpadi gyakorlatuk legjavát adva a vizsgaelőadás sikeréhez. (Jezerniczkyról három éve még mint végzős

³⁴¹ Megjelent: Kenesei András: Állami Balett Intézet. Vizsgaelőadás = Magyar Hírlap, 14. évf. 169. szám, 1981. július 21., 6. o.

vizsgázóról írtunk e hasábokon, s azóta már szólistaként is méltattuk.) Fráter Gedeon karnagy, a vizsgaelőadások állandó visszatérő résztvevője igazi pedagógushoz méltó erényekkel vezette az Operaház zenekarát: mindenekelőtt a vizsgázókra figyelve.

A vizsgaelőadás most először került az Erkel Színházba. Operaházunk halaszthatatlan átépítése folytán még néhány évig ott is lesz, mint minden más előadás. Ez azonban nem lehet akadálya annak, hogy a következő években újabb tehetségeket fedezhessünk fel a jövő balettjének.

1982, balett³⁴²

Az évfolyam tagjai: Kajtár Júlia, Kecskés Szilvia, Simon Elvira, Szabó Anikó, Szendrei Mariann, Tárjányi Zsuzsa, Volf Katalin; Dudás Károly, Hidvéghy Zsolt, Király Sándor, Kováts Tibor, Németh Róbert, Sárközi Gyula, Szabó János, Szilágyi Gyula, Tóth Richárd, Zádor-völgyi László. Évfolyamvezetők: Menyhárt Jacqueline, Sterbinszky László.

Major Rita kritikája³⁴³

Egy-egy évadzárás mindig egy-egy balettintézeti évfolyam tanulmányainak lezárulásával esik egybe, ami egyben a végzett növendékek egészen új életszakasza kezdetét is jelenti. Így történik ez évről évre: az évad utolsó nagy táncseménye a vizsgaelőadás. Aztán, hogy egy ilyen bemutatkozás igazán kiemelkedő eseménnyé válik-e vagy csak egyszerűen egy rendszeres folyamat része lesz, az több tényező szerencsés együttállásán, de elsősorban sokak hosszú és kitartó munkáján múlik.

Az idei koncertet a balettkedvelő utókor bizonyára az emlékezetesebbek között tartja majd számon. Reprezentatív, tartalmában is gazdag, színvonalas előadást láthattunk. Menyhárt Jacqueline és Sterbinszky László hét lány- és tíz fiúnövendéke vizsgázott, s megjelenésükben nem is a viszonylag magas létszám, inkább az arány a meglepő, hiszen ritkán esik meg, hogy több fiú végez, mint amennyi lány. Az is szembetűnt, hogy milyen kiegyenlített az évfolyam színvonala, több ígéretes tehetséggel.

A műsor összeállítása körültekintő felkészülésre vallott. A program első részében a dán iskolát reprezentáló *Bournonville-szvit* került színre. A technikailag és előadói szempontból is igényes, ugyanakkor rendkívül mutatós mű még a rutinos táncosok számára sem kis erőpróba. A növendékek többsége Koren Tamás betanítói munkája nyomán kitűnőre vizsgázott ennek a valóban nem könnyű stílusnak az ismeretéből. A különösen bonyolult lábtechnikára és a megfelelő összhangot követelő, plasztikus kar- és fejmunkára épülő variációk elsősorban a növendékek csoportmunkájáról adtak számot, de a szóló részekben már itt is felvillant egy-egy igazi színpadi egyéniség. Mindannyian igyekeztek kihozni a zenében és a koreográfiában rejlő apró „poénokat”, és érzékeltetni a mű ked-

³⁴² Az alább közölteken kívül megjelent kritika: Kenesei András: Vizsgáztak az Erkel Színházban. Fiatalok a jövőnek. Balett = Magyar Hírlap, 15. évf. 164. szám, 1982. július 15., 6. o.

³⁴³ Megjelent: Major Rita: Az ÁBI vizsgaelőadása = Táncművészet, VII. (XIII.) évf. 9. szám, 1982. szeptember, 4–6. o.

ves, vidám, valóban „táncos” hangulatát. A *Genzanói virágünnep* kettősét kitűnően, nagy stílusbiztonsággal táncolta Volf Katalin és Kováts Tibor. Mindketten már érett táncosok, biztos technikával, rutinos előadókészséggel. Összhatásában is kellemes benyomást nyújtott a sodró lendületű tarantella Kecskés Szilvia és Szilágyi Gyula vezetésével és a VII. évfolyamosok közreműködésével.

A második részben a növendékek koncertszámokat, kettősöket mutattak be. Ezek adtak igazán lehetőséget az egyéni kvalitások bemutatására. A részletek összeállításánál mesterek és betanítók szemmel láthatólag a növendékek egyéniségét tartották irányadónak, és ennek megfelelően válogattak.

Elsőként *A rosszul őrzött lány* első felvonásának kettősét táncolta Simon Elvira és Sárközi Gyula. Simon stabil spicctechnikájával, Sárközi pedig jó ugrókészségével és megbízható partnerségével tűnt ki. Előadásukban azonban időnként érződött némi kis merevség. Ezután egy kevésbé ismert kettős, Aubert *Grand pas classique*-ja következett, Kecskés Szilvia és Tóth Richárd tolmácsolásában. A finoman elegáns stílus jól illik Kecskés kissé hűvösebb karakteréhez és Tóth nyúlánk alakjához. Teljes partneri összhangban, a kristálytisza klasszikához illő precizitással, kidolgozottan, nem hivalkodóan adták elő a klasszikus technika szinte minden nehézségét bemutató kettőst.

A következő koncertszám meglehetősen heves stílusváltással Fodor Antal kettőse volt Orff *Carmina Burana*-jának részleteire. Az est egyetlen modern koreográfiáját Kajtár Júlia és Hidvéghy Zsolt táncolta, nagy sikert aratva. Kajtár Júlia az évfolyam talán legsokszínűbb egyénisége: már az első részben voltak figyelmet érdemlő megnyilatkozásai, de kitűnő szerepformáló készségéről ebben a műben és különösen a harmadik rész *Gajane*-szvitjében győződhetünk meg. Hidvéghy Zsoltot előnyös megjelenése, dinamizmusa, hajlékonysága és ígéretes előadó képessége az évfolyam legjobbainak sorába emeli. Fialos lelkesedésük, őszinte átélésük feledtetni tudta kellő gyakorlatuk hiányát, noha a stílus közel áll hozzájuk.

A *Laurencia* című balettből vett rövid variációban Király Sándor és Zádorvölgyi László mutatkozhatott be. Ezután Pártay Lilla és Havas Ferenc betanításában a *Giselle* második felvonásának pas de deux-jét táncolta Volf Katalin és Szilágyi Gyula. Mindketten már az első részben tanúsították tehetségüket; itt lírai átélésükkel, atmoszfériteremtő-készségükkel bizonyítottak. Egyéniségéhez illően Szilágyi érzékeny, finoman dekadens vonásokkal „megrajzolt” herceget formált. Kimunkált technikai megoldásai is tetszetősek. A főpróbán hibátlanul táncolt kettősbe az előadáson belecsúszott néhány apró „baki”, ami már a „vizsgadrukk” számlájára írható, és végső soron nem vont le a magas színvonalú teljesítmény értékéből, átélésük hangulati hatásából.

A koncertszámok közül utolsónak *A kalóz* című balett kettőse került színpadra. Szendrei Mariann és Kováts Tibor mindent tud, amit egy jó táncosnak tudnia kell, és már nem is csak a végzős növendék szintjén. Minden szempontból teljes értékű élményt nyújtottak. Szendrei Mariann-nak különösen a forgástechnikája kitűnő. Nincs olyan variáció, amely problémát okozna neki. Még az igazi táncosnő fokmérőjét, a *ronde de jambe fouetté*-sorozat nehezített formáját (először „kar nélkül”, negyedenként váltva a teret) is biztonságosan, precízen oldotta meg. Előadásmódja természetes, a legvirtuózabb technikai bravúrokat is inkább belülről jövő sugárzással, mint külsőséges eszközökkel

„adja el”. Kováts Tibor érdemeit már korábban is méltattuk, de itt újra ki kell emelni kivételes ugrókészségét, tágságát, formai tisztaságát és az ehhez járuló „profi” előadást.

A harmadik részben a mindig szívesen látott és a repertoárból sajnos régóta hiányzó *Gajane*-szvitet mutatták be, Hamala Irén betanításában. Megcsodálhattuk a növendékek állóképességét, hiszen volt, aki mindhárom részben komoly szólófeladatot kapott. Például a főszerepekben Volf Katalin (Gajane) és Szilágyi Gyula (Armen) ismét szépen, stílusosan, líraian táncolták kettősüket. Simon Elvira Nune szerepében már kissé fáradtabbnak mutatkozott. Ennek ellenére jól szerepelt a Karent alakító Király Sándorral, akit a *Laurencia*-variációk után most jobban is megismerhettünk.

Az utolsó rész igazi élményét mindenekelőtt Kajtár Júlia temperamentumos, érzéki, hajlékony mozgású, muzikális Aisája adta, és mellette Sárközi Gyula markáns Izmailja. Mindkettejük szerepformálása telitalálat. Sugárzásuk átáradt a „kurdokra” is, és így az évfolyam fiútagjai és a hetedikesek együttese méltó kíséretet nyújtott kettősükhöz.

Az idei végzősök nagy sikerű bemutatkozásában a mesterek és a betanító művészek mellett komoly részt vállalt az Operaház zenekara, élén Fráter Gedeonnal és Pusztai Tibor vendégkarmesterrel, valamint az évfolyam két zongorakísérője, Kovács Barnabás és Macher Lajos. Az előadáson akadt ugyan néhány zenei egyenetlenség, de fölöttük végül is szemet hunyt a jogos elismeréssel ünneplő közönség.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁴⁴

Balettéletünk jelentős eseményei közé tartozik évente az új művészjelöltek szárnyra bocsátása. Szállongó hírek, reményteli várakozás előzi meg szakmászerte az ünnepélyes bemutatkozást. Nos, az idei vizsga a legtöbb várakozást igazolta. Mindenekelőtt szokványos növendékszínvonal helyett igazi színházi élménnyel szolgált a végzős IX. évfolyam. Felkészültség, stílusosság, kidolgozottság és színpadi magatartás tekintetében felvehették a versenyt jó néhány operaházi előadással is.

Hét lány és tíz fiú végzett Menyhárt Jacqueline, illetve Sterbinszky László balettmesterek irányításával. Mindannyian elsőrendű kiképzésben részesültek, s bizonyos, hogy nem egy jövőbeli szólista kerül ki közülük. Bizonyos az is: fejlődésük szempontjából igen nagy jelentőséget lehet tulajdonítani a néhány éve rendszeresített koncertezésnek, mely a személyiségformáló és előadói érisi folyamatot szembetűnően felgyorsította. Ezenkívül a jelenlegi vezetés dicséretes vívmánya, hogy egyre több tapasztalt operaházi magántáncost kapcsol be a felkészítő-betanító munkába.

Gondos kollektív pedagógiai figyelem eredménye a műsorösszeállítás is, mely többszörös szűrés folytán kristályosodott ki. Nemcsak a gyakori „kinek mi illik” szempont érvényesült, hanem a testre szabottság mellett valóban profi igényességű stílári választék került színre.

³⁴⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: *A Balettintézet (sic!) vizsgakoncertje* = Magyar Nemzet, XXXVIII. évf. 158. szám, 1982. július 8., 4. o. A szerzőtől angol nyelven: Gelencsér Ágnes: *Graduation Concert of the State Ballet Institute* = Hungarian Dance News, 1982. No. 5–6., 5. o.

A Dániában tanulmányokat folytatott Koren Tamás példamutató alapossgal tanította be a nagy dán iskolaalapító, August Bournonville műveiből összeállított nyitó szvitet. Négy tételben majdnem az egész vizsgázó évfolyam szerephez jutott. Kartáncok és szólórészletek pergő menete mindvégig érdeklődést keltett. A fürgeségre, gyors kis staccató ugrásokra, vibráló lábfejmozgásokra építő technikát szinte hiánytalanul magukévá tették a növendékek. A *Pas de six* kis szólójában elsőnek Szilágyi Gyula keltett feltűnést. Őt követték a két önálló kettős szereplői: a nemzetközi versenyeken máris díjazott Kováts Tibor – Volf Katalin pár,³⁴⁵ valamint Kecskés Szilvia és ismét Szilágyi Gyula. Nevük gyakran előfordul a további két műsor rész színlapján és bizonyára az operaházi plakátokon is rövidesen szerepelni fog.

A bemutató II. része igényes koncertszámokból és néhány klasszikus pas de deux-ból állt. A maga nemében mindegyik oly mértékben sikerült, hogy némi gondot okoz a rangsoroló kiemelés.

Kétségtelenül kiemelkedő produkciónak *A kalóz* című Petipa-ballett reprezentatív kettősét lehet tekinteni, melyben Kováts Tibor és Szendrei Mariann valóságos briliánssal játszott. Bravúros, precíz kivitelezésükön túl meg kell említeni Kováts sugárzó tehetségét, színpadkészt, akár rutinosnak is mondható előadásmódját és a sokat ígérő Szendrei Mariann előnyös színpadi megjelenését.

Sajátos drámai és stiláris értéke miatt a *Giselle* második felvonásának kettőse nyomul még előtérbe. Volf Katalin feltétlenül remek technicista, és ezen belül pontos lábmunkája, karjainak szépen beállított vonalvezetése tűnik szembe. Hogy mennyire illik egyéniségéhez a romantikus Giselle alakja, azt egyelőre csak hellyel-közzel lehet megállapítani. A balettirodalom egyik legnehezebb szerepéről lévén szó, nem is volna igazságos vizsgázó balerínától a teljes átszellemültséget elvárni. Néhol azonban – s ez elkerülhető lett volna – kissé kemény, túldinamizált hangsúlyokat hozott létre. Albert szerepében Szilágyi Gyula érett művészként mutatkozott be és igen jó partnernek bizonyult.

Ki kell még említeni Viktor Gsovsky *Grand pas classique*-jének előadását, melyben Kecskés Szilvia stiláris adottságai és Tóth Richard könnyed, angolosan elegáns táncmodora képviselték a legfőbb értéket. Elsősorban személyes hatóerejével tűnt ki a Kajtár Júlia – Hidvéghy Zsolt páros Fodor Antal *Carmina Burana* című versenyszámában. Kajtár (amint a zárószám is bizonyítja) valószínűleg a legjobb színésznő és a legkiforrottabb egyéniség a lányok között. Idekívánczik ezzel kapcsolatban egy észrevétel. Nevezetesen ebben az évfolyamban az a ritkán tapasztalható jelenség figyelhető meg, hogy személyiségüket tekintve a fiúk érettebben kerültek ki az intézet falai közül, mint a lányok.

A vizsgakoncert zárószáma a mindig lelkesítő *Gajane-szvit* volt, ismét Hamala Irén betanításában. A ragyogó táncok, élesen megrajzolt karakterek újra és újra nagyszerű előadókra találnak. Felvonulnak benne az évfolyam legjobb erői: azok, akiket már fentebb méltattunk, s többen a IX. illetve VII. évfolyamból. Tetszett közülük Sárközi Gyula temperamentumos Izmail-alakítása, Simon Elvira Nunéja, főleg pedig Kajtár Júlia kiértelmezett Aisája.

³⁴⁵ Az 1981. évi Amalfi Nemzetközi Balettversenyen Arany Tallér-díjat nyertek. Az 1982. évi Lausanne-i Nemzetközi Balettversenyen Kováts Tibor ezüstérmét, Volf Katalin bronzérmét nyert.

Az Erkel Színházat megtöltő közönség nagy ünneplésben részesítette a végzős növendékeket, évfolyamvezető tanárait, valamint a sikerben méltán osztozó Fráter Gedeon és a meghívott vendég, Pusztai Tibor karmestert.

Rajk András kritikája³⁴⁶

A kialakult hagyományoknak megfelelően két egymást követő hónapon, július 2-án és 3-án volt a Zeneakadémia ének tanszakosainak, majd a Balett Intézet végzőseinek a záróvizsgálója az Erkel Színházban. Az énekeseknél vitathatóan, a táncművészeknél egyértelműen az átlagnál jobb végeredménnyel. (...)

Nagy örömmel írom le: a Balett Intézetnek e mostanihoz hasonló színvonalú vizsgájára ritkán került sor az elmúlt évtizedekben (Menyhárt Jacqueline és Sterbinszky László osztálya). S itt nem egyszerűen a szerencsésen sok végzős [7 lány, 10 (!) fiú] között szerencsésen sok jelentős egyéniségről van szó – sokkal többről. Ezeket a fiatalokat képzésük kilenc éve alatt megtanították minden színház egyik lényegére: az együttműködésre, együtthatás meghatározó fontosságára. Ez már az első rész (*Bournonville-szvit*) húsz szereplőjének egyöntetű, kidolgozott mozgásán határozottan érződött és már itt bőven feltűntek a magas átlag feletti egyéniségek. Többen a színpadon már nem „vizsgáztak”, hanem táncoltak, a szó nagy művészi élményt kínáló értelmében.

A vizsga anyaga is végig gondolt, sok szempontból kiegyenlített volt, amit megvalósítani, ennyi vizsgázó esetében, cseppet sem könnyű feladat. Sajnos, így is maradt két lány és két fiú, akinek alig-alig jutott megmutatkozási lehetőség, valamint egy fiú, akinek a nevét a vizsgázók névsorán túl, tényleges vizsgafeladat mellett nem találjuk. Bizonyos, hogy ilyesmiben kilenc év megfigyelése és ítélete is rejlik – nyilvános vizsgán azonban ez hiba.

Minden más lelkesítő és a művészetoktatás egyéb ágazataira sok tanulságot rejtő volt ezen a vizsgán. Az együtthatás már említett tényezője mellett az egyéniség messzemenő figyelembevételre és bontakozásának segítése. Bármilyen tehetségesek is többen e kitűnő osztályban – abból a tartalmasságból és biztonságból, amelyet tanúsítottak, nagyon sok köszönhető a sokirányú, lelkiismeretes oktatásnak. Annak, hogy a balett legmagasabb fokú iskolájában megtanulták a szakmát, a hivatás szintjén. Elmondható: ezen a vizsgán az iskola is jól vizsgázott, méltóan a művészeti ág mai hazai színvonalához.

Akadtszertendő, amikor kiemeltém volna azt, aki itt a magas átlag alatti. És vannak néhányan a magas átlag felett, mondhatni, kész művésze egyéniségek. Technikai tudása, biztonsága alapján bátran idesorolható Kajtár Júlia, az elegáns Kecskés Szilvia, Volf Katalin, a kivételesen mozgékony Hidvéghy Zsolt, Kováts Tibor, Sárközi Gyula, Tóth Richárd. Főként a tartalmi elmélyültség, a kifejezőkészség, az élmény átélése és közvetítése, az átütő erő (olykor éppen a gyengédség – ez nem ellentmondás, a tánc

³⁴⁶ Megjelent: Rajk András: Új ének- és táncművészek. Két vizsga – több tanulság (részlet) = Népszava, 110. évf. 158. szám, 1982. július 8., 6. o.

művészetéről lévén szó), tehát a szakmai tudásra épülő legfőbb tényezők alapján szö-
lok külön Szilágyi Gyula természetes, meggyőző, valamint Szendrei Mariann feltűnés
nélkül feltűnő, meghatóan szép táncáról.

A Fráter Gedeon és a vendég Pusztai Tibor által vezényelt operai zenekar, Kovács
Barnabás és Macher Lajos zongorakísérő mindent megtett, hogy a vizsga ilyen szépen
sikerüljön. (...)

Fodor Lajos kritikája³⁴⁷

A pályakezdő operaénekesekről szerzett benyomásokkal ellentétben, az Állami Balett In-
tétetből most újtukra bocsátott fiatal táncművészekről nyugodtan mondhatjuk, hogy
végzetek. Elvégezték a folklórral, modern tánclemekkel kiegészített klasszikus iskolát,
Vaganova által kilenc kemény évre beosztott test- és mozgásképző anyagot, mestereik beér-
lelték tehetségüket, átadták az induláshoz szükséges ismereteket és kifejlesztették bennük a
tehetség és képzettség okos használatához ugyancsak nélkülözhetetlen tudatosságot.

Valószínű, hogy a tanításban is szert kell tenni elég hosszú gyakorlatra ahhoz, hogy
valaki a tudnivalókat világosan kifejezve adhassa tovább, az etüdökről a tanulás min-
den fokán határozott meglátással faragja le a vadhajtásokat, s a korrekciót egyéni-alkati
adottságokhoz szabva éri el a kívánt eredményt. Ehhez az eredményhez jól kiválogatott
tehetségek kellene, különben minden erőfeszítés hiábavaló; de a tehetség el is sikkad-
hat, ha nem megfelelően irányítják.

Az idén végzett táncművészek vizsgaprodukciói fölülmúlták mindazt, amit hasonló
alkalmakkor, évek hosszú során át láthattunk, a program szinte minden percéből su-
gárzott a tehetség és a képzettség megnyugtató harmóniája. Technikai biztonságot su-
gárzott, ahogy egy-egy nehéz mozgáskombináció, forgás, ugrás, emelés után szilárdan
megálltak, ahogy lényük a mozdulatlanság másodperceiben is a zenébe olvadt.

Ebből az osztályból ketten – Volf Katalin és Kovács Tibor – már komoly nemzet-
közi sikert arattak az idén, amikor elnyerték egy svájci verseny erős mezőnyében annak
tekintélyes összegű fődíját.³⁴⁸ De aki azt várta, hogy itt két szerencsés kivétellel fog ta-
lálkozni egy tétovábbban kezdő többség körében, az most tévedett. Mert a többség alig
maradt el mögöttük, egyesek pedig teljesen egyenrangúaknak bizonyultak. Tény, hogy
Kovács Tibor néhány pillanata a régi balettemlékek őrzőiben a már csaknem elfelejtett
Rab István színpadra robbanásait idézte fel. Lélegzetelállítóak voltak ezek a pillanatok, a
közönség fölhördült, de a hatásukat az tette nyomatékosná, hogy egyenrangú partnernő
biztosította folytatásukat: Szendrei Mariann, aki szemlátomást kivételes adottságokkal
rendelkezik a gyors színpadi föloldódáshoz, ami viszont a képességek és képzettség érvé-
nyesítésének nélkülözhetetlen feltétele. Volf Katalin a legnehezebb klasszikus feladatokat
kapta ezen a vizsgán, amiket a technikai kidolgozottság magas fokán oldott meg, de

³⁴⁷ Megjelent: (fodor): Művészvizsgák (II.). Végzett táncosok = Esti Hírlap, XXVII. évf. 157. szám, 1982.
július 6., 2. o.

³⁴⁸ Az 1982. évi Lausanne-i Nemzetközi Balettversenyen Kovács Tibor ezüstérmet, Volf Katalin bronzérmet
nyert.

hogy lényében milyen kifejezésbeli tartalékok rejtőznek még, arra igazán a *Gajane-szvit*
egyres fölvilágosításai utaltak. Biztonság és méltóság uralta Kecskés Szilvia, Szilágyi Gyula,
Sárközi Gyula és Tóth Richárd fiatalos frissességét; személyes báj csillant meg Kajtár
Júlia és a villogó temperamentumé Simon Elvira néhány mozdulatában; fel kellett kap-
ni a fejünket Hidvéghy Zsolt egyszersmind megnyerő és fölényes, modern jelenségére.
Még azokra is, akik náluk jóval szerényebb feladatokat kaptak: Szabó Anikó és Tarjányi
Zsuzsa, Király Sándor, Szabó János és Zádorvölgyi László, meg a műsor elején Németh
Róbert egy-egy feltűnése azt ígerte, hogy jó társulati légkörben, számukra teljesen nyíl-
tak a kibontakozás lehetőségei, mert jól megalapozottak.

Menyhárt Jacqueline és Sterbinszky László megfelelő útravalót biztosítottak növen-
dékeiknek, akik egy nagy nézőtér tapsviharait ihatták magukba a vizsga estjén, kipirulva
a rájuk sugárzó ünnepléstől, hogy aztán ősszel a operabalettben, Pécsen vagy az Operett-
színházban kezdjenek mindent előlről, alulról, a minden-lehet érzését keltő nullaponttól.

A szerencsés és hatásos bemutatkozáshoz óvó szeretettel biztosította a zenei alapot a
félelmetesen tapasztalt Fráter Gedeon, meg a vendégkarmester, a teheráni zeneigazgatás
után most az NSZK-ban működő „amerikás magyar”, Pusztai Tibor.

1983, balett

Nem volt végzős évfolyam.

1983, néptánc³⁴⁹

*Az évfolyam tagjai: Baji Krisztina, Bakos Gabriella, Bite Mária, Bognár Livia, Brunecz
Agnes, Fodor Katalin, Jászberényi Éva, Pusztai Anikó, Rusorán Gabriella, Simon Yvette,
Truppel Marianna, Tulner Andrea, Zoltán Anikó; Bálint Ákos, Jakab Péter, Lakatos Zoltán,
Lányi Attila, Makovinyi Tibor, Meszlényi Ákos, Nagy Gábor, Pataki András, Regös D. Zsolt,
Román Sándor, Szabó István. Évfolyamvezető tanárok: Timár Sándor, Molnár Lajos.*

Maác László kritikája³⁵⁰

Megérdemel néhány szót a Fővárosi Operettszínházban rendezett vizsgaelőadás, s nem-
csak azért, mert az Állami Balett Intézet csupán négyéves periódusokban működteti
néptánc tagozatát. (A júniusi vizsga tizenkét év alatt a harmadik évfolyamot bocsátotta
szárnyára.) Fontosabb, hogy a forró hangulatú est valóban rászolgált a virágcsokrokra
és az utólagos elismerésre is. Az évfolyamvezető Timár Sándor és Molnár Lajos büszke

³⁴⁹ Az alább közölt kritikákon kívül megjelent Kaán Zsuzsa interjúja, benne Timár Sándor előzetes vizs-
gakommentárjával: K. Zs: Néptáncosok vizsgakoncertje = Pesti Műsor, XXXII. évf. 25. szám, 1983. VI.
22–29., 9. o.

³⁵⁰ Megjelent: Maác László: Vizsgáló táncosok = Magyar Nemzet, XLVI. évf. 169. szám, 1983. július 19.,
4. o. Lásd még a szerző rövid kommentárját Magyarossy Zoltán és Ágoston András képriortjához: M. L.:
Néptáncvizsga = Táncművészet, VIII. (XIV.) évf. 9. szám, 1983. szeptember, 12. o.

lehet tanítványaira, s a növendékek sem kevésbé mestereikre, mert mindent megkaptak tőlük, amit napjainkban csak kapni lehet néptáncos felkészítésen. A szerződöt hivatásos együttesek is bizalommal tárhatják ki kapuikat.

Néptáncról szólva, az egyik helyen eredeti néptáncaink stílushű közvetítését várják el az előadóktól, másutt pedig az eredeti lépések és alakzatok újrászervezett formáját, a gondolatközvetítő táncos kifejezést. A vizsgakoncert most attól lett nagyszerű, hogy a fiatal táncosok a sokasodó igények közepette állták meg a helyüket, s bizonyították sokoldalúságukat. Meg tudták mutatni – a műsor második felében és Timár Sándor koreográfiájában –, hogy tájékozottak a táncfolklór különböző regionális stílusában, s mi több: élményt keltően közvetítik a mezősegi, kibédi vagy kalotaszegi táncagyományokat. Tagadhatatlan ugyan, hogy az előadást olykor naturalista magatartásformák is beárnyékolják, de ebből a szemléleti és stílári gyermekbetegségből hamar kinőhetnek befogadó együtteseiknél.

Az előadói képesség komolyabb próbáját a koncertműsor első része adta, s csak dicserni lehet a tagozat pedagógusait, hogy nem hátráltak meg a feladat elől. Itt ugyanis, részben a magyar néptánc klasszikusait kellett élre bűvölni, nem kisebb téttel, minthogy Rábai Miklós és Molnár István immár harmincéves művei „a fiatalok lábán” szólnak-e még a mai közönséghez. Szólnak. A *Háromugrós* és a *Dobozi csárdás* ma is az egykori hamvasságot, tiszta tánclírat sugározza, holott az előadók már nyilván nem találkozhattak az alkotókkal és eredeti intencióikkal. Mondhatni, ezek a táncok nem kegyeleti koszorúk, hanem élő virágok lettek Rábai sírján és az elvonultan élő Molnár küszöbén.

Az évfolyam azonban a következő, és már más módszerekkel alkotó koreográfus nemzedék – Varga Zoltán, Molnár Lajos, Györgyfalvy Katalin, Foltin Jolán és Kricskovic Antal – előtt ugyancsak tisztelegtek, éppen a sokoldalú felkészítés jegyében. A *Haj-sza*, a *Cigányok*, a *Lánc*, a *Páros* és a *Carmina Burana* előadása arról győzte meg a nézőt, hogy a fiatalok már érzik: testükkel nemcsak egy betanított stílust, hanem a gyötrődő vagy örvendő embert kell kifejezniük, a maga társadalmi létében.

Zsédényi Márta közvetett kritikája³⁵¹

Az Állami Balett Intézet néptánctagozatának ifjú néptáncosai május 23-án nem először szerepeltek a Budai Vigadóban. Ezúttal, az érettségi és a záróvizsgák idején kicsit merész vállalkozásnak tűnt önálló, kétórás műsorvállalásuk. Azt hiszem, jogosan aggódtunk, hogy sikerül-e helytállniuk, nem lesznek-e túlságosan fáradtak a gyerekek. Hiszen most már a közönség előtt való vizsgáról volt szó, a közönséget pedig nem érdeklik a körülmények.

Az első két tánc után úgy tűnt, hogy aggodásunk jogos. Timár Sándor frissen betanított két koreográfiája, a *Széki* és a *Domaházi táncok* még sok tévesztéssel került színpadra. A harmadik műsorszámnál lélegezhettünk fel végre: a *Cinegés és csárdás* táncospárja már igazi élményt nyújtott. Györgyfalvy koreográfiája, a műsorfüzetben jelzett *Lánc*

³⁵¹ Megjelent: Zsédényi Márta: Budai Táncfórum 1982/83. (részlet) = Táncművészet, VIII. (XIV.) évf. 9. szám, 1983. szeptember, 8–9. o.

helyett szintén Timár kompozíciója, a *Dél-alföldi táncok* került színre. Telitalálatnak érzem Foltin Jolán *Párosának* szereposztását. Különösen a kislány egyszerű, belülről fakadó játéka ragadott magával. (A táncban előforduló stílustörő, néptáncból idegen forgások viszont szinte megváltoztatják a tánc jellegét.)

Nehéz feladatot rótt a táncosokra Kricskovicstól a *Carmina Burana*, mert bizonyos művek előadói érettséghez kötődnek, s ilyenek érzem ezt a koreográfiát is. Értem és jó-nak tartom azt a célkitűzést, hogy a növendékek minél több alkotómódszerrel, alkotással ismerkedjenek meg, de ezek a „tananyagok” csak akkor kerüljenek színpadra, közönség elé, ha valóban megfelelnek a színpadi előadás követelményeinek. Jó lenne talán, ha ezek a művek nemcsak egyszerű betanítás révén, hanem valamiféle újraalkotással kerülnének színpadra. Mindnyájan jól járnánk: nézők, előadók és legfőképpen az alkotók, akiknek vásárra viszik a bőrét. (Hasonló érzésem támadt a második részben, az Állami [Népi] Együttessel ismert *Kartali bukást* szemlélve.)

Az igazi feloldódást a második félidő hozta meg Molnár *Zempléni táncai* és Janek *Zene* című művével. Azon túl, hogy újra meggyőződhattunk mindkét koreográfia értékeiről, igazi, jó tolmácsolásban kerültek színpadra. Széll Márta *Forgatósa* és Timár *Kartali bukása* után a műsor mezősegi összeállítással fejeződött be; a vajdakamarási és a korcsos egységes, szép összefonódással adott megfelelő záró hangulatot.

A néptáncos növendékek ezen a műsoron a közönség előtt is jól vizsgáltak. További sorsuk, művészi munkájuk eredményessége nemcsak tőlük függ. Befogadó együtteseik, leendő kollégáik is sokat tehetnek, hogy megtanult hivatásukat eredményesen hasznosítsák.

1984, balett

Az évfolyam tagjai: Afonyi Éva, Bihari Katalin, Galambos Lilla, Loósz Krisztina, Nagy Anikó, Pávics Judit, Rujsz Edit, Szabó Ildikó, Szabó Ottilia; Ábrahám Zoltán, Balogh Béla, Dér Gábor, Kvasz Csaba, Lencsés Károly, Márkus Tibor, Nagy István, Németh Attila. Évfolyamvezetők: Handel Edit, Havas Ferenc.

Major Rita kritikája³⁵²

Az Állami Balett Intézet végzőseinek bemutatkozását minden évben nagy várakozás előzi meg. Különösen így esett ez az idén, minthogy utoljára két éve láttunk balettvizsgát, és nem is akármilyet.

Ebben az évben nagy létszámú évfolyam, kilenc lány és nyolc fiú vizsgázott. Mestereik, Handel Edit és Havas Ferenc mellett számos operai balettművésziünk működött közre betanításukban. Átgondoltan szerkesztett, arányos műsorok a két eltérő stílusú egyfelvonásos közé ékelt kettősökkel jó benyomást keltett.

Egyetlen vizsga-bemutató alapján persze nehéz megjósolni, kiből mi lesz, még akkor is, ha a mesterek igyekeznek mindenki számára az egyéniségének, felkészültségé-

³⁵² Megjelent: Major Rita: Vizsgakoncert az Erkel Színházban = Táncművészet, IX. (XV.) évf. 9. szám, 1984. szeptember, 4–6. o.

nek leginkább megfelelő szereplehetőséget nyújtani. Annyi mindenestre bebizonyosodott, hogy ha nem is látványos virtuozitású, de jó adottságú, jól képzett művészjelöltek kerültek ki az intézetből.

A koncertműsor első részében a *Chopiniana*, Fokin balettje került színpadra. Nem könnyű próbatétel, nemcsak technikai igényessége, hanem szigorú stíluskövetelményei miatt is. Meglátszott: a betanító Éhn Éva és Som Gizella igen nagy figyelmet fordított arra, hogy minden a helyén legyen, a „szilfid-mozdulatoktól” a csoportalakzatokig. A romantikus formanyelv tolmácsolása többé-kevésbé sikerült is, de ugyanakkor kissé iskolás maradt, és a tempóbeli disszonanciák megtörték a balett harmóniáját. Ez utóbbiban a Fráter Gedeon vezette zenekart is hibásnak éreztem.

A szólisták megtanulták a stílust, de úgy tűnt, még nem tudták igazán magukévá tenni. Talán csak Márkus Tibor alakítása kivétel, akinek egyéniségéhez, alkatához egyaránt jól illett az álmodozó líraiság. Szép, puha ugrásai, muzikalitása, nyújtott vonalai pedig feledtetni tudták táncának apró bizonytalanságait. Tetszett még Galambos Lilla, különösen a Márkussal táncolt *Cisz-moll keringőben*, ahol lehámlott róla a *Prelűd*ben még kissé zavaró személytelenség, és ahol még jobban érvényesült plasztikus karmunkája. Szépen sikerült a súlytalanul lágy emelések sorozata. Bihari Katalin nem lírai alkatú, kötöttebb mozgású táncosnő. A *B-dúr mazurka* színpadot átszelő, lendületes diagonál jetéi előadásában lelassultak, és – akárcsak a fürgeséget igénylő színpadi futások – elvesztették dinamikus jellegüket. Tetszetősek és stílusosak voltak azonban hosszan kitarított, elnyújtott arabeszkjei. A harmadik női szólista, Szabó Ildikó finoman, bár kissé kötelességszerűen táncolt, ugyanúgy, mint a két szilfid szerepében Loósz Krisztina és Pávics Judit.

A „besegítő” alsóbb, VI., VII. és VIII. évfolyamosok precíz munkája nyomán a csoportképek nagyban hozzájárultak a kellő hangulati hatáshoz.

A második rész műsorában szereplő kettősök közül összességében a modern részletek keltettek jobb benyomást. Pávics Judit és Nagy István *A cédrus* pas de deux-vel igazi művészi élményt szerzett. Kissé erőteljesebb alkati felépítése ellenére is Nagy István puha, lágy mozgásán könnyen felfedezhettük Lőcsei Jenő betanítói munkájának nyomait; Pávics Judit gazdag érzelmi töltéssel formált dekoratív Fekete asszonyt. Tiszta tánc Szumrák Vera munkáját dicséri.

A másik modern kettős, Seregi *Airje* ugyancsak méltó előadókra talált Nagy Anikóban és Kvasz Csabában. Nagy Anikó alkatából adódóan is inkább a kortárs darabok tolmácsolására predesztinált. Hivalkodásmentesen tud maga körül atmoszférát teremteni. Kvasz Csaba jó megjelenésű, biztos technikájú táncos, kiérlelt, felnőtt stílusérzékkel. Külön ki kell emelni pontos össz munkájukat, egymásra hangoltságukat, amelyben jelentős szerepe lehetett a betanító Kaszás Ildikónak is.

Érdekességnek számított a *Graham Studies* című modern pas de trois, amelyet Ymme Dahlberg, az intézet vendégtanára tanított be. A hatásos világítási effektusokkal is kiemelt táncszám műsorra tűzése szintén bizonyította, hogy a Graham-technika végleg polgárjogot nyert az intézeti tananyagban. És, hogy ez a növendékeknek sincs ellenére, azt igazolta Loósz Krisztina, Szabó Ottilia és Lencsés Károly, akik nagy kedvvel adták elő a rugalmas hullámzó-csavarodó elemekből felépülő mozdulatsorokat.

A műsorban szerepelt a kubai A. Mendez koreográfiája, a *Babák* című kettős is. Már maga a választás is figyelemre érdemes, mivel a technikára és előadásmódra egyaránt ható egyéni stílusvilág még a rutinos táncosoknak sem egyszerű feladat. Elő is fordultak apró technikai elégtelenségek. Szerepformálásban azonban Szabó Ildikó igazán remekelt; itt bizonyította a *Chopinianában* hiányolt előadói képességét. Partnere, Ábrahám Zoltán nem tudott annyira felszabadultan játszani, de ígéretes forgás- és ugráskészséget tanúsított. Érdemes megemlíteni a betanító Metzger Márta és Erdélyi Sándor nevét.

A klasszikus kettősök közül *A kalóz* híres pas de deux-je Afonyi Éva és Balogh Béla előadásában (Szőnyi Nóra és Keveházi Gábor betanításában) kevésbé sikerült, mint a márciusi Táncfórum-beli³⁵³ bemutatkozáson. A most is szép emelések, Afonyi tiszta pózai, Balogh erőteljes, magas ugrásai a bizonytalanságok ellenére is meggyőztek a két fiatal táncos tehetségéről.

Gajane és Armen kettősét Bihari Katalin és Németh Attila táncolta, Menyhárt Jacqueline és Havas Ferenc betanításában. Bihari a karakteresebb szerepben már sokkal otthonosabban mozgott, egyénisége jobban kibontakozhatott. Biztos, tiszta spicctechnikája újra felhívta magára a figyelmet. Németh Attila rokonszenves Arment alakított, szép erőteljes ugrásokkal, lendületes forgásokkal, s közben kitűnő partnernek is bizonyult.

A klasszikus részletek sorából kiemelkedett a *Csipkerózsika* nagy pas de deux-je, Rujsz Edit és Dér Gábor előadásában. (Betanítók: Kun Zsuzsa és Havas Ferenc.) Rujsz az évfolyam legbiztosabb klasszikus iskolázottságú táncosnője. Tisztaságra és stílusra egyaránt törekszik, alakítását személyiségének sugárzása emeli a többiek fölé. Dér Gábor elegáns partner.

A műsort záró Seregi-mű, a *Változatok egy gyermekdalra* – úgy tűnik – visszatérő eleme a vizsgakoncertek műsorának. Csalóka ez a balett, mivel kiváló táncos feladatokat kínál, és a legalkalmasabbnak látszik arra, hogy a végzős növendékek egy kerek egész kortárs darabban próbálják ki tehetségüket. Erre a célra az egyfelvonásos valóban megfelelő, csakhogy az előadók „generációváltásával” a mű eredeti mondanivalója, hangulata vész el, illetve alakul át, mert a gyermekkort felidézők, az emlékezők még maguk is többé-kevésbé gyerekek. Ugyanakkor – bár ez távol áll az eredeti alkotói szándéktól – a vizsgakoncerten, amely valóban a gyermek- és felnőttkor fordulópontja, mégis valamilyen igazolást nyer a darab junior felállású bemutatója. Mindenki felszabadultan és jól táncolt, egy kicsit egymásnak is örülve. Az egyenletes színvonalú teljesítményből senkit sem lehet külön kiemelni: Galambos Lilla, Kvasz Csaba, Rujsz Edit, Németh Attila, Loósz Krisztina, Dér Gábor, Nagy Anikó, Balogh Béla, Afonyi Éva és Lencsés Károly egyformán színvonalasan táncolt.

³⁵³ Táncfórum: 1981-ben alakult, befogadó színház jellegű rendező szervezet, a mai Nemzeti Táncszínház jogelődje.

Jól megszerkesztett, változatos műsorban mutatta be képességeit az Állami Balett Intézet szokatlanul nagy létszámú végzős évfolyama; kilenc lány és nyolc fiú növendék. S ezzel már félig-meddig nyert ügye is volt a vizgázónak, hiszen a szórakoztató színházi estét az izgatott anyukák és apukák lelkes seregén kívül az egyéb érdeklődők és a szakma aprajaja-nagyja is egyaránt lelkesen honorálta.

Mégis, a műsor konkrét elemzése előtt, a fiatalokat felnevelő mesterekről és a betanító operaházi művészekről szükséges néhány szót ejteni. Legelőször is a fiúosztályt mindössze két esztendeje vezető Havas Ferencről. Igazság szerint – ha a háttérből is – ő volt a vizsgakoncert igazi sztárja. Nemcsak azt tanította meg, ami a szakmai kiképzés során megtanítható (és nem is egyedül az ő érdeme a képzés, hiszen hét éven át Gál Jenő alapozta meg tudásukat), Havas átplántálta gyönyörű kéz- és kartartásait, mozgásának attraktív eleganciáját, és ami a legfigyelemreméltóbb: áradó művészlélkét is átsugározta mind a nyolc növendékébe. Senki közülük nem mozdult meg belső fűtöttség nélkül, senki sem hatott iskolásan preparáltnak. A lányosztályt vezető Handel Edit, az egykori jeles pécsi táncosnő, balettoktatói és művészpédagógusi értelemben nem ért el középszerűnél magasabb eredményt. Úgy tetszik, erejéből nem tellett az egész osztályra kiterjedő figyelemre, egy-két növendékre tudott csak hangsúlyosabban koncentrálni, és még náluk is sokat nyomott a latban az egyes betanító művészek jól felismerhető munkája.

Itt kell megjegyezni: nem sokszor fordult elő, hogy balettintézeti vizsgán nemcsak tanárok, koreográfusok és asszisztensek tanították be a repertoárdarabokat, hanem kívülük számos olyan operaházi vezető szólista, aki ezeket a műveket sikerre vitte. Kiemelkedett a betanítók közül *A cédrus* kettősét szívvel-lélekkel és nagy szakértelemmel betanító Szumrák Vera, illetve Lócsei Jenő munkája, s a Metzger Márta – Erdélyi Sándor párosnak köszönhető *Babák* formailag és tartalmilag egyaránt nagyszerű színpadra állítása. Külön szót érdemel a már régebben gyakorló pedagógus, Kun Zsuzsa poentírozásokra ügyelő, szellemileg is kimunkált *Csipkerózsika*-betanítása és a mindig lelkiismeretesen, pontosan dolgozó Éhn Éva munkája a műsornyitó *Chopinianában*. A mesterekkel kezdeni, úgy gondolom, ezúttal azért is indokolt, mert fontos tényezőkre hívja fel a figyelmet, melyekből az intézet újdonsült főiskolai státusát³⁵⁵ érintő következtetéseket lehet levonni.

A vizgázó növendékek többféle műfajban és stílusban mutatkoznak be. A neoromantikus *Chopiniana* hangulati kiválmái a legnagyobb társulatokat is próbára teszik, nemhogy kezdő művészeket. Mégis élménykeltő előadást nyújtottak. Stíláris szempontból ugyan csupán Galambos Lilla *Prelúd*-előadása és *Cisz-moll keringője* ütötte meg a mértéket. Megjelenésétől feltűnést keltett viszont az egyetlen férfiszereplő, Márkus Tibor teljesen színpadképző alakítása. Személyében reménykeltő klasszikus táncost ismerhettünk meg.

³⁵⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Erkel Színházban = Magyar Nemzet, XLVII. évf. 157. szám, 1984. július 6., 6. o. A szerzőtől angol nyelven: Gelencsér Ágnes: Graduation of Ballet Dancers = Hungarian Dance News, 1984. No. 5–6., 3. o.

³⁵⁵ Az Állami Balett Intézetet 1983. szeptember 1-jén emelték főiskolai rangra.

A műsor középészének koncertszámai általában hatásosak voltak. A fentiekben már méltatott férfi táncosok közül alig lehet kiemelni valakit, valamennyien olyan tehetségesek. Vannak persze itt-ott alkati és technikai fogyatékságaik, mégis több esetben szólista szintű élményt nyújtottak. Talán nem igazságtalanság külön is megemlíteni Balogh Bélát, Németh Attilát és a feltűnően jó színpadi megjelenésű Kvasz Csabát. Együttes dicséretet érdemel a *Csipkerózsika* pas de deux-jének pontos, attraktív balerinája, Rujsz Edit és kitűnő partnere, Dér Gábor, valamint a *Babák* remekül játszó szólistái: Szabó Ildikó és Ábrahám Zoltán. Ahogy az utóbbiak Alberto Mendez kétszemélyes melodramáját előadták, minden további nélkül beillene az Operaház kubai műsorába. Kívülük még *Cédrus*nak rezdülésnyi pontossággal kivitelezett, érzelemgazdag kettőséért Perjés Juditot és Nagy Istvánt illeti elismerés. S végül, régen aktuális probléma megoldását tükrözte a *Graham Studies* című koreográfia műsorra tűzése, melyet az intézet holland moderntánc-oktatója tanított be. Szereplői: Loósz Krisztina, Szabó Ottilia és Lencsés Károly szép, laza mozgásvonalakkal oldották meg stíláris feladatukat.

Egyetlen darab nem illik a vizsgaelőadásokhoz sehogyan sem, a lassan éppen ezen polgárjogot nyerő Seregi–Dohnányi *Változatok egy gyermekdalra* című egyfelvonásos táncmű. Ez a sziporkázóan szellemes, pergő komponált, csupa érzelem balett attól vált azzá ami, hogy meglelt emberek (az ősz és kopaszodó Havas, a tömzsi és szemüveges Sterbinszky, az enervált szépasszonyt alakító Pártay stb.) egy dallam kapcsán felidézik gyermekkoruk játékos világát, felöltik emlékezetükben suta kamaszkoruk, majd háborús veszteségeik és újrakezdéseik ideje. Seregi kortársainak egy darabka történelmét, életérzését tükrözi tehát a mű. Mindez alig felseződött szereplőkkel más értelmet kap. Őszintén szólva, nem egészen világos értelmet. Ha ettől – a jó betanítás és előadás relatív érdeme miatt – el lehetne tekinteni (de hát hogyan is lehet?), akkor az új „mondanivaló” azt a megjegyzést váltaná ki: ügyesen táncoltak a fiatalok egy mókás összejövetelel.

Az Operaház zenekarát Fráter Gedeon – a vizgázók sikerét szem előtt tartva – nagy figyelemmel és az odaadó igazodás óriási gyakorlatával vezényelte.

Kaán Zsuzsa kritikája³⁵⁶

Az Erkel színházi vizsgakoncerten tizenhét magyar balettnövendék fejezte be táncművészeti tanulmányait, és tette fel a koronát életének arra a kilencéves korszakára, amit az Állami Balett Intézet különféle balett- és osztálytermeiben töltött el. Tizenhét balettnövendék, akiket ezalatt az idő alatt nem vagy szólistának vagy kartáncosnak képeztek ki (de sokszor és hányan fogalmazzák meg rosszul a célt!), hanem egyszerűen csak olyan táncművésznek, aki tökéletesen elsajátította a klasszikus balett technikáját, mellette pedig a történelmi társastáncok és egyéb más táncípusok (néptánc, karaktertánc, modern tánc stb.) technikáját, s a megfelelő stílusokat. Továbbá olyan táncművésznek-balettművésznek, aki mindezeket testében-mozdulataiban – potenciálisan – a legmagasabb

³⁵⁶ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Tizenhét táncművész vizsgája = Népszava, 112. évf. 156. szám, 1984. július 5., 6. o.

művészi fokon birtokolja, s ha kell, egy-egy hivatásos együtteshez szerződve, az adott repertoár balettekben reprodukálni is tudja.

A vizsgakoncert ezért nemcsak a szakmai tanulmányok záróakkordja, hanem a művészpálya első állomása is. Ráadásul az elsajátított táncművészet, stílusismeret, atmoszférateremtés, a közönségre hatni tudás, egyáltalán: a táncban művészként való megnyilvánulás első, igazi próbája, a színpad birtokbavételének első lehetősége. Megannyi kegyetlen bukta, ami a végzős növendéket ezután színpadi pályafutásának minden előadásán végigkíséri. Nem hiába vallották mestereik, Handel Edit (a lányoké) és Havas Ferenc (a fiúké): az igazi iskola a színpad! Hiszen csak ott derülhet ki, hogy tanítványaik közül ki mire képes.

Vizsgájuk első tanulsága, hogy koncentrálni mindnyájan remekül megtanultak: a túlbuzgó közönség értetlen viselkedése, amellyel tönkretapsolták a produkciókat, látzólag egyiküket sem zavarta meg. A második, hogy egyelőre az életkorukhoz, életérzéseikhez közelebb álló feladatokat tudják megoldani. Ezért volt telitalálat számukra a Seregi–Dohnányi-féle *Változatok egy gyermekdalra* című modern balett kiválasztása és betanítása. (És kevésbé sikerült a századelő újromantikus táncműveletének, a fokini *Chopinianának* az interpretálása.)

Tizenhetük közül persze több olyan is akadt, aki máris felmutatott értékes művészi kvalitásokat, és volt, aki „egyelőre” csak biztos felkészültségéről győzött meg. A koncertszámok sorrendjében: ilyen korrekt produkció volt a *Gajane*-kettős (Bihari Katalin s Németh Attila tiszta, stílusos előadásában); Seregi László *Cédrus*-pas de deux-je különösen második részében hozott felizzó, bensőséges érzelmeket a dekoratív Pávics Judit s a mutatós Nagy István alakításában. Báj, kellem és technikai biztonság áradt Rujsz Edit *Csipkerózsika*-variációjából, és egész színpadi jelenlétéből; míg a tökéletes partneri összhang és összjáték iskolapéldáját a kubai Mendez: *Babák* című kettősében a pikáns-pajkos Szabó Ildikó s a tehetséges, önironikus Ábrahám Zoltán teremtette meg.

Kenessei András kritikája³⁵⁷

Szokás szerint vizsgaelőadással vettek búcsút a végzős balettnövendékek az intézettől, s ezzel a fellépéssel léptek be – szinte jelképesen – a felnőtt művészek társalmába. Korábban a vizsgaelőadások hagyományos színhelye mindig az Operaház volt, s csak az átépítés idejére költözött át a mindenkori vizsgaelőadás az Erkel Színházba. (Ha emlékezetem nem csal, az utolsó, operai vizsgaelőadás annak az évfolyamnak jutott, amelynek tagjaiból a Győri Balett alakult meg.)³⁵⁸ Az újabb, az Erkel Színházban tartott vizsgaelőadások hagyományához viszont az tartozik, hogy az évad utolsó, mondhatni ráadás-előadása az övék. S még mindig az Erkel Színháznál maradva, érdemes arról említést tenni, hogy a két és fél ezres nézőtér – az erkély felétől eltekintve – zsúfolva volt; ez pedig legalább 1800 nézőt jelent. Vagyis nagy érdeklődést.

³⁵⁷ Megjelent: Kenesei András: Vizsgaelőadás az Erkel Színházban. Táncművészek a jövőnek = Magyar Hírlap, 17. évf. 163. szám, 1984. július 13., 6. o.

³⁵⁸ Téves állítás: nem az 1979-ben, hanem az 1980-ban végzett évfolyam volt az utolsó operaházi vizsga.

Ami most már a művésszé avatott növendékeket illeti, első pillantásra is feltűnő, hogy milyen nagy számban végeztek a két, párhuzamos osztályban. Handel Edit irányítása alatt kilencen, Havas Ferenc vezetésével nyolcan kaptak diplomát. De talán nem véletlen a végzősök ilyen – viszonylagosan – nagy száma, hiszen a látottak alapján megállapítható, hogy a növendékek tudásának átlagszínvonala magas; kicsi a szóródás; a legtehetségesebbnek ítélt és a legkevesebb elismerést aratott táncos produkciója közt nem volt nagy különbség.

A vizsgaelőadásoknak is megvan a maguk – ugyancsak hagyományos és kialakult – koreográfiája, forgatókönyve. Ez a hagyomány eléggé erős, de az Állami Balett Intézet vezetésének rugalmassága és alkalmazkodóképessége következtében az előadás műsora követi a kor szellemét, hasznosan kapcsolódik az Operaház balett-társulatának repertoárjához és a lassan, de biztosan változó igényekhez. Annyit kell tudni erről, hogy az operaházi balett mindenkor műsorában fel szoktak lépni a növendékek, hagyományosan a klasszikus balett némelyikében, de nemcsak ott, ahol gyerekszereplők kellenek. S annyit is érdemes tudni, hogy a balettrepertoár korszerűsödésével, a klasszikus balettek mellett egyre gyakrabban feltűnő modern stílusú balettek gyakoribbá válásával, mind többször vizsgáznak a végzős növendékek azoknak a baletteknek a részleteivel, amelyek még a befutott művészek számára is újak, érdekesek; alkalmasint olyanokkal is, amelyeket csak a megelőző évadban mutattak be, s a betanító balettmesterek (Operaházunk kiváló szólistái) még maguk is csak húsz-harminc alkalommal táncolták. Klasszikus stílusú koreográfiának azonban mindenképpen, s kötelező jelleggel kell lennie a vizsgaelőadás programjában; lehetőség szerint olyan egyfelvonásosnak vagy nagyobb mű felvonásának, amelynek előadásakor le lehet mérni: hogyan sajátították el a növendékek az alapokat, milyen a technikai képzettségük, mire képesek. Mert ezt a modern balett pápai sem vitatják: minden balettnak a klasszikus az alapja, a mércéje.

Természetesen a táncosnak is. Táncolj klasszikust, megmondom, mit érsz – vallhatnák a szakemberek, tegyük hozzá, joggal. Nemcsak azért, mert a magyar balettktatás a klasszikus balett oktatására épül fel; természetesen ezért is. Ám a ki nem mondott, le nem írt, de nyilvánvalóan tudott és igaz megállapítás abban az értelemben is igaz, hogy a klasszikus baletten iskolázott és felnőtt táncosok kiválóan megállják a helyüket a legkülönbözőbb klasszicista és modern stílusú balettek koreográfiáit eltáncolva. Nem véletlen, hogy a világ legjobb táncosai közülük kerülnek ki, keleten és nyugaton egyaránt.

A mostani vizsgaelőadás klasszikus vizsgadarabja a Chopin zenéjére írt világhírű Fokin-koreográfia volt, a *Chopiniana*, az Operaház régi, hálás repertoárdarabja, amely hat növendéknek tette lehetővé (a kart alkotó alsóbb évfolyamos lányokkal együtt), hogy bizonyítsák klasszikus iskolázottságukat: Bihari Katalin, Galambos Lilla, Loósz Krisztina, Pávics Judit, Szabó Ildikó és Márkus Tibor kellemes benyomást keltett. Mindenekelőtt azért, mert felnőtt művészhez méltóan adták elő a koreográfiát, teljes értékű élményt szereztek. A legtöbb, amit talán ilyenkor meg lehet állapítani: nem volt érezhető, hogy a közönség vizsgaelőadást lát, végzős növendékekkel. Legfeljebb a vájt fülűek figyelhetek fel arra, hogy az Operaház zenekarát vezénylő Fráter Gedeon (a vizsgaelőadások hagyományos karmestere) kicsit lassúbbra veszi néhol, a nehezebb részeken a tempót.

Az igazi megmérettetés azonban a vizsgaelőadások koncertrésze, melynek során gálaszerűen vonulnak fel a táncosok. Itt van lehetőség arra, hogy akiknek nem jutott szerep a klasszikus felvonásban, egy szép pas de deux-vel hívják fel magukra a figyelmet, vagy ha már bizonyíthatták technikai képzettségüket, akkor egy modern darab részletében mutogathassák oroszlánkörmeiket. Ez az igazi ki mit tud, amelyben a végzős növendék (kezdő művész) ország-világ tudtára adhatja: mit ér ő mint szólótáncos. Mert ezek a koncertszámok kivétel nélkül nagyszerű szólístafeladatok. S ezekben tündökölni lehet néhány percre, még ha a pálya másfelé tér is el, mert a növendék nem az Operaháznál kapott szerződést kezdő művészként, s ha ott kapott is, évekig a második quadrille-ban lesz a helye, a hátsó sorok valamelyikében, szólószerepről legfeljebb álmodhat. De ezen az estén ő a főszereplő. Ilyen minőségben láthattuk Afonyi Évát és Balogh Bélát *A kalózban*, Bihari Katalint és Németh Attilát a *Gajanében*, Pávics Juditot és Nagy Istvánt a *Cédrusban*, Loósz Krisztinát, Szabó Ottiliát és Lencsés Károlyt a *Graham Studiesben*, Rujsz Editet és Dér Gábort a *Csipkerózsika* Grand pas de deux-jében, Nagy Anikót és Kvasz Csabát az *Airben*, valamint Szabó Ildikót és Ábrahám Zoltánt a *Babákban*; a betanítók közt Operaházunk közelmúltbeli és mai szólístái, Kossuth- és Liszt-díjasok, Kiváló és Érdemes Művészek, valamint egy holland vendégkoreográfus.

A vizsgaelőadás befejező részében tízen kaptak feladatot, Seregi László néhány évvel ezelőtt bemutatott koreográfiájában, a Dohnányi zenéjére írt *Változatok egy gyermekdalra* címűben. Ez azért jó választás, mert öt párosnak biztosít szólószerepet, teljesen egyenrangúan. A mű színvonalas előadása mellett feltűnő volt, hogy a fiúk milyen biztonságosan emelnek; visszamenőleg is, az első két részben. Bizonyára osztályfőnöküknek,³⁵⁹ Havas Ferencnek köszönhetően, aki a legjobb emelő magyar szólótáncos, és évek óta az emeléstani intézeti tanára.

Diplomával a zsebében reménységekre feljogosító évfolyam kezd ismerkedni a pályával, az étellel.

Fodor Lajos kritikája³⁶⁰

Az Erkel Színházban lezajlott vizsgaelőadás alapján, az idén kilenc táncosnő és nyolc táncos kapott diplomát az Állami Balett Intézettől. Kilenc év keserves és izgalmas, félelemmel és álmokkal teli, testet-lelket gyötörve szépítő munkája, tanulása áll mögöttük: a gyermekkor, a serdülés és az első felnőtt gondok évei. Megéri-e ez annak, aki talán pályája végéig névtelen tagja lesz a karnak?

Mesterük, Havas Ferenc véleménye: a karba is kitűnően képzett művészek kellene. Ez az érem egyik fontos oldala. A másik – hogy a táncosok ne keseredjenek meg az elvesztett gyermekkorra gondolva, majd életük derekán – társadalmi felelősséget vet fel:

³⁵⁹ Helyesen: évfolyamvezető balettmeisterüknek.

³⁶⁰ Megjelent: Fodor Lajos: Mindegyikükből minden lehet. Felelősség a jövő táncosaiért. Tizenheten kezdik a nehéz pályát = Esti Hírlap, XXIX. évf. 155. szám, 1984. július 3., 2. o.

– a szülők felelősségét, akik engedték, rábeszéltek vagy éppen kényszerítették gyermeküket erre a pályára, kiteve őket a felvételi vizsgák korai kudarcélményének, éveken át a kisergettetés félelmének, majd a pályakezdés, s utána a sikerszomj szorongásainak;

– a főiskolai rangú intézet felelősségét, ahol az elbírálást a művészet kegyetlen igényei diktálják, s ahol a sorozatos sorsdöntő kudarccokat mégis, vagy éppen ezért, mély emberiséggel, minden kis lélekért aggódó jóakarattal kell kezelni;

– a társulatok felelősségét, ahol a művészi célkitűzésekből nem maradhat ki az a kötelezettség, hogy mindenki lehetőséghez jusson legjobb képességeinek megmutatására, a keservesen szerzett tudásának és igyekezetének megfelelő feladatokra;

– az egész társadalom felelősségét, hogy akikkel szemben gyerekkoruktól ilyen szigorú követelményeket támasztott, azoknak megfelelő művészi munkakörülményeket és emberséges életviszonyokat is biztosítson.

Nem lehet elbírálni egyetlen műsor néhány perces szereplési alapján, hogy ki mit ér, és mit ígér a most végzett tizenhét fiatal közül. Voltak a vizsgától, az első nagy nyilvánosságtól erősebben és kevésbé gátoltak. Ezt a különbséget a rendszeres szereplések rövid idő alatt akár visszajára is fordíthatják. Mindegyikük jobban érezte magát azokban a feladatokban, melyek saját, fiatal életérzéseik kifejezésére nyújtottak alkalmat, semmint az egyre merevedő klasszikus hagyományok leckeszerű folytatásában. Ha Rujsz Edit az utóbbiakban is kitűnt, az a betanító (s ezzel saját ifjúságát is élénk idéző) Kun Zsuzsának éppúgy tulajdonítható, mint a vizsgázó és partnere, Dér Gábor sokoldalú képességének és képzettségének. A többiek inkább a kevésbé akadémikus táncolásban nyújtottak főlzabadt, élvezetes produkciókat.

A hágai Ymme Dahlberg készítette *Graham-tanulmányban* Loósz Krisztina, Szabó Ottilia és Lencsés Károly magabiztossága és üdítő közvetlensége az est legkellemesebb percei közé tartozott. A kubai Mendez híres babáit Szabó Ildikó és Ábrahám Zoltán a technikán jóval túlmutató szellemességgel keltette életre. De semmiben nem találkozott olyan szerencsésen a növendékek iskolázottsága és friss szelleme, mint a szemlátomást élvezettel táncolt Seregi-darabokban. Pávics Judit és Nagy István fiatalsága persze, túl egészséges *A cédrus* érzékiségéhez és sérült lelkeségéhez, mégis érezték és éreztetni tudták azt. Nagy Anikót és Kvasz Csabát már mélyebb szféráig juttatta a Bach-muzsika nyomvonalán szótt, szépen élénk tárt mozgásfolyamat. A záró darabban (Dohnányi kompozíciójára) öt párnak is alkalmat kínál Seregi László tehetségük és tudásuk, technikai és kifejezőképességük bizonyítására, köztük a még nem említett Galambos Lilla, Afonyi Éva, Németh Attila és Balogh Béla számára. Az érdekelt szakembereknek bizonyára sokat árult el Márkus Tibor és Bihari Katalin produkciója a sápadt szépségű *Chopinianában*, de a néző örült volna, ha nekik is jut valami a maibb szerepekből. Hiszen Bihari már a *Gajanében* egészen másként hatott.

Ettől a vizsgától függetlenül, még mindegyikükből minden lehet. Itt most csak egy derült ki teljesen meggyőzően: hogy Rujsz Edit és Balogh Béla rendelkezik valami tanulhatatlannal. Táncolás közben szuggesztív sugarakat bocsát ki a szemük, sugárzik egész alkatuk. A művészet fluidumával érintenek meg, töltik be a színpadot, sőt, az egész színházat. Ezt kell bennük megőrizni, s a többiekben fölgyújtani – őszől Budapesten, Pécsen, Győrön.

1985, balett

Az évfolyam tagjai: Balaton Regina, Barkóczy Krisztina, Castillo Dolores, Dudás Csilla, Hátszegi Erika, Lippai Andrea; (ifj.) Nagy Zoltán, Oláh László, Szakács Tibor. Évfolyam-vezető: Sebestény Katalin.

Major Rita kritikája³⁶¹

Az 1984/85-ös táncművészeti évadot – mint az már szokás – most is az Állami Balett Intézet végzős növendékeinek vizsgakoncertje zárta. Az idén Sebestény Katalin kilenc tanítványa (hat lány és három fiú) fejezte be tanulmányait az intézetben. Június 19-én háromrészes műsorral léptek a közönség elé, hosszú idő után ismét az Operaházban.

A programszerkesztés a korábbi évek hagyományait követte: teljes mű, részlet és koncertszámok szerepeltek az összeállításban. Az első részben a *Giselle* második felvonása került színpadra Pártay Lilla, Dózsa Imre és Kékesi Mária betanításában. A címszerepet táncoló Balaton Regina már korábban, számos kortárs és klasszikus szólószerepben bizonyította ígéretes tehetségét. Mivel ritkán fordul elő, hogy egy növendék felnőtt rangú feladatokkal vizsgálzzék, fellépését különös érdeklődés kísérte. Balaton Regina ideális *Giselle*-nek bizonyult. Hivalkodásmentesen, külsőséges eszközök nélkül keltette életre a túlvilági lányalakot. Tánacának finom vonalai, szépséges karmunkája, éteri sápadtsága még hitelesebbé tette technikailag is tökéletes szerepformálását. Ebben az egyetlen szerepben táncolt, mégis az előadás legemlékezetesebb élményét nyújtotta. Méltó partnernek bizonyult mellette az évfolyam másik kiemelkedő tehetsége, Nagy Zoltán,³⁶² igen előnyös táncos adottságokkal. Szép ugrásain és forgásain túl színészi játékaival is színpadi érettséget tanúsított. Összehangolt partneri munkájukat tetszetős emelések, stílusra érző, rezdüléseiben is kimunkált adagio-részek dicsérték. Teljesítményük mellett bizony jóval színtelenebbnek hatottak a többiek alakításai.

Lippai Andrea Myrtha szerepében megpróbált hideg és könyörtelen lenni, és bár a technikai követelményeknek többé-kevésbé sikerült eleget tennie, nem tudott igazi villikirálynővé válni. A magas, nyurga Szakács Tibor kissé ügyefogyott Hilariont formált, noha kétségtelenül nehéz helyzetbe került azzal, hogy az első felvonás előzményei nélkül, mindjárt a függöny felgördülése után először neki kellett színpadra lépnie, a figyelemkeltésre nem sok lehetőséget adó szereppel. A két „fő” villi, Barkóczy Krisztina és Hátszegi Erika precízen táncolt. Úgyesen működtek közre a VI., VII. és VIII. évfolyam leány-növendékei, akiknek fontos feladat jutott a csoportképek egységes kivitelezésében. Érdekes színfoltként hatott közöttük néhány színes bőrű villi-lány megjelenése.

A második részben a növendékek közismert koncertszámokkal mutatkoztak be. Elsőként a hamarosan ismét repertoárra kerülő *Bahcsiszeráji szökőkút* c. balett első felvonásából láttunk részletet. Barkóczy Krisztina üde, kislányos Máriát formált, szép technikai megoldásokkal, de érzelmileg kissé egysíkúan. Partnereként a nyolcadikos Müller Ervin

³⁶¹ Megjelent: Major Rita: Végzősök koncertje az Operaházban = Táncművészet, X. (XVI.) évf. 9. szám, 1985. szeptember, 4–6. o.

³⁶² Utóbb: ifj. Nagy Zoltán.

még elfogódottan, de illúziókeltően táncolt. Lippai Andreának a villikirálynőnél jobban illett a karakteresebb „barátnő”-feladat, melyben érvényesíthette biztos spicctechnikáját, de akárcsak Myrtha-alakításából, ebből is hiányzott az egyéni szín, az önálló szerepelképzelés. A végzősök mellett résztvevő hetedikes, nyolcadikos növendékek korrekt teljesítménye is a betanító Menyhárt Jacqueline és Havas Ferenc érdemeit tükrözte.

Az ugyancsak vizsgáló Oláh László felkészültsége és alkati adottságai szerencsésen érvényesülhettek a *Tarasz Bulyba* Gopakjában. A fiatal táncos precíz, virtuóz tánca – saját érdemei mellett – szinte azonnal árulkodott Forgách József avatott betanítói munkájáról.

A V. Vajnonen által koreografált *Moszkovszkij-keringő* szintén szerepelt a műsorban, Menyhárt Jacqueline és Havas Ferenc betanításában. A technikai bravúrokra épülő kettős magas színvonalú, biztos tánc tudású művészeknek is kemény dió, hiszen csak akkor hatásos, ha bemutatásában könnyedség, magabiztosság, áradó lendület érvényesül. Dudás Csilla és Szakács Tibor előadásában ebből vajmi kevés valósult meg. Nem rendelkeznek még azzal a rutinnal, biztonsággal, hogy a kettős ne csak megtanult lépések többé-kevésbé pontos bemutatása legyen; többletként legfeljebb arcra fagyott mosolyra futotta. Más műben talán jobban sikerülhetett volna bemutatkozásuk.

A koncertdarabok befejezéseként a *Don Quijote* „nagy kettősét” Castillo Dolores és Nagy Zoltán adta elő. (A pas de deux-t Kun Zsuzsa és Havas Ferenc tanította be.) A fiatal táncosnő ereiben – mint azt neve is mutatja – spanyol vér folyik, így a koreográfia és előadó „találkozása” ilyen nézőpontból is érdekes árnyalatot ígért. Temperamentumos, stílusos előadása azonban inkább technikai kidolgozottságával hatott, különösen a szemet gyönyörködtető, tiszta forgások maradtak emlékezetesek. Castillo jó adottságokkal és biztos klasszikus felkészültséggel rendelkezik, és ezek az erények az egyéniségéhez illő koreográfiában még inkább kamatoztak. Mellette Nagy Zoltán hibátlanul, sőt nagyvonalú eleganciával táncolta a nehéz férfivariációt, és a kettős részekben ismét bizonyította, hogy kiváló partner. A variációk és a kóda között Hátszegi Erika szólófeladatát – ugyanebből a balettből – stílusosan, de a másik két előadó táncához képest kevesebb színnel és biztonsággal oldotta meg.

A koncertszámokban a zenekart Jármay Gyula dirigálta, és a fent felsorolt betanítók neve mellől méltánytalan lenne elhagyni Sebestény Katalinét, aki mint próbavezető oroszlánrészt vállalt a táncok csiszolásában, tökéletesítésében.

A vizsgaelőadást Fodor Antal egyfelvonásosa, a *Rossiniana* zárta. A végzősök közül ismét Nagy Zoltánt kell kiemelni, aki a romantikus, majd a virtuóz klasszikus stílusú feladatok után a modern elemekkel kevert, vidám hangvételi balettben is remekelt. Korábban már dicsért tánc tudása révén a nehéz technikai bravúrokat természetes könnyedséggel oldotta meg, játékkészségével is újra bizonyítva tehetségét. A női szólista, Castillo Dolores a rátarti kis primadonna szerepében még színesebb alakítást nyújtott, mint a *Don Quijote*-ben, és neki is lehetősége nyílt, hogy újra elbűvölje a közönséget pontos forgásaival, ugrásaival, tiszta vonalú pózaival.

A középső tétel két táncospárja, Dudás Csilla és Oláh László, valamint Venekei Marianna és Szakács Tibor ugyancsak kedvesen és jól táncolt, akárcsak a közreműködő alsóbb évfolyamos növendékek. A siker a betanító Fajth Blanka érdeme is.

Az elmondottak alapján is kiderült, hogy az idén végzett növendékek felkészültségének színvonala nem egyforma. Néhányuknak máris szép jövőt jósolhatunk, nevükkel bizonyára sokszor találkozunk majd. De a vizsgaelőadás csak kezdet, az igazi bizonyítás az elkövetkezendő próbatermi és színpadi hétköznapi feladata lesz.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁶³

Az intézeti vizsgák minden évben nagy várakozást keltenek szakmászerte, hiszen nem kisebb tét forog kockán, mint a hazai balettművészet jövője.

Nos, az idén Sebestény Katalin osztálya hangulatos „nosztalgia”-műsorával több oldalról mutatkozott be. A mesternő kilenc növendékből ketten – és ehhez igazán nem kell látnoknak lenni – rövidesen felkerülnek a hazai ranglista élvonalába. Balaton Regina már növendék korában hírnevet szerzett operaházi szólistafellépéseivel, s most *Giselle* II. felvonás címszerepében csillantotta fel és igazolta a tehetségéhez fűzött reményeket. Újabb kitűnő lírai balerinát elragadó „vonaltáncosnőt” nyer általa az Operaház balett-együttese.

A másik színpadkész tehetség, Nagy Zoltán³⁶⁴ úgyszólván mindent tud, ami egy klasszikus szólistától elvárható. Kiváló technikája, játékkészsége, fejlett színpadérzéke van, s a különböző stílusú feladatokhoz is kifogástalanul igazodik. Átütő erejű Albert gróf volt a *Giselle*-ben, a *Don Quijote* kettős technikai bravúrjait és a szerep eleganciáját pompásan oldotta meg, végül pedig Fodor Antal *Rossiniana* című egyfelvonásosában még humoráról is bizonyosságot tett. Ezekből ítélve máris várja a nehezen kiosztható összetett szerepek egész garmadája.

A két kimagasló növendéken kívül *A bahcsiszzeráji szökőkút* I. felvonásának részletében Barkóczy Krisztina alakított finoman légies Máriát, szépen kimunkált formai megoldásokkal, érzelmileg meg kissé éretlenül. És Castillo Dolores bizonyul jó technicistának több műsorszámában: a *Don Quijote*-ban, s főleg a *Rossiniana* III. tételének primadonna szerepében élénk temperamentumán kívül felvillantotta reményekre jogosító tehetségét is.

Annyit lehet bizonyosan megállapítani, hogy az évfolyamvezető Sebestény Katalin (és persze a növendékekkel korábban foglalkozó több más pedagógus) megtanította mindenféleképpen az ifjú táncosokat, ami kilenc év alatt megtanítható, művészi tehetséget azonban csak kibányászni és kimunkálni tudott, osztogatni semmiképpen. Így aztán az említettekén kívül a többi vizsgázó többé-kevésbé beleolvadt a VI–VII–VIII. évfolyamos növendékek keretül és pótlékuul szolgáló népes táborába.

Egyetlen műsorszerkesztési problémára érdemes talán mégis kitérni. Több esetben fordult már elő ugyanis, hogy iskolásan letranszponálva került színre a koncerteken egy-egy balett vagy balettrészlet, ami aztán szükségtelenül a gyengébb vonatkozásokra hívta fel a figyelmet. Ezúttal például nem volt szerencsés a kifejezetten technikai bravúrokra

³⁶³ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XLVIII. évf. 150. szám, 1985. június 28., 6. o.

³⁶⁴ Utóbb: ifj. Nagy Zoltán.

épülő, frappáns *Moszkovszkij-keringőt* kifelé mosolygó gyenge előadókra osztani. Csak akkor hálás vizsgaszám ez, ha kitűnően emelő fiú és könnyedén ugró lány akad az osztályban, hiszen valamikor a legjelesebb szovjet és magyar művészek tolmácsolásában láthattuk.

Mindent összevetve végül is nagyon jó vizsgát láttunk az idén. Nem lehet eléggé felbecsülni azt az eredményt, hogy a szokásos kis létszámú évfolyam képes volt kész, érett művészeket is kibocsátani. Jó, és amint a tapasztalat mutatja, feltétlenül követendő útnak látszik tehát az intézetvezetés évek óta szorgalmazott törekvése, a növendék-koncertek és egyéni fellépések meghonosítása. Az elengedhetetlen rutinszerzés egyedüli eszközei ezek, és emellett a művész-pedagógusok figyelmét (a terem-munkán túl) a színpadi felkészítés széles skálájára is folyamatosan ráirányítják.

Kaán Zsuzsa kritikája³⁶⁵

Nemrégiben operaházi vizsgakoncerten ismét szárnyára bocsátott egy évfolyamot az Állami Balett Intézet. Igaz, ők kilencen csak az egyéves szakmai gyakorlat és a főiskolai elméleti tanulmányok elvégzése után kapják meg a főiskolai diplomát, a vizsgakoncert azonban mindenképpen egy befejező, korszakzáró állomás az életükben. Arra a kilencéves szakmai képzésre teszi fel ugyanis a koronát, ami alatt – az intézet falai között – a növendékek színpadképes, s ha lehet, egyenesen színpadkész művészjelöltté kell válnia.

Az idei végzősök évfolyamvezető balettmesterének, Sebestény Katalinnak szívós munkával, a lazulást nem tűrő fegyellemmel sikerült elérnie, hogy a több hónapos próbák során jól előkészített, háromrészes műsort végül is megalapozott, színvonalas, s olykor kimagaslóan nívós teljesítmények fémjelezzék. És ez nem is volt könnyű feladat, hiszen – a vizsgakoncertek hagyományához híven – a végzősökon kívül több alacsonyabb évfolyamos növendék közreműködésével lehetett csak a maguk teljességében előadni az egyes balettjeleneteket.

A két nagyszabású műsorszám közül mindenesetre a *Giselle* II. felvonását adták elő hitelesebben a „gyerekbalerinák”: az estet záró *Rossinianában* viszont bármennyire is szorgoskodtak a kamaszfiúk, jelenlétüktől már-már komikus színezetet kapott a felnőtt férfiak számára komponált III. tétel.

A végzősök kiemelkedő tehetségei közül elsőként Balaton Reginát kell említenünk, aki már az elmúlt évadban olyan főszerepeket táncolt, mint a *Hamupipőke* című Prokofjev–Vinogradov-balett Tündére, mint *A cédrus* (Hidas–Seregi) Fehér múzsa vagy a Debussy–Kylial *Felhők* című kettős női szerepe, Dózsa Imre partnernőjeként. Balaton Regina tehát fejlett művészi érzékével, különlegesen szép, plasztikus vonalvezetésű táncával már nyolcadik évfolyamos növendékként szinte színpadkész balerinának látszott, mintha már nem is lett volna szüksége a további szakmai képzésre. A fizikai és pszichikai teljesítőképességet mégiscsak meghaladó feladatokkal járó túlterhelés jelentkezett azonban a kilencedik évben!

³⁶⁵ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '85 = Népszava, 113. évf. 153. szám, 1985. július 2., 6. o.

Szerencsére, a vizsgakoncerten sikerült ismét értékes, bensőséges alakítást nyújtania, noha egy hónapos kényszerpihenő után éppen csak „visszaállt a rúdhoz”. Giselle-ként mindenestre nem egy vizsgázó növendék, hanem egy magával ragadó ifjú művész benyomását keltette. Nem kétséges hát, hogy Balaton Regina hazánk, s akár a külföld balettművészetének egyik új csillaga lehet, hiszen máris két világnagyság: Eva Evdokimova és a bájos Susanne Farell törekénységét és érzékenységét juttatta eszünkbe. (Feltéve persze, ha a későbbiek során gazdálkodik önmagával!)

Partnere, az Albert herceget táncoló ifjabb Nagy Zoltán ugyancsak felhívta magára a figyelmet. Nemes, elegáns, férfias előadásmódjából és árnyalt, precízen kidolgozott színészi játékból azt tudtuk meg, hogy igazi „danser noble”-alkat, no és azt, hogy „lelke van”. A *Don Quijote* pas de deux-ben, az est második részének legvirtuózabb koncertszámában még azt is bizonyította, hogy van technikája is. A *Rossiniana* (Rossini–Fodor) című neoklasszikus balett férfi főszerepében viszont humorérzékét csillantotta meg, e három oly különböző feladat remek stílusinterpretációjáról nem is beszélve.

A *Don Quijote* női szerepében bravúros technikai felkészültségű, ragyogó stílusérzékű, vérbeli „terre a terre” táncosnő mutatkozott be: a spanyol származású Castillo Dolores, aki ugyan már Budapesten született, de mozdulataiban, temperamentumában (és megjelenésében is) tagadhatatlanul magán viseli származását. Legyezős variációjának izzó légköre sokat elárult ígéretes tehetségéről, s bár a *Rossiniana* kimerítő női szerepében kissé elfáradt, nem titkoljuk afeletti örömünket, hogy láttán úgy éreztük: a magyar balettszínpadon megszületett az új Lakatos Gabriella!

Ám joggal lehet elégedett a mesternő s a koncertet betanító másik nyolc balettmester a többiekkel is: *A bahcsiszeráji szökőkút* szelíd Mária hercegnőjét oly csiszoltan, üdén és bájosan élénk varázsoló Barkóczy Krisztinával, a vizsgadrukkot gyorsan leküzdő, s a villi-királynőt egyre felszabadultabban táncoló-alakító Lippai Andreával, a nőies-karakterisztikus Dudás Csillával (*Moszkovszkij-kerिंगő*) s a jó ugráskészségű Oláh Lászlóval (*Bulyba Tarasz*). Mellettük a megbízható technikájú Hátszegi Erika és az érdekes, újszerű színészi eszközökkel élő Szakács Tibor (Hilarion) is végzőshöz méltó produkciókkal élénkítette az előadást, amelyet a fáradhatatlan Fráter Gedeon, illetve Jármái Gyula a vizsgának kijáró gonddal vezényelt.

Fodor Lajos kritikája³⁶⁶

A hozzátartozókon és szakmabelieken kívül egy-egy műfaj hevesebb rajongóit is izgatja a holnap élményeit ígérő utánpótlás. A szezonvégi opera- és balettvizsga minden évben jelentős bemutatókkal és vendégjátékokkal felérő esemény, amely az idén visszakerült a rangját növelő Operaházba. Lehet, hogy képző- és iparművész-utánpótlásunk is kiállítja diplomamunkáit, de nem hallottam, hogy akkora nyilvánosságot kapnának, mint ezek az operaházi események (vagy színi főiskolások előadásai), s főleg nem biztosítják

³⁶⁶ Megjelent: Fodor Lajos: Diplomamunka – diploma nélkül. Balettvizsga = Esti Hírlap, XXX. évf. 147. szám, 1985. június 25., 2. o.

– sajnos vagy szerencsére – azt a semmivel nem mérhető feszültséget, amit a színpad és nézőtér közötti kapcsolat és a tétre menő játék első átélése teremt.

Az Állami Balett Intézet végzős növendékeinek bemutatkozását eddig diplomavizsgának nevezték, az itt nyújtott produkcióikat pedig diplomamunkának. Amit az idén láttunk, semmiben sem különbözött a régebbiektől, csak éppen nem követi nyomban diplomaosztás. Az oktatást ugyanis felemelték az eddigi kilencről tíz évre. Az utolsó év gyakorlati tanulmányait pedig már nem a balettintézet termeiben, hanem színházakban folytatják a végzős növendékek. Az idei hat lány és három fiú közül egyikük a Györi Balettnél, ketten a Fővárosi Operettszínházban, hatan pedig az Operaházban. Minden pályán azt mutatja a tapasztalat, hogy nem mindig a legígéretesebb diákok produkálják később a legkülönbet. Ami még Einstein esetében sem szól az iskola vagy a növendék mellett vagy ellen. A művészi pályán meg különösen. A színpad és a közönséggel való kapcsolat mindennapos élménye kinél bénító, kinél feloldódó, szárnyaltató hatást teremt és a legváratlanabb eredményre vezethet. Néha csak évtizednyi praxis után. Hasznos lehet ebből egy intenzív évet átkötésként bekapcsolni az oktatásba. Kiderülhet belőle néhány lappangó képesség, s ez lerövidítheti a boldoguláshoz vezető utat, nagyobb esélyt kínálhat a pályakezdéshez.

Balaton Reginánál ez az esély már nyolcadikos korában megjelent. Két évvel ezelőtt nemcsak tanárai és az Operaház vezetői figyeltek fel rá, de Oleg Vinogradov mester is: ráosztották Prokofjev *Hamupipőkéjének* címszerepét. Egy év múlva pedig Eck Imre vele készítette el a *Salome* televíziós változatát, Petrovics rafinált kamarazenéjére, ami nemcsak klasszikus iskolázottságát, de muzikalitását és lélektani rugalmasságát is próbára tette, személységének súlyát és kisugárzó erejét megmérte. Ezek elképesztő hatásához képest a vizsgaelőadás Giselle-je „csak” egy legendás szerep jó megoldása volt. A hatodmagával átélt vizsgaláz, egyik-másik társának bénító izgalma természetesen rá is hatott. De perfect táncstudása, valószínűtlen légiessége és átszellemültsége mindenben uralkodva átütött.

Nagy Zoltánt³⁶⁷ sem Regina partnereként, sem a *Don Quijote* klasszikus, sem Fodor Antal *Rossinianájának* mulatságos szerepében nem bénította az első nagy nyilvánosság és a tét. A pályakezdő Markó Ivánra emlékeztet: táncosnak, színpadra született. Uralja testét és a világot jelentő deszkákat. Azt az érzést kelti, mintha nem tőle, csakis a körülményektől függne, milyen magasra fog ívelni a pályája. A spanyol–magyar házasságból, de már Pesten született Castillo Dolores öröksége: temperamentum és tehetség ötvözete. Szemének tüze, vibráló gesztusai képesek túlragyogni a jupiterlámpák fényét. Oláh László és Dudás Csilla is technikai biztonsággal és magukra kényszerített felszabadultsággal küzdötték le az alkalom megszámlálhatatlan gátló tényezőjét. Frissek, üdítőek, néha sodró erejűek voltak.

Barkóczy Krisztina gyönyörűvé érett balerina-alkata és klasszikus iskolázottsága alapján még az igazi tehetség kételyességét is sejtette: a nagy tündöklések, de akár a nagy csalódások lehetőségét. Nem a tudásán, nem szakmai adottságain, sokkal inkább idegrendszerén, lelki-szellemi érésén múlik a jövője. Lippai Andrea, Hátszegi Erika és Szakács Tibor produkciói alapján ők azok, akikkel minden történhet ezen a csalóka, kiszámíthatatlan pályán!

³⁶⁷ Utóbb: ifj. Nagy Zoltán.

Most egy évvel prolongálták a hivatalos startot. Ha közben igazi lehetőségekhez juttatják őket „cselédkönyves” szolgálatukban, akkor jövő ilyenkor ők is, mi is előbbre pillanthatunk a sorsuk, s talán a magyar balettművészet alakulásába.

1986, balett

Az évfolyam tagjai: Fintha Ágnes, Kövessy Angéla, Nagy Veronika, Németh Zsuzsa, Venekei Marianna; Müller Ervin, Nagy Attila, Tengler Tamás, Vári Gábor. Évfolyamvezetők: Kun Zsuzsa, Koren Tamás.

Major Rita kritikája³⁶⁸

Évről évre június táján fiatal táncművészjelöltek érkeznek pályafutásuk első jelentős mérföldkövéhez, a hivatalos tanulóévek lezárását és a művészi nagykorúság kezdetét jelentő vizsgaelőadáshoz. Az idén június 9-én Kun Zsuzsa és Koren Tamás kilenc növendéke lépett az Operaház színpadára, hogy ki-ki számot adjon az Intézetben megszerzett szakmai tudásáról és művészi erényeiről.

A háromrészes műsor első harmadát azonban nem a végzősök, hanem – az eddigi gyakorlathoz képest újításként – éppen a legifjabbak, az I., a II. és a III. évfolyam növendékei nyitották. Jó ötletnek bizonyult az *Anyegin* harmadik felvonásbeli, átdolgozott polonézének betanítása Farkas Edittől, mert lehetőséget nyújtott a gyerekeknek – okos választással képességeiket nem is meghaladó feladattal –, hogy kipróbálhassák a nekik még igazán „világot jelentő deszkákat”.

A *Rajmonda* című balett férfi pas de quatre-ját VII. és VIII. évfolyamos fiúk (Miszurák János, Cserháti Miklós, Debreczenszky Csaba és Lakatos Zsolt) adták elő némileg elfogódottan, de Koren Tamás betanításának köszönhetően precizitásra törekedve.

Egy másik, sokkal híresebb négyes, a Pagni zenéjére Anton Dolintól újrakoreografált *Grand pas de quatre* zárta az első műsorharmadot. A romantikus balettművészet legnagyobb balerina-alakjainak és a stílusnak is emléket állító táncmű kényes feladat: a primabalerinák vetélkedője történetileg autentikus előadásmódot igényel, ugyanakkor az utókortól finoman ironikus láttatást. A betanító Ugray Klotild, aki annak idején az 1974-es budapesti operaházi premier próbáit is vezette, gondosan ügyelt a stílushűségre. A fej- és kéztartások, a metszetekről ismert jellegzetes pózok megfeleltek az előírásnak, és az egyes variációk is többé-kevésbé jól sikerültek. A növendékek azonban egyelőre csak villanásokra tudtak túllépni a korrekt stílusgyakorlaton. A technikai kivitelezésen túl előadásukból hiányzott a hangulat, nem maradt erejük a nagy egyéniségek megidézésére.

A végzősök közül Fintha Ágnesnek (Carlotta Grisi) jutott a legnehezebb variáció, amellyel apróbb bizonytalanságoktól eltekintve jól megbirkózott, az „alakítással” azonban adós maradt. A magas, kissé hűvösnek tűnő Németh Zsuzsának – bár technikai-

lag szépen kidolgozta feladatát – szintén nem sikerült érzékeltetnie az „isteni” Taglioni mindenki felett álló nagyságát. Persze ezt nem is lehet számonkérni egy vizsgadrukkos növendéktől. A négy szereplő közül a nyolcadikos Roczkov Angéla (Fanny Cerrito) mutatta a legtöbb egyéni szint. Hangulatos, muzikális táncán túl egyedül ő vitte tovább szerepét a finom játéklehetőségeket kínáló epilógusban, a virágcsokor átvételekor és a tapsköszönés közben is. A Lucile Grahn táncoló, ugyancsak nyolcadikos Marosi Edit szép vonalú, könnyed ugrásaival hívta fel magára a figyelmet.

A második részben szereplő koncertszámok közül kiemelkedett az aránylag ritkán látható *Grand pas classique*. Aubert zenéjére Gsovsky elegáns, biztos technikát igénylő kettősét Sterbinszky László tanította be Kövessy Angélnak és a tavaly végzett ifj. Nagy Zoltánnak. Kövessy az évfolyam legkiforrottabb táncosnőjeként mutatkozott be. Érett előadói erényeivel, biztos klasszikus tudásával, választékos stílusérzékével teljes értékű élményt adott. Szép, pontos táncával hitelesen tolmácsolta a kettős legfontosabb értékeit, a kivételes eleganciát, s az épp hivatkozásmentességével lebilincselő virtuozitást.

Azt hiszem, nem méltánytalan a végzős növendékekkel szemben, ha a tavalyi vizsgán és azóta is – legutóbb *A bahcsiszteráji szökőkút* Waclawjaként – feltűnt ifj. Nagy Zoltánt nemcsak mint segítőkész partnert említjük meg. Ritkán lehet ugyanis férfivariációban ilyen mintaszerűen szép vonalú, magasan ívelt ugrásokat, pontos forgásokat, tiszta lábtechnikát látni. Ráadásul táncos kvalitásait belülről fakadó természetes eleganciával, megnyerő megjelenéssel párosította.

A hattyúk tava fekete kettősét Nagy Veronika és Müller Ervin táncolta, Kun Zsuzsa és Havas Ferenc betanításában. A klasszikus iskolázottság erőteljes ismeretében Nagy Veronika láthatóan átgondolta az egyéniségéhez is közelálló szerepet, és ha temperamentuma olykor még szertelen megoldásokra is ragadja, már most is atmoszférát teremt. Müller Ervin előnyös megjelenésű, jól ugrik és forog, de kicsit darabos stílusán akad még csiszolnivaló.

A harmadik kettőst – a *Párizs lángjai* harmadik felvonásából – Venekei Marianna és Tengler Tamás táncolta. Venekei stabil spicctechnikájú, jó színpadi érzékű táncosnő. Ő is igazolta, hogy Kun Zsuzsa igazán jól megtanította a „lányait” forogni. Régen láttunk egy vizsgaelőadáson ennyi jól sikerült rond de jambe fouettét. Tengler Tamás pedig igazi meglepetés. Óriási energiával, lendülettel dolgozik, különösen ugrásai magasak, szép vonalúak. Kedves egyéniségükkel áthatott táncuk méltán aratott sikert.

A *Gajane* kardtánc a nyolcadikos „kurdok” mellett Németh Zsuzsának és Vári Gábornak kínált bemutatkozási lehetőséget. Németh jól táncolt, de Aisájából még hiányzott az egyénisége. Vári Gábor Izmaiként a megbízható demikarakter erényeivel mutatkozott be. A lendületes részlet a betanító Sebestény Katalin és Zilahy Győző munkáját is dicséri.

Nem túl gyakran fordul elő a koncertvizsgákon, hogy egy növendék olyan szereppel vizsgázzék, mint *A rosszul örözt lány* Simone anyója. A nagyon magas, vékony Nagy Attilát nemcsak külseje, hanem kitűnő humora és ábrázoló-karikírozó képessége is predestinálta a feladatra. Simone anyója máris sok egyéni vonást mutat, noha Pethő László irányító hatását is felfedezhették.

³⁶⁸ Megjelent: Major Rita: Balettvizsga '86 = Táncművészet, XI. (XVII.) évf. 9. szám, 1986. szeptember, 1–3. o.

Az utolsó műsorharmadban a növendékek *Balanchine* híres művét, a Bizet zenéjére készült *C-dúr szimfóniát* mutatták be. A darab jól megfelel annak a célnak, hogy egységes stíluskövetelmények elé állítsa az igen különböző egyéniségű táncosjelölteket. Az első tételben Venekei Marianna ismét igazolta technikai tudását, s a Balanchine-hoz elengedhetetlen muzikalitásból is jelesre vizsgázott. Vári Gáborhoz nem áll igazán közel ez a kifinomult, tiszta klasszicizmus, noha tisztességgel birkózott feladatával. Jól szerepeltek ugyanakkor a stílusra ráérző szólópárok, Marosi Edit és Cserháti Miklós, valamint Roczkov Angéla és Debreczenszky Csaba.

A második, áttetsző költőiségű lassú tételben Kövessy Angélának ismét sikerült megragadnia a mű érzelmi-hangulati lényegét, sőt formai-szerkezeti építkezésének kristálytiszta szépségét. Jó partnerének bizonyult Müller Ervin, akinek a képességeit ez a koreográfia mintha jobban kidomborította volna, mint kettőse a második részben. Itt is figyelmet keltettek a szólópárok dekoratív lánytagjai és az elegáns fiúk (Bolgár Bea és Benhard Majcen, Szalai Klára és Henning O’Kland).

A harmadik, dinamikusabb tételben látványos magabiztossággal táncolt Nagy Veronika és Nagy Attila, akinek elképesztő technikai adottságaira csak itt derült fény.

A negyedik tételben a már korábban feltűnő Tengler Tamás oldalán most jobb színeket mutatott Fintha Ágnes, akit – úgy látszott – az egyéniségéhez közelebb álló stílus felszabadított.

Az egészében is kellemes hatású Balanchine-mű sikerében oroszánrészt vállalt Ugray Klotild és a próbavezető Koren Tamás. A zenekar pedig Jármái Gyula irányításával körültekintő figyelemmel segítette a növendékek munkáját.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁶⁹

A vizsgakoncert feladata bemutatni a kilenc esztendőn át a balettintézetben képzett ifjú táncművészek tudását. Ezt a záróakkordot rendszerint úgy állították össze, hogy az a végzős növendékeket a lehető legelőnyösebben bocsássa szárnyra. Vagyis: mindenki alkotához, képességeihez, hajlamához legközelebb álló szerepet kapjon. Ezen túlmenően arra is törekedni szoktak, hogy a koncertműsorok egészének felépítése igényes és változatos színházi előadást eredményezzen.

Az utóbbit szolgálva kellemes összehatást keltett a hangulatos bevezető műsorszám, az I., II. és III. évfolyamos gyermekekre szabott *Polonéz* (Farkas Edit átdolgozása és betanítása), valamint *A rosszul örzött lányból* fiatalokra letranszponált facipős tánc Nagy Attilával (Sebestény Katalin betanítása). Az igényesség tekintetében viszont a műsor összeállítói a nagyszabású programmal ezúttal túlságosan messze merészkedtek. A balettirodalom gyöngyszemei közül is a lehető legnehezebb feladatokat tűzték az éppen felserdült és általában igencsak közepes képességű táncosok elé. Így aztán alig akadt valaki, aki a magasra állított mércének meg tudott felelni. Teljes értékű élményt csupán

³⁶⁹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, XLIX. évf. 142. szám, 1986. június 18., 4. o.

a már gyakorló évét töltő ifj. Nagy Zoltán és a most végzős Kövessy Angéla szerzett V. Gsovsky *Grand pas classique*-jában (Sterbinszky László betanítása). Mindkét fiatal táncos bizonyította klasszikus képzettségének magas színvonalát, érett színpadkészségét, és ami talán a legfontosabb: a táncosság, a táncos összhang iránti biztos érzékét. Olyasmint ez, mint zenészeknél a jó hallás; szakmailag egyszerűen nélkülözhetetlen. Lélekből fakadó érzelmek hatják át a mozgásukat, mely ettől szebb lesz, kifejezőbb és harmonikusabb.

Rajtuk kívül tulajdonképpen csak Müller Ervint lehet kiemelni, s őt sem elsősorban táncstudásáért; inkább személyisége, jó megjelenése és belső fűtöttsége vonja magára a figyelmet. *A hattyúk tava* III. felvonásbeli pas de deux-jét táncolta szívvel-lélekkel a szintén végzős, atletikus testalkatú Nagy Veronikával és Balanchine *C-dúr szimfóniájának* adagio tételét meghatározó bensőséges egyszerűséggel, az itt is igen jól szereplő Kövessy Angélaival. Egyébként éppen a Balanchine-balett a legszemléletesebb példája annak a maximalizmusnak, mely a koncertet jellemzi. Ezt a darabját a Mester a párizsi Nagyopera számára készítette, s álmában sem gondolta volna, hogy egyszer valahol Európában iskolai vizsgán kerül bemutatásra, jórészt VII. és VIII. osztályos növendékekkel. Ugyancsak merészség volt színpadra állítani VII-es – különben igen tehetséges – fiúnövendékekkel a *Rajmonda* parádés négyesét. Ezt a Szovjetunióban és másutt is bárhol a világon kiváló táncosokra bízzák. Mert nemcsak nehéz technikai feladatot ró rájuk, de művészi elgondolása szerint teljes mértékű pontosságot és tiszta stílust kíván.

A női *Pas de quatre*, Anton Dolin négy múlt századi világklasszis balerina emlékére alkotott műve iskoláskorú kislányokkal stílusparódiának hatott a sztáros affektálások, modoros mórifikálások miatt. S hibásan kivitelezett a *Párizs lángjai* nagy követelményű kettőse is a valójában jó táncos adottságokkal rendelkező Tengler Tamás, illetve Venekei Marianna előadásában. Kár. Nagy munka fekszik a kilencéves tanulmányi időben, növendékek és mesterek részéről egyaránt. Az évfolyamot több-kevesebb ideig vezető Kun Zsuzsa és Koren Tamás nem tudtak megfelelő eredményt kicsiholni tanítványaikból. Legtöbbjükre – amint ezt a kevés kiemelés is mutatja – nem nagyon lehet dicsérő jelzőket találni, szolista szerepeik ellenére jobbára „felszívódtak” az alsóbb évfolyamosok népes táborában.

S annyit szeretnék még megjegyezni: nem először fordul elő, hogy a lelkes anyukák, apukák és egyéb hozzátartozók virágcsokrok feldobálásával teszik komolytalanná a művészjelöltek nagyon is komoly színpadi vizsgáját. Egyszer ilyen alkalommal az intézet vezetősege hangosbmondón kérte fel őket a mértékletességre. Ez most sajnos elmaradt. Így azután virágot kapott lényegében mindenki, kivéve éppen Nagy Zoltánt és Kövessy Angélat, az est legrangosabb szereplőit. Igaz, nekik erre a külsőséges megnyilvánulásra semmi szükségük nem volt.

Június 9-én a Magyar Állami Operaházban ismét sikerrel lépett színpadra az Állami Balett Intézetben szakmai tanulmányait idén befejező évfolyam: Kun Zsuzsa és Koren Tamás kilenc növendéke. Az összbenyomás kedvező: a lányok mozgása koordinált és plasztikus, máris van stílusérzékük és megbízható technikájuk. A fiúk jól forognak, s viszonylag könnyedén, magasabban ugranak. Valamennyien rendelkeznek tehát a táncművészsé és azon alapfeltételeivel, amelyek majd a konkrét feladatok, a színpad segítségével nyerik el sajátos, egyéni színeiket.

Ám hogy kiben mi lakozik, s a jövőben milyen szerepek sorát viszi majd sikerre, az már szinte abból az egy-két produkcióból is látszik, amely életük első-második szólisztikus feladatát jelentette. A háromrészes koncert első nagyszabású táncblokkjában, Pugni–Dolin *Pas de quatre* című romantikus balettjében máris kitűnt a végzős Németh Zsuzsa tiszta technikája és a Taglionit mímelő előkelősködése; könnyedségben Marosi Edit, negédségben pedig Roczkov Angéla vitte el a pálmát a „múlt századi balerinák” versengésében.

A második rész három klasszikus koncertszámát két karakterbetét választotta el egymástól. *A rosszul őrzött lány* facipős táncában Nagy Attila a traveszta-szerep egyéni értelmezésével, kedves humorával a közönség kedvencévé vált. A *Gajane* című balett kardtáncában pedig a négy kardos, Ismail (Vári Gábor), s különösen az Aisát táncoló Németh Zsuzsa szenvedéllyel, temperamentummal és érzékenyen idézte fel e népszerű szovjet balett tán legizibb részletét. Ami pedig a három klasszikus pas de deux-t illeti: a ritkán látható közepsőt, Aubert–Gsovsky *Grand pas classique* című kettősét Kövessy Angéla és a X. évfolyamos (az Operaházban már főszerepekben is bemutatkozott) ifjú Nagy Zoltán muzikálisan, elegánsan, máris színpadképpen táncolta végig. Harmonikus, egymással is teljes összhangba forrott teljesítményük már a főpróbán is vastapsot kapott, a vizsgán ugyancsak kiemelkedett az est egészéből, és „felnőtt” produkcióként hatott.

A hattyúk tava úgynevezett fekete pas de deux-jében Nagy Veronika élénk színészi játékkal érzékeltette a fekete hattyú, Odilia nőies gonoszkodását; s mind az adagióban, mind a variációkban magabiztosan táncolt. Müller Ervin Herceget rokonszenvesnek, már-már igazi romantikus álmodozónak láttuk, aki könnyed, magas ugrásaival a szerep technikai bravúrjaiban is helytállt. Az évfolyam legvirtuózabb, legtehetségesebb táncosa azonban mégis Tengler Tamás, aki a pikáns, határozott és biztos technikájú Venekei Marianna partnereként a *Párizs lángjai* című balett pas de deux-jében atmoszférateremtő készségről is számot adott, csillogó táncos felkészültsége mellett.

Az est harmadik részében nemcsak a végzősök vizsgáltak, hiszen Balanchine különösen szép szimfonikus balettjében, a *C-dúr szimfóniában* (Bizet) szinte főszerephez jutottak még négy intézeti évfolyam növendékei is. Ugray Klotild precíz betanító munkáját dicséri az az egyenletes, tiszta előadásmód és stílus, amely a táncmű négy tételét egyaránt

³⁷⁰ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '86 = Népszava, 114. évf. 140. szám, 1986. június 16., 6. o. A szerzőtől angol nyelven: Kaán Zsuzsa: Graduation of Ballet Dancers in 1986 = Hungarian Dance News, 1986. No. 3., 21–22. o.

jellemezte; az impozáns kóda, amelyben egyszerre harmincnyolcan voltak a színpadon, a koncert egészére tette fel a koronát.

A fennállásának harmincötödik évfordulóját ünneplő Állami Balett Intézet ismét útjára bocsátotta végzős növendékeit. A vizsgázó évfolyam vezető balettmesterei, Kun Zsuzsa és Koren Tamás igyekeztek úgy felépíteni a vizsgát, hogy ki-ki a legelőnyösebb oldaláról mutathasson képet.

Ünnepi nyitányként az *Anyegin* polonézével az alsóbb évfolyamosok, az egészen kicsik nyitották meg az estet. Ezt követte a *Rajmonda* virtuóz férfi négyese, amelyet még nem végzős növendékek tolmácsoltak. A tánc történet híres-nevezetes alkalmi balettje, a négy prímabalerina vetélkedésére épülő *Grand pas de quatre* komoly erőpróbát jelentett. Az életkori sajátosságból adódó művészi hiányosságokat csak részben tudta feledtetni a pontos technikai megoldás. Németh Zsuzsa kissé riadt Taglionija és Fintha Ágnes enervaltabb Grisije mellett két nyolcadikos növendék érzett rá a balett finoman ironikus hangulatára.

Az összeállítás második részében a „testre szabott” feladatok követték egymást. A fekete hattyú duettben Nagy Veronika hatásosan formálta meg rámenős, erőszakos Odiliáját, de már most ügyelnie kell rosszul beidegződött arcjátékára. Az erősebb alkati adottságú, keményebb technikájú táncosnő elsősorban a hús-vér szerepekben bizonyíthatja majd képességeit. Partnere, Müller Ervin elegáns, szépen ívelt ugrásaival és pontos forgásaival keltett figyelmet, de alacsonyabb testalkata miatt a közös táncok koncentráltabb figyelmet kívánnak. *A rosszul őrzött lány* kedves humorú facipős táncának „női” szólójában a lányos arcú, rendkívül magas és elképesztően vékony Nagy Attilának tapasztalható a közönség. Az előnytelen alkati adottságú, de tehetséges fiatalembernek nem lesz könnyű beilleszkednie hagyományos együtteseinkbe. A vizsgaelőadás csúcspontja a balettirodalom egyik legnehezebb kettőse, az Aubert zenéjére kreált *Grand pas classique*. Az igényes és virtuóz koreográfiát Kövessy Angéla és Nagy Zoltán (X. évfolyamos – operai ösztöndíjas) táncolta – hibátlanul és kiemelkedő művészi színvonalon! Mindketten könnyed eleganciával, ragyogó partneri összehangoltsággal oldották meg feladatukat, melyet hangos ováció kísért. *A Gajane* kardtáncát megfelelő lendülettel, de különösebb feszültség nélkül táncolta Németh Zsuzsa, Vári Gábor és négy nyolcadikos fiú. Az est közepső harmadát a *Párizs lángjai* közismert nagy kettőse zárta, melyben két arányos alkatú ifjú, Venekei Marianna és Tengler Tamás bizonyíthatta tehetségét. Venekei precíz forgásai, Tengler gyönyörű ívű, nagy ugrásai kiemelkedő sikert arattak.

A vizsgaelőadás utolsó részében George Balanchine nagyon szép, de nagy együtteseket is próbára tevő egyfelvonásos műve, a *C-dúr szimfónia* (Bizet), más néven a *Kristálypalota* került színre Ugray Klotild nagyszerű betanításában. A balett nehéz feladat

³⁷¹ Megjelent: Bokor Roland: Balettvizsga az Operában = Magyar Hírlap, 19. évf. 139. szám, 1986. június 14., 6. o.

elé állította a növendékeket, de kivétel nélkül helytálltak. A tételek szólistái a végzősök voltak, akik közül most Venekei Marianna allegrója (I. tétel), Kövessy Angéla jó stílusérzéssel, tökéletes biztonsággal előadott nagy adagiója (II. tétel) és Tengler Tamás virtuóz lábtechnikája (IV. tétel) emelkedett ki.

A balettintézet régen nem látott egységes színvonalú, az átlagosnál lényegesen jobb felkészültségű fiatalokat bocsáthat útjára mostani jubileumi évében. Kiemelkedő eredménynek számít elsőrangú forgáskészességük kifejlesztése, melynek hiánya az utóbbi években több társulatnál gondot okozott.

1987, balett

Az évfolyam tagjai: Bozsik Yvette, Hidvéghy Anikó (Svájc), Kőszegi Andrea, Marosi Edit, Nakao Kana (Japán), Roczkov Angéla, Soós Erika, Végh Krisztina; Bocskák Attila, Cserháti Miklós, Debreczenszky Csaba, Lakatos Zsolt, Solymosi Zoltán. Évfolyamvezetők: Menyhárt Jacqueline, Dózsa Imre.

Major Rita kritikája³⁷²

Az idő múlását az évről évre ismétlődő balettintézeti vizsgaelőadások egymásutánján is érzékelhetjük. Alighogy az előző végzős évfolyam bemutatkozásának tapsoltunk, máris újabb fiatal táncosok – az idén Menyhárt Jacqueline és Dózsa Imre tanítványai – érkeztek pályafutásuk egyik fontos állomásához, az intézeti tanulmányokat lezáró vizsgához. Régebben talán nagyobb izgalmat okozott a „koncert” a nézőnek és növendéknek, hiszen az első igazi be- és megmutatkozási lehetőséget nyújtotta az ifjú művészelöltek számára, és a közönség, a szakma is ekkor fedezte fel az új arcokat, új egyéniségeket. A „kiskoncertek” bevezetésével korábban előleget kaptunk a növendékek tudásából, az intézet főiskolai rangra emelkedése, szakmai kapcsolatainak kiszélesedése óta pedig még a külföldi bemutatkozás, a világversenyeken való részvétel is lehetővé vált. Ha ilyenformán enyhült is a koncertvizsga „egyetlen és végre menő” jellege, mégis, már csak hagyományai miatt is ez a nagybetűs Bemutatkozás.

Június 26-án az Operaházban nyolc lány és öt fiú adott számot képességeiről, tudásáról. Mestereik, Menyhárt Jacqueline és Dózsa Imre úgy állították össze a műsort, hogy mindenki alkatahoz, tudásához leginkább illő feladatot kapjon és lehetőség szerint többféle stílusban is megmutakozhasson.

Az első részt Hans van Manen *Adagio Hammerklavier* című darabja nyitotta. A Beethoven zeneművére készült, különleges stílusú, érzékeny muzikalitást igénylő, költői szépségű balett nem könnyű próbatétel elé állította a növendékeket, akik szépen, precízen tolmácsolták a zene lüktetésében fogant, szokatlan és hagyományos elemekből összeolvadó koreográfiát. Stílusra koncentrálnak előadásuk magán viselte a vendégként betanító Aradi Mária keze nyomát. A tételeket és a színpadot egymásnak „átadó” közös

³⁷² Megjelent: Major Rita: Balettvizsga az Operaházban = Táncművészet, XII. (XVIII.) évf. 9. szám, 1987. szeptember, 5–7. o.

részek hangulati intenzitása azonban nem érte el a kívánt hőfokot. Az előadók közül a „muzsikáló karú” japán kislány, Kana Nakao érzett rá legjobban a koreográfia érzelmi rezdüléseire. Az ő lassításai, feszítései-ernyesztései simultak leginkább a zenéhez. Korrekt partnernek mutatkozott mellette Cserháti Miklós. A második, dinamikusabb hangvételű tételben, a stílusérzékeléssel már tavaly is feltűnt Roczkov Angéla táncolt határozott színekkel, a látszólag hűvös előadásmód árca alól kivillanó érzelmekkel. Átélessel, tiszta, tetszetős vonalú formai megoldásokkal csatlakozott hozzá a kellemes megjelenésű Debreczenszky Csaba. A harmadik, lírai lebegésű tételben Soós Erika kifogástalan technika mellett érzelmekkel is tudta gazdagítani előadását. Talán partnere, Bocskák Attila volt az egyetlen, aki távol maradt a darab hangulati-érzelmi világától, a pontos kivitelezésnél nem lépett tovább. Előadásukban sajnos kissé „elkenődött” a mű utolsó mozzanata, amely álomszerű tétovaságával szinte az egész balett hangulati összefoglalását adja. A táncosok munkáját jól segítette a Beethoven csodálatos zongoradarabját élőben interpretáló Gulyás Nagy Zoltán.

A műsor első részében a Manen-művön kívül két kettős szerepelt. Az egyiket, F. Ashton *Szentivánéji álmom* című balettjéből Marosi Edit és Lakatos Zsolt táncolta. Stílus tekintetében ez a darab is érett előadókat igényel, hiszen a Mendelssohn zenéjére készült édeskés-rafinált koreográfia – ha nem érződne rajta a nagy angol koreográfus alkotói kiválósága – akár a giccs határát is súrolhatná. De Ashton a stiláris „borotvaélen táncoltatás” módszerét használta a shakespeare-i tündérvjáték hangulati világának érzékeltetésére, és így komponálta meg a szokatlan koreográfiai ötletekkel megtűzdelt duettet. Marosi és Lakatos dicséretes igyekezettel, tetszetősen oldotta meg a nehéz feladatot, noha az sokkal több előadói rutint kívánt volna, mint amennyivel ők egyelőre rendelkezhetnek.

Balanchine Csajkovszkij-*pas de deux*-jét világversenyeken szerzett magabiztossággal,³⁷³ látványosan adta elő az évfolyam legjobbnak minősített párja, Végh Krisztina és Solymosi Zoltán. Valóban ideális adottságúak: Végh magas, karcsú, szép vonalú táncosnő, biztos technikával és különlegesen látványos tágassággal, szép lábvezetéssel, Solymosi daliás „danseur noble” kivételes ugrókészséggel, kifogástalan táncstudással. Dózsa Imre igényes balettmesteri, betanítói munkája nyomán két valóban ígéretes ifjú táncos pályaindulásának lehattunk tanúi.

A vizsgaelőadás második részét a mindig sikert és már megjelenésükkel is tapsot arató „kicsik”, az I., II. és III. évfolyamosok kezdték a *Hunyadi-palotással*, amelynek koreográfiáját Farkas Edit tervezte és igazította a táncos palánták lábára.

Bozsik Yvette és Kőszegi Andrea évfolyamtársaik élbolyától kissé elmaradva mutatkozott be *A hattyúk tava* pas de trois-jának egy-egy női variációjával. Ugyancsak a *Hattyúból* táncolta a „fehér kettőst” Hidvéghy Anikó és Lakatos Zsolt. Hidvéghy megbízható technikai tudással rendelkezik, lábfej munkáján azonban akadna még csiszolnivaló. Mivel keményebb alkatától idegennek látszott a „fehér poézis”, az áttetsző lírával egyelőre még adós maradt. Az ismét inkább csak partnerszerepet betöltő Lakatos odaadással segítette.

³⁷³ 1985-ben Solymosi Zoltán a Lausanne-i és a Moszkvai, Végh Krisztina a Moszkvai Nemzetközi Balettverseny résztvevője volt.

A *Csiperózsika* harmadik felvonásbeli kettősében – a balszerencse incselkedése ellenére is – színvonalas tudásról, színpadi kultúráról, stílusérzékenységről tett tanúságot Soós Erika és Debreczenszky Csaba.

A koncertek egyik visszatérő sikerszáma, a *Grand pas classique* elegáns, igényes kettős, amelyet tetszetős, hivalkodásmentes előadásban láttunk a kiváló spicctechnikájú, izgalmas előadói erényekkel rendelkező Roczkov Angélatól és a még kissé elfogódottnak látszó, de pontosan, tisztán táncoló Cserháti Miklóstól. Mindhárom kettős kidolgozottsága a növendékek odaadásán túl, a mesternő-próbavezető Menyhárt Jacqueline munkáját dicséri.

Kana Nakao és Lakatos Zsolt V. Vasziljev *Macbeth* című balettjéből táncolt kettőst. Átélt, atmoszférateremtő előadásuk különleges élményt nyújtott. Lakatosnak itt már több lehetősége nyílt a bizonyításra, *Macbeth* figuráját a kiragadott részletben is egyéniséggé tudta formálni. A japán kislány Lady-alakítása is érett, drámai színeket hozott. Belülről fakadó, mély alázattal tud táncolni, karjai külön kifejezőerővel bírnak. A két fiatal partneri munkából is iskolapéldát adott.

A *Don Quijote*-pas de deux a virtuozitásig vitt technikai tudás magas fokmérője. Marosi Edit és Bocskák Attila kimunkált, hangulatos előadása jó benyomást keltett. Marosi kellemes színpadi jelenség, tetszetős spicctechnikája, biztos forgó- (gyönyörű, precíz tourokat láttunk tőle) és ugrókészsége mellett, kedvesen pikáns stílusa alapján is szép jövőt jósolhatunk neki. Bocskák Attila is jobb színben tűnt fel, mint a Manen-műben, szép ugrásai mellett természetes, saját egyéniségét kifejező előadásmódját értékelhetjük. Mindkét említett kettős Dózsa Imre intencióit követve került színpadra. Ő készítette a második műsorharmad utolsó koreográfiáját, a Mahler zenéjére készült *Adagietto*t. A kyliáni ihletésű szerelmes duett kimondottan Végh Krisztina és Solymosi Zoltán adottságaira, egyéniségére, ideális partneri kapcsolatára épült, így a siker nem is maradhatott el.

A színvonalas vizsgaelőadás igazi „fináléját” adta J. Kylián remekműve, a Haydn zenéjére koreografált *D-dúr szimfónia*. A sodró lendületű, ellenállhatatlan humorú, tökéletes zeneiségű balettpersziflázásban minden ötlet magából a táncból fakad, ráadásul kitűnő szereplehetőségeket is kínál. Az ifjú táncosok fergetes jókedvvel, felszabadultan táncoltak és komédiáztak, mindannyian oly remekül, hogy a darab „nagy együttesbeli” fénykorát idézték. Sőt frissességben még talán túl is tettek rajta. (Csak dicsérni lehet Kékesi Mária igényes betanítói munkáját.) Szinte mindenkit meg lehetne említeni, aki egy-egy villanásával még a művet többször látott nézőt is megnevettette, külön kiemelni azonban újra csak Solymosi Zoltánt, Roczkov Angélat, Marosi Editet és Végh Krisztinát kell.

A vizsga sikeréből rész illeti – a fel nem sorolható, háttérből segítők mellett – a növendékeket jó szándékkal és Nagy Ferenc vezetésével ezúttal valóban jól kísérő zenekart is.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁷⁴

Minden évad egyik legizgalmasabb szakmai eseménye a balettintézet vizsgaelőadása. Hiszen ilyenkor dől el a magyar táncélet előadóművészi színvonalának közeli és távolabbi jövője. Nos, az idén a szokásos várakozást még jócskán tetézte az a szélteben-hosszában elterjedt hír, hogy nem szokványos bemutatkozásnak lehetünk majd tanúi. S ez a híresztelés a képesítővizsga és a szélesebb nyilvánosság előtt bemutatott előzetes koncertek után végképp felcsigázta az általános érdeklődést.

Menyhárt Jacqueline és Dózsa Imre osztálya általában jó adottságokkal rendelkező, elsőrendűen kiképzett növendékeket (nyolc lányt és öt fiút) bocsátott szárnyra. S mielőtt a konkrét elemzésekbe kezdenék, meg kell jegyezni: nemcsak a legkiválóbbak tündökölhettek tehetségükkel és szakmai tudásukkal, hanem minden egyes vizsgázó képességeit a maximális szintre emelték mesterei. Így, néhány kitűnő szólistajelöltön kívül, nagyon jó kisszólistákat és kartáncosokat készítettek fel. Ez volna végül is az intézet alapvető feladata.

A program-összeállításról elmondható: igényesebb volt a sokévi átlagnál, és mégis olyan, hogy minden egyes végzöst lehetőleg előnyösen mutathasson be. Talán csak a műsorkezdő *Adagio Hammerklavier*, a holland Van Manen koreográfiai remeke sínylette meg valamennyire a növendékszintet. Stílusa és sajátosan intim hangvétele lényegében elsikkadt, de a három kettős és a csoportos részek mégis, így is, hangulatkeltőek voltak, valamint szépen kimunkáltak. A másik teljes balettmű, a Haydn–Kylián *Szimfónia D-dúrban* című perszifláz (a műsor teljes III. része) viszont nemcsak jól illett a fiatal táncosok egyéniségéhez, de az összprodukció a maga egységes, kiegyenlített módján – úgy tűnik – túlszárnyalta az operaházi előadást. Betanítója, Kékesi Mária alapos munkát végzett.

A program egyébként a II. műsorrészt indító dekoratív gyermek-palotásától eltekintve (Farkas Edit koreográfiája és betanítása) nagyszabású klasszikus, illetve neoklasszikus kettősökből állt, melyekben ki-ki tudása legjavát csillogtathatta. Elsősorban és legfőképp a *Balanchine-pas de deux* hívta fel magára a figyelmet az évfolyam sztárjainak fellépésével. Mindkettőnek különlegesen a képességei. Végh Krisztina láblendítései jóval magasabbra ívelnek a hazai balerinákénál. Ezenkívül könnyed, szép vonalú mozgása kelt feltűnést. Időnként szétszórt kartartásaiban lehet csak kifogásolnivalót találni és átütő erejében – egyelőre. A „danseur noble” Solymosi Zoltán előadói stílusát a legjobb magyar férfitáncos-tradíció folytatásának lehet tekinteni; azzal az el nem hagyható kiegészítéssel, hogy minálunk eddig talán senki sem ért el ilyen magas technikai színvonalat. Coupé jétéi, fouettéi szinte megállnak a levegőben, s variációi ezen túlmenően is minden vonatkozásban esztétikusak. Eleganciája, beszédes kezei, de sokszor még mimikája is emlékeztet mesterére, Dózsa Imrere. Dózsa szemmel láthatólag minden tudásával inspirálta ezt az első közre tartozó, legtehetségesebb növendékét. Még koreográfiát is készített Solymosi és Végh Krisztina számára Mahler *V. szimfóniájának Adagietto* tételére. Szép, folyamatos modern balett jellegű szerelmi kettőst.

³⁷⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Az Állami Balett Intézet vizsgaelőadása = Magyar Nemzet, L. évf. 164. szám, 1987. július 14., 7. o. A szerzőtől angol nyelven: Gelencsér Ágnes: Graduation Concert State Ballet Institute = Hungarian Dance News, 1987. No. 3., 2–3. o.

Ilyen méretű, versenyeket megjárta, rutinos és magabiztos táncművész után bemutatkozni akármilyen magas növendékszínten meglehetősen hátrányos. Mégis, néhányan óriási, jogos sikert arattak. A lányok közül a pompás dupla tourokat forgó Marosi Edit, a hajlékony japán kisleány: Kana Nakao és a „kemény” spicctechnikával rendelkező, nagyon tehetségesnek tűnő Roczkov Angéla teljesítménye érdemel különösebb elismerést. Egyébként a név szerint fel nem soroltak úgyszintén jól felkészített táncosnők, büszke lehet rájuk is Menyhárt Jacqueline, aki éppúgy, mint Dózsa Imre, beadta a tanításba szívét-lelkét és minden tudását. Nagyon nívós munkát végzett ezenkívül öt műsorszám próbavezetésével is.

A fiúk: Bocskai Attila, Cserhádi Miklós, Debreczenszky Csaba, Lakatos Zsolt különböző alakításairól szükséges megemlékezni. Az igényes *Grand pas classique*-ban Cserhádi szép variációját és a szinte hibátlan kódát említeném meg; nagyon tetszett Debreczenszky a nehéz *Csipkerózsika*-pas de deux-ben, Bocskai az ügyesen magához alakított *Don Quijote*-kettősben, Lakatos Zsolt pedig leginkább a *Macbeth*-részletben; valamint mindannyiuk élményt nyújtó szereplése az egyfelvonásosokban. Hiba volna szó nélkül hagyni, hogy az egymástól merőben különböző hangvételű jellegű zeneműveket az Állami Operaház zenekara Nagy Ferenc vezényletével a színpadhoz híven alkalmazkodva adta elő.

1987, néptánc

*Az évfolyam tagjai: Béres Anikó, Fekete Hedvig, Franziska Frei (Svájc), Gulyás Anita, Horváth Mónika, Horváth Zsófia, Kerekes Beáta, Kiss Andrea, Adrienne Konthur (NSZK), Kovács Anita, Makk Alexandra, Nagy Tünde, Péntek Katalin, Rémi Tünde, Sallay Stefánia, Szentesi Zsuzsanna, Tóth Szilvia; Bihari Zoltán, Bóna Tibor, Ertl Péter, Halmi Zoltán, Horváth Csaba, Juronics Tamás, Latabár Tarczy Kálmán, Molnár Zsolt, Németh Levente, Németh Zsolt, Rogács Péter, Sárközi Attila, Tokai Tibor, Tóth Richárd. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Janek József.*³⁷⁵

Péter Márta kritikája³⁷⁶

Ismét eltelt négy esztendő, újabb néptáncdiplomákra került pecsét. Ezúttal harmincegyre. Jó kis csapat volt! Tagjai június 25-én szerepeltek együtt utoljára, hogy azután ki-ki útnak eredjen, s lendületét, erejét a hivatásos pályán tegye próbára. A követelmények azonban társulatunként változnak, mint ahogy az alkotók elképzelése sem egyforma. Nos, az Operettszínházban úgy tűnt, hogy Zórándi Mária és Janek József, a vizsgázó évfolyam tanárai, valamint Som Gizella és Perlusz Sándor balettmesterek megfelelő munícióval engedik útnak növendékeiket. A magas technikai színvonal mellett a program tematikai és stíláriai választéka is meggyőzte erről az érdeklődőt. A műsorban mindenki találhatott ínyére valót, s a frissebb alkotások mellől nem hiányoztak a korábbi értékek sem.

³⁷⁵ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tagozatvezető, Janek József néptánc tanár.

³⁷⁶ Megjelent: Péter Márta: ÁBI Néptáncotagok: Szárnyra kelt új évfolyam = Táncművészet, XII. (XVIII.) évf. 9. szám, 1987. szeptember, 7–9. o.

Az est Rábai Miklós *Kállai kettősével* indult. E kompozícióval évtizedeket lapoztunk vissza, s a megkövetelt stílus kissé idegenül is hatott a fiataloktól, ám a felújítás kétségtelen haszna, hogy technikai belefeledkezés helyett „megjelenést”, kialakult színpadi magatartást követelt az előadóktól. S még valami: a látványos és nyugodt térformák sorában alaposan szemügyre vehettük az évfolyamot – tagjai külön-külön, s együtt is kellemes benyomást tettek.

Ugyancsak régebbi, mintegy húszéves alkotás a *Ruzsicsáló*, Kricskovics Antal műve, amely a tavaszünnepek délszláv folklórváltozatát mintázva ér el még mindig katartikus hatást. A növendékek megfelelő vehemenciával tolmácsolták a koreográfus immár személyes jegyként feltűnő fej- és karrázásait, szertartásos üvöltéseit, s lírai kézfő-játékát, de énektudásukkal is megfeleltek a darab követelményeinek.

Az összeállításban a vizsgázók többsége valódi és olykor igen nehéz szerepfeladattal is megbirkózott, bizonyítva, hogy a fizikai mellől a szellemi állóképesség sem hiányzik. A sokféle alkotói stílussal, színpadi magatartással való korai találkozás különben megvédhet a csalódástól is, amely néha a konkrét együttesi elvárásokkal szakad a pályakezdők nyakába. De ami most a legfontosabb: e feladatokban már önálló arcélek villantak! Györgyfalvai Katalin művében például Bihari Zoltán, Horváth Csaba és Tóth Richárd azonosult *Káin és Ábel* drámájával. A többretegű koreográfia általános emberi tanulságain túl ez alkalommal a darab művészi-szakmai vetülete is fölerősödött. A bibliai testvérpár ugyanis a próbateremben küzd, s a végső igazságot is a próbatermi tükör mondja ki, a fiatal előadók így jövőendő életük, jövőendő hétköznapjaik konfliktusával szembesültek. Vajon évek múlva is becsülettel küzdenek?

Külön elemzést kívánna Novák Ferenc nagylélegzetű *Passiója* is, amely ugyan más eszközökkel, de ismét sorsunk, történelmünk mélységeit, választási lehetőségeinket kutatja. Itt Máriaként Horváth Zsófia, a Megváltó szerepében pedig Rogács Péter mutatkozott be, s a tánc mellett mindketten kiválóan megfeleltek színészi-drámai feladatuknak. Az átélt szerepformálásért dicséret illeti a szenvedéstörténet többi megjelenítőjét is. A hatást csak növelte Rossa László invenciózus zenéje. A Tanító szerepében a vendég Székely Tibor fogta össze a játékot ministránsai, az ugyancsak vendég Macher László és Lőrinczy György segítségével.

A bibliai személyek és helyzetek után bizony, már kevesebb mintára figyelhetett Juronics Tamás és Németh Zsolt, amikor Don Quijote és Sancho Panza figuráját próbálgatta. A pikareszk regény alakjai az élet végzetes ellentmondásait és az ellentmondások végzetét hurcolják magukban, hol a nevetségesség, hol a dráma felé lendülve. Nem csoda, ha e szélsőségekből még csak kevés érvényesülhetett az ifjak előadásában. A koreográfus Bognár József is nyilván megélt már sok mindent, mire Cervantesbe kapaszkodott, s főként, mikorra Hány Balázs is elkészült muzsikájával. Vagyis a tapasztalatok, az érlelődés sokszor keserves szakasza nemcsak az alkotó, hanem az előadó művészetét is gazdagíthatja.

Az utóbbi évek koreográfiai terméséből is akadt egy csokorra való. A jobbára fesztiválokról ismert darabok most sem keltettek csalódást. Sőt! Újabb színekkel, friss árnyalatokkal jelentkeztek, ami az előadói teljesítményen túl végső soron az alkotást minősíti: igazolja önállóságát, interpretálóitól független értékeit. Elsőül kell itt említeni Énekes

István *Szerelem, szerelem* című lírai vallomását, amely Cserepes Károly ihletett zenéjével ugyanolyan finoman szól, mint Zalában. Nagyszerűen sikerült Janek József *Vadkelet*-jének bemutatója is. Ertl Péter, Molnár Zsolt és Horváth Mónika megérezte azt az abszurditást, ami az amerikai és magyar „betyár” analógiájában rejlik. Janek másik műve, a *Vonat* viszont a kelleténél sterilebben gördült a színre, ezért adós maradt e sajátos utazás eredeti hangulatával. Itt kell szólni Foltin Jolán remek kettőséről, az *Ugrós lány* koreográfiájáról, amely már az ÁBI müncheni programjában is sikerrel szerepelt. Béres Anikó és Bihari Zoltán friss jókedve biztos technikával párosult.

A közös megmutatkozáshoz Zórándi Mária alkotásai is alkalmat adtak, így a *Lőrincrévi pontozó*, a humort is megcsillantó *Kalocsai táncok*, vagy a párkapcsolat variánsaival a *Csalogatás* maradt kellemes emlék. A *Nem úgy van most, mint volt régen* címmel bemutatott lánytánc viszont a kifulladás tüdő zihálását ültette fülünkbe. Nem lehetne máskor pár strófával kevesebb?

A háromrészes műsor végén kicsit gyors tempóval jelent meg Timár Sándor egyik alapműve, a *Sóvidéki táncok*. Lehet, hogy a kissé hosszú program befejezését már az ügyelők siettették? Négy esztendő munkáját azonban nem lehet kapkodva megkoronázni. Mint ahogy a *Finálé* szertartását sem lehetett sebtében befejezni. Janek harmonikus állóképeit és végső tablóját ballagási fotókként őrizhetjük a néptáncotagokat 87-es végzőseiről.

1988, balett

Az évfolyam tagjai: Bolgár Beatrix, Csík Edina, Dienes Ilona, Fodor Zita, Hreblay Hanna, Pártay Rita, Szalai Klára, Vontszemű Gabriella; Misurák János, Nagyszentpéteri Miklós, Nádasdy András, Michael Shannon Tubbs (USA), Francesco Testoni (Olaszország), Várkonyi Zoltán. Évfolyamvezetők: Kékesi Mária, Koren Tamás.

Major Rita kritikája³⁷⁷

Alig telt el egy újabb esztendő, alig pergett le egy eseményekben nem nagyon bővelkedő balettévad, máris új végzős balettnövendékek „fészekhagyásának” lehattunk tanúi az Operaházban. Június 18-án Kékesi Mária és Koren Tamás növendékei (nyolc lány és hat fiú, az utóbbiak közül ketten külföldi vendéghallgatók) mutatkoztak be gazdag, terjedelmes, körültekintően szerkesztett koncertműsorral, amelyben ismét elsőrendű szempontként érvényesült a vizsgázók egyéniségéhez és felkészültségéhez illő feladatok kiválasztása.

Az első részt, ahogy az utóbbi években szokássá vált, most is a kisebbek (II., III., IV. évfolyamosok) nyitották, ezúttal a *Körmagyar*ral, amelyet Rózsavölgyi Márk zenéjére Farkas Edit készített és tanított be szakértelemmel és stílusérzékkel. A műsorharmad további részében a *Paquita* részleteiből összeállított, látványos divertissement-t láthattuk Flóra Kajdani szovjet vendég-balettmester betanításában. A stílus és technikai követel-

³⁷⁷ Megjelent: Major Rita: Táncos vizsga az Operaházban = Táncművészet, XIII. (XIX.) évf. 9. szám, 1988. szeptember, 4–5. o.

mény tekintetében is igényes táncfeladatokból a végzősök mellett az alsóbb évfolyamosoknak, néhány tizedikesnek (Marosi Edit, Soós Erika és Végh Krisztina) és három fiatal művészünknek is jutott. Így ismét csodálhattuk Volf Katalin egyre teljesebb, fényesedő tánc tudását, könnyed, finom eleganciáját és élvezhettük Kövessy Angéla és Sárközi Gyula kellemes hangulatú, precíz táncát. Mellettük a tizedikesek közül Végh Krisztina kecses vonalaival, Marosi Edit légijs, tiszta formáival keltett figyelmet. A változatos táncfüzérből önálló variáció jutott a végzős Dienes Ilonának, aki már itt sikert aratott stabil spicctechnikájával és szép forgásaival, valamint a líraibb mozgásvilágú, dekoratív megjelenésű Szalai Klárának.

Volf Katalin partnereként a végzős évfolyam legérettebb, előadói kvalitásokkal is rendelkező férfitáncos-ígérete, Szentpéteri Miklós³⁷⁸ mutatkozott be. Szerencsés adottságaihoz társuló kimunkált technikája valóban reményekre jogosítja, bár karmunkáján és a pozíciók pontosabb zárásán akad még nála is csiszolnivaló.

A műsor második részében rövidebb szólók és hosszabb kettősök váltották egymást, amelyekben a technikai kivitelezés került előtérbe az egyéni előadói színekkel szemben. A részleteket így „soros kapcsolásuk” – különösen, hogy néha még függöny se választotta el őket egymástól – kissé összemosta. A *Genzanói virágkarnevál* híres kettősét bravúroknélkül, stílusosan, „meleg tónusokkal” táncolta Hreblay Hanna és az olasz Francesco Testoni. A *Párizs lángjai* negyedik felvonásbeli duettjét magabiztosan, egyéni színekkel élénkítve adta elő Dienes Ilona és a jó ugrás- és forgáskészséggel megáldott Misurák János. Fodor Zita pizzicato variációja a *Sylvia*ból, Várkonyi Zoltán szólója *A hatyúk tava* első felvonásából és Pártay Rita Orgonátündér-tánca a *Csipkerózsikából* biztos középmezőnybeli teljesítményt mutatott. Szentpéteri Miklós a *Kék madár variációval* ismét igazolhatta, hogy jó ugrókészséggel rendelkezik.

A további két kettős közül a híres *Kalóz-pas de deux*-t Vontszemű Gabriella és az amerikai Michael Shannon Tubbs táncolta kissé egyhangú előadással, de biztos technikai megoldásokkal.

A második rész legemlékezetesebb pillanatait végül Csík Edinának és Nádasdy Andrásnak köszönhetjük, akik Mendez *Babák* című kedves kettősét éretten, „lélekből” is tolmácsolták, így végre emberi érzelmek is megvillanhattak a színpadon.

Egészen másfajta, de ugyancsak drámai szenzibilitást igényelt az előadóktól a harmadik rész nyitódarabja, Seregi László *Kamarazenéje*. A valódi „felnőtt” feladatban élményt nyújtóan szerepelt az így más oldaláról is bemutatkozó Szalai Klára és évfolyamtársnője, a mutatós színpadi megjelenésű, szintén biztos felkészültségű és határozott egyéniségű Bolgár Beatrix. Párharcuk már sugározta a színpadi küzdőtér forró-hideg levegőjét, de a vetélkedés játékos vonásait is hangsúlyosan érzékeltette.

A műsort Seregi egy másik művének néhány részlete zárta. *A városban* színes, vidám epizódjai Forgách József betanításában hangulatilag is igazodtak az ifjú előadógárdához. A vonzás-taszítás szerelmes kettősét ismét Bolgár Beatrix és Szentpéteri Miklós táncolta, természetes otthonossággal mozogva a könnyedebb stílusvilágban is. Mellettük a többiek is már oldódott feszültséggel, vidáman adták át magukat a tánc örömeinek.

³⁷⁸ Utóbb: Nagyszentpéteri Miklós.

Első sikerükért mestereik, Kékesi Mária és Koren Tamás munkáját illeti elismerés, annál inkább, mert a legtöbb darabnál a betanítás, illetve a próbavezetés feladatát is ők látták el. Mellettük meg kell említeni a Nagy Ferenc vezetésével megszólaló operaházi zenekar segítőkész, korrekt munkáját is.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁷⁹

Kitűnően összeállított, szórakoztató, lelkes hangulatú vizsgakoncerttel bocsátotta szárnyra végzős növendékeit a balettintézet; Kékesi Mária, illetve Koren Tamás osztályát. Mindkét mester megtette, amit tehetett: alkatuk és tehetségük szem előtt tartásával nevelte, készítette fel a rábízott fiatalokat. Rajtuk kívül – ezt mindjárt előlírásban meg kell jegyezni – a szovjet pedagógust, Flóra Kajdanit illeti feltétlen elismerés a Petipa-balett részletek magas színvonalú betanításáért.

Nyolc lány és hat fiú hagyta el az alma matert, hogy a világot jelentő deszkákra lépjen. Sajnos, a fiúk közül kettő külföldi vendégnövendék, és így a szűkös férfitáncos-utánpótlásunk alig gazdagodott. Jelentős egyéniség sem igen akadt közöttük. Három, inkább csak megfelelően kiképzett, használható kartáncosnak látszik, szolista képességeket egyedül Szentpéteri Miklós³⁸⁰ mutatott fel. A lányok általában jobb adottságokkal rendelkeznek, és két dekoratív, máris érettnak tűnő balerina került ki sorukból: Szalai Klára és Bolgár Beatrix.

A műsor az immár hagyományos nyitó gyermekszám – ezúttal a *Körmagyar* – után nagyon is „fent” indított. A *Paquita* grand pas-ját elsőrendű szereposztás parádés előadással mutatta be. Közreműködtek ugyanis az Operaház olyan művészei, mint Volf Katalin, valamint Sárközi Gyula, Kövessy Angéla, továbbá gyakorlóéves operaházi táncosok, a balettintézet X. évfolyamos növendékei: Marosi Edit, Végh Krisztina és Soós Erika. Hozzájuk szinte azonos intenzitással csatlakoztak a vizsgázó IX. évfolyamosok közül a férfi főszereplő Szentpéteri Miklós, a nehéz női variációkat előadó Szalai Klára és Dienes Ilona. Ezt a reprezentatív Petipa-divertissement-t egyébként érdemes lenne, így ahogy van, az Operaház műsorára tűzni.

Nagyon tetszett az ugyancsak nagy igényű Bournonville pas de deux, a balettversenyekről jól ismert *Genzanói virágünnep* Hrebly Hanna és az olasz Francesco Testoni stílusos előadásában, továbbá Szentpéteri Miklós szép, könnyed ugrásokkal megoldott *Kék madár* variációja, Csík Edina és Nádasdy András színpadkész szereplése a Kubai estből sikerdarabként fennmaradt *Babák* című Mendez koreográfiában. A többi szóló és kettős meglehetősen egyes színvonalon mozgott.

Kiemelkedett viszont – a maga modern relációjában – a *Paquita* előadói színvonalával egyenértékű, ragyogóan betanított Seregi-darabokból álló III. műsorrész. Nevezetesen a *Kamarazene* című női kettős és a sokszereplős, fergeteges, dzsesszes *Városban*. A bravúros női balettvetélkedőt a már említett Bolgár Beatrix és Szalai Klára nagyszerűen,

³⁷⁹ Megjelent: Gábor István – Gelencsér Ágnes: Balett- és operavizsga az Erkelben és az Operában (részlet) = Magyar Nemzet, LI. évf. 150. szám, 1988. június 24., 4. o.

³⁸⁰ Utóbb: Nagyszentpéteri Miklós.

mondhatni operaházi szinten adta elő. S az utóbbi óriási ovációt kiváltó, több mint egy évtizede született zárószám pedig nemhogy állja az időt, de mintha egyenesen a mai fiatal táncosok „lábára” készült volna.

Wagner István kritikája³⁸¹

Immár hagyományosan az „aprók táncával” – Rózsavölgyi Márk régről ismert és megérdemelten népszerű *Körmagyar* jával – kezdődött az idén is az Állami Balett Intézet végzőseinek vizsgálódása szombaton este az Operaházban. Ezúttal a színpadtól nemrég visszavonult primabalerina – Kékesi Mária – nyolctagú lányosztálya, valamint Koren Tamás hat fiúnövendéke adott számot tudásáról a termet zsúfolásig megtöltő családtagok és diáktársak, valamint a szakma képviselői – balettigazgatók és koreográfusok, táncosok és kritikusok – rendhagyó közönsége előtt. A generációs stafétaváltást jól jelképezi a mester és tanítvány kapcsolata, mint ahogy az is a szép tradíciók közé sorolható, hogy a művészjelöltek év végi galaestjén mindig őszinte szeretettel, valódi művészi alázattal vesznek részt a „főszereplő” kilencedikesek mellett a tizedikesek is – akik már rendes balett-társulatokban szerepelnek –, nem utolsósorban pedig a pár éve végzett, operaházi magántáncosok, mint az idén Volf Katalin Liszt-díjas és Sárközi Gyula. Új jelenség viszont az utóbbi években, hogy a magyar növendékek mellett külföldiek is gyakran szerepelnek az egész osztályt kitevő, határokon túlról érkezett promócióban, mint az idén például az olasz Francesco Testoni (Hrebly Hanna oldalán a *Genzanói virágkarnevál*ban), avagy az amerikai Michael Shannon Tubbs a *Kalóz-pas de deux*-ben, Vontszemű Gabriella partnereként.

A végzősökre térve, a fiúk közül Szentpéteri Miklós³⁸² tűnik a legígéretesebb tehetségnek, aki a klasszikusnak számító Petipa mester *Paquita*-részletében, meg a *Csipkerózsika* úgynevezett Kék madár variációjában egyaránt jeleskedett, végül a háromrésztes műsoros est zárószámában – Bernstein: *A városban* című darabjában – arról is meggyőződött, hogy a modern tánc, a dzsessz világa sem idegen számára. Misurák Jánost arca, alkata egyaránt inkább a karakterszerepekre predesztinálja, de a *Párizs lángjaiban* jól megállta helyét klasszikus kettősben is, a szintén viszonylag kisebb növésű és törekény alkatú, jó technikájú Dienes Ilona oldalán.

Egykor kimondottan Csarnóy Katalin, valamint Pongor Ildikó karizmatikus egyéniségére komponálta Seregi László a Hindemith-féle *Kamarazene* koreográfiáját. Érthető és természetes tehát, hogy leendő művészek még csak ízlelgethették a nagy alakítás lehetőségét. De a pusztán tény, hogy a Bolgár Beatrix és Szalai Klára párosra szereposztható volt ez a bravúrdarab, az már önmagában véve is dicséret. És ha tánctechnikailag minden tőlük telhetőt elkövetnek a tökély megközelítéséért, nem kérhető számon rajtuk a színészi átélés, a szerepalakítás mélysége, hiszen ehhez bizonyos életkori érettség, magánemberi tapasztalat-többlet is szükséges magáról a pályáról – a rivalizálásról és kollegialitásról –, amelyet el sem kezdtek. Hogy a kubai Mendez „örökzöld slágernek”, mindig és mindenütt garantált közönségsikernek számító édesbús miniatűrje – a *Babák* – végén, a

³⁸¹ Megjelent: (wagner): Számadás – lábujjhegyen = Magyar Hírlap, 21. évf. 149. szám, 1988. június 23., 4. o.

³⁸² Utóbb: Nagyszentpéteri Miklós.

taps megköszönése közben Csík Edina váratlanul elsírta magát, az is a tét nagyságát, az elszánt bizonyítási készséget és a galaest rendhagyó voltát tanúsította.

1989, balett

Az évfolyam tagjai: Antal Tünde, Horváth Adrienne, Papp Anita, Szabó Réka, Szűcs Ildikó; Gefférth Balázs, Kaprinay Tibor, Móricz Tamás, Szabev Tamás. Évfolyamvezető: Flóra Kajdani.

Nagy Tünde kritikája³⁸³

Ismét eltelt egy esztendő, s befejezte tanulmányait egy osztály az Állami Balett Intézetben. Az idén meglehetősen korán, június 3-án nézhették meg az érdeklődők a nagy, záró vizsgakoncertet, amelyen öt lány és négy fiú, Flóra Kajdani szovjet vendégmester végzős osztálya mutatkozott be.

Az előadás első részében a *Csipkerózsika* harmadik felvonása került színre Kajdani és Kékesi Mária betanításában, s az alsóbb évfolyamok közreműködésével. A szereplők megjelenésének sorrendjét megkerülve, a Cica és a Kandúr alakításával kezdem az est felidézését. Papp Anita és Móricz Tamás szerepköre a technikai felkészültség helyett inkább a színészi képességek kibontakozására volt alkalmas, s ennek a feladatnak mindkettőn maradéktalanul megfeleltek. Papp Anita figyelmet keltő, kacor cicája az udvaroló kandúr mellett a közönséget is meghódította. Láthatóan Kaprinay Tibornak és a VII. évfolyamos Kazinczy Eszternek sem okozott nehézséget a mesék világából Piroska és a Farkas élethű megjelenítése.

Florina hercegnő és a Kék madár kettőse, amelyet Szabev Tamás és a szintén VII. évfolyamos Balázs Bea adott elő, az apróbb megingásoktól eltekintve látványos, kidolgozott összmunka hatását keltette. Szabev Tamás tehetsége és szakmai felkészültsége jó reményekre jogosít, bár munkájában még nála is akad csiszolnivaló. Készséges partner, s hogy jó ugró is, variációja bizonyította.

Az ékkövek közül talán Horváth Adrienne „Briliánsa” csillogott legszebben, nemcsak dekoratív megjelenésével, hanem precizitásával, tiszta lábmunkájával, amelyre nagy súlyt fektetett. Szűcs Ildikó „Ezüstjénél” hiányoltam a mosolyt és fesztelenséget; valószínűleg lámpalázzal küzdött. Valójában több rejlik az ifjú táncosnő egyéniségében, mint amennyit most láttatni engedett. Szabó Réka „Zafirja” biztos középmezőnybeli teljesítményt mutatott. A líraiabb és légesebb mozgású Antal Tünde az Orgonatündér szerepében könnyedén suhant át a színpadon, megadva a mű részletének kellő alaphangulatát.

Míg az est legemlékezetesebb perceit a VIII. évfolyamos Solymosi Tamás nyújtotta, Desiré herceg szerepében, addig a legnagyobb csalódást a vendégművész, Anna Villadolid, a müncheni Állami Operaház szólótáncosa okozta Auróra alakításával. Solymosi

³⁸³ Megjelent: Nagy Tünde: Vizsgakoncert az Operaházban = Táncművészet, XIV. (XX.) évf. 8. szám, 1989. augusztus, 23–25. o.

finom eleganciája és pontos technikai kivitelezése már most is szembetűnt, és csakis az ő érdeme, hogy partnernője egyáltalán végigtáncolta kettősüket. Tárnyilagosan meg kell állapítani, hogy Csipkerózsikánkat kár volt felébreszteni álmából. Legközelebb talán alkalmasabb partnert sikerül választani.

A műsor második részében a VII. évfolyamos növendékek – Barna Mónika, Dózsa Marianna, Juratsek Júlia, Stierbach Adrienne –, egyéni színekkel tolmácsolták M. Petipa *Freskó* című darabját, majd a *Rajmonda* című balettből következett egy pas de quatre a végzős fiúk kissé egyhangú előadásában.

Kirobbanó sikert aratott Kerri Palmer és Michael Wise amerikai vendégnövendékek *Don Quijote* pas de deux-je. Petipa híres koreográfiáját nagy bravúrok nélkül, de igen szépen, stílusosan interpretálták.

A műsort Seregi László koreográfiája, a *Faust* balettbetétje zárta. Sikere nemcsak a fellépő ifjú művészek munkáját dicséri, hanem a betanító Sebestény Katalin és Forgách József mestereket is. A nagy kettőst Operaházunk két művésze, Castillo Dolores és Lakatos Zsolt táncolta, a tőlük megszokott magas színvonalon. Antal Tünde és Szabev Tamás itt már belső érzelmeket villantott meg, sugárzott róluk a szívből-lélekből jövő szeretet a tánc iránt. Hasonló kedvvel adta elő rövidebb szólóját Horváth Adrienne és a VIII. évfolyamos Nyári Hajnalka. A darab hangulatos befejezését Papp Anita, Szabó Réka, Szűcs Ildikó és partnereik előadásában élvezhettük.

Végül említésre méltó az operaházi zenekar korrekt, segítő munkája Nagy Ferenc karmester vezetésével.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁸⁴

Színes, nagyon jól szerkesztett balettvizsgát láttunk az Operaházban. Sőt, talán pontosabb megfogalmazás, ha leleményesen megoldott színházi produkcióról beszélünk, mely ügyesen kiparírozta, hogy a végzős kilencedik évfolyam növendékei éppenséggel nem rendelkeztek kimagasló képességekkel. Az Intézet érintett pedagógusai (elsősorban a vizsgázó évfolyamot vezető és több klasszikus művet színpadra állító szovjet vendégmesternő, Flóra Kajdani) ezért főleg a hetedik és nyolcadik évfolyam, de több helyütt még alsóbb osztályok növendékeit is bőséggel igénybe vették. A végzős öt lány- és négy fiúnövendéket ügyesen „beapplikálták” az imigyen összintézetinek mondható gálaműsorba, olyan szerepeket osztva rájuk, melyekkel nem vallottak szégyent. Hiába, tehetséget osztogatni – amint ez már máskor is kiderült – csak a jóisten tud, a pedagógus csupán a szakmai tudás besúlykolására és a meglévő, kifejleszthető képességek kibontakoztatására vállalkozhat több-kevesebb sikerrel.

Az első műsor rész a *Csipkerózsika* III., nagy divertissement felvonása (Flóra Kajdani és Kékesi Mária betanítása) hatott talán a legiskolásabbnak. Az eredeti szándék vibráló kavalkádja helyett leginkább lassúdad, színtelen és technikai bizonytalanságokkal küzdő

³⁸⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Az Állami Balettintézet (sic!) vizsgakoncertje = Magyar Nemzet, LII. évf. 144. szám, 1989. június 22., 6. o.

táncosok jelenet sora keveredett ki. Ebből a lanyhaságból, mint egy üstökös tűnt elő a nyolcadikos Solymosi Tamás teljesen színpadkész, tökéletesen megoldott, elegáns Desiré hercege. Nem szükséges jósnak lenni ahhoz, hogy a jövő egyik sztártáncosát lehessen benne felfedezni. (Egyébként, úgy látszik, családi örökség nála a tehetség és ideális alkat; testvére ugyanis Solymosi Zoltánnak, a budapesti és amszterdami Operaház prominens szólistájának.) Partnernője a müncheni vendég: Anna Villadolid nehéz helyzetbe került mellette. A törekeny kis balerina szolidabb felkészültsége alig érvényesülhetett. A végzősök közül kiemelkedett Horváth Adrienne a Gyémánt szerepében és Szabev Tamás a Kék madár nehéz variációjában, valamint a hetedik éves Balázs Beatrix szép vonalakkal és művészi tehetséggel megoldott Florina hercegnője.

Úgy látszik, jó évfolyam a hetedik osztály. Sok ígéretes szereplő neve tűnik fel zárójel megjelölésben. Idetartozik a középső műsorrészből *A táltos lovacska* című Petipa-ballett Freskó tétele négy kis balerínájának magas színvonalú előadása is. Nevükkel rövidesen és bizonyára sokszor találkozunk majd. Ezután a végzős fiúk táncolták el mutatósan a *Rajmonda* nevezetes férfi pas de quatre-ját, majd az Észak-Karolina Egyetem ösztöndíjasai: Kerri Palmer és Michael Wise mutattak be egy primán kivitelezett, attraktív *Don Quijote* nagykettőt (próbavezetőjük Menyhárt Jacqueline volt).

Végül a hangulatosan felfelé ívelő vizsgakoncert fénypontja: Seregi László vagy húszesztendős műve, a *Faust Valpurgis éjének* önálló értékű balettbetétje aratott óriási sikert. Nagy ötlet volt felújítani! Sebestény Katalin és Forgách József betanító mesterek pergő és lankadatlanul temperamentumos előadást hoztak létre ezzel a félkarakter jellegű, a magyar táncosok alkatához (régén is, most is) oly jól illő, hattételes tömegprodukcióval. Ha úgy tetszik: látványos táncszínpadi szuperműsorral. A balett kitűnő főszereplői ezúttal az Operaház fiatal táncművészei voltak: Castillo Dolores és Lakatos Zsolt. Mellettük az összes végzős táncos és az ötödik évfolyamtól a nyolcadikig résztvevő minden növendék dicséretes egyéni és stílusos összmunkát végzett.

Kaán Zsuzsa kritikája³⁸⁵

Öt lány és négy fiú: az Állami Balett Intézet IX. évfolyama vizsgázott június 3-án a Magyar Állami Operaházban. A vizsgaelőadás azonban – mint azt a program és a vendégművészek jelenléte is mutatta – nem szükségképpen volt az övök. Vagyis: az intézetnek a mindenkorai növendékanyaghoz alkalmazkodó koncepciója szerint a kilenc végzős csak olyan feladatot kapott, amelynek színpadkész tolmácsolására képes és alkalmas. S amennyiből azért mindenképp kiderülhetett, hogy megtanulta a szakmát. Tehát, hogy „jól beszél” a klasszikus balett nyelvét; a perfektséget s a választékoságot úgyis meghozza majd a színpad, a pálya. Elvégre nem lehet mindenki nyelvtelenség. Ami – szakmai értelemben – azt jelenti, hogy kilencéves tanulása az adottságok birtokában sem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy egy-egy szólistikus feladatot valaki legalább az életében egyszer, a vizsgakoncertjén előadhasson.

³⁸⁵ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '89 = Népszava, 117. évf. 136. szám, 1989. június 12., 6. o.

Mivel a balettintézet – növendékcentrikusan – nem kartáncosokat vagy szólistákat, hanem egyszerűen csak táncosokat képez, a fenti szemlélet jogos és reális. A növendékek számára azonban olykor fájdalmas és kegyetlen, mert nemcsak önismeretre és küzdeni akarásra nevel, hiszen biztosan akad közöttük olyan is, akit egy életre megkeserít; aki úgy érzi, nem kapta meg – legalább az életben egyszer – a „nagy lehetőséget”.

A kétrészes műsor javát – az évfolyamvezető Flóra Kajdani balettmesternő szakmai tudásának köszönhetően – klasszikus orosz baletttrészetek adták. Marius Petipa: *Csipkerózsika* című balettjének III. felvonása, majd *Freskó* című könnyed divertissement-ja, illetve a *Rajmonda* és a *Don Quijote* című nagybalettek egy-egy részlete. Az estet záró *Faust*-balettbetét: a *Valpurgis éj* láttán – Seregi László koreográfiájában – pedig ízelítőt kaptunk a növendékek más nyelvezet iránti fogékonyságáról és a modern balettszínpad iránti érzékenységről.

A végzősök közül a finom és dekoratív Antal Tünde mind Orgonatündérként, mind a *Valpurgis éj* egyik Sellőjeként emlékezetes, ígéretes alakítást nyújtott. Remek ugráskészségével hitelesen keltette életre a Kék madár figuráját Szabev Tamás (a bájos Florina hercegnő: a VII. évfolyamos Balázs Beatrix partnereként); humorérzékét viszont a Seregi-koreográfia Belzebubjaként bizonyította. A *Csipkerózsika* epizódszerepeiben Papp Anita negédes Cicája, Móricz Tamás hetyke Kandúrja, Kaprinay Tibor élvezeg Farkasa (a VII. évfolyamos Kazinczy Eszter fitos Piroskája mellett) a felvonás kellemes színfoltjaivá váltak, és folyamatosan fokozták a hangulatot; jól előkészítve a hercegszerepekre predesztinált, vonzó külsejű, s máris kivételes technikájú, VIII. évfolyamos Solymosi Tamás (Desiré herceg) és a müncheni operaházból meghívott Anna Villadolid (*Csipkerózsika*) nagy kettősét.

Csiszolt és stílusos táncukkal négy felnőtt balerina illúzióját keltették a *Freskót* előadó VII. évfolyamosok: Barna Mónika, Dózsa Marianna, Juratsek Julianna, Stierbach Adrienne. Bravúrosan mutatkozott be a *Don Quijote* pas de deux-ben az észak-karolinai egyetem két ösztöndíjasa: Kerri Palmer és Michael Wise. A *Valpurgis éj* ugyancsak magas színvonalú, összefogott és hatásos előadása nemcsak a növendékek, de a betanító balettmesterek: Forgách József és Sebestény Katalin munkáját is dicséri.

1990, balett

Az évfolyam tagjai: Dorkó Edina, Molnár Zsuzsa, Nyári Hajnalka, Tóth Zsuzsa; Csekő István, Csillag Pál, Haraszi Zsolt, Nagy Gábor (NSZK), Solymosi Tamás. Évfolyamvezető: Dózsa Imre.

Kővágó Zsuzsa kritikája³⁸⁶

Az Állami Balett Intézet megalapítása – negyven éve – fordulópontot hozott a magyar táncművészet történetében. A hivatásos balettművészeket képző intézmény működése

³⁸⁶ Megjelent: Kővágó Zsuzsa: Örömmel – örömmel. A 40. éves ÁBI vizsgakoncertje = Táncművészet, XV. (XXI.) évf. 9. szám, 1990. szeptember, 7–9. o.

tette lehetővé, hogy a hosszú ideig szinte csak egyetlen – folyamatos működését tekintve mindenképpen egyetlen – balett-társulatunknak, az Operaháznak nemcsak a szólistái, hanem a kartáncosai is profi technikai-előadóművészi képzettséggel léphettek ezután színpadra. Az egységesített oktatási rend, elsősorban a Vaganova-módszer tanítása, a kiegészítő szak- és művészetismereti tárgyak, valamint a növendékek szakmai képzéséhez igazodó általános és középiskolai oktatás révén sikerülhetett a homogén operaházi balettegyüttes megteremtése, amely azután a hatvanas évekre kivívhatta a tánc világában jól „jegyzett” együttes rangját. Mindez nem kérdőjelezi meg az ötvenes évek, avagy a háború előtti időszakok szólistáinak kvalitásait, az előadások művészi értékeit. Hiszen az ÁBI-ban jobbra ugyanazok a mesterek oktattak, akik jó hírű balettiskoláikban, illetve az Operaházban képeztek táncosokat.

A negyvenéves jubileumon a korábban megszokott protokolláris ünneplés elmaradt. Az üres formalitás nem hiányzott, de hiányzott a „művelt citoyenek, a kulturális értékekre odafigyelő demokratikus sajtó” visszhangja. A pályakezdő táncművészek éppúgy közfigyelmet érdemelnének, mint az ifjú színészek vagy énekesek!

Ebben a tanévben négy leány és öt + egy (amerikai)³⁸⁷ fiúnövendék végzett Dózsa Imre osztályában. Ritkán fordult elő az ÁBI történetében, hogy több fiú végzett egy évfolyamban, mint leány, s az se mondható gyakorinak, hogy az ifjak erőteljesebb táncos egyéniséget ígértek. Ezúttal azonban ez történt.

A június 11-i háromrészes vizsgakoncert tematikai összeállítását az azt reprezentálta, hogy az intézet vezetése a világ táncirodalmának világa felé nyitott.

Bizet–Balanchine *C-dúr szimfóniájának (Kristálypalota)* betanítása és előadása nem kis terhet rótt a mesterekre és a növendékekre. Az 1947-es keltezésű attraktív mű előadása tökéletes klasszikus technikát és muzikalitást igényel, de különösképpen megköveteli előadóitól Balanchine teljesen egyéni, másokkal nem rokonítható stílusának ismeretét.

Meg kell állapítanunk, hogy a végzős és a magasabb évfolyamos (VII., VIII.) növendékek korrektül, de még csak korrektül abszolválták feladatukat. Senki nem hagyott kívánnivalót technikai teljesítményében, de erejükből még csak a precizitás iránti igényre futotta. A hűvös plaszticitásban nem csillanhatott még fel az invenciózus muzikalitás és a fölényes stílárius biztonság.

Az első tétel előadói közül ki kell emelni Csillag Pál magabiztos partneri megnyilvánulásait, s az eleganciára való készségét. Az adagio tétel bemutatása VIII. és VII. évfolyamos növendékekre hárult, s talán elegendő annak rögzítése, hogy későbbi pályájukhoz rendkívül jó előkészítő, színpadi rutint segítő feladatot kaptak. Igazi csillogást a III. tételben láttunk. Talán nem is véletlenül. A végzős Nyári Hajnalka és Solymosi Tamás életkori és alkati adottságaihoz is közel áll ez a francia (közelebről auvergne-i) népzene és táncot idéző tétel. Fiatalságuk lendületével (legalábbis engem) elbűvöltek. A zárótétel és a nagy kóda Dorkó Edina – Ted Stoffer, Molnár Zsuzsa – Csekő István, Tóth Zsuzsa – Nagy Gábor előadásában közelített leginkább Balanchine sajátos neoklasszikus stílusának igényeihez. A betanító Ugray Klotild és a próbavezető Koren Tamás mesterek munkáját mindenképpen dicséret illeti, hiszen a balettirodalom egyik

³⁸⁷ Ted Stoffer amerikai növendék nem teljes képzésen vett részt, így formálisan nem volt végzős hallgató.

legnehezebb művét láthatóan igényesen, szakmai gonddal tanították be a pályakezdő fiataloknak.

A program koncertműsor harmadában klasszikus szólók és ún. bravúrkettősök szerepeltek. Molnár Zsuzsa és Haraszi Zsolt kettősét a *Diótörő* II. felvonásából itt-ott bizonytalanság (lehet, hogy lámpaláz) jellemezte, de meg kell állapítanunk, hogy így is felcsillantak előadói, színpadi magatartási erényeik. Kazinczy Eszter (VIII. évf.) és Nagy Gábor a *Párizs lángjai* III. felv. bravúrkettősét táncolta. Nagy Gábor szerencsés alkattú táncos, teste egyaránt predesztinálja klasszikus és karakterfeladatokra. Variációiból ezúttal azonban hiányzott a lendület és a belső tűz. Az est utolsó darabjában azonban bizonyította, hogy rendelkezik kitűnő táncos erővel és lendülettel. Aleszja Popova (VI. évf.), az idei lausanne-i verseny díjazottja a *Coppélia*-variációival igazolta tehetségét. A VIII. évfolyamos Juratsek Julianna Petipa *Rajmonda*-variációjával rendkívüli muzikalitásáról és stílusérzékenységéről tett tanúságot Macher Lajos inspiráló zongorakíséretével. Dózsa Marianna (VIII. évf.) és Csekő István a *Giselle* II. felvonásának magas követelményű kettősével szerzett szép pillanatokot, ami elsősorban a végzős Csekő István érdeme. Ritkán lehet látni fiatal férfi táncos előadásában ilyen elmélyült és meghatározó Albert-alakítást. Az ihletett aura mellé technikai biztonság is párosult. Magasan, levegősen kiütött cabriole-jai, puha földet érési emlékeztetése. Balázs Beatrix (VIII. évf.) és Solymosi Tamás láthatóan már a jackson-i versenyre felkészülten táncolta a *Kalóz* kettősét.³⁸⁸ Solymosi Tamás produkciója látványos, gyönyörűen kimunkált a karja, felsőteste, ugrásai és emelései biztosak, hiányolni csak a tiszta pozíciókat lehet.

A vizsgakoncert meglepetését Vincent Nebrada koreográfija hozta Lee-Gurst *Ütőhangszerek hat férfira* című zenéjére. A balettszínpadon meglehetősen ritka a férfi kamaráé, s nem emlékszem arra, hogy valaha is vizsgáztak volna növendékek egyfelvonásnyi csoportos férfitáncal. Nem véletlen, hogy ezúttal erre is sor kerülhetett, hiszen a kompozícióban derült ki igazán, hogy mennyire tehetséges és erős táncos egyéniségeket vonultatott fel ez az évfolyam.

Csekő István, Csillag Pál, Tóth Olivér (VIII. évf.), Nagy Gábor, Solti Csaba (VIII. évf.) és Solymosi Tamás izgalmas, semmiképpen nem szokványos koreográfiában lépett színre. A tisztán ütős zenei matéria sem igazán hagyományos, még akkor sem, ha napjaink európai és hazai műzene-irodalmában egyre gyakrabban hangzanak fel ütős művek. A táncmatériában Kylián, néhol pedig Cohen vagy Mendez hatását ismerjük fel, sőt, uram bocsá, Gades és Bournonville világát is. A mű katonazene része férfitánc a javából, a nyitó és záró tutti képben pedig az itáliai zászlóforgató bandériumok térjatekkeit, koreográfiai rajzait is felismerhetjük. Latin-amerikai modern tánc, a spanyol farucca ritmusa és hangulata, lírai meditáció, afro-tánc, gimnasztikával ötvözött modern balett és tarantella-idézetek váltakoznak. Mindegyik variáció más és más karakterű előadót igényel. A caracasi balettmester, Flavio Olivares mindegyik variációhoz megtalálta a megfelelő táncos egyéniséget, s így a zárószám igazán nem hagyott kívánnivalót maga után.

³⁸⁸ Solymosi Tamás az 1990. évi IV. Jackson-i Nemzetközi Balettversenyen (USA) különdíjat kapott.

Uramisten, ha ugyanezek a táncosok mondjuk öt év múlva, de már valódi férfi érettséggel, s a mostani tűzzel ismét bemutatnák e koreográfiát?! De hol lesznek ők már akkor?!

Úgy hírlík, mindenki szerződik, de zömük nem a hazai társulatokhoz. Posztgraduális képzés az USA-ban, tengerentúli és nyugati együttesek szerződtetnek táncosokat. A kiszereződőket nem érheti vád vagy feddés, hiszen táncolni és megélni akarnak. Hazai viszonyaink pedig nem sok jóval kecsegtetnek. Kulturális közállapotaink tették lehetővé, hogy egy végre igen jó képességű férfifolyamot neveltünk a nagyvilágnak.

Az ünnepben ez az öröm.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁸⁹

Múlnak az évek kérlelhetetlenül. Ismét véget ért egy színházi évad, és a 40 éves, jubileumát ünneplő Állami Balett Intézet új táncosokat bocsát szárnyra, most az egykori növendékek növendékeit. Négy lány és öt fiú végzett az idén, s csodák csodája: ezúttal a fiúk mutattak jobb formát. Ha itthon maradnak, velük minden bizonnyal sokat enyhül a krónikus férfitáncos-hiány.

Dózsa Imre és asszisztense, Koren Tamás osztálya vizsgázott, s mind a nyolc ifjú táncművészről el lehet mondani, hogy a lehető legszakosítottabb kiképzésben részesült. Mestereik tekintetbe vették fizikai és pszichikai adottságaikat, s az igényesen szerkesztett vizsgakoncerten igyekeztek mindenkit előnyösen szerepeltetni. A koncert alapján úgy tűnt: igazán kiemelkedő tehetséget Nagy Gábor és Solymosi Tamás tanúsított. Ők rendelkeznek ugyanis magas szintű technikával és szólista szintű színpadérzékkel. A lányok között hasonló tehetségeket nem lehetett felfedezni, Nyári Hajnalka és Molnár Zsuzsa jó képességei azonban kétségtelenül felismerhetők voltak.

A háromrészes, nagy formátumú műsorban – ahogy ez már jó ideje szokás – részt vett a VI., VII. és VIII. évfolyam élgárdája is. George Balanchine *C-dúr szimfóniáját* igényesen, kitűnően tanította be Ugray Klotild. A szinte elronthatatlan remekmű előadása meghaladta ezúttal az átlagos növendékszintet. Négy tételében a szólista- és karfeladatokat minden résztvevő stílusosan, kidolgozottan és muzikálisan oldotta meg.

A középső koncert rész klasszikus nagykettősökből és szólóvariációkból tevődött össze. Kiemelkedett a *Coppélia*-szólóban a VI-os Popova Aleszja (aki orosz neve ellenére magyar növendék) és a *Rajmonda*-variációkban a VIII-os Juratsek Julianna. Mindketten indulnak a nyári várna balettversenyen, és ha van igazság, jó helyezést is érnek majd el.³⁹⁰ (Talán nem felesleges megjegyezni: érdemes lenne nevüket még a verseny előtt magyarosítani, később ugyanis nehéz a személyek azonosítása.) Szépen sikerült továbbá, ha tudásukhoz képest nem is teljesen kifogástalanul, Solymosi Tamás és a VIII. évfolyamos Balázs Beatrix virtuozitást kívánó teljesítménye *A kalóz*-kettősben. Nagy Gábor Kazinczy Eszterrel (VIII. évf.) művészi élményt nyújtott a *Párizs lángjai*

³⁸⁹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, LIII. évf. 143. szám, 1990. június 20., 6. o.

³⁹⁰ A két növendék végül nem ért el helyezést.

pas de deux-jében. Csekő István pedig Dózsa Mariannával – függöny nyitás-zárással kiemelt – *Giselle*-kettőst adott elő tehetséges benső indítással, felettébb precíz betanításban.

Végül egy bravúrprodukción láthattunk műsorzáró harmadik részként, melyet a caracasi Vincent Nebrada koreografált ütőhangszerekre hat férfi táncos számára. Itt aztán mind a négy végzős fiú és a két, színvonalukhoz méltó VIII-os növendék fennen csillogtathatta technikai felkészültségét. Ez a kifejezetten hatáskeltési céllal készített egyfelvonasos olyan táncosok brillírozó képességét kívánja bemutatni, melyeket egy csoportba gyűjtve csak kevés társulat tud felmutatni. S lám, a balettintézet felmutatta.

Úgy ám, jó a képzés az Állami Balett Intézetben, ezt újra és újra bizonyítják a vizsgák. De bizonyítják az elszerződő tehetségek is. Mennek táncosaink, szerteszednek a nagyvilágban, úgyszólván lábön kelnek el a vizsga után. Ez aztán néhány kérdést óhatatlanul felvet. Mit lehetne tenni, hogy érdekeltté váljanak az itthon maradásban? Erre sajnos ma nemigen van válasz. De rövidesen kell legyen, mert egyszer nem lesz megfelelő utánpótlás, akkor minek a balettintézet, minek az Operaház együttese, minek küszködnek a vidéki társulatok – szóval akkor minek is néz elébe a magyar táncművészet? Vagy elégedjünk meg tán a dicsőséggel, hogy el tudjuk látni szólistákkal, kartáncosokkal, balettmesterekkel a gazdag külföldi operaházakat?

1991, balett³⁹¹

Az évfolyam tagjai: Balázs Beatrix, Barna Mónika, Dózsa Marianna, Juratsek Julianna, Kazinczy Eszter, Kiss Julianna, Párti Júlia, Reszegi Krisztina, Ströck Barbara; Elek Tibor Zolt, Sáblai Péter, Solti Csaba, Sonkoly Tamás, Tóth Olivér. Évfolyamvezetők: Menyhárt Jacqueline, Keveházi Gábor.

Major Rita kritikája³⁹²

Június 1-jén az Operaház zsűfólásig megtelt nézőtere előtt búcsúztatta szorosabban vett növendékeit a Táncművészeti Főiskola legújabb végzős évfolyama. Menyhárt Jacqueline és Keveházi Gábor tizennégy tanítványa (kilenc lány és öt fiú) igen színvonalas koncertműsorral adott számot felkészültségéről, a teljes felvonást, művet és koncertszámokat is tartalmazó összeállításban.

Elsőként a tavasszal már teljes egészében bemutatott *Giselle* második felvonása került színpadra. A holdfényes romantika stílusában való jártasságot, kimunkált technikai tudást igénylő, precíz táncari közreműködést követelő felvonás (Sebestény Katalin és Szőnyi Nóra avatott betanítói és próbavezetői munkájának is köszönhetően) igen jó benyomást keltett, élén a három szólistával: a *Giselle*-t precízen megformáló és

³⁹¹ Az alább közöltekén kívül megjelent kritika: Kővágó Zsuzsa: Ifjú művészek, északi vendégek = Népszabadság, 49. évf. 141. szám, 1991. június 18., 10. o.

³⁹² Megjelent: Major Rita: Balettvizsga '91. Vizsgakoncert az Operaházban = Táncművészet, XVI. (XXII.) évf. 1991. 6–7. szám, 23–25. o.

a stílusra is gondosan ügyelő Dózsa Mariannával, az Albertet elegánsan és tavaszi bemutatkozásához képest még ihletettebben táncoló Sábli Péterrel és a Myrthát királynői fenségében, illúziót keltően megjelenítő Barna Mónikával. Ugyancsak pontos, hiteles, sőt hangulatos keretet nyújtott a temetői eseményekhez a (VI–IX. évfolyamos) villik kara.

Hasonlóképpen jól sikerült Seregi László – Dohnányi Ernő *Változatok egy gyermekdalra* című egyfelvonásosa, amely – ismét kiderült – vizsgaszámnak is jól beválik. Az öt végzős pár – talán kissé saját gyermek- és növendékeik ihletésében is – lendületes táncsal és érzelemgazdag szerepformálással tolmácsolta a koreográfus gondolatait. A mű sikeréhez ezúttal is hozzájárult Kaszás Ildikó autentikus betanítói közreműködése.

A középső műsorharmad koncertszámaiban az ifjú táncosoknak bőven akadt lehetőségük arra, hogy megcsillogtassák tánctechnikájukat, illetve hogy meggyőzzék a közönséget színészi-előadói kvalitásukról.

Nemcsak táncolnia kellett jól Kazinczy Eszternek, aki nálunk tanuló amerikai partnereivel az édes-bús Mendez-pas de deux-t, a *Babákat* mutatta be. Bizony, színészi képességeit is latba kellett vetnie. És mivel a fiatal táncosnő rendelkezik ilyenekkel, megragadó őszinteséggel tudta megformálni a szentimentális történet érző szívű, „emberi” babafiguráját.

Nem annyira a látványos virtuozításra, mint inkább a biztos megoldásokra törekedett Barna Mónika *A hatyúk tava* „fekete” kettősében, partnereként az Operaház egyik táncosát, Bocsák Attilát láthattuk viszont. Hamvas üdéséggel táncolta Ströck Barbara és Sonkoly Tamás a Vaszilij Vajnonen által koreografált *Moszkovszkij-keringőt*, bár még némi elfogódottságot mutattak, akárcsak a nyúlánk, jó megjelenésű Haraszi Zsolt, aki amerikai partnernőjével George Balanchine egy nálunk kevésbé ismert, kissé eklektikusnak tűnő kettősét adta elő. A duettek sorát mindössze egyetlen szóló, a *Laurencia* röpke női variációja törte meg, Kiss Julianna tolmácsolásában.

S akik a legjobban tetszettek? Mindjárt az első kettősben Balázs Beatrix és Tóth Olivér, ők olyan magabiztosan és olyan virtuózan – szép forgásokkal, ugrásokkal, pompás kitartott pózokkal – és mindemellett olyan sugárzó egyéni bájjal jelenítették meg Diana és Acteon szerelmes évődését az *Esmeralda* című balettből, hogy azzal a világon bárhol megállnák a helyüket. És ugyancsak kiemelkedett a zárószám: Maurice Béjart csodálatos kettőse a *Bhakti*-ből. Juratsek Julianna és Solti Csaba alkata és egyénisége már eleve tökéletesen megfelelt az indiai ihletésű modern pas de deux követelményeinek. A többletet stílusérzékenységük, muzikalitásuk, művészi kifejezőerejük adta. Bemutatkozásuk igazi „felnőtt” élményt nyújtott.

A végzős növendékek s a mesterek munkáját figyelemmel és gondossággal segítette a Magyar Állami Operaház zenekara élén Nagy Ferenc, avatott karmesteri közreműködésével.

Gelencsér Ágnes kritikája³⁹³

Ismét elmúlt egy év, véget ért egy színházi évad és ismét új művészjelöltek mutatkoztak be az Operaház színpadán. Menyhárt Jacqueline és Keveházi Gábor osztálya végzett: kilenc lány és öt fiú. Jó alkatúak és kevésbé jók, tehetségesek és kevésbé azok – ahogy ez már lenni szokott. Az ideai produkció egésze mégis a kimagasló vizsgaelőadások sorába tartozik. Miért? A műsorösszeállítás igen magasra rakta a mércét. Olyan művek, illetve műrészletek szerepeltek a programon, melyek legtöbbször gyakorlott művészek számára is nagy feladatot jelent.

A háromrészes előadás ezúttal két egyfelvonásos közé iktatta be a szokásos koncertszámokat. Az első rész a *Giselle* második felvonása, a halott menyasszonyok, a villik sejtelmes éjszakai birodalmát mutatja be: a síron túli szerelem erejét – és a növendékek klasszikus iskolázottságát. Meg kell mondani: nem hittem a szememnek. Márciusban, a Táncpanoráma '91 seregszemléjében ugyanis a teljes *Giselle*-produkcióval mutatkoztak be, s ez még korántsem volt érettnak mondható. Mostanra – dicséret érte minden pedagógusnak – egészen kitűnő ensemble-munkát lehetett látni. Sebestény Katalin és Szőnyi Nóra próbavezető mesterek profi színvonalra hozták fel a hatodiktól a kilencedik évfolyamig a növendékgárdát. Remek volt a balettkar munkája. Már nemcsak egyöntetűségüket illeti elismerés, de az elengedhetetlen légies atmoszféra megteremtése is sikerrel járt.

A főszereplő páros ugyancsak kitett magáért. Dózsa Marianna Giselle-je a vizsgára pontosan kivitelezett és „lelkiekben” is szinte kiérlelt alakításnak mondható. Sábli Péter Albert grófia is meglepően sokat fejlődött. Mutakozó eleganciáját és jó partnerkapcsolatát lehet leginkább kiemelni. Barna Mónikát szintén ígéretes villikirálynőként láthattuk viszont. Amúgy hibázások (főleg az ugrásoknál) akadtak imitt-amott, de ez a nehéz, tradicionális balettmű a gikszerek ellenére is feltétlenül élménydús előadást nyújtott és megérdemelt közönségsikert aratott.

A középrész, a koncertműsor, igyekezett a – most meglehetősen nagyszámú – végzőst többféle stílusban bemutatni. S ebből a nemes szándékból hosszúra nyúlt előadás sikeredett, ami persze kihatott a nézői figyelem intenzitására. Kiemelni a hét műrészletből elsősorban Béjart *Bhakti*-kettősét lehet Juratsek Julianna és Solti Csaba izgalmas, színpadkész előadásában; tartja a formáját a kubai Mendez *Babák* című melodramája is, melyet most Kazinczy Eszter és a nyolcadik évfolyamos Roberts Kwamina mutatott be. A tradicionális művek közül leginkább a nálunk alig ismert *Esmeralda* pas de deux-je emelkedett ki, a temperamentumos, színpadérzékkel rendelkező, technikailag brilirozó Balázs Beatrix és Tóth Olivér produkciójában.

A záró egyfelvonásos balett Seregi *Változatok egy gyermekdalra* című munkája volt, s ez – ma is úgy gondolom, és azt hiszem, Seregi szintén azt gondolja – első számú hazai koreográfusunk legegényibb, legmodernebb és legkiválóbb alkotása. Kaszás Ildikó betanításában remekelt benne mind az öt szólistapár.

³⁹³ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Magasra tett mércé. A táncművészeti főiskolások vizsgája = Magyar Nemzet, LIV. évf. 136. szám, 1991. június 12., 11. o.

Az évfolyamvezető balettmester Menyhárt Jacqueline, mint már annyiszor, ezúttal is bizonyította pedagógusi elhivatottságát, hiszen a jól forgó, jó előadó lányokkal joggal büszkélkedhet. Keveházi Gábor, a végzős fiúk mestere dicsérhető valamennyi elért sikeres mozzanattal, és nem okolható a már eredendően, alkatilag sem kimagasló növendékek csekély eredményeiért. Megemlíteném még Dózsa Imre főigazgató (a műsorlapon fel sem tüntetett) próbavezetői munkáját, mely mozgáskaraktere révén jócskán felismerhető volt Sábli Péter *Giselle*-beli előadásmódján. Végül: ha jól emlékszem, a balettintézeti vizsgálóadások karmesteri tisztét már évek óta Nagy Ferenc látja el. Az Operaház zenekara élén a két egyfelvonásost az idén is magas színvonalon és a színpadra figyelve dirigálta.

Mátai Györgyi kritikája³⁹⁴

A Táncművészeti Főiskola operaházi vizsgálóadásán kilenc hölgy és öt fiatalember diplomázott. Évek óta nem láttunk ilyen magas igényű és színvonalú vizsgaprogramot. A látottak alapján állíthatjuk, nem lesz hiány balerina-utánpótlásban, de férfi táncosban sem.

A tizennégy végzős többsége nemcsak tehetséges, technikailag magasán képzett, hanem művészileg is sokat ígérő. Az pedig igen jó gyakorlat, hogy a főiskola növendékei Budapesti Ifjúsági Balett néven már több színpadon felléptek, legutóbb Izraelben vendégszerepeltek, ahol magyar együttes még nem járt. Ez a „tréningezés” előnyére vált a fiataloknak, akik a vizsga „szorítottságában” is tehetségük javát nyújtották.

A háromrészes est csúcspontja kétségtelenül a Dohnányi *Változatok egy gyermekdalra* című művére készült Seregi László-koreográfiának bemutatása volt. Ez a sokszínű, a táncosoktól mind technikailag, mind érzelmi kifejezésben érettséget igénylő mű együttesen és külön-külön is igazolta a tehetségeket.

Juratsek Julianna és Solti Csaba máris előadásképes *Bhakti*-kettőst táncolt a koncertprogramban. A nagyszerű páros, Balázs Beatrix és Tóth Olivér az *Esmeralda* balettrészletében kiemelkedő képességeket mutatott. Dózsa Marianna precízen kidolgozott klasszikus tudásával táncolta Giselle-t. Tetszett a férfiutánpótlás nagy ígéretének számító Sábli Péter, a groteszk humorban sem szűkölködő, bájos Kazinczy Eszter, a Myrthaként és fekete Hattyúként is remeklő Barna Mónika.

Reméljük, a balettrajongók még hallanak róluk, s azt is, hogy a világban hiányt jelentő férfi táncosokat a kedvezőbb ajánlatok nem csábítják el. A hullámvölgyből feltörekvő operaházi együttesnek nagy szüksége van – a férfiaknál különösen – a magasán kvalifikált táncművészekre, amelynek érdekében érzékelhetően mindent megtett az évfolyam két balettmestere: Menyhárt Jacqueline és Keveházi Gábor.

³⁹⁴ Megjelent: Máta Györgyi: Változatok egy vizsgálóadásra = Népszava, 119. évf. 132. szám, 1991. június 7., 6. o.

Péter Márta kritikája³⁹⁵

Nagy évfolyam röppent ki idén a Táncművészeti Főiskola kapuján, s szerencsésen is landolt, hiszen minden végzős hamar elkelt; kilencen az Operaházban kezdik az évadot, ketten a Madách Színházba készülnek, s jut táncos az Operettszínházba meg Győrbe is, sőt, egy ifjú még messzebb, Izraelben kezdi táncoséletét. A fiatalok jó útravalót kaptak, ám a szakmai felkészítés mellett, gondolom, kellően értékelik azokat a hazai és külföldi fellépéseket is – legutóbb például az Izrael Fesztiválon –, ahol folyamatosan csiszolhatták, érlelheték az operaházi vizsgálóadásra szánt darabokat is. E közös erőpróbák magyarázzák, hogy az évfolyam szinte társulattá komolyodott. Különösen Seregi László alkotása, a *Változatok egy gyermekdalra* című balett láttán éreztem így, ám a *Giselle* második felvonása ugyancsak kész produkcióként hatott.

A romantikus mű címszerepében Dózsa Marianna rendkívüli akarattal, szívós küzdelemmel mára majdnem tökéletes technikai biztonságot ért el. Tudására később is nagy szükség lesz, hiszen az „örökség”, vagyis hogy Dózsa Imre és Szumrák Vera lányaként indul a pályán, olykor nemcsak barátokat terem. Barna Mónika villikirálynőként bizonyította felkészültségét; családi hagyományokról különben nála is szólhatunk, amennyiben édesapja a Maxim Varieté igazgatója. *Giselle* szerelmeként, Albert alakjában Sábli Péter lépett színre – kellemes arcával, nyúlánk alakjával szinte predesztinált a szerepre – míg Elek T. Zsolt Hilarion kevésbé hálás figurájával vizsgázott. A „stábból” csupán a két nagyszerű villi, Párti Júlia és Reszegi Krisztina útja vezet az Operán túlra: ők a Madách Színházat erősítik majd.

A koncertszámok közül kiemelkedett az *Esmeralda* kettőse; Balázs Beatrix és Tóth Olivér víg lendülettel és fölényes eleganciával tolmácsolta Vajnonen nehéz koreográfiáját. A fiatal balerináról azt is tudhatjuk, hogy – bár nem kenyerere a versenyzés – legutóbb Capriból első díjjal tért haza. Tetszett még A. Mendez bájos darabja, a *Babák* is, amelyben ezúttal Kazinczy Eszter hódította meg az ólomkatonát, a még nyolcadéves Roberts Kwaminát. Igazi meglepetéssel szolgált Béjart modern-klasszikus művének, az indiai népzene komponált *Bhakti* kettősének előadása, s csak remélhetjük, hogy Juratsek Julianna és Solti Csaba adottságaira az Operaházban is építenek. A *Laurencia*-variációval búcsúzó Kiss Juliannát az Operettszínház hívja, míg Ströck Barbara a Győri Baletthez készül. A Rába-parti város társulatának mai vezetői különben eljöttek a vizsgálóadásra is, hogy megerősítsék Barbarát: jöjjön, mert várják! Az évfolyamból Sonkoly Tamás indul a legmesszebbre: Izraelbe szerződik.

A tehetségeiben sokszínű, ám most szétszóródó csapatnak már nem kívánhatok mást, mint hogy tartsa össze őket a sok-sok emlék, amely a nehéz vagy vidám percekben a két balettmester, Menyhárt Jacqueline és Keveházi Gábor óráiról lebeg elő.

³⁹⁵ Péter Márta: Vizsgáztak a végzős balettnövendékek. Spiccen kelt el az évfolyam = Esti Hírlap, XXXVI. évf. 146. szám, 1991. június 24., 2. o.

1991, néptánc

Az évfolyam tagjai: Bali Melitta, Farkas Anikó, Farkas Krisztina, Hrabovszky Hajnalka, Keszei Virág, Kis Krisztina, Kiss Délia, Kövesdi Éva, Mozola Viktória, Nagy Andrea, Rajzó Ildikó, Sas Krisztina, Sviatkó Gabriella, Sztraka Andrea, Takács Melinda, Ullmann Mónika, Urbán Éva; Aczél Gergely, Bálint Balázs, Boda János, Dénes Zsolt, Hasznosi Norbert, Hencz György, Holozsai András, Juhász Zoltán, Katona Gábor, Kovács András, Marosi Ákos, Sándor Dávid, Topolánszky Tamás, Vári Bertalan. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Janek József.³⁹⁶

Vadasi Tibor interjúja és kritikája³⁹⁷

Búcsúznak a Táncművészeti Főiskola néptánctagozatának végzős tanulói. Búcsúznak a négy év munkájától; a néptánctagozat pedig a nevével. Hiszen az új tanévtől Néptánc-Színpadí tánctagozat (*sic!*) néven működik tovább. Ezért, a záróelőadás kapcsán először ejtsünk néhány szót a tagozat eddigi húszéves munkájáról, s csak ezután az osztályról, amely tehát utolsóként végzett mint kizárólagos néptánctagozat.

Először a tagozat vezetőjét, Zórándi Máriát kérdezem, aki maga is itt tanult az első csapattal, Timár Sándornak abban a híres-nevezetes „táncház” osztályában.

– Miért e névben és funkcióban való változás?

– Csak néptáncból ma már nem lehet megélni – mondja a mesternő. – Ezután pedig még kevésbé. Ma nem lehet egy táncos csak néptáncos, vagy csak modern, vagy csak klasszikus képzettségű. Míg az én évfolyamom s az utána következők növendékei túlnyomó többségükben hivatásos néptáncgyűtteseknél helyezkedtek el, az utóbbi években már többen mennek más műfajú együttesekhez is. Ma már a Rockszínház, a Madách Színház, a Szegedi Balett s az Operettszínház is igényt tart a végzett növendékekre. A stílusok változnak s ezt ugyanannak a táncosnak kell követnie. Ezért fontos sokoldalúan felkészíteni a növendékeket, hogy a változó művészeti irányzatokat is könnyen elsajátíthassák.

Az első évfolyam még csak a vizsgákon került színpadra. Megtanultak különböző néptánc-stílusokat, de nem tanultak meg színpadon előadni. Ezt a hiányosságukat az együttesekben kellett pótolni, bár az is igaz, hogy sikerült, mert minden együttesben megállták a helyüket és jól átvették a koreográfusok alkotói stílusait. A most végzősök viszont már a második évtől kezdve felléptek, koncerteket adtak, részt vettek az Operaház produkcióiban is, különböző modern technikákat tanultak. Persze csak kurzusszerűen, mert ezeket nehéz volt beilleszteni az órarendbe. Az elkövetkezendőkben ezek az órák már a tanterv részei lesznek, ezért az eddigi tantervet, a tantárgyakat is módosítani kell.

– Mit gondol? Előfordulhat-e az, hogy a sokoldalúan képzett táncosok a változatos feladatok miatt inkább a zenés színházakba mennek, s így nem jut végzett táncos épp azoknak a hivatásos néptáncgyűtteseknek, akik miatt az egész tagozat megszületett?

– Tulajdonképpen igen... – hangzik a válasz, némi habozás után.

³⁹⁶ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tagozatvezető, Janek József néptánc tanár.

³⁹⁷ Megjelent: Vadasi Tibor: Néptáncvizsga '91. Vizsgakoncert a Madách Színházban = Táncművészet, XVI. (XXII.) évf. 1991. 8–9. szám, 22–24. o.

– Bár nem ez volna a cél – veszi át a szót Janek József néptánc tanár, aki az öt tagozati osztályból négyet bocsájtott útjára. – Tizenkét évvel ezelőtt más elvárások voltak – folytatja. – Elsősorban a néptáncanyag materiális tudására fektették a hangsúlyt, a 2. és 3. tagozatban még dominált a Timár-féle autentikus irányzat. A hivatásos együttesek vezetői azonban már akkor is többnyire másra használták s használják ma is a táncosokat, mint csupán autentikus táncolásra. (Kricskovics Antal például még a keleti táncok kartechnikáját is szívesen vette volna a táncosoktól.) Már jelenleg is többféle igényt kell kielégíteni: a népi együttesekét s a különböző arculatú színházakét.

– És mi a helyzet a legutolsó évfolyammal?

Som Gizella és Perlusz Sándor balettmesterek szerint szorgalmasan, hivatástudattal dolgoztak, s kellő technikai alapot nyertek ahhoz, hogy bármilyen táncos társulat munkájában megállják a helyüket. A tagozat balett-tudása kb. a balettszak VII. évfolyama színvonalának felel meg. Egyébként az előző végzett évfolyam hasonlóan jó felkészültséggel tette lehetővé például, hogy 1987-ben négy pár a Szegedi Baletthez szerződjön. Egyre gyakoribb jelenség az is, hogy a balettszakról átjönnek növendékek a néptánc szakra; akár technikai, akár személyes okokból, vagy azért, mert itt többféle feladatot, lehetőséget látnak az eljövendő pályájukhoz.

– S vajon mi a növendékek véleménye önmagukról, mestereikről s a munkáról?

„Amit itt kaptunk, azt sehol máshol nem kaphattuk volna meg.” – mondják. – „Az a csoda, hogy itt végezhetünk...” „Megtanultunk tanulni...” „Nagyszerű emberek neveltek bennünket.” „Janek Józseftől nemcsak motívumanyagot, de színpadi viselkedést is tanultunk.” „Ha ilyen jók a mesterek, akkor ezt nem kell külön tárgyként tanítani...”

Ugyanakkor akadt olyan is, aki még több stílust szeretett volna megtanulni, aki szerint „jobban kellett volna sűríteni az anyagot, hogy több is beleférjen a négy évbe.” „Sokat tanultunk, de igazán nem tudjuk az anyagot.” „A modern technikát nemcsak kurzusonként kellene tanítani, hanem mindjárt az első évben elkezdni.” „Nem mindig azt a maximumot kaptuk, amit vártunk.” „Van színészi óra, de nem a táncosokkal összekapcsolva. A szerepformálást így az együtteseknél kell megtanulni.” „Nem elegendő és nem megfelelő a néprajzi képzés. Ha néprajzi filmeket néztünk s arról táncot tanultunk, akkor a koreográfia maradt meg, nem a stílus.”

S végül elhangzott az a kérdés is, hogy „Mi miért nem lehetünk főiskolások? Miért nem kaphatunk főiskolai diplomát, amikor oly szívesen tanulnánk érte 6 éven át is?”

Mіндеzt egybevetve, a háromrészes vizsgaelőadás azt mutatta, hogy a növendékek valóban alaposan és sokoldalúan lettek felkészítve majdani feladataik ellátására.

A háromrészes műsor első része néptáncfeldolgozásokból állt. Rábai Miklós *Kállai kettősét* és *Pontozóját* láthattuk kicsit keményebb, rusztikusabb előadásban, mint ahogyan emlékezetem szerint még én is táncoltam. (Brieber János pontos, szép betanítása dicséretet érdemel, de úgy látszik, ő is engedett ennek a maibb táncolási stílusnak, amely nem biztos, hogy minden táncra ráhúzható; gondoljunk csak a decsi vagy a marosbogatí Fülöp Ferencekre, de akár a szatmári adatközlőkre is.) A táncosok technikailag tehát hibátlanul eltáncolták a *Kállait*, ugyanakkor a lassú rész lírai töltését – szerintem – nem érezték. Karsai Zsiga *Pontozója* – megnézhető bármelyik filmjén – sem olyan kemény, mint

ahogyan a széki sűrű tempókat kell manapság jární. Azt hiszem, a pontos technikai megoldás mellett ezekre a stiliztikai jegyekre még ennyi táncos nemzedék távlatából is (vagy éppen ezért!) jobban oda kellene figyelni. Zórándi–Zsákay *Játszó* című gyimesi leánytánc a mester Timár Sándor nyomdokain haladó, változatos kompozíció, melynek jobb együttesek repertoárjában is helye lehet. Janek József *Echó* című kompozíciójában magyar és román ritmus- és motívumvariációival felelgetnek-visszhangoznak a táncosok. Gondolom, ezt a kompozíciót is láthatja majd valamelyik néptáncegyüttes műsorában. S míg ezeket a táncokat az osztálynak komponálták tanáraik, jól ismerve növendékeik képességeit, Janek *Méhkeréki tapsosa és pásztorbotolója*, valamint Timár–Berki *Sóvidéki táncokja* előadói színvonala a mai hivatásos együttesekkel vetekedett. Varga–Végső *Cigánytáncának* előadásától többet vártam, már ami a stílust illeti.

A műsor második részében Novák–Rossa *Kocsonya Mihály házassága* c. művét láttuk. A betanítás Truppel Mariann és Makovinyi Tibor jó munkáját dicséri, akik a Honvéd Együttesben táncolták a két főszerepet. Egy tanuló osztálynak ezt a művet betanítani méltánylandó és előadni dicséretes munka volt. Itt jöhetett elő az említett táncos színjátszás problémája: ilyen tantárgy hiányában a táncos csak a próbák során, a mindenkor adott feladaton keresztül tanul meg embert ábrázolni a színpadon. Ez nem könnyű és mindenképpen hosszadalmasabb munka, mintha létezne ilyen tantárgy. A szereplők – szerintem – nagyszerűen komédiáztak. Kitűnő volt a pletykások csoportja, holott a megszólalással, a beszéddel is meg kellett birkóznuk. A legények bandája, s az egész csoport összmunkája, produkciója előtt leveszem a kalapom. Irigykedve gondoltam arra, hogyha nekem a 60-as évek elején a táncjátékaimhoz ilyen jó előképzettségű táncosaim lettek volna az akkori Honvéd Együttesben... Most persze mondhatom szemtelenül: „Ja, így könnyű...!”

A vizsgakoncert harmadik része mai szerzők néptáncból fogant „modern” kompozícióit tartalmazta. Részben olyanokat, amelyek már együttesek műsorán szerepeltek, részben újakat. E művek méltatását rábízom az új tánckritikus gárdára, de ami a táncosok előadói munkáját illeti, az a véleményem, hogy a különböző stílusú és hangvételi művekkel jó érzékkel azonosították magukat.

Ezzel el is érkeztem a dolgok summázásához: ez az ötödik és egyben utolsó néptánc-tagozat olyan táncosokat bocsájtott útjukra, akik a jelenlegi színpadi táncirányzatok koreográfiáiba magas technikai színvonalon bele tudnak illeszkedni, s a művészi továbbfejlődéshez kellő technikai alappal rendelkeznek. Ezáltal a különböző alkotók művészi elgondolásainak magas szintű tolmácsolói lehetnek. Azt hiszem, ez volt a cél, és remélem, hogy több Rábai Miklós-díjas vagy Molnár István-díjas táncos fog közülük – is – kikerülni. Hogy még nincs ilyen díj? Kár... Pedig kellene.

Kövágó Zsuzsa kritikája³⁹⁸

Létezik egy valóban világhírnévnek örvendő, iskolateremtő művészeti ágazatunk: a színpadi néptáncművészet. Hovatovább két évtizede, hogy Györgyfalvy Katalin és Timár

³⁹⁸ Megjelent: Kövágó Zsuzsa: Néptánc-tagozat. Vizsgaelőadás a Magyar Táncművészeti Főiskolán = Népszabadság, 49. évf. 156. szám, 1991. július 5., 10. o.

Sándor vezetésével megalakult a hajdani Balett Intézet hivatásos néptáncművészeket nevelő tagozata. Onnan négyévenként kerülnek ki diplomás néptáncosok. Zórándi Mária tagozatvezető és Janek József évfolyamvezető mesterek maguk is az intézet egykori legendás első évfolyamának neveltjei.³⁹⁹

Az idén végzett tizenhét leány és tizenhárom fiú⁴⁰⁰ – nagyon tisztos létszám! – valódi együttesként, összeforrott csoportként mutatkozott be a Madách Színházban a „magyar néptánciskola” különböző stílusirányzatait reprezentáló koncertműsorban. Az évfolyam Rábai Miklós, Novák Ferenc, Timár Sándor és Foltin Jolán klasszikus kompozícióin kívül hitelesen tolmácsolja az ifjabb, kísérletező kedvű koreográfus nemzedéknek az autentikus néptánc ismeretét föltevő – ám azon túllépő, a tánc- és más színpadi művészetek összességében is jártasságot igénylő – műveit is.

A táncművészet világában ritka, hogy első színpadi megmutatkozásukban nem a lányok, hanem a kamaszkort épphogy elhagyó fiatalemberek az érettebb, kiforrottabb táncosok. Ezúttal ilyen ritka eseményről tudósíthatunk. A tizenhárom férfi táncos közül is kiemelkedett – Janek József *Méhkeréki tapsos* és *Szatmári pásztorbotoló* című vetélkedő kettősében – Juhász Zoltán és Marosi Ákos. Hasonlóképpen maradandó volt Végső Miklós puritán egyszerűségű, nemes cigánytánc.

Ezt a jól összekovácsolódott csapatot soha többé nem láthatjuk már így, együtt: ki ide, ki oda szerződik első évadában, lesz belőle néptáncos, musical-, rock- vagy balett-táncos. Bemutatkozásukat látva bizonyosak lehetünk abban, hogy mindegyik ágazatban megállják majd helyüket. (Az sem kis dolog napjainkban, hogy egyikük sem maradt szerződés nélkül!) Jó utat, táncoljatok tovább sikerrel, fiatalok!

1992, balett⁴⁰¹

Az évfolyam tagjai: Courtney Brooks (USA), Emily Korfia (Görögország), Cristiana Rosa (Olaszország), Szirmay Vera (Ausztria), Elin Valla (Svédország); Ferdy Blomkwist (Hollandia), Bradács Zoltán, Cserta József, Hangay Szabolcs, Kéri Nagy Béla, Lehotai László, Móra Máté, Andrea P. Merlo (Olaszország), Németh Gábor, Kwamina Roberts (Svájc), Szigeti Gábor. Évfolyamvezetők: Kun Zsuzsa, Forgách József.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁰²

Mi sem természetesebb, minthogy egy balettnövendék balett-feladattal vizsgálzzék. Hogyan is bizonyíthatná meggyőzőbben sokévi tanulmányainak eredményességét, ha nem éppen azzal, amire készült? Miként azonban a színészjelöltnek is másfajta meg-

³⁹⁹ Téves állítás: Janek József nem volt az ÁBI növendéke.

⁴⁰⁰ Az évfolyamban tizennégy fiú végzett, de Hencz György nem szerepelt a vizsgaelőadáson.

⁴⁰¹ Az alább közöltekén kívül megjelent kritikák: Bóta Gábor: Balettvizsga 1992. Hiányérzet a túlzott hagyománytiszteltel miatt = Magyar Hírlap, 25. évf. 144. szám, 1992. június 19., 15. o.; Rajk András: Talentumok. A „Budapest Junior Company” vizsgája = Vasárnapi Hírek, VIII. évf. 24. szám, 1992. június 14., 11. o.

⁴⁰² Megjelent: Kaán Zsuzsa: Vizsgakoncert '92 = Táncművészet, XVII. (XXIII.) évf. 1992. 8–9. szám, 26. o.

mérettetést jelent prózát mondani, mint verset, és megint más Schillert játszania, mint Molière-t, balett- és balettfeladat között is óriásiak a különbségek.

Ezért azután, amikor – egyévnnyi felkészülés nyomán – röpké harminc percen át szinte táncörténeti esemény színterévé vált a Magyar Állami Operaház, örömmel konstatáltam, milyen hőfokon celebrálják a növendékek a *Don Quijote* híres divertissement-jait az ideai szakmai zárókoncert első részében.

Az orosz balettfjedelem: Marius Petipa 1869-ben készített, majd 1900-ban Alekszander Gorszkij által (s azóta a világ nagy balettszínpadain számtalan változatban) átdolgozott nagybalettfjedelenek harmadik felvonása ugyanis talán az egyik legnehezebb vizsgafeladat, amelyet a főiskola a klasszikus balettirodalom tárházából csak választhatott a végzős évfolyam: Kun Zsuzsa és Forgách József növendékei számára. Briliáns táncsorozat, amely stílustörténeti szempontból is etalonnak számít, de amelyet a maga teljességében Budapesten nem játszanak. Interpretálásukhoz hiányzott tehát mindaz a tapasztalat, amelyet általában, a repertoárbalettek esetében fokozatosan megszerezhetnek, „átörökölhetnek” a növendékek – pusztán azáltal, hogy rendszeresen megnézik azokat a színpadon.

Mindennek tudatában „vette kézbe” a felvonást a betanító balettmester: Flóra Kajdani, és egyik betétszámról a másikra úgy igazította hozzá a növendéklétszámmal és felkészültséggel, hogy közben e klasszikus mű petipai-gorszkiji fénye ne halványodjon. Hibátlanul mozgatta a balettkart helyettesítő alacsonyabb (III–VIII.) évfolyamos növendékeket, és frappáns belépők egész sorát osztotta szét a végzős csapat között.

Adottságai és felkészültsége alapján ugyanakkor bölcs döntés volt egy *nem* végzős növendékre: Aleszja Popovára bízni a női főszerepet. A közismerten nehéz, bravúros technikai tudást és stíluskészséget feltételező híres kettősben, annak női variációjában, illetve az azt megelőző pas d'actionban Popova érett művészként, csillogó technikával állt helyt a kitűnően ugró-forgó s partnereként is elegáns Cserta József (illetve a még kissé modoros Andrea P. Merlo) oldalán.

Bár az évfolyam valamennyi külföldről érkezett leány- és fiútagjának színpadi munkáján pontosan le lehetett mérni, hogy budapesti mestereiknek mennyi tisztátalanságot, mennyi régi, rossz technikai beidegződést kellett kijavítaniuk az évek során, azért azt is észrevettük, hogy olyan szintű tánc-készséggel távoznak, amellyel megbízható kartáncosok lehetnek bármelyik külföldi balettegyüttesben.

Gyors szólistakarriert közülük csak egynek, a Svájc-ból érkezett, sugárzóan tehetséges félvér Kwamina Robertsnek jósolunk. Ő az est második részében előadott *Gajane*-kettősben sem hagyott kétséget afelől, mennyi lendület, mennyi művészi elhivatottság rejlik benne. Ugyancsak emlékezetes marad számunkra Brjancev: *Harlekinada* című kettőse Szigeti Gábor s a szintén VIII. évfolyamos Séber Lilla előadásában, valamint a középső részt záró *Kardtánc* (Anyiszimova–Hacsaturján) ragyogó interpretálása: az öt tüzes fiúval, élükön a jól forgó Emily Korfiával (Aisa) és az ezúttal kellőképp dinamikus Andrea P. Merlóval (Izmail).

A műsort befejező egyfelvonásos mozgásvilága merőben különbözött a növendékek szakmai anyanyelvétől. Ennek ellenére a két mesternő: a betanító Rossella Capriolo és a próbavezető Sebestény Katalin hallatlanul intenzív és alapos munkájának köszönhetően

remekül adták elő Robert North – Paco de Lucia: *Két víz között* (Entre dos aguas) című kompozícióját. A tiszta, sallangmentes táncmodor, a spanyol motívikával átszőtt modern anyag belső izzása, a VIII-os leányévfolyam ígéretes tehetsége és a végzős fiúk kamaszos szilajsága olyan hangulati elemeket erősített fel az eredetileg inkább intellektuális, mint emocionális élményt hordozó koreográfiában, hogy az a koncert legforróbb hangulatu fejezetévé vált. Arról nem is beszélve, hogy a növendékek elragadó tolmácsolásában jobban tetszett, mint az „anyaegyüttes”, a Rambert Balett eredeti produkciójában, az 1985-ös Lódzi Fesztiválon.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴⁰³

Nagyszerű balettvizsgálóval állt ki a Táncművészeti Főiskola az idén. A balettintézet fennállása óta hasonló színvonalat – emlékeim szerint – talán nem is produkált. Csúcsteljesítménye legfőképp abban rejlett, hogy a közreműködő VIII. és IX. évfolyamos növendékek egyenletes és igen magas színvonalú színházi teljesítményt nyújtottak. Csupa gyakorlott, színpadkésztáncossal találkozunk, voltaképp egy elsőrendű balettegyüttessel.

Az idei végzősök mestere: Kun Zsuzsa és Forgách József kitűnő munkát végzett. Őt külföldi lány és tizenegy (főleg hazai) fiú került ki a kezük közül. Mindegyikük alkatanak megfelelő technikai felkészültséggel, stílári ismeretekkel és művészi erettséggel mutatkozott be. Az egész vizsgakoncert sikeréhez hozzájárult Flóra Kajdani betanítói közreműködése. A legnagyobb, leginkább elismerésre méltó munkát azonban mégis az intézetet több mint egy évtizede vezető Dózsa Imre végezte, azzal a mérhetetlen erőfeszítéssel, amely egységes oktatási metódust eredményezett, és hallatlan igényességet követelt meg pedagógustól és növendéktől egyaránt. Számos újítása között bevezette az évközi rutinszerző hazai és külföldi koncertezést is, folyamatos megmérettetésnek téve ki mindannyiukat. Természetesen a megfeszített összefogó, szervezői és állandó célkijelölő tevékenységet elsősorban önmagától követelte meg. Ha lehet azt mondani valakire, hogy éjt nappallá téve dolgozott az intézet nemzetközi elismertségéért, az ő.

A vizsgakoncert megtartotta szokásos háromrészes szerkezetét. Két nagyobb lélegzetű műsor rész közé koncertszámok iktatódtak be, ezek kiválasztásakor a végzős növendékek tehetségének legelőnyösebb bemutatását tartják szem előtt. Már az első rész sem tűzött ki kisebb feladatot maga elé, mint Petipa múlt századi *Don Quijoté*jának divertissement-összeállítását, Flóra Kajdani remek válogatásában. Klasszikus és karaktertáncok elsőrendű előadását, élményszerű produkcióját láthatta az ünneplő közönség. A végzősök mindegyike s a kapcsolódó felső osztályosok, a kisebb-nagyobb növendékekből álló balettkar szerepéhez méltóan remekelt benne. A második rész szólistikus számaiban a táncosok személyre szóló sikert arattak. Leghatásosabbnak mondható közülük a *Gajane*-részletek pas de deux-je és a temperamentumos, virtuóz kardtánc. Végül pedig arra

⁴⁰³ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Magyar Nemzet, LV. évf. 144. szám, 1992. június 19., 10. o.

vállalkozott ez az ifjú „társulat”, hogy Robert North *Entre dos aguas* című, úgyszólván világszerte ismert, héttételes egyfelvonásosát adja elő. És tette ezt híres együttesek tolmácsolásával összevetve is kiválóan.

A gárdából érdeme szerint felsorolni e helyütt nem lehet mindenkit. Így a végzősök közül az elegáns, magas színvonalon szereplő Cserta Józsefet, az olasz „technikás” Andrea P. Merlót, a jó alkatú osztrák Vera Szirmayt kell megemlíteni név szerint. S a főiskola sztárját, a VIII. évfolyamos (neve ellenére is magyar) Popova Aleszját szükséges kiemelni.

Péter Márta kritikája⁴⁰⁴

Meglepően érett előadói színvonalon mutatkozott be az Operaházban a Táncművészeti Főiskola tizenhat végzőse, talán nem is véletlen a magabiztos szereplés, hiszen a háromrészes program már Rómát is megjárta, sőt a hírek szerint meg is hódította. Az ilyenformán szinte társulattá erősödött csapatot azonban nem lehetett könnyű összeállítani, mert a végzős fiúk mellől az idén bizony hiányoztak a végzős lányok. A kilenc évfolyamos képzés során ugyanis a lányosztály egyszerűen megszűnt, azaz valamennyi növendékét kirostálták, eltanácsolták a pályáról. Honnan kerültek mégis balerinák? A főiskola nemzetközi osztályának hallgatói pótolták a hiányt, s a szokásokhoz híven bekapcsolódtak a produkcióba az alsóbb évfolyamosok is.

A *Don Quijote* részleteiben szinte mindenkinek jutott szólófeladat, amelyben klasszikus felkészültségét bizonyíthatta, azonban a legjobb teljesítményt is messze túlszárnyalta Aleszja Popova virtuóz alakítása. A még csak nyolcadéves hölgy – aki tanulmányait a Győri Balett iskolájában kezdte s már több nemzetközi versenyen végzett a „legek” között – olyan alkati adottságokkal és előadói tehetséggel érkezett e világra, hogy hamarosan a legjobbak egyike lehet. A program második részében szólók, kettősök és táncjelene-tek sorakoztak, megannyi remek színpadi pillanatot hagyva emlékül. Különösen tetszett a lírai *Harlekinada*, a karakterfeladatot is nyújtó *Sylvia* kentaur-jelenete és a *Gajane* két epizódja. A növendékek közül a fiúk kaptak nagyobb tapsot, s Andrea P. Merlo, Cserta József és Szigeti Gábor variációi láttán ezen nincs is mit csodálkozni, ám néhány ifjú táncosnő, így Cristiana Rosa, Emily Korfia, Vera Szirmay és Séber Lilla is megérdemli az elismerést.

Az est különlegességéként színpadra került Robert North nagyszerű műve, a modern táncstílusban megalkotott *Entre dos aguas* (Két víz között) című darab is. Az eredmény-nyel a próbavezető balettmester, Sebestény Katalin is elégedett lehet, amint a másik két művésztanár, Flóra Kajdani és Kun Zsuzsa munkáját is meghálálták a növendékek.

⁴⁰⁴ Megjelent: Péter Márta: Vizsgakonzert az Operában. Balerina és kentaur = Esti Hírlap, XXXVII. évf. 143. szám, 1992. június 18., 5. o.

Kisgergely József kritikája⁴⁰⁵

A Táncművészeti Főiskola végzőseinek vizsgakonzertjén évről évre öröndetesen erősödő törekvés a növendékek egyéniségének mind teljesebb kibontása. Idén ez főként a spanyol táncörökség jegyében történt (Minkus–Petipa: *Don Quijote*; Paco de Lucia – R. North: *Entre dos aguas*), s hasznos stílustanulmányoknak bizonyult, hódolat érte a betanítóknak! Ismét jól „eladható” évfolyamot láthattunk az Operaház színpadán, bár a lendület, lelkesedés és előadókészség mögött a technikai fogyatékoságok is kirajzolódtak.

Kun Zsuzsa öt külföldi lánynövendékének és Forgách József tizenegy tagú férficsapatának (hárman szintén idegen országból) hullámzó színvonalát a kegyes-kegyetlen szereposztás egyenlítette ki. A két egyfelvonásosban, s a közöttük látott koncertműsor kisebb-nagyobb feladataiban is kiderültek a képességek: Vera Szirmay hűvös eleganciája (Gajane), Elin Valla és Courtney Brooks üde pajkossága (Két barátnő), Emily Korfia kiváló karakterérzéke (Aisa), Cristiana Rosa rafinált nőisége (Mercedes, Diana). A fiúk közül főleg az ígéretes Cserta József (Espada–Basil) emelkedett ki. Kwamina Roberts a *Gajane*-kettősben csodás battukkel, iskolázatlan térdekkel s a forgásait kísérő furcsa karokkal ejtett zavarba. Kétségtelen táncos adottságokat mutat a sármos Móra Máté (Diótörő herceg) és a riadt arcú Bradács Zoltán, ám megfigyeltük „csóválós”, merev gerincmunkájukat is. Hangay Szabolcs forgásai nem biztonságosak, Hattyú-szólójának ugrásaiból veszélyesen érkezik. Ez utóbbi hiba a többi végzős fiúra is jellemző, akárcsak a hanyag spicc munka. Pedig mesterüktől nem ezt tanulhatták. Andrea P. Merlo stílusos Izmailját és Basilját, s főként a lélegzetelállító forgáskészségű Szigeti Gábor játékos *Harlekinada*-táncát szívesen tapsoltuk, melyet a még nem végzős Séber Lillával adott elő, kedves meglepetésül. Nem volt meglepetés viszont egy másik nem végzős remeklése: Popova Aleszja, a nyitó- és zárórész szólistája számára nemcsak e hatalmas színpad szűk már, de iskoláját is kinőtte. Káprázatos technikája láttán gyanítjuk: már spiccen pottyant a világra. Az ő Kitrije nem csitri, kész nőt, kiforrott táncosnőt mutat.

A Táncművészeti Főiskola mint kulturális nagyhatalom annyi reménykeltő táncost vonultatott fel a *Don Quijote* színpadán, hogy ilyen létszámban tán még az Opera sem lenne képes azt kiállítani. A nemes intézmény ugyan nem minden évben lep meg minket kiugró tehetségekkel, viszont évente szárnyára bocsát egy csapat lelkes embert, kiknek szemében a pálya, a művészet, az élet hite lobog. Nézzük, tapsoljuk őket, s közben azon fohászkodunk: csak minél később tudják meg, hogy mifelénk mostanában nem a kultúrán van a hangsúly...

⁴⁰⁵ Megjelent: Kisgergely József: Mediterrán táncvizsga = Népszabadság, 50. évf. 142. szám, 1992. június 17., 17. o.

1993, balett

Az évfolyam tagjai: Bokor Zsuzsa, Darvas Gabriella, Veronica Endo (Peru), Popova Aleszja, Séber Lilla; Demeter Artur, Farkas István, Hegyaljai Zsolt, Hommer Csaba, Kun Attila, Lendvai Zsolt, Paróczai András, Radványi Attila. Évfolyamvezető: Sebestény Katalin.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴⁰⁶

A Táncművészeti Főiskola idei vizsgakoncertje ismét a Magyar Állami Operaház színültig megtelt nézőtere előtt zajlott, és megjelent a szakma krémje; beleértve a külföldön élő vagy dolgozó számos művésziünket is. Ugyan ki ne várná kíváncsian évről évre, milyen tehetségeket bocsájt szárnyra a főiskola?

Nos, az idén Sebestény Katalin osztálya végzett: öt lány és az utolsó évben átvett nyolc fiú. S mindjárt előljáróban meg kell mondani, hogy az általában közepes képességű növendékeken kívül csak egy-két tehetséget lehetett felfedezni. A szokásos háromrészes műsor azonban ezúttal is igényes volt, és az évfolyamvezető mester, valamint a betanító pedagógusok mindent elkövettek a látványos előadás és a növendékek hatékony bemutatása érdekében. Igazán dicséretesen a két nagyszabású és igen nehéz feladatot adó ensemble-rész sikerült. Nevezetesen a műsorkezdő *Diótörő* teljes III. felvonása és a zárószám, Seregi László egyfelvonásos balettje, a Dohnányi-muzsikára készült *Változatok egy gyermekdalra*.

A *Diótörő* divertissement-felvonása pazar kiállításban és aprólékosan kidolgozott munkával került színre. Pontosabban, szebben a néhány éve egyre hanyatlóbb operaházi előadásoknál. Vonatkozik ez főleg a VI–VIII. évfolyamos növendékek Rózsakeringőjére, a Keleti táncra, a végzős Séber Lilla és Kun Attila stílusos Kínai táncára és az Orosz kettősre. A főszereplő Mária hercegnőt az évfolyam és a főiskola jelenlegi sztárja, Aleszja Popova táncolta kiemelkedő tehetséggel. Klasszikus felkészültsége, sugárzó személyisége minden bizonnyal nagy nyeresége lesz a magyar balettművészetnek. Partnere, a vendég Solymosi Tamás ugyancsak kitett magáért.

A Seregi-balett kivitelezésben és művészi értelemben is élményszerű „felnőtt” előadásán részt vettek a legjobb végzősök és kiegészítésül egy velük egyenragú, igen jól szereplő nyolcadik évfolyamos kislány: Tunyogi Henriett.

A középső műsor rész koncertszámait viszont meglehetősen gyengének mutakoztak. Kivételt képezett Bójart: *Und so weiter...* című vidám szólószámában a remek táncos és előadó, Kun Attila. Betanítója, Kovács Tibor saját számát a tőle eltérő karakterű ifjú művészre nagyszerűen állította be. Ki kell még emelni Bokor Zsuzsát és Darvas Gabriellát két nagyszabású feladat jó megoldásáért, no és persze Popovát *A hattyúk tava* „fekete” pas de deux-jében nyújtott bravúros – de ki tudja, miért – érzelmileg kissé beszűkült produkciójáért.

A fiúk valamennyien sorozatosan elkövették azokat a táncos bakikat és gikszereket, amelyek növendék-előadásokon előfordulhatnak. Ettől függetlenül – a szólista tehetségű

⁴⁰⁶ Megjelent: G. Á.: Balettvizsga az operaházban = Táncművészet, XVIII. (XXIV.) évf. 1993. 7–8–9. szám, 21. o. Első közlés (lényegében azonos szöveggel): Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az operaházban = Magyar Nemzet, LVI. évf. 147. szám, 1993. június 26., 18. o.

Kun Attila kivételével – jó kartáncosok válhatnak belőlük, s ezekre a szakmának igen nagy szüksége van. A sokszor pejoratíven emlegetett szlogen, miszerint a balettintézet „hercegképzésre” állt be, most éppen megtörni látszott, s átcsapott ellenkezőjébe. Így van ez a szlogenekkel! Bajnak látszik mégis – remélhetőleg nem általánosítható az eljövendő vizsgákra nézve –, hogy a gyengébb táncos anyag esetében túl nagy hangsúly esik a technikai hiányosságok kibalanszírozására, és elsikkad miatta a stílusok iránti fogékonyság kifejllesztése.

S végül nem csak udvariasságból kell megemlíteni az Operaház zenekarának nagyszerű közreműködését, illetve a növendékekre figyelő Jármái Gyula intenzív karmesteri munkáját.

Péter Márta kritikája⁴⁰⁷

Nem meglepetés, hogy a Táncművészeti Főiskola végzőseinek idei vizsgáján a sztár Aleszja Popova volt. Az sem véletlen, hogy a *Diótörő* harmadik felvonását érte tanították be, és hercegi partneréül a már külföldi babérokat gyűjtő Solymosi Tamás is hazaérkezett. A két fiatal a legjobb korban van a balettmese hitelesítésére, hiszen sudár alakjukat, szépségüket máris briliáns technika repíti a siker felé. *A hattyúk tava* Odiliajaként Popova viszont nemcsak szépnek, hanem rejtélyes gonoszakodónak is bizonyult, mintha már mindent tudna az életről és önmagáról. A profi előadók kelléktárára gondolva pedig, mintha mondjuk századszor táncolta volna a teljes szerepet. Hamar beért.

Az erős évfolyamban mások is remekeltek. Bokor Zsuzsa és Radványi Attila a *Grand pas classique* nehéz variációit mutatta be: az ifjú balerina elegáns spicctechnikájával és forgásaival, párja pedig könnyed, tág ugrásaival aratott sikert. Artisztikusnak tűnt *A cédrus* duettje, amelyben a még csak nyolcadéves Macher Szilárd Művészt (Csontváryról van szó) Darvas Gabriella hűvösen csillogó Múzsája igézi meg. Kun Attila látható élvezettel adta át minden porcikáját, Bójart virgonc *Und so weiter*ének.

A *Változatok egy gyermekdalra* című Seregi-darabban nyolcan léptek színpadra, s átéltek minden érzést, megmutattak minden színt, amely kell a színpadi jövőhöz. Az előadás végén Jármái Gyula leengedte a karmesteri pálcát, és e mozdulattal Sebestény Katalin, az évfolyam balettmestere is egyedül maradt az Operaház színpadán. Ám elégedett lehetett.

Rajk András kritikája⁴⁰⁸

Egy-egy balettvizsgán, mint az idén is, nemcsak a növendékek méretnek meg, hanem mindig az iskola is. Sokat mond például, amilyen pontos, ügyes, játékos a harmadéves

⁴⁰⁷ Megjelent: Péter Márta: Hattyúk, hercegek, művészek, múzsák = Népszava, 121. évf. 160. szám, 1993. július 12., 6. o.

⁴⁰⁸ Megjelent: Rajk András: Fiúuralom a balettben. Még beszélnek majd Aleszjáról = Vasárnapi Hírek, IX. évf. 26. szám, 1993. június 27., 8. o.

balettkerécskék hármasa az est első részében (*Diótörő*). Ugyanígy sokat mond a klaszszikus kettősök és szólók mellett egy Béjart- (*Und so weiter...*), két Seregi-koreográfia (Hidas: *A cédrus*, Dohnányi: *Változatok egy gyermekdalra*) más-más humorának, illetve méltóságának mozdulatérzékeltetése. Az idén végző öt lány és nyolc fiú (!) jó képességű és képzettségű ifjú művész, s hozzájuk már a VI., VII., VIII. osztályból is szembeötlően szép mozgású, tehetséges gyerekek csatlakoznak. Szóval, az iskola is jól vizsgázott, a betanító Sebestény Katalinnal, továbbá Dózsa Imrével, Kékesi Máriával, Keveházi Gáborral, Koren Tamással, Kováts Tiborral. Gulyás Nagy Zoltán, Reich Margit, Szabó Éva zongorasegítség, a Jármái Gyula irányította operamuzsikusok megértő ritmikái alkalmazkodása a siker szerves része.

Vállalván a kiemelések gyakori viszonylagosságát, Darvas Gabriella (és a VIII. évfolyamos Macher Szilárd) *Cédrus*-kettősét említem külön, Kun Attila érzékét a mozgásban rejlő humorhoz (*Und so weiter...*), a vendég Solymosi Tamás partnersegítségét, a végzős Nagy Tamás finom mozgását (de erősödni kell!) és a sokféle igényű gyermekdal-változatok egészét. No és persze a tényt, hogy az idén hagyja el a főiskolát Popova Aleszja (győri magyar lány, az édesapja orosz). Hat éve – 12 esztendő volt Markó Iván *Prosperója* Arieljének, „madárkájának” idején – írhattam le róla első ízben, hogy rendkívüli talentum. Azóta erre többször nyújtott alkalmat – legutóbb most. És majd még sokszor leírják róla itthon éppúgy, mint nemzetközi versenygyőzelme városában, Lausanne-ban,⁴⁰⁹ New Yorkban és egybeült.

1994, balett

Az évfolyam tagjai: Arany Csilla, Bacskai Ildikó, Bokor Katalin, Ducsay Marcella, Farsang Anita, Riedl Ágnes, Szabó Edina, Tunyogi Henriett, Veress Zsuzsa; Baunoch Gábor, Gyürky Krisztián, Hajzer József, Holub Péter, Macher Szilárd, Mélykúti Krisztián, Nagy Tamás, Szilvási Zsolt, Túri Sándor, Zahner Sándor. Évfolyamvezetők: Kékesi Mária, Dózsa Imre.

Kisgergely József kritikája⁴¹⁰

Évente kihívóan izgalmas élményt jelent a tánckedvelők és -értők számára a Táncművészeti Főiskola végzőseinek operaházi vizsgakoncertje. A nézőtérén ülve gyakran eljárt-szadozom a gondolattal, hogy a jégtánc bajnokságok mintájára kétféle értékelést kellene bevezetni: külön „pontozni” a tartalmat, s külön a kivitelet. A „tartalom” kifejezést ezúttal a betanítók háttér-reklémjeire értem, akik olykor bizony csodát tesznek a rutintalan növendékekkel. Különböfélé, addig ismeretlen stílusú mozgásvilágba vezetik őket egy-egy mű erejéig... „Pontszámban” többnyire alig maradtak el tőlük a „kivitelező” művészjelöltek, s

⁴⁰⁹ Popova Aleszja az 1990. évi Lausanne-i Nemzetközi Balettversenyen különdíjat kapott.

⁴¹⁰ Megjelent: –kisgergely–: Vizsgakoncert '94 = Táncművészet, XXV. évf. 1994. 1–12. szám, 56. o. Első megjelenés, részben eltérő szöveggel: Kisgergely József: Elejtett és ellejtett lehetőségek. Hercegek és rabszolgák = Új Magyarország IV. évf. 175. szám, 1994. július 28. 11. o.

ez igen öröndetes. Néhány évvel ezelőtt ugyanis arról panaszkodtam még e hasábokon, hogy Operaházunk balettkara egyenarcú, személyiséghiányos és karaktermentes, s ez akkor érvényes volt a végzős növendékekre is. Szerencsére az az idő, ez a veszély már messze tűnt – ismét sok összetéveszthetetlen, más-más sorsot, jellemet „mesélő” arc látható a balett mai művelői között!

Az idén júniusban vizsgázó évfolyam produkciója kapcsán csupán egy lényeges hiányérzetünk támadt: az tudniillik, hogy ezúttal nem termelt ki az iskola egy igazi herceg típusú férfi táncost. Szerencsére a leány- és fiúévfolyam tagjai és vezetői (Kékesi Mária és Dózsa Imre) más vonatkozásban kárpótoltak bennünket: jól szerkesztett programjukat a nagyon is különböző karakterekre építették! Mindjárt az első részben látott *Paquita* című Petipa–Minkusz-opust, amely főként a lányoknak nyújtott brillírozási lehetőséget, soha másutt nem látott tekervényes-nehéz táncok stílusos elővezetésével. Itt nemcsak Riedl Ágnes, Szabó Edinát és a légies Tunyogi Henriettet érdemes kiemelni, de dicséret illeti az erős-friss „női” kart is: az alacsonyabb évfolyamosok egyöntetű munkájában minden iskolásság mellett tettenérhető volt műzsánk jelenléte, nem kis részben az erélyes-erényes betanító Bérczes Mária jóvoltából.

A teljes második rész, valamint a harmadik kezdő száma viszont a fiúknak kedvezett. Igaz, Hajzer József és Zahner Sándor egyelőre a *Laurencia*-férfiduet vázlatáig jutott el csupán, mint ahogy Holub Péter is „elkalózkodta” kissé a híres *Kalóz*-szólót. Még sok a tennivalójuk ahhoz, hogy „felsőbb osztályba” léphessenek. A koordinált mozgású Baunoch Gábor megbízható jelenléte ellenére az apró termetű, ám annál technikásabb Veress Zsuzsa még nehezen birkózott a *Giselle* „kis pas de deux”-jével, amely jóval nagyobb fokú érettséget kíván. Bokor Katalinhoz hasonló jó előadó viszont nem terem minden bokorban, még ha a *Don Quijote*-variáció tán kissé korán érte is utol. A *Balanchine-pas de deux*-ben – Csajkovszkij zenéjére – nevéhez híven csillogott Arany Csilla, ám nád-száltermetéhez megfelelő testtartás is járulhatna: a pattogó lábmunkát függetlenítenie kellene az azt lágyítani hivatott karmozgástól. Vele ellentétes Nagy Tamás henye alkar- és kézfej munkája, pedig bizony ez a koordináció kulcsa. Kellő tágsága és jó forgásai azonban ezt is feledtetik. Hasonlót érzünk a különleges alkatú Macher Szilárddal is, itt a lábfejben látunk némi „öntudathiányt”. Annál biztatóbb Durcsay Marcella lábtechnikája, aki szemlátomást otthonosan érzi magát a spiccén, s a leggyilkosabb táncrészeket is hihetetlen könnyedséggel adja elő. Végsőkig kidolgozott Mahler-kettősük (*Adagio*), valamint Túri Sándor és Bacskai Ildikó drámai erejű *Spartacus*-duettje az est kivételes, felnőtt érettségű produkciója lett Szumrák Vera, illetve Kun Zsuzsa kitűnő betanításában. Szín, humor, lélek és dráma bontakozott ki a Rahmanyinov–Jakobszon-féle *Policinelle*-szólóban, amelyet a szerepben elmélyült Mélykúti Krisztián tolmácsolásában élvezhettünk. Farsang Anita és Szilvási Zsolt pedig Mendez–Egües: *Babák* című pas de deux-jét adták elő „meglepetés-csomagként”.

Dózsa Imre – Zempléni László ősbemutatónak szánt *Pas de douze*-jában öröndetesesen kiérlelt alkotónyelvet érzékeltünk. Az estet záró táncműben – nehézségi foka ellenére – az egész pályakezdő csapat bebizonyította stílus és instrukció iránti fogékonyságát.

Nagyszabású vizsgaelőadással rukkolt ki az idén is a Táncművészeti Főiskola kilenc lány- és tíz fiúnövendéke. Az átlagosnál népebb évfolyamot Kékesi Mária és Dózsa Imre mester készítette fel és bocsátotta szárnyra. A műsor igen nagy igényeket támasztott, s bár a hallgatónak nem sikerült elegendő mennyiségű színpadi próbához jutni, a szokásos háromrészes program megfelelő színvonalon került a nézők elé és szerzett számukra élvezetes színházi estét.

Elsőként Petipa *Paquitájának* divertissement-ját, az úgynevezett *Grand pas*-t láthatuk, Kékesi Mária betanításában. A főszereplő páros: Tunyogi Henriett és Nagy Tamás már előnyös fizikai adottságainál fogva is komoly ígéretnek számít. Nagy Tamás, ha játéktípusa is felenged kissé, az Operaházban olyannyira hiányzó férfias megjelenésű danseur noble szerepkör várományosa lehet. Tunyogi pedig a vékony csontozatú, elegáns vonaltáncosnők sorába léphet. Nagyon szép teljesítményt láthattunk a pas de trois-ban az elsőrendű technikai felkészültségű Gyürky Krisztiántól, valamint az allegro táncosnő Bacskai Ildikótól. A többi szólista lány és az alsóbb évfolyamos növendékek közreműködésével bizony túlságosan nehéznek tűnt a feladat, és ezért kissé iskolásan dresszírozottnak hatott. Petipa koreográfiái ugyanis olyanok, hogy csak akkor hiteles igazán a darab, illetve az ilyen típusú művészet, ha a kivitelezés tökéletes.

A műsor második része igen előnyös benyomást keltett az immár hagyományosnak számító klasszikus és neoklasszikus kettősök, variációk pergő sorozatával. Kiemelkedőnek bizonyult a Balanchine egyik *pas de deux*-jét táncoló Arany Csilla és Nagy Tamás produkciója, valamint Dózsa Imre Mahler-muzsikára készített lírai hangvételű kettőse, Ducsay Marcella és Macher Szilárd bemutatkozásával. Kiemelkedően sikerült még Jakobszon szentpétervári mester koreográfiája, a *Polichinelle* szólója, melyet Mélykúti Krisztián adott elő hitelesen és jó technikai színvonalon.

A harmadik részt a már közismert sikerdarab, a kubai Alberto Mendez *Babák* című kis melodráma vezette be a kitűnő Farsang Anita és Szilvási Zsolt testre szabott előadásában. Utána Dózsa Imre *Pas de douze* című, Zempléni László ütőhangszeres muzsikájára készült koreográfiájának ősbemutatóját láthatta a közönség. A zenét hangszalagról az Amadinda együttes szólaltatta meg. Dózsa keleties hangvételű, több tételből álló egyfelvonásosáról röviden csupán annyit lehet elmondani, hogy egy sokat látott, sokat tapasztalt művész feltétlenül profi munkája. Mozdulatképek és elemek variálása a „téma”. Ezen belül a csoportok és hangulatok, adagiók és allegrók jól méretezett váltakozásai bontakoznak ki a modern balettstílus egyéni megformálásában. A darabot a végzős osztály tizenkét legjobb táncosa adta elő önálló jeles társulati feladatként – hibátlan színvonalon.

⁴¹¹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Paquita és Pas de douze. Vizsgaelőadás a Táncművészeti Főiskolán = Magyar Nemzet, LVII. évf. 143. szám, 1994. június 21., 11. o.

Az évfolyam tagjai: Brieber Éva, Godó Gabriella, Kassai Henriett, Catarina Kisch (Svédország), Meszler Viktória, Regöci Barbara, Weisz Sára; Czétényi László, Csonka Roland, Fotisz Diamatopoulosz (Görögország), Garzó T. Zsolt, Gonzales Dávid, Hmelyov Sándor, Kulín András, Ster Ádám, Vékes Roland. Évfolyamvezetők: Handel Edit, Forgách József.

Az Operaházban a hagyományos diplomakoncerttel bocsátotta szárnyra a IX. évfolyam növendékeit az immár patinásnak nevezhető balettintézetünk. Forgách József és Handel Edit évfolyamvezető balettmesterek növendékei között, ha nem is sorolhatók éppen az elmúlt négy évtized legjobbjai közé, máris találhatunk néhány biztosnak tűnő ígéretet.

A műsor két nagyméretű egyfelvonásos balettet és a növendékek alkatához igazodó, középen elhelyezkedő koncertblokkot mutatott be. A várakozásokkal és szokásokkal ellentétben ezúttal nem igazán sikerültek az egyfelvonásosok, de érdekesítően kiragogyott, néhol valóságos színházi élményt szerezve tündöklött egy-két koncertszám.

Mihail Fokin csodás *Chopinianájának* előadása (felsőbb évfolyamos növendékek közreműködésével) nem tükrözte a mű mondanivalóját, a nosztalgikus visszarévedést a romantika korára. Elillant belőle a szívet szorongató zenei poézis, a *Szilfid*, a *Giselle* és más jellegzetes baettek „fehér” jeleneteinek esszenciája. Ennek csupán „halvány földi mását” láthattuk. Egy bedresszírozott, lélektelen és stílustalan produkciót. Hogy ez pusztán a betanító szentpétervári Ludmilla Malgina mesternő felelőssége volna? Vagy tán az Operaház klasszikát oly régóta nélkülöző (vagy háttérbe szorító) műsorpolitikájának visszahatása? Nehezen megállapítható. Tény azonban, hogy a fellépő művészelölteknek vajmi kevés fogalmuk van a darab mondanivalójáról: a történeti stílust egybesűrítő atmoszféráról. Mindenesetre – bizonyos koron felül – jól emlékezhetnek a szakmai körök a tizenegy évvel ezelőtti vizsgaelőadásra, amikor Éhn Éva betanításában (Baltacsejeva mesternő nyomán) kitűnő ensemble-léggörte és -stílust produkáltak „felölt” színvonalon az akkori növendékek. S erről még annyit: egy olyan éppencsak „szárnypróbálgató” ifjú táncost, mint a végzős Ster Ádám, nem lett volna szabad Vaclav Nizsinszkij egykori sztárszerepében színpadra engedni a balett férfiszólistájaként.

A záró egyfelvonásos: Jiří Kylián – Haydn: *Szimfónia D-dúrban* című műve pedig balettpersziflázsról átváltott burleszkké. Elvesztek a szép táncok közé beiktatott humoros, önironikus gikszerék, s maradt helyette egy táncban megfogalmazott gegasorozat. Nem tetszett nekünk, a darabot jól ismerő nézőknek és bizonyára nem tetszene Jiří Kyliánnak sem.

Így aztán végül is a koncertszámok adtak reális képet a végzős táncosok képességeiről. Kiemelkedett a fiúk közül a szenzációs technikával és tökéletes stílusérzékkel ren-

⁴¹² Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga '95. A Táncművészeti Főiskola zárókoncertjei – I. = Táncművészet, XXVI. évf. 1995. 7–8–9. szám, 22–23. o. Első közlés (lényegében azonos szöveggel): Gelencsér Ágnes: Gegasorozat és amit akartok. A Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadása = Magyar Nemzet, LVIII. évf. 142. szám, 1995. június 20., 15. o.

delkező Csonka Roland. Coupe jetéi, s általában remek ugráskészsége (biztos ballonjai) díszére válhatna némely balettkoncert díjazottjának is. Komoly ígéretnek tűnik a ma még kissé fejletlen izomzatú, de jó fizikai felépítéssel, kifejezőkészséggel és eleganciával eleve megáldott Vékes Roland is. Talán belőle válik néhány év múlva egy várva-várt danseur noble. A lányok sorából az úgyszólván színpadkészbalerina, Weisz Sára emelkedett ki egyértelműen, és a klasszikában felkészült, lírai alkatú Kozmér Alexandra (VII. évf.). A klasszikus stílusú műrészletek előadói között jó eredménnyel szerepelt még Regőci Barbara Hmelyov Sándorral a köztudottan nehéz *Kalóz*-pas de deux-ben. Nagyon nagy, megérdemelt sikert aratott az egyetlen modern számban Meszler Viktória és Gonzales Dávid. Ez esetben nem lehet elhagyni a táncalkotást koreografáló és betanító Juronics Tamás dicséretét. Astor Piazzolla-muzsikára, felkérésre készített *Adios* című műve kétségkívül legjobb alkotásainak egyike; nagyszerűen formált, arányos sikerdarab. A neoklasszikus *Macbeth*-dráma kettősét szépen, érzelemkeltően adta elő Brieber Éva és a már operaházi tag: Macher Szilárd.

A mesterek közül ki kell emelni a *Don Quijote*-nagykettőst betanító Pongor Ildikót mint új mesternőt, a régi kiválóságok közül pedig a több darabot színre vivő, óriási munkát végző Forgách Józsefet.

Végül, minden „hibázó” mentésére szolgáljon: baj volt majdnem mindvégig a zenekísérettel. Ahogy a fáma mondja, Dala Péter külföldről késve toppant be, s hibás zenei tempóadásai miatt aztán nem sikerülhettek kellőképp a technikai bravúrsorozatok és még sok egyéb esztétikai követelmény.

Kisgergely József kritikája⁴¹³

A Táncművészeti Főiskola végzőseinek hagyományos operaházi vizsgakoncertje még akkor is nagy tét, ha egy munkában töltendő szigorló év után követi csak diplomaosztás. A műsorszerkesztési, szereposztási szempontokban eddig leleményes alma mater most mintha zavarba jött volna: Handel Edit „lányainak” és Forgách József „fainak” gyakorlatlanságát nem tudta elfedni a megfelelő műsor és szerep. Mind az estét nyitó *Chopiniana*, mind a programot záró *Haydn-szimfónia* lényege ugyanis a többnyire a pálya zenitjére kialakuló előadókészség: a fej, a kéz, a váll finom rezdülései, a kifejezés eszközei. A vakmerő választást nemcsak a növendékek, de a művek is megsínylették. A Chopin-összeállításból mégis ki tudott emelkedni a művészileg érett Kassai Henriett és a Nureyev balettkoncert már ügyesen „megjárt” Weisz Sára. Ster Ádám egyelőre biztató ígéret.

A középső rész emberpróbáló duettjei között az egyetlen magányos táncos az üdítően szárnyaló Catarina Kisch volt a *Kalóz*-variációban, aki neve ellenére magyar származású, a mi Operaházunkból sok éve távozott Kiss István lánya. Kifogástalan technikája, bravúros forgásai, könnyed eleganciája kijelölte a vizsga felső mércéjét, mely alatt követték őt évfolyamtársai. A monda-négyesfogatban vegyes képet kaptunk Fotis Diamanto-

³⁹⁷ Megjelent: Kisgergely József: Búcsúkeringő = Esti Hírlap, XL. évf. 152. szám, 1995. július 1., 7. o.

poulos, Kulin András, Bajári Levente és ismét Ster Ádám adottságairól, míg a *Macbeth* „kemény lány – tétova férfi” kettősében az egyre erő Macher Szilárd és a teljesen érett Brieber Éva jóvoltából helyreállt a szereposztási szinkron. Egymáshoz képest más súlycsoportot képvisel a *Kalóz*-kettős az egyébként tehetséges Regőci Barbara és Hmelyov Sándor párosában. Czétényi László igyekezett megbirkózni betanító mestere, a legendás *Gopak* produkciójának emlékével.⁴¹⁴ Sikere volt *A cédrus* (Seregi) és az *Adios* (Juronics) című produkcióknak.

A fölünyes szakmai tudás, az imponáló technika és összeszokottság a híres *Grand pas classique* kettősében mutatkozott meg a briliáns Vékes Roland és partnernője⁴¹⁵ jóvoltából. A táncos pályán bizarr név Csonka Rolandé, viszont biztató a technikája (főleg az emelés), amint a ragyogó Weisz Sárával együtt a *Don Quijote*-kettőst lejtették.

1995, néptánc – színházi tánc

*Az évfolyam tagjai: Berhész Ildikó, Csengődi Márta, Csoba Orsolya, Gerecze Réka, Gyarmati Melinda, Halmos Riskó Alma, Katona Vanda, Melha Dominika, Pollák Edina, Pótor Katalin, Túrós M. Kinga; Bánki Zsolt, Farkas Viktor, Gergely Attila, Hámor József, Issovits István, Kárpát Attila, Kinczel József, Koltai János, Koltai László, Móri Csaba, Nagy Tamás, Vincze Balázs. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Brieber János.*⁴¹⁶

Gelencsér Ágnes kritikája⁴¹⁷

Június 21-én a középfokú néptánc-színházi tánc tagozat vizsgázott óriási érdeklődés és siker közepette a Madách Színházban. 1975 óta négyévente került sor a néptáncos végzősök nyilvános bemutatkozására. Az idénre első ízben bővült ez a tagozat, az általános szükségleteket figyelembe véve, az úgynevezett színházi táncosok képzésével is. Hogy mit jelent az utóbbi? Nem lehet talány. A színházba járó közönség egyre gyakrabban találkozhatott különböző táncos karakterű rendezvényekkel. A Madách Színház és a Vígszínház időnként, a Rocksínház pedig profilja szerint állandóan játszik zenés-táncos produkciókat. És szükség van vidéki városainkban opera- és operettbetétek, musicalok előadására alkalmas, képzett előadókra stb. Így hát a korszellemhez igazodva dicséretes módon bővítette oktatási rendjét a főiskola. Huszonhárom növendék végzett az idén, és ahogy mondani szokás: lábon el is keltek mindannyian. Ezt a látottak alapján meg is érdemelték.

A vizsgakoncert felépítése már jobb, szakszerűen elgondoltabb nem is lehetett volna. A műsor első harmadát autentikus néptáncok alapján koreografálta Diószegi László. Ízléses és funkcionális díszletelemek, gyönyörű népviseletek szemkápráztató pompája emelte meg a hagyományos táncnyelvezetű produkciót. *Utolsó leltár* címen a különböző

⁴¹⁴ Az utalás Forgách Józsefre vonatkozik.

⁴¹⁵ A partnernő Kozmér Alexandra, nevét a cikkhez tartozó fényképen közlik.

⁴¹⁶ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető, Brieber János tagozatvezető.

⁴¹⁷ Megjelent: –gelencsér–: Néptánc – színházi táncvizsga '95 A Táncművészeti Főiskola zárókoncertjei – II. = Táncművészet, XXVI. évf. 1995. 7–8–9. szám, 24–25. o.

eredeti néptánc- és népzenei kincseket arányosan egymáshoz illesztő alkotás jórészt a hajdani parasztság nemzedéki életútját is követte. Néhány szépséges, megható színpadi effektus – főleg a nyitó- és zárókép – kissé nosztalgikusan érzékeltette a címbe foglalt gondolatot: bizony az élő folklór utolsó leltáráról lehet csak művészi híradással szolgálni.

A magyar néptáncok másféle alkotói attitűddel, hangsúlyozottan színpadszerűvé formált feldolgozását – a műsorzárást – a húsz éve elhunyt Rábai Miklós repertoárjának néhány remeke képviselte. Hogy ez a stílus ma is mennyire élő és hatékony, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az ismételésekre készítő ujjongó közönségfogadtatás. Ebben persze a fellépő, ragyogó táncosok, szólisták és kartáncosok együttes, lelkes, stílusos előadása is méltán részesedett.

A jelzett új vállalkozás: a színházi táncosképzés eredményének tükörképét a program középső részében elhelyezkedő hat műsorszám reprezentálta, több jeles balettmester betanításában. Legjobban a 60-as években oly' népszerű *Gajane* virtuóz kardtánc és különösképpen a műsorérett záró musical-koreográfia, a *Hair* nagy csoporttánc sikerült, Sebestyén Csaba koreográfiájával és betanításában. Vagyis olyan számok előadása, melyekben a karaktertánc-hangvétel, illetve a mai ifjúság rock-közeli táncstílusa dominál.

Felismerhetően jelentkeznek azonban további tennivalók is. Alvin Ailey Operaházunkban is játszott *River* című dzsessz-színezetű balettjének részletei például egyelőre még meghaladták technikai tudásukat. Ezért is látszik szükségesnek az éppen technikai szempontból igényes dzsessz és a modern tánc tanításának megerősítése. A mindennapi balettgyakorlatok mellett ugyanis mindez együtt emelheti naprakész színvonalra a komplex jellegű oktatómunkát. Hogy ez be is következik majd, azt az intézetvezetés szándéka mellett garantálhatják a végzős évfolyam néptánc-tanárai és vezetői: Brieber János és Zórándi Mária, valamint a balettmesterek: Som Gizella és Sebestyén Csaba igényes munkája.

1996, balett

Az évfolyam tagjai: Balogh Orsolya, Blaskó Borbála, Gáspár Orsolya, Kocsis Brigitta, Oláh Dóra, Ottlik Márta, Ridács Dóra, Séra Mónika, Tóth Rita; Bajári Levente, Dózsa Richárd, Frank Róbert, Glogovác Tamás, Jurányi Patrick (Ausztria), Pékár László, Pétery György, Sebők András. Évfolyamvezetők: Menyhárt Jacqueline, Sárközi Gyula.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴¹⁸

Az Operaházban nemcsak szép, eredményes, de igen jelentékeny balettvizsgát láthattunk az idén. Műsora széles stílárís és táncnyelvi skálán mozgott, és valóságos színházi élménnyel lephette meg a tánckedvelő közönséget, no meg a Táncművészeti Főiskola 17 vizs-

⁴¹⁸ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Vizgakoncert '96 = Táncművészet, XXVII. évf. 1996. 3–4. szám, 28–29. o. Első közlés (lényegében azonos szöveggel): Gelencsér Ágnes: Mesterek és tanítványok. Végzős növendékek balettvizsgája az Operaházban = Magyar Nemzet, LIX. évf. 156. szám, 1996. július 5., 11. o.

gázó növendékének lelkes szurkolóit. A lányok mesternője, Menyhárt Jacqueline már több kiválóságot nevelt fel a magyar balett dicsőségére. A fiúk oktatója: Sárközi Gyula még aktív operaházi szólista, s csupán néhány pedagógusi év alatt nőtte ki magát – ahogy a jelenlegi példa mutatja – figyelemre méltó mesterré. Mindketten jócskán kivették részüket a betanító munkából is.

A műsor felépítése több szempontból is példamutató. Nagy érdemei közé tartozik, hogy – majdhogynem a feledés homályából – „elővette” a hazai Bournonville-repertoárt. Az első műsorérett ugyanis egy nagyszabású Bournonville-szvitből állt, Koren Tamás, az egykori budapesti bemutató próbavezetője ragyogó betanításában.

August Bournonville-ről tudni illik, hogy Petipán kívül a múlt századi romantikából az ő művei tettek szert a legnagyobb ismertségre és maradtak fenn napjainkig. Táncosok generációjából emelkedett ki. Édesapja Koppenhágában volt szólista, majd a Dán Királyi Balett igazgatója. 15 éves korában már a királyi balett tagja, majd ösztöndíjjal Párizsba kerül, s a korszak híres mesterének, Vestrisnek lesz a növendéke.

A táncörténet egyik legfényesebb szakaszának, a francia balettromantikának légkörében a legendás Marie Taglioni legkedvesebb partnere lett, s közismertségre tett szert táncosként Európa-szerte. 1830-ban tért vissza a Dán Királyi Baletthez, amelynek azután vezetője, táncosa és koreográfusa volt egyszemélyben. Jellegzetes dán iskolát-stílust teremtett, mely századunk '30-as éveitől óriási nemzetközi elismertségnek örvendett.

Alkotói és metodikai jellegzetességei közé tartozott a nagy balerinakultusz után a férfitánc megerősítése, a fűrgő lábtechnika rendkívül nehéz, tiszta kivitelezése, az úgynevezett féltalpra építő táncolásmód, valamint a férfi táncosoknál és a balerináknál is jól felismerhető kerekded kartartások dominanciája. És mindenkor, minden esetben a könnyedség érzését keltő megoldások. Ha pedig úgy tartjuk: a balettromantika jellegzetes légköre a holdfényes atmoszféra volt, akkor Bournonville műveit – mondhatni – főként a napfényes vidámság, életöröm jellemezte. A reális világ, a valóság állt közel hozzá. Igaz, ez az attitűd abból is adódott, hogy a dán társulat a múlt század közepén nem rendelkezett olyan magas klasszikus felkészültséggel, mint a francia, így a mester rákényszerült a karaktertáncokhoz közelebb álló, kevésbé légius formálásmódra és a kevésbé nagy technikai bravúrokra.

A vizsgázó növendékek színpadi érettséggel közvetítették az említett sajátosságokat. A *Napoli* és a *Genzanói virágünnep* részleteit minden szereplő stílusisz tán tolmácsolta. Kiemelni csupán a legjelesebb, művészi szintű előadókat lehet, így Ottlik Mártát, Séra Mónikát, Gáspár Orsolyát és Bajári Leventét.

A második rész szokásos koncertblokkja ezúttal többféle ágazatból tevődött össze, megmutatva és igazolva azt a nézetet, hogy bármiféle táncstílust jól, profi szinten csakis magasfokú technikai felkészültséggel lehet tolmácsolni. A műsorösszeállításból kiemelkedett Seregi: *Szentivánéji álom* című balettjének neoklasszikus Titánia–Oberon kettőse Ottlik Márta és Jurányi Patrick teljesen színpadkéss előadásában; a klasszikus pas de deux-k közül az *Esmeralda* Diana–Acteon kettőse Séra Mónika és Glogovác Tamás érett megformálásában, *A kalóz*-nagykettős Tóth Rita és Bajári Levente színvonalas tolmácsolásában.

Külön kell megemlékezni Jurányi Patrick prima produkciójáról Hans van Manen *Öt tangójának* sztárokra alkotott szólótételében. A műrészlet neves előadója, Solymosi Zoltán tanította be, lényegében saját képére és hasonlatosságára. És ugyancsak külön kiemelés érdemel a két magyar modern koncertszám közül az egyik. Nevezetesen a magas növésű, ezért igazából csakis szőlisztikus megnyilvánulásokra alkalmas Blaskó Borbála előadása az *In memoriam Isadora Duncan* című Bozsik Yvette-koreográfiában. Bozsik elismerésre méltóan aknáztá ki egy tőle távol eső táncművész-személyiség legelőnyösebb adottságait. (A másik magyar modernről így, zárójelben, csak annyit mondanék, hogy nem volt méltó koreográfusi tett nagynevű táncművésztől, Kováts Tibortól ez az önképzőkörhöz illő „blóddli”.)

A harmadik műsorrészt teljes egészében Juronics Tamás *Húrok* című egyfelvonásosa képezte. Ez a lényegében cselekménytelen mű az egész végzős osztályt foglalkoztatta. Jelentése valójában meghatározhatatlan, megoldásmódja pedig leginkább a koreográfus folyamatos formanyelvi útkeresését demonstrálja. Nem a főiskola jó szándékán múlott, hogy ezzel a produkcióval az egész vizsgakoncert felfelé ívelése megtorpant. Kár, hogy most ennyit és ezt kell elmondani a tavalyi vizsgán oly sikeres Juronicsról. S bár nem itt a helye munkásságáról meditatni, mégis kikívánczolok egy megjegyzés: munkáiban túlon túl gyakran a divatos eszközök kerülnek előtérbe – a mondanivaló, a szerkesztési mód vagy a méretezés rovására. Ilyesmi történt ezúttal is.

Végezetül annyit még: a számos rangos betanító balettmester odaadó munkája nélkül a koncert nem érhetne volna el magas színvonalát. Dicséret érte mindegyiküknek. S ugyancsak dicsérő szót érdemel az eredeti jelmezek megújítója: Gelencsér Eta és az egyszerű, mégis stílszerű színpadképek tervezője, Horváth László.

Csongrády kritikája⁴¹⁹

Idén is, miként minden évben, az évad egyik utolsó előadása az Operaházban a Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgakoncertje volt. Július 1-jén kilenc lány és nyolc fiú mutathatta meg a közönségnek kilenc év balettórának, próbáinak, növendékek és balettmesterek közös erőfeszítésének eredményét. A vizsgaelőadás az utolsó a félévénként bekövetkező vizsgák sorában: a növendékekből immár művészek lettek, és az, hogy melyik együttesnél kezdhetik el pályafutásukat, nagyon nagy részben ezen az estén dől el.

Vizsga ez az előadás, nemcsak a növendékek, hanem az őket tanító balettmesterek életében is, sőt mi több, az egész főiskola vizsgázik ilyenkor egy-egy végzős évfolyammal. Abban, hogy ezekből a fiatalokból milyen művész és milyen ember lesz az iskolai évek során, minden őket tanító balettmester, iskolai tanár és a velük foglalkozó zongorakísérő erőfeszítése és gondoskodása is benne van.

A most végzett lányévfolyamot az utóbbi három évben Menyhárt Jacqueline, a fiúkat Sárközi Gyula tanította. Menyhárt mesternő keze alól már számtalan tehetséges

fiatal táncosnő került ki, tőle tehát ez alkalommal a már megszokott eredményeket, félreismerhetetlen egyéni jegyeket várhatta a néző a lányok táncában megjelenni. Sárközi Gyulával szemben más elvárások fogalmazódtak meg, mivel a fiatalos táncos-balettmesterek ez volt az első végzős évfolyama. Egy ilyen debütálás különösen fontos egy kezdő balettmester életében, hiszen a növendékek óhatatlanul magukon viselik a velük foglalkozó mester kézjegyét, aki így rajtuk keresztül tudja bizonyítani rátermettségét.

A nézőben hamar megfogalmazódott a gondolat, hogy bizony nem ez a legerősebb végzős évfolyam, amely az elmúlt néhány évben a Táncművészeti Főiskolát elhagyta, és nem ez a legmagasabb színvonalú vizsgakoncert sem. Egyrészt azért, mert a növendékek között nemigen találkozhattunk kimagasló teljesítményt nyújtó táncossal, másrészt azért, mert az est szerkesztése, a darabválasztás sok helyütt elhibázottnak tűnt. Ezáltal éppen fő funkcióját nem tudta betölteni az előadás: a táncosok nem tudtak bemutatkozni, mert a szerepek egy részében az előadóról nem derült ki igazán, milyen a technikai és előadói felkészültsége, másutt pedig a „lábuk alá adott” darab inkább a negatívumokat domborította ki.

Hogy mekkora szerepet játszott a gyengébb teljesítményben a növendékek képességeinek hiányossága, és mennyi írható az őket felkészítő tanárok számlájára, nehéz megmondani, de azért hiszünk abban a régi balettmesteri mondásban, miszerint táncolni, az alapvető technikai elemeket korrekt módon végrehajtani kilenc év alatt gyakorlatilag bárki megtanítható, legfeljebb az egyes ember testi adottságaitól függően kevésbé lesz szép az adott mozdulatsor. Itt pedig sokszor ilyen alapvető hiányosságok mutatkoztak, különösen a fiúk munkájában, s ez szükségessé teszi annak a kérdésnek a felvetését, hogy Sárközi Gyula számára szerencsés volt-e már az első évfolyamát a vizsgakoncertig elvinni.

A vizsgaelőadás immár hagyományosan három részből áll. Az első többnyire egy egyfelvonásos, klasszikus darab vagy egy nagyobb balett egyik felvonása, melyben a végzősök – általában alacsonyabb évfolyamok közreműködésével – hagyományos klasszikus balett-tudásukról adnak számot. A második rész szólók és kettősök laza füzére, amelyekben a végzős növendékek egyénileg mutatkozhatnak be, a hozzájuk legjobban illő, egyéniségüknek és tudásuknak leginkább megfelelő klasszikus vagy modern balettrészletet előadva. A harmadik rész azután ismét egyfelvonásos darab, de oldottabb, sokszor kortárs koreográfia, amely afféle fináléként zárja le az estet.

Az idén az első felvonásban részleteket láthattunk August Bournonville koreográfiáiból, Koren Tamás betanításában. Ez a darabválasztás némileg eltér a megszokottól, hiszen a dán iskola megteremtőjének stílusa nem kifejezetten illeszkedik az orosz – Vaganova – iskola rendszerében nevelt növendékek számára klasszikusnak számító vonalba. Bournonville azért nagy feladat az orosz hagyományokon nevelkedett táncosok számára, mert a balett klasszikus rendszerén belül az ő koreográfiáiban máshová helyeződnek a hangsúlyok: a nagy ugrások és szélesebb lépések helyett fürge, kidolgozott és egészen percíz láb-, illetve lábfej munkát igényel lányoktól és fiúktól egyaránt. Erre pedig sajnos a magyar növendékek és táncosok, különösen a férfiak, nincsenek mindig kellően felkészítve. Bizonyára azokat, akik ezek mellett a részletek mellett döntöttek, az a szándék vezérelte, hogy már épp elég „nagy orosz balett” fehér képét láthattuk, így most itt az

⁴¹⁹ Megjelent: Csongrády: Művészek lettek immár... = Zene-Zene-Tánc, (III. évf.) 1996. IV. szám, 15–16. o. (A szerzői álnév nem sikerült azonosítani.)

ideje valami újat mutatni. Ebben van is igazság, de a növendék nagyobb valószínűséggel tud jó teljesítményt nyújtani olyan feladat megoldásában, melyre a hosszú évek alatt kifejezetten felkészítették. A végzősök – illetve a VIII. évfolyamos növendékek – előadásában éppen a Bournonville-re jellemző, technikailag nagyon nehéz, pontos, gyors, de sokszor nem annyira látványos lábmunka és az attól teljesen független, könnyed felsőtest nem tudott érvényesülni. Egyébként nem is a technikai hiányosságok voltak a legfeltűnőbbek, hanem – talán éppen a technikára való koncentráció miatt – a könnyed, vidám előadásmód hiánya, mely elengedhetetlen volna ahhoz, hogy a közönség kellően élvezni tudja a darabok oldott hangulatát. Szerencsésebbnek tetszett volna, ha Kocsis Brigitta és Bajári Levente kettősét a *Genzanói virágünnep*ből a második részben, az úgynevezett koncertszámok között láthatjuk, ahol üde színpoltot jelenthetett volna. A variációk között a VIII. évfolyamos Firat Özsoly kifejezetten ígéretes teljesítményt nyújtott, és a végzős Ottlik Márta, Tóth Rita, Séra Mónika és Glogovác Tamás is megfelelően oldotta meg a rábízott feladatot.

A második felvonás a *Szentivánéji álom* Titánia–Oberon kettősével kezdődött Ottlik Márta és Jurányi Patrick előadásában. Seregi László magával ragadó koreográfiáját a két végzős növendék igazán szépen és átéléssel adta elő. Messzerer *Tavaszi áradás* pas de deux-je kifejezetten jó szerepválasztásnak bizonyult Dózsa Richárd és Ridács Dóra számára, melyben Richárd még kissé szögletes mozgása is pozitívan érvényesült. Úgy kíváncskozott volna azonban, hogy a két hasonló hangulatú kettőst egy hangsúlyosan más típusú táncrészlet válassza el egymástól.

Chopin zenéjére *In memoriam Isadora Duncan* címmel Bozsik Yvette tervezett koreográfiát. Az erős érzelmi töltésű és színészi tehetséget igénylő szólót Blaskó Borbála táncolta nagy átéléssel. Ugyan tartózkodnék attól, hogy a darabot a nézőtőren többektől hallott „skizofrén” jelzővel illessem, de a kezeivel viaskodó és a sáljában vergődő alak számomra sem a világhírű táncosnőt idézte.

Kováts Tibor *Just for fun* című koreográfiáját Kocsis Brigitta, Gáspár Orsolya és Balogh Orsolya adta elő. A tütüjüket ledobáló, bakancsba és vidám, színes ruhákba bújó táncosnők, a színpad mögötti árnyjáték és a hátsó függönyre történő vetítés mind-mind jópofa, új ötlet volt, mely a nézőtőren és színpadon egyaránt emelte a hangulatot. Egy igazán színvonalas kis etűdhöz azonban hiányoztak a hasonlóan jó koreográfiai megoldások és újszerű tánclepek.

A klasszikus balett gyöngyszemei közé tartozó *Kalóz*-pas de deux szinte kötelező eleme minden balettversenynek és vizsgakoncertnek. Bajári Levente lendületes ugrásai és puha érkezései igazán megkapó látványt nyújtottak, ugyanakkor a fiatal táncos emelési technikája még némi tökéletesítésre szorul. Levente azok közé tartozott, akinek neve már az első részben megragadt a nézők emlékezetében, mert nemcsak szakmailag emelkedett az addig látott teljesítmények fölé, hanem azzal a nagyon fontos művészi adottsággal is rendelkezik, amelytől a néző azt érzi, hogy a színpadon végre történik valami. Partnernője, Tóth Rita elegánsan és szépen táncolta a nehéz női variációt. Az előadás másik Petipa-koreográfiáját, az *Esmeralda* Diana–Acteon kettősét Séra Mónika és Glogovác Tamás adta elő.

A második felvonás zárószámát, Hans van Manen *Öt tangóját* a már korábban látott Jurányi Patrick táncolta. Nyugodtan mondhatom, hogy ez a néhány perc volt az est fénypontja, melyben Patrick kiforrott technikával és „kész” táncoshoz méltó, stílusos előadással mutatta be a rendkívül erőteljes, magával ragadó koreográfiát. A tehetséges művész határozott mozdulatain, előadásmódján nem hiába érződött a betanító, Solymosi Zoltán erőfeszítése.

Az előadás harmadik része Juronics Tamás *Húrok* című darabjának a bemutatója volt. A Pedro Ayres Magalhaes zenéjére készített koreográfia plasztikus mozdulatkombinációkkal, egymásba át- meg átsikló jelenetekkel próbálta megfogni a kimondhatatlant: a kapcsolatok csodáját, az oldások és kötések körforgását. Ebben a műben nem a technikai nehézségek domináltak, jóllehet Juronics Tamás koreográfiája nem panaszkodhat a modern darabokra olykor jellemző lépésszegénységre. Nem voltak szólószerepek sem, az egész végzős évfolyam együtt táncolt, és csak a darab végén néhány pillanatra villantak fel az egyéni arcok, hogy aztán a látható-láthatatlan húrokkal örökre összekötve eltávolodjanak egymástól. Tiszteletet parancsoló pillanat táncba öntése volt ez a darab: egy csoport életében lezárult egy korszak, hogy valami egészen új kezdődjön el. „Egyszeri, megismételhetetlen percek”, ahogy maga a koreográfus fogalmazott.

Kisgergely József kritikája⁴²⁰

Évek óta drukkos élvezettel figyelem a Táncművészeti Főiskola végzőseinek operaházi vizsgakoncertjét, vajon mennyit sikerült a növendékeknek „átmenteniük” mestereik hibáiból... Az idén ez a szellemi kaland váratlan fordulatot hozott: régóta nem láttam ennyire problémás, nehezen „eladható” évfolyamot! Szülőként és botcsinálta pedagógusként mindig önmagamban keresem a neveltjeim körül támadó gondok okát, s most is igyekeztem a színpadi baletttest fiaskói mögé kapargatni. Különös dolgok derültek ki...

Értetlenül ültem az első részben elének tált Bournonville-összeállítás láttán. Ez a „lábprohasztó” koreográfia még a felnőtt művészek számára is emberfeletti megpróbáltatást jelent, hát még félkész táncosoknak, akik eleve nem rendelkezhetnek azzal a bravúrtechnikával, színpadi „észenléttel”, mely e mű hiteles előadásához szükséges. Pedig a vizsgarend összeállító eddig igazán remekül válogatták meg a növendékek adottságainak megfelelő táncanyagot. Mi szólt ezúttal mégis a minden táncos által rettegett-átkozott Bournonville-alkotás műsorba illesztése mellett? A szünetben sikerült megtudnom: Menyhárt Jacqueline lányévfolyama „nem az a kifejezett tütüs csapat”, azaz a semmit sem elfedő tüllhab bizony leleplezné az itt-ott vastagabb lábakat-derekeket. Ennél a műnél viszont térdközépig érő szoknyácskákban variálhattak. Nos, ha csupán ez volt az egyetlen szempont, a mesternőjük ragyogó forgáskészségét, balanszírozó képességét, kifejező erejét szerencsésen átöröklő lánykákról hálásabb képet festhetett volna, mondjuk

⁴²⁰ Megjelent: Kisgergely József: Táncosors oldalnézetből. Kérdőjelek és „lábprohasztó” koreográfiák a Táncművészeti Főiskola vizsgáján = Népszava, 124. évf. 160. szám, 1996. július 10., 11. o.

a *Giselle* II. felvonása – még hosszabb szoknyákkal, s tudásukhoz méltóbb táncanyaggal ruházva fel őket.

Ennél is kritikusabb a férfiévfolyam sorsa. Természetes követelmény, hogy a fiúknak még a lányoknál is keményebbnek kell lenniük. De hát nem így! Mind gyanakvóbban néztem ügyetlenségeiket, eleséseiket, melyek mögött a kegyetlenségig forszírozott gyakorlatok fölösleges erdeje rémlett fel. Újabb háttérinformáció: ezek a túltenyésztett virtuózcsökevények nem Sárközi Gyula „végtermékei”, akihez csupán az V. évfolyamtól kerültek a fiúk, ugyanis az előtte eltelt négy évben öt (!) mestert fogyasztott el a csapat. Nos, ha fölöttem ilyen gyakran cserélnek „apát”, nyilván én is elbizonytalanodnék. Sárközi váltása az amúgy is problémás kamaszkorban érte őket, nyilván pszichikumuk is megsínylette ezt, s új mesterük nem tudta többé összeterelni őket. Az ígéretet így lettek csökevények. Pedig érezni, a mutatott eredményeknél jóval több lehetőség van ebben a csapatban. De hát nem jutott arra idő és figyelem, hogy egyéni adottságaik szerint kezeljék őket, a jobbára nyúlánk, alapvetően hajlékony fiúk egyéniségét felismerjék. Így aztán a képlékeny anyagból a merevségig keményített, szűken mozgó fabábukat kreáltak, a lényegüket lefaragva.

A nemrég tízévesre duzzasztott tanmenet utolsó, szigorló éve még egyetlen végzős osztály esetében sem volt annyira indokolt és szükséges, mint most. Hiszen nem állíthatjuk, hogy főiskolai „mesterművek” csillogását láttuk volna ezen az estén (elestén). A színházak vérkeringésébe, más tanárok kezébe kerülve van tehát esély újbóli megformálásukra. A mostani mérleg nem lehet végleges, ezért szabálysértő ez a beszámoló is. Valamikor (1963–72) balettnövendékként azonban tudom, hogy ilyenkor mégis illendő legalább felsorolni őket, hiszen közülük néhányan tán most látják először a nevüket nyomtatásban – pedig méltók rá: Gáspár Orsolya, Balogh Orsolya, Kocsis Brigitta (komoly ígéret!), Tóth Rita, Sára Mónika (üde jelenség, biztos balansszal), Blaskó Borbála, Oláh Dóra, Ottlik Mária (jó alkatú, adottságú), Ridács Dóra – valamint Glogovác Tamás, Pétery György, Jurányi Patrick (magyar származású osztrák fiú, különleges lénye valamely vidéki kortárs együttesünk komoly értéke lehet), Pekár László, Bajári Levente (kivételes tehetséggé bontakozhat jó kezekben), Frank Róbert, Dózsa Richárd és Sebők András. Tanárnőknak és tanár uraknak jelentem, az osztály létszáma tizenhét, hiányzik a színvonal, de az évfolyam felmentve!

1997, balett

Az évfolyam tagjai: Barna Andrea, Melinda Bower (USA), Jeneses Andrea, Kozmér Alexandra, Piringer Patrícia, Szilágyi Mária, Miyahara Tayo (Japán); Arató Balázs, Buczkó Martin, Firat Özsoy (Törökország), Katona Árpád, Lukács András, Sebastian Nichita (Románia), Papp Attila. Évfolyamvezetők: Kun Zsuzsa, Koren Tamás.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴²¹

Kun Zsuzsa és Koren Tamás vizsgázó évfolyama ritka szép előadáson mutatkozott be. Ragyogó, élményszerű színházi produkcióban részesítették az amúgy is lelkes drukker-publikumot. A hét[-hét] végzős lány- és fiúnövendék között máris vannak elsődrendű szólólisták és klasszikára-modernre egyformán használható táncművészek.

A műsor felépítése – a szokásos hármas tagozódást megtartva – mégis különlegesnek nevezhető. Különleges volt igényességében, ízléses – egy percig sem magamutogató – hangvételében és a balettrészletek színvonalas előadásában.

Az első részt, a hagyomány egyik legtechnikásabb balettjét, Petipa–Gorszkij spanyolos színezetű, monstre *Don Quijoté*-jét vette kézbe a főiskola vendégmestere: Flóra Kajdani, és készített belőle egy fantasztikus ismeretanyagról tanúskodó egyfelvonásnyi divertissement-t. A nagy létszámú, látványos táncparádében azután minden résztvevő növendék (a IV-től a IX. évfolyamig) megtalálhatta lehetőségeiből adódó helyét, szerepét. A hangsúly ebben a felvonásban, ahogy illik, az akadémikus képzettség bemutatására esett. Kiemelkedhettek benne a jövőendő sztárok, mint a mostanra teljesen kiforrott évfolyamelső klasszikus balerina, Kozmér Alexandra, a pompás technikai és művészi képességgel rendelkező román Nichita Sebastian, a török fiú, Firat Özsoy, továbbá Barna Andrea, Jeneses Andrea és mások. Beleértve például két VIII-os kislányt: Gyarmati Zsófiát és Párczen Zsófiát is, akik a nagykettős középülésébe illesztett kis variációkat táncolták el magas színvonalúan. Gyönyörűen kivitelezett kettősöket és variációkat produkált a *Grand pas*-ban Nagy Tamás, az operaházi társulat magántáncosa, Kozmér Alexandra versenyekről ismert régi partnere; természetesen most is együtt léptek fel és arattak nagy sikert.

A második rész, a koncertfelvonás programja színdús mivoltával tündökölt, és majd minden szereplőjének magas tudásával is feltűnést keltett. A fiúk nemcsak a gyakran használt parádés coupé jete-ikkel, á la seconde forgásaikkal stb. arattak sikert, de emelés-technikájukkal, stílusérzékenységükkel is. A lányok rond de jambe fouettéi úgyszintén igen jól sikerültek (számolni is érdemes volt).

A Lopuhov-féle híres és jól ismert *Gopakot* Katona Árpád pontosan olyan atraktivitással adta elő, ahogy ezt a pár perces virtuóz szólószámot lehet és kell. Úgy látszik, Katona személyében megjelent az ugró-forgó demikarakter kiválóságok egyik utánpótlása.

⁴²¹ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga '97. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzőseinek koncertje az Operaházban = Táncművészet, XXVIII. évf. 1997. 4. szám, 16–17. o.

Petipa *Esmeralda*-kettősében a nagyon jó képességű Piringer Patrícia emelhető ki. Partnere, a VIII. évfolyamos Szakács Attila felkészültsége talán majd jövő évi vizsgájára éri el a kellő nívót.

Dózsa Imre és Szumrák Vera Mahler-muzsikára készített *Adagietto*ja egyszer, vagy tíz esztendeje már színre került egy vizsgakoncerten. De most mintha változott volna a lírai atmoszféra szempontjai szerint komponált mozgásanyag. Olyan benyomást keltett, hogy alkotói alighanem tudatosan törekedtek a nyelvezeti neoklasszika modern tánc felé irányuló kitágítására. Egy párkapcsolatról szól a kettős, mai szemmel érzékeltetve a kis viharokat túlélő, mindhalálig fennmaradó összetartozást. Kozmér Alexandra és a fiatal operaházi táncos, Macher Szilárd mutatta be, egészét tekintve nívós harmóniában. A koreográfia kellőképp kiaknázza Kozmér tágulékonyágát és mindkét táncos készségét a folyamatos vonalvezetések szépségeire.

Kimagaslott a nálunk ismeretlen, Gorszkij-féle *Rosszul őrzött lány* nagykettőse Flóra Kajdani betanításában. Ez a darabrészlet, úgy tűnik, sokkal klasszikusabb materiával készült, mint a repertoárunkon lévő Ashton-féle. És azt lehet mondani, példaértékű minden koreográfiával foglalkozó szakember számára az a lépés-összekapcsolási tökély, amit ezúttal láthattunk, s melyet Flóra Kajdani továbbított. Az interpretálók, Jeneses Andrea és Firat Özsoly nagyszerűen adták elő.

Egyetlen műsorszám okozott csupán némi problémát, nevezetesen Sebestyén Csaba *Ritus* című koreográfiája. Nem azért, mert nem volt tetszetős. Nagyon is magával ragadott mindenkit. De aki ismeri Bėjart *Bhaktiját*, *Tűzmadarát*, az úgy érezhette: témáját és mozgásanyagát szembeütközten ezekből kölcsönözte. Lukács András tolmácsolása azonban minden szempontból kiválóan sikerült. Laza mozgású, hatékony, sugárzó erővel rendelkező tehetségként mutatkozott be.

A műsorzáró utolsó részt a már többször, több együttestől is látott *Entre dos aguas*, ez a héttételes, mindig viharos tetszésnyilvánítást kiváltó Robert North-mű töltötte ki. Ezúttal North asszisztense, az elsőrendű Rossella Capriolo tanította be. Nyilván az ő érdeme, no meg a tizennégy fős végzős gárdáé, hogy kivételesen ragyogó és hatáskeltő produkció született. Ez a neoklasszikus nyelvezetbe modern szemlélettel szőtt spanyol táncvilág a maga sajátos karaktereivel megragadta, valósággal elsőrangú együttesé kovácsolta a vizsgázó növendékeket. A két kiemelkedő szólista, a remeklő Barna Andrea és a temperamentumos, máris rutinosnak tetsző Nichita Sebastian produkciója óriási ovációt váltott ki.

Kun Zsuzsa és Koren Tamás évfolyamvezető balettmestereknek az előadás végén ugyancsak bőven jutott a színpadot betöltő tanítványoktól és a közönségtől a munkájuknak méltán kijáró elismerésből. S bár személyesen nem kaphattak nyilvános köszönetet azok a mesterek, akik a korábbi években foglalkoztak a most szárnyra bocsátott ifjú táncművészekkel, de a műsorfüzet – nagyon helyesen és követendően – mindegyiküket megnevezi.

A zenekíséret ezúttal mindvégig hangszalagról szólt; a kitűnően válogatott felvételeknek köszönhetően élvezhetően, nagyon jól. Az összprodukció látványosságáért a jelmeztervező Gelencsér Etát és Bárdosi Ibolyát, a színpadképért Horváth Lászlót illeti elismerés.

Lőrinc Katalin kritikája⁴²²

Kezdjük a száraz adatokkal: 1997-ben hét lány és hét fiú végzett a Táncművészeti Főiskola balett szakán, közülük két-két külföldi vendégművész. Vizsgázató mestereik Kun Zsuzsa és Koren Tamás voltak, az évfolyamot azonban többen tanították: Lieszkovszky Melinda, Szőnyi Nóra, Bérczes Mária, Boros Erzsébet, Flóra Kajdani, Perlusz Sándor, Kovács Tibor és Szakály György. E sokszínűség nyilván senkinek sem vált kárára, ám elsősorban a fiúknál érezhető némi talajtalanság: a külföldieket és talán Lukács Andrást leszámítva színpadi jelenlétük bizonytalanságot, sőt riadtságot sugall. A lányok lépéselőnye részben annak az életkori sajátosságnak a következménye, mely szerint ők ebben a korban (18–21 év) lelkileg „készebbek”, mint a fiúk, ám nyilván nemcsak ez számít, hanem az egyéni adottságok s a véletlen is. Egy-egy olyan kaliberű táncosnő például, mint a most végzett Kozmér Alexandra, általában 2-3 évenként ha akad (ugyancsak a véletlennek köszönhető, ha több nagy tehetség is végez egyszerre).

De mit is láttunk június 27-én az Operaház telt házas előadásán?

Az első rész, az immár sok évtizedes hagyomány szerint klasszikus balettszvit, idén a *Don Quijote* című Petipa-műből adott egyórás csokorra valót. A jó Petipa igazi vizsgázató: lépései ravaszul nehezek, legtöbbször oly módon, hogy nehézségét a néző nem is sejtí, egyedül az tudja, aki táncolja (s aki valaha is táncolta). Aki tehát az ő műveit úgy tudja előadni, hogy azok technikailag tisztán, pontosan, művészileg pedig görcstelenül, laza bájjal jelennek meg a színpadon – az tud táncolni...

Hálátlan dolog tehát Petipa-művel vizsgálni, rengeteg a hibalehetőség, végtelen a szorongás. Ez utóbbi érzéstől még annak sem sikerült megszabadulnia, akinek aztán végképp semmi szüksége rá: a magasan a többiek fölött levő Kozmér Alexandrának, akit egyébként már operaházi főszerepben is láthatott a közönség. Petipa ide, nehézség oda, rossz jel az, ha még ő is feszeng a színpadon, holott Kitri szerepében (mely ugyan lelki alkatánál fogva nem neki való) – oldalán a nagyszerű művészé kiforrott, immár két éve operaházi Nagy Tamással – újfent fölényes technikai és előadásbeli felkészültségét bizonyította.

A koncertvizsga drukkja, az azt megelőző hetek hajszolódása természetes dolog, így van ez minden premiernél. A görcs azonban táncosnak is, nézőnek is kellemetlen, s az valószínűleg nem is itt kezdődik, hanem már jóval, évekkal előbb a balett-teremben. A mindennapos bizonyítási kényszer nyomását úgy fellazítani, hogy a munka intenzitása ne lazuljon, ez tán a mindennél nehezebb feladat, eddig csak itt-ott sikerült.

Térjünk azonban vissza a *Don Quijotéra*. Színes, szép divertissement kerekedett belőle, Flóra Kajdani rendkívül gondos betanításában, gyönyörű jelmezekkel, izléses színpadképpel. Képviseltette magát itt a IV-től fölfelé minden évfolyam: tisztán dolgoznak, sok az üde, frissítő részlet. A végzősök majd mindegyike kapott egy-egy fontos feladatot e részben. Elsőként Szilágyi Mária és Arató Balázs jártak egy bolerót, inkább becstület-

⁴²² Megjelent: Lőrinc Katalin: Balettvizsga az Operában = Zene-Zene-Tánc, IV. évf. 1997. 5. szám, 23–24. o.

tel, mint vérbőn. A Seguidilla Jeneses Andrea és Firat Özsoy előadásában már sokkal színesebb volt: Andrea tánca frappáns, előadásmódja oldott (tán még neki leginkább!), Firat elegáns, vonalai szépek, ugyanakkor temperamentumos is. Nichita Sebastian Basil egyik megformálójaként (másik az említett Nagy Tamás) karakteres jelenség: előadásmódja feledteti az apróbb technikai hiányosságokat. E felvonásban Piringer Patrícia is inkább csak temperamentumával jeleskedett, mellette Bower Melinda a külföldiektől megszokott magabiztossággal dolgozott a két barátnő kettősében. A „pas de karakter” párosa Barna Andrea és Buczkó Martin volt. A leány igen jó felkészültségű, érett táncosnő – nehéz dolga van egy olyan kiugró osztályelső mellett, mint Kozmér Alexandra, hisz a maga nemében ő is kitűnő növendék (volt). Buczkó Martin „macho-figurája” igencsak külsőséges, körülbelül a hátralakkozott hajnál meg is áll: szinte az üvegesség üres tekintete még azt a hatást is kiöli, melyet itt-ott egy-egy sikerültebb mozdulattal teremthet. A hat torreador között három végzős táncolt, Lukács András hitelesen, szépen, Katona Árpád és Papp Attila szemlátomást kínlódva. A nagy pas de deux-ról csupán annyit, hogy a két előadó (Kozmér Alexandra és Nagy Tamás) jóvoltából pozitív értelemben kilógott a szvitből: az ember azt kérdezhetne volna – ha nem tudja –, mi a csodát keresnek ezek ketten ebben az iskolai előadásban? Itt kell megjegyezni, hogy a zene hangfelvételtől szólt, és annak tempóbeli egyenetlenségeivel egyedül ők tudtak megbirkózni, s a zeneileg igencsak vitatható hangzásokat is csak ők tudták ideiglenesen feledtetni.

Végül megemlíteném két VIII. évfolyamos növendék teljesítménye. Gyarmati Zsófia és Parczen Zsófia ugyan csak jövőre végeznek, máris kiérlelt, kristálytisza produkciót nyújtottak névtelen variációikkal. Ha jövő ilyenkorra felszabadultabbá is válnak, máris két komoly tehetséget üdvözölhetünk bennük.

A második rész most is a koncertszámoké volt. Ezúttal üdítően rövid, jó válogatásban. Katona Árpád adta elő a demikarakter szólóként oly jól bevált *Bulyba Taraszt* – saját határait becsülettel feszegetve ugyan, de örömtelenül – feledhetően.

Esmeralda kettősét szépen, éretten adta elő Piringer Patrícia, valamint a VIII. évfolyamos Szakács Attila. Sajnáltam azonban, hogy az egyéni karakterű Patríciát nem láthattam egy hozzá inkább illő, modern számban – miután az első részben már bizonyította klasszikus felkészültségét.

A felvonás legszebb darabja Dózsa Imre *Adagiettója* volt Mahler zenéjére, Kozmér Alexandra és az operai vendég, Macher Szilárd előadásában. Mahler túlburjánzó szentimentalizmusát s drámaiságát ilyen finom eszközökkel, ilyen jó ízléssel megjeleníteni egyaránt figyelemre méltó teljesítmény koreográfustól, táncostól. Kár, hogy a jelmezek rossz színválasztása (fekete háttér előtt fekete alsók) ezt az örömet kissé befelhőzte, ám bárcsak másutt is ilyesmi lenne a legnagyobb baj... Sebestyén Csaba zaftos, jól táncolható szólót készített Lukács András számára, kicsit Markó-Béjart-os hatás alatt; András meggyerően, tehetségesen táncolt a lüktető zambiai dobzenére.

Végül *A rosszul őrzött lány* kettősét láthattuk Jeneses Andrea és Firat Özsoy magabiztos tolmácsolásában. A könnyed, angol klasszikus balettmatéria frissítően hatott Petipa veretes, orosz technikája után.

Az utolsó rész idén is egy kortárs táncmű, ezúttal külföldi alkotóé volt. Robert North *Entre dos aguas* című műve azonban nem új a magyar közönség számára: évek óta több társulat is előadta nálunk, s a főiskola is szerepeltette koncertműsorán a közelmúltban.

Remek táncmű: lendületes, temperamentumos, szinte azt mondanám, örömtánc, ha nem tudnám, milyen fárasztó, igen jó erőnléteket igénylő darab. Itt azonban a nehézség is hálás, mivel a virtuozitás hatásosabb, mint a nehézség mértéke. Így jó vizsgáznunk: végre felszabadulnak nemcsak az arc- és nyakizmok, de a test izomzata, ízületei is, a doppingoló Paco de Lucia-dallamokra végre táncra perdül test és lélek. Volt persze, aki itt sem tudott önnön testi korlátain, avagy színpadi gátlásain túllépni. Az összehatás mégis pozitív: a felvonuló teljes végzős osztály (az eddig még nem látott, karakteres Tayo Miyaharával együtt), élükön Barna Andrea és Nichita Sebastian nagyszerű szólóival, méltán váltotta ki a közönség lelkes fogadtatását. A művet Rossella Capriolo tanította be: nyilván kevés időt töltött nálunk ahhoz, hogy a növendékek a speciális karmozdulatokat is pontosan magukévá tehessék, hogy ezeket a vizsga napján eredeti formájukban láthassuk viszont.

Jó, hogy így alakul a sorrend immár évről évre. Az összbemutató felvonásról felvonásra javul, egyre inkább érvényesül a tánc öröme – s ez táncosnak is, nézőnek is jó. Valójában így kell lennie ennek? Egyedül így lehetséges? Vajon mi lehet a kulcsa az egyenletesen örömteli eredménynek?

1998, balett

Az évfolyam tagjai: Boros Ildikó, Gyarmati Zsófia, Kozár Eszter, Papp Zsuzsanna, Sándor Éva, Süveges Nóra; Agárdi Péter, Boros Zoltán, Detrich Krisztián, ifj. Dózsa Imre, Feicht Zoltán, Gajárszky Márton, Lajti Gábor, Szakács Attila, Tóth Ádám.⁴²³ Évfolyamvezetők: Sebestény Katalin, Dózsa Imre.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴²⁴

Mint évek hosszú során át, az idén is zsúfolásig megtelt az Operaház nézőtere, s a szakma lelkes drukkeri gyönyörű főiskolai vizsgának lehettek tanúi. Dózsa Imre és Sebestény Katalin osztálya, kilenc fiú és hat lány hagyhatta el ezen a napon a 9 éven át koptatott balett-termi deszkákat, hogy ünnepélyes gálavizsga után arra a bizonyos „világot jelentő deszkára” lépjen. A végzős osztályok vezető mesterei nagyszabású zárókoncertet terveztek növendékeik szárnyra bocsátásához. És nem is kérdéses, az ifjú művészpáncsók megérdemelték a szívvel-lélekkel teli törődésüket. A nagyon magas színvonalú, nagyon nagy feladat színre vitele annyira jól sikerült, hogy kételkedni kezdek abban: akad-e ma iskola a két patinás orosz bázison (Moszkván, Szentpéterváron) és Párizson kívül, ahol hasonló eredményt produkálhatnak.

⁴²³ Gajárszky Márton és Tóth Ádám sérülés miatt a következő évben vizsgázott, lásd a kritikát ott.

⁴²⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga, Van Manen-bemutatókkal. A Magyar Táncművészeti Főiskola előadása az Operaházban = Táncművészet, XXIX. évf. 1998. 4. szám, 14–16. o.

A program első része nem kisebb feladatot tűzött a növendékek elé, mint a *Bajadérkát*, melyet Petipa szentpétervári alkotó periódusának egyik csúcspontjaként tart számon a balett-történet. A Kirov-társulat nyugati turnéján (a 60-as években) közcsodálat tárgya lett. Nurejev egyfelvonásos betanítását az angol Royal Ballet mutatta be, az 1980-as évek közepétől pedig a Párizsi Nagyopera tartja műsorán a háromfelvonásos, lényegében eredeti változatot, ugyancsak Nurejevnek köszönhetően. Dózsa Imre erre a vizsgakoncertre az 1877-es ősbemutató négyfelvonásos *Bajadérkájából* kreált két képből álló kivonatot, nyilvánvalóan iskoladarab-célzattal. A legpregnansabb táncjeleket vette célba, azokat, melyek a klasszikus táncstudás legtöbb követelményét sűrítik magukba. Az első kép szerelmi dráma. Nikia és Szolor szerelméről szól, melynek a Rádzsa lánya, Gamzatti gyilkossága vet véget: kígyóval maratja meg Nikiát. Szolor álmában az árnyak birodalmában találkozik ismét szerelmével. S ez már a második kép éterikus világába vezet.

Dózsa sűrítmény-verziója pompás táncokra, főleg szólisztikus teljesítményekre ad lehetőséget. Így emeli ki az I. képben Gyarmati Zsófia (Gamzatti), Szakács Attila (Szolor) és Papp Zsuzsanna (Nikia) klasszikus táncstudását; mellettük Agárdi Péter Aranyszobor-szerepének virtuóz szólóját és más kisebb, de igen jelentékeny technikai szintet felmutató variációit.

A mesterségbeli tudás demonstrálására összpontosító koncepció következménye, hogy a II. kép lehetővé tette más főszereplők felléptetését. Elsősorban a Szolor szerepében fellépő Nagy Tamást, Nemzeti Balettünk szólistáját emelném ki. Variációját ugyanis olyan gyönyörűen táncolta el, hogy szinte muzsikált a teste, és végre-valahára nyoma sem látszott a nála előforduló gátlásos feszengésnek. Nikia most Süveges Nóra volt. Személyében ismét újabb tehetséges klasszikus balerinát nyer majd az Operaház társulata. És nagyon tetszett az V., VI., VII., VIII. évfolyamos lányok teljesítménye, a 24 személyes balettkar legendás arabeszk bevonulása, majd az egyöntetűen hömpölygő fehér tütüs „árnyak tánca”. – A balett betanításának óriási munkája ismét a vendég-mesternő Flóra Kajdani szédületes anyagismeretét dicséri.

A műsor középrészének koncertszámok kissé vegyes ábrázatot mutattak. Két gyenge *Kalóz*-variáció és egy szokatlan modorban előadott *Párizs lángjai* férfiszóló után jól sikerült a *Giselle* Paraszt pas de deux-je a lelkes Boros Ildikó és a nagyon jó készségekkel rendelkező Agárdi Péter előadásában. A betanító Forgách József tévedhetetlen stílusérzéke ezúttal is érvényesült. A mindig tetszést arató, Lopuhov-féle *Tarasz Bulyba* virtuóz-frappáns szólószámát Detrich Krisztiánnak is kellőképp sikerült előadnia. A betanító Flóra Kajdani diktálta lendületesség mindenestire maradéktalanul érvényesült.

Meglepetést keltett – gondolom nem csak számomra –, hogy három aktív operaházi táncművész: Oláh Csilla, Túri Sándor és Balogh Béla milyen profi módon tanította be és szerkesztette össze *A rosszul örzött lány* részleteit. A szerelmespár pas de deux-je és variációi között, illetve mellett a barátnők szalagjátéka adja a keretet. Ebbe a játékos környezetbe illesztették a facipős táncot úgy, hogy a négy lány és Simone anyó lényegében összeműködik. (*sic!*) Lise szerepében az ígéretes tehetségű kedves-bájos Gyarmati Zsófia, Colast a tavaly óta sokat fejlődött, máris férfias kiállású Szakács

Attila alakította, lényegében színpadra érett felkészültséggel. Simone anyó facipős szólója szolidabbra intonált hangszínevel éppen eltalálta az ifjú vizsgázó Boros Zoltánhoz illő mértéket.

Ennek végeztével a szereplők tapsrendjéhez csatlakozott Jármái Gyula karmester is, mert ezen a ponton véget ért az Operaház zenekarának sikeres részvétele. Hazamentek a zenészek, átadva helyüket egy a színpadon megjelenő pianistának, illetve egy hangsza-lagról szóló muzsikának.

A koncertműsor rész zárószámát, a *Szarkazmust* Hans van Manen 1981-ben készítette Prokofjev három korai zongoradarabjára. Cselekményes mű? Igen, egyértelműen az, bár korántsem anekdotikus módon, és ahogy az már Van Manennél lenni szokott, beszélni nem egykönnyen lehet róla. Talán nem is érdemes, hisz’ annyi minden történik egy férfi és egy nő szexuális párharcában. A témát gyakran használja a koreográfus. Ebben a művében először a férfi kelleti magát, míg a nő közönyösen vár, majd megfordul a dolog, s jön a heves találkozás, aztán a veszekedés kora és végül a megbékélés ideje. Van Manen, ahogy sokan mondják, a jelenkor Balanchine-ja – elvülhetetlen. Darabjai a klasszikus alapok megtartásával lesznek modernnek, mert a legegyszerűbb hétköznapi mozzanatok beiktatásával világít bele a hétköznapi érzelmek mélyes tárházába. Formanyelve: kis forgások, vad ugrások, széttárt karok, egymás szemébe mélyedések és elfordulások – mindent belső érzelem diktál, meg a muzsika.

A darab magyarországi bemutatója ezen a vizsgakoncerten volt, dátumát érdemes megjegyezni. Büszke lehet rá a főiskola. Előadói, a most végzős ifj. Dózsa Imre és Papp Zsuzsanna méltóak voltak ehhez a nagyszerű baletthez. Dózsa érzelmei vibrálnak és magával ragadnak, táncos teljesítménye is hatékony, Papp Zsuzsanna erőszakosan birtokolni akaró, magát mégis megadó nőt formál. Nem csekély pszichológiai feladat ez a kettős a fiatal művészeknek. Minden elismerés, amiért érdemben-formában megoldották. A betanító nem más, mint az eredeti női főszereplő: Rachel Beaujean, s mint látszik, repetitornak is kitűnő. Jó ízlését tanúsítja, hogy a növendékek életkorához igazodva a szarkasztikus mozzanatokot hangsúlyozta a direkt erotika helyett.

A harmadik, befejező műsor rész ugyancsak Hans van Manen egyik művének, az egyfelvonásos terjedelmű, csodálatos *Öt tangónak* magyarországi átvétele volt, a Magyar Nemzeti Balett művészeinek és a főiskola végzőseinek közös produkciója. Ez a cselekménytelen világhírű táncmű Astor Piazzolla muzsikájára készült 1977-ben, és azóta állandóan műsoron van. Az argentin zeneszerző elhangolt tangói leginkább ritmikában és sajátos lassú, majd hirtelen gyorsra váltó hangulati járulékaiban emlékeztetnek a szalontangóra. A speciális összeállítású hangszerek használata mai szemléletű. Máról tekint vissza a sokat sejtető, korszakot idéző táncra úgy, hogy a finomság és parlagi popularitás végletei között mozog. A zenéhez hasonlóan a koreográfus is elvonatkoztatja a tangót, megragadja azonban a latin-amerikai tánc spanyol alaptónusát. Szürkés, betűkből kialakított konstruktivista háttér előtt feketébe öltözött férfiak és piros-fekete kosztümös nők azonnal magával ragadó hatásossággal exponálják a balett stilizáltságát és nemzeti színezettségét is. De miféle nemzeti kolorit ez? Egyrészt spanyolos testtartás, másrészt a szenvedély fájdalomosan konok, visszafogott spanyol karaktere.

Ezzel a hangvétellel alakul ki azután a tangó ötféle alakzata. Nyolcas csoport egy szólista párral, hat férfi és egy magányos nő bolerószerűen feszült-kontrasztált tánc, egy nem kevésbé feszült vonzó-taszító módon szembenálló férfikettős, melyhez két nő csatlakozik, s négyesbe megy át. Közül egy csusszanókkal, éles elmozdulásokkal jellemzett virtuóz férfiszóló, majd végül egy nagy koreográfiai tutti. És mindez olyan táncos zeneiséggel telített, amely a balett legjellemzőbb sajátossága, voltaképpeni tartalma. Ellenpontozások jönnek létre a táncosok, a táncok és a zene között. Saját zenei dramaturgiája van a könnyed mozgásrendszerű női spicctáncoknak és a velük szembenálló vad férfilépéseknek, egymáshoz való viszonyuknak. Olyan méretű Van Manennél a táncban gondolkodás és fogalmazás, hogy a folyamatot a szónak és szemnek sem könnyű taglalnia, holott a mű felépítése valójában egyszerű, áttekinthető, rendezett.

A népes szereplőgárdából, 14 táncosból Juratsek Juliannát tartom fontosnak kiemelni stílusos, temperamentumos szólista teljesítményéért, és Solymosi Zoltánt, aki hosszú betegség után tért vissza a színpadra, s a szakmai közönség szólóprodukcióját nagy örömmel fogadta.

Mély tisztelettel, vastapssal köszöntötték az előadáson és a színpadon megjelent Hans van Manent, a betanító Mea Venemát, a két magyar próbavezető balettmestert: Sebestény Katalint és Gábor Zsuzsát, valamint a vizsgázó évfolyamot felkészítő mestereket.

Lőrinc Katalin kritikája⁴²⁵

Ritka öröm ezen a „férfihiányos” pályán, hogy június 29-én 9 fiú végzett idén 6 lánytársa mellett a Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamán. Ez természetesen csak hab a tortán: a valódi öröm az, hogy a 15 növendék több mint fele igen jó táncos. Ami persze egy ilyen iskolakonzertet valódi színházi előadássá avat, az nemcsak a végzősök tehetségén múlik, hanem az egyöntetűen jó színvonalú előadói munkán is, melynek ezen az estén tanúi lehettünk, az V. évfolyamosoktól egészen az Operától kölcsönözött táncművészekig. A vizsgakonzertekre általában a vegyes színvonal jellemző: eltérő stílusú feladatokkal ki így, ki úgy birkózik meg. Az eddig tapasztaltak szerint a klasszikus feladatokat jó esetben kissé feszengve, de inkább rémülettel, a modernebb, kisebb technikai igényű részeket változó érettséggel ugyan, de mindenképp felszabadultabban adják elő a növendékek.

Az ideji koncert kivétel volt ezalól a talán mégsem szabály alól: elejétől végéig a tánc öröme, a színpadi jelenlét egyenletes érettsége jellemezte, persze különösen a végzős évfolyamosok (Sebestény Katalin és Dózsa Imre növendékei) szereplését.

Az indító felvonás válogatás a *Bajadérka* című Petipa-műből, melynek nálunk mindössze híres-szép fehér képét láthatta a közönség 1976-ban *Árnyak tánca* címmel, s melynek az adott korszakra jellemző kalandos-romantikus szüzséjéből így rövidítve egy olyan vázlat maradt meg, amely éppen elegendő, sőt valószínűleg mai szemmel sokkal

⁴²⁵ Megjelent: Lőrinc Katalin: Vizsgaelőadás az Operaházban = Zene-Zene-Tánc, 5. évf. 4. szám, 1998. szeptember, 17–18. o.

nézhetőbb, mint az eredeti teljes. Az összeállítás leleménye Dózsa Imrének, a betanítás tisztasága Flóra Kajdaninak köszönhető. A kettősök, szólók, négyesek, csoporttáncok sora absztrakt módon hat, mégis ott sejlik mögötte egy tragikus szerelem végkifejlete, s ez azért méltó említésre, mert e számok lehetnének pusztán kemény klasszikus balettgyakorlat-sorok (mint ahogy valójában azok), itt azonban minden betétszámnak saját élete van, a gyerekek tudják, miről szólnak – és szólnak is.

Az I. kép két legnagyobb előadója nem a főszereplő páros. Gyarmati Zsófia munkája technikailag ugyan alig kritizálható, színpadi jelenlétét még mindig az a hamvas, picit kifejezéstelen tinédzser-báj jellemzi, amely már évek óta, s amely nyilván még évekig fogja, hacsak majd valami ki nem zökkenti. Partnere, Szakács Attila szép tartású, kellemes kisugárzású jelenség Solor szerepében, de térdtől lefelé ugyancsak küszködik az akadályokkal... A két petárda tehát: egyfelől Agárdi Péter (annak, aki korábban ismeri: Abdulwahab) az Aranyszobor figurájában, aki remek stílusérzékkel, finom eleganciával s ugyanakkor izgalmasan oldja meg ezt a feladatot, másfelől Feicht Zoltán a Fakír szerepében: egyszerűen majd szétveti a tánc. Papp Zsuzsanna Nikiája a felvonás legerősebb női alakítása. Meglepően érett; karmozdulatainak harmóniájához, stílus tisztaságához fogható ritkán látunk koncertvizsgákon.

A II. kép Nikiája, Süveges Nóra azokat, akik tudják, milyen iszonyúan nehéz koreográfia jutott neki, nemcsak gyönyörű vonalaival kápráztatja el, hanem magabiztos technikájával is. A sérült ifj. Dózsa Imre helyére az operaházi Nagy Tamás ugrott be Solorként: a tőle megszokott eleganciával, tiszta vonalvezetéssel. Epizódokban ki-kivillant egyik-másik növendék a korból is: közülük, ha csak egyet, akkor mindenképp a géppuskalábú Boros Ildikót kell említenünk.

A második felvonást a szokásos rövid koncertszámok alkották. Ebben a részben, mely egyes növendékeket számukra előnyösebb oldalukról kíván mindig megmutatni, általában több a modern szám. Ezúttal a hét közül hat klasszikus koreográfiát láttunk, s a hetedik, „a” modern szám különlegessége talán ezért is emelkedett ki hatványozottan. Nem kisebb egyéniség, mint a holland Hans van Manen készítette, Prokofjev *Szarkazmus* című remek zongoradarabjára. Nem éppen 19 éveseknek készült mű, párkapcsolataink legnyersebb oldalait emeli ki valóban szarkasztikusan. Klasszikus alapokról indulva ugyan, ám minden finomkodás, sőt finomság nélkül, kemény vonalakkal rajzol, meglepő fordulatokban bővelkedik. Papp Zsuzsanna itt is érettségét bizonyította – sőt a szerep jellegének köszönhetően még inkább, még karakteresebben. Partnereként ifj. Dózsa Imre is olyan szerepformáló képességet mutatott fel, mely ebben az életkorban nem feltétlenül jellemző a fiúknál. Testalkata, s főleg lábmunkája igencsak elénk idézi édesapját, s bár tudtuk, nem gondoltuk volna, hogy sérülten dolgozik. Arckifejzésén viszont van még munkálkodnivaló. E méltán sikeres számot (melyet a színpad közepén zongorán kísért Reich Margit) sorrendben megelőzték a klasszikusok. Elsőként két variáció *A kalóz* című Petipa-balettből: Lajti Gábor temperamentumosan adta elő a látványos szólót; Kozár Eszter nem járt túl jól: koreográfiailag kevésbé izgalmas variációja az egész est során egyetlen bizonyítási lehetősége volt. Feicht Zoltán ismét „repszett” a *Párizs lángjai* variációjában, Detrich Krisztián szintúgy az örökzöld *Tarasz Bulyba* számmal.

A *Giselle* paraszt pas de deux-jét testalkatuk alapján teljesen érthetően Boros Ildikó és Agárdi Péter táncolta, azonban mindketten keményebb karakterű táncosok, mint amelyet e szám kívánna, ráadásul – meglepő, hisz két remek technikájú fiatalról van szó – szemlátomást akadtak nehézségeik. Údító szvitet kaphattunk az angol balett világából, Ashton *A rosszul örzött lány* részleteivel. Gyarmati Zsófia született Lise, pont az a hamvas báj és egyszerűség az övé, mely ezért a szerepért kiált. Colasként Szakács Attila talán kicsit túl elegáns, ide egy kis pajkosság illetet volna, a meglepő azonban az, mennyire küzd itt egy-egy kis ugrással, tempóval. Amíg nem láttuk a 3. felvonásban remekelni (erről később), azon csodálkoztunk, hogyan lehet ilyen lábformakával eljutni a IX. évfolyamig. Simone anyó és a barátnők fapapucsos tánca Boros Zoltán s a VI–VII. évfolyamos lányok előadásában e rész szívderítő színfoltjává lett.

A harmadik felvonás az intézmény történetében sosem volt újítást hozott: külföldi mű magyarországi ősbemutatóját a Magyar Nemzeti Balett művészeivel közösen. Hans van Manen *Öt tangó* című (1977-ben készített) darabja Astor Piazzolla zenéjére valódi csemege mindenkinek, aki a táncot szereti, akár a klasszikus, akár a modern vagy a népi vonulatát, e darab mindezekből nyújt bőven. A koreográfia úgy, ahogy van, szellemes és rafinált: szerkezetében, lépésanyagában, muzikalitásában, kifejezésében. S e fiatal csapat összeforrottan, lendülettel, teljes odaadással tolmácsolja – ezalól egyetlen sajnálatos kivétel az est vendége, Solymosi Zoltán. Zavarba ejtően szenvtelenül közlekedik a darabban, az ember nem tudja, mi is játszódhat le benne, míg persze eme éteri állapotában is „szórja a duplákat”, hajszálpontosan rak oda minden lépést. Igen jók az operaházi lányok (Juratsek Júlia, Tunyogi Henriett és Piringer Patrícia), a két vendég fiú is (Macher Szilárd és Túri Sándor), bár nem világos, miért éppen ők kerültek most e darabba. A vizsgáló évfolyamból négy lány és négy fiú táncolt a műben. Szakács Attila itt szolgált akkora meglepetéssel, melyre az első két rész után nem számítottunk: Macher Szilárddal közös briliáns kettősükben, majd a darabban végig nemcsak egy kiérlelt mozgású művész lépett elénk, hanem olyan is, akinek technikája (s persze lábformáját is beleértve) ragyogó. Remekelt még Boros Ildikó: neki igazán sajátja ez a kemény vonalakkal operáló, kirobbanó energiát követelő stílus. Papp Zsuzsanna érett, vérbő alakítása tiszta munkával párosult itt is, míg Süveges Nórának s főként Gyarmati Zsófiának nem igazán ez a stílus az erőssége, bár szép vonalaikkal jól illeszkedtek a darabba. Agárdi Pétert, Feicht Zoltánt és Detrich Krisztiánt, az évfolyam „petárdáit” igen jó volt nézni, szípkasztak itt is.

Feltétlenül megemlíthető a betanító (Mea Venema) és a próbavezetők (Sebestény Katalin és Gábor Zsuzsa) nevei mellett a jelmeztervező (Jean-Paul Vroom), aki egyszerűségében is egyedi öltözetet tervezett a műhöz.

Szép előadás volt tehát, s különösen azért, hogy nem a vizsgaláz sugárzott a színpadról a nézőtérre, hanem az, ami miatt ezt az egészet – nyűgjeivel együtt – egyáltalán csinálni érdemes: a tánc szeretete.

1999, balett

Az évfolyam tagjai: Asztalos Gabriella, Cublesan Diana (Románia), Pap Dorottya, Szekeres Adrienn, Tóth Eszter, Valter Noémi (Románia); Bongár Attila, Fekete László, Gestättner Gergő, Kapin Gábor, Koháry István, Kováts Gergely Csanád, Liebich Roland, Németi Sándor, Udvarhelyi Pál. Évfolyamvezetők: Flóra Kajdani, Sárközi Gyula.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴²⁶

Emlékezetes vizsgakoncert-élményem akad néhány, de ilyen minőségű ritkán! Pedig nézem már néhány évtizede. A műsor felépítési rendje a szokásos, de tartalmi kiválasztása olyan igényes, hogy – akárcsak a tavalyit – mérceként lehet majd emlegetni. Ha én lennék a kulturális miniszter, Dózsa Imrénének, az intézményvezetőnek és szakpedagógusnak valami speciális jutalmat eszelnék ki. Járna neki a képzés megreformálásáért, a koncertprogram idő- és térbeli kitágításáért, összeállításáért és mindazért, amire ügyelnie kellett. Odafigyelt mindenre „az utolsó masniig”.

Flóra Kajdaninak, a lányosztály vezetőjének miniszterként „aranyat, tömjént és mirhát” ajánlanék fel, hogy itt fogjam. Róla külön ódát lehetne zengedezni. Kajdani mester-nő ugyanis a tradíció őrzésben és átadásban egyedi jelenség. Ismeri az orosz repertoárt, mondhatni a múlt század közepétől, és a stílust (meg az iskolát), ami világviszonylatban a professzionalizmus alapját képezi.

Most pedig a másik évfolyamvezető balettmesterről, a még aktív táncművész Sárközi Gyuláról essék szó. Azt hiszem, nem tévednék, ha munkája eredménye láttán született pedagógustehetségnek merném aposztrofálni. Lelkesnek, odaadóan együttérzőnek tűnt felettébb tehetségesen bemutatkozó növendékei révén. A végzős fiúk ugyanis, más mesterek után, az utolsó három éven át már az ő tanítványai voltak.

A növendékkoncert I. része, ahogy az már megszokott, egy nagyszabású tradicionális bemutató volt. Ezúttal *A kalóz* című háromfelvonásos Petipa-balett hatékony részleteiből összeállított szvit került színre. Örömteli ámulattal vehettük észre, hogy abszolút színpadkész táncosok léptek fel, s köztük nem egy máris magántáncos felkészültséggel. Tóth Eszter, Cublesan Diana, Szekeres Adrienn technikai tudása tűnt fel, de mindjárt megragadott művészi érettségük, rutinosságuk és stiláris érzékük. Elmondható mindez a fiúkról is, akik közül Bongár Attila, Liebich Roland, Kapin Gábor és Kováts Gergely Csanád személyes adottságát szükséges kiemelni. Feltűnt továbbá a két X. évfolyamos, tavaly sérülés miatt nem vizsgázott Tóth Ádám és Gajárszky Márton tehetsége, kiképzettsége is.

Az összeállítás részletei közül kitűnően sikerült a *Pas de trois* (Tóth Eszter, Bongár Attila és Liebich Roland), a *Pas de slave* (Szekeres Adrienn és Gajárszky Márton), a *Trió* (Asztalos Gabriella, Cublesan Diana és a VII. évfolyamos, nagy reménységnek tűnő Somorjai Enikő), a *Pas de six* és utána mind a hat pompázatosan kidolgozott variáció. Meg

⁴²⁶ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Táncművészet, XXX. évf. 1999. 4. szám, 14–15. o.

kell még említeni, hogy a balettkar: az V., VI., VII. évfolyam és a külföldi osztály növendékei olyan produkciót nyújtottak, amivel sok nagynevű együttes is elbüszkélkedhetne.

Ez az a klasszikus felvonás, amelyben semmilyen fogyatékoságot és semmilyen hibát nem lehet eltussolni. Ha viszont minden sikerül, igazolhatja, hogy a tradicionális balett a maga tündöklő egyediségében – divatirányzat ide vagy oda – továbbra is megőrizhető.

A II. rész koncertszámai is színvonalasak voltak, műsorválogatás és előadói szempontból egyaránt. Olyan balettrészletek is felkerültek a palettára, amelyekről eddig csak tánc történeti forrásmunkákból lehetett tudomást szerezni. Itt van például a *Púpos lovacska*, amely egyébként *Táltos lovacska* címen is ismert, s melyet Petipa is elődje, Saint-Leon ötfelvonásosából örökölt át, illetve formált újra. Orosz népmeséi alapjáról annyit lehet tudni, hogy Ivanuska elnyeri a cár lányának szerelmét és kezét, holott azt egy bizonyos nagyhatalmú keleti kényúrnak ígérték oda. Ezúttal egy elragadó hármass ad ízelítőt a darab stílusából. Csoda kedves részlet az, amit Kajdani betanított. Két kislány, Cublesan Diana és a VII-es Pazár Krisztina sok játékos elemmel, népi hangvétellel táncolta – persze spiccen. (Itt vettem észre, amit előbb is megtehettem volna, milyen kiváló új spicc-cipők emelik ki a lábfejek vonalát.) Fel kellett figyelni a koreográfia plasztikai formáinak hangsúlyozására. Ebben nagy szerepet kapnak a kartartások, fejmozgások és általuk valami idilli hangulat jön létre. Ivanuska, a már említett Liebich Roland a lányok körül „legyeskedik”, nem egészen meghatározható szerepkörben. Szólózik szépen, virtuózan, de leginkább táncos módon röpköd a kislányok mellett vagy velük, s mindenesetre variálódik általa is a testek kapcsolódása.

A másik „előbányászott” balett Szergej Legat és Nyikolaj (*sic!*) közös, eredeti koncertszáma századunk első éveiből. (A Legat testvérpárról több fontos dolgot tudunk, ugyancsak tánc történeti anyagokból. Szergej, az akkori technikai tudás egyik élen járó képviselője, Petipa lányának, Máriának partnere és férje volt, s az ifjú Nizsinszkij egyik mestere. 1905-ben öngyilkos lett; a bemutatott darab idejét ez a dátum visszajelzi. Nyikolaj, a koreográfus majd a húszas években lesz saját, londoni iskolájának híres vezetője.) A *Babák* című, ugyancsak Kajdani mesternő által színpadra állított commedia dell'arte hangvételi munka két fehér arcú bohóc (Petruskák?) – Koháry István és Fekete László – vetélkedése a balerina: Szekeres Adrienn kegyeiért. Újabb emlék felelevenítése a korai Fokin-törekvések idejéből.

A régi, illetve inkább csak régebbi időkből származó Vajnonen-féle nagykettős, a *Párizs lángjai* IV. felvonásából (amit nálunk is sokszor, sokáig játszottak) Somorjai Enikő és Kapin Gábor elsőrendű előadásában, minden dicséretet megérdemel. Fergeteges teljesítményük szerint mindent tudnak, ami majd Nemzeti Balettünk dicsőségére válhat. Ugyancsak remekelt Tóth Eszter és Bongár Attila a *Csillagok és sávok* című, alkalmi ünepségre készített Balanchine-pas de deux-ben; bizonyára nagy jövő elé néznek.

Hátra van még két szólójelenet méltatása. Az egyik a már vizsgán is többször látott *Öt tangó* (Hans van Manen) férfiszólója, melyet Tóth Ádám megfelelően adott elő nagynevű elődje és betanítója, Solymosi Zoltán nyomán. És külön kell beszélni a koncert részben saját koreográfiáját eltáncoló Kováts Gergely Csanádról. Úgy tűnik, van tehetsége az önkifejezéshez táncos előadóként és koreográfusként is. Témája egy sérült,

egyre rokkantabbá váló táncos, aki pisztolylövéssel vet véget életének. De a halál előtti pillanatban még adatik neki egy „utolsó tánc”... Vegyes kifejező táncnyelvet használ, lettébb érdekeset. Megtalálja azokat a formákat, motívumokat, amikkel mondanivalóját megérteti és átélhetővé teszi. Tud saját magára profi módon táncot alkotni. Hogy tud-e, akar-e másokra is, az a jövő titka. Ha úgy dönt, hogy egyszemélyes színházat csinál, vagyis pódiumtáncos lesz – teheti, sikere ezen a téren szinte garantált.

A műsor rész újdonsága volt a *Lacrimosa*, André de Villiers műve is. Az alkotó maga a főiskolánkkal kapcsolatban álló Elmhurst Ballet School moderntánc-oktatója. Személyes ízlésvilágomhoz közel álló szép, folyamatosan táncos, mezítlábas-tradicionális stílusban dolgozik. A darab három személyre készült, egy táncosnőre és két férfi táncosra; nem anekdotikus, áhítatos és talán a muzsikához kapcsolódóan religiózus alkotás. A kitűnő, kilazított mozgású japán vendégművész, Kayoko Mima az említett iskola növendéke. A fiúk a mi végzőseink: Gestättner Gergő és Udvarhelyi Pál. Mindketten igen jók és még férfiasan jó kiállításúak is.

A III. rész, ahogy jó ideje már bevezették, egy egyfelvonásos táncmű. Ezúttal nem kisebb személyiség, mint Robert North néhány éve készített *Könnyed fandangó* című koreográfiája. A cím képletes értelmű, semmi közvetlen kapcsolata sincs a spanyol „udvarlós” történelmi társastánchoz. A négytétéles, cselekménytelen sűrítménye nem más, mint skót, ír, walesi eredetű táncok mai hangulatúvá felpörgetett sorozata. Többen a Riverdance-változathoz, feldolgozásmódhoz vélték hasonlatosnak. S ebben van is valami, legalábbis ritmikai értelemben. Folyamatosan feszült, repetitív benne úgyszintén a zene és a tánc. Nekem azonban úgy tűnik, inkább Christopher Bruce-nak egy korszakával rokonítható. North Bruce-szal egyidős, és vele együtt dolgozott mint fiatal táncos-koreográfus a Rambert Balettnél. Aki ismeri véletlenül az *Early őrmester álmát*, az ráismer az alapképletre: tudniillik Bruce kezdte a brit néptáncot modern táncos formában megfogalmazni. Tizenhárom esztendeje készült műve remekmű és alapmű egyszerre. Ő használta fel először az angol világ minden nemzetiségének táncanyagát. Csakhogy az „Early őrmester” óta eltelt idő megváltoztatta szemléletünket és az idegrendszerünk kívánalmait is. North ezt a változást érezte meg hallatlanul pontosan, és alkotta a mai fiatal emberek életérzésére „testre szabottan” ezt az izgalmas, nagyszabású táncfergeteget, melyet a növendékek népes gárdája mindvégig élvezettel, briliánsan adott elő!

Végül meg kell emlékezni a nagyszerű színházi élmény sikeréhez hozzájáruló jelmeztervező, Gombár Judit munkájáról. Mindhárom rész jócskán eltérő öltözékeit stílusosan, ízlésesen igazította a megrendelt feladatokhoz. Az Operaház zenekarát vezénylő Jármay Gyula igényesen dirigálta a nem nagyon igényes Pugni-muzsikákat és Aszafjev baletzenéjét. És még külön szólni kell a próbavezető, illetve betanító mesterekről. Flóra Kajdani után elsősorban Sárközi Gyuláról, aki a II. rész négy darabját és a North-balettet tartotta kézben. Kováts Tibor a remekül sikerült *Párizs lángjai*-nagykettőt, a *Könnyed fandangót* pedig Rossella Capriolo és Flavio Faudella primán tanította be.

Nehéz dolguk volt az idei, június 27-ei operaházi balettvizsga műsor-összeállítóinak. Egy igencsak vegyes összetételű, 6 fős lányosztály s egy népes (a tavalyról átöröklöttel együtt 11 fő),⁴²⁸ több felől egybegyűjtött fiúcsapat számára kellett koncertet szerkeszteni. Ez némely ponton jól, máshol kevésbé sikerült.

Műsorválasztási tévedésnek érzem a Petipa nyomán, Flóra Kajdani, a lányok évfolyamvezető balettmestere által fegyelmezetten és stílusisztán színpadra adaptált *Kalózt*. Ez a balettszvit alapvetően briliáns női szólistákra alapoz, amelyenekből ebben az évfolyamban másfél található, a többi négy és fél kinos helyzetben van. Egy ilyen – hajszálpontos technikára, virtuozitásra épülő, dramaturgiailag amúgy nem túl izgalmas – művet csak úgy érdemes bemutatni, ahogyan a tavalyi koncert *Bajadérkáját*: előadászerűvé, darabszerűvé gyúrva, a lehető legjobb, odavaló szereplőkkel minden pontján.

Ennek a *Kalóznak* is voltak persze szép pillanatai. Ilyen az ötletes lánytrió, melynek előadói (Asztalos Gabriella, Cublesan Diana és Somorjai Enikő) közül a két évfolyammal lejjebb járó Somorjai emelkedett ki. Nem véletlenül kelti a legrutinósabb előadó benyomását: tehetségének köszönhetően egyik balettversenyről utazik a másikra. Asztalos esztétikus jelenlétével, Cublesan stabil forgókészségével vesz részt a számban. Ez a trió kellemesen töri meg az egyébként nem túl izgalmasan egymás után illesztett variációk sorát. Eredeti ötlet még a másik trió, mely valójában két kettős összevonásából született, s ahol két fiú (Liebich Roland megnyerő kisugárzással, Bongár Attila magabiztos, érett mozgással, csont nélküli ugrással) adja-veszi a szép Tóth Esztert. Neki hálátlan tourokkal spékelt, kegyetlenül nehéz variáció jutott, s a triórészekben is jól jön neki a két fiú magabiztossága. Szerepelt egy kettős is a szvitben: a bombasztikus *Pas de slave*, melyben a tavaly végzett Gajárszky Márton azzal az önbizalommal teljesít, mely érthető is egy immár egy éve operaházi tag részéről. Modoros előadásmódján még lehet változtatni, technikája magas színvonalú. Extrovertált lénye mellett Szekeres Adrienn gyönyörű vonalaival harmóniát sugárzó, ám visszahúzó jelenségként hatott. Pár szóban a variációsorozatról, sorrendben: Kapin Gábor kicsit idegesen ütötte-rakta magát, Valter Noémi bizonytalankodott, Kováts Gergely Csanád akrobatikus ügyességéről győzte meg azokat, akik eddig nem ismerték volna. Pap Dorottya nehézkes, Koháry István mozgása kellemesen megnyerő, a tavaly végzett Tóth Ádám pedig, ha piszkol is itt-ott picikét, igen jó stílusérzékkel, szép mozdulatokkal teszi még azt is.

A *Kalóz-szvithez* a IV–V–VII. és a külföldi évfolyam lány növendékei szolgáltatták a kart, nem túl hálás illusztratív feladatukat némileg feldobta a virágokkal ékített fehér hulahopp-karikákkal való dekoratív játék lehetősége. Jármái Gyula vezényletével egy teljes zenekar élő játékát élvezhettük a felvonás során, s az efeletti örömet az sem zavarta, hogy C. Pugni zenéje amúgy nem tartozik a zeneművészet elévülhetetlen gyöngyszemei közé...

⁴²⁷ Megjelent: Lőrinc Katalin: A Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadásairól (részlet) = *Zene–Zene–Tánc*, 6. évf. 1999. 3. szám, 16–17. o.

⁴²⁸ Az előző évben végzett Gajárszky Márton és Tóth Ádám sérülés miatt most vizsgázott.

A II. rész hagyományosan koncertszámokból állt, ezek között idén számtalan meglepetéssel találkozhattunk. Egy újszülöttnek minden vicc új, az „új” számok többnyire réges-régiek, csak vagy még egyáltalán nem, vagy nagyon régen voltak repertoáron mifelénk.

Rögtön elsőként egy Petipa-feldolgozás: a *Púpos lovacska*. Cublesan Diana és Pazár Krisztina (VII. évfolyam) bájjal, Liebich Roland némi pongyolasággal adta elő ezt a kevésbé ismert triót, melynek egyes részeiben már-már neoklasszikus elemeket is felbukkanni láthattunk.

Ezután a *Párizs lángjai* kettőt tolmácsolta a rutinos és acélos Somorjai, oldalán a remekül ugró és forgó, ezúttal teljesen magabiztos Kapin Gáborral. Kováts Gergely Csanád saját koreográfiáját, az *Utolsó táncot* adta elő. (Bongár Attila barátja imponáló közreműködésével.) Akárhogyan is, ezt a fiút nem lehet nem szeretni, bármit tesz is a színpadon! (Egyébként szellemes volt a szám.) A Legat fivérek műve, a *Babák* szintén nem az ismertebbek közé tartozik mifelénk. A picit unalmas trió után üdítő a két fiú szellemes kettőse, melyben még a maszk alatt is lehetőséget kapnak (s különösen Koháry István, jól ki is használják) a színészi játékra. Szekeres Adriennről ezúttal sem tudunk meg többet, mint amennyi *A kalózban* már kiderült róla, Fekete László rokonszenves, sallangoktól mentes. Piazzolla – Van Manen *Öt tangó*jának férfivariációja az egyetlen a műsorban, mely az utóbbi évek ügyeletes férfiszólo-számává vált (valahol a *Bulyba Tarasz* klasszikus helyét tölti be). Tóth Ádámról itt is kiderült, hogy jó táncos, és az is, hogy valószínűleg még több is van benne. A felvonás egyetlen modern száma viszont minden nézőnek ismeretlen volt: frissen importálták az angliai Elmhurst iskolából azok a növendékek, akik még a vizsga utáni napokban is ott folytatták utolsó éves tanulmányaikat. A Villers *Lacrimosa* című, felemelő hangulatú, grahames ihletettséggű trióját megnyerően adta elő a két magyar fiú: Gestättner Gergő és Udvarhelyi Pál, s fölényes stílusisztasággal az elmhursti vendég: Kayoko Mima. A felvonás utolsó száma a Pándi Gyula által betanított *Csillagok és sávok*. Ha nem állna a színlapon, hogy Balanchine jegyezte, bizony nem feltétlenül gondolnánk ilyen magas származásra... Nem tudni, miért pont ezt a bátortalanul humorizáló – amúgy természetesen bravúros, váratlan megoldásoktól is hemzsegő – huszerett-majorette számot kaptuk a nagy mestertől, nyilván ezt lehetett. A két fiatal mindenesetre remekül táncolt: Bongár Attiláról – ezúttal Tóth Eszter partnereként – az is kiderült, hogy frenetikus technikája mellé még humora is van!

A növendékek valójában csak az utolsó felvonásban szabadulhattak meg a klasszikus balett – némelyikük számára dríllként megélt – kritériumaitól, erre az alkalomra Rossella Capriolo és Flavio Faudell betanították nekik Robert North *Könnyed fandangó* című egyrészest. Hogy miért fandangó, mikor kizárólag angolszász (ír/skót) zenére készült, afféle riverdance-szerű produkcióról van szó, nem tudom. Fő az, hogy szünet nélküli sziporkát láttunk, lépés lépés nyakán, mégsem ájult ki senki: a táncosok élvezik a lendületből, muzikalitással megoldható figurákat, melyek betanulásakor nyilván nemigen hangzott el olyan instrukció, mint például told előbbre a sarkadat! Talán az északi hangvétel teszi, de gyakran Bournonville-t idézte szapora kis échappéivel, s persze a skót szoknyaival. Nadrág csak Kováts Gergely Csanádnak jutott a fiúk közül – tőle remek szólót

is láttunk benne. Kettősük Asztalos Gabriellával igényes, akár külön koncertszámként is posszibilis költemény. Az érdekes fiú négyesből ezúttal Kapin Gábor villant ki, de ebben a felvonásban még azok is jók, akikről az előbbieken nem ez volt a vélemény. A művet, akár a legtöbb koncertszámot, Sárközi Gyula, a fiúk balettmestere tartotta kézben, Koren Tamás asszisztálásával. Itt jegyzendő meg halkán: az évfolyamvezető mesterek erős kézzel s főként szeretettel vezették növendékeiket e kritikus utolsó évben, s ők ezért joggal érezhetnek irántuk mély hálát.

Valószínűleg nem ezt a darabot fogják North fő műveként elkönyvelni, a koreográfus kompozíciói azonban minden esetben üdítőek, frissítőek, jó őket táncolni és nézni. Ennél pedig egy vizsgakoncert s a kilencéves tanulmány lezárásaként aligha lehet jobbat, szebbet kívánni nézőnek és előadónak egyaránt.

Albert Mária kritikája⁴²⁹

Egy művészetoktatási intézmény vizsgaelőadása épp csak annyira ad pontos képet a növendékről, amennyi információval egy-egy verseny szolgál. A vizsga (verseny) sztárja esetleg elkallódik, a sűrke sokadik meg egy-két év múlva üstökösként tűnhet föl. Bármi megeshet, az induláshoz mégis szükségesek a nyilvános megmérések. A pedagógusok (zsűritagok) általában jól ismerik az ifjú művészjelölteket és testre szabott feladattal engedik őket a publikum elé. A Magyar Táncművészeti Főiskola idei végzősei iránt semmiféle előzetes hírverés nem ébresztett különös érdeklődést, a néző tökéletesen elfogulatlanul nézhette produkciójukat. Az előző vizsgán bizonyára a mostani főszereplőket is láthatunk már kisebb feladatokban, de nem hagytak mély emléket. (Nem úgy, mint anno, a nyolcadik évfolyammal a *Don Quijoté*-ben föllépő Popova Aleszja vagy idén a hetedik Somorjai Enikő.) Most, a vizsgaelőadás befejeztével, legalább öt-hat nevet már érdemes volt megjegyezni. A zárószám, Robert North sziporkázó és üde koreográfiája, a *Könnyed fandangó* láttán pedig az a benyomásunk támadt, hogy régen nem került ki az intézetből ilyen kiegyensúlyozott teljesítményt nyújtó, valamiféle belső összetartást, szinte társulatszerű kohéziót mutató csapat. A jelenség az osztály képzését befejező két balettmester, Flóra Kajdani és Sárközi Gyula áldozatos munkájának gyümölcse; hírlik ugyanis, hogy korábban nem sok reményt fűztek ehhez a kis társasághoz.

Végül is hat lány és kilenc fiú hagyja el a kilencedik évfolyamot – az utóbbi évek örvendetes jelensége, hogy több férfi táncos végez. Technikai tudásuk nagyjából egyenértékű, szépen, puhán ugranak, jól forognak, biztosan emelnek. Mégis kilenc különféle, izgalmas egyéniség lépett színre. Bongár Attila és Liebich Roland valószínűleg a „danse noble” utánpótlást erősítik, ha megfelelő lehetőséget kapnak. Bongár fizikai adottságai nagyszerűek, erős és virtuóz, míg Liebich tehetségét humora színesíti. Kovács Gergely Csanádot a szigorú (írhatnánk: bigott) főiskolai előjárók már nem rejtegethetik tovább az újságírók

⁴²⁹ Megjelent: A. M.: Hat lány, kilenc fiú a jövőnek. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzőseinek vizsgája az Operaházban = Magyar Hírlap, 32. évf. 149. szám, 1999. június 29., 8. o.

elől: állítólag több versenyt is nyert, évek óta koreografálgat magának.⁴³⁰ Egy – méghozzá figyelemre méltó – számát a vizsgán is bemutathatta – alighanem ez is Sárközi érdeme.

A mester fokról fokra emelkedő hangulatú bemutatóra készítette föl a növendékeket. Fizikailag előbb, művészileg talán később érnek a lányok. Ami a technikai fölkészültségüket illeti, azonos – jó – színvonalú, közülük Szekeres Adrienn és Tóth Eszter teljesítménye máris színpadképesnek látszott. A vizsgát indító részlet *A kalóz* című balettből – Petipa koreográfiája Pugni zenéjére – nélkülözhetetlen mozgásanyag, a klasszikus képzés alapja, kifinomult és kissé szenttelen. A *Lacrimosa*, Villers koreográfiája egy nő és két férfi szereplő számára viszont kortárs mű, a darabot az angliai Elmhurstben tanuló Kayoko Mima táncolta, kitűnő partnere volt az ugyancsak elmhursti stúdiómatka folytató Gestättner Gergő és Udvarhelyi Pál. A klasszikában járatos, de a modern technika iránt is fogékonynak mutatkozó ifjú táncosoknak azt kívánjuk, legyen alkalmuk kíváncsiságukat próbatételé váltóztatni.

1999, néptánc – színházi tánc

*Az évfolyam tagjai: Bednai Nikolett, Bistei Judit, Bogár Szilvia, Csontos Mária, Földesi Anita, Galambos Lilla, Halápi Zsanett, Jászka Erika, Kolozsi Viktória, Pálmaffy Barbara, Pintér Fanny, Polgár Dóra, Radics Bernadett, Spala Korinna, Tonhaizer Tünde, Tóth Ilona, Vass Judit; Dénes Nándor, Horváth Tibor, Kiss Árpád, Mészáros Máté, Nagy Ferenc, Papp Zoltán, Pataki Szabolcs, Patonai Norbert, Péli Róbert, Rózsafi Balázs, Tóth Gábor. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Brieber János.*⁴³¹

Falvay Károly kritikája⁴³²

A budapesti Operettszínházban megtartott főpróba és vizsgaelőadás egyaránt telt házat vonzott, és nagy közönségsikert hozott. Ez minden állami irányítás és néző számára öröm. Mindenki nyugodt és elégedett lehet. 28 képzett táncos-művész pályára állítása a legnagyobb rendben megtörtént, valójában már mind el is keltek. Valamennyiük szerződéssel vagy legalább ígérettel a zsebében tudja, hol kezd a következő évadot. S ez nem akármilyen.

Ezt a vizsgabemutatót 57 év aktív táncosi-koreográfusi tapasztalat után nem láttam ilyen felhőtlennek, eltérően a sikerre éhes előadókkal, tanáraikkal és főleg a rokoni és baráti közösségből toborzott közönségükkel szemben. A háromrészes műsor első, főleg magyar táncokat bemutató része számomra különösen lehangoló látvány volt, a másik két rész pedig a jövőt illetően mélyen elgondolkoztatott. A műsor két, jelenleg eltérőnek látszó, de rövidesen egy irányba forduló pedagógiai és koreográfiai törekvése a jövőre

⁴³⁰ Kovács Gergely Csanád 1998-ban a szcczecini Show Tánc Világkupa I. díjat nyert.

⁴³¹ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető, Brieber János tagozatvezető.

⁴³² Megjelent: Falvay Károly: Óriási siker – óriási gondok. A Magyar Táncművészeti Főiskola néptánc – színházi tánc tagozatának vizsgaelőadása = Táncművészet, XXX. évf. 1999. 4. szám, 16–17. o.

nézve különösen aggasztó jeleket mutat. Beszélnem kell, mert a költővel vallom: „cinkosok közt vétkes, aki néma”.

Ellenőrizve rossz érzéseimet, először is utánakerdeztem: hová, milyen irányokba szerződtek ezek a fiatalok. S máris igazolódtak meglátásaim. A magyar néptánc-alapozottságú 28 fiatal művészből egy az Állami Népi Együtteshez, egy a Duna Művészegyütteshez szerződött! Azaz a csaknem 30 pályakezdőből összesen ketten folytatnak majd hivatásos néptánc-előadói pályát, a többi 26 a színházakhoz, jórészt tehát az inkább divattartalmú kortárs táncművészeti feladatok irányába, és korántsem a magyar néptáncművészet szellemiségének kiteljesítése felé törekedve! Mindez akkor, amikor a Honvéd és a másik három hivatásos együttes további pályakezdőket várt...

Ez a tény nem előzmények nélkül való. Viszont ezúttal nagyon erőteljes megjeleneése felveti a tervezett táncos művészi törekvéseket elősegítő, szolgáló oktatásfejlesztés széles körű „átvilágítását”, következményeinek levonását, amihez az előadás „dokumentumokat” nyújtott. Ebben az átvilágításban szerepet kap a technikai felkészítés színvonala, a művészi törekvések támogatásának irányultsága és az egyéni előadói készségek eddig kellően nem rendezett minőségének kívánalma. Miután eddig ez a probléma évről évre csak a háttérben merült fel, megkísérlem annak okait a lehetőségek szerint bemutatni, a következményeit érzékeltetni s a nyilvánosság elé tárni, akár érdemi vitát is gerjesztve...

Már az „eredeti” táncokkal sincs minden rendben. A mai szóhasználatban az *eredeti* jelzővel jelölt tánc kizárólag paraszti környezetben található. Csokonai, Berzsenyi, Széchenyi és mások bizonyítják, hogy még az 1800-as években sem volt korántsem így! Száz évvel előbb meg ott voltak az első hivatásos magyar táncosok, a „katonatoborzást” végzők, akiknek magas színvonalú előadását ismert irodalmi emlékek is őrzik. Ezeknek a táncoknak művészi szintű, valóban karakteres előadása legalább négy év főiskolai magatartás-felkészítést kíván. A négy év alatt tehát mind a két nem vizsgáló táncosainak ki kellene munkálniuk a testi adottságaiknak megfelelő sajátos előadói karakterüket, amelynek ma egyébként is teljesen híján vagyunk (férfi részről magas fokú táncos előadókészség, női részről a páros táncokban sajátos kettősség az alkalmazkodásban és az önállóságban). A magyar táncszínpadnak nem 28 egyforma megjelenésű előadóra, hanem sajátos népi és egyéni karakterekre volna szüksége! Megállapításaim bizonyítéka, hogy évtizedek óta nincs olyan hivatásos néptáncos, akiről elfogadható szólista-színvonalú képeket lehetne fényképezni. Az utolsó két ilyen hivatásos táncost Molnár Lajosnak (Pubi) és Hargitai Lucinak hívják.

A főiskolai tanszéktől természetesen megkívánható lenne az ún. „eredetiség” és a színpadi követelmények összefüggésének világos ismerete, melyeket a tanszéknek közzé is kellett volna tennie a vizsgázók és a szakmai közvélemény számára. (Erre eddig nem került sor, azaz a vizsgák teljesen szubjektív jellegűek.) Sajnálatos módon a Martin György által sokak előtt Szegeden ’71-ben megígért tanulmány, mely jórésztben a magyar néptánc előadói felkészülésének követelménye számára adott volna fogódzókat, nem született meg – tervezetten – 1981-re, utódai pedig mélyen hallgatnak róla. Ehhez az igényhez, a költészet varázsának megteremtéséhez, a színpad a legszigorúbban előírja

Arany János híres kijelentésének betartását: „Nem a való, hanem annak égi mása”. A színpad ugyanis a költői világ tere, az eredetiséget ott, annak fényében kell megmutatni!

Az előadás alapján a tanszék törekvésében a költőiség elérésének igénye a kívánatos szinten sem a pedagógiai, sem a művészi követelményekben nem értelmezhető (a Kricskovics-koreográfia volt az egyetlen kivétel). Ez azt jelenti, hogy a tanszék munkájában az előadó egyénisége helyett jelenleg annak eszköze: pusztán a táncos anyag elsajátításának igénye válik elsődleges főszereplővé. Nem a hogyan?, hanem a mit?!

A magyar néptáncfejlesztés jelenlegi rendezetlen eszmei (pedagógiai és művészi) igényeinek és követelményeinek állapotát tükrözte a vizsgálóelőadás abban is, hogy tovább súlyosbodott a hangsúlyeltérés a magyar és a nem magyar táncok kiválasztásában és a megtanulandó táncos anyag használatában.

Nem lenne szabad elfelejteni, hogy a magyar néptánc fejlesztésére több mint fél évszázaddal ezelőtt jelentkezett első nagy alkotó- és előadóművész: Molnár István világos példát mutatott a magyar tánc művészi fejlesztésének irányait illetően. Vállalta a sorozatos bukásokat és a kevéske nagy sikert. Nem a könnyen járható utakat kereste, mint kései utódai, hanem megpróbált tanulni a nagy francia-olasz-spanyol elődök tapasztalataiból. Tudatosan kereste a mozgásfejlesztés irányainak magyar lehetőségeit.

A néző számára ma a Molnár-féle pedagógiai és művészi szellemiséget Kricskovics Antal törekvései és a Budapest Táncgyűttes vezetője, Zsuráfszky Zoltán művészeti vezetők tartják életben. (Ugyanakkor a szakmai közvélemény folytatja a Molnár törekvéseivel szemben fenntartott elutasító magatartást, anélkül, hogy érdemi vitát rendezett volna fölötté egyszer is vagy kísérletet tett volna jobb módszer kidolgozására!)

Kricskovics hét éven keresztül táncolt Molnár-szellemiségű táncos környezetben, ahol megalapozhatta későbbi művészi törekvéseit. Egykori táncostársai bizonyítják, milyen nehezen birkózott meg a magyar néptáncok előadásának kívánalmaival, ugyanakkor mennyire élte, élhette és taníthatta abban a környezetben a saját népi kultúrájának művészetét. Sohasem hivatkozott erre az előéletére, mert tudta és tapasztalta, hogy ezzel fölösleges szakmai irigységet és elutasítást ébreszt. A közvélemény előtt mindig a „Graham”-technika elsajátításáról beszélt, pedig maga ezt sohasem tanulta és élte. Érezte, a nyilvánosság előtt el kell felejtene korábbi előéletét, hogy sikere legyen. Pedig ott olyan nagyszerű segítőtársat is kapott, mint a Nemzeti Színház stúdióját alapító és máig a nevét viselő Bodnár Sándor dramaturg és játékmestert, akinek a felkészültsége a táncos szakmában ma is hiánycikk. Szomorúan írom le az igazságot: Kricskovics pályája bizonyítja, hogy az adott emberi és szakmai környezetben helyesen járt el!

Pillanatnyilag ő az egyedüli koreográfus a nyilvánosság előtt, aki bizonyíthatóan tisztában van a néptánc továbbfejlesztésének irányával, ami nem lehet más, mint találkozás teremtene a magasművészetek zenei és drámai eredményeivel. Nem törődik azzal, hogy a magyar néptáncalkotó kollégái mit csinálnak. Neki addig jó, ameddig a többiek nem ismerik fel az általa már bejáratott lehetőségeket. De ezt Budapesten, magyar törekvések ismeretén tanulta meg, s saját horvát-szerb táncainak felhasználásával gyümölcsözteti. Dicséretére legyen mondva: saját kultúrájának fejlesztésével él, ami magabiztosságot ad számára és amire büszke is lehet! – A magyar törekvéseknek sincs más útja!

Pergolesi barokk időkből származó művének címe *Stabat Mater (dolorosa)*: „Állt a (keserves) anya”. A cím és az énekelt szöveg első sora öntudatlanul is felidézte benne korábbi folklorisztikus főművét, az éppen legkedvezőbb szakmai időben színre került *Kilencen voltak* és annak központi anyaszerepét. Kész volt az „új” koreográfiai ötlet: áttenni azt a folklór világából magasabb kategóriájú emberi-művészi szintre. Csak a hasonló szintű zenei kiegészítő megoldás hiányzott. Daróczi Bárdos Tamás személye ehhez a legalkalmasabb választás volt. A számára felkínált horvát-szerb zenei betétet kitűnően hangolta a Pergolesi-tételhez. A zenei hangzás annyira belesimult a drámai folyamatba, hogy csak aki ismerte a barokk művet, vehette észre a sajátos „szerb-horvát” betétet, mely a koreográfiának is szerkezetet adott. A tánc e részének folklorisztikus formáját 40 évvel ezelőtt láttam először, de ez senki másnak nem juthatott eszébe és különben sem lényeges. Mindez ilyen egyszerű, és nagyszerű, ha valaki nem „anyagban”, hanem szellemiségben gondolkodik. S Kricskovicz Antalnak ez az erőssége, ezt érdemes tőle megtanulni és magyarul visszaörökölni. A recept világos: a szellemiség fantázia-ízékként jelentkezik. Csak úgy ölt testet, ha van hozzá eleve kialakult szellemi igény, mozgástechnika és egy kis ízesítő anyag. Enélkül a legjobb szándék is csak megújuló, s mindig hiányérzettel járó próbálkozás marad.

A műsorban szereplő két másik nagyszerű alkotó, Juronics Tamás és Román Sándor táncművész-koreográfusok művészi törekvései csak annyiban tartoznak ide, hogy ugyanennek a főiskolának a néptáncos növendékei voltak, ennek a szellemiségéből indultak el, ahol ezek szerint a nemzeti sajátosságok elsajátítása a szellemiségben nem, csak az „anyagban” és „szavakban” kaptak kiemelkedő hangsúlyt.

A két alkotó ezért keresheti egyéni megérzésből az alkotói fogódzókat. Egyéni adottságaik értelemszerűen különböznek, de irányultságban azonos törekvést képviselnek. Egyiküket sem érdekli a nemzeti művészet, munkájuk szellemiségében inkább a nemzetközi irányú kísérletek kapnak hangsúlyt. Akkor is így van ez, ha a nagyobb gyakorlatú és magabiztos Juronics Tamásnál gazdagabb az egyéni mozgásfantázia, míg Román Sándor a különböző társasági táncok egymás mellé illesztését oldja meg kitűnően. Ma még egyik alkotótól sem lehet megvonni saját választott törekvése irányának felfelé ívelő lehetőségeit.

Zórándi Mária *Refrén* című, érdekességet sejtető című tánca, a koncert zárószáma, közepes színvonalú megoldásötletben, mezőiségi táncokat takart. Vajon felejtetni akarta az előző harsányságok hangos és populáris sikerének és a főiskola valós célkitűzéseinek ellentmondásait? A tagozat nevében is jelzett s felvállalt „színpadi tánc” oktatásának elégtelen voltát? A musical, a zenés színház saját, s világszerte önálló táncágazatként létező technikájának és stílusának hiányát?

Úgy látom, ideje lenne újragondolni a kielégítőbb szellemi és technikai felkészítés igényeit, annak sajátos kövelményeit. Számomra az idej vizsgabemutatónak ezek a legnagyobb tanulságai.

Lőrinc Katalin kritikája⁴³³

A néptánc(–színpadi tánc) tagozat 1971-ben indult az Állami Balett Intézet keretében, olyan társadalmi háttérrel, melyben kizárólag a balett és a néptánc kaphatta meg az elismertséget mint színházi táncos műfaj. Érthető volt, hogy a nem túl nagy számú balett-társulatok utánpótlása mellett az akkor igen népes hivatásos néptáncos társadalom utánpótlásáról is gondoskodni kellett. A 90-es évek erős hangsúlyeltolódást hoztak művészeti életünkbe, eredményeképpen egymás után jöttek létre modern tánc- és mozgásművészeti társulatok. Törvényszerű tehát, hogy azok a 14 éves fiatalok, akik manapság kapnak kedvet a tánchoz, könnyen fordulnak a mai irányzatok felé.

Annak ellenére, hogy az idén végzett 28 néptánc tagozatos közül mindössze (tudomásom szerint legalábbis) ketten szerződtek hagyományos néptánc-társulathoz, a vizsgakoncert műsorának felépítésén ez az arány nem érzékelhető, bár önmagában már az is óriási lépés, hogy a három felvonás közül egy a modern tánc jegyében készült. Ne is menjünk itt most bele annak taglalásába, mennyire kéne a „néptánc-színpadi tánc” tagozatnak mai tánc-kultúránk igényeihez igazodnia, mert ez évek óta napirenden levő, ám a megoldástól még igencsak távol álló téma. Koncentráljunk inkább az idej, „kézzel fogható” eredményre: a június 20-ai operettszínház-beli vizsgakoncertre.

Az első rész kilenc számból álló néptánc csokrát laikusként a lelkes amatőr szemével érintem csupán. A Rábai-féle *Kállai kettőssel* indult az est: adekvát ünnepélyességgel, kicsit megilletődött, kényszeredett mosolyokkal, viszont az óramű precizitásával. Furik Rita *Magyarbördi karikázóját* az eredeti énekszólamok teszik emlékezetessé, Timár *Őt le-gény táncát* viszont a fiúk nyíltsága, magabiztossága, virtuozitása, mely azt is könnyedén feledtette, ha netán kicsit „melléjártak” a ritmusnak. Dénes Nándor, Papp Zoltán, Tóth Gábor, Nagy Ferenc és Mészáros Máté egyéniségüket is megmutathatták, hiszen e két egymást követő lány-, illetve fiútánc is példa rá: a magyar néptánc-hagyomány mindig is nagyobb lehetőséget ad a fiúknak erre: a lányok karikázzanak csak szép szerényen egyformán, legfeljebb énekhangjukból csenghet ki egyéniségük. (Erre ezúttal Galambos Lillának jutottak a legszebb alkalmak.) Mihályi Gábor *Tolna vármegyei képében* is lehen-gerlő a lányok összhangja. Diószegi *Szászcávási cigánytánc* új szint hoztak a palettára, az eddigi fegyelmezett virtuóz stílus mellé egy lazább, könnyedebb ízt, lendületet. Juhász Zsolt *Eleki tánc* megint csak egy tájegység, a magyar délkelet táncdialektusát komponálja tetszetős csokorba; Zsuráfszky Zoltán a *Kalotaszegi táncok*kal viszont ezen felül, ha visszafogottan is, de dramatizálja az alapanyagot: a cselekmény egy pár (Vass Judit és Patonai Norbert) egybekelésének szertartása. Készakarva hagytam utolsóinak a sor-rendben 6. és 7. Janek-számot. Janek József a kortárs néptánc társadalom legkreatívabb alkotó egyénisége (volt). Nemcsak az a szörnyű, hogy a korai halál tavaly elragadta, de az is, hogy életében nem tudott jobban érvényesülni, hogy nem lett mondjuk egy saját társulata, hogy nem vált világhírűvé (noha ez talán már készülődésben volt: amszterdami meghívásnak tett éppen eleget, amikor lezárult az életmű).

⁴³³ Megjelent: Lőrinc Katalin: A Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadásairól (részlet) = Zene–Zene–Tánc, 6. évf. 1999. 3. szám, 15–16. o.

A két fiúnak készített, finom humorú, remekül felépített *Méhkeréki tapsos* és *Szatmári botoló* valódi színházi út lehetőségét nyitja meg a néptánc előtt. Patonai Norbert és Péli Róbert szeretnivalóan oldják meg ezt az egyébként sem hálátlan feladatot. A színpadi és színházi táncművészet és – nyugton mondhatjuk – zeneművészet egyik legnagyobb bravúrja azonban a *Vonat*. A testeken megjelenő ritmus: a tenyerek, talpak által kiütött kérdés-feleletek, ritmus-mondatok ugyanis zenei gyöngyszemek, melyek azonban csak így, a testek által kiadott hangok révén azok. Köszönjük, Jocó. Nem tudni, ki fogja ezt valaha így, ilyen tisztán és sallangmentesen utánad csinálni...

A második – modern – felvonás első száma is efféle katartikus élményt adó ajándék egy másik – szerencsére még élő – alkotóegyeniségtől: Kricskovics Antaltól. Talán kevesen ismerik a Pergolesi *Stabat Mater*ére készült egyetlen hosszú ima történetét: 1978-ban a nagy októberi szocialista forradalom 60. évfordulójára rendeltek jubileumi művet a koreográfustól, aki erre botránnyal határos módon Pergolesi-művet választ Mária-témával, s akit csakis az elkészült mű frenetikus hatása mentett meg attól, hogy ezért megüsse a bokáját... Kricskovics, a délszláv táncok tudója, itt valóban nem sokat, inkább csak a formációkat veszi át a „tőle elvárt” néptáncanyagtól. Szemmel láthatóan mélyebb hatással van rá a mozdulatművészet. (Árva Eszter Graham-technikát tanított akkori társulatának!) A főiskolai növendékeknek tehát ez a stílus nem okozhatott gondot: tanultak a négy év során ezt is, azt is modern (ős- és posztmodern) stílusban, Grahamet is. A csapat olyan érett színpadi jelenléttel adja elő a gyermeke halálát megelőző anya történetét, mintha nem is főiskolások, hanem egy társulat évek hosszú során „összeérett” művészei lennének. A főszerepekben Spala Korinnának, Papp Zoltánnak és Mészáros Máténak örülhettünk.

A modern blokk második számát – igen helyesen – az ősmódnak után a posztmodern legmarkánsabb magyar alkotója jegyzi, Juronics Tamás – bár eredetileg egyik kész művét kérték betanításra – kedvet kapott arra, hogy a csapatnak valami sajátot készítsen. Nem csoda, hiszen 12 éve ő is ezen a tagozaton végzett, nyilván nosztalgiával élte újra a különleges légkört: a közösség és egymás elfogadásának perceit, melynek létrejöttét segíti maga a néptánc műfaja is. *Örömföldi táncok* címmel felvázolt egy többtétéles, mindenkinek azonos esélyeket kínáló művet. A kontakt tánc és a cigányzene párosítása remek ötlet, s valójában megérte volna, hogy kitaláljon egy sajátos mozgásstílust az ötlet mellé. Ehelyett – minden bizonnyal az idő hiányában – szólt a cigányzene (Zsákay Győző és barátai személyes színpadi tolmácsolásában), és zajlott egy ettől független kontakttánc etűdsorozat, tele persze szellemes megoldásokkal, lendületes lépésekkel. Arra mindenképpen alkalmat kínált a tizenöt-húsz perc, hogy meggyőződhessünk az osztály jó kortárs technikai felkészültségéről és stílusérzékéről, s amennyiben a csapat összetartását, egymás és környezete iránti szeretetét is felszínre emelte mint fő mondanivalót, úgy máris nem volt hiábavaló az elkészítése.

A harmadik felvonás az elmúlt 2-3 év találmányával, a kortárs partnering technikával ötvözött magyar néptáncra indult. Román Sándor első nagy sikerdarabja, *A pokol színei* részleteit tanulták be a növendékek, szemmel láthatóan nagy-nagy örömmel. A virtuóz népi dizsi meg nem áll, ropják a lábak, csillognak a szemek. Nincs is azon mit

csodálni, hogy az osztályból ősztől már tízen ropják tovább Szolnokon, a Szigligeti Táncársulatban.

Ezután egy rövid, de kellemes meglepetés következett: *Argentín ritmusok*, Jakab Péter betanításában. A szám „kilógott” a sorból, miszerint rendszeresen csak a Kárpát-medence (no, esetleg még a Balkán) kultúrtörténetéből merít négy tanulmányi év anyaga. Ezt a látottak alapján csak sajnálhatjuk. Távvolbibi népek alapvetően eltérő stílus- és karakterjegyei olyan oldalairól mutathatják be a gyerekeket, melyek másként nem juthatnának szóhoz. Kár, hogy csak négyen (Bogár Szilvia, Földesi Anita, Dénes Nándor, Mészáros Máté) kapták meg ezt a lehetőséget.

Természetesen méltó finálé zárta az estet, Zórándi Mária, az évfolyam (és tagozat) vezető koreográfiája, a *Refrén*. A lendületes, a térformákkal ötletesen játszós alkotás azokat a nézőket is a lelkes ünneplés hangulatába emelte, akiknek ez netán addig még nem sikerült volna. A véget nem érő tapsvihar közepette az évfolyam egymás után hívta színpadra azokat a mestereit, akiknek a közelmúlt eredményeit köszönhetik, pontosabban, akik jelen voltak közülük: Som Gizellát, Bretus Máriát, Sárközi Gyulát, Havas Ferencet, Vég-ső Miklóst, Lőrinc Katalint (e sorok íróját) és természetesen Zórándi Máriát, valamint Brieber Jánost. Janek József nagyon hiányzott onnan.

2000, balett

Az évfolyam tagjai: Darnóth Renáta, Hegyi Réka, Löw Margit, Szabó Viktória; Apáti Ben-ce, Bakó Máté, Kerényi Miklós Dávid, Ködmen Krisztián, Varga Szabolcs, Zsiga István. Évfolyamvezető: Nagy Zoltán.

Gelencsér Ágnes kritikája⁴³⁴

Ismét elérkezett a színházi szezonvég, és vele a mindig izgalommal várt főiskolai balett-vizsga. Persze, hogy izgul ilyenkor a szűkebb-tágabb szakmai kör, hisz ekkor dől el, kik lesznek a jövő táncosai, és kik látszanak máris színpadkész művészeknek.

Tíz növendék került ezúttal a felnőtt táncművészek sorába. Hat IX. évfolyamos fiú és négy lány mutatkozott be, mondhatni, kimagasló eredménnyel, s mellettük (vagy inkább úgy kellene mondani: velük együtt) két VIII. évfolyamos szólistaképességű kislány.

A végzősök balettmestere, Nagy Zoltán minden szempontból kitett magáért. Elismerés illeti a műsor igényes műrészleteinek válogatásáért, betanításainak magas színvonaláért, és azért a pedagógusi odaadásért, amellyel növendékeiből a maximumot volt képes kihozni.

És ahogy hosszú évek óta szokássá vált, nézzük először a műsorösszeállítást. Az első – mondhatni kissé hosszúra nyúlt – felvonást a Lindgren-féle *Diótörő* divertissement-része alkotta. Úgy gondolom, azért éppen ez, mert az intézetvezetés nyilván bekalkulálta a Táncművészeti Főiskola 50 éves fennállásának ünneplését, és ebbe a produkcióba a

⁴³⁴ Megjelent: Gelencsér Ágnes: Balettvizsga az Operaházban = Táncművészet, XXXI. évf. 2000. 3. szám, 22–23. o.

szokásosnál aktívabban kapcsolhatta be az I–IX. évfolyam népes képviselőit. – De jól sikerültek, amúgy igazából jelentékenynek az utána következő koncertműsor mondható.

A hagyományos balettirodalom néhány legnehezebb nagykettősét a vizsgázók szinte kivétel nélkül jellegzetes stílári szépségükben és pompás technikai felkészültséggel adták elő. A klasszikus kettősök sorát találóan színezte két (nyelvezetében és hangulatában egymástól eltérő) modernebb szám, ugyancsak nívós előadásban. Végül – zárószámnak – egy mozgalmas önálló táncmű került bemutatásra, a jelenkorból.

A konkrétumokat azzal kezdeném, hogy a végzős évfolyam sztárja kétségkívül Varga Szabolcs. Ő aztán minden bizonnyal táncra született. Pompás fizikai adottságokkal rendelkezik. Magas és harmonikusan nyúlánk alkatú. Lényegében kiforrott technikai kivitelezései, színpad- és stílusérzéke minden egyes megjelenéskor érzékelhető volt, de elképzeltetésre leginkább a *Don Quijote* pas de deux-jében nyílt lehetősége. Nem csodálkoznék, ha ebben a hazai repertoárbalettből már fel is léptetnék az Operaház színpadán. Méltó partnernője volt (akárcsak a *Diótörő* nagykettősében) a VIII-os Somorjai Enikő. Somorjai máris elsőrendű klasszikus balerina; főként koordinált mozgása és poentírozásai tűnnek szembe. – Ha az előadói értéksorrendet követném, ezután Tatjana Gsovsky: *Grand pas classique*-ja következne, amelyet Apáti Bence és a másik igen jó VIII. évfolyamos, Pazár Krisztina vitt színre nagyon hatásosan. Apáti dekoratív, termetes fiú. Épp olyan, amilyenre sokszor szükség volna – és hiányzik (pl. Girej kán, Spartacus stb.). Klasszikus felkészültsége magas színvonalú, partnerolása kitűnő. Pazár Krisztinát már láthattuk máskor is (Somorjaival ők a következő végzős évfolyam eminensei). Ebben a 20. század közepe táján készült, attraktivitásra építő, „kreált klasszikus” pas de deux-ben mindkét szereplő kiemelkedő produkciót nyújtott.

A harmadik klasszikus nagykettős, amiről szólni kell, a *Paquita*. Ezt a darabot is Petipa legnehezebb balettfeladatai között tartják számon, Szabó Viktória és Kerényi Miklós Dávid mégis helytálltak benne. Kerényi kifejezetten jól ugró és jól forgó táncos, Szabó Viktória pedig temperamentumos és kiváló forgóképességgel rendelkezik. Véletlenül mulhatott, hogy a kóda rond de jambe fouetté-sorozatában dupla tourjainak egyike félresikeredett (mestere szerint a főpróbán hibátlanul ment). Kár, mert ezt – legalábbis nálunk – kevés balerina tudja leforogni.

A negyedik (a középrészben az első) klasszikus jelenet Vaganova *Esmeraldájának* egyik kettőse a vizsgázó Bakó Máté és a VIII-os Vörös Henriett előadásában nem mutatott valami fényesen. S bár a *Diana és Acteon*-pas de deux nem tartozik a legismertebb kettősök közé, a gyenge kivitelezést így is meg lehetett állapítani.

Műsorszínezőül – mint már említettem – a nagykettősök között két jeles modern jelenetet is bemutatnak. Nevezetesen Pártay Lilla *Anna Kareninájának* érzelmetlen neoklasszikus szerelmi kettősét a VII-es Rózsa Csilla és a vizsgázó Zsiga István kellemes és szép vonalú előadásában. Valamint a néhány esztendeje végzett, tehetséges Lukács András barokkos jellegű modern tánctrióját, a finom és poétikus *Elégiát* láthattuk – Löw Margit, Hegyi Réka és Darnóth Renáta nagy sikert arató megjelenítésében.

Az est zárószáma a mindig oly sikeres Naisy-darab, a *Mokka* volt. Őszintén szólva tartottam tőle: mit keres az eredetileg a Petőfi Csarnok színpadára, annak megszokott

nézői számára készült darab ezen a helyen, ez alkalommal. Kiderült, hogy műsorra tűzése remek ötletnek bizonyult. Ez a zenés kávéházban játszódó, dzsesszes hangvételű táncmű, úgy látszik, mindig, mindenhol alkalmazható. Myriam Naisy – mint már erről más alkalommal is szó volt – fantasztikusan alkalmazkodik az előadók adottságaihoz, úgyszólván testre szabottan képes dolgozni. Ezenkívül tágítja-szűkíti darabját, ahogy a helyzet kívánja. Most távollétében állandó magyar asszisztense: Fajth Blanka tette a nagyszámú növendékgárda számára alkalmassá. A VIII. és IX. osztályos „társulat” szemmel láthatólag élvezettel alakította a maga korosztályához ezt a vidám tónusú, nívós látványosságot. Otthonosan mozogtak a könnyed lokálközegben, ahol a számokat bemutató „fellépők” és a „lokálközönség” egyaránt a produkció részese.

Meg kell még emlékezni a betanító mesterekről. Az orosz-lánrészt természetesen a már méltatott évfolyamvezető Nagy Zoltánra hárult. De nagy munkát végzett még Pártay Lilla, Lukács András, illetve Pongor Ildikó és ifj. Nagy Zoltán (a *Don Quijote*-kettős remek betanítói), valamint az első műsorrész próbavezetői: Sebestény Katalin és Szőnyi Nóra.

Végezetül elismeréssel kell szólni Gombár Judit mindhárom részhez nagyszerűen alkalmazkodó, előnyös jelmezterveiről is. A műsor nagy részében közreműködő operaházi zenekart, mint oly sokszor, Jármay Gyula vezényelte, figyelmesen igazodva a különböző stílusú muzsikákhoz és az előadókhoz.

2001, balett

Az évfolyam tagjai: Csenkér Bernadett, Ékes Georgina, Fülöp Nóra, Nagy Emese, Nagy Livia, Németh Nikolett, Pazár Krisztina, Somorjai Enikő, Túri Dorottya, Vörös Henriett; Csöppös Márton, Dobsa Antal, Kirejko Dmitrij, Krizsa Tamás, Lengyel Áron, Oláh Zoltán, Szakács Tamás, Szalka Krisztián. Évfolyamvezetők: Szőnyi Nóra, Dózsa Imre.

Ladányi Gabriella kritikája⁴³⁵

A Magyar Táncművészeti Főiskola növendékei ismét birtokba vették a Magyar Állami Operaház színpadát, és összességében színvonalas, reprezentatív vizsgakoncerttel búcsúzott a végzős évfolyam.

A két balettmester: Szőnyi Nóra és Dózsa Imre vitathatatlan érdeme nemcsak a táncosok felkészítése, de az is, hogy a program összeállításában a romantikus baletttől kezdve a modern balett és a modern tánc stílusán átívelő színpadi táncművészet reprezentálásának is teret engedtek. Ez persze azt is maga után vonja, hogy az előadóknak a tánc-technika elsajátításán túl a megfelelő előadásmódot is magukévá kellett (volna) tenniük, bár erre csak a legérettebb növendékek voltak képesek. Olykor-olykor, különösen Ékes Georgina, Pazár Krisztina, Somorjai Enikő, illetve Oláh Zoltán és Lengyel Áron színpadi jelenlétekor ugyanis már valódi művészi előadás és szerepformálás tanúi is lehettünk.

⁴³⁵ Megjelent: Ladányi Gabriella: Balettvizsga 2001 = Táncművészet, XXXII. évf. 2001. 3. szám, 20–21. o.

A koncert, szerkesztésében, mintha túl akarta volna szárnyalni az előző évek szokásait, hisz az első rész máris két önálló produkciót tartalmazott. Igaz persze, hogy ezzel két teljesen eltérő kort és stílust idéztek meg a táncosok.

Nyitó számként, a Beethoven: *Hammerklavier-sonáta* Adagio tételére, Hans van Manen koreográfiáját vitték színre, amelyet Aradi Mária, a Holland Nemzeti Balett balettmestere tanított be. Ez a mű a neoklasszikus balettek egyik remekműve, amelyben elsősorban elvont karaktereket kell megteremteni. Olyan előadói képességekkel, mint az emelkedettség, a finom érzelmi rezdülések, a hangulatok iránti érzék stb. Mindhárom pár igyekezett is színt vinni a gyönyörű mozdulatsorokba, de ez csak a Pazár–Oláh párosnak sikerült. Szerencsére, amikor mind együtt táncoltak, érezhető volt az egységes koncentrátság, amely a nézőtérre is átsugárzott.

Az első rész II. felében a nagyszabású tradicionális balettből készített *Gajane*-szvit betétszámait mutatták be – hatásában és szerkesztésében szinte a II. rész koncertszámsorozatának előzményeként. Hacsaturján zenéje és Anyiszimova koreográfiája – a népi s a komolyzenei hagyományok és a színpadi karaktertánc kölcsönhatásában – lehetőséget teremtett a növendékeknek formáláskészségük széles körű demonstrálására. A közreműködők dolgát azonban megnehezítette a hatalmas színpad díszletnélkülisége, amelyet pusztán a világítás nem tudott kompenzálni.

A *Gajane*-szvit legnagyobb sikerét Ékes Georgina aratta, meggyőző technikai tudással és színpadi jelenléttel. Magabiztosságát a variáció nehézsége sem törte meg, és könnyedsége elkápráztatta a közönséget. A hajlékony Túri Dorottya Aisa-alakításában keveselltük a szenvedélyt, Szalka Krisztián Armenje viszont kellőképp lendületes és erőteljes volt. Nune és Karen szerepében Fülöp Nórát és Kirejko Dimitrijt láthattuk. Technikailag mindketten felkészültek. Kár, hogy Fülöp Nórát alkati adottságai nem a klasszikus balettrina feladatokra predesztinálják. A címszereplő Németh Nikolett és Dobsa Antal (Izmail) külön-külön meggyőzőbben táncolt, mint a pas de deux-ben. Bár az emelések szépen sikerültek, a technikai bizonytalanságok miatt nem érvényesülhetett a nehéz lírai kettős hangulata. Nagy Lívia, Csöppös Márton a VIII. évfolyam fiútáncosai élén mutatták be a kardtáncot. Ez a sikerszám – akárcsak a kurd tánc – ezúttal sem okozott csalódást.

A II. rész koncertsorozatában szólók és pas de deux-k követték egymást. Elsőként Delibes–Seregi varázslatos *Sylvia* pas de deux-jében – érthetetlen kiszerepezéssel – Fülöp Nórát és Szakács Tamást láttuk. Minkusz–Petipa: *Don Quijote* című balettjének a Két barátnő-variációját szerencsésebb választással épp egy ikerpár: Nagy Lívia, Nagy Emese adta elő. Kedvesen, de nem elég pregnánsan.

Annál kellemesebb élményt nyújtott Pazár Krisztina és Krizsa Tamás a *Kalóz*-pas de deux tolmácsolásakor (Petipa–Adam). Virtuóz kettősükben meggyőződhettünk arról, hogy Pazár Krisztina mindent tud, amit egy végzős balettrina tudhat. Remélhetőleg a jövő évadtól kezdődően sok szép élményt fog nyújtani az Operaház nézőinek. Krizsa Tamásban pedig nagy lehetőségek rejlenek. Máris szuggesztív személyisége értékes előadóművészi képességeket sejtet.

Vörös Henriett és Lengyel Áron a *Giselle* (Lavrovskij–Adam) Paraszt-pas de deux-jét táncolta nagyszerűen, lendületesen és könnyedén.

A vizsgakoncert legnagyobb sikerét azonban Somorjai Enikő és Oláh Zoltán aratta *A hattyük tava* pas de deux-vel a Petipa/Ivanov–Csajkovszkij-balett III. felvonásából (az előző produkcióhoz hasonlóan ifj. Nagy Zoltán kitűnő betanításában). Somorjai Enikő Odilia szerepében bővölte a közönséget, szinte rutinosan és csillogón oldotta meg a feladatot. Oláh Zoltán igazi hercegtípus a színpadon, jól forog, nagyszerűeket ugrik, megbízható partner és nagyon elegáns. Nem véletlen, hogy a következő évet az Operaházban tölti.

Solymosi Zoltán balettmesteri munkáját két férfiszóló betanítása dicséri. Az egyik Petipa–Pugni: *Diana és Acteon* férfivariációja, amelyet Kirejko Dimitrij nagyszerű ug-rásokkal, magas technikai színvonalon mutatott be. Ő is egy olyan táncos, akiben még nagyon sok lehetőség rejtőzik. A másik, immár modern szóló vezetett át a modern balett irányába – Dobsa Antal interpretálásában. A Van Manen–Piazzolla: *Öt tangó* variációval nem volt könnyű dolga, hiszen szenvedélyes a zene, a koreográfia az indulatokat mégsem engedti szétáradni. Mindezt letisztultan előadni nagyon nagy művészi feladat.

Lukács András új koreográfiáját – Vivaldi-muzsikára – *Bordó barocco* címmel egyenesen Ékes Georgina számára készítette, aki remekbe szabottan érzett rá a szólónak a modern irányzatok felé nyitó mozgásvilágára. Noha Lukács András munkáit már táncolták az Operaház színpadán, ezúttal mégis újszerűen hatottak a mozdulatok. A törzs és a kar használata – tele spirális csavarással – az amerikai modern balett formanyelvére emlékeztetett, de mindez nem zárta ki az alkotói kreativitást.

A legmarkánsabb modern etűdöt Lengyel Áron táncolta. A Stierle–Mozart: *Lacrimosa* című szólóban bebizonyította, hogy nincsenek számára műfaji korlátok, hiszen ezt a modern koreográfiát talán még magasabb művészi színvonalon volt képes interpretálni, mint a romantikus demikarakter-szerepet. Valószínűleg ez a betanító Pándi Gyula tudásának és stílusérzékének is köszönhető.

A III. részben Seregi László iránt fejezhették ki tiszteletüket az idei végzősök is azzal, hogy – vizsgakoncerten nem először – előadták a *Változatok egy gyermekdalra* (Dohnányi) című művét. Aktuális és hasznos útravaló volt ez a végzős évfolyamnak, hisz a táncmű elsajátítása és átélése egyfajta irányt mutat: még a felnőttkori tragédiák és problémák megoldása sem nélkülözheti a humort és a játékot.

Mindannyiuknak öröm lehetett betanulni ezt a darabot, legalábbis az előadásból ez sugárzott. Csak az a kár, hogy nem ez lett a koncert zárószáma. Hanem az a *Búcsútánc*, amelyet Charles Moore vendégtanár koreografált és tanított be, és amely által váratlanul idegen szituációba csöppentünk, mi nézők és a táncosok egyaránt. Mert a klasszikus és modern balett váltogatása mindeddig harmonikusan, egymást kiegészítve gyönyörködtetett, csakhogy mindezek mellé egy teljesen más atmoszféra került. A zene dzsesszre változott, a mozgás meghatározhatatlan stílusú lett, s bár leginkább szintén dzsesszbe hajlott, ám mindezt a növendékek előző jelmezeikben interpretálták...! Sajnos e hat percbe sűrített kombináció finálénak sem volt elég erőteljes, sem elég meggyőző, ezért a funkciója is kérdéses maradt.

Ennek ellenére köszönettel tartozunk a betanításokért – az említettek kivül Dvorszky Erzsébet, Kun Zsuzsa, Sebestény Katalin és Volf Katalin, valamint Forgách József és Keveházi Gábor balettmestereknek –, továbbá a Magyar Állami Operaház ze-

nekarának, Jármái Gyula karmesternek és a zongoraművészeknek – Reich Margit és Réti Balázs személyében. A jelmezek most is Gombár Judit tervezői munkáját dicsérik, a színpadkép Borsa Miklós kivitelezése.

Minden végzős növendéknek igényes feladatokat és nagyon sok sikert kívánok az elkövetkezendő időkre!

Pónyai Györgyi kritikája⁴³⁶

A vizsgaelőadások évek alatt kikristályosodott és jól bevált gyakorlatának megfelelően az idei koncert is három részből állt. A végzős növendékek klasszikus szólókban, pas de deux-ben, dramatikus táncszámokban és előadásrészletekben, komoly technikai felkészültséget igénylő koreográfiákban egyaránt bemutatkozhattak, mindenkinek a legelőnyösebb oldalát, az erősségeit domborítva ki. Ráadásul idén igen szép számú – tizen-nyolc – növendék készülhetett e végső megmérettetésre, így kevésbé kellett igénybe venni az alsóbb évfolyamok „segítségét”.

A végzősök közül sokakat már ismerősként üdvözölhettünk, hiszen az elmúlt évi vizsgaelőadás *Diótörő*-felvonásában, illetve a koncertszámokban is fontos szerepeket táncoltak. Nem vallottak szégyent az évfolyam tagjai tavaly novemberben a főiskola 50 éves jubileuma alkalmából megrendezett nemzetközi balettfesztiválon sem, ahol Dohnányi–Seregi: *Változatok egy gyermekdalra* című művével a mezőny egyik legjobb teljesítményét nyújtották. A vizsgaelőadás anyagával is többször felléptek már hazai és külföldi színpadokon egyaránt.

A koncert első részében először Hans van Manen Beethoven *Hammerklavier-szonáta* Adagio tételére készült koreográfiáját láthattuk. Pazár Krisztina – Oláh Zoltán, Somorjai Enikő – Krizsa Tamás és Vörös Henriett – Lengyel Áron a főiskola klasszikus hagyományait méltóképpen képviselve mutatkozott be ebben a felnőtt együttesek számára is komoly feladatot jelentő, biztos technikai tudást, összhangot és koncentrációt igénylő „presztízsdarabban”. Ezután Hacsaturjan–Anyiszimova *Gajane*-szvitje következett, mely most az évfolyam létszámához igazítva került színpadra. A Hans van Manen-koreográfia „tiszta tánca” után kellő kontraszttal a technikai teljesítményen kívül a végzősök dramatikus tehetségét, színészi vénáját volt hivatott bemutatni. Gajane és Armen szerepében Németh Nikolettet, illetve Dobsa Antalt láthattuk, akik egy nehéz, ámde annál látványosabb pas de deux-ben mutatkozhattak be. Szintén komoly feladatot kapott a Gajane barátnőjét, Nunét alakító Fülöp Nóra és Karen szerepében Kirejko Dmitrij. A tüzes Aisát Túri Dorottya, Izmail Szalka Krisztián táncolta. Nagyon könnyed, kedves és nőies volt Ékes Georgina a női variációban. A közönségsikert szavatoló kurd tánc szólójában Nagy Líviát és Csöppüs Mártont láthattuk. A tömeghatást erősítették a VIII. évfolyam lelkes kurdjai (Szegő András és Ános Gábor, valamint Baranyai Balázs, Fodor Dániel, Hajdú Péter, Hári Tamás).

⁴²⁰ Megjelent: P. Gy.: Vizsgakoncert. A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos növendékeinek vizsgaelőadása = Zene–Zene–Tánc, 8. évf. 2001. 2. szám, 23–24. o.

A második részben rövid koncertszámok következtek. Elsőként Fülöp Nóra és Szakács Tamás előadásában egy *Sylvia*-pas de deux-t láthattunk, majd Kirejko Dmitrij következett egy férfivariációval a *Diána és Acteon*ből. Ezt Lukács András koreográfiája, a *Bordó barocco* követte, Ékes Georgina tolmácsolásában. Negyedik számként a *Don Quijote* két barátnőjét Nagy Lívia és Nagy Emese táncolta tökéletes összhangban, majd a *Bajadérka* egy szép női variációja következett a sudár-magas Csenkér Bernadett előadásában.

A koncert első vastapsát a *Giselle* kis pas de deux-ben Lengyel Áron aratta hatalmas és biztos ugrásaival, forgásaival és a mozdulat örömet tükröző előadásmódjával. Partnerként Vörös Henriett, kisebb bizonytalanságoktól eltekintve, szintén remekül helytállt. Ezután ismét egy Hans van Manen-koreográfia következett, az *Öt tangó* egy férfivariációja Dobsa Antal előadásában. Az ezt követő számok mindegyike igazi „közönségdíjas” volt, valódi vizsgakoncert-hangulattal. Petipa *Kalóz*-pas de deux-je szinte már unalomig ismételt és ismert vizsgadarab, ám Pazár Krisztina és Krizsa Tamás egyenrangú, biztos tudása és lendületes előadásmódja feledtette eme jellegét. A mindkét részről uralt technikának és jó „partnerolásnak” köszönhetően, mely mellé (végre!) még egy-egy felszabadult mosoly is jutott, megérdemelten aratott nagy sikert. Ezután ismét Lengyel Áront láthattuk egy Mozart *Requiem Lacrimosa* tételére készült Stierle-koreográfiában, aki e különleges nyitó és záróképpel rendelkező, bravúros elemekben sem szűkölködő mű előadásával a koncert legnagyobb egyéni sikerét aratta. Végül a második részt méltóan megkoronázó utolsó szám következett – *A hattyúk tava* III. felvonásának pas de deux-je – Somorjai Enikő és Oláh Zoltán előadásában. Somorjai Enikő technikai biztonsága (forgások, spicctechnika), színészi képessége és nem utolsósorban elegáns balerinakülseje a látottak alapján a legszebb reményekre jogosítanak, és bár egy pas de deux nem az egész darab, mostani bemutatkozása alapján szívesen látnám viszont Hattyúhercegnőként. Mellette Oláh Zoltán is stabil, kiegyensúlyozott, szép teljesítményt nyújtott.

A harmadik rész – Dohnányi–Seregi: *Változatok egy gyermekdalra* – abszolút összeérett, a szó legjobb értelmében profi előadásban került színre. A közreműködők – Csenkér Bernadett, Somorjai Enikő, Pazár Krisztina, Vörös Henriett, Németh Nikolett, Krizsa Tamás, Dobsa Antal, Oláh Zoltán, Lengyel Áron, Szalka Krisztián – közül tulajdonképpen nem is lehet egyéni teljesítményt kiemelni, annyira egységes és kidolgozott darabot láthattunk, ami, úgy hiszem, túlzás nélkül, bárhol a világban megállja a helyét. A szám nagy sikere után, sajnos, szükségszerűen esett a hangulat Charles Moore koreográfiája, a *Búcsútánc* alatt.

A sokszínű, a növendékek képességeit több oldalról is bemutató koncert sikere joggal igazolta azt a hatalmas munkát, amelyet a vizsgázók évfolyamvezető balettmesterei, Szőnyi Nóra és Dózsa Imre, valamint asszisztensük, Solymosi Zoltán az előadás létrehozásába fektettek. Az egyes számokat betanító közreműködők névsora is igen impozáns: Seregi László, Kaszás Ildikó, Aradi Mária, Sebestény Katalin, Kun Zsuzsa, Keveházi Gábor, Volf Katalin, ifj. Nagy Zoltán, Dvorszky Erzsébet, Metzger Márta, Lukács András, Kövessy Angéla, Papp Zsuzsanna, Forgách József, Pándi Gyula, Charles Moore.

A *Hammerklavier-szonáta* halványkék pasztellje, a *Gajane* hangulatos színekavalkádja, a *Bordó barocco* gyönyörű, mélybordó, hátul mélyen dekoltált egyszerű vonalú jelmeze

(mely egyébként szépen rímelt a tavalyi *Elégia* hasonlóan emlékezetes kosztümjeire), a *Kalóz-* és *A hattyúk tava*-pas de deux-k kosztümjei különösen dicsérik a jelmezeket tervező Gombár Juditot, a visszafogott, fényekkel, világítással operáló színpadkép pedig Borsa Miklóst. És egy örömteli újdonság: a műsorfüzetben a vizsgázó évfolyam tagjainak és mestereiknek fényképét is elhelyezték. Jó ötlet, hiszen a szereplők így könnyen azonosíthatók, és közreműködőknek, nézőknek, sőt az utókornak szép emlék is.

2002, balett

Az évfolyam tagjai: Cseh Melinda, Hanták Rita, Néma Nikolett, Papp Judit, Püski Klára, Rózsa Csilla, Sasvári Laura, Zsádon Flóra; Ánosi Gábor, Bakó Attila, Baranyai Balázs, Bitó Sándor, Fodor Dániel, Hajdú Péter, Hári Tamás, Szabó Kornél, Szegő András. Évfolyamvezetők: Handel Edit, Kováts Tibor.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴³⁷

Nyolc lány, kilenc fiú, tizenhét rokonszenves fiatal vitte vásárra a bőrét június 30-án, a Magyar Állami Operaházban. A Magyar Táncművészeti Főiskola legújabb végzősei, akik mestereiktől – Handel Edittől és Kováts Tibortól – mindnyájan korrekt képzést kaptak, s biztosan még sokat fejlődnek is, ha megfelelő társulathoz sodorja őket az élet.

Minden táncanyag elárulja azt, akinek nem való, illetve aki arra nem, vagy nem elég jól lett kiképezve. De tán mind között az akadémikus klasszikus balett a legárulkodóbb, ha olyan veszi a testére, aki más táncbázisra hivatott. Így járt ezzel a végzős évfolyam legnagyobb része, hisz csak néhányan voltak képesek belülről sugárzó örömmel és magabiztossággal megoldani a technikai-stiliztikai követelményeknek azt a fokát, amelyet az idej program mindannyiuktól megkövetelt volna.

A háromrészes műsor értékelését úgyszólván akár három summás megjegyzéssel is el lehetne intézni. 1.) A Balanchine-alkotta *Donizetti-variációkhoz* (I. rész) ez az évfolyam szakmailag nem volt elég felkészült (értsd: nem ezt a darabot kellett volna számukra kiválasztani tudásuk reprezentálása végett). 2.) A koncertszámok (II. rész) megválasztása és összeállítása több szempontból sem volt megfelelő. 3.) A *Carmen* című egyfelvonásos (III. rész), noha koreográfusa: Krzysztof Pastor ott van a nemzetközi alkotói középmezőnyben, mégis kivételesen rossz és gyenge darab. Mivel ezek olyan tények, amelyek egyikéért sem a végzősök a felelősek, így máris felmentem valamennyiüket.

Az I. részt részletesebben értékelve, úgy is fogalmazhatnánk: Aradi Mária jóvoltából megadatott nekik, hogy a neoklasszika grúz-amerikai óriásától: George Balanchine-től mutathattak be egy táncszámot. És ez valóban nagyon nagy dolog. Mert egy ilyen koreográfia betanulása nagyon hasznos, nagyon fontos, kihat egy életre (a pálya egészére) is

⁴³⁷ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Főiskolások zárókoncertje az Operaházban = Táncművészet, XXXIII. évf. 2002. 3. szám, 12–13, 26. o.

akár, hiszen alapműről, -stílusról, -technikáról van szó, ami mindnyájuknak csak hasznára válhat.

Ám ez csak az érem egyik oldala. A másik viszont, hogy azon a szinten, ahogyan a növendékek ezzel a nagyon igényes művel a koncert napjára elkészültek, nem lett volna szabad kiállni a közönség elé. Ez egy rafináltan nehéz neoklasszikus balett (bármennyire is könnyűnek látszik), és épp a nüansznyi stílusbeli finomságoktól érvényesül. De nem volt való annak az évfolyamnak, amelyben még a karfeladatokat sem lehetett igazán kiosztani, nemhogy a szólókat. Csak egyetlen példa: a bájos Cseh Melindából, aki a *Giselle* Paraszt-pas de deux-jére született, nem lehet Balanchine-táncosnót faragni.

Mr. B. „zenei cselekményü”⁴³⁸ balettjeinek sorát válogatóban nyúlánk (vagy szakmai kvalitásaik és tehetségük révén a nyúlánság látszatát kelteni képes) Balanchine-táncosnőkre komponálta. A vizsgázó évfolyam tagjai – személyiségüknél és alkatuknál fogva – inkább a *Genzanói virágünnep* „ballabile”-jében, a Bournonville-iskola és -stílus reprezentálására lettek volna képesek. És ez sem lett volna méltatlan feladat! Így azonban úgy tűnt: Balanchine-t tolmácsolták Bournonville-ként ahelyett, hogy eleve egy Bournonville-balettben mutatták volna meg valós értékeiket.

Ami a II. rész koncertszámait illeti: azért annyira nem szegény a hazai és nemzetközi koreográfai irodalom, hogy a főiskola választása hét számból kettő (a műsor rész 28,5%-a, tehát több mint egynegyede) esetében Bozsik Yvette „dolgozataira” essék... Az egyik, az Isadora-imitáció (*In memoriam Isadora Duncan*) egyrészt rosszul volt betanítva, másrészt a csinos, magas Püski Klára eleve nem lett felkészítve erre a stílusra. Nem is érezte, nem is érthette, miért kell nyújtogatnia a karjait az ég felé, máskor meg fázósan önmagát simogatnia. Előadásában így még egyértelműbben mutatkozott meg a koreográfia két biztos negatívuma: zeneietlensége és statikussága. (Ezek azok a minőségek, amelyek közismerten nem jellemezték Isadora táncát!) Másik száma: *A hattyú* (Saint-Saëns zenére), mint *A haldokló hattyú* (Fokin) paródiája, meglehetősen szerény, de elfogadható. Papp Judit pedig – Bozsik-hasonmásra sminkelve – ügyesen „eladta”, értsd: élvezhetően adta elő ezt a leginkább csak csámpás sétákból és elgörbített pózokból álló „kortárs” vázlatot.

Sokkal előnyösebben mutatkoztak be a Simkin–Bach: *Elhalványulás* című modern balettkettős előadói. A koncertszámhoz a legutóbbi operaházi Világstárgálán Juratsek Júlia és Bajári Levente nyújtotta számunkra az etalont. A vizsgázó páros fel tudott nőni a két érett szólista intenzitásához: a nádszálvékony Néma Nikolett átszellemülten, a kidolgozott testű Szabó Kornél szuggesztíven fonódott össze e dinamikai hangsúlyokkal és közös táncfolyamatokkal teli, finom kettősben.

Ben van Cauwenberget a balettrajongók már jól ismerik, hiszen – ugyancsak a Világstárgálák egyikén (először 1994-ben s azt követően még többször is) – már learatta a babérokat. A *Le Bourgeois* című sikerszám (Dmitrij Simkin tolmácsolásában) szintén Jacques Brel dalára készült, akárcsak a most bemutatott *Amszterdam*, amely egyszerre két

⁴³⁸ Saját esztétikai kategóriám, amelyet más publikációkban már közzé tettem, s amelynek e lap hasábjain történő kifejtését szerkesztőként már korábban megígértem. Ismét elnézést kérek az Olvasóktól, hogy az erről szóló tanulmányt helyhiány miatt még ebben a számban sem tudom megjelentetni. (Kaán Zsuzsa lábjegyzete.)

fiúnak nyújtott hálás debütálási lehetőséget. Ráadásul mindketten élni is tudtak ezzel, élményszámba menően kidolgozva a szám minden pillanatát. Így hát bravó, Bitó Sándor! És bravó, Hári Tamás!

Lukács András – ifjú koreográfus-palántaként – viszont az operaházi koreográfus-stúdióban komponálta önmagának és Gyarmati Zsófiának a *Connection* című modern kettőst, amellyel azóta már nemzetközi sikereket is elért. Gyarmati Zsófia betanításában – Zsádon Flóra és Baranyai Balázs tolmácsolásában – nemcsak a koreográfus és a betanító, de a két előadó is jól vizsgázott.

Vámos György: *Hamupipőke* című balettje (Prokofjev) – az itt látott pas de deux alapján – hasonlóképp újszerű és kortárs „mese” lehet, miként Mats Ek vagy John Neumeier „mai” mesebalettjei. A klasszikus balett és a kortárs táncirányzatok keverékéből álló mozgásanyag mindenestre életre kelt a „szereplők”: Sasvári Laura és Bakó Attila interpretálásában. A hangulatos kettős – a Németországban működő koreográfusnak és a betanító Joyce Cuocónak köszönhetően – a két növendék előadásában a koncertszámok blokkjának kellemes színfoltja lett, miközben a közönség a modern balettáramlatoknak ebbe a divatos irányába is bepillantást nyert. Kellő kontrasztot jelentett a hagyományos zárószámként tálalt *Don Quijote*-pas de deux az ígéretes technikájú Hanták Rita és a szólisztikus képességű Szegő András dekoratív, lendületes előadásában.

Emlékezetem szerint azonban szintén a koncertszámok között él (mert valójában oda is tartozott volna!) a műsor legértékesebb produkciója: a Balanchine-*Tarantella*, amelynek férfiszerepében a kisgyermekként is már feltűnő tehetségű, virtuóz, s jelenleg máris színpadkész demikarakter-táncos: Ános Gábor ezúttal is kiemelkedő teljesítményt nyújtott, és megérdemelt sikert aratott. Ezt a koncertszámot a műsorszerkesztők – nyilván Balanchine okán, ám a műsor egészét tekintve mégis teljesen indokolatlanul – a Donizetti-variációkat követően, az I. rész végén táncoltatták el. Nagy kár, mert miközben annak minőségén és megítélésén már nem sokat változtatott, a II. rész arányait igencsak javíthatta volna.

A tavaszi *Carmen*-sorozatban is bemutatott főiskolai *Carmen*-előadás címszerepét a Thália Színházban Hanták Rita formálta meg. Ő akkor máris markánsabb színekkel élt, mint a vizsgakoncerten Rózsa Csilla, akinek a tüzes, csábos, érzéki cigánylány figurája egyszerűen nem való. S mivel lelkileg sem tudott azonosulni ezzel a szereppel, ezért formás alakja sem vált „hangszerré” Don José (Hajdú Péter) vagy Escamillo (Baranyai Balázs) kezében. Ami pedig a darab egészét illeti, nos, a komor tónusok, az unos-untalan ismételt, modern közhelyekből álló mozgásfolyamatok gyorsan egyhangúvá és érdektelenné tették a produkciót. Ezen az sem segített, hogy a koreográfus sajátos jelképrendszert is használt. E szerint a sors, a bika és a torreador egy és ugyanaz a személy. Ám ez a metafora nemcsak erőltetettnek s napjainkra már kissé elavultnak tűnt, de kidolgozatlan is maradt. Csupán egyetlen előnye volt: a szerephármast kifejezőn, dinamikusan megformáló Baranyai Balásznak szinte folyamatos színpadi jelenléte biztosított.

Végül – s ismét csak a növendékek védelmében – azt sem hagyhatom szó nélkül, hogy Gombár Judit jelmezeiben a Donizetti-variációk táncosnői alacsonyabbnak és teltebbnek látszódtak valódi méreteikhez képest; a *Carmen* fehér lábtrikója pedig egyenesen „gipszláb”-effektust okozott.

A 2002-es főiskolai vizsga nem tartozik majd az ún. „nagy koncertek” közé (mint például az 1979-es, amelyen a születő Győri Balett vizsgázott!) Prímabalerina-reménységet, „hercegi” szólistajelöltet sem igen találtunk a friss diplomások között. Sok szorgalommal és kellő odafigyeléssel mégis valamennyiük használható és főleg: boldog táncos lehet a pályán. Hisz nagy a világ, és az akadémikus képzettség a balett nyelvét nem használó társulatoknál sem hátrány.

Pónyai Györgyi kritikája⁴³⁹

A Táncművészeti Főiskola végzőseinek ez évi operaházi koncertjét nyitó Donizetti–Balanchine *Variációk* (Aradi Mária betanításában) jó felütésnek bizonyult szemet gyönyörködtető, komoly technikai felkészültséget kívánó neoklasszikus formavilágával. A nem túl komolykodó, kellemes hangulatot elsősorban a szólópáros: Fodor Dániel és az igazi „balett-szubrettként” bemutatkozó Cseh Melinda lendületes, friss előadasmódja teremtette meg, de egyenrangú társként vett részt a produkcióban Hanták Rita, Sasvári Laura, Püski Klára, Zsádon Flóra, a fiúk közül pedig Bakó Attila, Baranyai Balázs és Hajdú Péter is. A VIII. évfolyamból Vaszilenko Eugénia és a finom, légies Lovisek Eszter egészítette ki a *Variációk* kis társulatát. Az ezután következő darab (ismét egy Balanchine!), a *Tarantella*, igazi közönségsiker volt: a feltűnően szép stílusban táncoló Ános Gábor és a VIII. évfolyamból „kölcsonként”, biztos, pontos partnernek bizonyult Gulyás Virág előadásában.

A hagyományosan rövid koncertszámokból álló második részben kiemelkedően jó volt Simkin *Fading* című művében Néma Nikolett és Szabó Kornél, Lukács András *Connection*-jében pedig Zsádon Flóra és Baranyai Balázs. Bozsik Yvette Isadora Duncant idéző darabját mintha csak Püski Klárának készítette volna: magas karcsú alakján csodálatosan érvényesült a smaragdzöld ruha és a hatalmas vörös sál, nőies karaktere jól érvényesült a koreográfiában. A „kötelező” vizsgadarabok közül idén a *Don Quijote* pas de deux került színpadra Hanták Rita és Szegő András előadásában, akik a rajtuk kívül álló alkati diszkrépancia ellenére igen impozáns koncertszámot produkáltak. Van Cauwenberg koreográfiája, az *Amszterdam*, énekes „fiú pas de deux”, Hári Tamás és Bitó Sándor stílusosan, kellő humorérzékkel táncolta. A másik Bozsik-koreográfiában, a *hattyúban* szuggesztív színpadi jelenléte produkált és sajátos hangulatot teremtett Papp Judit. Vámos György *Hamupipőke*-kettősében Sasvári Laura és Bakó Attila szerzett romantikus percek.

A harmadik rész – ezúttal a Tavaszi Fesztiválról már ismert *Carmen* volt – csaknem az összes végzős növendéket felvonultatta és a VII. évfolyamos Bedő Dorisznak is bemutatkozási lehetőséget nyújtott. A jól szerkesztett, optimális arányérzékkel felépített, a cselekmény lényegét a főbb momentumokban megragadó koreográfiában biztosan mozogtak a színészileg is jól kidolgozott karakterek. Carmenként Rózsa Csillát, Don Joséként Hajdú Pétert, a Sors-Torreador kettős szerepében pedig Baranyai Balázst láthat-

⁴³⁹ Megjelent: Pónyai Györgyi: Vizsgakoncert – 2002. június 30. = Zene–Zene–Tánc, 9. évf. 2002. 3. szám, 4. o.

tuk, akik köré a többiek formáltak egységes, a darab hangulatával együtt lélegző, önálló szereplőként élő „kar”-t. A cselekmény és a zene diktálta ritmusváltások kifejezőek, élesek, jól követhetők, a technikai kivitelezés biztos, pontos, a művészi élmény emlékezetes volt. Remek a szinte minimális díszlet és a csupa fekete jelmez – csupán a lányok hajában izzanak a vörös rózsák. Igazi vizsgakoncert a darab – megérdemelten nagy sikerrel.

Összességében egy friss, lendületes, változatos koncerttel búcsúzó, jó képességű évfolyamot láttunk, akikről a műsorszerkesztésnek köszönhetően színes, egyénített, mégis nagyjából egységes kép rajzolódott ki. A végzős növendékeken kívül az évfolyamvezető balettmesterek (Handel Edit és Kováts Tibor), a jelmeztervező Gombár Judit és a színpadképért felelős Borsa Miklós közös sikere is volt ez a nagyon jó hangulatú este. Kritika csupán azokat a nézőket érheti, akik (korra, nemre és testsúlyra való tekintet nélkül!) a zenekari árkot fedő dobogóra felmászva, azon átdübörögve siettek csokraikat a táncosok lábaihoz helyezni. Ez a kínosan idétlen bukdácsolás egy óvodás balettkiskolában talán kedves momentum, itt az Operaház falai között, a Táncművészeti Főiskola vizsgakoncertjén azonban kifejezetten stílustalan volt.

2003, balett

Az évfolyam tagjai: Fehér Edit, Góbi Rita, Szilágyi Anna, Varga Fruzsina, Vaszilenko Eugénia; Dóri István, Feledi János, Gallai Zsolt, Hegyesi Gergely. Évfolyamvezetők: Kun Zsuzsa, Sterbinszky László.

Zalán Magda kritikája⁴⁴⁰

Másfél éve „visszidáltam” Budapestre. Harminchat évi távollét után két dolog döbbsent meg a legjobban: hogy mindenki milyen öreg, és hogy aki nem öreg, az meg mind idegen!

Ez az észrevétel legszembeszökőbb a színházban. Nyugatra távozásom előtt, ha beültem egy színház nézőterére, úgy éreztem magam, mint valami családi összejövetelen: a színpadon mozgók között mindenkit ismertem, de legalábbis felismertem, a legkisebb segédszínészt is (mert akkoriban mindenki ismert-felismert mindenkit: a színházon túl nem sok más akadt az életben, ami elvonta volna a figyelmünket). Most minden színházi előadásra szorongva ülök be, mint hajdani bölcsészkoromban a kollokviumokra. Szorongok, hogy vajon nem hiszem-e statisztának a sztárt, vagy ami még rosszabb: fordítva, sztárnak a statisztát...?

Másfél évi szorongás után június 29-én este, az Operaházban ültem először elengedett nyugalomban. A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos növendékei vizsgaelőadásán még senkit nem minősített múltjában szerzett rangja, mindegyikük névtelen statisztaként lépett elének. Áadtam hát magam a tánc, a zene örömeinek. Egyszer

csak azon kaptam magam, hogy nem is őket, a névteleneket látom, hanem valami fura módon a jövőjüket. Hogy mivé lesznek, lehetnek majd holnap. Mert az volt az érzésem: valamennyien lehetnek. Mert jó iskolát jártak, jó tanáraik voltak és hozzá jó anyagot hoztak magukkal.

Először nézzük, milyen is ez a „hozott anyag”, amiből tanáraik „szabták-varrták” a színpadon mozgó művészelölteket. Meglepő, hogy a férfi táncosok valamennyien milyen hosszúak, cérvékonyak. Ezek a külsejükben – ismétlem: kizárólag külsejükről szólva – kedvesen hétköznapi kamaszok lennének a szoborszép Róna Viktor, a feledhetetlen bicepszű Fülöp Viktor, a leonardóin arányos Havas Ferenc utódai? Egy kivétel adódott az ifjú táncosok között, de ő még csak vendég: egy VIII. évfolyamos! Mokány kis figurája a nagy orosz Nizsinszkij–Barisnyikov–Nurejev vonalba illeszkedik...

És a lányok! Egyszerre ízfesz és virágsziromlág testükkel mintha valamennyien a balerina platóni ideáját személyesítenék meg. Póriásabb, és feltétlen 21. századibb módon fogalmazta meg a szünetben egy hajdani táncos barátom, aki évtizedek óta versenyautókat árul Amerikában: „Ezeket mind a General Motors gyártja? Jó modell.” Hát jó! Balanchine, aki ezeket a gótikusan fölfelé törő, szinte csak kétdimenziós lánytesteket viselte el maga körül, elégedetten nézne végig kis csoportjukon. Csak egy balerinán akadna meg a szeme, hogy „hátekistündértörpe...?”

Csak most, hogy ezt a két, a táncosok fizikumát taglaló bekezdést lekopogtattam, lep meg, hogy végül is a vizsgaelőadás lényegét, a táncosok táncolását is egybevetve, éppen ez a két, kisebb termetével a többitől elmaradó táncos kényszerítette be magát az agysejtjeimbe, az ő látványukat jegyeztem meg, egyedül az ő figurájukat tudom összekapcsolni az arcukkal és a kettőt a nevükkel. Úgy érzem, hogy ha öszöreg koromban, amikor majd e két táncos fantasztikus sikereikről beszámoló lapokat forogatom, elbüszkélkedem: „Én láttam Góbi Ritát és Várnagy Kristófot először fellépni!” És természetesen hozzáteszem majd: „Én rögtön láttam, hogy mivé lesznek majd!”

Először Góbi Ritára figyeltem fel. Az első részben klasszikus balettből vizsgázandó, Bournonville-koreográfiákat táncoltak a főiskolások. A harmadik számban, a *Genzanói virágünnep* című pas de deux-ben libbent élénk egy pajkos porcelánbaba. Egy cserfes kislány-Micimackó, méginkább Malacka. Egy ifjúság-édes-madara. Apró termete ellenére szinte kicsi volt neki az operai színpad. Bizony kitáncolta belőle partnerét. Aztán amikor a következő, *Nápoly* című tarantellát ropó tizenegyet egyikeként villogott té és tova, kényszeríteni kellett magamat, hogy levegyem róla a szemem, hogy az évfolyamtársait is nézzem. Góbi Rita mozdulataiból süt az egyéniség. Fejecskéje – balerinák érzelmek kifejezésére ritkán használt testrésze – olyan beszédesen tud megbillenni, néha csak megrezdül, mintha billenni akarna, de mégsem, hogy szinte mást nem is tudok felidézni belőle, de ezt olyan erővel, mintha véső karcolta volna lelki szemeimbe. Amikor a kortárs balett tantárgyából „feleltető” második rész Góbi Rita *Be happy!* című, saját készítésű szólójával nyitott, már testestül-lelkestül híve voltam. De a táncát követő első valódi tapsviharból következtetve: az egész nézőtér is. Hurrá! Éljen! Csillag született! – szeretném lelkesen telekiabálni a hírrel a magyar táncművészet berkeit akkor is, ha megpöccinti agyam hűvösebben maradt sarkát, hogy mi lesz, ha tévedtem...? Hát mi lenne?

⁴²⁴ Megjelent: Zalán Magda: Csillagok születése? – Én ott voltam! Gondolatok a Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadása után = Táncművészet, XXXIV. évf. 2003. 3. szám, 26–27. o.

Majd jól leszidnak az igazándiból hozzáértők és kész. Ki fogom bírni. De ha jól láttam (még inkább: éreztem), boldogan gondolkodok majd rá, hogy egy picit én is segítettem megtolni a szekerét egy ifjú művésznek abban a pillanatban, amikor semmilyen segítség nem lehet túl sok.

A fiúk között méretre elvesző Várnagy Kristóf szerepléséről – vagyis nemcsak fizikumáról – ugyancsak tudnék néhány sorra való lelkesülést papírra vetni, de azt hiszem, nem lenne ildomos a IX. évfolyamosok dolgában csak kiegészítő VIII-ost ennyire előtérbe állítani. Róla majd jövőre! Addig is hadd álljon itt a címe annak a szólónak, amivel a második részben állt elének. De hogyan! A fején. Égnek meredő lábszárainak néhány másodperces „szobrával” indult a Mozart zenéjére komponált *Lacrimosa* szépséges fehér gyász.

Nagy igazságtalanság lenne nem megemlíteni azokat, akiket ugyan nem jegyeztem meg, de akiknek kilenc kemény éven át művészetté érlelődött munkája egy estére magával sodort. Hasonló fizikai formájukba hasonló mennyiségű energia szorult. Elképesztő iramot diktáltak egymásnak, amely szinte még a lassú részeken is átütött. Mintha valami égi mechanikus valamennyiükbe az előadás előtt szerelte volna be az új elemet! A nyolc táncos tehát, akinek máris adósa vagyok: Dóri István, Fehér Edit, Feledi János, Gallai Zsolt, Hegyesi Gergely, Szilágyi Anna, Varga Fruzsina és Vasilenko Eugénia.

Az ideai végzős táncosok egyszerű, de ízléses műsorfüzetük közepén két teljes oldalt szántak, dicséretesen, tanáraiknak és tanulmányaik elmaradhatatlan kísérelőjének (aki biztosra veszem, hogy nem csak a zongoránál volt az). Az évfolyamvezető balettmesterek: a Kossuth-díjas táncosnőből lett főiskolai tanár, Kun Zsuzsa és Sterbinszky László főiskolai docens portréja mellett ott látható a próbavezető balettmester Koren Tamás docensé s a zongorakísérő Gulyás Nagy Zoltáné is.

A bemutatott táncokat betanító mesterek (a műsorfüzetben való előfordulásuk sorrendjében): Koren Tamás, Szőnyi Nóra, Vámos György, Pándi Gyula, Rossella Capriolo és Gyarmati Zsófia. A vizsgaelőadás remek jelmezeit a Jászai Mari-díjas Gombár Judit tervezte.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁴¹

Az elmúlt évek során már megszokhattuk, hogy a Táncművészeti Főiskola vizsgakoncertje mindig háromfelvonásos, felemelő hangulatú ünnep a „szentélyben”, az Operaházban. Idén azonban két meglehetősen rövidke felvonással kellett megelégednünk. Kétségtelen, hogy csupán kilencen vizsgáztak – Fehér Edit, Góbi Rita, Szilágyi Anna, Varga Fruzsina, Vasilenko Eugénia, Dóri István, Feledi János, Gallai Zsolt és Hegyesi Gergely –, az alacsony létszám nyilván megnehezítette egy hosszabb műsor összeállítását. Hasonló problémára azért láthattunk már kreatívabb megoldást is: 2000-ben csak 10-en vizsgáztak, mégis, az alsóbb évfolyamosokkal kiegészítve impozáns létszámú, tartalmas koncert kerekedett ki belőle. A műsorszámok sem jelentettek idén nagy újdonságot – mintha

az utóbbi évek vizsgakoncertjeinek remixét láttuk volna. Lindgren *Diótörője* és Lukács Andrától az *Elégia* 2000-ben, Stierle *Lacrimosája* 2001-ben, Northtól a *Könnyed fandangó* 1999-ben már szerepelt a műsoron. Sajnálatos újdonság volt, hogy az igazán nagy sikert most nem a végzősök aratták le, hanem alsóbb évfolyamosok „elővizsgáztak” nagy ováció közepette. A VIII. évfolyamos Pap Adrienn és Várnagy Kristóf kiváló *Diótörő* pas de deux-t táncolt, Várnagy pedig a *Lacrimosában* a koncert egyetlen átütő művészi élményét nyújtotta.

A végzősöket tekintve, nem bizonyult szerencsés választásnak az első rész Bournonville-egyvelege. Sajnos a tavaszi Nemzeti Táncszínház-beli főiskolai est óta nem sokat csiszolódott az előadásmód: ritmikai hibák, aszinkronitás, elkent lábmunka, bántóan lógó karok, szokatlanul merev vállak rontották az összhatást. A *Nápoly* pas de six-ből Vasilenko Eugéniát, a férfszólót táncoló Dóri Istvánt, valamint a *Genzanói virágünnep* pas de deux-jét táncoló Góbi Ritát és Gallai Zsoltot azonban mindenképpen ki kell emelni. Különösen Góbi színpadképes profizmusa és Vasilenko kellemes, természetes táncstílusa hatott jótékonyan. Igen jól sikerült ugyanakkor Vámos Györgytől a *Szentivánéji álm*-részlet: Góbi Rita, Vasilenko Eugénia, Dóri István és Hegyesi Gergely kedves, élvezetes pas de quatre-t produkált. Vámos sem áll jól mindenkinek, így örvendetes – és ezt jobban ki kellett volna emelni –, hogy ebben az évfolyamban többen is akadtak, akiknél hitelesen jött át ez a sajátos humorú mozgás- és játékvilág. A szám sikere alapján érdemes lett volna ezt a stílust koncepciózusabban preferálni a műsorszerkesztés során. A *Párizs lángjai* pas de deux erőssége ismét Vasilenko Eugénia volt, Dóri István partnerolásával. Varga Fruzsinától, Fehér Edittől és Szilágyi Annától egy szép *Elégiát* láttunk. Összességében azonban nagyon feltűnő volt, hogy rendkívül kevés egyéni bemutatkozási lehetőséget kaptak az évfolyam tagjai, akadt olyan is, aki semmit. A képesség vagy a beléjük vetett bizalom és a fantázia hiányzott? Valóban csak ennyit érdemelt volna ez az évfolyam? Az első rész Bournonville-műveiben volt ugyan egy pas de deux és egy férfszóló, ám az évek óta megszokott önálló koncertszámok gyakorlatilag hiányoztak. Gondoljunk bele: ezek még kis létszámú évfolyamok esetében is mindig kitesznek egy külön felvonást. Érthetetlen, hogy most összesen egy pas de deux (*Párizs lángjai*) és egy szóló jutott a végzősöknek. Ez utóbbi Góbi Rita nevéhez fűződik, aki saját, *Be happy!* című koreográfiáját táncolta nagy sikerrel. A második részt záró *Könnyed fandangó* (melyből ismét Góbi és Vasilenko emelhető ki) színes, látványos volt, ám most mégsem szólt akkorát, nem dobta fel úgy a hangulatot, mint általában a vizsgakoncertek záródarabjai.

⁴⁴¹ Megjelent: Pónyai Györgyi: Balettvizsga. 2003. június 29. Operaház = Zene–Zene–Tánc, 10. évf. 2003. 3. szám, 21. o.

2004, balett

Az évfolyam tagjai: Bedő Dorisz, Boldizsár Marlene, Gulyás Virág, Hasznos Dóra, László Anikó, Lovisek Eszter, Nagy Nemes Zsófia, Pap Adrienn, Schnetz Johanna;⁴⁴² Barát Ákos, Dobi András, Sarvady Mátyás, Sárosi Imre, Várnagy Kristóf. Évfolyamvezetők: Szőnyi Nóra, Dózsa Imre.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁴³

Folyamatosan figyelemmel kísérve az operaházi végzős koncerteket, örömmel állapítom meg, hogy ez volt az egyik legjobb vizsgaelőadás, amelyet a Magyar Táncművészeti Főiskola már hosszú évek óta produkált. Ezúttal Dózsa Imre és Szőnyi Nóra növendékei vizsgáztak, és tettek ki magukért. Nyolc lány, öt fiú: tizenhárom ifjú balettművész.

A program első részét Balanchine-nak szentelték. A múlt század nagy szülötte: George Balanchine születésének 100. évfordulóját világszerte megünnepelték. Hazánkban – tudomásom szerint – egyedül a főiskola tisztelgett a zseniális koreográfus emléke előtt, aki egyszerre műfajt és stílust is teremtett. Tudni illik, hogy a szimfonikus balett műfaja és a neoklasszicizmus stílusa egyaránt Balanchine munkásságához kötődik; a petipai baletthagyományokból nőtt ki, miközben a komolyzene teljes arzenálját, azaz több évszázadnyi koncertmuzsika legértékesebb alkotásait fedezte fel „kísérőzeneként” a balettzene-irodalom számára. Csakhogy – és ebben rejlik ma is Balanchine titka – nála a kísérőzene egyenrangú társává válik az épp annak ihletésére megkomponált neoklasszikus mozdulatoknak. És fordítva: az akadémikus balett szótárából származó, s abból „Mr. B.” sajátos zenei érzéke és képi fantáziája szerint kifejlesztett balettelemek úgy bontakoznak ki a perfekt technikájú táncosok mozgáskombinációiból, hogy eközben szinte látványra változtatják a zenét. Ha egy Balanchine-balett tolmácsolásakor ez a szinkron nem születik meg, akkor a hiba a tolmácsolásban keresendő és soha nem a koreográfiában!

Balanchine Bach/Schönberg: *g-moll kvartettjét* is balettszínpadra komponálta. A vizsgán ennek I. tételét – a vendégművész Simonetta Lysy betanításában s az említett szinkront is figyelembe véve – jól oldották meg a végzős növendékek, néhány VIII. évfolyamos társuk közreműködésével. Az ígéretes Bedő Dorisz szólói mint vezérszólamok ékesítették a szóló-pas de deux (Gulyás Virág és Sárosi Imre), valamint az ensemble-feladatokat (nyolc lány, négy fiú, öt lány, öt fiú) ugyancsak tisztán, csiszoltan végrehajtott kombinációit.

Az I. rész második számaként, Balanchine közismert *Csajkovszkij-pas de deux-jét* alkatilag nem ideális Balanchine-táncosokra (mert nem elég magas, nem elég hosszú-lábú, hosszúkarú balerinára és nem elég kidolgozott izomzatú férfi táncosra) osztották. A betanító balettmester, Aradi Mária azonban biztosan nagyon sokat tett azért, hogy a koncertszám formai szépsége és stílusa „csakazértis” érvényesüljön a két hamvas növen-

dék produkciójában. Pap Adrienn és Barát Ákos pedig egyre rokonszenvesebbé vált a nehéz táncnettós folyamán. Ahelyett, hogy elfáradtak volna, képesek voltak egyre feljebb és feljebb izzítani a hangulatot. A *Codához* érve egyenesen remekeltek: Ákos variációi, Adrienne bravúros erőnléte kiérdemelten nyerte el a közönség vastapsát.

A koncert II. része Petipa–Minkusz: *Paquita* című balettjének részleteivel kezdődött, s szinte úgy hatott, mintha az I. rész folytatódott volna. Ezt a benyomást a változatlanul hagyott díszlet is csak erősítette. Az évfolyamvezető balettmesternő: Szőnyi Nóra viszont csodát művelt: betanításában a lányok (Bedő Dorisz, Hasznos Dóra, Lovisek Eszter és Nagy Nemes Zsófia) egyéni varázsukkal és máris érett színpadi jelenléttel táncoltak – a képlékeny s még fejlődőképes (VIII-os) Madar Milán oldalán.

Az egykori világsztár, lapunk első EuroPAS-díjas „külföldön működő magyar” szólistája: Solymosi Zoltán betanításában jól érvényesült Petipa–Adam: *Kalóz-pas de deux-je* is, két rokonszenves táncos virtuóz produkciójában. Míg Gulyás Virágot – lebegő balettszoknyácskában (tütü helyett) is – plasztikusnak és muzikálisnak láttuk, addig a jó technikájú Várnagy Kristóf csiszolatlan gyémánt benyomását keltette.

A tehetséges fiatal operaházi táncos-koreográfus: Lukács András két kompozícióval vett részt a programban. A modern balett világát – a mozdulatművészet iránti nosztalgia jegyében – *Elégia* című női triója képviselte (Delibes zenéjére), a kortárs balett jellegzetességeiből – Michael Nyman zenéjére – a jól ismert *Connection* című kettőse adott ízelítőt. Mindkét számot asszisztense, az ifjú operaházi balerina, Gyarmati Zsófia tanította be, ugyancsak kitűnően. Az *Elégiát* Boldizsár Marlene, László Anikó és Lovisek Eszter kellőképp finoman, kifejezően és plasztikusan tolmácsolta; a *Connectiont* – elvontsága ellenére is attraktívan – Bedő Dorisz és a férfias-markáns Dobi András táncolta, kirobbanó sikert aratva. Kevésbé érvényesült – Koren Tamás betanításában – az egyébként szuperszámnak számító férfiszóló Robert North – Paco de Lucia: *Entre dos aguas* című táncszvitjéből (persze, a Győri Balettben ezt táncoló William Fomin szuggesztivitását megközelíteni is nehéz!). Miként szinte nem is találta a helyét a program egészében – Pándi Gyula betanításában – a *Hornpipe* című pamflet (angol tradicionális zenére).

A *Connection*höz hasonló ovációval a II. rész zárószámát jutalmazta a közönség. Nem csoda, hiszen Petipa–Minkusz: *Don Quijote* című balettjének részletei között igazi gyöngyszemek is akadtak. Az esküvői pas de deux-t sztárgála-színvonalon oldotta meg a VI. évfolyamos, sugárzóan tehetséges Tóth Barbara és a végzős Sárosi Imre. (Hát még ha „a völegénynek” arcjátéka is lett volna!) Külön kiemelés érdemel Kövessy Angéla ideális balerina-alkatú és lelkű (!) két tanítványa: a női variációkat páratlan finomsággal és bájjal előadó Ledán Eszter és Nistor Laura, illetve a táncblokk többi fregmentje: a nyolc lány elragadó csoporttánc, valamint a Ámor-tánc valamennyi résztvevője és III. (!) évfolyamos szólistája: Felméry Lili!

E részletek színvonala részben a betanító balettmesterek (Dózsa Imre, Solymosi Zoltán, Szőnyi Nóra, továbbá Bérczes Mária és Kövessy Angéla) munkáját dicséri, részben biztató, szívet-lelket melengető jelzések arra, hogy a főiskola alacsonyabb évfolyamaiban további nagy ígéretek rejtőznek.

⁴⁴² Schnetz Johanna sérülés miatt a következő évben vizsgázott, lásd a kritikát ott.

⁴⁴³ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '04 = Táncművészet, XXXV. évf. 2004. 3. szám, 28–30. o.

A III. rész – meglepő összeállításban, a szokásos egyfelvonásos befejező táncmű helyett – még mindig két kompozíciót tartogatott. Sőt, ezek kellő szétválasztása érdekében (s persze, hogy a végzősök át tudjanak öltözni) az Operaház zenekara eljátszotta a *Szöktetés a szerájból* című Mozart-opera nyitányát mint a vizsgakoncertbe végképp nem illő, bár önmagában nagyon értékes „szünetkitöltőt”.

Elsőként – Rossella Capriolo betanításában és Fajth Blanka próbavezetői közreműködésével – a *Rohanó alakok* című ös-North-produkció három tételét adták elő („Szaladó alakok”-nak fordítva!). Aki látta 1973-ban a londoni Ballet Rambert első budapesti turnésorozatát, mint például jómagam (a kritikát is én írtam róla a *Táncművészeti Értesítő* című szakmai periodikában), az tudja, hogy ez a kis kamaraszám – az angolok akkori repertoárjában – a koreográfus pályáját épphogy kezdő amerikai táncos modernségét és merész kísérletező kedvét képviselte. A jelenlegi betanításban viszont elveszítette azt a fiatalos, már-már sportos lendületét, amely a hetvenes években jellemezte. Ezt a hatást az akkori, pop-artos stílusú, friss, élénk színű testtrikók is erősítették, amelyek helyett most előnyös szabású, de komor tónusú, lebegő táncruhákba öltöztették a résztvevőket. Ennek is tulajdonítható, hogy az eredetileg véget nem érő rohanás vidám-szellemes játékossága a jelenben expresszív monotóniára változott.

De legalább stílusos volt és egységes – ami viszont nem mondható el az idej profeszionális balettvizsga zárószámáról. Román Sándor átgondolatlan és jellegtelen *Fináléja* – négy tételben – kizárólag a IX. évfolyam számára készült, de úgy, hogy öt fiú lévén, a nyolc lányból háromnak a táncszám jókora részében nem adott feladatot! Három végzős lány tehát a kulisszában várhatta meg, hogy a tapsra visszajöhessen a színpadra (!)

Balanchine megoldotta volna – gondolom, miközben máris kitalálok egy lehetséges javaslatot: a magam részéről biztos, hogy nem öt párt mozgattam volna egymás mellett, hanem csak kettőt, és köztük remekül elhelyeztem volna az összes többi táncost három pas de trois-ban. És még a szimmetriával sem lett volna gondom, egy szál se!

A lényegi problémát azonban nem is a rossz szerkesztés, hanem a stílus tisztátalansága okozta. A *Fináléban* ugyanis a táncnyelvek divatos és hatékony kölcsönhatása ezúttal a visszajára fordult: a táncszvit afféle flamencóval kevert „magyarosch népi balett” lett, amelyhez képest a *Rajmonda* című Petipa-darab XIX. századi magyaros „beütése”, sokak által nehezményezett stilizáltsága maga a tökély és jóízűség! Ráadásul, a kis flamenco-blokk miatt az összes lány – bár észvesztően csinos, de – spanyolos ruhában „kellte magát” mindvégig, tehát a magyar néptáncemekkel megfajelt klasszikus balettrészletekben is! Eszerint a növendékeknek az idén még „stílustalanság-tanulmányból” is vizsgáznuk kellett. Vajon valóban szükségük volt erre?

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁴⁴

Vannak pillanatok az életben, amikor úgy érezhetjük, valami nagy eseménynek voltunk szemtanúja, valahol „jelen voltunk”. A Táncművészeti Főiskola végzőseinek vizsgakoncertje, 2004. június 27-én este, ilyen pillanat volt. A 13 fős évfolyam (8 lány és 5 fiú) Szőnyi Nóra, Dózsa Imre és Solymosi Zoltán tanítványaként végzett. Vizsgakoncertjük egyben főhajtás is volt George Balanchine előtt, a koreográfus születésének 100. évfordulóján.

Az első részben az „ünnepelet” két műve szerepelt. A *G-moll kvartett* I. tétele Gulyás Virág és Sárosi Imre, valamint Bedő Dorisz szólójával került színpadra. A többi végzős lány (Boldizsár Marlene, Hasznos Dóra, László Anikó, Lovisek Eszter és Nagy Nemes Zsófia) mellett három VIII. évfolyamos, Atinay Dorottya, Besenyi Anna és Szeregnyi Zsófia is szerepet kapott. A végzős fiúk közül Dobi András, Sarvady Mátyás, Várnagy Kristóf lépett színpadra, mellettük pedig a VIII. évfolyamos Medvecz József. Az első szám minden koncerten meghatározó: mivel általában komoly felkészültséget kívánó klasszikus darab, hamar nyilvánvalóvá válnak a végzősök kvalitásai. Így történt most is, pillanatok alatt kiderült: nagyon jól felkészített, alaposan megdolgozott, de szárnyalni, „játszani is engedett” növendékeket látunk. Már az első percekben világossá vált, hogy ezen az estén kompromisszumok nélkül dőlhetünk hátra, hacsak valami váratlan esemény nem jön közbe, emlékezetesen jó vizsgakoncertnek nézünk elébe. A *G-moll kvartett* nemcsak művészi értékei miatt bizonyult jó választásnak, hiszen a klasszikus tánc technikai szépségeit és ezen keresztül a végzősök felkészültségét is bemutatta. A növendékek le sem tagadhatnák mestereiket: a lányok leheletfinom érkezései, puha, hangtalan ugrásai, a kézfejek lágy rebbenései, az aprólékos, finom spiccmunka, a fiúk tartása, a vállak, nyakak ívének harmóniája, a fejtartások és a kézfejek eleganciája Szőnyi Nóra és Dózsa Imre jellegzetes stílusjegyei.

A következő szám, a Csajkovszkij–Balanchine *Pas de deux* ígéretes szólistái közül Pap Adrienn légiességével és feltűnő hajlékonyságával, mozdulatainak finom kidolgozottságával, technikai és stílusbiztonságával, Barát Ákos kiváló ugró- és forgáskészségével és nem utolsósorban figyelmes partnerolásával érdemelte ki a vastapsot.

A második részt indító „*Paquita trió és variációk*”-ban Bedő Dorisz, Hasznos Dóra, Lovisek Eszter egyaránt magas szintű technikai teljesítménnyel, Nagy Nemes Zsófia ezenfelül még nyúlánk eleganciájával, gyönyörű karmunkájával tűnt ki. A VIII. évfolyamos Madar Milán szépen partnerolt, így a vastaps itt sem maradt el. Az ezt követő *Kalóz-pas de deux* a papírformán túl örömteli meglepetéssel szolgált: Gulyás Virágnak és Várnagy Kristófnak sikerült ezt a meglehetősen gyakran látható verseny- és vizsgakoncert-darabot egészen felfrissítenie. Nemcsak a kitűnő ugrás- és forgásvariációk, de a tökéletes partnermunka, a plasztikus karok, elegáns kézfejek is hozzájárultak ahhoz, hogy ez a pas de deux a koncert egyik legsikeresebb és legjobb száma legyen.

⁴⁴⁴ Megjelent: Pónyai Györgyi: A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos növendékeinek vizsgálódása. Operaház, 2004. június 27. = Zene–Zene–Tánc, 11. évf. 2004. 3. szám, 4–5. o.

A klasszikusok után következő „modern” blokk első száma Lukács András *Elégiája* visszatérő koncertdarab, Boldizsár Marlene, László Anikó és Lovisek Eszter magával ragadóan táncolták. A North *Entre dos aguas* férfinőpárját Sarvady Mátyás, Lukács András *Connection* című művét pedig Bedő Dorisz és Dobi András táncolta-adta elő mély átéléssel. A blokkot Várnagy Kristóf rövidke-vidám *Homepipe*-szólója zárta.

A második felvonás jelentős részét a *Don Quijote* részletei tették ki. Ez nemcsak a végzős Sárosi Imrének nyújtott alkalmat tudásának ismételt megcsillogtatására, hanem az alsóbb évfolyamok növendékeinek teljesítménye – így a pas de deux-ban közreműködő VI. évfolyamos Tóth Barbara teljes értékű, magas színvonalú produkciója – is ámulatba ejthette a nézősereget. Figyelemre méltó volt a két variációban a nyúlánk-finom Ledán Eszter, az artisztikus Nistor Laura (V. évf.) és az Ámor-szólót táncoló, mindössze III. évfolyamos Felméry Lili is. Szívet melengető és nagyon örömteli, hogy egy ilyen kiváló képességű végzős évfolyam mellett olyan szintű az utánpótlás, hogy nemhogy a VI., de már a III. évfolyamban is vannak maximálisan színpadképes növendékek.

A III. felvonás hagyományosan oldottabb hangulatát most két darab szavatolta. A végzős évfolyam tagjai és a Madar Milán és Medvecz József (VIII. évf.) által előadott North-darab (*Szaladó alakok*) ha nem is játékos, de mindenképpen relaxatív hatása részben a csodálatos Bach-zenének, részben a rendkívül muzikális, a zenei alapon mintegy „lebegő” koreográfiának volt köszönhető. Román Sándor némileg talányos, de mindenképpen látványos, pergő *Finálé négy tételben* című koreográfiája a végzősök vizsgafeszültség alól felszabaduló előadásában méltóképpen zárta az estét.

Az összbemutatót elemezve mindenképpen szólni kell a gyönyörű jelmezekről, Gombár Judit és Czeizler Judit munkáiról. A Balanchine-darabok és a *Szaladó alakok* letisztult sziluettjei, pasztellvariáció-kavalkádjai, a klasszikus pas de deux-k és a *Don Quijote* finoman elegáns vagy fantáziadúsán díszített kosztümjei (*Paquita* variációk bordó-arany-fekete-narancsbarna-fehér színvilága!) az *Elégia* hófehérje, a *Connection* egyszerű, bársonyfeketéje vagy a *Finálé...* fekete-vörös színösszeállítás és a vörös lányruhák formagazdagsága már önmagában is esztétikai élményt nyújtott.

A vezető balettmesterek – Szőnyi Nóra és Dózsa Imre – valamint asszisztensük, Solymosi Zoltán, precíz és szigorú művész-pedagógiai munkája meghozta gyümölcsét: megkoronázta az évfolyamot korábban tanító Bérczes Mária, Boros Erzsébet, Fodor Gyula, Koren Tamás, Kovács Tibor, Macher Szilárd, Sebestény Katalin és Sebestyén Csaba erőfeszítéseit. A növendékek közül egyet sem láttam, aki alkatától és egyéniségétől idegen, vagy nem a tudásszintjének megfelelő számban lépett volna színpadra. A szó legjobb értelmében mindegyikük kiválóan volt „eladva”, a lehető legelőnyösebb oldalukról tudtak bemutatkozni. Ez egyénre szabott figyelmet, a növendékekbe vetett bizalmat, tudásuk, tehetségük és személyiségük ismeretét és maximális tiszteletben tartását jelzi. Balettmester részéről a technika átadásán túl ez a legnemesebb gesztus, a növendéket ez avatja önálló művésszé, tanítóját pedig valódi „nagy mesterré”. A tízperces, hangos ovációval kísért vastaps egy, a Főiskola hagyományaihoz méltó, magas színvonalú koncert egyéni sikereit és emlékeztető csoportos teljesítményét ünnepelte.

2004, néptánc – színházi tánc

*Az évfolyam tagjai: Bakos Anett, Dávid Bettina, Fehér Laura, Ferkó Dóra, Harangozó Veronika, Jónás Eszter, Károly Judit, Kutas Eszter, Lakatos Mariann, Morvai Veronika, Palcsó Nóra, Papp Éva, Rovenszky Réka, Siklós Edina, Vajda Nikolett; Adamovich Ferenc, Appelshoffer János, Bandúr Attila, Frantal Tibor, Gera Botond Máté, Hernicz Albert, Kása Kelemen, Kiss Ernő Zsolt, Parti Péter, Széchenyi Krisztián, Szivkov Alekszandr, Tókos Attila, Végső Zsolt, (iff.) Zsuráfszky Zoltán. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Brieber János.*⁴⁴⁵

Truppel Mariann kritikája⁴⁴⁶

A hosszú műsor várható elhúzódása miatt már este 6 órakor elkezdődött a Magyar Táncművészeti Főiskola – szám szerint hetedik⁴⁴⁷ – néptánc-színházi tánc szakos növendékeinek vizsgálója az Erkel Színházban. (*sic!*)

Bevallom, nem tudok elvonatkoztatni attól, hogy magam is ezt végeztem 1979–83 között, csak akkor még Állami Balett Intézetnek, a tagozatot pedig „csak” néptánc-tagozatnak hívták. Hosszú út vezetett idáig, amíg ezen a tagozaton is főiskolás diplomás táncosként lehet végezni, igaz, 5 év (4 szakmai év +1 év visszajárás) után, holott a balett szakosok már a Táncművészeti Főiskolává alakulás óta megszerezhették tanulmányaik után a főiskolai végzettséget.⁴⁴⁸ De a néptánc-tagozat – később, a megnövekedett ilyen irányú igények miatt – színházi tánc szakkal bővülve, mindig is különleges szereplője volt a Balett Intézetnek s később a főiskolának.

Eleinte a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlását szolgálta a képzés, amely 1983–87 között, a negyedik tagozat alatt alakult át valami mássá, komplexebbé, hiszen az akkor végzettek már nem kizárólag néptáncgyűttesekbe szerződtek, hanem a Szegedi Baletthez, a Madách Színház tánckarához, a Rock Színházhoz. Az az évfolyam volt az első, amelyben évfolyamvezető lett Zórándi Mária és a korán elhunyt Janek József. Ők mindketten már az előző tagozatokon is tanítottak – Timár Sándor és Molnár Lajos asszisztenseiként –, de önállóan és teljes felelősséggel 1983-tól kapták meg a lehetőséget.

Az első, 1975-ben végzett tagozat vizsgálóelőadásán kívül mindegyiket láttam (kivéve azt, amelyikben magam is táncoltam). A koncertszámok megválasztása mindig is tükrözte a szakma addigi útját és az aktuális koreográfusi, illetve együttesvezetői tendenciákat. A mostani koncertvizsga programja is úgy épült fel – a mestereket dicsérve –, hogy bemutassa: milyen stílusokban kell jártasnak lennie a XXI. század elején egy magyar színpadi táncosnak, különös tekintettel az elszerződés lehetőségeire.

A diákok ötévnyi tanulmányainak széles skáláját feltáró háromrészes előadás első része hagyományosan néptánc számokból állt. Ebben a tanszékvezető dr. Jakabné Zórándi

⁴⁴⁵ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető, Brieber János tagozatvezető.

⁴⁴⁶ Megjelent: Truppel Mariann: Vizsgálók a VII. néptánc – színházi tánc-tagozat (*sic!*) = Táncművészet, XXXV. évf. 2004. 3. szám, 25–27. o.

⁴⁴⁷ Helyesen: nyolcadik.

⁴⁴⁸ Pontatlan fogalmazás: főiskolai végzettség az Állami Balett Intézetben 1983-tól volt szerzhető, az intézmény azonban csak 1990-ben lett Magyar Táncművészeti Főiskola.

Mária és a tagozatvezető Brieber János irányítása mellett a néptáncmesterek: Végső Miklós (Harangozó- és EuroPAS-díjas), valamint Hortobágyi Gyöngyvér éveken át tartó, figyelmes és odaadó munkája teljessé tette ki igazán. Rábai Miklós klasszikusnak számító *Kállai kettőse* és Zsuráfszky Zoltán aránylag friss *Szatmári csapás és csárdás* (1996) című, nagy létszámú és szép térformákkal rendelkező koreográfiája között akadt lehetőség a néptánc iránt elkötelezettebb tehetségek szőlisztikus megmutatkozására is, néhány kamaraszámban. Így robbant be rögtön második számként a színpadra két végzős: Végső Zsolt és ifj. Zsuráfszky Zoltán azzal a *Párhuzam* című bravúrszámmal, amelyet az 1975-ben végzett Farkas Zoltán és Zsuráfszky Zoltán önmaga számára komponált.

Így bővült el Morvai Vera és Frantal Tibor izléses kalocsai tánca Makovinyi Tibor: *Család* című koreográfiájában. Virtuóz és hihetetlenül „laza” volt Appelshoffer János, Gera Botond Máté és újfent Végső Zsolt, valamint ifj. Zsuráfszky Zoltán a *Fekete vonat*-ban, Végső Miklós cigányszámban.

E kamaradarabok között két gyökeresen más stílusból, azaz két újabb tájegység táncainak ismeretéből vizsgázott az évfolyam Németh Ildikó – Szabó Szilárd: *Rimóci táncok* című, szép felépítésű, lendületes koreográfiájában és Diószegi László: *Kalotaszegi legényes és csárdás*-ában, amelyet a koreográfus *Az utolsó leltár* című szvitjéből emelt ki.

*

Az előző vizsgakoncerteken is megmutakozott már a szándék, hogy egy egész félidős mű színpadra állításával megérezzék a diákok, milyen is egy drámai cselekménysort eljátszani, áttáncolni akár szólistaként, akár kartáncosként. Ilyen volt 1987-ben a Bihari Együttes repertoárjából Novák *Passiója*, majd 1991-ben a Honvéd Együttes műsorából Novák: *Kocsonya Mihály házassága*, 1995-ben *Az utolsó leltár* (szintén a Honvéd-repertoárjából) vagy 1999-ben Kricskovics: *Stabat Mater*. Abban az időben ez képviselte a színpadi néptánc jellegzetesen új vonalát. Napjainkra a színpadi tánc tanulmányok (többek között Graham-technika, modern tánc, jazztánc, emelés) ahhoz vezettek, hogy a Szegedi Kortárs Balett repertoárjából lehetett és kellett választani egy olyan művet, amelyben kiteljesedhetett ez az öt éven át együtt tanuló, sokszínű, de összekovácsolódott közösség. A tanszékvezető mesternő érdeme, hogy Juronics Tamás közelmúltban készített művére, a *Carmina Buranára*, s annak rövidített változatára esett a választás. Ez adta a teljes második részt. (Köztudott, hogy Juronics is éppen abban a bizonyos negyedik tagozatban végzett, s a kitűnő adottságokkal rendelkező táncos nagyszerű koreográfussá is érett az elmúlt évek alatt.)

A 2004-ben végzeteknek tehát ez a mű adta meg az együttlélegzés, együttzihálás utolsó nagy lehetőségét, hiszen amint véget ér a tanév, mindenki megy az általa választott vagy a neki jutott helyre. Bevallom, vérzett a szívem, hogy nem táncolhattam velük erre a csodálatos muzsikára újra (1983-ban mi Kricskovics: *Carmina Buranájával* is vizsgáztunk). Juronics Tamás alkotói tehetsége mellett tisztelet illeti a betanítókat: Sárközi Attilát és Balkányi Kittyt. A szóló párt átélten alakító Fehér Laura és Parti Péter mellett kiváló volt az egész „társulat”, mely máris egy fiatal együttes benyomását keltette.

A harmadik rész mutatta meg leginkább, mennyiféle irányzatban kell még „otthon” lenni: a színpadi tánc úgyszólván felsorolhatatlan szövevényében! Az első három szám

még néptánc-koreográfusok és -együttesek sikerszámaiból állt. A betanító Ónodi Béla egyúttal e szám koreográfusa is volt a Magyar Állami Népi Együttes *Naplegenda* című műsorában. Ennek egy virtuóz részletével: az *Ördögök bálja* című román férfítáncal: a kaluserrel robbant be az utolsó félidő motorja. Utána Mucsi János: *Amazonok* című koreográfiájának egy szép részletét táncolták el a lányok Maros Anna betanításában. Harmadikként az öt fiúra komponált Zsuráfszky-szám, az ütős, kemény *Hidegen fújni a szelek* folytatta az elején megadott alaphangot (betanító: a Harangozó-díjas Fitos Dezső). Erre válaszul a lányok viszont már a modern táncos Lukács András: *Levél Martha Grahamnek* című művét táncolták el (Bacscai Ildikó betanításában) olyan gyönyörűen, hogy elállt a lélegzetem. Hosszú karjaikkal csak úgy repültek!

Már a balett-tagozaton is volt arra példa, hogy egy növendék önmagának és esetleg néhány társának készítsen koncertszámot. Most ezen a tagozaton is kapott lehetőséget két fiatal: HERNICZ ALBERT és FERKÓ DÓRA, hogy – *Szenvedélyek* címmel – egy tangót komponáljon, velük együtt három pár számára. Az ő érdeklődésüket bizonyára a történelmi s a klasszikus társastáncok keltették fel leginkább. A tangó nemcsak nagy divat: páratlanul izgalmas tánc, amelybe a szórakoztatóipartól a komoly balettegyüttesekig sokan beleszerettek. De igazán jól tangózni csak többévi elmélyült tanulás után lehet, különben táncuk nem lehet több mint játék a stílusjegyekkel s a felszín karcogatása. Az elmúlt két év EuroPAS-díjjal kitüntetett tangópárjai éveket töltöttek el tanulással (mellesleg tízezeret költöttek el tanulmányútjaik során). Persze, ha a végzősök valóban ezt szeretnék, s tovább folytatják tangó-tanulmányaikat, úgy nem kizárt, hogy hasonlóan szép sikereket érjenek el, mint az említett két tangópáros.

Pirovits Árpád hangulatos *Szteppizelítője* végképp megadta a színpadi show felhangját a fináléhoz, amely Román Sándor ExperiDance nevű társulatának műsoraiból ragadta ki a legjobb részleteket. Napjaink magánszponzorok által fenntartott sikeregyüttese nem volt ismeretlen a növendékeknek, hiszen az elmúlt nyarakon többen is szerepeltek benne létszámnövelő vendégtáncosként Szegeden s az Erkel Színházban. Úgy tűnt, nagyon kedvelik ezt a stílust, és mindent beleadtak, hogy maximálisan megfeleljenek a koreográfus, a betanítók (a Harangozó-díjas Vári Bertalan, Satori Júlia és Horváth Mónika), de legfőképp a nézők igényeinek. A szőlőkban Végső Zsolt, Tókos Attila és Appelshoffer János remekeltek. A siker nem maradt el: legalább ötször kellett elismételni a reneszánsz fáklós táncot, amíg egy szép tablóba rendeződve behívhatták végre tanáraikat, és velük együtt köszönhették meg a tapsot szülőknek, rokonoknak, barátoknak, elődöknek és utódoknak.

Akik most látták őket, elmondhatják róluk, sokat tudnak. Csakhogy egy idő után specializálódni kell, hogy az is kiderülhessen, melyikük miben is jó igazán. Ennek megalapozásában segített a főiskola. Széles választékot nyújtott, amelyben – remélhetőleg – mindenki megtalálhatta a maga kedvencét; fő csapásirányát, amelyen elindulhat e nem túl hosszú, de annál csodálatosabb pályán. Kívánom mindnyájuknak, váljanak valóra álmaik, s minél több időt töltsenek azon a színpadon, ahová készültek!

2004. április 26-án impozáns vizsgakoncerttel mutatkozott be – búcsúzott el a Magyar Táncművészeti főiskolai művészdiplomával is rendelkező néptánc–színházi tánc szakos növendékeinek huszonkilenc fős csapata. Hossszú évek kitartó pedagógiai művészetpolitikai munkájának és a magyar színpadi néptáncművészet eredményeinek – némiképp megkésett – elismerése, hogy főiskolai rangra emelkedhetett immár ezen ágazat művészeti nevelése-képzése.

Az impozáns előadás – tiszta tánc műsoridő: 2 óra 20 perc – mindenképpen bizonyította, hogy az intenzív, sokoldalú képzés lehetőséget ad arra, hogy az egyéni fizikai-lelki adottságból fakadó eltérő interpretációs készségű táncos megtalálhassa az adottságainak-tehetségének megfelelő táncágazat kínálta lehetőségeket, jól és szépen teljesítsen. A végzős növendékek között természetesen akadt olyan kiváló tehetségű fiatal, akiről nehezen tudom elképzelni, hogy előadóművészi pályáját a néptánc színpadon bontakoztassa ki, s ez fordítva is igaz. Többről nehezen hiszem el, hogy a showtánc vagy a modern dance világában lesz majd jeles előadó. A szakképzés vitathatatlan érdeme, hogy a tánc-tehetség kibontakozásának adta meg lehetőségét, kaput nyitott. A kapunyitás áldozatos munkája nem lett volna lehetséges az évfolyamot felnevelő és szárnyra bocsájtó mesterek: Bretus Mária – Koren Tamás (balett), Hortobágyi Gyöngyvér – Végső Miklós (néptánc), Brieber János tagozatvezető és dr. Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető igényes, szigorral-szeretettel végzett munkája nélkül.

A kritikust súlyos felelősség terheli, amikor pályakezdő művészek bemutatkozásáról mondja el véleményét. Nehezíti a feladatot az is, hogy a koncertműsor nagyobb hányadában tutti jellegű kompozíciókban, villanásnyi szólókkal találkoztunk a fiatalokkal. A háromrészes program első harmadában folklór kompozíciókban, jobbára a mai közep-generációs koreográfusnemzedék műveivel léptek színpadra a fiatalok. Kodály–Rábai: *Kállai kettőse* impozáns precizitással, némi megilletődöttséggel, így kissé mechanisztikus előadásban nyitotta meg az estet. A legendás első évfolyam két meghatározó személyiségének akkori telitalálatát Farkas–Zsuráfszky: *Párhuzam* kettősét Végső Zsolt és ifj. Zsuráfszky Zoltán a megfélemleni akarás érzékelhető igényével, virtuóz technika birtokában jelenítette meg. Talán alkati habitusából fakadóan is Végső Zsolt tánca vált oldottabbá, táncosabbá is. Salamon–Németh–Szabó: *Rimóci táncok* című koreográfiájának karikázóját némiképp gyengítette a meg-megbicsakló énekintonáció, de a leánytánc utolsó harmadára magára talált a leánykar. Lendületesen, stíluszisztán adták elő a páros tételt. Jó volt látni, hogy a fiúk nemcsak testileg, hanem előadásmódban is önálló karakterek. Végső Miklós: *Fekete vonat* című koreográfiájának virtuóz előadása ugyanúgy meglepte a nézőket, mint Vavrincez A. – Diószegi: *Kalotaszegi táncok* című munkájának életteli, tiszta interpretálása. Kiss–Makovinyi: *Család* című kamarakompozíciója érett előadóművészeket is próbára tevő koreográfia. A családon belüli összetett kapcsolatrendszereket cizellált közeledés-távolodás térbeli formációkkal, dinamikai kontrapunktiká-

⁴⁴³ Megjelent: Kővágó Zsuzsa: Áprilisi vizsgakoncert. A Magyar Táncművészeti Főiskola néptánc tagozatának vizsgálóelőadása = Zene-Zene-Tánc, 11. évf. 2004. 2. szám, 15–16. o.

val, ill. mozdulatszólam-átvételekkel, megszakításokkal megkomponált lírai táncképet szépen, sallangmentesen táncolta: Károly Judit – Kutas Eszter – Morvai Vera, Frantal Tibor – Hernicz Albert – Széchenyi Krisztián. Táncuk lelkükből fakadt. A néptáncprogram fináléjában Papp (Gázsa) – Zsuráfszky: *Szatmári csapás és csárdását* táncolta precízen és mégis önfeledten a teljes évfolyam hatalmas sikerrel.

A program második részében Orff–Juronics: *Carmina Burana* című nagylélegzetű művének rövidített változatát táncolta az „együttes”. Szándékosan írtam az együttes kifejezést, mert e táncszínházi produkció ensemble munkát kíván. Az infernális csatornatöltelék ösztönlénység táncos-mozgásos ábrázolásától a himnikus szerelmi kettősig ívelő koreográfia nemcsak memóriát, pontosságot (ritmikait is!) technika ismeretet követel előadóitól, hanem megköveteli az előadói színeket, elhithető erejű interpretációt. Meg kell jegyezni a hihetetlen közönségsiker ellenére is (gyanítom ebben nem kis része volt az elviselhetlenségig felerősített gépzene mágikus erejének) tetten érhető volt – elsősorban az életkori sajátosságokból fakadó – előadói bizonytalanság is. Pl. az *In tabernam* tétel – iszákosok miséje – táncképében. Erősen kamaszos maradt a fiúk erőfitogtató mozdulatsora, részegsége. Ellenpéldaként meg kell említenünk, hogy ugyancsak életkori sajátosságból – fiatalság hamvasságától – lett líraian szép és emelkedett hangulatú Fehér Laura – Parti Péter posztmodern pas de deux-je. A nagylélegzetű koreográfia befejező táncképére már érezhetően elfáradtak az előadók, csak a dörömbölő „zene” intonálta a zárókép erejét. A hibák ellenére fontos volt a megmutatkozás a kompozícióban, mert előadói gyakorlatot biztosított a modern dance világában való jártassághoz is. A táncosok az egyenetlenségek ellenére szép, értékes mozzanatokkal bizonyították színpadra termettségüket.

A záró műsorharmadot jobbára a szórakoztató tánc világából válogatott kompozíciók tették ki, még akkor is, ha drámai koreográfiák részleteit is láthattuk. Parov–Ónodi: *Ördögök bálja* valóban infemális erőt sugárzott, de más tőről fakadót, mint Juronics *Carminája*. Érthetően közelebb állt a férfikarhoz, hisz alapmatériája folklór. Kiss–Mucsi: *Amazonok* műrészlete a női tánckar erejét bizonyította. Archaikus hellén vázafestmények lánctánc-mágiáját idézte. Különös erőt sugároztak a szorosan összefogott kézfők, belső erőből indított sortáncok. Ifj. Csoóri–Zsuráfszky: *Hidegen fújnak a szelek* című koreográfiája egy sajátos történelmi periódusban született. Mára más, bonyolultabb értelmet nyert a mű, amelynek gondolati és táncos transzpozíciójával még adóságok maradtak a fiúk. Lázadásuk a kamaszok lázadása maradt. Nyman–Lukács: *Levél Martha Grahamnek* a leánykar előadásában még inpurumnak tűnt, bár egy-egy villanásra ihletett pillanatokkal is találkozhattunk. Hernicz–Ferkó: *Szenvedélyek* tangó pas de six-je látványos, szép produkció. Kiemelendő, hogy alkotói egyúttal a végzősök között találhatók. Ferkó Dóra – Hernicz Albert, Károly Judit – Kiss Ernő Zsolt, Palcsó Nóra – Széchenyi Krisztián vélhetően sikeres táncos lesz a latin, illetve mediterrán tánc-életérzés reprezentálásakor. Pirovits *Ízelítője* a klasszikus step show világába vitte el a nézőket. Az ifjúság láthatóan jól érezte magát e műfajban, s némelyek igazán könnyed eleganciával szórakoztak-szórakoztattak. Frenetikus sikert hozott az est záródarabja, Román: *Best of ExperiDance* összeállítása. Ekkor derült ki, hogy az igazán életkori sajátosságokhoz, napjaink harsány

és rohanó tempójú életszemléletéhez szorosan kapcsolódó szellemiséggel komponált a koreográfia. Tánematériája, dinamizmusa egyaránt megfelelt a fiatalok megmutatkozási vágyának. A három szólista: Végső Zsolt, Tókos Attila, Appelshoffer János felszabadultan adta saját egyéni színeit az előadáshoz. A finálé fáklyás ugrós táncstilizációjában megannyi kobold mókázott, keringett, örült az életnek, a táncnak. Színházi produkció volt a javából.

Fiatalok! Jó utat, szép, boldog, sikeres pályát kívánok!

2005, balett

Az évfolyam tagjai: Atinay Dorottya, Balássy Szilvia, Besenyi Anna, Horio Asuka (Japán), Kapitány Dorottya, Konstantzia Karavasiliadou (Görögország), Lázár Eszter, Ogawa Kana (Japán), Rába Diána, Szeregyi Zsófia, Yonetsu Mai (Japán), Yoshikawa Anna (Japán); Béres Olivér, Csősz Kristóf, Jekli Zoltán, Katona Bálint, Madar Milán, Medvecz József, Oláh István, Péntes Viktor, Schiffer Ádám, Újvári Milán, Verdes Norbert. Évfolyamvezetők: Sebestyén Csaba, Balogh Béla.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁵⁰

Jósolni nem szabad! Mert meglehet, hogy a Magyar Táncművészeti Főiskola most végző évfolyamából néhányan igencsak kvalitásos művészekké érnek azon társulatokban, ahová leszerződtek vagy ahova majd továbbszerződnek. Erre mind az eddigi szakmai felkészítésük, mind a pillanatnyi felkészültségük és tudásuk jó alapot adhat.

Mindezt azért kell előrebocsátanom, mert úgy tűnik, az idei évfolyam nem a sztárpalántáké, hanem a demikarakter és karakterszólistáké, továbbá a jövő megbízható karatáncosaié.

A háromrészes koncertvizsga szerkesztése – az előző évekhez képest – egészét tekintve változatlan. A részleteket közelebbről nézve azonban, mégis, valami mintha megbillent volna. Az I. rész rangos balettrészlete – a *Don Quijote* című Petipa-balett divertissement-ja – nagy súllyal képviselte a balettklasszikát, a hozzá köthető egzotikummal együtt. Flóra Kajdani összeállítása minden végzősnek adott feladatot, Sebestyén Csaba betanítása pedig biztosította a stílus tisztaságát.

A II. rész neoklasszikus fragmentumai – a két Balanchine-kompozícióval – mintha a tavalyi vizsgakoncertből maradtak volna itt, sajnos, kopva is annyit, amennyit az elmúlt év alatt csak lehetett. Nem is értem, miért kellett ugyanazt műsorra tűzni, mint egy évvel azelőtt? Ilyen megoldásra a vizsgakoncertek fél évszázada óta nem emlékszem!

A III. rész modern bemutatónak, illusztrációnak szánt műsorszám: Vámos György dortmundi koreográfiájának részlete a balettművészet modern, sőt kortárs tendenciáit volt hivatva képviselni. Ám így, kiemelve a darab egészéből, koncertvizsgai „zárószám”

⁴⁵⁴ Megjelen: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga '05. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzőseinek bemutatkozása az Operaházban = Táncművészet, XXXVI. évf. 2005. 4. szám, 17–19. o.

gyanánt nem vált be. Nem is válhatott, hiszen egy irodalmi cselekményű, tragédiába torkolló balett előadásának épp a „felvezetéséül” szolgált. Hogyan is funkcionálhatott volna „lezárásként”?

Meggyőződésem, hogy ha a főiskola vezetése mert volna merészebben szerkeszteni, és a Vámos-balettrészlettel kezd, akkor igaz, hogy a stílusok – tánc történeti szempontból – fordítva sorakoztak volna egymás után, a vizsga érdekében azonban mindenképp ez lett volna a szerencsésebb. Miért is ne lehetett volna a kortárral kezdeni – hiszen ebben élünk? Ez esetben a „kamarajellegűtől” és „könnyű fajsúlyútól” haladtunk volna a neoklasszikán át a klasszikáig, és érkeztünk volna vissza az alma mater igazi profiljáig. Megmutatva: íme, ez a növendékek anyanyelve, így a divertissement-nal mint diadalmas záróképpel végződhetett volna a koncert. (Félreértés ne essék: a látott sorrend is jó lett volna, feltéve, ha a harmadik rész valóban egy megfelelő „zárófejezet”. De hát, nem volt az...!)

A növendékek egyéni teljesítményeire térve, már előjáróban le kell szögezni, hogy Sebestyén Csaba évfolyamvezető balettmester – Balogh Bélával együtt – gondos és alapos munkát végzett. Sebestyén a VI. évfolyamban vette át a lányokat, de – betanítóként és próbavezetőként – a fiúk technikáján is sokat csiszolt. Teljesítményük ennek is köszönhetően lett kiegyensúlyozott, amely a *Don Quijote* számos férfi-feladatának kivitelezésén is meglátszott.

A bájos (IV. évfolyamos) Felméry Lilire már tavaly is felfigyeltünk. Amor szerepében (a végzős, de sérült Konstantzia Karavasiliadou helyett) most is remekelt. Rába Diána és Jekli Zoltán robbanékonyan, kellő hajlékonysággal és jó összhangban adta elő a Bolero kettősét. A japán Yonetsu Mai és a rendkívül tehetséges Újvári Milán kirobbanó elevenséggel, villámgyors, hibátlan stílusban táncolta a Seguidilla kettősét. Variációikban is csak pozitívumokat mutattak fel: Milán a legvirtuózabb klasszikus technikát, a japán kislány finomságot és kellemet. Harmonikus együtt-táncolásuk mindvégig tartott. Kitri variációját Besenyi Anna kecsesen, nőies bájjal tolmácsolta. A Két barátnő szerepében Horio Asuka és Ogawa Kana remek kettősét a Két torreador: Schiffer Ádám és Csősz Kristóf teljesítette ki, kellőképp hatásos és pregnáns táncával. A nádszálvékony Balássy Szilvia (Mercedes) nyúlánk alakját maradéktalanul és magabiztosan a technika szolgálatába állította. Béres Olivér (Espada) kissé halványnak tűnt, különösen a hat torreador határozott, férfias táncához képest.

Külön dicséretet érdemel a cigány kép, amelyben a hat fiú és hat lány élén a ragyogó szólistapáros: a jó izomzatú, színészi adottságokkal is rendelkező Katona Bálint és a pikáns Kapitány Dorottya remekelt. Nem véletlen arattak óriási sikert. A Fandango fűszeres hangulatát két újabb muzikális szólista: Atinay Dorottya és Péntes Viktor érzékeltette stílusosan. Ezt követően az esküvői pas de deux-t – sérülés miatt – nem a végzős Szeregyi Zsófia, hanem – szinte beugrással – a VIII. évfolyamos Tóth Barbara táncolta, a tavaly óta sokat érett Madar Milán oldalán. Illúziót teremtő rutinnal és szólistákhoz méltón mutatták be a kettőst. A befejező emelés után gyönyörűen, hosszan tartották a pózt. Tóth Barbara rond de jambe-jai is „rendben lementek”. Mégsem éreztük teljesítményüket maradéktalanul egyenletesnek. Sajnáljuk, hogy a fiú kézfeje még mostanára

sem lett elég megformált, Tóth Barbara attitűdje pedig a forgatásnál nem volt elég magas. Továbbá az ominózus balanszáláskor partnere kezét szinte egy pillanatra sem tudta elengedni. Ezek a nüanszok egy olyan klasszikus és virtuozitásáról híres koncertszámnál, mint a *Don Quijote*-pas de deux, a mai technikai követelmények szerint is alapvető fontosságúak. Hiányuk esetén a kettős veszít fényéből.

A II. részben a közismert *Csajkovszkij-pas de deux*-ben a térdműtétje miatt csak most koncertező (X. évfolyamos) Schnetz Johanna ért fel a kellő technikai és művészi magaslatokig. Bár megjelenésük szerint mindketten valók erre a feladatra, kiderült, hogy Medvecz József számára Balanchine igencsak magasra tette a mércét. Kettősük – a nagy siker ellenére – inkább csak a felszínen maradt, s a stílus lényegét, a Balanchine-kettős káprázatos könnyedségét, légiességét, hamvát nem tudta visszaadni. Bár a *G-moll quartett* (Balanchine–Brahms/Schönberg) magyaros tételében is maradt hiányérzetünk (főleg a nyolc párból álló „balettkart” illetően), itt az elegáns Balássy Szilvia és különösen partnere: a sármos és technikailag is stabil Katona Bálint már sokkal közelebb tudott kerülni Balanchine stílusához.

A III. részben a *Rómeó és Júlia* (Medvecz József, Besenyi Anna) egy akvarell impreszionisztikus műlandóságával jellemezhető. A részlet jól kendőzte az előző hibákat, ismét beigazolvva, hogy a tiszta klasszika – a modern s főleg a kortárs balett legtöbb irányzatához képest – őszintén leleplező és kegyetlenül nehéz!

*

Még egy szót a Műsorfüzetről, abban is a végzősök fényképeiről. Zavaró, hogy tizenhárom lány végzett, de a balett-termi fotón csak 12 lányt látunk. (A X. évfolyamos Schnetz Johanna mindkét fotón szerepel, tehát nem ő hiányzik, hanem egy „igazi” végzős.) De még inkább zavaró, hogy míg a termi fotók közül a lányokét tették az egyik oldalra, a fiúkét a másikra, addig a portréfotókat – ráadásul a termiekéhez képest teljesen más frizurával – vegyesen helyezték el. Vagyis a „lányok oldalán” négy fiút is látni, a „fiúk oldalán” pedig öt lányt is. Egy példa: a lányoldalon szereplő első fiú Katona Bálint, aki a termi képen a fiúk között sorban a nyolcadik. Miért? Nem hiszem el, hogy 13 lány és 11 fiú portréját – kis odafigyeléssel – ne lehetett volna egymástól, a termi fotók szerint megfelelően elkülönítve, tehát azonos oldalon, sőt egymásnak megfeleltethető sorrendben és beazonosítható módon elhelyezni. Ha másért nem, hát az őket nem ismerő nézők kedvéért.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁵¹

Végzős vizsgaelőadások idején általában garantált a kánikula. Idén, érzékletesen fogalmazva, a fulladásig zsúfolt ház előtt lezajlott koncerten azonban nemcsak a kinti meleg garantálta a forró hangulatot. A Sebestyén Csaba és Balogh Béla évfolyamvezető balettmesterek irányítása alatt végző növendékek – 12 lány és 11 fiú – számára sikerült ugyanis egy látványos és mozgalmas műsort összeállítani. A programban ugyan szinte végig a klasszika uralkodott (modernben Vámos Györgyig merészkedtek el), mégis alkalmas volt arra, hogy az évfolyam tagjainak technikai és előadóművészi kvalitásait bemutassa. Hogy a dolog izgalmasabb legyen, két IX. évfolyamos lányt, sérülés miatt sajnos nélkülöznünk kellett, kaptunk viszont helyettük nem is akármilyen beugrókat.

Az idei végzősök közül néhányan már évek óta visszatérő, rutinos vendégei a vizsgakoncerteknek. 2003-ban Besenyi Annát, Balássy Szilviát, Kapitány Dorottyát, Katona Bálintot, Madar Milánt és Medvecz Józsefet, 2004-ben Atinay Dorottyát, Besenyi Annát, Medvecz Józsefet és Madar Milánt láthattuk a korábbi évfolyamok műsoraiban.

A mostani koncert első részében egy *Don Quijote*-divertissement-t láthattunk (betanította: Sebestyén Csaba, Solymosi Zoltán, Barna Mónika, Bérczes Mária és Detvay Zsuzsa), melynek színes kavalkádjában egymás után léptek színpadra az évfolyam tagjai. A karakter kettősök sorában a bolero szólópárt Rába Diána és Jekli Zoltán, a seguidillát (óramű pontossággal és precizitással!) Yonetsu Mai és Újvári Milán, a cigánytánc szólópárját Kapitány Dorottya és Katona Bálint, a fandangót Atinay Dorottya és Péntes Viktor táncolták. „Két barátnő”-ként a tökéletes összhangban mozgó Horio Asukát és Ogawa Kanát láthattuk, Besenyi Anna egy rövid, de kitűnő Kitry-variációt táncolt. A dekorativitásával is feltűnő Balássy Szilvia (Mercedes) és Béres Olivér (Espada) adták elő a látványos torreádor-blokk szólóit, a „két torreádor”, Schiffer Ádám és Csősz Kristóf, valamint Oláh István és Verdes Norbert elegánsan kísérte őket.

Az első beugró az *Ámor*-szólót táncoló, most IV. évfolyamos, finom technikájú, légies Felméry Lili volt, aki a tavalyi vizsgakoncerten nagyon fiatalon és nagyon nagy sikerrel már bemutatkozott, éppen ezzel a szereppel. Az első rész végére a nagy pas de deux tette fel a koronát, amit külön izgalmassá tett, hogy a végzős Madar Milán mellett Kitryt itt a másik beugró, a jelenleg VII. évfolyamos Tóth Barbara táncolta. Ő szintén táncolt már tavaly is, egy *Don Quijote* pas de deux-t teljes értékű partnerként és nagy sikerrel az akkor végző Sárosi Imre mellett. Most a jó színvonalon, élvezetesen pergő divertissement karakteres számai és szólói után Madar Milán (Basil) és Tóth Barbara (Kitry) kettőse alatt a nézőtéren ismét beállt az a bizonyos köhögésmentes, belefeledkező csend, ami a közönséget igazán megragadó produkciókat szokta kísérni. Ilyen fiataloknál szokatlan technikai magabiztosság (sőt brillírozás) és a meglepően nagy előadóművészi fölény joggal avatta a koncert egyik legkiemelkedőbb teljesítményévé Tóth Barbara produkcióját. A kettőst kiegészítő szép női variációkat Yoshikawa Annától és Lázár Esztertől láthattuk.

⁴⁵¹ Megjelent: Pónyai Györgyi: A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos növendékeinek vizsgaelőadása. Operaház 2005. június 19. = Zene–Zene–Tánc, 12. évf. 2005. 2. szám, 8–9. o.

A második részben a szokásos rövid számok helyett két hosszabb Balanchine-koreográfia került színpadra, Szőnyi Nóra és Solymosi Zoltán, valamint Simonetta Lysy – Koren Tamás betanításában. A Csajkovszkij zenéjére készült *Pas de deux*-t a tavaly sérülés miatt halasztó, most viszont kitűnő formában lévő Schnetz Johanna és a szintén ígéretes Medvecz József táncolta. A másik Balanchine-mű, a Brahms és Schönberg zenére alkotott *G-moll kvartett* Magyaros tétel szólópárja Balássy Szilvia és Katona Bálint volt, akik ugyan egyenként nagyon jó teljesítményt nyújtottak, kettősben azonban a magasságbeli diszkrépancia időnként nehezen áthidalható problémának tűnt. A nyolc pár Yonetsu Mai – Verdes Norbert, Atinay Dorottya – Csósz Kristóf, Lázár Eszter – Béres Olivér, Ogawa Kana – Jekli Zoltán, Yoshikawa Anna – Oláh István, Kapitány Dorottya – Schiffer Ádám, Horio Asuka – Madar Milán és Rába Diána – Pénzes Viktor voltak. E két produkció korábban már szerepelt a főiskola Nemzeti Táncszínház-beli koncertjén, ott azonban kedvezőtlenül hatott a kis tér, különösen a „Magyaros” sínylette meg a zsúfoltságot. Az Opera levegősebb színpadán azonban kinyíltak, teret kaptak a formák, valószínűleg ennek is köszönhető, hogy a maga helyén így mindkét koreográfia sokkal jobban érvényesült.

Bár a koncert már a beugrók miatt is tartogatott meglepetéseket, a végzősök igazi nagy dobása a harmadik felvonásban Vámos György *Rómeó és Júlia* koreográfiájának egy hosszabb részlete volt. Itt kiderült, hogy a mozgásanyag igényes technikai interpretálásán kívül az évfolyam tagjai igen jók a karakterformálásban is. Újvári Milán Mercutioja, Oláh István Benvoliója, Schiffer Ádám Parisa, Balássy Szilvia Capuletneja, Béres Olivér Tybaltja és Jekli Zoltán Capuletje ezt egyaránt igazolták. Besenyi Anna, aki az első részben már megvillant egy Kitry-variációban, most teljesen kibontakozhatott, lelkes, kissé esetlen kamaszlány Júliája kitűnő volt. Szintén táncolt már a második rész *Balanchine-pas de deux*-ben Medvecz József, most Rómeóként dramaturikusabb oldaláról is megismerhettük. A kettőjük által előadott, magával ragadó nagykettőssel záruló harmadik rész után szinte magától értetődően hangzott fel a végzősöket és mestereiket egyaránt ünneplő többperces vastaps és lelkes ováció.

2006, balett

Az évfolyam tagjai: Ana Falconi (Horvátország), Gyulai Réka, Ito Karin (Japán), Kakuk Zsófia, Kikuchi Haruka (Japán), Kodolányi Livia, Tóth Zsófia, Varga Judit, Yanagida Kaori (Japán); Farkas Róbert, Kovács László, Kristóf Dávid. Évfolyamvezetők: Fodorné Molnár Márta, Szakály György

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁵²

A IX. évfolyamos táncművészeti főiskolások évváró operaházi vizsgakoncertjét az idén egy szépelemű balerina: Molnár Márta, s egy kivételes előadóművész: Szakály György celebrálta. Molnár Márta a második évfolyamtól vitte, Szakály a VII. évfolyam közepén vette át a növendékeket. Ők, mint az 5 magyar és a 4 külföldi lányt, illetve a 3 fiút számláló végzős évfolyamok vezető balettmesterei, nemcsak a képzés színvonaláért feleltek, de számos betanítás, valamint a pályára küldés, a szakmai elindítás minőségéért is.

Bár ilyenkor a növendékek teljesítményére irányul a reflektorfény, máris előrebocsátom, hogy mindkettőjüket, akárcsak a koncertvizsga többi betanító balettmesterét is (Fajth Blankát, Oláh Csillát, Gyarmati Zsófiát, Kaszás Ildikót és Hágai Katalint), dicséret illeti.

Azzal, hogy a koncertszámokat két nagy formátumú táncművel foglalták keretbe, a megszokottan háromrészes műsort is jól szerkesztették meg. Örömmel nyugtáztam, amit remélhetőleg a végzősök is épp oly jól tudtak, hogy ezzel a két táncművel – eljövendő pályájuk szempontjából is igencsak hasznosan – a XX. századi nyugati koreográfiai irodalom és stílus két alapművét sajátíthatták el.

Mindkettő persze fájó emlékeket is ébresztett: vajon hova tűnt az operaházi „nagy együttes” repertoárjáról, s főleg mikor kerül(het) oda vissza a Balanchine–Csajkovszkij: *Szerenád* és a Kylián–Haydn: *D-dúr szimfónia*?

Az első, a balettszimfonizmus és a neoklasszicizmus prototípusa: az 1934-ből való *Szerenád* plasztikus, autentikus előadásban került színpadra. Betanítása és „kifényesítése” óriási vállalkozás és kivételesen nagy munka lehetett mindkét betanító balettmester: Fajth Blanka és Molnár Márta számára, hiszen benne – a színpadtér kék végtelenjében – a teteleken keresztül a szólistáknak és a kartáncosoknak sokszor technikailag azonos nehézségű neoklasszikus feladatokat kellett megvalósítaniuk; a zenével is összeforrva, továbbá formailag is tökéletes rendezettségben és kifinomultan. Ez most mind muzikálisan, technikailag magas színvonalon, tökéletesen együttmozdulva történt, felnőtt társulathoz méltó koncentrációval, stílusosan. A táncmű érzelemgazdag interpretálásában az V–VIII. évfolyamosok ugyanúgy részt vettek, mint a végzős növendékek. Csak gratulálni lehet hozzá mind a szólószerepeket táncolóknak, mind a balettkart alakítóknak.

A zárószám, a *D-dúr szimfónia*, Jiří Kylián zseniális balettpersziflázsa az első pillanatban meghökkentett. A koreográfus által tervezett „kortárs” jelmezekben ugyanis

⁴⁵² Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 2006. A Táncművészeti Főiskola balett-tagozatos növendékei az Operaházban = Táncművészet, XXXVII. évf. 2006. 4. szám, 23–25. o.

elveszítette egykori hamvát, értsd: a zene és az eredeti színpadi látvány közötti szoros harmóniát. Azt, amelyet az 1976-os ősbemutató óta a kék és rózsaszín árnyalataiban tartott táncruhák kölcsönöztek a koreográfiának. Kylián azzal, hogy narancssárgára-feketére változtatta a kosztümök színét és megváltoztatta a szabását (a lányoknál is, a fiúknál is combtónél levágott szűk trikókra és baseballsapkákra [!]), feltehetően az ún. kortárs táncszínpad divatjával akart lépést tartani. Csakhogy az eredeti materiát érintetlenül hagyva, tehát a kortárs tánc mozgásképletei és vonalvezetése nélkül. Ezért hát nem csoda, ha az új jelmezek nyújtotta új összkép nem igazán nyerte meg a tetszésemet. Elsősorban nem a szokatlansága miatt, hanem mert nem illett se a koreográfiához, se a muzsikához! Ráadásul az új kosztüm – a táncosokat külön-külön is megfigyelve – nem mindig a legelőnyösebb oldaláról mutatta meg a serdülőkorú s alkatú növendékek testét. Jószerivel tehát nem azt vitatom, hogy a jelmezek „megújításához” Kyliánnak személy szerint volt-e joga, csak azt mondom: nem biztos, hogy jól tette!

Szerencsére a koreográfiát nem érte el a mindenáron való újítani akarás szele! Tudjuk, a négy tétel általában véve „a” balettművészet, ám áttételesen épp a Balanchine-féle szimfonizmus remek paródiája (például a három lány és a fiú közös játéka egyenesen az Apollon Musagéte-é stb.). Így azután már jó előre lehetett várni a régóta ismert gegeket és azt is, ki-ki mennyi poént, játékosságot, színészi játékot adagol saját színpadi jelenlétébe.

Ami a betanítást illeti, a Nederlands Dans Theater társulatától érkezett asszisztens: Arlette van Boven mellett Fajth Blanka és Molnár Márta ismét kitett magáért. Miként az is tetszett, hogy az igényes koreográfiai humor egy szereplőt sem hagyott érintetlenül.

*

Érdekes módon e két kompozíció – az évfolyam minőségi színvonalát is szemléltetve – a végzősök szakmai hovatarozását is megjelölte: megbízható technikai tudás, stílusérzék, jó tanulási készség, a csapatmunka tisztelete. Mik ezek, ha nem a jó kartáncosok nélkülözhetetlen tulajdonságai?

Extra szólisztikus képességüket viszont nemigen fedeztem fel közöttük. A II. rész koncertszámai is ezt igazolták vissza. Mendez–Egües: *Babák* című kettőse – a rongybaba (Yanagida Kaori) kacérsága és az ólomkatona (Kristóf Dávid) konoksága ellenére – dinamikátlannak tűnt.

Lukács András – Delibes: *Elégia* című, gyönyörű triójának előadásából a táncszám lényegét jelentő kifejező mozgás még érhetett volna (Kakuk Zsófia – Kikuchi Haruka – Kiss Eszter, VIII. évfolyam).

A Seregi–Mendelssohn: *Szentivánéji álmom* című balettből kiragadott szemelvény (Kodolányi Livia – Morvai Kristóf, VIII. évfolyam; Tóth Zsófia – Farkas Róbert és Puck szerepében az V. évfolyamos Majoros Balázs) nem tudta érzékeltetni a darab igazi hangulatát, sem megcsillantani a Shakespeare-szöveghez méltó táncnyelvet: Seregi sziporkázó táncdialógusait. Oberon és Titánia káprázatos szerelmi kettőséből a szerelem vibrálását és az áradó érzelmeken is átsugárzó erotikát hiányoltam. A tündérkirályi pár: Kovács László és Varga Judit egyelőre a pas de deux formai szépségének megteremtéséig jutott el.

Gyulai Réka és a VIII. évfolyamos Simon István, a középső részt záró Fodor–Albinoni: *Adagio* két előadója viszont a szerény szókinccsel rendelkező (jobbára ölelésekből, kézfogásból, térdelésből, cirógatásból, lágy emelésekből összeállított) pas de deux-t annál ihletettebben, oldottabban, tiszta vonalvezetéssel táncolta. Hamvas fiatalságukkal és lírai átélésükkel megérdemelten arattak kirobbanó közönségsikert.

*

A nézők ezen a június 29-i estén végül is elégedetten távozhattak a Magyar Állami Operaházból. Gazdagabbak lettek két géniusz: George Balanchine és Jiří Kylián egy-egy régóta nem látható, klasszikus művének élményével. Abban a biztos tudatban, hogy e művek hiteles és korszerű interpretálására a magyar balettművészet legifjabb generációja nemcsak alkalmas, de képes is. Ez pedig nem kevés! Ha egy képesítő vizsga erről meggyőzi a zömmel szakmai közönséget, akkor ez azt jelenti, hogy a lehetőségekhez képest mind a mesterek, mind a növendékek jól vizsgáztak.

A Magyar Állami Operaház Zenekara csiszoltan és igényesen működött közre; Csányi Valéria kitűnően vezényelt. Csak a világítást ne rontották volna el „következetesen”!

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁵³

Az utóbbi években, kevés kivétellel, nem ritkán húsz körül is mozgott a főiskola végzős évfolyamának létszáma, tavaly például huszonhárom növendék vizsgázott. Ez egyrészt természetesen büszkeségre ad okot, másrészt igencsak megnehezíti a vizsgakoncertet összeállítók munkáját, hiszen nagyon sok fiatal táncost kell a lehető legelőnyösebb oldalról bemutatni, a neki legmegfelelőbb szólóban, pas de deux-ben vagy jelenetben. A koncert háromfelvonásos időtartama tovább nem bővíthető, így nagyon kell vigyázni, nehogy a műsor zsúfolttá vagy potpourri jellegűvé váljon, illetve hogy egyes növendékek ne szoruljanak háttérbe. Az idej, számszerűleg átlagosnak mondható, 12 fős évfolyamnál ez a probléma nem állt fenn, így egyes, kiemelkedőbb képességű végzősök szerencsére több lehetőséget is kaphattak. Nehézséget most leginkább az okozhatott, hogy a növendékek között jóval nagyobb számban voltak a lányok (Gyulai Réka, Kakuk Zsófia, Kodolányi Livia, Tóth Zsófia, Varga Judit, Ana Falconi, Ito Karin, Kikuchi Haruka, Yanagida Kaori) a fiúkhoz (Farkas Róbert, Kovács László, Kristóf Dávid) képest.

Az évfolyamot vezető két balettmester, Molnár Márta és Szakály György láthatóan ambiciózusan, nagy gonddal és jó ízléssel, a mércét ugyan magasra téve, de növendékeiket a nagy kihívást jelentő feladatokkal magukra nem hagyva állították össze a gála műsorát. Klasszika és neoklasszika mellé idén is járt egy csipet modern, Balanchine, Kylián, Seregi, Fodor, Lukács, Mendez koreográfiák követték egymást. A szerkesztők tartották magukat az utóbbi években ilyen-olyan okok miatt olykor megbomló, de egyébként vizsgakoncerten hatásában felülmúlhatatlan „hároms egységhez”: komoly, klasszikus

⁴⁵³ Megjelent: Pónyai Györgyi: Vizsgakoncert. Operaház 2006. június 29. = Zene–Zene–Tánc, 13. évf. 2006. 2. szám, 4–6. o.

technikai felkészültséget bemutató első részt rövidebb számokból álló második követett, végül a gálát a feszültségoldó, játékosabb harmadik felvonás zárta.

A koncertet Balanchine *Szerenádja* nyitotta. Az évfolyam létszáma miatt itt a kart az V–VIII. évfolyamok növendékeivel egészítették ki. A *Szerenád* nehéz, kristálytisza technikát kívánó darab, mely szólistákra és karra egyaránt komoly feladatot ró. Ugyanakkor tökéletesen alkalmas arra, hogy mindenki, de elsősorban a szólisták, tudásuk legjavát mutathassák be. Most, ha a karban nem is ment minden teljesen tökéletesen (a szinkronitással és a sorok, térformák tartásával akadtak olykor gondok) összességében sikerült megteremteni a zene és tánc egységélményét, „láttatni a zenét”. A szólók kiszerepezése kitűnőnek bizonyult, különösen két végzős, Varga Judit és Ito Karin esetében. Varga Judit ruganyos, balett-táncosnőhöz képest szinte atletikus, izmos, mégis légies alkata, dinamikus, minden mozdulatában robbanékonytáncot éreztető stílusa (melyet a halványkék pasztell jelmez és a Csajkovszkij-zene sem tudott igazán semlegesíteni) egy a teljes művészi öntudatra ébredés után erős színpadi személyiséggé, drámai alkatúvá érő ritka balerínatípust sejtet. Mellette kitűnő ellenpont volt a lágyabb, finom eleganciával táncoló, szinte a spiccén lebegő, nyúlánk Ito Karin. Kettőjüket Kovács László röptette a darab egyik legszebb részében, egy pas de trois-ban. A „valcerban” a megbízhatóan pontos Gyulai Réka és Újvári Zsolt (VIII. évf.) mutatkozott be, kisebb szólóban Tóth Zsófiát, a karban Ana Falconit láthattuk.

A gála második részében rövidebb számok követték egymást. Először Yanagida Kaori és Kristóf Dávid táncolta Mendez *Babák* című darabját, mely már ismerős lehetett sokaknak a főiskola táncszínházi estjéről. Most, ha lehet még jobban összeérve, a két fiatal táncos remek karakterábrázoló készségét és a kitűnő betanítást (Oláh Csilla) dicsérő, megérdemelten vastapsos sikerrel került színre. Az elmúlt évek gáláit áttekintve elmondható, hogy Lukács András *Elégia*jának bérelt helye van a vizsgakoncerteken. Kétségtelen, hogy gyönyörű és magával ragadó darab, most Gyarmati Zsófia betanításában Kakuk Zsófia, Kikuchi Haruka és Kiss Eszter vitte sikerre. Ezt követően Seregi *Szentivánéji álom* című balettjéből Titánia és Oberon kettősét, valamint a négy szerelmes erdőbeli kergetőzését láthattuk. A Puckkal (Majoros Balázs V. évf.) kiegészülő négyes, Kodolányi Livia – Morvai Kristóf (VIII. évf.), Tóth Zsófia – Farkas Róbert jelenete jó ritmusban, kedves, kedélyes bolondozással fűszerezve pergett le. A Titánia–Oberon pas de deux is látható volt már a Táncszínházban, szintén Varga Judit és Kovács László előadásában. Ez a kettős, valamint a következő pas de deux, a Gyulai Réka és Simon István (VIII. évf.) által táncolt Fodor *Adagio* volt a koncert két legfigyelemreméltóbb részlete. Mindkét esetben, de az *Adagio*-nál különösen szembeűnt a rendkívül alapos technikai kidolgozottság és a fiatal táncosok érett, tökéletesen nagyszínpadképes előadásmódja, (betanítók: Seregi-részlet: Kaszás Ildikó, Hágai Katalin, Molnár Márta, Szakály György, *Adagio*: Molnár Márta).

A szünet után, a gálát lezáró harmadik felvonásban, Kylián *D-dúr szimfóniája* került színpadra. Ez a mű a ritka, vidám balettek közé tartozik, bár könnyedsége természetesen csak látszólagos, hiszen szokatlan koreográfiai megoldásai, a klasszikus balettet és balettműveket megfricskázó részletei miatt technikailag kifejezetten nehéz. A *D-dúr szimfónia* ugyan nagy falat volt a főiskola növendékeinek, de azért szerencsére senkinek nem akadt

a torkán. Mivel humoros, ironikus és nagyon lendületes, összességében tökéletes vizsgakoncert záródarabnak bizonyult. A végzősök közül Gyulai Réka, Tóth Zsófia, Varga Judit, Yanagida Kaori, Farkas Róbert, Kovács László, Kristóf Dávid táncolták a VIII. évfolyam kilenc növendékével kiegészülve, lelkesen, örömmel és láthatóan egyre fokozódó felszabadultsággal. Így, ha volt is némi technikai egyenetlenség, ritmikai pontatlanság, azt írjuk ez utóbbi számlájára. Mindez mit sem von le abból, hogy az ideai vizsgakoncert végén az Operaház nézőtere kiválóan felkészített, adott esetben kifejezetten kiemelkedő képességű, a szó legjobb értelmében okosan „eladott” végzősöket ünnepelhetett mestereikkel együtt kitűnő hangulatban.

2007, balett

Az évfolyam tagjai: Barabás Mariann, Eveline Drummen (Hollandia), Gregori Dóra, Imely Xénia, Kemendi Lia, Kiss Eszter, Leitner Lilla, Nagy Edina, Helle Amelie Østensvik (Norvégia), Pisla Artemisz, Takahashi Tomoko (Japán), Tóth Barbara; Darab Dénes, Jancsula Bence, Krajczár Balázs, Matkaicsek Péter, Morvai Kristóf, Shimizu Takeru (Japán), Simon István. Évfolyamvezetők: Sebestény Katalin, Macher Szilárd.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁵⁴

Néhány szólisztikus tehetség, de sok jól felkészített, megbízható tudású fiatal táncos – ez a gyorsmérlege az ideai operaházi vizsgakoncertnek – ha a 3-5 perces színpadi teljesítményeknek hinni lehet.

A Magyar Táncművészeti Főiskola végzős évfolyama – kilenc leány és hat fiú, továbbá négy külföldi növendék – nagy közönségsikerrel honorált, háromrészes műsorban vizsgázott. A program a két évfolyam vezető balettmester: Sebestény Katalin és Macher Szilárd szakmai és felkészítői alaposágáról is vallott, miközben a balettművészet hagyományos és új útjait is reflektorfénybe állította.

A koncertet Marius Petipa egyik korai klasszikus balettje, a párizsi verzió nyomán Szentpétervárott általa színpadra vitt *Paquita* (1847-ben, majd ismét 1871-ben) részletei kezdték. A Polonézzal indítani hálás és hatásos entréé-nak bizonyult: a főiskola II–III–IV. évfolyamos növendékei közül választott 12 gyerekpáros szép együtt-táncolása – az orosz mesternő, Natalia Iananis betanításában – kellőképp megadta az alaphangot a nagyok produkciójához.

Az orosz klasszikus balett stílusjegyeit jellegzetesen őrző további részletek már Sebestény Katalin gondos és igényes betanítói munkáját dicsérték. Ezzel érte el, hogy az I. részben egy korrekt *Paquita-szvitet* mutathattak be a közönségnek – megfelelő szakmai nívón és stílusban. A balett e látványos fejezete hatásos és mértékadó produktum volt mind a mesternő, mind a növendékek: a benne táncoló végzősök, valamint a további 3 alacsonyabb intézeti évfolyam részéről is. A belőlük kialakított, és olykor már-már

⁴⁵⁴ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 2007. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzős balettnövendékeinek koncertvizsgálója a Magyar Állami Operaházban = Táncművészet, XXXVIII. évf. 2007. 4. szám, 22–25. o.

művészi kvalitásokat is felmutató *corps de ballet* koordináltan, egyenes hátakkal, szép karokkal, átdolgozott lábakkal és lábfejekkel, az ország első balettművészképző intézményéhez méltó módon interpretálta a csillogó koreográfiát. Nem volt hiányérzetem se a felkészítést, se a felkészülés színvonalát illetően. Legfeljebb a szolista feladatokat előadó végzősök apró hibái, idő előtti elfáradásai jelezték a klasszikus balett orosz iskolájának „mérhetetlen” nehézségi fokát.

A szvit abszolút szólistái azonban derekasan helytálltak. Tóth Barbara a Grand pas de deux-t, Magyar Anita (a milánói Scala magyar primabalerinája) magabiztosságával és derűjével, Krajczár Balázs pedig jó partnerként, s hozzá könnyed eleganciával adta elő. A Pas de trois-t szintén színpadképesen tálták. Főleg a japán Takahashi Tomoko csillogtatta muzikalitását és magas arabeszkjeit. Morvai Kristóf lendületes, tág ugrásaira, majd Kiss Eszter hibátlan variációjára, Tóth Barbara tripla tire-bouchonjára (háromszor is) még mindig emlékszem. Végül a codában Krajczár Balázs virtuóz színpadi jelenléte és Tóth Barbara 32 ronde de jambe-ja, a végpóz előtti hét tourja (amelyben a nyolcadik is benne volt!) megkoronázta a koncert teljes első részét.

*

A folytatás – a koncertszámoknak szentelt II. rész – hasonlóan magas színvonalon kezdődött. A végzős Matkaics Péter kiváló partnernőre talált a VI. évfolyamos Ecseki Ágota személyében, akivel egy remekbe szabott, Gorszkij–Hertel-féle *Rosszul örzött lány* pas de deux-t adott elő. A máris érett, professzionális produkció „háttérben” a betanítók: Jeneses Andrea és Macher Szilárd ugyancsak jeleskedtek; a kitűnő ugrás- és forgástechnikával előadott kettőst pedig a Bournonville-rajongók is megirigyelhetnék volna!

Ugyancsak tetszett *A kalóz* legismertebb kettősének eredeti, pas de trois-s verziója, szintén Macher Szilárd betanításában. A már az I. részben is látott Pisla Artemisz ezúttal elragadóan táncolt, és tökéletes illúziót keltett a pikáns hercegnő: Medora szerepében. Conradként Darab Dénes, Rabszolgaként Jancsula Bence pedig technikailag is hibátlan férfitáncossal, a szerep szerinti alázattal és odaadással, remekül partnerolt.

Nyilván a virtuozitás képviselésében kiválasztott, immár XX. századi klasszikus balettkettős: a *Moszkovszkij-kerिंगő* viszont némi csalódást keltett. Vaszilij Vajnonen frenetikus koncertszáma Imely Xénia és Morvai Kristóf tolmácsolásában két, egymással ugyan jókedvűen évődő, de mégis inkább óvatoskodó (technikailag is bizonytalankodó) fiatalot állított elénk, mintsem a világot is legyőzni képes ifjúság diadalát! Ez a kettős eredetileg – s a legendás külföldi és hazai elődök produkcióiban is – erről szól! A fiatalság, a szerelem, a boldogság szédületéről és viharzó, mindent elsöprő lendületéről. Mindebből ezúttal mitsem láttunk.

A táncszám kapkodó erőtlenségét pillanatok alatt feledtetni tudta Fodor Zoltán *Hable con ella* című modern hármasa (Vicento Amigo izgalmas zenéjére). Kiss Eszter és két partnere (testvére/szeretője/társa? Valójában mindegy), azaz Krajczár Balázs és a VIII. évfolyamos Szabó Richárd már színpadi habitusukkal feszültséget tudtak teremteni, és azonnal magukra vonzották a nézők figyelmét. Bár a kezdeti hőfok a pas de trois második felében azért kissé alábbszállt, a koreográfia és a megvalósítás mindenképp értékes színfoltja lett az előadásnak. (A hangos és hibásnak tetsző magnófelvétel ellenére is.)

Remek váltásként a japán vendéghallgató: Takeru Shimizu és VIII. évfolyamos növendék-társa: Miki Wakuta mutatta be Vaganova–Pugni: *Esmeralda* című balettjének kedvelt kettősét: a *Diana és Acteon*-pas de deux-t – szintén Macher Szilárd betanításában. A koncert során – mindhármuknak köszönhetően – ekkor, a vizsgaelőadásnak ebben a fázisában jutott olyan magaslatokra a klasszikus balett, amilyennek látni szeretjük! Miki Wakuta s főleg Takeru Shimizu a nemzetközi balettversenyek döntőinek hangulatát is az Operaház színpadára tudta varázsolni!

Klasszikusra modern, attraktívan virtuózra attraktívan finom és lírai! Így jellemezhetném a következő kettőst, Dózsa Imre: *Poco Allegretto* című új koreográfiáját, amelyet saját maga tanított be az évfolyam két magyar kiválósága: Barabás Mariann és Jancsula Bence számára – Brahms zenéjére, Szumrák Vera asszisztensi közreműködésével. Elsősorban a pas de deux harmonikus formanyelvét, megnyugtatóan plasztikus képi világát illeti elismerés. A pár között fűződő érzelmi kötelék milyenségét, kettőjük érzelmi viszonyát azonban a táncszám csak kevéssé tárja fel. Ez okozhatta, hogy a két tehetséges táncos színpadi magatartásában – rendkívül kifejező, szenzitív előadásmódjuk ellenére – némi tétovaságot éreztünk.

A koncert e hat etűd után érkezett a balettromantika gyöngyszeméhez, a *Giselle*-hez. Bár, ha komolyan vesszük a táncblokkok egymásutániságát (és miért ne vennénk komolyan? Hiszen a jó szerkesztés is művészet!), azt mondhatnánk: líra lírába csap, sőt, az elégikus földi szerelem a még elégikusabb síron túlba...? Vajon miért? – Egyszerűbben fogalmazva: biztosan erre a zárószámra van/volt itt szükség? A válasz is egyszerű: biztosan nem!

Mert ezúttal még valami egészen váratlan és megmagyarázhatatlan aránytévésztés is történt. Nem volt elég, hogy a szokásos koncertszámsorozat nem egy attraktív, a hangulatot „a csillagokig” fokozó, mindenképp hatásos számmal zárult, hanem elkezdődött a *Giselle* II. felvonásbeli pas de deux-je, és nem akart befejeződni! Ezáltal a szó szoros értelmében felborult a második rész, kétségtelenül a *Giselle*-t táncoló, s az évfolyam legtehetségesebbnek tartott növendéke, Tóth Barbara kedvéért. Aki mellel már végigtáncolta a *Paquitát* – kifogástalanul és elég szemléletesen ahhoz, hogy képességeiről mindnyájan érdemben meggyőződhesünk.

Bevált szokás társulati turnék idején, hogy *Giselle* és *Albert* táncrészleteit összemontírozzák, és egy külön kis *Giselle-szvit*t alakítják. De hát hol volt itt a társulati turné? Attól, hogy a VIII. évfolyamos Nistor Laura Mirthát táncolt, még korántsem volt indokolt, hogy a vizsgakoncert II. részének szinte a második felét (!) a *Giselle* alkossa. Ez se Tóth Barbarának, se az Albertet ideális rátermettséggel alakító Simon Istvánnak, se többi évfolyamtársának nem tett jót! Jobb lett volna, ha a *Don Quijote*-pas de deux-t (ami még mindig nem „lerágott csont”) – a korábban már többször is látott formáját felülmúlva, végre végzősként, úgy táncolja el, ahogyan egy nemzetközi ígéretnek tartott növendékhez illik. Bizony, sokkal szívesebben néztük volna ebben az alkatához illő, virtuóz szerepben – de akár egy Fekete Hattyú-pas de deux-ben is –, mint *Giselle*-ként, ami nem az övé! S amit ezért technikailag rendben, sallangmentesen, ám átütő érzelmi gazdagság nélkül oldott meg!

A két villi közül a holland Eveline Drummen teremtette meg inkább a szerep légiességét, ami Nagy Edinától végképp nem kérhető számon. A balettkart nélkülöző, hosszú csendekkel és üresjáratokkal átszabdalt, dramaturgiailag elnagyoltan színpadra állított táncszámok sora – sajnos – nem bővölte el a vizsga közönségét, inkább igénybe vette a türelmét. A szerkesztő-betanító Sebestény Katalin minden bizonnyal jót akart, de szándéka mégsem vált a koncert előnyére.

A III. rész azután minden aggályt feloldott, minden problémát elsöpört! Jó volt látni, hogy a végzős évfolyam növendékei mennyire felszabadultak, és – az olasz Rossella Capriolo betanításában – mennyire élvezik az amerikai Robert North: *Tempó* című egyrészését.

*

A Vivaldi-zene sodrásában 19 igen-igen lelkes, felkészült ifjú táncművész zárta le főiskolai életét, és vágott neki annak az ismeretlen hálónak, amit a XXI. század táncművészeti (köz)életének nevezünk. Úgy hallom, kelendők. Ezért azt kívánom mindnyájuknak, soha ne feledjék a *Tempó* önfeledt örömeit, és ne adják alább! Kívánom, ne ériék be félmegoldásokkal, se külföldön, se itthon. Mert remélem, nemcsak a külföldi táncműhelyeket pezsdítik majd fel. Egyikük, másikuk azért megmarad nekünk.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁵⁵

Nemhogy kellemes, de egyenesen felemelő élményben lehetett része annak, aki a főiskola idején operaházi vizsgakoncertjén részt vett. Régen láttunk ennyi tehetséget, ilyen egységes, jól felépített, klasszikára koncentrááló műsort. A növendékek adottságai kifejezetten jók, sőt, több esetben kiválóak. Mind a lányok, mind a fiúk között akad olyan, aki akár nagy ívű nemzetközi karriert is befuthat.

Az idején koncert első, hagyományosan egy nagyobb lélegzetű klasszikus művet vagy műrészletet bemutató felvonását Minkus–Petipa látványos *Paquita-szvitje* alkotta, melyben a végzős évfolyam lánytagjai, valamint két fiú működött közre. Kitűnő grand pas de deux-t láthattunk Tóth Barbarától és Krajczár Baláztól. Tóth Barbara ritka tehetségére tekintettel már a korábbi évek koncertjein is komoly feladatokat kapott, most ismét bizonyította, hogy rászolgált a megelőlegezett bizalomra, a főiskola egyik büszkeségeként, kitűnő formában, magabiztos technikai felkészültséggel és nagy közönségsikerrel vizsgázott. Szintén nagy sikert aratott egy kiváló pas de trois Pisla Artemisz, Tomoko Takahashi és Morvai Kristóf előadásában. Tomoko Takahashi feltűnt kifejezetten muzikális, lágy mozdulataival, szép karmunkájával. A variációkat az elegánsan nyúlánk, gyönyörű és hajlékony alkatú, tág, repülő ugrásokat bemutató Barabás Mariann, az imponálóan biztosan táncoló Kiss Eszter, Imely Xénia és a főiskola korábbi előadásain tehetségét határozottan megmutató, nemcsak szép vonalakkal rendelkező, de művészi szempontból is figyelemre méltó, most viszont kissé indiszponáltnak tűnő Kemendi Lia táncolták. „Két

lányként” a végzősök közül még Leitner Lillát, Gregori Dórát, Eveline Drumment és Nagy Edinát láttuk, őket egészítették ki a kart adó V–VIII. évfolyamosok.

A második részben – szintén szokás szerint – a koncertszámok következtek. Ez a (tény, ami tény, kissé hosszúra nyúló) felvonás annyiban viszont eltért a szokványostól, hogy mindegyik száma vastapsos sikert aratott. Nem csupán a nézőtérén ülő hozzátartozóknak és iskolatársaknak köszönhetően, hanem a technikai teljesítményt és művészi hatást is tekintve, valóban megérdemelten. Láthattunk kitűnően sikerült *Esmeralda* és *Roszzul örzött lány* pas de deux-eket Miki Wakuta (VIII. évf.) és Takeru Shimizu, illetve Ecseki Ágota (VI. évf.) és Matkaicsek Péter előadásában (bet.: Macher Szilárd, Jeneses Andrea). Még a „kötelező”, ám valljuk be olykor unalomig ismételt *Kalóz*-pas de trois (Pisla Artemisz, Darab Dénes, Jancsula Bence) is élénk, színes, életteli és látványos volt (bet.: Macher Szilárd). Óriási ovációt aratott Imely Xénia és Morvai Kristóf a lélegzetelállító akrobatikus elemekkel teletűzdelt, ámulatba ejtő és rendkívül nehéz *Moszkovszkij-keringővel* (bet.: Sebestény Katalin). Más okból, de hasonló nagy sikert hozott a Dózsa *Poco allegretto* Barabás Mariann-nak és a kitűnően partneroló Jancsula Bencének. Ez a neoklasszikus formavilágú, a férfi-nő viszony finom rezdüléseire reagáló, elfogadó, egymásba olvadó szeretetről szóló kettős remek alkalom volt arra, hogy a két közreműködő ne csak technikai, hanem művészi kvalitásait is prezentálhassa. A közönséget érezhetően megfogták a látottak, és bár a tüneményes közös teljesítmény vitathatatlan, benne talán mégis nagyobb részt juttathatunk Barabás Mariann-nak, aki nem mindennapi és főként ilyen fiatalok között ritka átélésről tett tanúbizonyosságot. Megmutatta, hogy megvan benne az a plusz, ami a táncost művésszé emeli (bet.: Dózsa Imre, Szumrák Vera). Különleges színfoltja volt a gálának a fiatal kortárs koreográfus, Fodor Zoltán sajátos hangulatú, különleges mozgásvilágú, remekül szerkesztett, feszes tempójú és gyönyörűen világított darabja, a *Hable con ella*, Kiss Eszter, Krajczár Balázs és Szabó Richárd (VIII. évf.) táncolták kiválóan. A koncertszámokat a *Giselle* II. felvonásának részletei követték Sebestény Katalin, Popova Aleszja és Dózsa Imre betanításában. A főszerepeket Tóth Barbara (*Giselle*), Simon István (*Albert*) és Nistor Laura (VIII. évf., *Myrtha*), a két villit Nagy Edina és Eveline Drummen táncolták. Ez a részlet erdőbeli, éjjeli félhomályával erőteljesen ellentétezte az első felvonás és a korábbi, rövidebb, ütős számok többségének csillogó klasszikáját. Sok *Giselle*-t látott néző élvezhette az önkéntelenül felmerülő összehasonlítások lehetőségét is. Tóth Barbara *Giselle*-je, Simon István *Albert*-je technikailag szépen kidolgozott, remek munka. A művészi hatás terén néhol még adósaink maradtak, de ez az érzet lehet, hogy csak a részletek kiragadottsága miatt keletkezett bennem.

A vizsgakoncertet a harmadik részben Robert North *Tempó* című rövidebb, életvidám, kellemes hangulatú darabja zárta, Rossella Capriolo betanításában, a teljes végzős évfolyam közreműködésével.

A fiatal táncosok tehetségének gondozásáért, a vizsgakoncert nagy részének betanításáért, az egységesen magas színvonalú előadásért, a jól eltalált kiszerepezésért legnagyobb elismerés a két évfolyamvezető balettmestert illeti. Már nem első, kitűnően felkészített évfolyamát engedte szárnyára az értő odafigyeléssel, de kérelhetetlen maximalizmussal

⁴⁵⁵ Megjelent: Pónyai Györgyi: A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamosainak vizsgakoncertje. 2007. június 27., Operaház = Zene–Zene–Tánc, (14. évf.) 2007. 3. szám, 15. o.

és szigorral dolgozó Sebestény Katalin mesternő, aki a teljes első felvonás, a *Moszkovszkij-keringő* és a *Giselle*-részletek összeállításában és betanításában is részt vett. Mellette, az Operaház együtteséből jó kiállása, biztos, szép technikája révén táncosként már évek óta jól ismert, évfolyamvezetőként viszont most debütáló Macher Szilárd mutatkozott be. Macher személyében egy új, fiatal balettmester-generáció kiemelkedően tehetséges tagját üdvözölhetjük: munkáját többek között a fiúk tágas, levegős ugrásai, gyönyörű kar- és kézfejtartásai is dicsérik. Betanításai – *A rosszul örzött lány pas de deux*, *A kalóz pas de trois* és az *Esmeralda pas de deux* – is kitűnők voltak.

Összességében, az utóbbi évek egyik legszebb, leginkább klasszikus és nem utolsó sorban legderűsebb hangulatú vizsgakoncertjét láthattuk.

2007, néptánc – színházi tánc

*Az évfolyam tagjai: Ankovics Zsuzsanna, Cseke Ágnes, Doma Kata, Hoffner Nikolett, Jaklics Liliána, Joó Viktória, Kriston Fruzsina, Petrovics Petra, Réti Szilvia, Szauer Szilvia, Urbán Szabó Nikolett, Varga Zsuzsanna, Váradi Éva; Bakonyi Péter, Bedő Attila, Bogdán Balázs, Deák Vince, Dognai Norbert, Györfly Endre, Gyurka Gergely, Karádi Zsolt, Kiss Gergely Dávid, Kovács Tamás, Krizsai Dávid. Évfolyamvezetők: Jakabné Zórándi Mária, Brieber János.*⁴⁵⁶

M. Nagy Emese kritikája⁴⁵⁷

A néptánc-színpadai tánc tagozat 1971-ben indult az Állami Balett Intézetben, Rábai Miklós javaslatára, Györgyfalvai Katalin és Timár Sándor vezetésével. A kilencvenes években megszülető modern tánc- és mozgásművészeti társulatok, valamint a táncművelés jól érzékelhetően modern irányba mozdulása következtében, a „néptánc-színpadai tánc” tagozat azt is felvállalta, hogy a hivatásos néptáncgyűjtések mellett a modern társulatok utánpótlását is nevelje. Ezt példázza, hogy a vizsga három része közül a második a modern tánc jegyében készült, a harmadik pedig a kortárs néptánc legújabb hajtásait vonultatta fel. Az intenzív, sokoldalú képzés lehetőséget kínál arra, hogy minden táncos megtalálhassa az érdeklődésének, tehetségének és adottságainak leginkább megfelelő területet. Jól felkészült, alaposan megdolgoztatott, de „játszani is engedett” növendékek léptek április 12-én az Erkel Színház színpadára.

Az első részben a hagyományos színpadai néptánc legjelesebb alkotóinak műveiből láthattunk színes válogatást. A Rábai Miklós-féle *Kállai kettős* a vizsgaelőadások vizsgatartalmának darabja. Szépen kidolgozott formák, szabályos, kissé merev alakzatok kerültek színre, némiképp megilletődött táncosokkal. Ugyanakkor a hagyományos nagygyűjtési, hármas felállítás (zenekar, kórus, tánckar) előadásmód sokkal hatásosabb volt, mint az előzetes bemutatón felvételtől felcsendülő kíséret. A Timár Sándor által készített *Kartali*

⁴⁵⁶ Hivatalosan: Jakabné Zórándi Mária tanszékvezető, Brieber János tagozatvezető.

⁴⁵⁷ Megjelent: M. Nagy Emese: Néptáncvizsga 2007. A Magyar Táncművészeti Főiskola Néptánc-Színházi Tánctagozatának vizsgakoncertje az Erkel Színházban (*sic!*) = Táncművészet, XXXVIII. évf. 2007. 3. szám, 32–34. o.

bukósban még tagadhatatlanul kamaszos a fiúk elcsukló hangú énekindítása, de verbunkjuk s páros táncuk annál meggyőzőbb. Jó ötlet volt a vizsgán az énekes lányok beállítása: a jól hallható és tisztán érthető ének hozzá tudott járulni a darab sikeréhez. A fiatalabb koreográfus nemzedékhez tartozó Juhász Zsolt *Sárpataki táncaiban* oldódott fel végképp a növendékek vizsgadrukkja. Lendület, dinamikus, fiatalos maga a mű is, a párok nyílt vidámsága, magabiztossága és virtuozitása pedig nem csupán a szülők számára emlékeztető. Györgyfalvai Katalin: *Játék* című koreográfiája, címével és kesernyés humorával ellentétben, nagyon is komoly feladat elé állította előadóit. A férfiszólista, Kiss Gergely Dávid, rendkívül muzikális, kidolgozott mozdulataival remekül idomult az éppen megkívánt karakterekhez. A lányok (Cseke Ágnes, Hoffner Nikolett, Petrovics Petra, Urbán Szabó Nikolett, Varga Zsuzsanna) harsányak, vidámak, játékosak – fáradhatatlanok.

Mind a *Szatmári*, mind a *Kalotaszegi táncok* esetében nagyon tetszett, hogy egyértelműen a fiatalok lábára és egyéniségéhez szabva készültek a koreográfiák – néptánc mesterük, Végső Miklós munkái. Az igazán férfias, karakteres szatmári verbunk, illetve a kalotaszegi legényes során is minden táncosnak alkalma nyílt egy-egy villanásra, melyet a közönség rendre lelkes tapsal üdvözölt. Két szereposztásban is láthattuk Foltin Jolán művét, az *Ugrós lányt*. A Nemzeti Táncszínházban rendezett vizsgaelőzetesen Cseke Ágnes és Kiss Gergely Dávid, az Erkel Színházban pedig Joó Viktória és Krizsai Dávid táncolták. Cseke Ágnes kedves játékosága és Joó Viktória tűzről pattant energikussága mindjárt kétféle – és nagyon meggyőző – megfogalmazása a lányfigurának, melyhez Kiss Gergely Dávid és Krizsai Dávid is remek játékkal és táncjal járult hozzá. Az *Órkői cigánytánc* az első műsor rész abszolút sikere. Lazább, könnyedebb íz, szinte lubickoltak benne a végzősök. S nemcsak a nagyszerű táncosoknak, mindenekelőtt Bogdán Balásznak, szólt a taps, hanem Gyurka Gergelynek is, akinek kiváló táncművelése mellett koreográfusi tehetségéről is megbizonyosodhatott, aki látta sodró lendületű darabját.

A második részben mintha nem is ugyanazokat a táncosokat látná az ember. Ugyanolyan kiválóak a modern és balettszámokban, mint az autentikus néptáncban. Ízig-veéig modern darabbal indult ez a rész, Szigeti Oktávia *Töredezett fájlok* című munkájával, melyben sokoldalúan megmutathatták magukat a növendékek. Jurányi Patrick műve, a *Trió* során kiemelkedő teljesítményt láthattunk a három táncostól: Váradi Évát, Karádi Zsoltot és Krizsai Dávidot méltán ünnepelte a közönség. Topolánszky Tamás *Uniszex* című koreográfiája a férfi- és női szerepek határait fesztető, nagyon kifejező, rendkívül mozgalmas és erős plaszticitást kívánó mű. Egyformán zöldbe-narancsba, sapkába öltöztetett táncosai (Cseke Ágnes, Hoffner Nikolett, Kriston Fruzsina, Deák Vince, Gyurka Gergely, Karádi Zsolt) remekül oldották meg a feladatot. Hasonlóan magasra tétetett a mérce, amikor a mesterek választása Eck Imre *Requiem* című művének Agnus Dei tételére esett. Bár a látványos formai bravúrok miatt egyöntetű csoportmunkát és egyenletes színvonalú előadókat kívánó darab bemutatása bátor vállalkozás volt, a táncosok, különösen a két szólista, Réti Szilvia és Dognai Norbert, sikeresen helytálltak. Ferkó Dóra és Hernicz Albert az előző néptáncévfolyam vizsgájára készítették *Tangó három párra* című koreográfiájukat, Astor Piazzolla zenéjére. Úgy tűnt, a mostani végzőökhöz is nagyon közel állt ez a fekete-vörös világ, s a közönség is nagyon szerette vérpezsdítő táncukat.

A második rész lezárásaként Vámos György: *Rómeó és Júlia* című darabjából láthattunk hatásosan összeállított részleteket.

Az est harmadik részének programján a hivatásos együttesek aktuális repertoárdarabjaiból válogattak az estet szerkesztő mesterek. Zsuráfszky Zoltán: *Fordulj kedves lovam* című munkájának drámaiságát egyáltalán nem csökkentette az előadók fiatal életkora. Szép, méltóságteljes produkciót sikerült színre vinni. Három darab is műsorra került a Magyar Állami Népi Együttes nagy sikerű *Naplegenda* című produkciójából. Gyurka Gergely elsöprő lendületű méhkeréki tánca – Szappanos Tamás: *Egyedül* című számában – nagy kihívás, méltó siker. Mihályi Gábor: *Visznek a vonatok* című koreográfiájában nagyszerű a fiúk játéka és tánca, a szerző másik, *Sírató vörösben és zöldben* című művében pedig a lányok szépen kivitelezett táncában gyönyörködhattunk. A Honvéd Együttes *Mozgásörületek* című műsorából Gombai Szabolcs munkája, az *Eleki örület* került színre a fiatalokhoz közel álló könnyedséggel, sok humorral. Az est zárásaként pedig az Experience Társulat repertoárjából összeállított Román Sándor-koreográfiát mutatták be a végzősök, *Angyalian ördögi* címmel. A sokoldalúan képzett, rátermett táncos gárda ezzel a feladattal is remekül megbirkózott.

Egy vizsga egyfajta tánc történeti áttekintés is, hisz sokféle szerző más-más időben készült munkái kerülnek egymás mellé a színpadon. A néptáncvizsgán persze csak évtizedes léptékről beszélhetünk. A vizsgázóknak mégis oly sokféle művészi törekvésnek és feladatnak kellett megfelelniük, hogy a végén őszinte elismeréssel tapsolt a közönség.

Virtuóz, technikás, színpadra érett táncosok léptek ki az idén a főiskola kapuján, s a hírek szerint tárt karokkal várják őket a hivatásos együttesek. Kívánhatnak, kívánhatnánk-e többet ennél?

Topolánszkykéné Brieber Nóra kritikája⁴⁵⁸

A tagozat történetében meglehet, hogy az eddigi leghosszabb koncertvizsgát láthattuk az idén, szokatlanul korán, április derekán. A különböző műfajoknak azt a rendkívül széles spektrumát azonban, amelyet a néptánc-színházi tánc szak tananyaga felölel, nem is lehetne rövidebb műsor keretében összefoglalni. A főiskola ezzel a magyar és nemzetközi „felveőpiachoz” igazodik, eredménnyel: egyre szélesebb körben alkalmazzák az itt végzett táncművészeket. A képzés időtartama és a tagozatok indításának gyakorisága az utóbbi évtizedben változásokon ment át. A hajdani négy év helyett a növendékek most hat év tanulást követően kapják kézhez – immár főiskolai – diplomájukat. Ez a plusz két év meg is látszik, mind a lefedett tananyag mennyiségén, mind pedig a végzősök általános szakmai képzettségén. Persze aki olyan „kész” táncosokra számít, akik mondjuk néptáncban vagy a kortárs technikák terén tökéletesen képzettek, az téved. A főiskola feladata ugyanis az – és nem is lehet több –, hogy biztos alapokkal rendelkező olyan táncművészeket képezzen, akik a későbbiekben bármilyen műfajt akár a legmagasabb

⁴⁵⁸ Megjelent: T. N.: A Magyar Táncművészeti Főiskola néptánc-színházi tánc szakos növendékeinek vizsgaelőadása, 2007. április 12., Erkel Színház = Zene-Zene-Tánc, (14. évf.) 2007. 2. szám, 9–10. o.

szinten is el tudjanak sajátítani. Ráadásul a világon kevés olyan ritmusiskola van, mint a magyar néptánc, amelyből az itt végzetek a tapasztalatok alapján aztán valamennyi műfajban profitálnak. Sajnos a mai kulturális életben a tánc mostohagyermek, a szakma helyzete önmagában biztosan nem kedvez a végzős növendékek önbizalmának. Szerencsére azonban a vizsgakoncert időpontjáig már csaknem valamennyiük kapott szerződéses ajánlatot. Az viszont tény, hogy a foglalkoztatók piaca szűkül, így a jövőben fokozottan átgondolandó az osztályok beindításának gyakorisága.

Mivel főiskolai vizsgaelőadásról van szó, előjáróban le kell szögezni, hogy itt nem a koreográfusok, nem a zenészek és nem is a hangosítók vizsgáltak, így nem az ő munkájukat kell értékelni. Volt azonban az estnek egy kiemelkedő zenei teljesítménye, ami feltétlenül említést érdemel: a hagyományos nyitós szám zenéje, Kodály Zoltán *Kállai kettőse* élőben csendült fel, a Záborszky Kálmán vezette Szent István Király Szimfonikus Zenekar és Oratóriumkórus fiatalos, lendületes előadásában. A kórus nyújthatott volna kicsit rendezettebb látványt; a fölgördülő függöny mögül lóbáló kezek tömege tűnt elő zilált sorokban, éles kontrasztot alkotva az utánuk a színpadra lépő fegyelmezett mozgású táncosokkal, de amint megszólaltak, nem lehetett többé a hol az övbe begyűrt, hol lógó ingekre figyelni.

A háromrészes műsor komoly fizikai igénybevételt jelentett, elsősorban a fiúknak, ám érdekes módon mégsem a végére fáradtak el láthatóan, hanem inkább az első részben (a kalotaszegi legényesben) lehetett egyeseket azon kapni, hogy takarékoskodnak erejükkel, és lábmunkájukról fej- és felsőtest-mozdulatokkal igyekeznek elterelni a figyelmet.

Műsorszerkesztési szempontból kiemelkedően jó választás volt Juhász Zsolt *Sárpataki táncok*, Györgyfalvy Katalin *Játék* című száma, Eck Imre régen látott *Requiem*ének részlete, a báli (öröm)tánc Vámos György *Rómeó és Júlia*jából, valamint Zsuráfszky Zoltán *Fordulj kedves lovam* című kompozíciója, mely gondolatiságával, líraiságával szemnek-léleknek gyönyörködtető, szakmai szempontból pedig olyan dolgokra tanít, amelyek legalább ugyanolyan fontosak, mint a technikai bravúr. Említést érdemel a Gyurka Gergely végzős növendék által betanított *Örkői táncok*, hiszen ezt a – közelmúltban a Székelyföldön kialakult – különleges néptáncanyagot az előadók saját maguk gyűjtötték, amit láthattunk, az igazi műhelymunka eredménye. Foltin Jolán *Ugrós lány című kettőse* a kompozíció és az előadás (Joó Viktória, Krizsai Dávid) bája, tökéletessége ellenére elveszett az Erkel Színház hatalmas színháztermében. Örvendetes, hogy az utóbbi években a főiskola egyre nagyobb hangsúlyt helyez a modern technikák oktatására, ami az intézmény versenyképességét növeli. A jazz mellett a kortárs technika is megjelent a vizsgaanyagban: Topolánszky Tamás *Uniszex* című darabjában a táncosok (Cseke Ágnes, Hoffner Nikolett, Kriston Fruzsina, Deák Vince, Gyurka Gergely, Karádi Zsolt) számára a legfőbb kihívást a fizika felvállalása és az organikus partnermunka újdonsága jelentette. A táncosok azonban néhány hét alatt ezt a műfajt is kellőképpen elsajátították, ami szintén az e szakon folyó alapképzést dicséri.

A harmadik rész néptánc feldolgozásait túlnyomórészt a végletekig felpörgetett tempó és a virtuozitás jellemezte. Ezekről általánosságban elmondható, hogy egyrésztől remek megmutatkozási lehetőséget nyújtanak, elsősorban a férfi táncosok számára,

másrészről viszont két kevésbé üdvözlendő jelenségre világítanak rá. A mai néptánc-koreográfusok, talán abbéli érthető igyekezetükben is, hogy visszahódítsák a közönséget a műfaj számára, a hatásvadászat irányába mozdulnak el ott is, ahol a műsorfüzet tartalma, és nem felvállaltan látványos „show”-t hirdet. Ehhez a magyar népzene már sokszor nehézkesnek találtatik, így jobbra különféle balkáni és egyéb, a mieinknél „virblisebb” népzenei anyaghoz folyamodnak. A lírát, gondolatot már csak nyomokban kereshetjük a néptáncszínpadon (megfelelő színpadi, színészi eszközök híján sokszor bizony így szerencsésebb), az eredetiségről nem is beszélve (Janek József *Vonat* című klasszikusa például lépten-nyomon visszaköszön, és sajnos nemcsak a kreatív átdolgozás, hanem a gyenge utánpótlás szintjén is). Ezenkívül még mindig „emberére vár” az olyan egyedi mozdulatnyelv kialakítása, amely a néptáncmotívumok absztrahálásával jönne létre, ahogyan ez a zenében már a XX. század elején megtörtént. Talán ez jelenthetne áttörést a néptáncművészetben.

Bár mindenki sikerrel levizsgázott mind a három részben, személyes adottságaik révén természetesen vannak, akik egy bizonyos műfajban nyújtanak kiemelkedő teljesítményt. Néptáncból Gyurka Gergely emelkedik ki, akiről sugárzik, hogy élvezettel táncol, és Bogdán Balázs, akinek nem szabadna, hogy kedvét szegje, ha éppen nem az első sorban ropja, hiszen hátrébb is magára tudja vonzani a figyelmet. A lányok közül ezen a téren Joó Viktória és Cseke Ágnes teljesítménye volt a legkiválóbb, valamint Urbán Szabó Nikoletté, aki valamennyi stílusban remekül mozog, mindamellett nagyon kedves jelenség a színpadon.

Az első részben látottakkal kapcsolatban elmondható, hogy a néptáncban a lábmunika mellett nagyobb figyelmet kellene fordítani a felsőtestre, a tartásra. A lányoknál előforduló hiba a túlságosan merev, szinte hátrafesztett nyak- és fejtartás, ami a kar alatti kiforgatásoknál akadályozza őket, a szólóforgást pedig mesterkéltté teszi. A fiúknál ellenben az egyre elharapódzó, derékből előrehajló tartás, az autentikus előadók túlzott utánzása megy a minőségi színpadi megjelenítés rovására. Ez viszonylag új keletű jelenség (mármint az iskolázott néptáncművészek körében), amit vissza kellene szorítani, hiszen a tagozatról korábban kikerült férfi táncosokra mindig az elegáns, egyenes tartás volt a jellemző. Végére is a tartáshiba a parasztembernél, -asszonynál megengedett, de abból a színpadon nem lehet erényt kovácsolni.

Általánosan jó színpadi megjelenéssel bír Dognai Norbert; a legérettebb előadó pedig Karádi Zsolt, akinek csupán arra kellene ügyelnie a továbbiakban, hogy színészi játéka ne mozduljon el a közhelyesség felé. Cseke Ágnes Karádi Zsolttal párban különösen szép partnermunkát mutatott be a második részben Topolánszky Tamás darabjában. Kiemelendő még Deák Vince és a rendkívül szép mozgású Krizsai Dávid, akik néptáncban is az élmezőnyhöz tartoznak, a modern táncok terén pedig kifejezetten ígéretesek. Kevés olyan vonalú és adottságú táncosnő van, mint Doma Kata, aki sok mindent elérhet a jövőben, ha súlyára odafigyel.

Szívből gratulálunk nekik és mestereiknek!

2008, balett

Az évfolyam tagjai: Csokán Vivien, Ledán Eszter, Németh Viktória, Nistor Laura, Piros Xénia, Posta Martina, Siklódi Szilvia, Szendrei Georgina; Balácsi Zoltán, Banka Viktor, Rodrigo Fuentes González (Mexikó), Kátai-Tóth András, Kiss Attila, Szabó Márton, Szabó Richárd, Tabbouch Ali Viktor. Évfolyamvezetők: Sebestyén Csaba, ifj. Nagy Zoltán (†).

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁵⁹

Felnőtt előadással összemérhető, a legjobbak között számontartandó, sikeres balettvizsgával koronázta meg főiskolai tanulmányait az idén végző évfolyam. Nyolc leány és nyolc fiú búcsúzott a szó szoros értelmében a szakmai és közismereti alma matertől, a diákévektől, a növendéksorstól stb., stb. De búcsúzott tudat alatt is: a rajongva szeretett és tisztelt ifj. Nagy Zoltántól, akinek sokéves odaadó, nagyszerű balettmesteri munkája érett be az idén. A végzetes betegségben tavasszal elhunyt mestert – egyszerismind az ifjú rektort – azonban lassan már egy éve nélkülözniük kellett. Megbízott rektorként Szakály György őt helyettesíteni, s mi több: pótolni is kényszerült. Az évfolyamot a főiskolai docens Sebestyén Csaba vette át, aki ebben a rendkívüli szituációban is remekül helyállt, és nagyszerű munkát végzett! Igaz, megbízható, stabil alapot épített tovább, de sikerrel tette fel az i-re a pontot. Ezért őt is maximális elismerés illeti!

A háromrészes vizsga összeállítására és kidolgozottsága nem csak a tananyag pusztán „felmondásáról” tanúskodott.

Az I. részben nagy ívű, impozáns, jó ritmusú *Hattyúk tava* II. felvonást láttunk. A technikai színvonal – nem túlzás – bármelyik operaházi előadással is vetekedett. Az alacsonyabb évfolyamos növendékeiből álló „balettkar” s a szólisztikus szerepek gyakran VII–VIII. évfolyamos megformálóinak határozott színpadi jelenléte – egy-két kivételtől eltekintve – szintén a jelenlegi főiskolai balettképzés magas színvonalára utalt. De ami ezúttal elsősorban értékelendő, az mégiscsak a végzősök előadói kvalitása.

Szabó Richárd Hercege végre a nemzetközi balettszínpad mércéjével mérhető. Kidolgozott izomzata, kitűnő tartása, precíz karja-háta, kiváló ugráskészsége, a Vasziljevére emlékeztető, a gyors tourokat imponáló balance-szal lassítani is képes forgásstílusa őt mint danser noble közeli férfi táncost egyértelműen a romantikus-klasszikus demikarakter szerepkörre predesztinálja. Akárcsak a kubai-amerikai José Carenno – kiváló Don Basil vagy Kalóz lehetne. (Utóbbira fényes bizonyítékát is adta a II. rész koncertszámai között sorra kerülő *Kalóz*-pas de deux-ben!) Banka Viktor „magasra nőtt” Bohóca új dimenziót nyitott a szerepnek, amelyet kellő virtuozitással s egyszerismind elragadó színészi játékkal oldott meg. Tetszett a Tarantella is! Piros Xénia és Kátai-Tóth András nemcsak csinosak együtt, de előadóként is remekeltek. A hangulatos (mert markáns és karakteres) betétszám után azonban még színtelenebbnek tűnt, sajnos, a Magyar tánc. A két szólista: Siklódi Szilvia és Kiss Attila nem tudta magával ragadni sem 12 tagú táncos kíséretét, sem a közönséget.

⁴⁵⁹ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 2008. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzős balettnövendékeinek koncertvizsgája a Magyar Állami Operaházban = Táncművészet, XXXIX. évf. 2008. 4. szám, 24–26. o.

Annál élvezetesebb percekert szerzett ismét a Mazurka a tánckarát alkotó 8 táncossal (VI–VIII. évf.) és a két vezető párossal. A végzős Tabbouch Ali Viktor és bájos partnernője: Rotter Bianka (VIII. évf.), továbbá Krupp Anna (VIII. évf.) és Csizmadia Tamás (VIII. évf.) érett stílusérzékkel birtokolta a színpadot. A Négy menyasszony: Szendrei Georgina, Csokán Vivien, Németh Viktória és Ledán Eszter imponáló gráciája a színpadi ünnep, a hercegi születésnap egyik fénypontjává vált. Négyük elegáns, egységes tánca a betanító balettmesterek munkáját is dicséri.

A felforrósodó hangulatért – a felvonás dramaturgiája szerint – mégiscsak a Spanyol tánc a felelős! A két páros – Posta Martina és Balázi Zoltán, illetve Matuza Adrienn (VIII. évf.) és Fuentes Gonzáles Rodrigo – elementáris erejű, hatásos bravúrszámot celebrált a nézőknek! S mellesleg maradéktalanul előkészítette a Fekete-pas de deux atmoszféráját! A varázslót hitelesen alakító Szabó Márton az epikus pillanatokat is feszültséggel töltötte meg. Rotbartja titokzatos lovagként hódolt Kelsey Ilona Scalon (VIII. évf.) királynéja előtt.

Nistor Laura büszkén és magabiztosan alakította Odiliát. A nádszálvékony, hosszú karú-lábú balerina a fekete hattyú csábító érzékiségével sem maradt adós, miközben a grandiózus adagio és variáció minden feladatát fényes technikával oldotta meg. (A 32 rond de jambe fouettéből hiányzó nyolcat már el is felejtettük! És – tegyük hozzá gyorsan –, másoknak sem sikerült!) Szabó Richárdról pedig kiderült, hogy figyelmes és biztos partner is! A Fekete-pas de deux ragyogó befejezése lett a színházi előadás élményét keltő I. résznek.

A folytatás sem okozott csalódást. Bár az első szám, a *Rajmonda*-pas de deux (Petipa–Glazunov) nehézségi foka túlmutatott az előadók: a kecses Csokán Vivien és az ekkorra már fáradtnak tűnő Szabó Márton technikai felkészültségén. A 19. századi kettőst egy 20. századi balett bravúros nagy kettőse: a *Párizs lángjai* (Vajnonen–Aszfajev) népszerű duettje követte. Kár, hogy a VII. évfolyamos Ecseki Ágota és Banka Viktor sem illettek össze igazán. Míg a Pierre-t alakító végzős fiú (figyelem: lelke van!) remek technikával táncolt, óriásiakat ugrott, hatokat forgott, addig a kislány – igyekezete ellenére – Jeanne feladatkörét még nem tudta kiforrottan, partneréhez méltón interpretálni. A pas de deux mégis pozitív hatást keltett, ám ezt elsősorban Banka Viktornak köszönhetjük.

Az impozáns *Grand pas classique* már csak apróbb hibákat termett. Gsovsky–Auber remekbe szabott pas de deux-je a világ klasszikus balettet kedvelő felén jól ismert, kedvelt koncertszám. Pregnánságáról, vibráló virtuozitásáról és eleganciájáról híres. Ebből számunkra is kielégítő ízelítőt kaptunk a dekoratív, bájos és muzikális Ledán Eszter és a csinos Tabbouch Ali Viktor kettősében. Bár nem bánnánk, ha a fiú, aki variációja alapján jó ugrónak és jó forgónak számít, partnerként is biztosabb kezű s határozottabb lenne.

A II. rész záróakkordjával nem véletlenül választotta a vizsgabizottság Petipa–Drigo: *A kalóz* című balettjének közismert pas de deux-jét (amely, tudjuk, a darabban eredetileg egy pas de trois, de koncertszámként leggyakrabban kettősként jelenik meg.) Ezzel a számmal a vizsga legkiemelkedőbb párosa: a végzős (lausanne-i döntős) Szabó Richárd és a még csak VIII. évfolyamos, de máris a 2008-as lausanne-i Nemzetközi Táncverseny

legjobb női díját elhozó Felméry Lili kápráztatott el mindnyájunkat. Megéreztetve, milyen élményt is nyújthat a klasszikus balett, ha világszínvonalon interpretálják. Felméry Lili könnyedsége, csodálatos stílusérzéke, a mozdulataiból s egész lényéből áradó harmónia ezúttal a levegőben szinte szálló Szabó Richárd technikájával és sármos egyéniségével találkozott. Kettőjük *Kalóz*-pas de deux-je a legjelesebb sztárgálákon is megállná a helyét! Ezúton is gratulálók mindkettőjüknek!

*

De a legőszintébb elismeréssel kell szólnom a III. részről: Fodor Zoltán hibátlan, változatos és izgalmas kompozíciójáról is, amelyet ősbemutatóként, egyenesen a 16 végzős növendéknek koreografált néger spirituálékra és gospel-egyvelegre. Az *Out of Balance* című, többleteles modern balett igazi, méltó finálé lett, amelyben eltűntek a különbségek: a végzősök itt egységes csapattá olvadtak össze. Közülük olykor előtűnt egy-egy szólista, egy-egy „vezérszólam”, de csak azért, hogy hamarosan ismét mindannyian beleolvadjanak a közösség melódiájába. A modern balett és a dzsessz sodrásában élhették át önfeledten és boldogan az áradó ifjúság végtelen gyönyörűségét.

Zárszóként hadd említsem meg a Magyar Állami Operaház Zenekarának értékes (de nem hibamentes) kíséretét (az első két részben) – Csányi Valéria vezényletével; továbbá Gombár Judit izléses és divatos jelmezeit – a II. és III. részben. A sok dicséret mellett pedig engedtessek meg egy kis dohogás is: a műsorfüzetben azt a „t” betűt, ami – tévesen – a zeneszerző Auber (ejtsd: obé) nevének végére került, oda lehetne tenni Rotbart nevének végére, ahonnan viszont lemaradt.(!)

2009, balett

Az évfolyam tagjai: Krupp Anna, Matuza Adrienn, Rotter Bianka, Kelsey Ilona Scanlon (USA), Szabó Vivien, Szabó Zsuzsanna, Yabu Kanae (Japán), Varga Kinga; Bolla Dániel, Csizmadia Tamás, Farkas Levente, Henrik Lamark (Norvégia), Szentes Máté. Évfolyamvezetők: Szőnyi Nóra, Szakály György.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁶⁰

Szőnyi Nóra és Szakály György leány- és fiúévfolyama, azaz 8 lány és 5 fiú július elsején adott számot az Operaház közönségének arról, hogy a Magyar Táncművészeti Főiskola balett-tagozatán milyen táncművész vált belőlük egy sok lemondással és áldozatokkal járó, mégis csodálatos korszak: a 9 éven át tartó tanulmányok során.

Sajnos, már a koncertkritika elején le kell szögezni, hogy az idej program összeállítása több szempontból sem vált a növendékek előnyére. Nem tükrözte a vizsgakoncerteken általában megszokott értékeket: sem a kilenc tanulóév kemény munkájának minél látványosabb tálalását; sem a végzősök felkészültségének minél teljesebb bemutatását;

⁴⁶⁰ Megjelent: Kaán Zsuzsa: Balettvizsga 2009. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzős balettnövendékeinek koncertvizsgája a Magyar Állami Operaházban = Táncművészet, XL. évf. 2009. 3. szám, 16–19. o.

végül nem sugározta át a rivaldán az évfolyam, mint „mikrotársulat” közös, fiatalos lendületét s a tánc megzabolázhatatlan örömet.

Mindezt akkor is fenntartom, ha az I. részként választott *Chopiniana* – ezúttal Gábor Zsuzsa tanársegéd igényes betanításával – maradéktalanul elnyerte a nézők tetszését. A *Chopiniana*, ez a már-már csak zenei cselekményű lírai balettszvit a 19. századi romantikus balettek fehér képeit mentette át a 20. század elejére, mégpedig „forradalmi” újszerűséggel: tündérek és driádok helyett „csak” egy szál költővel a színpad közepén. Ez a balett az orosz koreográfus-zseni, Mihail Fokin személyében a 20. század tisztelgése a Taglioni-féle balettromantika előtt. Fokin újromantikus gyöngyszeme Chopin-muzsikákra készült, és végleges változatában az 1909-es párizsi bemutatón igencsak modernnek számított. Az egyrészes, soktétéles művet a növendékek – és a végzősökon kívül még az V–VIII. évfolyamosok is – ihletetten és színpadkézen interpretálták.

A végzősök közül az eredetileg Nizinszkij által megformált egyetlen férfiszerepet: a Költő alakját megelevenítő Szentés Máté csinos és rokonszenves. Nemcsak koncentrálni, de forogni, emelni és előadni is tud. Rotter Bianka született balerina! Nemcsak mert finom és légies, hanem mert muzikalitása és stílusérzéke meghatóan tiszta harmóniát visz minden mozdulatába. (Olykor a túlságosan lassú zenével is bravúrosan megküzdött.) Kettősüket, a balett híres pas de deux-jét is szinte hibátlanul abszolvták. Matuza Adrienn (aki gyakran az ifjú Szőnyi Nórát juttatta eszembe) még az idillikus mazurkában is meg tudta mutatni drámai vénáját. Karakteres egyénisége és technikája majd akár a modern balettfeladatokra is képessé teszi. Élménydús perceket szerzett a pregnáns Krupp Anna is. Csupa tűz, eleven mozdulatain is felragyogott a tehetség. Ízléssel táncolt a Két szilfid (Szabó Zsuzsanna és a VIII. évfolyamos Hangya Rita) is, akárcsak a balettkar: a végzősök közül az ígértes Varga Kinga és az amerikai Kelsey Ilona Scanlon és a többi évfolyam jól felkészített növendékei.

Az I. rész hangulata után gazdag, frappáns II. részt vártam. Ehelyett mindössze 4 számot kaptam, tehát a korábbi koncerteken megszokott 6-8 számhoz képest igen keveset. De hamarosan megérttem: az első részlet – „a la Bournonville” – oly soká tartott, hogy feltehetőleg ezért nem maradt idő másra. Mégsem hiszem, hogy ne lehetett volna végzős párok vagy szólisták számára ennél megfelelőbbet és praktikusabbat találni, akár csak a hazai balettszínpad készletéből! Persze magát a részletet – Saint-Léon–Pugni: *La Vivandière* (A markotányosnő) című 1844-ben (!) készült balettjéből – örömmel üdvözöltem (a cím a műsorfüzetben hibásan szerepel). Nemcsak azért, mert maga a darab Magyarországon játszódik (bár azt hiszem, ezt a nézők közül senki sem tudta), hanem mert ritkaságszámba menő csemege. Másfél évszázad távlatából remek klasszikus rutinyakorlat; a növendékek korrekt módon elő is adták az egészet. Mégis a végzős termi vizsgára, mintsem a színpadi koncertre szántam volna inkább, hisz a tradíciót ott már képviselte a *Chopiniana*. Ennyivel meg kellett volna elégedni. Vagy ha mégsem, akkor ismertebb koncertszámot kellett volna betanítani, hogy a növendékek a művészi pályán – valahol, talán – valóban hasznát vehessék. Mindenesetre a *Chopiniana* poézisét elfújta, stílustréningnek hosszú volt; miatta a II. rész nehezen indult. A folytatás azonban ismét nem volt szerencsés. Mert Venekéi Marianna „kortárs” *Pas de cinque*-je – a kíséretül szolgáló

Schubert-zenét gondolkázó Márkos Albert közreműködésével – újra csak hiányérzetet keltett. A humorosnak szánt jövészek-menések erőltetettnek tündek. S bár ez „a hajánál fogva előrangotott játékoság” biztosan tetszett az előadóknak (Matuza Adrienn, Henrik Lamark, Farkas Levente), mivel számukra egyetlen pillanata sem volt szokványos, a szám művészileg újat s valódi koreográfiai értéket nem hozott.

Felüdülés volt ezek után az a két kettős, ami a II. részből még hátra maradt. (A közönség vastapsai is ezt jelezték.) Végre a vizsgakoncert s a főiskola színvonalához, sőt az Operaház miliójéhez is méltó produkciók következtek. Előbb Lukács András – Philip Glass: *Örvény* című bravúrszáma, ami a jelenkori magyar kortárs balett egyik remekműve! Varga Kinga és Csizmadia Tamás – a zenével és egymással tökéletes összhangban – a legmagasabb művészi mércével mérve is tökéletesen megteremtették a táncoktós érzékeny egyensúlyát! Nyilván a betanítóknak: a produkciót eredetileg előadó Bacskai Ildikónak és Bajári Leventének is komoly része volt abban, hogy a fiatalok oly pontosan ráéreztek az imponálóan nehéz mozgásanyag szuggesztivitására és a benne rejlő kifejezőerőre. Végül a *Csipkerózsika* című Petipa-balett Esküvői pas de deux-jében örömmel láttuk viszont Rotter Biankát és Szentés Mátét, akik ezúttal is jeleskedtek. A szorgalom, a jó partneri munka és a klasszikus stílusérzék e pompás kettősben is meghozta számukra a sikert.

A koncertet a III. rész ismét egyrészes kompozíciója zárta. A nemzetközi rangú Vámos György sikerdarabja: a *Carmina Burana*, amelyhez hálás és népszerű zenemű adja az atmoszférát: Carl Orff oratóriuma. A darabot Vámos 1985-ben koreografálta, azóta pedig szenzációs nemzetközi karriert futott be. Még 2009 júliusában is hatalmas sikert aratott a Spliti Fesztiválon, augusztusban pedig a Veronai Arénában!

Emlékszem, a Dortmundi Operabalett budapesti vendégjátékán a berlini Steffi Scherzer alakította a női főszerepet, a Béjart-féle *Sacre* nőalakjához hasonlítható törekénységgel. De Bázélben és a Deutsche Oper am Rein együttesében sem kisebb sztár, mint Popova Aleszja táncolta ugyanezt, és szintúgy káprázatos érzékenységgel tolmácsolta ezt az összetett nőalakot: a saját nőiességére, a férfira és a szerelem élményére rácsodálkozó ifjú lányt és testének minden rebbenését. Talán ennyi is elég ahhoz, hogy jelezem: itt minden feladat technikailag erős, művészileg pedig igényes. Ezért jól képzett és képlékeny testű modern táncosokat kíván, mégpedig – a szólistával együtt – hetvenet! Vámos *Carmináját* ugyanis világszerte 70 táncossal, 100 zenésszel és 200 tagú kórossal szokták előadni. Nem véletlenül tartják a modern balettrepertoár egyik leggigantikusabb produkciójának!

Nos, ezt kellett (volna) a végzős hallgatóknak a vizsgán megvalósítaniuk, de magukra hagyva: zenei felvételre, zenekar és kórus nélkül! Ne csodáljuk, ha nem sikerült!

Az évek során bevált, többnyire 15-20 percnyi III. rész helyett ezúttal 1 óra 15 percnyi (!) műsoridejű darabot tanultak be a hallgatók. A létszám miatt pedig a produkció nem is egyértelműen a végzősök vizsgadarabja lett, hanem további három felsőbb évfolyamé (a VI-tól a VIII-ig.). Csakhogy minden igyekezetük ellenére sem a zene belső intenzitását, sem erotikus izzását nem győzték megragadni és megmutatni azzal a modern felkészültséggel, ami jelenleg a birtokukban (értsd: az izmaikban, a mozgáskul-

túrájukban) van. A kapott feladat tehát meghaladta képzettségüket, de fizikai erejüket, testi-lelki érettségüket is.

Ráadásul ehhez a szexuális töltésű szertartáshoz kidolgozott férfitestek illettek volna! A kontrapunktikus, döntött, olykor groteszk mozdulatok, ugrások sora a félmeztelen fiúnövendékek vézna kamasztestén nem érvényesült eléggé. Az éretlen „férficsapat” és a mind színészilag, mind a modern technikát illetően erőtlen leányok sorfala mintha kis kombinációkat oldott volna meg a modern tánc különféle irányzataiból (egy kis Limónt, egy kis Taylort, egy kis Tetley-t stb.) ahelyett, hogy egy sajátos Vámos-féle nyelvezet képződött volna. (Mint Vámos saját együtteseiben és az öt vendégül látó együtteseknél szokott.) A női főszerepet a sokoldalúnak megismert Krupp Annára osztották. Lehet, hogy technikai megfontolásból. De ami a szerepformálást illeti, még lett volna dolga, csakhogy ez a betanításból, úgy tűnik, kimaradt. Summa summarum: a *Carmina Burana* nem adott az ideai végzősöknek szakmailag kellőképp előnyös bemutatkozási lehetőséget. Azt hiszem, nem ezt kellett volna Vámostól választani, neki pedig nem lett volna szabad ezt a darabot odaadni! Mert kiderült: túl nagy volt a falat! Így a színpadon csak egy vázlatot láttunk belőle az igazi helyett. Remélem, a pedagógusi vezérkar a növendékek érdekében a jövőben elkerüli a hasonló választásokat.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁶¹

A Magyar Táncművészeti Főiskola idei vizsgakoncertje döntően két stílus jegyében került színre. A Szőnyi Nóra és Szakály György vezetésével végző évfolyam kvalitásait elsősorban romantikus/neoromantikus, illetve modern darabokban, műrészletekben ismerhette meg a közönség. Az első felvonásban Rotter Bianka, Krupp Anna, Matuza Adrienn, Szabó Zsuzsanna, Hangya Rita és Szentés Máté főszereplésével bemutatott *Chopiniana* kiválasztása nézői szempontból szerencsés, hiszen nálunk egyébként nem játszik, stílusát pedig a *Giselle*-en szocializálódott hazai közönség hamar jólesően ismerősnek érzi. A mű legmagasabb szinten megkoreografált, szofisztikált stílusgyakorlat, hatása varázslatos. A néző örömmel mereng el a lágy ívű karok, a finom spiccmunka, a szép arabeszkék és csoportmozgások látványán. Az azonban kérdés, hogy éppen ez okból, és rövidege folytán vajon tényleg alkalmas-e ez a darab önálló felvonásként egy évfolyam technikai felkészültségének, a kiemelkedőbb tehetségek átlagon felüli adottságainak bemutatására.

A második felvonásban elsőként a Pugini – Saint-Léon – Vinogradov *Pas de six* került színre, *A markotányosnő* című darabból Krupp Anna, Bolla Dániel, Szabó Zsuzsanna, Kelsey Ilona Scanlon, Saeunn Yr Marinósdottir és Hangya Rita (VIII. évf.) előadásában. A mű eredetije (*A markotányosnő és a postalegény*) igazi romantikus balettkötés, hazánkban először 1846 októberében a Nemzeti Színházban mutatták be Fanny Cerrito vendég-főszereplésével, Arthur St. Léon személyes betanításában. A koreográfia az eredetihez képest azóta természetesen változtatásokon ment keresztül, mégis balett-történeti

érdekes és ritkaság, hogy láthattuk legalább egy részletét. A *Pas de six* a könnyed, lendületes, mégis fegyelmezetten összecsiszolt előadásmódnak köszönhetően jól indította a felvonást, hosszúsága azonban kétségtelenül behatárolta a II. részbe még beleférő darabok számát. Stíluskontrasztként ezután Schubert–Márkos–Venekei *Pas de cinque* című modern koreográfiája következett. A látványos és változatos elemekben gazdag, ötletesen meglepő, sőt humoros koreográfia jó választásnak bizonyult. Matuza Adrienn, Henrik Lamark és Farkas Levente kitűnő előadásában, Márkos Albert közreműködésével a koncert egyik legerősebb és legemlékezetesebb száma volt. Hasonlóan nagy sikert aratott a Glass–Lukács *Örvény* című modern darab. Ezt az érettebb, testüket maximálisan uraló előadókat is próbára tevő, különleges koncentrátságot és ráhangoltságot kívánó kettőst Varga Kinga és Csizmadia Tamás abszolvták dicsérrel. A második rész utolsó számát, a Csajkovszkij–Petipa *Csipkerózsika* nagy-kettős-részletet Rotter Bianka és Szentés Máté adta elő közönségsikert aratva.

Megszokhattuk, hogy a vizsgakoncertek harmadik, zárófelvonását valamely rövidebb, könnyed, humoros, de mindenképpen lendületes, magával ragadó táncdarab tölti ki. Idén egy szokatlanul hosszú (több mint egyórás), technikailag és különösen művészilag rendkívül nehéz darab, Vámos *Carmina Burana* című műve zárta a koncertet. A Carl Orff *Tavaszi, Ivás, Szerelm* és a *Szerencse* témái köré épülő zeneművére készült, sokrétű koreográfia előadása nagyszámú, felnőtt, érett táncművészt kíván. A formanyelv elviekben megfelelő erősséggel reflektál a fajsúlyos zenei anyagra, mindez azonban most a gyakorlatban nem jött át. A végzősöknek a láthatóan hatalmas lelkesedés és erőfeszítés ellenére sem sikerült azt az elementáris hatást megteremteni, amit ez a darab egyébként kiválthatna. A műnek egyedül azon részei fogtak meg, ahol a fiatalság, könnyedség, báj ábrázolása, megtáncolása volt soron – a fiatal táncosoknak ugyanis mindez sajátja. Ahol azonban drámai szituációk, sejtelmes vagy vívódó líraiság ábrázolására, vagy technikailag kirobbanó dinamizmusra lett volna szükség, nem láttunk egyebet mozgássoroknál. A gondos betanítás és a befektetett hatalmas munka ellenére ez a feladat túl nagyra bizonyult, valószínűleg egy a látottnál jóval tehetségesebb évfolyam lehetőségeit is meghaladta volna – technikai okokból és kellő művészi tapasztalat híján.

Az idei koncertet nehéz egyértelműen értékelni. Egy vizsga műsorának összeállítása kétségkívül nagy felelősséggel járó és sok fejtörést okozó feladat. A balettmestereknek és a betanítóknak is a rendelkezésre álló „hozott anyagból” kell dolgozniuk, muszáj az adott évfolyam képességeihez alkalmazkodni és abból a maximumot kihozni. A programot áttekintve annyi azért felmerült bennem, hogy a korábbi évek gyakorlatától eltérően, valamint figyelembe véve azt a tény, hogy elvileg a „klasszikus balettművész” szak vizsgáját láttuk, vajon miért csupán egy „igazi klasszikus” szám szerepelt a koncerten. Az évfolyam tagjainak adottságai, az egyéb stílusú műsorszámokhoz való ragaszkodás vagy más okok miatt láttunk rövid tütüt csupán Rotter Biankán?

⁴⁶¹ Megjelent: Pónyai Györgyi: Vizsgakoncert 2009. július 1., Operaház = Zene–Zene–Tánc, (16. évf.) 2009. 3. szám, 8. o.

2010, balett

Az évfolyam tagjai: Isabella Badini Confalonieri (Olaszország), Ecseki Ágota, Felméry Lili, Hangya Rita, Katricskó Patrícia, Marina Kourti (Görögország), Saeunn Yr Marinósdottir (Izland), Nagy Diána, Adriana Reynaud (Csehország/Mexikó), Rostás Paula, Szabó Zsófia, Tasnádi Lili; Csujá Gergely, Dobashi Tom (Japán), Iváncsa Soma, Jellinek György, Majoros Balázs, Sik Milán. Évfolyamvezetők: Jenese Andrea, Solymosi Tamás.

Kaán Zsuzsa kritikája⁴⁶²

Megnyugtatóan magas színvonal, jó műsorszerkesztés, „testre szabott” koncertprogram nyújtott kellemes és kiegyensúlyozott élményt mindazoknak, akik a június 30-i vizsgakoncerten kíváncsiak voltak a Magyar Táncművészeti Főiskola 2010. évi végzős balett tagozatára. A két évfolyamvezető balettmester: Jenese Andrea és Solymosi Tamás növendékei – a jövő balettművészei – között – a biztos tudású, megbízható tánckari tagtól az abszolút szólistáig –, e gyönyörű pálya előadóművészi skálájának minden válfaját megtalálhattuk az Operaház színpadán.

Mondom: remek volt a műsorszerkesztés. És nem azért, mert a megfelelő hármas tagolást évtizedek óta megszoktuk. (Vigyázat! Nem három „felvonásról” van szó, mint ahogyan a műsorfüzetben olvasható, hanem szigorúan három részről!) Hanem mert valóban ez a legmegfelelőbb arra, hogy a 9 évnyi képzés, a felkészülés és a megszerzett tudás eredményei a legszemléletesebben mutakozhassanak meg. Ezért az idén is azt vártuk, hogy az est három részében majd szerepeljen egy akadémikus-klasszikus alapmű vagy annak egy jellegzetes részlete, továbbá legyenek megfelelő koncertszámok a klasszikus vagy modern balett nemzetközi repertoárjából és egy olyan kompozíció is, amelyből a végzősök színpadképessége, sőt a korszerű, friss művek interpretálása iránti művészi empátiája is lemérhető. Ezen a vizgán tehát azért volt jó a műsorszerkesztés, mert a *Rajmonda*-szvit (I. rész), a koncertszám-sorozat (II. rész) s végül az egyrészes North-koreográfia (III. rész) pontosan az alapképzés minőségét (I. rész) és a növendékek szólistikus képességeit tárta elénk (II. rész), végül az évfolyam mint „mikrotársulat” egészének színpadi bemutatkozását is biztosította (III. rész).

Sorra véve a legemlékezetesebb és legértékesebb pillanatokot, a *Rajmonda*-szvit (Petipa–Glazunov) esetében – a két évfolyamvezető balettmester összeállítását – a végzősök (és nyilván alacsonyabb évfolyamos növendékek) adták elő – mindnyájan igényesen, csiszoltan, kellő stílusérzékkel. A tánckép egészéből sugárzott a hozzáértés (még egy-két elfogódott külföldi növendék apróbb bakijai ellenére is): Sebestény Katalin és Dózsa Imre a szólistákkal, Detvay Zsuzsanna a „balettkar” csiszolásában értékes pedagógiai és művészi munkát végzett.

A főszerepeket táncolóik közül felfigyeltünk az elegáns-harmonikus Tasnádi Lili – Iváncsa Soma párosra, az Abderrahmant máris érett művészként alakító Csujá Gergely-

re. Ami pedig a címszerepet: Rajmondát táncoló növendéket illeti: nos, a tánckritikus számára is különleges öröm, ha felfedezettje beváltja a hozzá fűzött reményeket. Ezúttal – szerénytelenül – magamra és a balerinának született Felméry Lilire gondolok, aki a vizgán látott *Rajmonda*-variációval és pas de deux-vel a világ bármelyik balettszínpadán megállta volna a helyét. A vezető szólisták tehetségével és képességeivel megáldott végzős növendék, aki 2009-ben már Seregi László Júliájaként debütált az operaház színpadán, szerencsére annyira szorgalmas, és akkora adag szakmai alázattal is rendelkezik, ami remélhetőleg elegendő tartalék lehet számára ahhoz, hogy várhatóan fényes karrierjén végigkísérje. Teljesítményéhez mindenképp hozzájárult az őt kitűnően partneroló, ígéretes, szólista-várományos évfolyamtárs: Jellinek György.

Ne feledkezzünk meg Gombár Judit elegáns-dús jelmezeiről, valamint az impozáns színpadképről, amely nemcsak ízlésesen keretezte a növendékek professzionális teljesítményét, megkoronázva az Apoteózis nagy fináléjával, de a felnőtt előadás látszatához is hozzájárult. Ugyancsak dicséret illeti az Operaház zenekarát – Csányi Valéria szuggesztív, a diákokra külön is odafigyelő vezényletével.

A II. rész táncszámai között Solymosi Tamás féktelen tempójú *Tarantella*-pas de deux-jében (Gottschalk zenéjére) Nagy Diána ismét megcsillogtatta balett-technikai biztonságát és muzikalitását (akárcsak a *Rajmonda* egyik női variációjában). Partnere, Tom Dobashi ugrás- és forgáskészségével aratott sikert. Ecseki Ágota színpadkép modern táncosnőként mutatkozott be – a horvátországi vendég, Ludwig Jerkander oldalán – a *The Soul* című, Patric Delcroix-kompozíció kissé hosszadalmas részletében. A monoton, bár érdekes mozdulatfűzésektől sem mentes kettőst (zene: Max Richter) Lukács András jól ismert, hangulatos *Elégia*-ja követte. A klasszikusan örökzöld Delibes-muzsika a három végzős lány (Adriana Reynaud, Tasnádi Lili, Szabó Zsófia) minden porcikáján, táncuk Graham-hatású nyelvezetén és átszellemült előadásmódján maradéktalanul átsugárzott. Szintén élvezetes produkcióval gazdagította a műsort Katricskó Patrícia és Csujá Gergely. Wayne Eagling – Wagner: *Duet* című híres kettősének gazdag érzelmi skálája – Aradi Mária (a Holland Nemzeti Balett hajdani sztárja) betanításában – bensőségesen érvényesült. Szintén Aradi gondozta – Dózsa Imrével közösen – George Balanchine neoklasszikus remekművét: a *Csajkovszkij-pas de deux*-t. Felméry Lili és Jellinek György bravúros, cizellált előadásában a vizsga egyik szenzációja lett! Méltón és stílusosan zárta a II. részt a klasszikus koncertszámok legbravúrosabbika: a *Don Quijote*-pas de deux. Mert ahogyan Hangya Rita (csillogón, attraktívan, dupla rond de jambe-okkal) és az Operaházból kikért Medvecz József (remekül partnerolva, s hozzá virtuózan és elegánsan) előadta, az a legszigorúbb elvárásoknak is megfelelt. A kettőst színező *Entrée* „leányainak” (Marina Kourti, Adriana Reynaud, Szabó Zsófia, Tasnádi Lili), majd a női variációt táncoló Isabella Badininek is sikerült fokoznia a Petipa-kettős művészi hatását.

Az idei vizsga III. részében az idén is Robert North, a főiskola balettnövendékeinek végzős koncertjein oly gyakori, kedvelt koreográfus-vendég jeleskedett. *Boom-Boom* című, sodró lendületű, mai fiataloknak szánt kompozícióját – a modern tánc és a dzsessz különféle irányzatain át a burleszkig – lehengerlő dinamikával, a nézők lelkében is mosolyt fakasztó élvezettel táncolta el a teljes végzős évfolyam. Élükön a maximális

⁴⁶² Megjelent: Kaán Zsuzsa: Vizsgakoncert – 2010. A Magyar Táncművészeti Főiskola végzős balettnövendékeinek előadása a Magyar Állami Operaházban = Táncművészet, XLI. évf. 2010. 2. szám, 16–17. o.

erőbedobással, elemében táncoló Sík Milánnal – és a betanítók: Rossella Capriolo és Gábor Zsuzsa odaadó munkájának is köszönhetően – bebizonyosodott, hogy a Magyar Táncművészeti Főiskolának megint sikerült felnevelnie, és 2010-ben szárnyra bocsátania csaknem húsz, ifjú balettművészt.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁶³

Egyenletes színvonalú, jó hangulatú gálakoncerten mutatkozott be az Operaházban a Magyar Táncművészeti Főiskola Jeneses Andrea és Solymosi Tamás vezette végzős évfolyama. Az első részben a műsort nyitó *Rajmonda*-szvit volt hivatott a növendékek akadémikus felkészültségét és karakterábrázoló készségét bemutatni. A *Rajmonda* az egyik leghaloványabb cselekménnyel ellátott klasszikus mű, magam régóta nehezen szabadulok attól a gondolattól, hogy monstre méreteivel, rengeteg szereplőjével már keletkezése idején is egyfajta „háttérbalettnek” szánták. Szólókban, pas de deux-kben és karakterszámokban viszont bővelkedik, vizsga céljára tehát tökéletesen alkalmas és egyfelvonásnyi „kivonat” bőven elég is belőle. A karakterformálást tekintve a Magyar tánc színpadán Tasnádi Lili és Ivánca Soma, Abderrahman táncában Csujá Gergely, Szabó Zsófia, Adriana Reynaud és Isabella Badini jeleskedett. A klasszikus női variációkban szólóban Saeunn Marinósdottir, Rostás Paula, Marina Kourti, a karban Hangya Rita és Katricskó Patrícia, a pas de quatre-ban pedig a végzősök közül Tom Dobashi kapott bemutatkozási lehetőséget. A pas d'action szólóit Felméry Lili és Jellinek György táncolta megérdemelten nagy közönségsikert aratva, mellettük a végzős lányok közül Hangya Ritát, Katricskó Patríciát, Marina Kourtit, Saeunn Marinósdottirt, Rostás Paulát, a fiúk közül Tom Dobashit láthattuk.

E színes kavalkád után a második felvonásban a koncertszámok sorát a Gottschalk-zenére Solymosi Tamás által koreografált *Tarantella* nyitotta. A látványos és nehéz lépésanyagú szám előadói közül Tom Dobashi puha, szinte súlytalanság érzetét keltő ugrásaival, fiúknál szokatlan könnyedségével, légiességével tűnt fel. A Richter-zenére készült Delcroix-darab – *The Soul* – részlete Ecseki Ágota és Ludwig Jerkander (Horvát Nemzeti Balett) előadásában került színpadra. Lefojtott, depresszív hangulat, technicista érzelmentesség kavargott a színpadon modern táncnyelven megfogalmazva. Számomra rejtély, hogy Ecseki Ágota, aki fiatal növendék korában sikeresen szerepelt klasszikus versenyeken és sok kedvező jóslatot hallhattunk róla, vajon most miért ezzel, a többitől feltűnően elütő és távolról sem elementáris modern számmal vizsgázott. A *The Soul* lehet, hogy technikailag nehéz, de valójában sem a mozdulatvilága, sem a hangulata, sem a mondanivalója nem avatja vizsgadarabbá, nem alkalmas arra, hogy előadója a lépésanyag korrekt letáncolásán kívül önmagából bármit is megmutathasson. Kár, mert Ecseki Ágotára – éppen az előbb említettek miatt – egyébként kíváncsi voltam (lettem volna).

⁴⁶³ Megjelent: Pónyai Györgyi: Vizsgakoncert 2010. Operaház 2010. június 30. = Zene-Zene-Tánc, (17. évf.) 2010. 3. szám, 7–9. o.

Lukács András *Elégiáját* idén Adriana Reynaud, Szabó Zsófia és Tasnádi Lili táncolta el, nagyon szépen és esztétikusan. Bár kedvelem ezt a számot, lassan kialakul bennem egy vízió a mindenkori vizsgakoncertet tervező megbeszélésekről, ahol felszáll egy sóhaj: „Kellene valami modern is...” – Legyen az *Elégia* – vágja rá valaki habozás nélkül, mintha semmilyen más lehetőség nem létezne. Ez a darab olyan sokszor szerepel a vizsgákon, hogy azt még a szintén népszerű *Kalóz* vagy *Don Quijote* pas de deux-k sem múlják felül. A nagy különbség azonban az, hogy utóbbiak kőkemény klasszikus számok, melyekkel a növendék tudását látványosan bizonyítva tud levizsgázni. Az *Elégiában* azonban se tűt, se spicc; a muzikalitás és harmónia operaházi gálán kevés – klasszikus balettművész legalább a vizsgakoncertjén álljon spiccre! Emellett nem illene elvenni a modern szakirány kenyerét: a darab igazán nekik való, lehet, hogy még többet is kihoznának belőle. Az *Elégiával* az is gond, hogy mivel három teljesen egyforma jelmezbe bújtatott, egyenre sminkelt és frizurázott táncosnőt látunk, az egyéniség varázsa eltűnik, és előadói az arcatalanság homályába burkolóznak, ami vizsgakoncerten nem lehet cél.

A *Giselle* „kis pas de deux-je” (mely csak nevében „kis”) a létező legnehezebb klasszikus számok egyike, technikai ínycsalat. Eltáncolása többéves színpadi rutinnal bíró balettművészek számára is komoly feladat. Ennek tükrében Sík Milán lelkes, határozott kiállása, igyekvő partnerolása és a repülő fűrgé Jenna Jalonen (VIII. évf.) teljesítménye mindenképpen dicséretes és elismerésre méltó. Teljesen más, melankolikus-romantikus érzeteket keltett a Wagner – Wayne Eagling *Duet* Katricskó Patrícia és Csujá Gergely előadásában. A látottak alapján úgy tűnik, mindkettőjüknek erős a „modern vénája”, a nagy közönségsikert hangulatteremtő képességük és az egymásra hangolódott előadásmód is indokolhatta.

A bravúrszámnak tekintett Moszkovszkij–Vajnonen *Keringőt* csak annak szabad adni, aki „harapja” a klasszikát, bírja végig lendülettel, erővel és halálbiztosan uralja a koreográfiát és a partnert is. Szó szerint halálbiztosan, mert ebben a számban a balerina bizony többször ugrik a semmibe, és kevésen múlik, hogy a partner karjában vagy a zenekari árokban köt ki. Ivánca Soma és Purszky Lilla (VIII. évf.) mindvégig bátor helytállással és magával ragadó lelkesedéssel abszolválta a feladatot.

A Csajkovszkij–Balanchine *pas de deux*-t Felméry Lili és Jellinek György táncolta. E kettős rendkívül nehéz, előadónak a jelentős fizikai teljesítményen túl a kellem és báj, a harmónia és kecs érzetét is kell keltenie. A kiszerepezés talán itt volt a legsikerültebb: ez a szám kiemelte a fiatal táncosok (és különösen Felméry Lili) klasszikus vonalait, szerencsés adottságait, mindkettőjük számára teljesíthető, a közönség számára pedig kifejezetten élvezetes volt. A második rész utolsó számaként a *Don Quijote* pas de deux a végzős Hangya Rita és a (beugró) MNB-tag,⁴⁶⁴ Medvecz József előadásában került színre. A női variációt Isabella Badini táncolta. A kettősben Hangya Rita immár előjött a karból, így végre megtudtuk, hogy jó a forgástechnikája, kellemes partner és van benne játékoság: örültem, hogy itt és most ez is kiderült.

⁴⁶⁴ Magyar Nemzeti Balett.

A szünet után Robert North *Boom, Boom* című koreográfiája zárta a gálát. Magáról a darabról csak annyit, hogy a zenik sem csak remekműveket alkotnak, de ennél sokkal fontosabb volt az, hogy az évfolyam tagjai milyen felszabadultan bohóckodtak, ugrottak-pörögtek, milyen otthonosan mozogtak ebben a koreográfiában.

A koncert műsorát áttekintve, összességében elmondható, hogy az évfolyamvezető balettmesterek nem tették alacsonyra a mércét. Mint az sokak számára ismert, a végzős osztály ez idáig legsikeresebb tagja Felméry Lili, aki lausanne-i versenygyőztesként⁴⁶⁵ és egy operaházi Júliával a háta mögött üstököszerű pályakezdést mondhat magáénak. Mégis (és ez érdeme a műsort összeállítóknak és magának a fiatal táncosnőnek is) ez a vizsgakoncert nemcsak órála szólt. Mindenki megkapta a lehetőséget, amivel azután a maga felkészültsége, adottságai szerint élhetett, ha tudott.

Kutszegi Csaba kritikája⁴⁶⁶

Van, akinek a Táncművészeti Főiskola balett szakos végzős hallgatóinak vizsgaelőadása: tiszavirágzás. Az ilyen balettkérészek életükben talán egyszer tapasztalják meg, milyen érzés jelentős szólót táncolni operaház színpadán. De az idén végzetek többsége nem efemer jelenség (az alsóbb évfolyamokba járó olvasók kedvéért lefordítom: az efemer tiszavirág életűt, röpkét, átmenetit jelent), hanem szép táncos pályafutás előtt áll. Jó kezekből kerültek ki: mestereiktől, Jeneses Andreától és Solymosi Tamástól a bulldog kitartás és az aprólékos precizitásra törekvés mellett művészi atmoszférateremtést is tanulhattak, elleshettek.

Az első felvonásban, a *Rajmonda*-szvitben inkább az első két jó tulajdonság mozgósítására van szükség, külön dicséretes, ha egy fiatal művész ehhez még egyéni előadásmódot, beleélést is tud társítani. Ez utóbbi legjobban Abderrahman táncában Csuja Gergelynek sikerült. Ezeregyéjszakásra maszkírozott figuráját még a fiatal Omar Sharif is sárga irigységgel szemlélné, két igéző partnere, Szabó Zsófia és Adriana Reynaud ügyesen színezi a keleti pompát. A többi szereplő osztályrésze leginkább a technikára koncentráció marad, talán az erősen klasszicizált Magyar táncban villantja meg néhányszor a magyar virtust a két szólista, Tasnádi Lili és Iváncsa Soma. A tánctechnikára koncentráció általában tánc helyett tánctechnikára koncentrációt eredményez, e csapdából az első felvonásban a később ígéretes teljesítménnyel előrukkoló növendék művészek is csak részben tudnak kibújni: Hangya Rita és Katricskó Patrícia inkognitóban rejtőzködik a karban, Saeunn Marinósdottir, Rostás Paula és Marina Kourti szólóvariációikban elismerésre méltó, de hullámzó teljesítményt nyújtanak, Felméry Lilinek és Jellinek Györgynek is technikájuk sikeres próbálgatása mellett jórészt csak steril mosolyra futja. Persze-persze, ez azért egy

⁴⁶⁵ Felméry Lili a 2008. évi Lausanne-i Nemzetközi Balettversenyen legjobb női versenyzőként II. díjat nyert.

⁴⁶⁶ Megjelent: A vége nagy Boom, boom. Kutszegi Csaba kritikája – Kanyó Béla fotóival – a Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadásáról = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/37-a-vege-nagy-boom-boom> (megtekintés: 2016. december 14.)

vizsga! A darab meg – noch dazu – *Rajmonda*... Amely tánc történeti opus előtt ugyan van okunk tisztelettel leborulni, de az én első (legszebb) jókívánságom a frissen végzeteknek az, hogy pályájukon minél kevesebbszer kelljen *Rajmondában* fellépniük.

A második felvonás koncertszámai a Solymosi Tamás koreografálta *Tarantellával* kezdődnek. Tom Dobashinak és partnerének, a lesérült Nagy Diána helyett beugró Sári Rékának levegővételre is csak a szám előtt és végén van lehetősége, annyira gyors és túlkoreografált a kettős. Solymosi mester igazán adhatott volna növendékeinek némi lehetőséget az ellenpontozásra. Így csak annyi derült ki, hogy Tom Dobashi technikailag megalapozott, fürgé táncos.

Nagy kérdés, hogy adomány-e vagy leminősítés, ha egy végzős hallgató a vizsgakoncertjén csak modern stílusú szerepet kap. Ecseki Ágota mindenestre jól járt a *The Soul* részletével, mert a legjobb képességeit mutathatta meg benne (sikeresen meg is tette), ráadásul aggályosan nehéz tánctechnikai elemekre nem kellett koncentrálnia, így lelke beltartalma szabadabban áramolhatott. Hasonló okok miatt irigyelhető Adriana Reynaud, Szabó Zsófia és Tasnádi Lili: Lukács András *Elégiájában* táncolni nemcsak kiváló stúdium, hanem minden bizonnyal felemelő élmény is lehet. A koreográfia érzékenysége és muzikalitása nemzetközi viszonylatban is ritkaságszámba megy, a három hölgy harmonikus együtt mozgása – ennek megfelelően – igen érett, professzionális volt.

Sík Milán VIII. évfolyamos partnerével, Jenna Jalonennel *Giselle*-kis pas de deux-t táncolt. Ez a kettős (még kicsit lájtosra alakított változatában is) a balettirodalom egyik hálátlan gyilkosa: nincs benne látványos csinnadratta vagy izgalmas egzotikum, viszont alattomosan nehéz technikája miatt korszakos, nagy táncosok is rendszeresen elvéreznek benne. Éppen ezért Sík tisztes helytállása is elismerésre méltó.

Mivel elvetemült lélekturkász vagyok, nekem kiemelkedő élményt nyújtott Wayne Eagling Wagner-zenére készített *Duetje*. Végre makulátlan, sodró, testi-lelki áramlás, lendület. Katricskó Patrícia szinte berobbant a műsorba, Csuja Gergelyről pedig kiderült: nem kell álruhát öltenie, saját lényében igazi kortárs herceg.

Iváncsa Soma a VIII. évfolyamos Purszky Lillával nem tudta maradéktalanul megragadni a *Moszkovszkij-kerülő* lényegét: a lendületes könnyedség néha elillant a számból. Mentségükre legyen mondva: ez a kettős maga a pas de deux-mestervizsga. Iváncsa alapvetően jól teljesített, idővel meg fogja tanulni, hogyan kell súlyos küzdelem közben felhőtlen boldogságot színlelni.

Felméry Lili és Jellinek György főszáma Balanchine *Csajkovszkij-pas de deux*-je volt. Bár ez a kettős is klasszikus csúcstechnikát igényel mindkét szereplőjétől, de mindemellett a koreográfiának lelke is van: muzikális, szellemes, étellel teli. Felméry fel is szabadult benne: biztos technikája, szépen megrajzolt, attraktív pózai mellett kedves egyénisége is megmutatkozott. Jellinek megbízható, teherbíró, technikás táncos. Partnerénél kicsit „hátrébb húzódt” – ahogyan azt a balettban a szerepét helyesen értelmező férfi táncosnak oly gyakran meg is kell tennie. A kettős fizikai-technikai nehézségfokáról csak annyit, hogy a múltban nem egyszer volt szerencsém látni csúcson levő, Kossuth-díjas balettművészeket, amint e szám után kómában, függőnyt cibálva tapogatják a kulisszák mögé kivezető utat.

A második felvonás zárótétele egy *Don Quijote*-blokk volt, amelyben Isabella Badini is élt megérdemelt lehetőségével: eltáncolt egy technikás női variációt. A tétel fő eseménye persze a híres nagy pas de deux, amelyet Hangya Rita és a sérült Majoros Balázs helyett fellépő fiatal operaházi balettművész, Medvecz József adott elő. Ez a kettős is nehéz, de igen hálás. Hangya Ritának nagyon való: forgástechnikával és temperamentummal egyaránt győzi. Létrehozza nőies csáberő, technikás tánc és életöröm egyedi elegyét. Ez a *Don Quijote*-pas de deux lényege, hogy a háromból egyik sem hiányozhat. (Nem tudom elhallgatni: egy hete egy győri gálán láttam ugyanezt a számot a bécsi opera jegyzett szólistáitól. Technikailag megfelelőek voltak, mégis közben többször bealudtam.)

A harmadik felvonás a végzősök jutalomjátéka volt: Robert North *Boom, boom* című koreográfiáját adták elő. Csupa játék, móka, poénkodás – lubickolt is benne rendesen a társaság. A pályán a siker érdekében majd együtt kell hozni a három felvonásban néha külön-külön felmutatott erényeket: egyszerre kell törekedni iskolázott technikai fegyelmeire, átélte előadóművészetre és ha kell, önfeléd humorra.

A *Boom, boom*-ról egyébként el kell mondanom, hogy nem ezért a darabjáért tiszteljük szeretve Robert Northt. Sőt! Ez a koreográfia inkább csak egy halvány, jópofa, ám néha eléggé ellaposodó cucc. A végzős osztály mégis ragyogó előadást csinált belőle. Na, ez az a tulajdonság, amelyre a táncosnak egész pályáján igen nagy szüksége van: tudjon közepes végtermékből is csillogó aranyat csinálni.

2010, modern

Az évfolyam tagjai: Bányai Mirjam, Deáki Mercédesz, Dobrovics Réka, Frank Szabina, Hortobágyi Brigitta, Valencia James (Barbados), Rózsahegy Orsolya, Sárai Ráchel, Széki Zsófia, Vincze Anna; Májer Gábor, Matkovics Norbert. Évfolyamvezetők: Szigeti Oktávia (moderntánc), Oláh Csilla (balett).

Szoboszlai Annamária kritikája⁴⁶⁷

Idén végez a Magyar Táncművészeti Főiskolán az első olyan osztály, amely táncművész-képzésben vett részt, modern tánc szakirányon. Első hallásra talán nehéz megérteni, miért hír, hogy egy osztály modern tánc szakon szerez művészdiplomát. Ám ha arra gondolunk, hogy a főiskolán az ún. táncművészek eddig klasszikus balett és néptánc szakról kerültek ki (vagyis, ha szigorúan ragaszkodunk a szavakhoz, a balett és a néptánc volt az elfogadott, „a” művészet a táncban), s hogy modern táncot csak a pedagógusképzés keretein belül tanulhattak a növendékek, akkor ennek a végzős évfolyamnak a léte néhány évtizeddel megkésett, szükségszerűen változandó szélirányt prognosztizálhat.

⁴⁶⁷ Megjelent: Színes, szagos, hullámzóan lapos. Szoboszlai Annamária a Magyar Táncművészeti Főiskola modern szakirányú vizsgaestjéről = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/33-szines-szagos-hullamzoan-lapos> (megtekintés: 2016. december 14.)

A következő kérdés persze az, mit takar a „modern”, mit tanulnak a növendékek a modern szakirányon. Egyáltalán, mit tud becsempészni a tanszékvezető, Lőrinc Katalin, egy konzervatívnak mondható légkörbe. Az „alapszaktudás” esetükben is a klasszikus balett s annak testértelmezése. Erre épülnek – a mára ugyancsak klasszikusnak tekinthető – modern technikák, vagyis a Graham, a Limón, de tanulnak a diákok pilatest, improvizációt és kontakt-táncot is. Tehát: aki táncművész szeretne lenni, de nem kizárólag spicc-cipőben akarja leélni az életét, az most már választhatja akár az MTF-et is. A „modern tánc” mindezek mellett sem összekeverendő a „kortárs tánc” és annak ember- és táncszemléletével, melyet itthon felsőfokú oktatási intézményként a Budapesti Kortárs Tánc Főiskola képvisel. Míg egy hagyományainál fogva klasszikus struktúra (esetünkben a MTF-é) elsősorban a testet akarja kiművelni, alkalmassá tenni a balett, a különböző színpadi táncok technikailag magas szintű előadására, addig a „kortárs” az ember felől, lehetőségei, alkata, irányultsága felől közelít a cél, vagyis az autonóm művésszé nevelés felé (külön hangsúlyozva a testtudat magas szintre emelését). Az MTF tanszéki ismertetőben olvasható célja, hogy „olyan sokoldalúan képzett táncművészeket képezzen, akik a táncművészet értékeinek birtokában, magas fokú mesterségbeli tudásuk alapján alkalmasak a hazai és a nemzetközi táncéletben az előadóművészi tevékenységre.” A fentiek, és az idézett sorok értelmében kitűnik, hogy a modern szakirány egy fontos, de még mindig csak fél lépést jelent egy szellemileg szabadabb légkör felé. Hisz továbbra is olyan táncművészek „kineveléséről” van szó, akik elsősorban technikai jártasságot szereznek, amelynek birtokában híven követhetik egy koreográfus szabott utasításait, vagyis nem alkotó egyéniségekről, hanem nagyon ügyes, potenciális testekről beszélünk.

Az esten látott koreográfiákat a mesterek (Gaál Mariann, Gál Eszter, Szigeti Oktávia, Fodor Zoltán), illetve felkért koreográfusok (Raza Hammadi, Bajári Levente, Lukács András, Földi Béla, Bozsik Yvette, Jurónics Tamás) készítették/tanították be a végzősöknél. A rövidebb-hosszabb darabok tanúskodnak a három év munkájáról, a diákok tehetségéről, de a modern szakirányon szerzett tudás egyelőre nem mutatkozik a klasszikustól karakteresen különbözőnek, sőt egyes koreográfiák (Lukács András: *Connection*; Bajári Levente: *Back-up*) kifejezetten a magas szintű klasszikus ismeretekre apellálnak. Ennek eredményeként részleteiben látványos, egészében véve a közönséget szórakoztatni akaró estet láttunk két felvonásban, mely szemezget a klasszikusból, a modernből, egy cseppet a kortársból – komolyan, mókásan, dzsesszesen, show-san. Meg nődicskedve... És néha rettentő fárasztón... Egyrészt a szellemesnek szánt, de nem mindig épp úgy elcsúszó koreográfiák, másfelől a sok apró szösszenet közti hosszadalmas átállások jóvoltából (melyekért a színlap tanúsága szerint még csak nem is a ruhacsere volt a felelős). A mesterek, a műsorszerkezetet kialakítók részéről nyilván nem a művészi mélyszántás volt az est tétje, de talán többen is elkalandozhattak volna a „betanítom – letáncolják” koreográfiák laposáról a magaslatok felé, mint ahogy azt Gál Eszter engedte fekete bőrű táncosnőjének az *On my land*-ben, Szokolay Dongó Balázs improvizatív (?) zenei kíséretével.

Igaz, a második felvonásban (Fodor Zoltán: *Fiatalság, bolondság*) a tíz végzős lány-növendék kisikítozhatta-affektálhatta-színészkedhette magát az idéetlenül villogó nyuszi-fülek védelmében (irigykedjenek csak a klasszikus balett szakirányosok!)... A két fiú

megpörgethette a koktél-sékert a bárpult mögött... Mindannyian lehettek nagyon-nagyon buták, nagyon-nagyon harsányak, csinosak és szerelmesek... Így, diploma előtt. A VIZSGA meg ez után következik.

2011, balett

Az évfolyam tagjai: Balázsfi Alexandra, Domány Réka, Farkas Dóra, Hegedűs Judit, Jenna J. Jalonen (Finnország), Kasza Polett, Kelemen Ágnes, Purszky Lilla, Sári Réka, Szilágyi Tamara, Tüü Barbara, Varga Viktória; Bálint Levente, Kerekes Soma Lőrinc, Leblanc Gergely, Németh Dávid, Rauscher Bálint, Ruzsom Mátyás, Szakács Richárd, Szanyi Tamás, Yamamoto Shori (Japán), Yoshimoto Gento (Japán). Évfolyamvezetők: Barna Mónika, Dózsa Imre.

Kutszegi Csaba kritikája⁴⁶⁸

A Magyar Táncművészeti Főiskola valamennyi idén végző növendéke nagy-nagy ravaszdi: a kötelező tananyag néha úgy áll a testükön, mint tehéneken a pulóver, de mihelyst találnak egy parányi gesztust vagy egy apró mozdulatot, amit saját belső lényük egy kis darabkájával tölthetnek meg, legott sugárzó táncművésszé válnak. Vajon mozdulatsorozatok (és velük koncertvizsgát) igyekezettel abszolváló főiskolai hallgatókat vagy táncolni tudó fiatal művészeket látok? – a vizsgaelőadáson erre a kérdésre kerestem magamban választ.

Az első felvonás, a *Don Quijote*-szvit közben ambivalens érzések özöne zúdult rám, elég sokáig kellett ugyanis várnom az első őszinte mozdulatra. Purszky Lillát és Yamamoto Shorit rossz szó nem érheti, „ők húzták az egyes számot”, és elsőként megjelenni, alaphangulatot megteremteni nem csekély felelősség. Rövid Kitri–Basil kettősük felvezetőnek teljesen jó volt, onnan kezdve kellett volna folyamatosan felpörögnie az előadásnak, ami azonban csak részben sikerült. Kasza Polett és Szakács Richárd cigánytánc egyszerűen volt körültekintő és jól kivitelezett akrobatikus elemekkel tűzdelt, de tűz, szenvedély, spiritusz után kutakodva előadásukban csak ráutaló jeleket lelhettem. Farkas Dóra és Kerekes Soma Lőrinc a Seguidilla szólópárjaként sem verte szét a házat, de néhány egységgel emelt a hőfokon, amihez nem csekély mértékben hozzájárultak mindkettőjük energikus ugrásai. A Bolerót táncoló Balázsfi Alexandráról és Ruzsom Mátyásról, valamint a Mercedes és Espada szerepében színre lépő Kelemen Ágnesről és Szanyi Tamásról nem tudok markáns észrevételeket tenni: hajlékonyak, meg a lábuk, követik mestereik, betanítói utasításait, ám mintha szerepeikben nem találnák önmagukat, mintha a teljesítés kötelessége lenne fontosabb számukra, mint a tánc öröme. Némi melegség először akkor járta át szívem táját, amikor a Két barátnő szerepében megjelent Tüü Barbara és Hegedűs Judit. Korrekt, hangulatos produkciójuk a klasszikus balett Guinness-könyvébe

⁴⁶⁸ Megjelent: Technikához táncörömöt keresek. Kutszegi Csaba kritikája a Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadásáról = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/133-technikahoz-tancoeroemoet-keresek> (megtekintés: 2016. december 14.)

ugyan nem fog bekerülni, de főleg Tüü egyes mozdulataiban végre megláttam felvillanni azt a fiatalos életörömöt, aminek a *Don Quijote* minden táncában tobzódva-eluralkodva kéne jelen lennie. A továbbiakban technikás tánc és jól képzett testek mellett visszatérő rendszerességgel láthattam örülő arcokat (és lelki szemeimmel örülő lelkeket is), de azt azért nem állíthatom, hogy a későbbiekben egyáltalán nem volt már ilyesmi hiány. Szilágyi Tamara és Yoshimoto Gento (egy újabb Kitri–Basil páros) lelkihangulatilag és művészileg is érettebb produkcióval rukkolt ki (Szilágyi néhányszor kifejezetten ragyogott is)... És aztán újra megjelent a Szolga szerepében Yamamoto Shori. A neve és külseje alapján minden bizonnyal a felkelő nap országából érkezett immár kész művész rövid variációjában nemcsak technikailag kápráztatta el a közönséget, hanem színpadi jelenlétével (özönvíz előtt így mondtuk: művészi alázatával) is példát mutatott.

A *Don Quijote* úgynevezett nagy pas de deux-jét Sári Réka és Leblanc Gergely mutatta be. Velük kapcsolatban megfigyelhettem egy olyan jelenséget, amelyet még életemben nem tapasztaltam: a páros a *Don Quijote*-pas de deux-ben nem igazán találta a helyét, viszont a második felvonásban magabiztos fellépéssel, stílusosan, láthatóan azonosulva a figurákkal, és „testre szabva” a koreográfiát, élvezettel eltáncolta a „híres-hírhedt” *Esmeralda*-kettőt. Az előbbi szerep szinte valamennyi fiatal balett-táncos dédelgetett álma (volt eddig), az utóbbi pedig sokat próbált, topon levő kitűnő művészek lidérces rémálma (volt, és néha hallani, hogy még manapság is az) – legalábbis ami a nehézségi fokát és a nagyon korszerűnek nem mondható stílusát illeti. Akkor vajon Sáriék az *Esmeraldában* mért táncolták le *Don Quijote*-béli önmagukat? A választ természetesen csak találgathatom. Szerintem az utóbbi években a balettképzésben a *Don Quijote* annyira kötelezővé vált, hogy a hallgatók úgy lehetnek vele, mint gimnazista *Az ember tragédiájával*: menekülnek a közeléből. Ha meg muszáj felelni belőle, tolnak egy lélektelen középezt. Mindenesetre mintha nem ugyanazt a párost láttam volna a két jelenetben (értsd: az első is rendben volt, de fényekkel jobb volt a második).

Eme írásnak nem lehet témája (mint ahogy nekem sem tisztem) a Magyar Táncművészeti Főiskola oktatási rendszerének, tanítási módszereinek elemzése-kritizálása. Ennek ellenére annyit megkockáztatok: a művészeti oktatásban különösen nem vezet jóra, ha a rendszer és a metódus bedarálja az egyéniséget. Vagy ha az elengedhetetlen fegyelem megkövetelése csírájában fojtja meg az önkifejezés szabadságát. Vagy ha a tánctechnika mindenek fölé helyezése miatt elsikkad a kifejezés tartalmának vizsgálata, a színpadi játék „tanulása”. Az idei vizsgakoncerten úgy látszott, hogy a hallgatók legtöbbször már a szokványostól némileg eltérő, kicsit másmilyen, kicsit szabadabb feladat is szárnyakat ad.

Szanyi Tamás például az első felvonásban, a macsó Espada szerepében igen visszafogott volt, de érdekesen és ihletetten adta elő a másodikban az Arany bálvány variációját *A bajadérból*. Mert a Petipa-koreográfia avított ugyan, de a koncertek, gálák műsorában ritkaságnak számít. Kerekes Soma Lőrinc is átélhette, és láthatóan át is élte az alakítás örömét a Mozart-zenére készült *Lacrimosában*, a modern koreográfiák erre eleve jobban kínálják a lehetőséget. De a művészi kifejezőerő megjelenésében, szétaradó hatásában az első két felvonás csúcspontja a *Levél Martha Grahamnak* című Lukács András-opus volt. A hét nőre írt koreográfiában mindenki kitűnő előadást nyújtott, itt talán a sok-

oldalú Jenna Jalonen érdemel külön említést. A finn hallgató klasszikus felkészültségéről is tanúbizonyságot adhatott: a *Don Quijote*-szvit női variációja után a *Párizs lángjai* nagykettősét is eltáncolta – Yamamoto Shorival. Nyilván dicsőség és élmény a kitűnő Yamamoto partnereként fellépni, de ezúttal a kettős férfitagja vont magára nagyobb figyelmet: Yamamoto ugyanis ifjú francia forradalmárként technikailag még inkább remekelt, mellette az elnyúlhatatlan Jenna Jalonennek ezúttal az igen tisztos helytállás jutott. A spanyol lányból elvarázsolt hattyúlánnyá átalakuló Kelemen Ágnes utóbbi szerepében már nyúlánksága révén is eleve otthonosabb volt, így *A hattyúk tava* fehér pas de deux-jében meg tudta csillantani előadói képességeit. Ebben a számban egyébként kicsit zavart (ahogy a többi klasszikus jelenetben is) a lányok között zajló, felvonásokon átívelő lábemelés-verseny, amely persze általában attraktív látványt nyújt, de sokszor szétöri az éppen épülő lírai pillanatot. Márpedig – remélem, a végzősök mindegyike tudja – sokkal könnyebb a lábat fej fölé dobni, mint egy nézőt is megérintő, érzékeny pillanatot a színpadon létrehozni.

Szilágyi Tamara és Rauscher Bálint *Hófehérke*-kettősének legnagyobb erénye az volt, hogy az előadók valóban színpadra varázsolták a mesés gyermekkort; ebben szerepet játszott, hogy őszintén engedték feltárulni naiv, gyermeki bájukat. Külön méltatást érdemel a *Kalóz*-pas de deux. Purszky Lilla győzelmet aratott a nehéz anyagon (győzte az attraktív forgásvariációt, a rond de jambe fouettét is), de bátorítanám, hogy pózait, gesztusait kihelyezettebb akcentusokkal váltogassa, a dinamikus és lágy mozdulatok között képezzen élesebb ellenpontokat. Yoshimotónak már nincs szüksége túl sok tanácsra: energikusan, technikásan táncol, jól ad elő, és minden porcikájával zsigerből érzi – például az említett művészi ellenpontozás lényegét. Honfitársához hasonlóan érett, kész művész ő is. Apropó rond de jambe fouetté! Az est abból a szempontból bekerülhetne a Guinness-rekordok közé, hogy négyszer darálták le benne a híres forgássorozatot, és ebből kettőt egyedül Sári Réka jegyzett.

Kasza Polettnek és Ruzsom Mátyásnak a második felvonásban sem sikerült testhez álló szerepet találni: mindketten „északi” testalkattal és távolságtartással küzdöttek a kis-ázsiai kurd temperamentummal. A *Gajane* kardtáncát dinamikus, „földszintes” táncosokra tervezték, a mostanság trendi, száznál is több centis balett-táncosok világában el is fog tűnni a szám örökre... Hacsak újra meg nem tanuljuk majd azt is a japánoktól.

Mindenesetre Kasza és Ruzsom – jó csapatjátékosokhoz méltón – a harmadik felvonásban vigasztalódhatott. Marc Ribaud *Klasszikus szimfóniájában* ugyanis teljesen mindegy, hogy milyen a táncosok alkata, a lényeg az, hogy bátran adják magukat, legyenek humorosak, ironikusak és önironikusak, szeressék a táncot, az életet és lehetőleg egymást is. Ha ezek a kritériumok megvalósulnak, a helyenként kyliáni erényeket felvonultató koreográfia előadása tuti siker. Ez be is bizonyosodott a vizsgakoncerten. A rövid, pergő és vidám egyfelvonásos arra is lehetőséget nyújtott, hogy mesterek, volt mesterek, tanárok, betanítók, zongorakísérők, magnókezelők, jelmezfelelősök és még megannyi segítő bepárasodott szemüveget törülgetve megállapíthassa: na, megint eltelt egy év, ezek is felnőttek lettek, elrepülnek a nagybetűs Életbe, ahol közülük néhány még szárnyalni is fog talán.

2011, néptánc

Az évfolyam tagjai: Bacsó Lilla, Homolya Patrícia, Kelemen Dorottya, Kovács Viktória, Köhalmi Viktória, Lázár Anna Dóra, Marosi Erika, Plesovszki Petra, Szabó Rubinka, Széphalmi Júlia, Sztarenki Dóra, Trombitás Titánia, Vincze Éva; Barka Dávid, Brachna Bálint, Emödi Attila, György László, Yuri Jongenelen (Hollandia), Kökény Róbert, Linczenbold Maximilien, Mezei Bence, Nagy Csaba, Szerencse Károly, Takács László. Évfolyamvezetők: Hortobágyi Gyöngyvér, Végső Miklós.

A vizsgaelőadásról a sajtóban nem jelent meg kritika.

2012, balett

Az évfolyam tagjai: Bálint Dóra, Berzéki Melinda, Csonka Vanessza, Kojo Kaede (Japán), Kovalszki Boglárka, Miura Shino (Japán), Pyka Alexandra, Schneider Helga, Szalai Emese; Darai Tamás, Horváth Kada, Kovács Péter, Molnár Dávid, Pálinkó Kornél, Rónai Attila, Schumicky Endre, Török Zsolt. Évfolyamvezetők: Fodorné Molnár Márta, Macher Szilárd.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁶⁹

A főiskola idei végzőseinek felkészültségéről, kvalitásairól a szokásos nagykoncert előtt már közel egy hónappal, a Művészetek Palotájában megrendezett esten képet kaphattunk: a gála mintegy főpróbája volt az operaházi vizsgának. Fodorné Molnár Márta és Macher Szilárd évfolyamvezető balettmesterek osztályaik számára igényes és nívós műsort állítottak össze, melyben a kötelező klasszikus-neoklasszikus balett-részletek mellett Kenneth McMillan világszerte ismert *Concertója*, valamint a kortárs táncművészet képviselőjében Leo Mujic *Ahonnán az álmom jön* című darabja került bemutatásra.

A vizsga első részét kitevő *Concerto*, McMillan egyfelvonásos, 3 tételes szimfonikus műve még tapasztalt táncosok, együttesek számára is komoly feladatot jelent, végzősök esetében pedig kiváló lehetőség arra, hogy a növendékek számot adhassanak klasszikus technikájukról és stílusérzékükről. A balett mozgásanyaga híven követi Sosztakovics zenéjének motívumait – ilyen szempontból rokon Balanchine műveivel, azoknál azonban elvontabb, könnyedsége mellett egyfajta matematikai kiszámítottság és intellektuális precizitás is jellemzi. A cselekménytelenség révén a mű középpontjában a tiszta tánc áll, mozgásanyaga komplex, magas szintű felkészültséget kíván. A koreográfia a szólístákon kívül a kartól is nagyfokú fegyelmet és feszes dinamikát követel meg, a hirtelen irányváltások és a színpadot lendületesen átszelő csoportos mozgások, ugrások, forgások miatt.

⁴⁶⁹ Megjelent: Pónyai Györgyi: A diploma küszöbén. A Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadásairól. Előzetes a Művészetek Palotájában (2012. június 5.), az Operaházi vizsgakoncert (2012. június 30.) = Zene-Zene-Tánc, (19. évf.) 2012. 1. szám, 8–9. o.

A főiskolai bemutató az eredeti kiállítást követte; a darabot egyszerű szabásvonalú, sárga, narancs, rozsdaszínű trikókkal, díszletek nélkül állították színpadra, a technikai teljesítményről így a külsőségek sem vonhatták el a figyelmet. A puritán, egyszerűségében szép, a háttérben mindössze egy narancs-piros napkoronggal díszített színpadkép természetesen az Opera tágasabb, levegősebb terében érvényesült jobban.

Az első, energikus forgásokkal tűzdelt allegro tétel üde, élénk mozgású, pontos és szépen összehangolt szólópárja Horányi Adrienn (VIII. évf.) és Darai Tamás voltak. A második, andante tétel ihletője eredetileg az ősbemutató egyik balerinája volt, akit McMillan a rúdnál végzett gyakorlatok közben figyelt meg, és az ő mozdulatai, nyújtózási és spicctechnikája inspirálták a koreográfust. A tétel pas de deux-jét most a megejtően szép, nyúlánk, tág, eszményi fizikai adottságokkal rendelkező Csonka Vanessa és az őt elegánsan partneroló Török Zsolt táncolták. Kettősük az operaházi gálán harmonikusabb összhatású volt, egyszerre sikerült megjeleníteniük a koreográfia letisztultságát, dekorativitását és a tétel meditatív hangulatát. A harmadik részben a biztos, stabil spiccet igénylő, nehéz női szólót Berzéki Melinda táncolta, az akadémikusan pezsgő fináléban a kar gyors, geometrikus-diagonális mozgássoraival és a másik négy szólistával kiegészülve. A „három párt” Kojo Kaede, Kovalszki Boglárka, Matsuhisha Mutsumi (VIII. évf.), valamint Pálinkó Kornél, Schumicky Endre és Molnár Dávid, a „hat lányt” Szabó Barbara, Neves Costa Rebecca, Szalai Emese, Okuno Riho, Maeno Shiori és Vitárus Orsolya (VI–IX. évf.) táncolták. A karban a végzősök közül még Pyka Alexandrát, Horváth Kádát, Kovács Pétert és Rónai Attilát láthattuk.

A második részt egy ismertén ütős gálaszám, a Pagni–Vaganova *Diana és Acteon* pas de deux nyitotta. A kimondottan sűrű, technikás kettősben a MŰPA-estén Kovalszki Boglárka könnyedsége, kecsessége, Molnár Dávid látványos, magas ugrásai, stílusbiztonsága és a pár fesztelen, élénk előadásmódja is feltűnt. Sajnos az Operában bizonytalánabb, esetlegesebb volt az összkép, amit különösen azért sajnáltam, mert Molnár Dávidot előadóművészileg egyébként az évfolyam egyik legjobbjának éreztem. A következő szám az *Anna Karenina* című balett egy részlete, Kitty és Levin kettőse volt a finom vonalú Szalai Emese és az igen kedvező alkati adottságú, de a lírai hangulatú részlethez képest érzelmileg még visszafogott Kovács Péter előadásában. A pas de deux intimitása inkább a MŰPÁ-ban, koreográfiai és érzelmi íve viszont az Opera színpadán érvényesült jobban.

Ezután Ashton *A rosszul örzött lány* című balettjéből láthattunk egy összeállítást. A szólórészleteket Berzéki Melinda (Lise) és Horváth Kada (Colas) táncolta lelkesen, utóbbi helyenként kissé túlzott, a pózokat, érkezéseket bizonytalanná tevő lendülettel. Simone anyót (fapapucsos tánc) Schumicky Endre hozta kifejezetten jó készséggel, humorral és a jó ízlés határain belül maradván. A „barátnők” Miura Shino, Kojo Kaeda, Pyka Alexandra, Schneider Helga, valamint a VII–VIII. évfolyamból Gyöngy Virág, Neves Costa Rebecca, Galambos Júlia és Palkovics Tíria voltak.

A szintén klasszikus bravúrdarabnak tekintett Aubert–Gsovsky *Grand pas classique* Csonka Vanessa és Török Zsolt számára nyújtott brilirozási lehetőséget. A MŰPÁ-ban látottak alapján ezt a kettőst az operaházi koncert csúcshatásának vártam, a technikai kivitelezés korrektsége és a fiatal művészek kétségtelen dekorativitása révén tényleg

arathatott volna nagyobb sikert is. Az előadói báj és apró finomságok terén azonban maradt bennem azért kis hiányérzet. A MŰPA-gálán a legnagyobb ováció *A hattyúk tava* fekete pas de deux táncosainak jutott és nem volt ez másképp az Operában sem. Az imponálóan lendületes, jó ritmusú kettősben a precíz és attraktív Purszky Lilla most vendégként, már operaházi tagként lépett fel. Tavalay, a vizsgakoncertjén már láthattunk tőle egy szép, látványos *Kalóz* pas de deux-t, mostanra előadói szempontból is nagyon sokat értett (mit számít a profi közegben eltöltött egy év!). Darai Tamás figyelmesen, szépen partnerolt, saját variációját pontosan, az apróbb finomságokat is kiemelve, hangsúlyozva táncolta.

A gála harmadik részében Leo Mujic *Ahonnán az álom jön* című darabja került színpadra. A szabadúszó táncművészként és koreográfusként nemzetközi szinten jegyzett alkotó korábban már dolgozott hazánkban a Pécsi Balettnél, most látott rövid, egyfelvonásos műve kifejezetten a koncertre, a növendékek számára készült. Előadásában a végzősök (Csonka Vanessa, Kovalszki Boglárka, Szalai Emese, Kojo Kaede, Berzéki Melinda, Pyka Alexandra, Bálint Dóra, Schneider Helga, Rónai Attila, Török Zsolt, Schumicky Endre, Darai Tamás, Molnár Dávid, Pálinkó Kornél, Kovács Péter, Horváth Kada), valamint a VIII. évfolyamból Horányi Adrienn és Matsuhisha Mutsumi és a modern szakirányról Harkai Édua működtek közre. A darab zeneileg három részre tagolódik, cselekménytelen, helyenként álomszerű, hangulatában egyébként inkább enyhén szürreális jellegű. Akadémikus alapokon nyugvó (spicc-cipős), mégis modern formavilágával jól illeszkedett a koncert egészéhez, és jól látszott, hogy az alkotó a koreográfiát az előadókhoz „testre szabta” – nagy kedvvel, magabiztos lendülettel mozogtak benne. A mű összességében visszanyúlt az első rész McMillan-darabjához, a mai kor dinamikusabb, zaklatottabb, hektikusabb módján összefoglalva a klasszikus formanyelv kifejezési lehetőségeit.

Kutszegi Csaba kritikája⁴⁷⁰

Túl sok jóval nem tudom biztatni a Magyar Táncművészeti Főiskola idén végzett balettművészeit, de – szerintem – erről nem ők tehetnek elsősorban. Ronda dolog pályájuk elején álló fiatalok kedvét szegni, de szebbé hazudni a valóságot szintúgy gyalázatos tett. Márpedig a helyzet manapság úgy fest, mintha nálunk mostanság a balettművészetet kívülről-belülről egyszerre akarnák lebontani, mintha mindent el akarnának tüntetni, ami az országban balettra emlékeztet.

Nem az a baj, hogy a végzősök között nem bukkannak fel minden évben kiemelkedő tehetségek, még az sem tragédia, hogy a Fekete hattyú-pas de deux-re vendégművészt kell hívni (mindig is volt hasonlókra példa). De az már elgondolkodtató, hogy egy tizenhét főből álló művészközösség valamennyi tagja legalább két felvonáson át ugyanazokat a tünetértékű hiányosságokat mutatja fel.

⁴⁷⁰ Megjelent: A táncos lelke a karján látszik. Kutszegi Csaba kritikája a Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos hallgatóinak vizsgaelőadásáról = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/270-a-tancos-lelke-a-karjan-latszik> (megtekintés: 2016. december 14.)

Már a koncertvizsga „felütése” alaposan rámutat arra a világra, amely a mai fiatal balettművészeknek osztályrészül jutott. Kovács János, operaházunk vezető karnagya a műsorkezdés előtt függöny elé jön, és a zenekarban „feltehetően” utoljára játszó, nagyra becsült muzsikuskollégákat búcsúztat. Miért is a balettvizsga előtt teszi ezt? Esetleg a zenekari művészeket elbocsátó operaházi vezetés nem örült volna, ha a karnagy úr „rendes” operai előadás előtt gyakorol illetén gesztust? Ha ehhez hozzáveszem, hogy beérkezvén a házba, jó formában levő, zokogó balerinákról hallok hírt, akik a múlt héten tudták le az utolsó operaházi előadásukat, minden együtt van, hogy derűs arccal nézzek a végzősökre váró szép jövőbe. És a függöny még fel sem ment...

Amikor végre felmegy, arra gondolok, mégiscsak vannak az öregségnek szépségei (tudhatni, persze, ezt még nem tudhatom), például az, hogy egy bizonyos kor után már nem kell Kenneth MacMillan *Concertójában* táncolni. Tiszteljük a nagy mestert, de több mint ötvenéves modern balettjében annyira nincs semmiféle trouvaille, hogy csak érett, tapasztalt, első osztályú táncosoknak lenne szabad eltáncolniuk. A kevés ugyanis nem kezdőknek való, hanem öreg rókáknak, akik a semmit is meg tudják tölteni valamivel. Az egyfelvonásos első tételében mindenestre határtalanul bizakodni kezdek: ha Darai Tamás a később fokozandó felvezető, ha ő képviseli az alapszintet, amelytől utóbb csak felfelé fogunk eltérni, akkor színvonalas koncert lesz az idei. A második tétel lírai kettősében megismerhetem Csonka Vanesszát és Török Zsoltot, utóbbiról hamar megállapítom, hogy vékony alkata ellenére stabil, erős partner. Csonka Vanessza produkciójában pedig már szemrevételezhetem az első két felvonást végigkísérő általános ellentmondást: a tiszta, igényesen megformált, kitarított pózokat igénytelen karmunka és alulteljesített átkötő lépések kísérik, melyek esetenként alaposan le is rontják a produkciót. Sietek leszögezni: ez nemcsak Csonka Vanesszára jellemző, hanem – amennyire be tudtam azonosítani őket az esten – az összes végzős lányra. Berzéki Melinda például a *Concerto* harmadik tételében ugyan hősiiesen megküzd a szólójával, de – főleg az apró, gyors átkötő lépések közben – nem tudja elrejteni spicctechnikai hiányosságait.

A második felvonás a koncertszámoké. Kovalszki Boglárka és Molnár Dávid az *Emeraldából* Diana és Acteon kettősét adja elő. Kovalszki Boglárkát figyelve mélyül el bennem a gyanú: ezekben a fiatalokban a lábakra (főleg a magasságukra) koncentráció és a technikai elemek ilyen-olyan abszolválása mellett egyéb szempontok betartására, egyéb külsőségek vagy tartalmak megjelenítésére talán nincs is igény. Vagy nem jutott ilyesmire elég figyelem... Vagy nem akadt mester, kolléga vagy példakép, aki valamilyen úton-módon elárulta volna nekik, hogy a tánc nem csak lábemeléssel és a technikai elemek esés nélküli túléléséből áll. Molnár Dávid partnerként elég bizonytalan, variációját viszont – bár technikai hibákat vét – látszólag könnyedén járja el, de a magabiztos elegancia hiányzik belőle. Kettősük befejező tételében, a codában táncöröm helyett a közelgő befejezés előörömet vélem látni rajtuk.

A Kovalszki–Molnár páros sem érdemli meg, hogy rajtuk verjem el a port, hisz lélektelen karmunkában az őket követő Szalai Emese – Kovács Péter kettős viszi el a pálmát (de ne feledjük: az általam kipécézett hiányosság általánosságban jellemzi az egész évfolyamot). Az *Anna Kareninából* Kitty és Levin kettősét bemutató páros mun-

kájában azért különösen szembeűnő a taglalt hiányosság, mert Pártay Lilla Csajkovszkij muzsikájára készített koreográfiájában rengeteg múlik a kezeken. Tapasztalt, érzékeny művészek szinte ülve is előadhatnak a pas de deux-t, akkora kifejezőerővel bír benne a tartalmas, impulzív karmunka. Persze ha a táncosok mellő végtagjai koncepcionálisan (értsd: a metodika gyakorlatában) a hatodrangúak „futottak még” kategóriájába vannak sorolva, nincs mit csodálkoznunk azon, ha fiatal művészeink egy lírai kettősben csak ledarálandó technikai elemek sorozatát látják. Kitty és Levin kettősében különösen fájdalmas, ha a táncosok nem muzikálisak. Ami nem metronómszerű viselkedést jelent, hanem azt, hogy sokszor picit a ritmus elé kell szaladnunk, hogy aztán megtorpanva lemaradjunk, szóval pulzálnunk kellene, ahogy a lélek diktálja, hogy a mozdulatsorozatból tánc legyen.

A *rosszul örökött lány* részleteiből szerkesztett kis blokkban Berzéki Melinda variációja közben arra jövök rá, hogy lehetetlen elvárnom koordinált karmunkát ott, ahol a táncosoknak hátuk sincs. Az pedig, hogy a táncosnak van-e háta vagy nincs, az végképp nem döntés, hanem képzés kérdése. Berzéki Melinda partnere, Horváth Kada azzal lep meg, hogy látszólag sokkal magabiztosabban indít el egy technikailag nem könnyű mozdulatot, mint amennyire sanszatosan fejezi be sokszor. Pedig az igazi önbizalom a magabiztos megérkezésben mutatkozik meg, felugrani a vakmerő is tud. És a pontos érkezés sem pusztán döntés (vagy utasítás) kérdése: a jókor jó helyre jól érkezőket pszichológiailag is éveken át meg kell dolgozni.

Schumicky Endre fapapucsos táncában mosolyogva veszem észre, hogy még ezt a számot is sikerült az évfolyam védjegyeként szolgáló lábemelős táncát átformálni, mindenestre Ashton-koreográfiában olyan Simone-t, aki így dobálná a lábát, még sohasem láttam. De közben azt is nyugtázom, hogy Schumicky Endrének kifinomult érzéke van a sztepp-tánchoz, ritmusképletei korrektek, csak néha siet bele egy kicsit.

A koncertszínpad végére kiderül, amit már sejteni lehet: az évfolyam legjobbja a Csonka–Darai–Török hármas. Csonka Vanessza és Török Zsolt *Grand pas classique*-ja összeségében színvonalas produkció is, leszámítva, hogy ezt a kettőst is erősen jellemzik az évfolyam általános hiányosságai. A pas de deux-rész egy közös diagonáljában háromszor is „megcsodálhatom”, hogy a hölgy olyan keresetlenül huppan le elegáns „balerina-féltérdre”, mint leelőtt kismadár a bokor alá (pedig királynői méltósággal kellene letérdelnie), a fiatalembernek meg variációja közben többször szólni szeretnék, hogy itt vagyunk mi is, mert az a benyomásom, hogy csak magának teljesít. Csonka variációjának vége felé van egy diagonálisan haladás, lábemelgetős, ismétlődő mozdulatsorozat, amelynek intenzitását, dinamikáját folyamatosan fokozni kellene. Ehelyett csak a feldobott láb magassága emelkedik.

Darai Tamás a vendégművész Purszky Lillával mutatja be *A hattyúk tava* „fekete” pas de deux-jét. Visszafogott manírral megformált hercege szimpatikus, technikai megoldásai, főleg a forgásai helyenként virtuózak. Ő is jó partner, például mesterien forgatja tovább a lendületét veszített pirouette-et, igaz, ez is egy olyan direkte technicista eszköz, amelyet nem nagyon kedvelek. De ettől még Daraira szép szólista-pályafutás is várhat, főleg ha nagy ugrásai erősödnek.

Szép pályafutás az évfolyam valamennyi többi tagjára is várhat. Csak az a kérdés, ki kivel és hol találkozhat a jövőben. Aki Leo Mujichoz hasonló koreográfusokkal fog tartósan együtt dolgozni, az számíthat rá, hogy egyszer megtanul táncolni is, megérti majd, hogy sokszor a látszólag felesleges kartartásokban és átkötő lépésekben rejtetik a lényeg. Leo Mujic a vizsgaelőadás harmadik felvonását, az *Ahonnán az álom jön* című egyfelvonásost koreografálta – erre az alkalomra, az évfolyam számára. Az ősbemutató minden szereplője nagyszerűen táncol. Mintha nem is őket láttuk volna az első két felvonásban. Persze a kortárs balett nem kíván olyan technikai fegyelmet, mint a klasszikus. De a klasszikus ugyanolyan színpadi jelenlétet, művészi szerepformálást követelne, mint a kortárs. Ezt hasznos volna a növendékekben már az iskolában tudatosítani. Persze ha balettra és operaházra sincs szükség, a színpadi jelenlét és a művészi szerepformálás is tök felesleges.

A végzősöknek azt kívánom, hogy minden körülményben maradjanak nyitottak, tanulmányaik során megszerzett tudásukat tekintsék alapnak, és lássanak hozzá egyéniségük kibontásához.

2013, balett

Az évfolyam tagjai: Babos Lilla, Bálint Adél, Nika Kristina Crinc (Horvátország), Galambos Júlia, Gyöngy Virág, Horányi Adrienn, Koizumi Nana (Japán), Marjai Lili, Neves Costa Rebecca, Okuno Riho (Japán), Szabó Barbara; Babácsi Benjámin, Balikó György, Vincenzo Drogo (Olaszország), Engelbrecht Patrik, Gémesi Máté, Rónai András. Évfolyamvezetők: Szőnyi Nóra, Szakály György.

Varga Kinga kritikája⁴⁷¹

A Magyar Táncművészeti Főiskola klasszikus balett szakirányon végző hallgatóinak vizsgaelőadása (vizsgakoncertje) a tanulmányaikat befejező IX. évfolyamos növendékek túl a szakmának és a laikus közönségnek egyaránt jelentős esemény. A növendékek (ahogy az a főiskola közleményéből kiderül) már szerződések birtokában, de még az Alma Mater kötelékében csillanthatják meg tudásukat az Operaház színpadán. Mielőtt szétszélednének a világban, a szakma leltárt készíthet arról, ki merre tart, az egyszerű néző pedig rácsodálkozhat a műhelyből kikerülő kész táncművészekre. A kritika a főpróba és az előadás alapján készült.

A jó vizsgaelőadás, legalábbis a műsorfűzetbe görcsösen kapaszkodó laikus, a növendékekkel először találkozó néző számára (tisztázzuk: esetemben erről van szó) lehetőséget ad arra, hogy a végzősök mindegyike (ebben az évben 11 lány és 6 fiú), ha csak villanásnyi időre is, de be tudjon mutatkozni, és a nézőtéren ülők az évfolyam egyes tagjairól és

magáról az évfolyamról valamilyen benyomással a birtokukban távozhassanak. A műsor hagyományos felépítése erre lehetőséget ad, hiszen az első két rész sok- és kevés szereplős különböző blokkjai, és a harmadik, kizárólag az évfolyam tagjait (alsóbb évfolyamosok és vendégművészek nélkül) felvonultató koreográfiája az egyéni és az együttes teljesítmény kibontakozására is megadja a keretet, a három és fél óra végére komplex élményt és a növendékek tudásáról átfogó képet nyújtva. Azonban hiába mindez, ha nem lehet kivétel nélkül minden növendéket személy szerint beazonosítani.

Az idei műsor annyiban rendhagyónak tekinthető, hogy az első rész a Seregi László-féle *Sylvia* egy felvonással tömörített változatát jelenítette meg, tehát komplett történetet mesélt el. Itt a táncudás mellett a színészi képesség, a jelmez- és kellékhazsnálat is előtérbe került. Seregi játékos „színház-a-színházban”, vagyis „balett-a-balettben” koncepciója ezen az estén szerepfelosztásokkal valósult meg. A színpadra először kilépő, az estet végül is megnyitó első számú Sylvia, Neves Costa Rebecca sötétebb tónust képviselt a második számú derűs Sylviához, Szabó Barbarához képest, ami abból is adódik, hogy míg Neves Costa Rebecca a cselekmény elindításáért, kibontakoztatásáért felelt, addig Szabó Barbara a fináléba, az esküvői jelenetbe csöppent bele, és táncolta el többek között a Pizzicato-polkára írt bájos, de komoly felkészültséget igénylő „spicc-számot”. A két Orion, Gémesi Máté és Balikó György korrekten teljesítette a technikai követelményeket és a negatív szereplő attribútumai is világossá váltak általuk, de nem tudtak a két Sylviához hasonlóan egyéni szint vinni az alakításukba. A völegényt, a hősszerelmes Amyntast Babácsi Benjámin hozta arisztokratikus mozgással, méltóságteljes ugrásokkal.

Rónai András lubickolt Ámor szerepében. Maga a feladat „ziccerszerep”, ő ezt tökéletesen tudja, él vele, de nem feszíti túl a húrt. Ha a főpróbaközönség még csak kuncogott, az előadásé már tombolt. Diana szerepe a „balett-a-balettben” effektus miatt összetett figura, hiszen a balett-termi keretjátékban számító-csábító táncosnő, az elmesélt történetrészben pedig nimfái által körülvelt istennő. Ez a kettősség egyszerre van meg benne. Most a két szereprész különvált, Horányi Adrienn és Okuno Riho alakította. Horányi Adrienn nagybelépője mint számító primadonna kiváló teljesítmény. Feladata egy erős karakter ábrázolása parókéval, kalappal, karikírozó jelmezzel, ami könnyen „lifeghet” a táncoson, de neki talán egy-két másodpercnyi kezdeti bizonytalanság után sikerült teljesen magáévá tenni a szerepet, és győzedelmeskedni felette. Ennek az átváltozásnak a figyelemmel kísérése különleges élményt nyújt, az ember azt tudja mondani: „ez az”. Okuno Rihónak a Diana szentélye környékén táncolt nagy klasszikus variáció jutott (tele ugrásokkal), ami eleve átváltozást rejt magában, hiszen a környezet átalakul színházivá. Riho Dianájának isteni őserjeje érzékelhetővé vált, mélyről dolgozott. A két Diana teljesen különböző, az általuk játszott szerep is az lenne, ez felkelti a néző kíváncsiságát, megnézné mindkettőjükkel az egész előadást.

A Kentaur-jelenetben Engelbrecht Patrik a Kentaur felsőteste és mellső lábai (ne feledkezzünk meg a VII. évfolyamos Téglás Bánkról sem [ő lőtörzs és hátsó láb], aki nélkül a produkció tényleg nem jöhetett volna létre), színpadi jelenléte hatásos és meggyőző volt. A szám technikailag precizitást és odafigyelést igényel, főleg hogy a Babos Lilla és Crnic Nika által megjelenített nimfákat is emelgetni kell. A két lány mozgása feltehe-

⁴⁷¹ Megjelent: Varga Kinga: Személyre szabott esélyegyenlőtlenség. A Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadása = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/435-varga-kinga-szemelyre-szabott-eselyegyenlontlenség> (megtekintés: 2016. december 14.)

tőleg kifogástalan, de előadásukat sterilnek éreztem, így – a technikai tökéletességen túl – mélyebb benyomást nem hagytak maguk után.

Koizumi Nana és Vincenzo Drogo rózsaszín, lírai pas de deux-je szép volt. Az emelések nehezek, Drogo egy kicsit küzdött is velük, ami különösen kitűnt Koizumi Nana varázslatos könnyedsége mellett. A kettősükből áradó kifejezőerő, a fiú visszafogottsága, a lány szárnyalni akarása ezzel együtt megrendítő volt. A végzősök közül az első felvonásban még Gyöngy Virág nevesíthető, a takarító pár női tagjaként. A jelmezhasználat és színesi játék kötelező abszolválásán túl nagyobb benyomást nem tett a nézőre, ugyanis nem volt alkalma megmutatni táncstudását.

A második rész – az előző évek tradícióinak megfelelően – feldarabolt egységekből, azaz koncertszámokból állt. Először Pártay Lilla *Anna Kareninájából* volt látható az olasz kép, a férjétől megszökött Anna és szerelmének, Vronszkijnak gondoktól megszabadult, szabad életet jelentő színtere. A Babos Lilla és Engelbrecht Patrik Anna–Vronszkij-kettősében Anna dominált, aki nem érzi jól magát a férfival, és haza akar menni. A koreográfia megvalósult, ám nem igazán átütően. A három művész között ismét találkozhattunk Vincenzo Drogóval, akinek lírai énje után most a bohémet kellett megmutatnia, ami egy fokkal felszabadultabban sikerült, de ez még mindig nem az igazi. Természetesen a két partnerére is figyelemmel kellett lennie, ami neki mintha egyáltalán nem jelentene problémát, azt kell inkább megtanulnia, hogy magát hogyan helyezze előtérbe, és hogyan mutassa meg bátran a birtokában lévő tudást. A *Tarantella* szólópárjából Marjai Lili energikus, vidám táncot lejtett, felcsillant a virtuozitása is. De több nem derült ki, ennyi idő alatt nem is derülhetett ki (a szemfüles néző a harmadik felvonás összjátékában kereshette még esetleg Marjai Lilit).

A következő szám Kulcsár Noémi *Trio* című koreográfiája volt, amelyben az első rész elején a karban feltűnt Bálint Adél kapott reflektorfényt. Bálint feltehetőleg a modern tánc felé vonzódik, partnerei Engelbrecht Patrik és Vincenzo Drogo voltak. A két fiú már többszöri megnyilvánulásával visszahúzódóbb táncos képét mutatta, és most is dicséretes művészi alázattal asszisztáltak partnernőjüknek. A sci-fi-szerű montázs bizarr hangulatot közvetít, meggyőződhattunk Bálint Adél hajlékonyságáról, gyorsaságáról, színpadképességéről, és sajnálkozhattunk azon, hogy klasszikus számban nem volt alkalomunk megfigyelni őt.

Ezután négy „jutalomjáték” pas de deux következett, a *Sylvia*-ban megismert főbb szereplőket láthattuk viszont bennük, ám Okuno Riho ezúttal (és a későbbiekben is) csak karszerepben tűnt fel. Újra találkozni egy már valamilyen nyomot hagyott táncossal különleges lehetőség, hiszen van rá esély, hogy másik oldalát, esetleg egy sejtett képesség teljes valóját ismerhetjük meg.

A Neves Costa Rebecca és Gémesi Máté, illetve a Szabó Barbara és Balikó György kettősök Sylvia–Orion duplikációja után most két különböző táncban bizonyíthatták, hogy mennyire eltérő táncgyéniségek. A Neves–Gémesi páros a *Spartacus* szerelmi jelenetében a szó szerinti és átvitt értelemben vett erős férfi és a férjéhez ragaszkodó, de mégis önálló nő egyenlő kapcsolatáról szolt nehéz emelésekkel és magával ragadó kiviteléssel. A Szabó–Balikó kettős könnyedebb hangvételű, ám bravúros *Kalóz*-pas de

deux-jében Szabó Barbara újra megmutatta már Sylviaként is sejtetni engedett királynői tartással keveredő légiességét, és a derű ezúttal is sugárzott belőle. Balikó György nem herceg és nem is hadvezér, ő az, aki túljár mások eszén, úgy boldogul: technikából építkezik, de vinni tudja magával a közönséget.

A *bajadér* hercege és hercegnője Babácsi Benjámín és Horányi Adrienn. A gyönyörű klasszikus kettős olyan, mint a mesében: a szereplők gyönyörűek, a muzsika gyönyörű. Túl sokat ehhez nem lehet hozzátenni, elég, ha van hozzá két táncos, akik eleget tesznek a megkövetelt illúzióknak. Babácsi Benjámín az első felvonásban már töltött be hercegi szerepet, Horányi Adrienn viszont a primadonna után bizonyíthatta, hogy hercegnőnek is ugyanolyan kiváló. Elegánsak, szépek, technikásak voltak.

Az este közönségtetszését megnyerő és a műsor-összeállítást szemlélve a szervezők által is ennek szánt csúcspont a Koizumi Nana – Rónai András-féle *Don Quijote*-pas de deux volt. Az Ámorként megismert Rónai András mint erőteljes, csábító hős és az illanó szerelmes lányként emlékezetes karakán spanyol táncosnő olyan többletet képviseltek, ami közönséget bizsergető élmény lehetne bármely színházi esten. A technikai teljesítmény bravúros, virtuóz, azzal együtt, hogy a hatás kiszámított, de ami jó, azt el kell ismerni.

Fontos szólni még az *Anna Karenina* és *A bajadér* (tegyük hozzá, egyszerre, és technikailag kifogástalanul mozgó) tánckaráról, ugyanis ide voltak elrejtve az egyébként más lehetőséget nem igen kapó lányok. A *Sylvia*-ban nevesített szerepben feltűnő Gyöngy Virág, a még ilyen megmutatkozást sem elkönnyvelhető Galambos Júlia és a nimfakettősben tudását azért már felvillantó Crnić Nika. Crnić Nika biztos, hogy többet érdemelt volna, Galambos Juliának pedig meg kellett volna adni a lehetőséget, hogy egyértelmű legyen a személye. Szomorú, hogy nem volt lehetőségük legalább egy árnyalattal több megmutatkozásra.

A harmadik felvonás a *Színház.hu* közzététele szerint „20 perces neoklasszikus balettalkotás (*L'estro armonico* című öttételes mű), amit a főiskola felkérésére az Operaház balettművész-koreográfusa, Andrea Paolini Merlo készített Vivaldi és Bach muzsikájára. [...] személyre szabott, közös részekre épülő fiatalos, izgalmas darab, amely szándékai szerint egyszerre tükrözi az ifjak tisztaságát és bármilyen technikai nehézséget legyőző merészségét.” Az avatatlan szem is érzékelhette az összjátékot, a kivétel nélkül mindenkire vonatkoztatható technikai tudás meglétét, a kevés fiúval való bűvészkedést és azt is, hogy a már megismert, rögzült arcok és párosok itt is felül voltak reprezentálva. Hiába, a művészlét rögzös, a sikerért, az elismerésért meg kell küzdeni, de azt csak sajnálni lehet, hogy ennyire, és már a pálya kezdetének pillanatában sincsenek egyenlő esélyek.

2013, modern

Az évfolyam tagjai: Bujdosó Anna, Harkai Édua, Jakab Zsanett, Kopper Viktória, Stohl Luca, Szécsi Teodóra, Szél Dalma Rebeka, Szöllősi Krisztina, Takács Zsófia, Tóth Brigitta; Bárány Péter, Gáll Norbert, Hajdu Bálint, Kerekes Kristóf, Mészáros Attila. Évfolyamvezetők: Kulcsár Noémi (moderntánc), Kazinczy Eszter (balett).

Péter Márta kritikája⁴⁷²

Megszámlálni is sok, ki mindenki segítette a háromrészes monstre programot, amelynek becsületesen hosszú címe: *A Magyar Táncművészeti Főiskola, Táncművész szak, Moderntánc szakirány hallgatóinak vizsgaelőadása. Az évfolyamvezető mesterek (Kazinczy Eszter, Kulcsár Noémi), a képesítővizsgában közreműködő alkotók, az irdatlan munkát végző betanítók, próbavezetők, a korábbi oktatók, zongorakísérők mellett illene megemlíteni az előadáshoz nélkülözhetetlen technikai stábot, a hang és a fény színpadi felelőseit meg sok más segítőtársat... S persze a végzősöket, akik professzionális állóképességről tettek tanúbizonyságot, hiszen tizenhárom koreográfiát felvonultató estjük minden pillanatában meggyőző technikával és előadói fogékonysággal lepték meg a szimpatizáns közön-séget.*

A Nemzeti Táncszínház által rendezett est élére a műsorfüzet kiemelt helyén olvasható Pina Bausch-idezet került: „Táncoljatok, táncoljatok, különben elveszünk.” – Bármilyen kontextusból is emelkedett ki a figyelmeztető mondat, érvényes marad, most úgy is, hogy pörög a műsor, gyors váltásokban mutatja képeit, az ifjú művészek meg csak táncolnak, táncolnak, a végtelenségig. Első számként mindjárt a *Testek filozófiája* című darab népszerűbb feléből választott részletet; Juronics Tamás rendezésének egyik felvonása tiszta zenei és táncélmény, asszociatív mozdulati áramlás, ugyanez felcímkézve viszont akciós termékként szolgál, amelyben a trikók feliratai döntenek a be/fogadás mikéntjéről. Így a Test-Lélek-Szellem női triójának, a Kereskedelem-Erkölcs férfi kettősének vagy a hímneműek fölött végül hatalmat szerző Nő figurának sztereotip mozdulati, gesztusbéli és mimikai lehetőségei fölpiszkálják a színpadi ambíciókat, és a biztos sikert jelző, rendkívül gyors nézőtéri visszacsatolás révén nagy vonzerőt jelenthetnek az alkotónak és az előadóknak is. Ha nem is tudatosan, anno talán Juronics is mérlegelte a legáltalánosabb szellemi kondíciókat, ahogy most a műsor összeállítói is. Érthető.

A kis létszámú opusok a táncos felkészültségnek szinte röntgenképeit adták, nyilván, mert a figyelem ilyenkor nem osztódik meg. Nemes Zsófia spicc-cipős kortárs koreográfiája például *Innocent* címmel került a programba, és Harkai Edua lábfejét, térdnyújtásait, s úgy általában testi-izomzati kidolgozottságát látva – néhány további darab után – világossá lett, hogy a modern szakirány hallgatóinak nem kis része a balett tanszak valahányadik évfolyama után került ide (talán kevesebb traumával, mint a ré-

gebbiek anno a néptánc tagozatra). A fényhasználatban is finom leleményt – és keretes szerkezetet – mutató lírai táncdolgolat után Grecsó Zoltán *Ahogy Évike elképzeli* című montázs-duettjét láthattuk, Bujdosó Anna és Bárány Péter előadásában; a sűrűn változó hangzásbeli és világítási effektekkel, teret festő színekkel, végtelen töredezettséggel operáló koreográfia címe azonban – a kortárs terepen – némileg áthallásnak tűnik. Bajári Levente kompozíciójában két pár (Harkai Édua – Kerekes Kristóf, Szécsi Teodóra – Hajdu Bálint) absztrakttá lényegült kapcsolata rajzolódhat meg, vélhetően a film után, *Faces* címmel. A talajra vetítődő fénykörök, a bennük mozgó alakokkal talán a magányról, valamiféle kérlelhetetlen izolációról adnak hírt, olykor feszes, nyugtalan sorozatokkal. Egy rövid koreográfiai skiccel járult a műsorhoz Kopper Viktória; a *Kezeim fogságában* némileg talányos helyzetét önmaga abszolválta, szerencsére azonban a földre vetített pókhálószűrűség mellett sem volt olyan drámai a helyzet.

Egy-egy nagyobb létszámú, és az alkotókra gondolva felismerhető táncmű zárta a műsor első felét, illetve nyitotta a másodikat. Gergye Krisztián ritka következetességgel választ zenét, folyvást nagy műveket fordít a láthatóba, fordít le a maga táncos színházára. Most Beethoven színpadi zenéje, a németalföldi szabadságharc főalakjára emlékező *Egmont nyitány* lett kihívás, és megszületett a *Nyitány*, amely jelentésével akár súlyos előérzeteket is magába von, ugyanakkor az említett tematika okán, s bizonyos scenikai elemeivel, például a cipők levételével, majd csendes sorba állításával valamelyest a *Zyklon-B* képeit is megidézi. Úgy tűnik, a zenei szólamokra, a tételek jellegére felelő expresszivitás sem idegen a modern szakirány hallgatóinak. Ugyanígy Kun Attila darabjában is otthonosan mozgott a tíz előadó; az *Úton* koreográfiája a Közép-Európa Táncszínháznak készült nagylélegzetű *Horda* című előadás egyik részlete volt, azzal a hajlékony és összekapaszkodó mozgásfűzéssel, amely Kun matériájának ritka szervességét, egyéni jellegét adja, s amely Lajkó Félix nyugtalanul űződő, energikus zenéjével is egységet tud alkotni. – Utóbbi koreográfiák zenei montázs helyett egyetlen zeneművet váltanak mozgássá, s ez a tény a fiatal táncos számára szinte kompozíciós stúdiomot jelent, hiszen a ma oly gyakori mozaikos szerkezet helyett következetességre, a formai-motivikus témák végiggondolására is késztet.

Kellemes koreográfiai etűdök sorjázta a második féldőben is, mindjárt a – hetvenes évek elején sokaknak tetsző – Máté Péter-dal, a *Hull az elsárgult...* mozgásparafraza Pataky Kláritól. Az előadóknak (Szél Dalma, Mészáros Attila) ez már a messzi múltba vész, de még az alkotónak is, akit azért mégis megérinthezett valami ebből az édesbús szomorúságból, ha idézőjelek között is, de élénk tárta. Vajon teljesen önfeledt a nevetés, amikor a szöveg, egy élethelyzet, egy érzés (az érzés) vállalhatatlan? Az a jó ebben az életvázlatban, hogy látszólagos egyszerűsége mellett több ajtaja van, s ez még inkább kitűnt Pataky régebbi, a Merlinben hasonló címmel bemutatott előadásából. – Lakatos János *Cello fantasy* címmel készült négy szereplős darabját hölgyek táncolják (Jakab Zsanett, Takács Zsófia, Tóth Brigitta, Szöllősi Krisztina), igazán jól, energikusan, frissen, és a vonósjátékot imitáló bevezető képek is illenek a darabhoz, az abszolút főszereplő mégis Sinkó-Várnagy Mihály gondonkaművész, mert elektronikus szolgálatra épített különleges hangszerével csodákat művel. Lazán és fölénnyel ad egyszemélyes koncertet, s mert a koreográfiai szerkezet, talán a dominancia miatt is, őt állítja a középpontba – utóbbi

⁴⁷² Megjelent: Péter Márta: A nem létező társulat. A Magyar Táncművészeti Főiskola vizsgaelőadása (modern szakirány) = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/420-peter-marta-a-nem-letez-tarsulat> (megtekinetés: 2016. december 14.)

dolog a zenész férfiú mögötti Siva-tánccal, majd egy-egy simogatással, lenge érintéssel is teljesül, ám bármennyire kedvesek és ártatlanok is eme gesztusok, egy színvonalas lokálműsorra hajaznak. (A bevezetésben jelölt irányt tartva, és a mozdulati anyagot több szigorral szöve izgalmas párbeszéd születhetne.) – Góbi Rita hozza formáját, a színpadán valami véletlen folytán összeterelődő, kissé habókos figurákat, a véletlenszerűen fölvetett cuccok tarkaságát s az összetereltek, ám össze nem tartozók irracionális akcióit. Szerethető, félnótás világ ez, amelyet most a *Dalma alfában* cím fog egybe, s ez mindjárt sok mindent megenged, a dalma-alfa szójátékát is, mielőtt még valaki túl komolyan venné a dolgot. Barta Dóra viszont egy igen erős atmoszférájú duettel járult a műsorhoz. A *Falling Shadows* sok mindenre utalhat (akad néhány találat a hálón is), mindenesetre sötét, sejtelmes és tán szomorú is; a levegőben lassan körbe-körbeforgatott lány pedig valamiféle véghelyzetet mutat, a felemeléssel is gyökértelen állapot impressziójával. A puhán, elasztikusan mozgó táncospár (Takács Zsófia és Kovács Péter) még magasságarányaival is emlékeztet a Szegedi Kortárs Balett Juronics–Barta-kettőseire, a koreográfiai részletek, a jellegzetes összekapaszkodások, lendületek és ívek pedig kísértetiesen fölerősítik az érzést. A kiküzdött stílus nem tűnik el nyomtalanul. – A középmező utolsó számát Tihanyi Ákos készítette a réges-régi nótára – amit már Josephine Baker is énekelt – *Blackbird* címmel. Az egész évfolyam táncol a támla nélküli székek vagy zsámolyok között, látványosan vibrálnak a pólók csíkjai, a fekete kalapok meg le-föl járnak... Ennek a csapatnak ilyet is kell tudnia, ha a szerződések majd sokfelé viszik őket.

Ahogy jeleztem, hosszú volt a program, s csak most értünk a legnagyobb vállaláshoz, Kulcsár Noémi koreográfiai-rendezői munkájaként Shakespeare vígjátékának *Szentivánéj* címmel készült, nagyjából háromnegyedórás változatához. A koreográfus Almási-Tóth András személyében dramaturggal dolgozott, ami a találkozások, cselek és félreértések sokszereplős meséjére gondolva, lényeges momentum. Meglehet, együttesen alakították a jelenetvezést, és vele a zenei határokat is, mert a táncszínpadi műben mintha következetesen váltaná egymást három hangzsréteg; a lehangsúlyosabb H. Purcell vissza-visszatérő muzsikája, a *Tündérkirálynő* fenséges dallamaival, amelyek – más művekkel együtt – Szabolcsi Bence szavaival „azért tudnak egészen mesék, egészen muzsikák s egészen az élet képei lenni, mert jókedvükben és melankóliájukban, természetábrándjaikban és démonzenéikben egyaránt az élet nagy boldogsága és tenyésző szabadsága lélegzik.” Ehhez csak felnőni lehet. Az alaptónushoz illően, s az előbbit ellenpontozva, szerepel egy nyersebb (talán kelta) motívumokat szövögető folklorisztikus vonulat, s aztán még egy, immár engedménynek tűnő minapi „tuc-tuc” zene – szó se róla, ez is viszi a táncot, kissé gépiesen darabolja, s így megférhetne akár az overallos mesteremberekkel is, mégis mintha kissé stílusidegen maradna. Ám a szereplők elementáris jelenlétükkel mindannyiszor fölülírják a kritikusabb észrevételt, miközben a játékszervező díszletelem, Vajda Márton valóság és képzelet határán álló „nyitott háza” is kínálja a bonyodalmakat.

Sokáig lehetne még beszélni a jól formázott epizódokról, a dekoratív megjelenésekről, a technikai és előadói teljesítményekről, a társulaton mutató összhangról és külön-külön minden ifjú táncosról, akik ezen az estén valamennyien szólisták voltak, így együtt, talán utoljára.

2014, balett

Az évfolyam tagjai: Lara Flegar (Szlovénia), Földi Lea, Catherine Moore (Ausztrália), Nakagawa Eri (Japán), Negishi Yui (Japán), Amelia Seth (Ausztrália), Szücs Boglárka; Balácsi Gergő Ármin, Dávid Jácint, Jakab Dániel, Kondács Krisztián, Minamisawa Yukihiko (Japán), Szijártó Balázs. Évfolyamvezető: Dózsa Imre.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁷³

A táncművészeti főiskola az utóbbi években szép és hasznos hagyományt teremtett és ápol azzal, hogy a Nemzeti Táncszínházban vagy a Müpában biztosítja a mindenkori végzősök vizsgakoncert előtti, „bemelegítő” színre lépését. Az idén áprilisban a Zuglói Filharmónia közreműködésével, hangversenyszámok mellett mutatták be a főiskolásokkal a Müpában Harangozó Gyula két koreográfiáját: a *Térzenét* és a *Polovec táncokat*, valamint *A bahcsiszériji szökökút* egy részletét. A főszerepeket és szólókat a Dózsa Imre vezetése alatt dolgozó végzős évfolyam tagjai táncolták nagy sikerrel. A jó hangulatú, a közönség részéről igen jó fogadtatású est műsorából az operaházi vizsgán a *Térzene* került színre.

A *Térzene* sok szempontból tipikus Harangozó-balett, amely nosztalgikusan, kicsit sziruposan idézi a „boldog békeidőket”. Szórakoztató, vidám hangulatú darab, pontosan jellemzett és ügyesen karikírozott figurákkal. A Práterben korzózó társaság (a fiatal lány, a költő, a primadonna és mecénása, a katonakapitány, széplányok és gigerlik) boldog végkifejletű kis konfliktusai alkotják a szüzsét. A vidáman pergő cselekmény ritmusa, a humoros szituációk, a lendületes koreográfia és Strauss zenéje határozottan energetizálja a nézőt. (Ha belegondolunk, hogy 1948-ban, bemutatása idején mit jelenthetett ez a darab a romokból újjáépülő Budapest lakóinak, milyen borzalmak után nyújtott valódi kikapcsolódást, felmerül, hogy megalkotását talán egy ilyen szempont is motiválhatta.) A koreográfia nagyon muzikális, elegáns, ritmikailag változatos, gyors lépésváltások és játékos ötletek jellemzik. Könnyednek tűnik, de tele van rendkívül igényes klasszikus részekkel (primadonna – költő, fiatal lány – költő pas de deux, primadonna szóló). A csoportjelenetek színesek, látványosak, a szellemes pantomimes megoldások a szólistákat és a kart is rendesen megdolgoztatják.

A főiskolások előadásában a *Térzene* koreográfiájának frissessége és könnyedsége is átjött. Az ifjú költőt alakító magas, elegáns mozgású Balácsi Gergő mellett a fiatal lány szerepében a finom szépségű, lágy, bájos karakterű Amelia Seth táncolt. Kitűnő forgáskészségről tett tanúbizonyságot, pontos, szépen kivitelezett variációkat táncolt Minamisawa Yukihiko tamburmajorként. A szeszélyes primadonnát Földi Lea hozta temperamentumosan, szép forgásokkal, a közönséggel is jó kapcsolatot tartva. Mellette Jakab Dániel vitte el kellő alázattal, saját korához képest ügyesen megoldva Harangozó eredeti szerepét, a Mecénást. Sürgő-forgó gigerliként Dávid Jácintot, a rendőr mulatságos karakter szerepében Vizeli Dánielt (NT II. évf.) láthattuk.

⁴⁷³ Megjelent: Pónyai Györgyi: Balettvizsga a Harangozó-évforduló jegyében. Magyar Táncművészeti Főiskola – vizsgakoncert = Táncművészet, XLII. évf. 3. szám, 2014. ősz, 24–25. o.

Az operaházi est második részében először három koncertszám következett. Az első, a *Don Quijote*-blokk kedvező kizserepezéssel, szépen összefogott, biztosan dolgozó csapattal, egységesen jó színvonalon pergett le. A pas de deux-ben Ikegami Saya⁴⁷⁴ szép karmunkával, biztos spiccel és megállásokkal tűnt ki. Lábtartásai magasak, stabilak, pózai esztétikusak, mozgása magabiztos, mégis nőies, kecses volt. Forgásai könnyedek, pontosak, szinte magától értetődők. Mellette Minamisawa Yukihiro megbízható, precíz partneri munkával, stabil megállásokkal, szép forgásokkal táncolt. A két fiatal együttműködése, egymásra figyelése példaértékű volt, kettőjük a koncert legnagyobb sikerét aratta. A látványos, szépen előadott női variációkban Szűcs Boglárkát és Yui Negishit láttuk. A pas d'action Catherine Moore, Nakagawa Eri, Amelia Seth és Szűcs Boglárka, valamint a VIII. évfolyamból Pesel Anita, Polgári Natália, Rohonci Viktória és Aglaja Sawatzki táncolta. A második szám Saint-Saëns zenéjére készült, Dózsa Imre koreográfiájában, *A hattyú halála+1* címmel. A megszokott Fokin-koreográfiában mozgó lány hattyúval együtt egy fiú jelenik meg a színen, aki végig kíséri-táncolja a „hattyú” mozgássorát, végül kézen fogva őt, vele együtt „hal meg”. Lara Flegar szép vonalú, elegáns hattyúja mellett Szijártó Balázs odaadóan és nagy átéléssel igyekezett megjeleníteni a figura komplexitását. Az utolsó koncertszám *A hattyúk tava* pas de deux volt a III. felvonásból, amelyet Balázi Gergő és Földi Lea táncolt. A dekoratív, esztétikus párosban megvolt a lehetőség a nagy vizsgakoncert sikerre. Balázi Gergőtől szép magas ugrásokat, figyelmes partnerolást kaptunk, Földi Lea karakterben megfelelő fekete hattyú volt, viszont a *Térzenében* látott szép rond de jambe fouettéihez képest sajnálattal tapasztaltam, hogy itt, a variációnál kihagyta ezeket. Talán pillanatnyi indiszpozíció vagy sérülés miatt?

Robert North „házi szerző” a főiskolai vizsgakoncerteken, az utóbbi években láthatuk tőle a *Tempo*, a *Boom, Boom*, az *Entre dos aguas* és a *Szaladó alakok* című darabot, illetve műrészleteket. A koncert végén színre kerülő *Light Fandango* is szerepelt már vizsgán. A mostani évfolyam összeszedetten, élvezetesen adta elő a művet. A szólópár szerepében Földi Lea és Balázi Gergő szép, lírai hangulatú kettőst táncolt. Technikailag kiváló, pontos és karakteres volt „két lány”-ként Catherine Moore és Amelia Seth. Hasonlóan jó volt a „négy lány, négy fiú”-t táncoló Lara Flegar, Nakagawa Eri, Negishi Yui, Szűcs Boglárka, Dávid Jácint, Jakab Dániel, Kondács Krisztián és Minamisawa Yukihiro, valamint Szijártó Balázs teljesítménye is.

A balett a fiatalság, az ügyesség és a szépség művészete. A *Térzene* mindezek esszenciája, az ötlet tehát, hogy a Harangozó-évfordulóhoz kapcsolódva végzős főiskolásokkal mutassák be, revelációként is hathat. Bárkinek is jutott eszébe, remek gondolat volt. Ennek fényében azonban annál feltűnőbb a tény, hogy Harangozó darabjai vagy műveinek részletei egyáltalán nem szoktak szerepelni a vizsgakoncertek műsorán. Erre a mostani *Térzene* vagy az áprilisban a Müpában előadott *Polovec táncok* után csak annyit mondhatunk: igen nagy kár.

⁴⁷⁴ VIII. évfolyamos hallgató.

Varga Kinga kritikája⁴⁷⁵

Június végi nyári este. Magyar Állami Operaház. A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos balettművész hallgatóinak vizsgaelőadása. A nagy múltú intézmény szempontjából egy időpillanat csak, a végzős hallgatók számára kiemelkedő és megismételhetetlen alkalom, beavatási szertartás, növendékek lezárulását jelző állomás. Magát a gálaestet megelőzi ugyan egy előző napi főpróba, és több más alkalommal is bemutatásra kerül (idén például május 23-án a MÜPÁ-ban is látható volt egy előzetes), mégis ez az este teszi fel az i-re a pontot. A főiskolások számára a bemutatkozásra a nagyközönségnek is ez az igazi alkalom, azzal együtt, hogy egyéb, növendékeik alatt a főiskolán tartott vizsgák megtekintésére is van mód. Nyilatkozatokból, valamint a Magyar Táncművészeti Főiskola balettképzésről szóló anyagaiból ám az is kiderül, hogy az oktatásban résztvevőknek a legkorábbi időszaktól lehetőségük van a színpadi megjelenésre, így a diplomát szerzők színpadi gyakorlattal hagyják el az alma matert. Az évek során az olyan tradicionálisan sok növendéket szerepeltető előadás, mint *A diótörő*, de ugyanakkor éppen az ennek az elemzésnek tárgyát adó, végzősöknek kijáró vizsgakoncert is lehetőséget nyújt a színpadgyakorlat-szerzésre. Rajtuk kívül ugyanis – idén tizenhárman, hét lány és hat fiú fejezi be főiskolás tanulmányait – kisebb-nagyobb feladatokat kapva, alsóbb évfolyamosok is feltűnnek az esten.

Az idei vizsgakoncert erős, feszes előadás. A sok gyakorlás, az élő zenei kíséret (a harmadik, modern táncos egységet kivéve) érezhetően jól hatott az ifjú táncművészekre, a felfokozott hangulatot kivétel nélkül mindenki előnyére tudta fordítani. Ami az este szerkezetét illeti, az a tavalyi irányt követte: az első egység (felvonás) kosztümös, történetet mesélő miniatűr előadás az előadásban (most éppen a Harangozó Gyula által az ifj. Johann Strauss zenéjére koreografált *Térzene*), a második szólókból, több pas de deux-ből, kisebb csoportmozgásokból összeállított rész, míg a harmadik kizárólag a végzősök által előadott (az első két egységben alsóbb évfolyamos növendékek is közreműködtek) modern tánc, ezúttal a Mayer – O’Connor – Robert North szerzőtrío nevével fémjelzett, Rossella Capriolo betanító balettmester segítségével elsajátított *Light Fandango*. A második és a harmadik egység egy felvonásban kapott helyet, ennek oka az lehetett, hogy a középső rész rövidebb volt az átlagosnál, ami azt is jelenti, hogy kevesebben kaptak lehetőséget komoly szólószerpek megformálására.

Az első felvonás kosztümös-díszletes, sokmozgásos koreográfiája vidám kavalkád, magas szinten kivitelezett gyakorlat. A növendékek a gazdag díszletes-jelmezés előadásban nem feszengnek a kellékhasználat miatt. Itt már előbukkannak a végzős évfolyam tagjai, igazi bemutatkozási lehetőséget ezzel együtt csak kevesen kapnak. Balázi Gergő mint ifjú költő délceg termetével és Amelia Seth méltóságteljes tartásával mint fiatal (jelmezét tekintve kék színű) lány összeillő páros: ők a „naiv” szerepkör megformálói. Földi Lea azonban vérvörös jelmezében a primadonna szerepéhez méltó nagyszínpadi belépőt

⁴⁷⁵ Megjelent: Varga Kinga: Feszes est, könnyed fandangóval. A Magyar Táncművészeti Főiskola IX. évfolyamos balettművész hallgatóinak vizsgaelőadása = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/646-varga-kinga-feszes-est-koennyed-fandangoval> (megtekintés: 2016. december 14.)

kap, incselkedése egyszerre az ifjú költővel és a mecénással (akit Jakab Dániel alakít) a közönség tetszését biztosan elnyerő ziccertánc, és ezt Földi Lea ki is használja. Szemmozgása, színpadi játéka is predestinálja erre. Jakab Dániel a leginkább a primadonnának asszisztáló karakterszerépét alázattal és precízen viszi színpadra, Dávid Jácint mint gigerli és Minamisawa Yukihiro mint tamburmajor is „él az alkalommal” – még ha ez utóbbi három szereplehetőség nem is ad lehetőséget igazi kibontakozásra.

A második etap a kisebb szólók és etűdök terepe. A *Don Quijote* nagy pas de deux-jére idén Minamisawa Yukihiro kapott lehetőséget partnernőjével, a VIII. évfolyamos Ikegami Sayával. Ilyenkor talán illetlen feltenni a kérdést, hogy azért választanak-e nem végzős partnert, mert a végzősök között nincs megfelelő képességű, vagy mert az alsóbb osztályba járó hallgató kiemelkedően tehetséges. E dilemmával együtt öröm nézni a kettőt, biztos táncudásról tesznek tanúságot, ami szerénységgel is párosul. A végzősöknek legalább egy-egy pillanatra szóló lehetőséget is biztosítani akarnak, ezért Ikegami Saya variációit – két komoly villanás! – Szűcs Boglárka és Yui Negishi táncolja el. A pas d'actionban a lányok karában Catherine Moore és Amelia Seth tűnik fel a négy lány között (az első felvonásban már szerepelt Amelia Setht örömmel köszöntjük régi ismerősként).

A hattyú halála +1 című kettőt (Saint-Saëns – Fokin – Dózsa Imre) Lara Flegar és Szíjártó Balázs táncolja. A gúny és a komolyan vehetőség határán egyensúlyoz a koreográfia. Lara Flegar a vergődő szárnymozgásával törekeny, hófehér hattyú, őt próbálja utánozni – fiúhattyúként, hófehér kezes-lábasban, karikírozó hattyúmozdulatokkal – Szíjártó Balázs. Hiábavalóság, szárnyaszegettség, megrendítő, közös haláltusa, melyben mindketten egyedül vannak. Rövid, lírai, szép kettős, igazi színházi pillanat.

Ezután következik Földi Lea és Balázi Gergő (fekete) pas de deux-je *A hattyúk tava* harmadik felvonásából. Ennek az estének ők a preferáltjai, ez egyértelmű. A fiú elegáns mozdulataival méltóságteljes, a hercegkarakter testalkatára illik, a lány esetében a negatív attribútumú feketehattyú-szerep és az első felvonásban hozott vad primadonna között némi rokonság látható. Szokatlan párosítás így az övék, de éppen az ilyen különös találkozásból születhet különleges feszültségű pillanat.

A harmadik rész végzősöket felvonultató *Light Fandangója* balett, valamint skót néptáncok és zenei motívumok keveredéséből jött létre. Vidám, virtuóz, magával ragadó, sárga, piros, kék és fekete színeket felvonultató egyveleg. Itt mutatkozik meg egyértelműen, hogy a technikai tudásnak mindenki birtokában van, és előadóművészként is megállja a helyét. A főszerepeket ismételtén Földi Lea és Balázi Gergő kapta. A koreográfiában nem annyira az elvont mesevilág dominál, hanem egy fiú és egy lány paradicsomi állapotot is felidéző földi szerelme, csak úgy, egyszerűen létezve a világban. A Földi–Balázi kettős el tudja hitetni a fiatalok szerelmes, boldog idilljét. A karból külön kiemelendő Catherine Moore és Amelia Seth, akik vidám virtuozitásukkal szemképrázatók.

Az est végére megállapítható, hogy a főiskolán valamennyi növendékre figyelnek, tehetségüknek megfelelően adagolják számukra a lehetőségeket, és nem kérdéses az sem, hogy a mesterek tisztában vannak az egyes növendékek tudásszintjével, különböző területeken kamatoztatható tehetségszintjükkel.

2014, néptánc

Az évfolyam tagjai: Dunai Bettina, Gál Bettina, István Barbara, Mangi Kornélia, Megyeri Dóra, Mészáros Margaréta, Molnár Edina, Oltárczy Mária, Pálinkó Johanna, Paput Júlia, Szabó Kincső, Tóth Alma, Tóth Nóra; Bódi Dávid, Farkas Máté, Kárpáti Márton, Kovács Gábor, Kovács Richárd, Oláh Balázs, Perger Balázs, Rideg Tibor, Széphalmi Pál, Szoboszlai Balázs, Szűcs Dániel, Veres Tamás. Évfolyamvezetők: Béres Anikó, Ónodi Béla.

Kővágó Zsuzsa kritikája⁴⁷⁶

A meghívott szerkesztő-rendező, Foltin Jolán műsor-összeállításában a nézők filmbejátszások segítségével éppúgy bepillantottak a gyakorlati képzés sokszínűségébe, mint a jövő művészek immár véglegesen befejeződött kamaszéletébe is. Az est nyitányként is értelmezhető Kodály–Rábai: *Kállai kettős* stíluszótán előadott koreográfiáját követő Lukianosz: *Beszélgés a táncról* című művéből idézett filmből bejátszott párbeszéd – Kovács Richard és Farkas Máté szövegmondásával – újszerűségével váratlanul hatott a közönségre, hiszen ez idáig vizsgakoncerten nem találtak hasonló megoldással. A választott szöveg intonálta az első műsor rész összeállítását, hangvételt. Milyen sokszínű a tánc, mit ad nézőnek és táncosnak, milyen őserők rejlenek egy mozdulatban, milyen sokszínű lehet maga a táncos? Topolánszky Tamás az eredendően cigány dallamokból építkező növendékek élő ének-zene kíséretével bemutatott *Szabadon* című koreográfiája a modern tánc (főképp a kontakt) és néptánc ötvözéséből a korlátokat nem ismerő kamaszkor világát vetítette elénk, rímelve Lukianosz gondolataira. Világzenei hangulatú akusztikai háttérrel felmutatta a táncművészek, -stílusok ötvözhetőségét.

Bach muzsikájára Spala Korinna lírai hangvételt, *Variációk* című kompozíciójában elsősorban a leánykar munkáját kell kiemelnünk, hiszen a nagyon muzikálisan felvezetett, szép vonalú plasztikai megoldásokat, kitartott pózokat felvonultató koreográfia alapos modern tánc és klasszikus balett stúdiumokat igényel. A mű előadásában érződött, hogy ha a növendékek közül bármelyikük olyan társulathoz kerül, amelynek a kortárs tánc a fő profilja, akkor a főiskolai stúdiumok valamennyiüket felkészítették a majdani hasonló művészi feladatok megoldására. Topolánszky Tamás önálló férfikari koreográfiája Csík János zenéjével valóban *Evolúció*. A gimnasztikus elemekből egy diagonálfénycsíkban induló, dinamikus crescendáló, egyre táncosabbá váló kompozíció teret ad táncosainak villanásnyi szólókra, illetve az unisono ritmikai és plasztikai elemek látványos tömegtáncára. Így egyaránt alkalmas a táncari és az egyéni előadói képességek színpadi bemutatására.

Vári Bertalantól is két koreográfiát kaptak a fiatalok, egy *Fiatalok* című vegyes kari és egy férfi táncosokra komponált, *Skacok* címet viselő művet. Az alapjaiban a csingerálás elemeit idéző *Fiatalok* a diszkóvilágot szarkasztikusan felvillantó és technoelemeket sem

⁴⁷⁶ Megjelent: Kővágó Zsuzsa: Nekem a tánc... Hagyomány és újítás. A Magyar Táncművészeti Főiskola Táncművész BA szak Néptánc szakirány hallgatóinak vizsgaelőadása = Táncművészet, XLII. évf. 3. szám, 2014. ősz, 26–28. o.

nélkülöző tömegességében is egyéni magatartásokat igénylő tánckavalkádban szinte lubickolt az évfolyam. A *Skacok* hetyke, „spártai időket idéző” előtáncosainak egymáshoz való viszonyai és a viháncolásból katonai fegyelembé igazodó falanxai stíluskészségről tettek bizonyosságot. Egyszerre voltak elegánsak és vagányok.

Kovács Norbert: *Egyszer fitt, máskor ritty...*-ében láthatóan élvezte a fiúcsapat a játékos pantomimet. A koreográfia labdadobálásai láttán óhatatlanul emlékeztünk Mojszejev *Futball* című futurista játékára, ám a játék tánccá fejlődik, amely a zenekíséret nélküli virtuóz férfitáncaink csoportjának mindenképpen közönségsikert hozó darabja, amelyet a fiúk kiválóan teljesítettek. Szokolay Dongó Balázs – Juhász Zsolt – Mihályi Gábor szerzőhármas *Tavaszi szél* című produkciójából kiemelt leánytánc archaikus világot idéz. A kör és a kezek mágiáját. A színpad körbekerengése zárt nagy és kis körökkel, páros és szólókerengésekkel, lírikus harmatszedéstől a bacchánsnői tobzódó táncokig. Közösségi tánc, amelynek varázslatából egy pillanatra sem szakadt ki egyetlen előadó sem.

Zsuráfszky Zoltán *A költő* című kompozíciója nehéz feladat elé állította előadóit. Kovács Gábor és Gál Bettina szólójával e kettősben a férfi-nő viszony sajátos verzióit, az álmkergetés, az elvágódás és a ragaszkodás, a realitás és irrealitás, a bizalom és bizalmatlanság, az emberi kapcsolatteremtés és -képtelenség viszonyait kell az erdélyi dialektus táncnyelvével közvetíteni a táncosoknak. A háttérközeget érzékeltető leányalakoknak is reagálniuk kell a szituációkra színpadi érzelmi jelenlétükkel. A lírai mozzanatok értékelhetjük sikerültebbnek, hiszen a sokrétű szerepértelmezéshez még hiányzik a kellő élettapasztalat.

Egy sosem volt világ sosem volt konkrét táncmatéria szürreális képét vázolja fel az *Álomidő*ből kiemelt koreográfiarészlet. A dalmát kisvárosok zenei közegét idéző, Nikola Parov muzsikára készült Mihályi Gábor-koreográfia hangulatát ezúttal még nem érzékelték igazán a táncosok. Kispolgári elegancia, társasági viselkedés, tartózkodó közeledés és visszafogott vidámság, érzéketlen közöny, értetlenség, mélységesen eltakart érzelmességnek kell e táncban rejtőzködni. Mindezt azonban a nézőnek érzékelnie kell. Nagyon nehéz, összetett előadóművészi feladat, amellyel e fiatal közösség még adósunk maradt. Annál elevebben, lendületteljesen táncolták Mihályi Gábor *Tavaszi tételét* és *Pannon freskó* című koreográfiáját Sebő Ferenc muzsikájára.

Az első műsor részre összességében elmondható, hogy a növendékek jól adták számot táncbéli felkészültségükről. A válogatás megmutatta a koreográfusok és táncosok által bejárható újabb utakat, hogyan lehet a hazai és egyetemes hagyományokat harmonikusan ötvözni napjaink tánc- és zenei tendenciáival.

Osztályképpel indult a műsor második része. Kiss Ferenc *Tavaszi szél* népdal-variációját éneklő közösségből tűnik elő egy legény, aki elmondja, neki mit jelent a tánc, s mondandójának bizonyítékaul egy somogyi baltás kanászsólóba kezd, amelyhez fokozatosan társulnak fiútársai. Ónodi Béla – Béres Anikó *Lányok, legények Somogyból* című koreográfiája felvonultatja a somogyi eszközös, páros ügyességi táncainak változatait átlátható és változatos térformákkal. A kitűnő, dinamikus előadásmódon érződik, hogy a táncosok anyanyelvi szinten élnek a táncanyaggal. E műsor részben szinte minden koreográfiában, avagy előtte elhangzik egy-egy növendéktől, hogy számára mit jelent a

tánc. Végső Miklós – Hortobágyi Gyöngyvér *Visnai párok* című munkája sűrítetten tárja elénk egy táncalkalom rendjét, amelyben érződnek a kapcsolatok, de a szövegmondások még nyersegek, nem tükrözik a tényleges, személyes érzelmeket. A felvett ének és a valószínűleg is megszólaló hangok nincsenek teljes szinkronban, s ez bizony néhol zavaró, mert a tánc lendülete sodró. Ha már szó esett a zenei problémákról, az élő zenekíséretet adó muzsikások (a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzenei Tanszékének hallgatói Pálházi Bence vezetésével) bizony nem mindig játszottak zenei szempontból átütő, hangulatot teremtő erővel. Nem élt a zene. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy maga az együttműködési kísérlet a két művészkepző intézmény között feltétlenül üdvözlendő és folytatandó újítás.

Szatmár és a Nyírség világába visz Végső Miklós – Kupecz Mihály – Hortobágyi Gyöngyvér *Verbunkok és nyírségi friss* című közös műve. Meglehet, szubjektív vagyok, nekem túlságosan is gyors volt a magyar verbunk tempója – bár lehet, hogy a mai felgyorsult életet élő ifúságnak ez igénye –, s így számomra e tánc méltósága veszített hatásából. Itt kell megjegyezni, hogy a legényeknél bizony feltűnő volt a sok előre ejtett váll. A keleti dialektust Foltin Jolán *Téli zöld* című felvidéki anyagot feldolgozó koreográfiája követte. A menyasszony-öltöztetés méltóságteljes és bensőséges rítusát nagyon nehéz színpadon megoldani. Ezt a kompozíció megvalósítja, de a szereplőkben még nincs meg az az előadókészség, amely érezteti a színpadi személyek közötti érzelmi kapcsolatot, amely a köznapi gesztusokat szakralitást hordozó rítussá emeli. A koreográfia második része, a lánytánc azonban már maradéktalan lírával és üde játékosággal feledtette a korábbi előadói hiányokat. A felvidéki rítust Ónodi Béla *Nekem a tánc...* eszközös férfitáncra követte. A kaluserek rituális szokásokat megidéző tánckepe virtuóz technikát igénylő, eksztatikus egyéni és csoportmagatartása már több volt, mint a fiatalság határokat nem ismerő lendülete. Fel-felcsillant benne a majdani erőteljes férfi táncosok színpadi átütő ereje. Gyimes páros táncát Végső Miklós koreográfiája, a *Gyimesi kettős* képviselte. Az általam látott előadáson Oltárczy Mária – Farkas Máté táncolta. Kettősükből a két ember viszonya hiányzott, nem egymásnak, hanem a nézőknek táncoltak. Épp ezért az egymásnak felelő vagy épp egymással ellenkezni próbáló motívumok az összetartozás hiányáról szóltak. Mindkét fél – noha összekapaszkodva táncolt – önmagának és a közönségnek járta a magáét.

Az est zárószáma Foltin Jolán – Végső Miklós – Hortobágyi Gyöngyvér *Ez volna az a virág? Leánybúcsú Kalotaszegen* című közös munkája. A nagy ívű koreográfia feltételezi a táncosok szerepjátszó készségét, hisz a kikérés méltóságteljes és játékos mozzanatai ugyanolyan ösztönös színpadi jelenlétet igényelnek, mint amilyen ösztönös szintű és ízű táncstudást. Ez utóbbi nagyszerűen érvényesült a lány-, legényes és páros táncokban egyaránt. A műsort záró táncforgatag egy értékes, összeszokott táncegyüttes összképét adta, olyanét, amelynek legnagyobb erénye a magyar néptánc kincs alapos gyakorlati ismerete.

2015, balett

Az évfolyam tagjai: Biró Petra, Hoffman Virág Zoé, Ikegami Saya (Japán), Kurcsis Lili, Németh Bianka, Palkovics Tírta, Pesel Anita, Petrőcz Cintia, Polgári Natália, Elli Purkunen (Finnország), Rohonczy Viktória, Aglaja Sawatzki (Németország), Tóth Nikolett, Tukolicza Renáta, Vitárius Orsolya; Dzsupsin Ádám, Medvecz Marcell, Giacomo Quattraccioni (Olaszország), Saáry Zoltán, Téglás Bánk Bonifác. Évfolyamvezetők: Barna Mónika, Denis Murujev.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁷⁷

Az utóbbi évek legnagyobb létszámú évfolyama végzett az idén a Magyar Táncművészeti Főiskola klasszikus balett művészképző szakán, vizsgaelőadásukat a korábbi évektől eltérően nem az Operaházban, hanem az Erkel Színházban tartották. A 15 lány és 5 fiú a koncert műsorának összeállításánál vélhetően komoly kihívás elé állította, de láthatóan kreatívra is tette a két évfolyamvezetőt, Barna Mónika és Denis Murujev balettmestert.

A hagyományosan három felvonásra tagozódó est első részében egy színes, jó arányérzékkel szerkesztett Csajkovszkij–Petipa *Csipkerózsika*-szvit került színre, amelynek egy-egy, az alsó évfolyamokra is érvényes fegyelmezett, rendezett előadásmódja komoly és alapos betanítói munkáról tanúskodott. A szvit amellet, hogy megmozgatta a fiatalabb növendékeket is, a végzősöknek személyre szabott, kisebb-nagyobb szólókat és pas de deux-eket kínált bemutatkozásul. Így a változatos kis Tündér-szólókban Tukolicza Renátát, Tóth Nikolettet, Biró Petrát, Németh Biankát, valamint a VII. évfolyamból Guti Gerdát láthattuk, Orgonatündérként pedig Pesel Anita lépett színpadra. A Rose adagio Auróráját a dekoratív megjelenésű Rohonczy Viktória táncolta technikailag szép megoldásokkal, lírai előadásmóddal. A szerephez illő finomsága, lágyága feltűnő, inkább csak a cezúrák, csúcspontok erőteljesebb érzékeltetésével maradt adós. Négy kérésként Dzsupsin Ádámot, Téglás Bánkot, Medvecz Marcellt és Kovács Kristófot (VII. évf.) láthattuk.

Egységesen jó színvonalú, szép stílusú Ékkő-képet adott elő Hoffmann Virág, Polgári Natália, Sawatzki Aglaja és a VII. évfolyamos Verbőczy Noémi. A mesefigurák közül Piroskát Palkovics Tírta, a Farkast Saáry Zoltán, a Cicák-párt Kurcsis Lili és Giacomo Quattraccioni táncolta. A korlátozott lehetőségek ellenére érezhető volt, és igen frissítőleg hatott, hogy mindkét páros igyekezett egyéni, apró kis ötleteket belevinni ezekbe a kettősökbe. A Florina Hercegnő – Kék madár kettőst Purkunen Elli és Takashima Kentaro (VIII. évf.) adta elő. A szvit és a felvonás egyértelmű csúcspontjának a Grand pas de deux bizonyult. Ezt kiérlelt, apró momentumokig kidolgozott technikával és komoly stílusbiztonságról tanúskodó elegáns kar- és fejtartásokkal táncolta Ikegami Saya a VII. évfolyamos Kovács Noel biztos, figyelmes partneri közreműködésével és látványos variációjával kísérve.

⁴⁷⁷ Megjelent: Pónyai Györgyi: Dinamikus összetartozás – Csipkerózsikával és Boleróval vizsgáztak a végzősök. Magyar Táncművészeti Főiskola, Vizsgakoncert = Táncművészet, XLIII. évf. 2. szám, 2015. nyár, 25–27. o.

A második részben színre kerülő koncertszámokat érezhetően nagy gonddal, a növendékek előnyeit, legjobb képességeit hangsúlyozva választották ki. Az öt szám közül az első (*Babák*) Vitárius Orsolya és Giacomo Quattraccioni előadásában került színre, kiváló technikával, színésziileg is abszolút meggyőző, remek ritmusú előadásban. A másodikat (*Fehér hattyú pas de deux*) Hoffman Virág táncolta érzelmmel teli, feltűnően részletgazdag, finom megoldásokkal, Kovács Kristóf (VII. évf.) stabil közreműködésével. Ezután egy *Alice Csodaországban*-részlet következett, a sajátos hangulatú, modern szólót Elli Purkunen adta elő mély átéléssel. A látványos elemekben gazdag *Diana és Acteon pas de deux* Polgári Natália és Dzsupsin Ádám dinamikus, könnyed előadásában aratott kifejezetten nagy sikert. Végül a bravúrszámnak tartott Moszkovszkij–Vajnonen: *Keringő* zárta az egyenletesen magas színvonalú koncertszámsorozatot Petrőcz Cintia és Téglás Bánk magabiztos, pontos és fesztelen előadásában.

A harmadik részben, a koncert alkalmából, az évfolyam számára készült *Bolerót* láthattuk Kulcsár Noémi koreográfiájával, így a vizsga egyben a darab ősbemutatója is volt. A koreográfia anyaga gazdag, rengeteg remek átkötéssel, kisebb-nagyobb pillanattal vagy kisebb egységekbe rendezett mozgásötlettel. Alapjában véve mindvégig erőteljes, energikus, összességében azonban érdekesen vegyes hatású. *Bolerónál* szokatlan módon ugyanis, sokszor szinte „szembement” a zenével, így annak fokozódó feszültségét és erejét hullámokban, vissza-visszatérve, s nem eszkalálódva közvetítette. Az éles, átlós vonalak, a nagy, tág lábemelések, terpeszek, a zsinórpaddal felé nagy erővel dobott vagy éppen a padlóba „szúrt” spiccek, a hirtelen, hegyes mozdulatok kontrasztot adtak a zene hömpölygő, jellemzően lekerekített, hullámzó formák, körök után kiáltó jellegével. A központból lendülettel kivágott karok, lábak és általában a rendkívül hangsúlyos végtaghasználat szinte szétfeszítették a koreográfiát, kirobantva azt a zene erőteréből. A nyak- és fejszavarássok, a nagy, látványosan megsokszorozott testhullámok, a karok indaszerű fonódásai viszont ennek ellenében hatva, szinte együtt örvénylettek a zenével, visszahúzva a mozgásanyagot annak ereje alá. A lépésanyag jellegének állandó változása folyamatos feszültséget generált, amelyben a mozgás és a zene állandó küzdelmét, birkózását éreztük.

Remekül hat, amikor a koreográfus a táncosokat fokozódó erővel szorosan együtt mozgatja vagy nagyobb homogén tömegben formázza, tereli, csoportjaikat ide-oda csavarva szinte „sodorja” a színpadon. Ekkor a zene és a koreográfia erősíti, sőt masszívan fokozza egymás hatását. A zenei anyag jellegétől azonban alapvetően elüt, amikor a színpad több, akár négy különböző részén más-más dolog történik – ezt a fajta „multitaskinget” Ravel egységes tömbben hömpölygő muzsikája nem viseli el. Hasonlóan zavaró, amikor elől együtt mozog a kar, és mögöttük (!) a párok külön saját mozgásanyagot táncolnak – látjuk, hogy történik ott valami érdekes, a takarásban azonban csak töredékesen. Az egyébként komoly tartalékokról és energiáról tanúskodó alkotói fantázia itt túl zabolátlannak bizonyult. A párhuzamos történések, az egymástól eltérő (sőt olykor egymást zavaró), vegyes koreográfiai anyagok egyidejűsége ugyanis üti a zene súlyos, tömbszerű jellegét. A hatás szétesik, a nézői figyelem szétszóródik, és mivel a zene egységes marad, az abban a pillanatban átveszi az uralmat a koreográfia felett. Azt, hogy a

– kétségtelenül igen hatásosan felvezetett – csúcspont éppen a Béjart-féle *Sacre* végpózát formázza, feltehetően egyfajta tisztelgésnek kell tekintsük.

Az évfolyam tagjai az alsóbb évekkel kiegészülve nagyon dinamikusán, hatásosan és teljes odaadással mutatták be Kulcsár Noémi *Boleróját*. Ez a fajta együttműködés üdvözlendő és elismerésre méltó, hiszen egy kortárs, aktív (az utóbbi időben pedig különösen termékeny) táncalkotó a jövő művészgeneráció szoros összetartását és összetartozását szimbolizálja.

Varga Kinga kritikája⁴⁷⁸

Szakály György, a Magyar Táncművészeti Főiskola rektora a vizsgakoncert műsorfüzetében leírja, hogy ez a vizsga a 65 éve alapított Állami Balett Intézet kerek évfordulójának jegyében telik. Az est jellegét nézve a megállapítás azonnal érvényességet nyer, önmagában, abszolút értékben és az elmúlt évek vizsgakoncertjeivel összehasonlítva is, a közreműködő mesterek impozáns műsort szerkesztettek az Erkel színpadára. Elmondható, hogy méltó módon ünnepelték meg a jubileumot, egyben magának a vizsgakoncertnek az egyediségére, műfajára is reflektáltak. A kérdés nehézsége ugyanis mindig az, hogy a végzős növendékek mit tudnak megmutatni személyiségükből, táncstudásukból, abból, amire képesek, amellet, hogy a műsor egészének is jól megszerkesztettnek és színvonalasnak kell lennie. Mindebben természetesen elengedhetetlen szerepük van a mestereknek, akik amellet, hogy kinevelik, „helyzetbe is hozzák” az ifjú táncosokat. Ilyenkor tulajdonképpen mindkét fél vizsgázik a másik, a szakma és a nyilvánosság előtt is. A vizsgakoncert beavatás is, a résztvevők rituálisan átlépnek a táncosok világába, a növendékek kilenc éven keresztül készülnek erre a napra. A koncert azonban a főiskola fiatalabb növendékei számára is kínál szereplési lehetőséget, a főiskola nemzetközi szinten is elismert védjegye, hogy a képzés során sok lehetőség nyílik színpadi gyakorlatra. A koncerten egészen fiatal növendékek is színpadi lehetőséghez jutnak, a kirívóan tehetséges, a végzéshez közelebb álló tehetségeket pedig igazi bravúrteljesítményt lehetővé tevő feladatokhoz juttatják. Ilyenkor mindig kérdéses, hogy a végzősök képességeinek hiánya vagy az alsóbb évek kiemelkedő tudása ajándékoz meg valakit ilyen feladattal, de ez maradjon a főiskola, a mesterek és a balettnövendékek közös titka.

Idén hús egyéniség (végzős hallgató) tudásának megcsillantása volt a cél, és – már csak az egy főre jutó idő alapján is – az elmúlt évekhez képest kiegyenlítettebbnek tűnt a mezőny, még ha idén is természetesen voltak olyanok, akik nagyobb és több feladatot kaptak. A műsor felépítése a hagyományokhoz hűen három részből tevődött össze: egy klasszikus-kosztümös balett összefüggő részleteiből, a koncertből, vagyis a több egymást követő pas de deux-ből álló felvonásból és a külön erre az alkalomra készülő (vagy meg-

szerzett) modern koreográfiából, amelyben ezúttal a nagyobb volumene miatt nem kizárólag végzősök táncoltak.

Az első felvonásban a mesészerű díszletek között és jelmezben táncolt Petipa *Csipkerózsika*-szvitjét láthatta a közönség, melyben az első és negyedéveseket kivéve minden évfolyamból vettek részt növendékek. A klasszikus balett iránt elkötelezettek számára talán egy álom teljesedik be ezzel: erről álmodozhatnak azok, akik egy napon a klasszikus balett művelőivé szeretnének válni. A kisebb-nagyobb szerepekben lehetőség adódott arra, hogy ha csak villanásokra is, de a végzős növendékek (és esetenként mások is) megcsillanthassák egyéniségüket. Tukolicza Renáta, Tóth Nikolett, Bíró Petra, Németh Bianka és a VII. évfolyamos Guti Gerda a végzetes vacsora egy-egy tündérvendégeként, Pesel Anita orgonatündéreként bizonyította színpadra termettségét. Kurcsis Lili (Cica), Quatraccioni Giacomo (Kandúr), Palkovics Tíria (Piroska), Saáry Zoltán (Farkas) táncstudása mellett humoráról is tanúbizonyságot tehetett a jelmez és a szerep egyediségéből adódóan, villanásra a VI. évfolyamos Katona Blanka (Hamupipőke) és a hetedik Brünn Máté (Herceg) is megmutatkozhatott.

Nagyobb lehetőséghez jutott Rohonczy Viktória Auróraként, aki négy kéréssel kacérkodhatott (Dzsupin Ádám, Téglás Bánk, Medvecz Marcell és a VII. évfolyamos Kovács Kristóf), csillogóan teljesítve a feladatot. Kiemelkedett a Gyémánt és a három Ékkő képe, illetve a Kék madár és Florina hercegnő, valamint az Aurora–Desiré kettős. A Gyémánt (Sawatzki Aglaja) és a három Ékkő (Hoffman Virág, Polgári Natália és a VII. évfolyamos Verbőczy Noémi) virtuóz táncával vonta magára a közönség figyelmét. Purkunen Elli (Florina) és a nyolcadikos Takashima Kentaro (Kék madár) kettőse különleges és egyszerűen szép volt, a finoman rebbenő férfi madártest számomra sokáig emlékezetes lesz; Purkunen Elli már itt is kitűnt, de a második részben Alice-ként is megmutathatta magát Csodaországban (Marilena Fontoura koreográfiájában) azt is bizonyítva, hogy a klasszikus mellett a modernhez is van affinitása. Az első felvonás méltó befejezése volt Ikegami Saya és Kovács Noel (VII. évfolyam) Aurora–Desiré hófehérbe öltözött kettőse. A törekeny lány minden egyes porcikája, ha kell, képes függetleníteni magát a többitől, méltó párja Kovács Noel, kinek hosszú és méltóságteljes ugrásait nagy tetszéssel díjazta a közönség.

A második rész minden száma őrizte a magas színvonalat. Purkunen Elli már említett Alice-szólója mellett még négy páros mutathatta meg magát. A *Babák* (Mendez-koreográfia) alaphelyzete a játék baba és az ólomkatona szerelme. Vitárus Orsolya és Quatraccioni Giacomo jól megoldotta a feladatot, technikailag is vették az akadályt, ráadásul a szomorú szerelem története meg is érinti a nézőket, nem hiába a nagy taps. Itt is, mint oly sokszor, a lánynak nagyobb a mozgástere, Quatraccioni Giacomo személyiségét a nagy jelmezek (az első felvonásban Kandúr volt) nem igazán hagyták kibontakozni. Az első felvonás Ékkövei közül két végzős pas de deux-ben is lehetőséget kapott. Hoffman Virág Odette-ként *A hattyúk tavából* (Petipa–Ivanov), Polgári Natália az *Esmeralda* (Vaganova) Dianájaként mutathatta meg magát. Hoffman Virág és párja, a már kérőként is helytálló VII. évfolyamos (!) Kovács Kristóf a fehérhattyú-pas de deux-ben kimért, ugyanakkor fájdalmas mélységekig eljutó, megrendítő pillanatokat

⁴⁷⁸ Megjelent: Varga Kinga: Csipkerózsika álma. A Magyar Táncművészeti Főiskola balettművész hallgatóinak vizsgaelőadása = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/769-varga-kinga-csipkerózsika-álma> (megtekintés: 2016. december 14.)

okozott. *Diana és Acteon* kettősében Polgári Natália és a szintén már kérőként megismert Dzsupsin Ádám fergeteges, bravúros játékot játszott. Polgári fürgé, gyors, játékos, technikás és könnyed volt, Dzsupsin robusztus termete, ugrástechnikája különösen kamatozott a szerepben. A záró kettősben Petrócz Cintia és Téglás Bánk (felesleges is jelezni: szintén volt kérő) csak az i-re tették fel a pontot a Moszkovszkij–Vajnonen *Keringővel*: légiiesen lágy és könnyed táncuk nehezített emelésekkel mindkét táncos tudásáról bizonyítékot adott.

A harmadik felvonásban Maurice Ravel – Kulcsár Noémi *Boleróját* mutatták be. A népes növendéksereg nyúlfarokszerű pomponokkal díszített mélylila dresszben járta az ütemes táncot. A feszült színpadi jelenlet és az ismétlődő, a csípőt előretoló mozdulatok érzékeltették a szexuális túlfűtöttséget. A zárójelenetben a főszereplő lányt és fiút vállukon vivő táncosok nagyszabású, monumentális képben szív alakú térformában egyesültek. Mit lehet mást kívánni, mint hogy ez az egyesülés legyen megtermékenyítő, és hozzon szerencsét a táncosok pályáján.

2016, balett

Az évfolyam tagjai: Aoyama Kurumi (Japán), Rebekah Cutts (Ausztrália), Kepess Boglárka, Mashiko Yumeno (Japán), Novák Boglárka, Ota Yumie (Japán), Sánta Eszter, Megan Streiff (USA), Tiszai Adrienn; Dávid Patrik, Hanamura Sodai (Japán), Lócsei Balázs, Márton Richárd János, Joni Österlund (Finnország), Takashima Kentaro (Japán), Telenkó Kristóf, Varga Kristóf, Varga Máté. Évfolyamvezetők: Tatjana Vdovicseva, Szakály György.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁷⁹

Az elmúlt évekre visszatekintve, a leginkább színházszerű végzős koncert szemtanúi lehettünk június végén az Erkelben. A műsorban a hagyományokhoz illeszkedő, de közhelyektől mentes, átgondolt kiszerepezésű darabokat mutattak be, amelyek kiemelték az évfolyam tagjainak erősségeit és diszkréten nem kérdeztek rá a hiányosságokra. A szokott koncertszámokat most teljesen mellőzték, ehelyett három egyfelvonásos mű került színre, amelyek közül Petipa *Paquita*-szvitje képviselte az akadémikus hagyományt, Seregi *Walpurgis-éj* balettbetétje a „modern” közelmúltat, *A négy évszak* pedig – pillanatnyilag is köztünk alkotó koreográfusaival – a „kortárs” jelent és a jövőt.

A végzősök, valamint a válogatott VI., VII., VIII. évfolyamosok által előadott első felvonás, a *Paquita*-szvit kiválóan betöltötte hajdani, eredeti funkcióját: hamisítatlan, veretes, klasszikus divertissement, amely variábilis, ötletes koreográfiai megoldásokkal attraktívan mutatja be mindenkinek a legelőnyösebb oldalát, adottságait, legjobb képességeit. A szvitet a Polonéz indította a II., III., IV. évfolyamos kicsik komolykodóan

⁴⁷⁹ Megjelent: Pónyai Györgyi: „Gyöngyvirágtól lombohullásig” A Magyar Táncművészeti Főiskola 2016-os végzős klasszikus balett táncművész évfolyamának vizsgakoncertje = Táncművészet, XLIV. évf. 3. szám, 2016. ősz, 24–25.o.

koncentrált, lelkes előadásában. A Pas de deux-t szép, stabil forgásokkal és stílusosan elegáns partnerolással Tiszai Adrienn és Lócsei Balázs táncolta. A technikás Pas de trois mindhárom előadója (Takamori Miyu VII. évf., Ota Yumie és Hanamura Sodai) dinamikus, gyors, pontos: összességében remek volt. A gyorsan pergő, színes Variációkban fellépett Rebekah Cutts, Sánta Eszter, Novák Boglárka, ismét feltűntek Tiszai Adrienn szép forgásai, Aoyama Kurumi biztos spiccmunkája és eleganciája, valamint Takashima Kentaro látványos elevációs technikája (amelyet a tavalyi vizsgakoncerten a Kék madár kettősben már megcsodálhattunk).

A második felvonásban az itt jellemző koncertszámok helyett – szintén a VI., VII., VIII. évfolyamosokkal feldúsított létszámmal – Seregi: *Faust – Walpurgis-éj* balettbetétje következett. A közös Valcert a Sánta Eszter, Márton Richárd János által előadott tetszetős-finom Pas de deux követte. A lendületes Belzebub-jelenet Dávid Patrik szólójával, Varga Kristóf, Walter Macchiaroli (VIII. évf.), Brünn Máté (VIII. évf.), Horváth Péter (VI. évf.) közreműködésével, a hangulatos Núbiai tánc Novák Boglárka és Guti Gerda (VIII. évf.) szólójával pergett le. A szinte meditatív hatású, szép Vénusz-jelenet Tiszai Adrienn szólójával, Telenkó Kristóf, valamint Kóbor Demeter, Kovács Kristóf és Somai Valér (VIII. évfolyamosok) közreműködésével az est egyik legemlékezetesebb része volt. Ügyesek és egységesek voltak a Pas de six előadói: Kepess Boglárka – Varga Máté, Mashiko Yumeno – Takashima Kentaro és Ota Yumie – Lócsei Balázs. A nagy közönségsikert arató felvonást a Finálé zárta.

Az utóbbi években tendenciává vált, hogy a koncert egyik felvonása (amely korábban valamilyen ütősnek szánt, az egész évfolyamot megmozgató rövidebb darabrészlet vagy mű volt) szinte önálló életre kel, táncszínpadi előadásként is megállja a helyét. Tavaly Kulcsár Noémi *Bolerója* nemcsak lezárta a vizsgát, hanem kompakt színpadi előadásban (mintegy „élesben”) mutatta be a végzősöket. Ehhez hasonlóan a 2014-es koncertet nyitó Harangozó-egyfelvonásos, a *Térzene* is jelentősen emelte a vizsga hangulatát, önálló, teljes értékű színpadi előadásként funkcionálva.

A mostani záródarab, *A négy évszak*, amely egy a Vivaldi-muzsikára négy koreográfus által komponált, négy táncképből álló, direkt a végzős évfolyam számára készült ősbe-mutató volt, példásan folytatta ezt a kialakuló hagyományt. Első pillantásra talán túl merésznek tűnt egy ennyire ismert és sokszor feldolgozott zeneműre koreográfiát (sőt koreográfiákat!) alkotni, a végeredmény azonban meggyőzően arról, hogy érdemes volt vállalni a kockázatot.

A négy évszak ugyanis az utóbbi évek balettvizsgadarabjainak túlzás nélküli legjobbja: friss, üde, fiatalos, ugyanakkor karakteres. Koreográfiaileg igen változatos, magas színvonalú és annak ellenére tesz egységes benyomást, hogy négy különböző stílusú alkotó (*Tavas*: Molnár Márta, *Nyár*: Andrea Merlo, *Ősz*: Kulcsár Noémi, *Tél*: Maged Mohamed) jegyzi. Az egyes zenei tételek az egymástól különböző mozgásnyelvek mentén nagyon finoman, az elhangzó Petőfi-, Kosztolányi- és Somlyó-versrészletekkel ízlésesen átkötve kapcsolódnak egymáshoz. Ennek során a lépésanyag, a térhasználat, a szimmetria és az aszimmetria aránya, a földhasználat gyakorisága, a szólisták és a csoportok egymáshoz való viszonya, az előadók létszáma az egyes tételekben variálódik, változik. A koreográfiai

anyag jellegében a klasszikus-akadémikus stílusnál indít, innen kezd el távolodni és jut el a kortársig: ahogy haladunk az egyes részekén át, fokozatosan válik egyre karcosabbá és szimbolikusabbá. A tételek önmagukban is tökéletesen megjelenítik az adott évszak hangulatát, lényegét, összekapcsolódva pedig új, közös jelentést nyernek, egyfajta idilli összhangot megteremtve. Bár az egyes alkotókra jellemző, felismerhető stílusjegyek és jellegzetességek jól kirajzolódnak, a harmónia mégis tökéletes: kiváló az egyéni, valamint az össz munka is. A darab végére érzékelhetővé válik a tételeket összekötő és az egész darabnak egységes hatást adó szép, belső ív, amelynek fejlődése a néző által pont jó ritmusban követhető.

A minimalista színpadképben optimálisan mutatnak a letisztult, karakteres jelmezek, amelyek színeiben megjelenik a tavasz frissessége, lendülete, a nyár napsugaras pompája, az ősz földszagú melankóliája és a tél karakteres kétarcúsága. A kiváló világitási megoldások ráerősítenek a színek játékára. A végzősök remek csapatmunkában, a kisebb szólókat, pas de deux-eket egyénítve, sajátos színekkel gazdagítva, nagy lelkesedéssel és magas színvonalon adták elő a darabot. Sokszor sajnálom, hogy egy-egy jól sikerült vizsgadarab csupán egyszer kerül színre. Most is csak remélhetjük, hogy ezt valahol, valamikor ismét műsorra tűzik az arra illetékesek.

Az igényes, érdekes, nem szokványos programnak köszönhetően az idei koncert kevéssé vizsgára, sokkal inkább egy háromfelvonásos, valódi balettestre hasonlított, és mivel a végzősök mellé az alsóbb évfolyamokból is szép számmal (és jó szemmel) válogattak közreműködőket, ez az egész főiskola nagyszabású, impozáns bemutatkozásának tűnt. Ez mindenképpen újszerű, de jó elgondolás, működő koncepció lehet a jövőben is.

Kutszegi Csaba kritikája⁴⁸⁰

Azért vannak a művészképzésben nagy, nyilvános vizsgaelőadások, hogy bennük a hallgatók a legjobb oldalukról mutakozhassanak meg. Ha ezt vesszük figyelembe, megállapítható, hogy a Magyar Táncművészeti Főiskola idén végző balettművész hallgatóinak koncertje kitűnően szerkesztett előadás volt: a végzősök felkészültségükhöz, tudásukhoz illő feladatokat kaptak, melyeket lelkesen és tehetségesen oldottak meg.

Az első rész, a *Paquita-szvit* kitűnően prezentálja a nem szakmabeli nézőknek (a növendékek sok-sok hozzátartozójának), hogy a klasszikusbalett-technika bizony nem sajátítható el néhány hetes kurzuson (az előadáson megjelenő nem kevés szakmabeli néző ezzel régóta tisztában van). A nyitótánc szerepét kapó Polonézt második, harmadik és negyedik évfolyamos növendékek mutatták be, produkciójuk ékesen szemléltette, hogy a civil testrészek, a végtagok a kilenc évig tartó stúdiumon milyen folyamatos változásokon esnek át mire balettművész-külsőjük lesz, illetve mire képesek lesznek technikás balettmozdulatok végrehajtására. Az iskoláskorúak fegyelmezetten és pontosan táncoltak,

⁴⁸⁰ Megjelent: Kutszegi Csaba: Kell egy csapat. A Magyar Táncművészeti Főiskola balettművész hallgatóinak vizsgaelőadása = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/jegyzet/953-kutszegi-csaba-kell-egy-csapat> (megtekintés: 2016. december 14.)

külön öröm, hogy mindeközben láthatóan megérintette őket a táncöröm is: a felsőtesttel és a karokkal lazák, muzikálisak maradtak, a többség még boldogan mosolygott is. (A „kicsiket” a *Paquitában* Németh Nikolett tanította be.)

A nagyok összehasonlíthatatlanul nehezebb, sokrétűbb feladatmegoldásai már nem minden esetben mutatkoztak könnyed örömtáncnak, de a felvonás valamennyi fellépője (és a betanítójuk, Gábor Zsuzsa is) egyfajta táncos becsületrendet érdemelne, ugyanis *Paquita*-koreográfiákat elletteni nézők előtt olyan tevékenység, mely közben „mellébeszélni, svindlizni” nem lehet. A *Paquitában* még az is látszik, ami nincs benne, a legkisebb technikai malőr vagy olcsó megoldás sem maradhat rejtve a néző elől, se mosollyal, se könnyel, semmilyen (ál)művészi hókuszpókusszal nem lehet takargatni a felkészületlenséget.

Már az első felvonásban kiderült: az idei végzősök, valamint az évfolyamvezető mestereik, Tatjana Vdovicseva (a lányoké) és Szakály György (a fiúké) nyílt lapokkal játszanak. Felvállalták, hogy az osztály legnagyobb erőssége a szorgalom és a kitartás, bizonyították, hogy ha nincsenek is köztük extra képességekkel rendelkező klasszisok, közösen, a közös munkába vetett hit erejével figyelemre méltó eredményre képesek. A további két felvonás tanulsága is ez. Az idei műsorból kimaradt a klasszikus koncertész, és ez jó döntésnek bizonyult. Ezzel a szakmai közönséget megkímélték a sztereotip koncertszámok méla unalmától (az ilyet különösen akkor fájdalmas végignézni, ha olyan hallgató kapja meg, akinek a szerep meghaladja a képességeit), az érdeklődő-drukkoló közönség is jól járt, mert ugyan különböző, de három színvonalas, kompakt (balett)színházi élményhez jutott, a legfontosabbakról, a végzősökről meg nem is beszélve...

A *Paquita-szvit*ben Tiszai Adrienn és Lócsei Balázs Márk technikailag megalapozottan, igen esztétikus kettősben mutatta meg megnyerő külsőjét, a Pas de trois-ban Ota Yumie és Hanamura Sodai a hetedik évfolyamos Takamori Miyuval (mindhárman Japánból érkeztek) magas technikai színvonalon táncolt, a szintén japán Takashima Kentaro pedig lendületes-technikás férfiszólójával aratott hangos közönségsikert. Az összes többi végzős is igényes szólókban megbízható teljesítményt nyújtott, így Aoyama Kurumi (Japán), Rebekah Cutts (Ausztália), Sánta Eszter, Novák Boglárka és Tiszai Adrienn.

Nem állítom, hogy a második rész *Walpurgis-éjére* mint életem egyik meghatározó színházi élményére fogok emlékezni évtizedek múltával is, de öröm volt újra látnom a veretes Seregi-koreográfia kitűnő táncait (betanító: Sebestény Katalin). Az összkép egy kicsit sem hasonlított az egykori *Faust*-rendezés emblematisztikus balettbetétjére, ám a cél nem is nosztalgikus rekonstrukció, hanem fiatal táncosok testének-szellemének megmozgatása volt. Említettek elégé máshogy álltak a mozdulatok, mint az akkori kollégáimmon, akiket vagy harminc-negyven éve láthattam utoljára előttem-mellettem a színpadon a Seregi–Walpurgis szerepeiben.

A műsorfüzetben nem találtam adatot arra, hogy ki volt a jelenet jelmez- és színpadilátvány-tervezője, mindenestre eléggé naiv, revüsített fausti pokolképet rendeztek a fiatalok köré. Ez egyébként illik is egy iskolához (a karszerepekben hamvas hatodikosok is felléptek), az meg szinte dicsérendő, hogy egyes jelmezekkel mintha Maurice Béjartnak és Gombár Juditnak próbáltak volna egyszerre emléket állítani. Akárhogy is volt, a

közös felvezetés után Sánta Eszter és Márton Richárd János kettősükben finom, érzékeny mozdulatokkal bizonyította, hogy a lírának a pokolban is van helye. Ettől persze a *Walpurgis-éj* legsikeresebb száma még mindig a Belzebub-jelenet, melynek szólistája az energikus-technikás Dávid Patrik volt, mellette becsületesen helytállt a Varga Kristóf vezette négytagú ördögkülönítmény. Bevallom, kamaszkorom legszebb éveiben a Núbiai táncban nem kevés erotikát is felfedeztem, most Novák Boglárka és a nyolcadik évfolyamos Guti Gerda táncában elsősorban a fiatalos bájt, a finom kellemet, az ügyességet és a precíz végrehajtást értékelhettem. (Hiába: Tempora mutantur et nos mutamur in illis, azaz az idők változnak, és mi változunk velük.) Tiszai Adrienn a Vénusz-jelenetben is spicchegetől fejbűbig szép volt, ám mindeközben lazább és magabiztosabb is; szintén négytagú rajongó kísérői között Telenkó Kristóf Soma jeleskedett. A Pas de six a *Walpurgis-éj* örökbecsű, finoman csiszolt ékszere, Seregi László leheletkönnyű, de felülmúlhatatlan remeklése. Dicséret illeti mind a hat végzóst, mert egységesen megéreztek, hozták a koreográfia finom báját, győzték igényes technikáját. Íme, ők: Kepes Boglárka – Varga Máté, Mashiko Yumeno – Takashima Kentaro, Ota Yumie – Lőcsei Balázs Márk.

A vizsga szakmailag különleges, legértékesebb felvonása a harmadik volt, amelyben a fiatal művészek a négy koreográfus által Vivaldi-zenére készített, *A négy évszak* című egyfelvonásost mutatták be. Hagyomány, hogy a vizsgakoncerten az utolsó felvonás egy közösségre épülő, általában populáris vagy legalább erősen közönségbarát kortárs koreográfia. Idén a hagyományt meg is őrizték, ám némileg meg is újították. A koreográfia kifejezetten a végzősöknek készült (csak az első tételében szerepelt néhány alsóbb évfolyamos „vendégművész”), és e tény láthatóan testileg, lelkileg és technikailag is szárnyakat adott a hallgatóknak. Már önmagában az is felemelő, nagyszerű, hogy ösbemutatóval rukkolhatnak ki, a koreográfusok kellő jóindulattal a testükre dolgozhatnak, és átalakítható, elkerülhető minden olyan figura, amelyik nem megy, nem áll jól. Sőt: a koreográfusok mindegyike nyilván a legjobbat akarja kihozni a táncosokból. Jól sikerült a koreográfusok kiválasztása is, a tételeik spontánul „összebeszélnek”, miközben tematikusan és stílusosan is éppen a szükséges mértékig el is térnek egymástól. Ez pluszjelentést is kölcsönöz az egész darabnak, amit a stílus szerkezet és a tételek közötti hangulatváltások hordoznak. Az egész felvonás előadása attól válik színvonalas, elvont üzenetet közvetítő műalkotássá, hogy azokat a bizonyos hangulatváltásokat az előadók érzékenyen, hitelesen, átéléssel tolmácsolják.

Az első tétel, a *Tavaszi* (koreográfus: Molnár Márta) épül leginkább a klasszikusbalett-technikára, ám a táncosok – a technikai fegyelem, a precizitásra törekvés mellett – hozzák az évszak fiatalosan zsongó hangulatát is. Az „érettebb” *Nyárban* (koreográfia: Andrea Merlo) már gyakoribbak a komplikáltabb, aszimmetrikus mozdulat- és térforma-kompozíciók, ebben a tételben azt tanulhatták meg a vizsgázók, hogyan lehet szinte csak formai eszközökkel atmoszférát teremteni. A „romlott, dekadens” *Ősz* (koreográfia: Kulcsár Noémi) szinte berobban: a technika öles léptekkel hagyja el a klasszikát, és tör a kortárs felé, a táncos egyedek benne elkülönülnek egymástól, megjelennek az egyéniségek, erénnyé válnak a saját, átélést sugárzó arcok, szembetűnik, hogy ahány táncos, annyi egyéni mozdulatstílus. A *Tél* (koreográfia: Maged Mohamed) az elmúlás hidegét

árasztja fagyos, fekete-fehér kontrasztjaival. Ám télen sem hal meg a természet, ahogyan az emberi hit és a vágyak is csak mélyen alszanak olykor-olykor; a koreográfia igencsak dinamikus mozdulatsorozatai kőkemény harcot, küzdelmet jelenítenek meg, mely nehéz körülmények között, a túlélésért, az újjászületésért folyik. A tétel táncnyelve mintha visszakanyarodna a klasszika felé, vagy inkább szintetizálja az előző három tétel mozgásnyelvét: mintegy teljes fegyverzetben mutatja meg a klasszikusbalett-képzés nyújtotta tudásban rejlő lehetőségeket.

És e lehetőségek korlátlanok. A Magyar Táncművészeti Főiskola klasszikus balett szakán végzett hallgatók előtt nyitva van a világ. Aki közülük nem lesz Étoile-gálák ünnepelelt sztárja, az majd keres vagy épít magának csapatot. Mert csapat mindig kell.

2017, balett

Az évfolyam tagjai: Békésy Bettina, Guti Gerda, Inoha Miyako (Japán), Iwasaki Ayaka (Japán), Iwata Karin (Japán), Kiss Réka, Vesna Ognjanov (Szerbia), Onuma Reina (Japán), Pinja Sinisalo (Finnország), Verböczi Noémi, Anna Yliaho (Finnország); Brünn Máté, Panagiotis Dionysakopoulos (Görögország), Kápolnás Gábor, Kóbor Demeter, Kovács Kristóf, Kovács Noel, Walter Macchiaroli (Olaszország), Sántha Mátyás, Somai Valér, Takács Ferenc. Évfolyamvezetők: Gyarmati Zsófia, Macher Szilárd.

Pónyai Györgyi kritikája⁴⁸¹

Huszonégy fős, jól felkészített és okosan prezentált balettévfolyam búcsúzott – immár egyetemi rangú – anyaintézményétől egy Dohnányi–Seregi-remekművel és Leo Mujic eddigi talán legjobb koreográfiájával.

Az örömtelien nagy létszám már önmagában cáfolni látszik az utóbbi évek repetitív keserveit („nincs utánpótlás”, „nem jelentkezik senki balettosnak”), és a hallgatók teljesítményét elnézve mesterségesen felduzzasztottnak sem tűnik – aki most itt végzett, az megérdemelten kap diplomát a kezébe. Másrészt, a végeredmény immár sokadszor bizonyítja az egyetemen folyó pedagógiai munka hatékonyságát, a szép számmal diplomázó külföldieket tekintve pedig versenyképességét is. Kétségtelen, hogy a hallgatók adottságai most sem voltak egyformán kiemelkedők, a műsor összeállító azonban, a programmal és a kiszerepezéssel mindenkinek lehetőséget adva, egységesen jó színvonalú előadást alkottak. Külön ki kell emelni, hogy hosszú évek óta a legjobban forgó évfolyamot láttuk, az ugrások magasak, levegősek, a megérkezések jellemzően pontosak, puhák voltak. A lányok spicce stabil, többen is remekül forognak, előadókészségük általában véve feltűnően jó. A fiúk magasak, jó kiállításúak, közülük jó néhányan látványos koncertszámokkal, ígéretes teljesítménnyel mutatkoztak be. A vizsgán jelen lévő társulatvezetők

⁴⁸¹ Megjelent: Pónyai Györgyi: Van helyük a csillagok között. A Magyar Táncművészeti Egyetem IX. évfolyamos balettművész-hallgatóinak vizsgakoncertje = Táncművészet, XLV. évf. 3. szám, 2017. ősz, 8–9. o.

(jöjjenek akár hazai, akár külföldi együttesektől) kedvükre válogathattak a minőségi kínálatból.

A háromrészes est első felvonását Dohnányi–Seregi: *Változatok egy gyermekdalra* című műve adta, amelyet Iwata Karin, Kovács Noel, Verbőczy Noémi, Kovács Kristóf, Kiss Réka, Gutti Gerda, Kóbor Demeter, Somai Valér, Békésy Bettina, Sántha Mátyás és a II. évfolyamos Katarina Bužić táncolta. Produkciójukat lendületes, a darab mondanivalóját is értően közvetítő előadásmód, biztos technikai megoldások és a csapatba belesimuló, mégis finoman egyénített figurák jellemezték.

A hagyományosan nagy felkészültséget igénylő klasszikusdarab-részleteket felvonultató második részre most hat szám jutott, a maga nemében mindegyik igen jó előadásban. A *Párizs lángjai* látványos kettőse elsősorban a két szólista (Iwata Karin és Brünn Máté) kiváló forgáskészségének, illetve stabil spicctechnikájának bemutatására volt hivatott. A kellemes divertissement-t Onuma Reina, Vesna Ognjanov, Anna Yliaho, Panagiotis Dionysakopoulos és Sántha Mátyás táncolta.

A *Coppélia*-részletben Takamori Miyu eleganciája, pontos technikája, stabil spiccei és Kovács Noel precízen kivitelezett, klasszikus előadásmódja, stílusbiztos megoldásai tűntek fel. A barátok kettősét Kápolnás Gábor és Walter Macchiaroli táncolta.

Az egyes számokat olykor cirkuszi produkció szintjén értékelő, állandóan beletapcsoló, túláradóan lelkes közönség a szükségesnél talán kisebb ovációval értékelte Spradling *Spark* című, érdekes, fekete-fehér látványvilágú kettősét. Pedig ritkán láttunk ilyen jó modern számot ennyire érzékenyen, remek ritmusban, szépen tagolva és magával ragadóan előadva, mint ahogy most Pinja Sinisalótól és Sántha Mátyástól – a vastaps itt is megérdemelt lett volna. A Csajkovszkij–Balanchine *pas de deux*-t Verbőczy Noémi és Kóbor Demeter táncolta, attraktívan, elegánsan és szimpatikus összhangban.

Kiválóan sikerült Seregi *Spartacus* pas de deux-je is, Kiss Réka és Somai Valér előadásában. A két fiatal manírmentes, egymásra figyelő, a rövid idő ellenére egészen komoly drámai mélységeket megjáró alakítása ragyogó – akár a közelmúlt operaházi *Spartacus*-felújításának tükrében is. A záró Petipa *Don Quijote* grand pas entrée-ban Inoha Miyakót, Iwasaki Ayakát, Anna Yliahót, Vesna Ognjanovot, Békésy Bettinát és Onuma Reinát láthattuk. A variációkat Inoha Miyako és Iwasaki Ayaka adta elő. A pas de deux-t Gutti Gerda és Kovács Kristóf táncolta látványos könnyedséggel, alapos technikai felkészültséggel, remek forgásokkal fűszerezve, feltéve a koronát az egyenletesen magas színvonalú második felvonásra.

A harmadik részben az összes végzőst felvonultató vadonatúj Leo Mujic-koreográfia (*Egy hely a csillagok között*) következett, amit az alkotó kifejezetten az évfolyam számára készített. A remekül bevilágított, gazdag és dekoratív lépésanyagú, modern művet a táncosok nagy odaadással, kiváló egyéni teljesítményekkel adták elő. Csak sajnálni lehet, hogy a darab vélhetően az ilyenkor szokásos sorsra jut – többször nem adják elő ebben az összeállításban.

A műsorfüzetben feltűnt, hogy az idézetekben, a darabok címében, illetve a Mujic-mű versbetéteiben (talán szándékos, vagy véletlen módon) sokszor emlegetik a csillagokat. A látottak fényében remélhetjük, hogy a végzősök közül mind többen válnak

később szintén csillaggá, vagy pályájuk során sikerrel követik majd saját szerencsecsillagukat.

Péter Márta kritikája⁴⁸²

Az egykori Balett Intézet, majd Táncművészeti Főiskola után az idén végző ifjú balettművészek már a Magyar Táncművészeti Egyetem (MTE) hallgatóiként mutatták be vizsgakonzertjüket. A háromrészes programot június 22-én a Magyar Állami Operaház Erkel Színházában láthattuk. A precíz helymeghatározást – a régi futballcsapatra hajazó mozaikszóval – az MTE szép kivitelű, információdús alkalmi kiadványán olvasni; s a balettművészeket képző intézmény meg az egykori anyaszínház kapcsolatáról több szó ne is essék... A témáról legfeljebb annyi juthat még eszünkbe, hogy a balettművészek készülők mostanság vajon hol és miképp tehetnek szert a szükséges színpadi gyakorlatra? Hol van erre alkalmas repertoár?

Utóbbi kérdéseket elsősorban az előadás középházisát adó klasszikusbalett-részletek motiválják, hiszen itt mindössze egy duett volt határozottan kortárs mű, a nem túl szerencsés scenikai döntéssel fekete háttér előtt feketében mozgó Pinja Sinisalo és Sántha Mátyás *Spark* című kettőse (koreográfia: Marc Spradling), míg a további darabok leginkább a mindenkor klasszikus képzés koncertekről, vizsgákról jól ismert számait sorakoztatták föl. Persze, a világ nívós kortárs együttesei többnyire klasszikus balettből is kiválóan képzett táncosokkal dolgoznak (még ha olykor engedékenyebb alkati adottságokkal is), így hát az MTE friss balettművészei tudásuk alapján a jövőben akár egészen eltérő stílusú társulatoknál is felbukkanhatnak. Ugyanakkor vitathatatlanul klasszikusan iskolázott testet – s legalább némileg érett lelket – igényel Seregi László közel félévszázados műve, a *Spartacus* is, bár a Kiss Réka – Somai Valér páros tolmácsolásában látott duett testnyelvét, formavilágát tekintve, a monumentalításra törekvő szovjet balettdráma nyomai mellett már a neoklasszika felé húz. Az amúgy is hálás közönség Seregi invencióját, muzikalitását és intenzív líráját ovációjával mintha külön is üdvözölte volna. Igen, ez az erő máig hat. Balanchine koreográfiája, a *Csajkovszkij-pas de deux*, amelyet Verbőczy Noémi és Kóbor Demeter dekoratív előadásában láthattunk, ugyancsak a klasszikából kihajtó, ám alapjaiban mégis arra építő neoklasszika technikás műhelyeit idézte meg; a gyorsan sorjázó elemek között is feltűntek az elvileg hasonló lendületből abszolált, ám változó irányú forgások.

A koncertdarabok közül ritkán hiányozhatnak a *Párizs lángjai* és a *Don Quijote* ismert táncjelenetei. A középházis a francia forradalom idején játszódó és 1932-ben az akkori Leningrádban bemutatott Aszafjev–Vajnonen jegyezte balett részletével indult, három nő Divertissement-jával; Onuma Reina, Vesna Ognjanov és Anna Ylilaho triójához később két férfi, Panagiotis Dionysakopoulos és Sántha Mátyás kapcsolódott, míg

⁴⁸² Megjelent: Péter Márta: A csillagok felé. A Magyar Táncművészeti Egyetem balettművész hallgatóinak vizsgaelőadása = <http://www.tanckritika.hu/kategoriak/kritika/1154-peter-marta-a-csillagok-fele> (megtekintés: 2017. augusztus 31.)

a világ sok táján ismert virtuóz Pas de deux-t Iwata Karin és Brünn Máté táncolta el technikai és előadói mértékkel is majdnem kiforrottan.

A mediterrán kolorit balettszínpadai arzenálját vonultatta föl Minkusz–Petipa elsőül Moszkvában színpadra vitt – később azonban számtalan átdolgozást megélt – *Don Quijote* című művének részlete. A Grand Pas kötött táncsorrendjéből az Entrée előadóit (Inoha Miyako, Iwasaki Ayaka, Anna Yliaho, Vesna Ognjanov, Békésy Bettina, Onuma Reina) a Variációk táncosnői, Inoha Miyako és Iwasaki Ayaka követték, míg a koncertek kedvelt táncmutatványát, a magasban kitartott emelései miatt is népszerű Pas de deux-t Guti Gerda és Kovács Kristóf mutatta be, nemegyszer meglepően magabiztos technikával.

A klasszikus balett legismertebb művei közé tartozik a *Coppélia* is, Petipa koreográfiája, amelynek zenéjét a tánc követelményeihez igen alkalmazkodó Léo Delibes komponálta. Itt a Barátok szerepét Kápolnás Gábor és Walter Macchiaroli táncolta, tág és levegős ugrásokkal, míg az Esküvői kettősben a nyolcadik évfolyamos Takamori Miyu (aki már tavaly is beszállt a végzősök programjába) és az idén diplomázó Kovács Noel mutatkozott be.

A koncertszámok erőpróbáján bizony minden apróság előtűnik; így a fáradtság jelei, a partner után kapó ideges kezek, a nüansznyi egyensúlyvesztések és a legcsekélyebb technikai bizonytalanságok is nagyító alá kerülnek. Kiválóan tudja ezt a két évfolyamvezető, Gyarmati Zsófia és Macher Szilárd, és az intézmény minden művésztanárával, illetve a növendékek felkészítését bármilyen téren segítő társakkal együtt munkájukat elismerés illeti.

Miután a tizenegy végzős leány (köztük hét külföldi) tág, hajlékony és meglehetősen jól spiccel, ki kell emelni a spicc-repertoár tanárát, Volf Katalint – aki próbavezetőként három művet is gondozott –, a tíz fiú pedig (közülük kettő külföldi) plasztikus megjelenéssel, jó ugrókészséggel, valamint korához, fizikai érettségéhez képest szinte kiforrott partnerként tette dolgát; így említeni kell az emeléstan stúdióvezető Csillag Pált és az évfolyamot e téren korábban oktató Keveházi Gábort. Természetesen nem sorolhatom fel mindazokat, akiknek az évfolyam szakmai, emberi neveléséhez, elért sikereihez nyilvánvalóan köze van, hiszen az alapos prospektusban nagyjából ötven szakmai személyiség – plusz több segítő szekció is – szerepel, és az intézményvezető Szakály György e lapokon olvasható soraiban meg is köszöni munkájukat.

A koncertszámoktól eltérően az első és a harmadik felvonás az előadóknak és a nézőknek is más feladattal szolgált. Seregi László estnyitó opusa, a *Változatok egy gyermekdalra* című alkotás a háború idején is bennünk élő játékos kedvet, a túléléshez nélkülözhetetlen megtartó emlékezet színeit festi színpadra. A zeneszerző Dohnányi Ernő kompozícióját, ritmikai képleteit pontosan leképező táncmatériával anno az Operaház kiváló szólistái léptek színre, s azóta már a friss végzősök vizsgaelőadásában is többször bemutatták. A művet talán azért is veszik elő újra, mert benne a technikai igényességen is áttörhet az ifjonti erő, így aztán mindig kiváló megméretés öt fiatal párnak, ráadásul ugróköteles jelenetével ott az a kicsi leány, aki valamikori naivitásunk felhőtlen játékával halad át a színen (most a II. évfolyamos Katarina Bužić idézi meg). Gondolom, e darab

újabb színpadra kerülését – a *Spartacus* kettősével együtt – Seregi pótolhatatlan asszisztense, a prospektusban szintén nevesített Kaszás Ildikó is segítette.

Végül Kosztolányi Dezső *A csillagokhoz* című versének színészi deklamációjával kissé érzelmesen induló és végződő művet láthattunk. Az ember kozmikus létét továbbgondoló, *Egy hely a csillagok között* címmel alkotott sűrű koreográfiát a hazai közönség előtt korántsem ismeretlen Leo Mujić készítette, s benne kozmoszunk gazdagságát valóban leképezve, mindenki helyet kapott, mindenkinek volt feladata. A huszonegy fiatal fáradhatatlan tempóval szötte az olykor igen gyorsnak és bonyolultnak ható, mozgásdízitményekkel tűzdelt klasszikusan kortársi variációkat. Ebben a műben látszott leginkább, hogy e kis csapat egy iskolán, egy módszeren nőtt fel, azonos koncepció vezérlete alatt. A társaság e ponton szinte összeszokott tagok együtteseként hatott, de lehet, hogy e tánc éppen az utolsó közös színpadai élmény is volt. Szakmai készülségük szerint azonban eleget tehetnek sokféle kihívásnak, s ha testi-szellemi tudásukat soha nem érzik késznek, soha nem hiszik befejezettnek, valóban a csillagok közé juthatnak.

2017, néptánc

Az évfolyam tagjai: Balogh Kata Sára, Gács Kitti, Gyetvai Júlia, Keszthelyi Zsófia, Paksa Eleonóra, Palánki Réka, Sileo Szeréna, Szabó Mercédesz, Szilágyi Zita, Tóth Fanni, Wallinger Ágnes; Horváth József, Kele Kristóf, Kovács Márk, Opiczner Márton, Östör Ákos, Patócs Donát, Péntek Dominik, Sáfrán Balázs, Szabó Zsombor, Vizeli Dániel. Évfolyamvezetők: Hortobágyi Gyöngyvér, Végső Miklós.

Ungvári Judit kritikája⁴⁸³

Lenyűgöző és sok szempontból elgondolkodtató vizsgaelőadással zárták tanulmányukat a Magyar Táncművészeti Egyetem néptáncos végzősei május utolsó napjaiban. A látottak alapján megnyugtatónak tűnik a szakma utánpótlása, kellő technikai tudással felvértezett, lélekkel és emberséggel megáldott fiatal művészek röppennek ki a nagybetűs táncéletbe.

A vizsgaelőadások nehéz ügyek, mert egyfelől meg kell felelniük annak az elvárásnak, hogy megmutassák, mit is tanultak a művészpályán az elmúlt éveikben, másfelől önálló produkcióként sem árt, ha megállják a helyüket. A 2017-ben végzett néptáncosok koncertvizsgálata mindkét fronton kiugróan jó. Annak ellenére, hogy a műsorszerkezetet nagyon erősen alakította a tanulmányjelleg, a néző egy percig sem érezte úgy, mintha iskolai feladatok sorát látná. Határozott produkciós igénnyel állt össze az előadás. Két nagy egységre tagolva, egy kortárs és egy autentikus blokk mutatta meg az ifjú táncosok sokszínűségét.

⁴⁸³ Megjelent: Ungvári Judit: Kihívásokra készen. Magyar Táncművészeti Egyetem néptánc végzős V. évfolyam vizsgaelőadása = Táncművészet, XLV. évf. 2. szám, 2017. nyár, 28–30. o.

A modern koreográfiák két nagyobb lélegzetvételű önálló darabjában Topolánszky Tamás a fiatalság kulcskérdéseit, a szerelmi-párkapcsolati problémákat (*Dürrögő 16+*), Kulcsár Noémi pedig általában a fiatalkori vívódásokat fogalmazta meg (*Megköthetetlenek*).

Ezután a közelmúlt meghatározó kortárs koreográfiái is sorra felbukkantak, láthatunk részleteket a *Magyar Anzix*, a *Szekérbölcső*, a *Naplegenda* és a *Szarvasének* című produkciókból, amelyek egyértelműen bizonyították, hogy ez a huszonegy végzős táncos bármely együttesbe belesimulhat. Ezt a blokkot egészítette ki Zsuráfszky Zoltán, Foltin Jolán, Vári Bertalan egy-egy kompozíciója.

A műsor második szakaszában a Kárpát-medencét lefedő néptánc-összeállítás volt látható, amelynek koreográfiáit az évfolyam néptánc oktatói, Appelszoffer János, Béres Anikó, Hortobágyi Gyöngyvér, Ónodi Béla és Végső Miklós készítették.

A műsor és a koreográfiák épp csak leheletfinoman helyezték előtérbe a „jobbakat”. Azért is indokolt az idézőjel, mert meglepően homogén képességeket mutatott a csapat. A program elején természetesen elbűszkélkedtek az évek alatt elért versenyeredményekkel, amelyek visszatükröződtek a produktumban is. Ennek megfelelően a vizsgadarabokban hangsúlyos szerephez jutott a fiúk közül Kele Kristóf, Östör Ákos, Opiczter Márton, Sáfrán Balázs és Szabó Zsombor, a lányok közül pedig Gyetvai Júlia és Szilágyi Zita. Szerencsére a többiek sem kerültek ezáltal hátrányba, egy-egy önálló momentum szinte mindenkinek jutott. Érdekes, hogy a fiúk inkább egyéni karakterükkel, a lányok pedig a kifinomult összjátékkal jeleskedtek. Utóbbira gyönyörű példa volt a *Szekérbölcső*-részlet, amelyben elragadóan légies és önfeledt táncban teljesedett ki a leánykar. És ha már a nemekre bontott teljesítménynél járunk, muszáj megemlíteni azt az elképesztő dinamikát, amit a fiúk produkáltak a *Naplegenda*-részletben, az Ördögök báljában. Aztán ez a két szál nagyon szépen fonódott össze a műsor második felében, az *Angyaltojásban* (Csávás Attila – Rémi Tünde – Appelszoffer János koreográfiája).

A megragadó momentumok között kell említenem az egész társaságnak a *Dürrögő 16+* és a *Megköthetetlenek* koreográfiáiban nyújtott teljesítményét. Annál is inkább, mivel itt néptánc-specializációs hallgatókról van szó, ennek ellenére teljes értékű kortárstánc-produktumokat mutattak fel. Sportolóknál szokás emlegetni játékindigenciát, nos, ezek a fiatal táncosok, úgy is mondhatjuk, egyfajta univerzális mozgásintelligenciát birtokolnak. Kifejezetten szép villanásai voltak a kortárs blokkban többek között Szilágyi Zitának, Balogh Kata Sárának, Patócs Donát Endrének, Horváth Józsefnek. Zsuráfszky Zoltán *Öt kölkök* című koreográfiáját az osztály „fiúkrémje” adta elő bravúrosan. Ugyanebből a gárdából kerültek ki a második, kifejezetten néptáncos etapban a *Kurácsi* című blokk szólistái, bámulatosan pontos és lendületes mozgássorokkal. A szóló és páros viszonylatból mindenképpen kiemelkedik Östör Ákos, Szabó Zsombor és Kele Kristóf bogártelki legényest, gömöri botolót, illetve marossárpataki verbunkot bemutató produkciója, amely a tehetség és a tudás mellett a fiúk karakterét is remekül kihozta: Szabó Zsombor egyenesen Fred Astaire-hez fogható eleganciával adta a botolót. Mintaszerű volt Szilágyi Zita és Opiczter Márton dél-alföldi párosa, illetve Gyetvai Júlia és Sáfrán Balázs gagybátori csárdása. A második szakasz kiemelkedő pillanataihoz sorolha-

tók a *Somogyi kép* táncai (Hortobágyi Gyöngyvér: *Lányok ugrósa*; Herczku Ágnes – Rémi Tünde – Appelszoffer János: *„Hegyesfogúak”*), ezekben nemcsak a csapat rendkívül erőteljes színpadi jelenléte volt megkapó, hanem a koreográfia humorát is jól érzékeltették. Fergeteges volt az erdélyi ciklusból a cigányos és az egész előadást lezáró, jóízű szatmári csárdás.

Az egész produkció szempontjából különösen katartikusnak nevezhető a gyimesi csángó táncrészlet (Appelszoffer János: *Eltűntek az égen*), itt maga a színpadkép és a koreográfia is nagyon finoman utal ennek a kultúrának a lassú eltűnésére. Ez a momentum egyúttal egy fontos küldetést is kijelöl a fiatalok számára, hiszen ezeknek a veszendőbe hulló értékeknek a morzsalékait még fel lehet csipegetni, és tovább lehet éltetni. Persze a táncművészet funkciója ma már az értékörzésnél bonyolultabb, meg kell teremteni az arányosságot hagyomány és korszerűség között, ehhez pedig nemcsak kiemelkedő képességű alkotók, koreográfusok, hanem magabiztos stílusérzékű, a külső és belső adottságokkal kreatívan bánó előadóművészek is kellenek. Ezért is nagyon fontos, hogy milyen alapokkal indulnak el a most pályájuk elején álló táncművészek.

Lehet szeretni, vagy nem, de tény, ahogy más művészeti ágakban (például a zenében is) egyre inkább a fúziók uralkodnak, vagy ahogy a színpadi művészetek az összművészetiség felé haladnak, úgy a táncművészet előtt is óriási kihívások állnak, ami a ma érvényes megszólalási módokat illeti. Különösen igaz ez a néptáncra, amely jóval erősebben kötődik a tradíciókhoz. Az a bizonyos tiszta forrás táplálja, erősíti a produkciókat és a törekvéseket, de nem mindegy, ki hogyan él vele. A hagyomány akkor termékeny, ha lehetőséget, módszert és eszközöket ad a megújulásra, nem pedig béklyót jelent. A bartóki modell valóban iránymutató lehet ebben a folyamatban még ma is, hogyan lehet oly módon építkezni a tradicionális kínálatból, amely egyúttal kortárs is, vagyis a ma emberének szól. Mert azt nem szabad szem elől téveszteni, hogy minden színpadi alkotás a ma emberének szól, és nem szerencsés pusztán „bioskanzent” építeni. A színházi tér ugyanis nem lehet múzeum, és ez a táncszínházra is érvényes. A nézőtérben ülőket mai kérdések foglalkoztatják, érzések kavarnak bennük, a színpadi alkotók és előadók pedig ezeket próbálják megfogalmazni a maguk módján, válaszokat keresni, értelmezési lehetőségeket mutatni, érzéseket kelteni. Ehhez pedig kreatív energiák kellenek. Úgy gondolom, ez a vizsgaelőadás nagyszerűen megmutatta, hogy addig nincs gond, amíg ilyen avatott kezekben nevelődnek a fiatalok. Amíg ilyen biztos munícióval, jó stílusérzékkel, valódi tartással indulnak el, addig bátran mondható, hogy ez a táncos nemzedék felkészült ezekre a kihívásokra.

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
I. AZ INTÉZMÉNY JOGÁLLÁSÁNAK ÉS KÉPZÉSI SZERKEZETÉNEK FEJLŐDÉSE (bevezető tanulmány)	9
Az önálló művészeti egyetemek történeti fejlődése	12
Az Állami Balett Intézet megalakulása és működése a főiskolai rang eléréséig (1950–1983)	13
Táncművész- és táncpedagógus-képzés főiskolai szinten (1983–2006)	20
A bolognai folyamat hatása a táncművész- és táncpedagógus-képzésre (2006–2015)	26
Főiskolából – egyetem (2015–2017)	31
Összefüggések, tanulságok	32
Az intézmény vezetői	34
II. AZ INTÉZMÉNY MŰKÖDÉSÉT MEGALAPOZÓ JOGFORRÁSOK	37
1. Az Állami Balett Intézet alapító rendelete (1951)	39
2. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzata és tanulmányi rendje (1951)	40
3. A balettnövendékek sportorvosi vizsgálatának szabályozása (1954)	43
4. Az Állami Balett Intézet alapító rendeletének módosítása (1954)	44
5. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzatának és tanulmányi rendjének módosítása (1954)	44
6. Balettkatatók továbbképzésének szabályozása (1955)	45
7. Táncpedagógusok szakosító képzésének szabályozása (1975)	46
8. Az Állami Balett Intézet szervezeti szabályzatának és tanulmányi rendjének módosítása (1975)	47
9. Az Állami Balett Intézet főiskolává történő átszervezése (1983)	48
10. Az Állami Balett Intézet főiskolai szervezeti és képzési rendjének szabályozása (1983)	49
11. Az Állami Balett Intézet nevének Magyar Táncművészeti Főiskolára változása (1990)	50
12. A táncművészeti felsőoktatási szakok első átfogó szabályozása (1998)	51
13. A Magyar Táncművészeti Főiskola első intézményi akkreditációja (1998)	52

14. A Magyar Táncművészeti Főiskola második intézményi akkreditációja (2009)	53
15. A Magyar Táncművészeti Főiskola harmadik intézményi akkreditációja (2015)	54
16. A Magyar Táncművészeti Főiskola nevének Magyar Táncművészeti Egyetemre változása (2017)	55

III. INTÉZMÉNYVEZETŐI BESZÁMOLÓK ÉS INTERJÚK .....

1. Lőrinc György igazgató cikke az Állami Balett Intézetéről (1952)	59
2. Lőrinc György igazgató nyilatkozata az öt éves Állami Balett Intézetéről (1954)	63
3. Hidas Hedvig igazgató cikke a tizenöt éves Állami Balett Intézetéről (1965)	64
4. Hidas Hedvig igazgató nyilatkozata a húsz éves Állami Balett Intézetéről (1970)	71
5. Kun Zsuzsa igazgató cikke a huszonöt éves Állami Balett Intézetéről (1975)	73
6. Dózsa Imre igazgató nyilatkozata az Állami Balett Intézetéről (1980)	78
7. Dózsa Imre igazgató nyilatkozata az Állami Balett Intézetéről (1981)	80
8. Dózsa Imre művészeti vezető nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (1991)	82
9. Gál Jenő visszatekintése főigazgatói időszakára a Magyar Táncművészeti Főiskolán (2001)	85
10. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából, I. (1998)	87
11. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából, II. (1998)	92
12. Dózsa Imre főigazgató nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2001)	95
13. Ifj. Nagy Zoltán rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2006)	98
14. Ifj. Nagy Zoltán rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2007)	102
15. Bolvári-Takács Gábor rektorhelyettes nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2008)	107
16. Jakabné Zórándi Mária rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2009)	109
17. Jakabné Zórándi Mária rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2009)	113

18. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról, kinevezése alkalmából (2011)	118
19. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Főiskoláról (2014)	121
20. Szakály György rektor nyilatkozata a Magyar Táncművészeti Egyetemről (2017)	123

IV. SAJTÓSZEMELVÉNYEK AZ INTÉZMÉNY MUNKÁJÁRÓL .....

1. Duka Margit: Munkaközösségek az Állami Balett Intézetben (1952)	129
2. Harangozó Gyula: Az első végzősök az Állami Balett Intézetben (1954)	133
3. Gábor István: A jövő táncművészei között (1960)	135
4. Körtvélyes Géza: A tíz éves Állami Balett Intézet neveltjei (1960)	137
5. Roboz Ágnes: Tanár és növendék szocialista viszonya – a művész-nevelés tükrében (1964)	139
6. Olga Lepesinszkaja: Az Állami Balett Intézetéről (1964)	144
7. Vágó Zsófia: A klasszikus tánc módszertana (1965)	146
8. Kun Zsuzsa: Jubileumi előadás (1966)	147
9. Aszalós Károly: A társastánc oktatóképző tanfolyam munkájáról (1969)	149
10. L. Merényi Zsuzsa: A balettórák zenekíséretéről (1969)	152
11. N. Sándor László: Akiknek a tánc az életemük (1970)	156
12. Körtvélyes Géza: Húsz éves az Állami Balett Intézet (1970)	157
13. Timár Sándor: Néptánc tagozat nyílt az Állami Balett Intézetben (1971)	159
14. L. Merényi Zsuzsa: Javaslat a balett pedagógus tanszak felállítására az Állami Balett Intézetben (1972)	161
15. Maácz László: A jubiláló Balett Intézetben vizsgáltak a jövő táncművészei (1975)	165
16. Gál Jenő: Levél első végzős osztályomhoz (1976)	166
17. Varga Lajos Márton: A Balett Intézet néptánc tagozatáról (1979)	167
18. Lőrinc György: Harmincéves az Állami Balett Intézet (1980)	170
19. Kovács Györgyné: Az Állami Balett Intézet három évtizede (1980)	173
20. L. Merényi Zsuzsa: A táncpedagógus képzés helyzete az Állami Balett Intézetben (1983)	180
21. Friss Róbert: Táncosok – főiskolai diplomával (1983)	184
22. Árva Eszter: Az első nemzetközi tánckurzus a Balett Intézetben (1986)	186
23. Szúdy Eszter: Apropó, Néptánc tagozat! (1987)	189
24. Rajk András: A legifjabb balett-generáció. Gondolatok egy turnéhoz (1988)	194
25. Bolvári-Takács Gábor: Új utak a Táncművészeti Főiskolán (1996)	198
26. Lőrinc Katalin: Főiskolás <i>Diótörő</i> a Tháliában (1999)	200
27. Réfi Zsuzsanna: „Táncművészet volt, van és lesz!” (2000)	202

28. Rokob Tibor: A Drechslerből az Amizoni-házba (2002)	205
29. Kaán Zsuzsa: A <i>Diótörő</i> a Tháliában (2009)	207
30. Zádrovich Aliz: Tízévesen az álmok kapujában. Kiből lesz a balerina? (2012)	209
31. Arculatváltás kíséri az egyetemmé válást a Magyar Táncművészeti Főiskolán (2017)	211
 V. VIZSGAELŐADÁSOK KRITIKÁI	215
1954, balett	
• Ortutay Zsuzsa kritikája	217
1957, balett	
• Nádasi Ferenc kommentárja	219
1958, balett	
• Csizmadia György kritikája	221
• Rajk András kritikája	222
1959, balett	
• Vitányi Iván kritikája	222
• Molnár Gál Péter kritikája	225
• Liebner János kritikája	226
• Szenthegyi István kritikája	228
• Rajk András kritikája	229
1960, balett	
• Csizmadia György kritikája	230
• Szenthegyi István kritikája	232
• Rajk András kritikája	233
1961, balett	
• Csizmadia György kritikája	234
• Nádasi Marcella kritikája	235
• Molnár Gál Péter kritikája	237
1962, balett	
• Csizmadia György kritikája	238
• Nádasi Marcella kommentárja	239
1963, balett	
• Csizmadia György kritikája	241
1964, balett	
• Kun Zsuzsa kritikája	242
• Szöllősi Ágnes kritikája	245
• Körtvélyes Géza kritikája	246
1965, balett	
• Vitányi Iván kritikája	248
• Körtvélyes Géza kritikája	249
• Rajk András kritikája	250
1967, balett	
• Dienes Gedeon kritikája	252
• Körtvélyes Géza kritikája	253
• Rajk András kritikája	255
1968, balett	
• Kun Zsuzsa kritikája	257
• Körtvélyes Géza kritikája	258
• Dienes Gedeon kritikája	259
1969, balett	
• Dienes Gedeon kritikája	260
• Rajk András kritikája	260
1970, balett	
• Kun Zsuzsa kritikája	262
• Körtvélyes Géza kritikája	265
• Rajk András kritikája	266
1971, balett	
• Vitányi Iván kritikája	267
• Rajk András kritikája	268
1972, balett	
• Székely Ernő kritikája	270
• Körtvélyes Géza kritikája	272
• Rajk András kritikája	273
• Maácz László kritikája	274

1973, balett		1979, balett	
• Maácz László kritikája	275	• Fuchs Livia kritikája	304
• Rajk András kritikája	276	• Gelencsér Ágnes kritikája	306
• Flórián László kritikája	277	• Kaán Zsuzsa kritikája	308
		• Rajk András kritikája	309
1974, balett		1979, néptánc	
• Maácz László kritikája	278	• Fuchs Livia kritikája	311
• Rajk András kritikája	279		
• Korda Ágnes kritikája	280	1980, balett	
		• Kővágó Zsuzsa kritikája	312
1975, balett		• Gelencsér Ágnes kritikája	315
• Kőniger Miklós kritikája	281	• Kaán Zsuzsa kritikája	316
• Dienes Gedeon kritikája	283	• Rajk András kritikája	317
• Maácz László kritikája	283	• Kenessey András kritikája	318
1975, néptánc		1981, balett	
• Dienes Gedeon kritikája	284	• Kaán Zsuzsa kritikája	320
• Maácz László kritikája	285	• Gelencsér Ágnes kritikája	321
• Kaán Zsuzsa évfordulós kritikája	286	• Rajk András kritikája	323
		• Kenessey András kritikája	324
1976, balett			
• Dienes Gedeon kritikája	287	1982, balett	
• Gelencsér Ágnes kritikája	288	• Major Rita kritikája	325
• Kaán Zsuzsa kritikája	290	• Gelencsér Ágnes kritikája	327
• Rajk András kritikája	291	• Rajk András kritikája	329
		• Fodor Lajos kritikája	330
1977, balett			
• Wagner István kritikája	292	1983, néptánc	
• Gelencsér Ágnes kritikája	293	• Maácz László kritikája	331
• Kaán Zsuzsa kritikája	294	• Zsédényi Márta közvetett kritikája	332
• Rajk András kritikája	296		
		1984, balett	
1978, balett		• Major Rita kritikája	333
• Neumann Ilona kritikája	297	• Gelencsér Ágnes kritikája	336
• Gelencsér Ágnes kritikája	299	• Kaán Zsuzsa kritikája	337
• Kaán Zsuzsa kritikája	300	• Kenessey András kritikája	338
• Rajk András kritikája	302	• Fodor Lajos kritikája	340
• Kenessey András kritikája	303		

1985, balett		1991, néptánc	
• Major Rita kritikája	342	• Vadasi Tibor interjúja és kritikája	376
• Gelencsér Ágnes kritikája	344	• Kővágó Zsuzsa kritikája	378
• Kaán Zsuzsa kritikája	345		
• Fodor Lajos kritikája	346	1992, balett	
		• Kaán Zsuzsa kritikája	379
1986, balett		• Gelencsér Ágnes kritikája	381
• Major Rita kritikája	348	• Péter Márta kritikája	382
• Gelencsér Ágnes kritikája	350	• Kisgergely József kritikája	383
• Kaán Zsuzsa kritikája	352		
• Bokor Roland kritikája	353	1993, balett	
		• Gelencsér Ágnes kritikája	384
1987, balett		• Péter Márta kritikája	385
• Major Rita kritikája	354	• Rajk András kritikája	385
• Gelencsér Ágnes kritikája	357		
		1994, balett	
1987, néptánc		• Kisgergely József kritikája	386
• Péter Márta kritikája	358	• Gelencsér Ágnes kritikája	388
1988, balett		1995, balett	
• Major Rita kritikája	360	• Gelencsér Ágnes kritikája	389
• Gelencsér Ágnes kritikája	362	• Kisgergely József kritikája	390
• Wagner István kritikája	363		
		1995, néptánc – színházi tánc	
1989, balett		• Gelencsér Ágnes kritikája	391
• Nagy Tünde kritikája	364		
• Gelencsér Ágnes kritikája	365	1996, balett	
• Kaán Zsuzsa kritikája	366	• Gelencsér Ágnes kritikája	392
		• Csongrády kritikája	394
1990, balett		• Kisgergely József kritikája	397
• Kővágó Zsuzsa kritikája	367		
• Gelencsér Ágnes kritikája	370	1997, balett	
		• Gelencsér Ágnes kritikája	399
1991, balett		• Lőrinc Katalin kritikája	401
• Major Rita kritikája	371		
• Gelencsér Ágnes kritikája	373	1998, balett	
• Máta Györgyi kritikája	374	• Gelencsér Ágnes kritikája	403
• Péter Mária kritikája	375	• Lőrinc Katalin kritikája	406

1999, balett		2007, balett	
• Gelencsér Ágnes kritikája	409	• Kaán Zsuzsa kritikája	455
• Lőrinc Katalin kritikája	412	• Pónyai Györgyi kritikája	458
• Albert Mária kritikája	414		
1999, néptánc – színházi tánc		2007, néptánc – színházi tánc	
• Falvay Károly kritikája	415	• M. Nagy Emese kritikája	460
• Lőrinc Katalin kritikája	419	• Topolánszkyne Brieber Nóra kritikája	462
2000, balett		2008, balett	
• Gelencsér Ágnes kritikája	421	• Kaán Zsuzsa kritikája	465
2001, balett		2009, balett	
• Ladányi Gabriella kritikája	423	• Kaán Zsuzsa kritikája	467
• Pónyai Györgyi kritikája	426	• Pónyai Györgyi kritikája	470
2002, balett		2010, balett	
• Kaán Zsuzsa kritikája	428	• Kaán Zsuzsa kritikája	472
• Pónyai Györgyi kritikája	431	• Pónyai Györgyi kritikája	474
2003, balett		• Kutszegi Csaba kritikája	476
• Zalán Magda kritikája	432	2010, modern	
• Pónyai Györgyi kritikája	434	• Szoboszlai Annamária kritikája	478
2004, balett		2011, balett	
• Kaán Zsuzsa kritikája	436	• Kutszegi Csaba kritikája	480
• Pónyai Györgyi kritikája	439	2011, néptánc	483
2004, néptánc – színházi tánc		2012, balett	
• Truppel Mariann kritikája	441	• Pónyai Györgyi kritikája	483
• Kővágó Zsuzsa kritikája	444	• Kutszegi Csaba kritikája	485
2005, balett		2013, balett	
• Kaán Zsuzsa kritikája	446	• Varga Kinga kritikája	488
• Pónyai Györgyi kritikája	449	2013, modern	
2006, balett		• Péter Márta kritikája	492
• Kaán Zsuzsa kritikája	451	2014, balett	
• Pónyai Györgyi kritikája	453	• Pónyai Györgyi kritikája	495
		• Varga Kinga kritikája	497

2014, néptánc	
• Kővágó Zsuzsa kritikája	499
2015, balett	
• Pónyai Györgyi kritikája	502
• Varga Kinga kritikája	504
2016, balett	
• Pónyai Györgyi kritikája	506
• Kutszegi Csaba kritikája	508
2017, balett	
• Pónyai Györgyi kritikája	511
• Péter Márta kritikája	513
2017, néptánc	
• Ungvári Judit kritikája	515
Tartalom	519

A kötet a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal NKFIH K115676 számú,
„A magyar színpadi táncművészet történetének forrásai 2.” című
kutatási pályázatának keretében készült.
Vezető kutató: Bolvári-Takács Gábor egyetemi tanár

A sajtó alá rendezésben közreműködött:
Baross Gábor, Haffner Anikó, Lehotáné Fekete Annamária
Borítóterv és tördelés: Tellinger András
A bevezető tanulmányt lektorálta: Schanda Beáta
Köszönet a PIM Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet Táncarchívuma
(Halász Tamás és Bánóczy Varga Andrea) szakmai segítségéért.

Kiadja a Magyar Táncművészeti Egyetem, 2017
www.mte.eu
1145 Budapest, Columbus u. 87–89. Tel.: (1) 273-3430
Felelős kiadó: Szakály György rektor

Nyomdai munkák: Kapitális Kft., Debrecen
Felelős vezető: Kapusi József